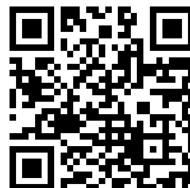
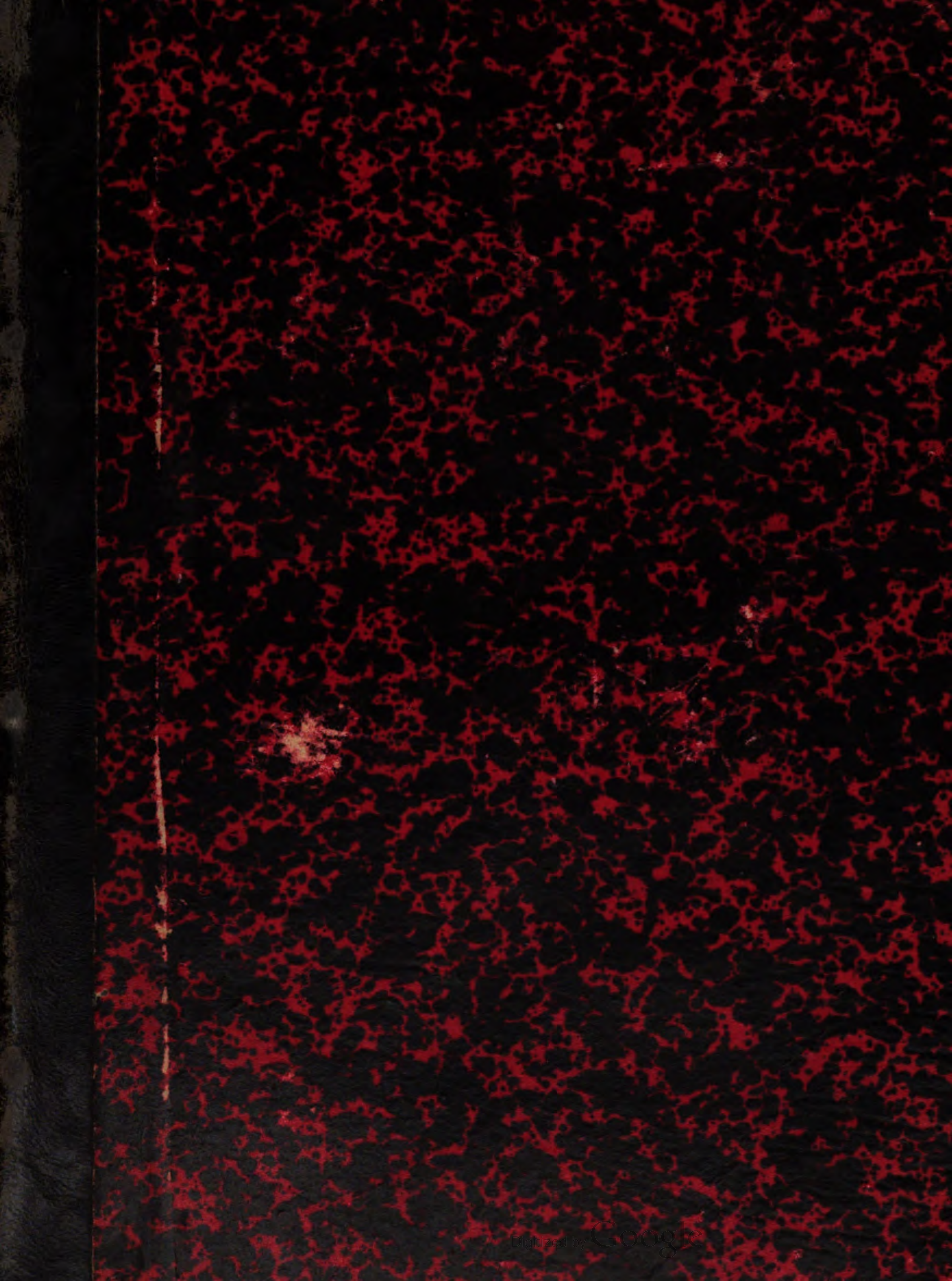

63a

S. GREGORII MAGNI

ROMANI PONTIFICIS

OPERA OMNIA

VOLUMEN II.

SANCTI

GREGORII MAGNI PAPÆ

LIBRI MORALIUM

SIVE

EXPOSITIO

IN LIBRUM B. IOB

BIBLENÆ
Typis Instit: S. Ioseph.
1889.

AUCTORITATE ECCLESIASTICA APPROBANTE

Lectori benevolo

Salutem in Domino

Inter omnes, et quidem plurimas, quae passim editiones Operum S. Gregorii Magni in lucem prodierunt, illam, quae PP: Benedictinorum congregationis S. Mauri cura ac studio edita fuit Parisiis anno 1705, uti elucubratissimam ac omnium diligentissimam, in edendis Moralibus sequi, optimum nobis visum est. Ita tamen ut et reliquas editiones quas habere potuimus, consulentes, quae emendanda nobis visa sunt, ea a Mauriniana diversa textui inserenda curaverimus. Notulis quoque adiecimus quidquid, sive ad textus obscuritatem dissipandam, sive ad infertam emendationem illustrandam, necessarium existimavimus. Sententias quoque et praecipuas doctrinae applicationes passim notare curavimus, ut tu, humanissime lector, solatium inde, et maiorem caperes utilitatem.

Quod si tamen iustis desideriis tuis necdum satisfecimus, infirmitati quidem, non vero voluntatis defectui petimus adscribas.

Vale.

PATRUM MAURINORUM

PRÆFATIO

IN LIBROS MORALIUM.

GREGORIANORUM Operum novis curis ac typis edendorum initium ducimus ab Moralibus in Iob, propter antiquitatem tum operis (est enim omnium quæ sanctus Doctor elucubravit, primum) tum auctoris sacri hoc in commentario explicati; cum liber Iob aut Moysen ut plerique sentiunt, aut Moyse antiquiorem parentem habeat. Hanc expositionem aggresus est noster Gregorius cum apocrisiarii seu legati sedis apostolicæ Constantinopoli provinciam obiret, ut in epistola ad Leandrum proxime sequente fusius explicat: postea vero maiori otio potitus, ad incudem revocavit et retractavit; sicque maiori di-

ligentia iterum ac tertio recognitum a sanctissimo doctissimoque patre illud opus (quod de nulla alia eius lucubratione asserere licet) ut numeris omnibus absolutissimum, priorem locum ordine quoque dignitatis merito consecutum est.

In ea sane expositione aeque copiosa et eleganti, tantum ceteros scriptores qui librum Iob commentariis illustrare conati sunt, antecellit, quantum in divinorum arcanorum cognitione et contemplatione, Christianae Ethices scientia experientiae coniuncta, rerumque sacrarum omnium peritia, longe superior fuit. Adeo ut his in libris refertissimum simul habeamus armamentarium ad ecclesiastica dogmata adstruenda confirmandaque, et copiosissimum ad mores instruendos ac informandos promptuarium.

II. Statim ac in lucem editi sunt libri illi, quam avide fuerint excepti, iubentibus etiam episcopis ut ad vigilias sacras legeruntur, quamque aegre id tulerit vir humilitate praestantissimus, ipse nos docet in epistola ad Iohannem subdiaconum Ravennae, his verbis: *Illud autem quod ad me quorumdam relatione perlatum est, quia reverendissimus frater et coepiscopus meus Marinianus legi commenta be-*

ati Iob publice ad vigilias faciat, non grate suscepi: quia non est illud opus populare, et rudibus auditoribus impedimentum magis quam provectum generaret. Sed dic ei ut commenta Psalmorum legi ad vigilias faciat.

III. Praeconceptam de S. Gregorii Moralibus opinionem ad posteros propagatam, maiores quoque nostri testatam nobis reliquerunt, maxime cum ex illis, ut præ manibus semper haberi possent, tot, variis sub nominibus, epitomes confecerunt. Insigniores hic commemorabimus in Bibliothecis a nobis repertas. In codice Corbeiensi nunc Biblioth. S. Germani a Pratis qui collectionem quarumdam epistolarum S. Gregorii a Paulo diacono missam ad S. Adhalardum abbatem Corbeiensem continet, extat quoque opusculum hoc titulo donatum: *In nomine Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Incipit Egloga quam scripsit Latcen filius Haith, de Moralibus Iob quas Gregorius fecit.* Videtur esse saltem 800. annorum. Quædam folia perierunt. Post librum trigesimum, ex reliquis quinque nihil legitur.

In Bibliotheca S. Audoeni Rotomagensis habemus manu exaratum, *Adalberti levitae speculum ad Hairmannum presbyterum*, seu Moralia beati Gregorii abbreviata. Codex est

600. annorum. Eiusdem collectionis exemplar iam occurrerat doctissimo nostro Iohanni Mabillonio Bibliothecam Præmonstratensem excutienti.

In cod. MS. Bibliothecæ Gemeticensis sunt abbreviationes Moralium sub titulo *Reclinatorii animae.*

Eosdem collegisse dicuntur Simon Affligeniensis monachus *decem parvulis libris*, et subprior S. Victoris Parisiensis libris sedecim. Extat Garnerii opus *Gregorianum* dictum, in Bibliotheca Navarræa. Verum omnium qui huiusmodi compendia confecerunt, illustrior fuit sanctus Odo ex canonico S. Martini Turonensis, monachus et abbas Cluniacensis postea factus, cuius libros xxx. ex Moralibus Gregorianis collectos edidit Parisiis D. Martinus Marrier sancti Martini a campis monachus anno 1617. Extant in Bibliotheca PP. Lugdun. Tom. 17. Huic scriptioni operam dedit Odo cum adhuc iunior in sancti Martini sodalitio militaret. Odonis exemplum secutus Iohannes eius discipulus, qui ipsius vitam tribus libris complexus est, *opusculum ex Gregorii Moralibus defloratum* concinnavit; quod in Bibliotheca Casinensi a se inventum tastatur idem Mabillonius.

In Bibliotheca Laudunensis Ecclesiae insignis est codex manu exaratus eosdem Moralium libros in compendium redactos exhibens, quem huic ecclesiae dono contulerunt duo eiusdem canonici, Adalelmus thesaurarius, postea teste Flodoardo, eiusdem ecclesiae creatus episcopus anno 921. ac Bernardus. Opus sic incipit: *In nomine Domini. Prologus beati Iob. Inter multos saepe quaeritur, quis B. Iob libri scriptor haberetur. Alii quidem Moysen etc.* sic absolvitur prologus: *suae victoriae gesta narravit.* Post prologum legitur: *Incipiunt Moralia S. Gregorii Papae de libro Iob. Vir erat in terra Hus nomine Iob. Idcirco sanctus vir ubi habitaverit dicitur, ut eius meritum virtutis exprimatur. Sicut enim gravioris culpae est etc.* Liber primus desinit in haec verba: *quia sine cessatione Patri suam pro nobis incarnationem demonstrat.* Sequuntur ordine XXXIII. libri. Nam tricesimum quintus deest. Quis autem huius collectionis auctor sit nondum nobis compertum est.

IV. Ex his liquet quam assidui essent veteres in legendis colligendisque velut in fasciculos Gregorianorum Moralium libris; quod habitæ de illis existimationis argumentum est luculentissimum. Ut autem Latinæ linguæ im-

peritia quominus legerentur non obesset, ipsorum in vulgares linguas translationes factæ sunt plurimæ. Nam Notkerus eos Germanice vertisse dicitur; Hispanice autem Grimoaldus, monasterii S. Æmiliani monachus, circa seculi undecimi finem, ut de ceteris taceamus. (1) Non minus aviditatem legendi libros Moralium probat codicum manu descriptorum, qui libros illos repræsentant innumera pene moltitudo. Præcipuos a nobis lectos et evolutos hic recensere operæ pretium duximus.

Antiquitate praestantissimus est codex Cl. Viri Stephani Baluzii, qui Gregorii ætatem pene attingere creditur. Utinam vero plures quam quinque libros, scilicet a vigesimo tertio ad vigesimum septimum, complecteretur.

Secundus propter antiquitatem locus debetur *Remensi* plus quam nongentorum annorum qui EcclesiaeRemensi dono datus est ab Hincmaro archiepiscopo. Hunc appellamus *Rem vet.* aut 1. *Rem* ut ab alio codice eiusdem ecclesiae, sed aetatis inferioris distinguatur.

Tres codices nobis suppeditavit Bibliotheca

1) De Italica versione a Iohanne Zanobio de Strata Florentino elaborata quae etiam MS. habetur in Codd. Bessarionis vide Gradonicum et Maffcium.

Archimonasterii S. Remigii Remensis. Prior maioris formae vocabitur a nobis *Remig.* 1. sequentes, 2. et 3.

Insignis codicis ecclesiae Bellovacensis copiam habuimus, annitente Cl. V. D. Foy a S. Hilario eiusdem ecclesiae canonico, qui quoad vixit studiosissimum se ostendit litterarum litteratorumque omnium. Codex qui 700. annorum aetatem praefert, complectitur viginti priores Moralium libros. In quibusdam locis recentiori manu correctus fuit, seu potius corruptus; sed prioris lectionis quae facile dignoscitur, rationem habuimus. Libro undecimo praemittitur index capitulorum, quorum distinctio ex textibus libri Iob explicatis ripetetur. Adduntur argumenta quaedam, *de igne aeterno*, *de felicitate, de timore Dei etc.* Remigianus codex 1. exhibet etiam nonnulla summaria titulorum loco adscripta. Codex Bellovacensis primis his litteris *Bellov.* aut *Belvac.* significabitur.

Decem priorum librorum Moralium variantes lectiones ex duobus codicibus Corbeinsibus excerpsimus, qui cum ab invicem nunquam fere discrepent ambo sic notabuntur, *Corb.* Alterius Corbeinsis occurret saepe mentio, qui cum Parisiis in Bibliotheca S. Germani a Pra-

tis nunc asservetur dicetur *Corb. Germ.* Eadem S. Germani Bibliotheca nobis praebuit optimae notae codicem *Germanensis* titulo infra indicandum.

Asceterii Dionysiani prope Parisios olim fuit codex ab 800. circiter annis descriptus, quem *Colbertinum* nominamus, quod in celeberrima Colbertina Bibliotheca nunc asservetur.

Ex Ecclesia Laudunensi duos codices in quibus libri Moralium continentur a decimo septimo inclusive ad ultimum, utendos accepimus, infra sic indicandos *Laud. primus, Laud. secundus.*

Sex priores libros et totidem posteriores cum vigesimo, vigesimo primo, et vigesimo secundo eruimus ex Bibliotheca monasterii Vallis-Clarae, Ord. Cisterciensis in diœcesi Laudunensi, annuente reverendissimo abbate, faventeque doctissimo æque ac humanissimo viro domino de Noyvillle eiusdem monasterii vigilantissimo praeposito, cuius ope ac labore multa alia ad nostram editionem adornandam, consecuti sumus. Huic codici notam hanc assignamus *Val-clar.*

Decem priores Moralium libros, atque undecim novissimos invenimus in monasterii

Longipontis eiusdem Ordinis Cistereiensis membranis optimae notae sexcentorum circiter annorum antiquitatem prae se ferentibus; quae hoc dimidiato nomine *Longipont.* facile a ceteris secernentur.

Duobus codicibus S. Cornelii Compendiensis usi sumus, uno 700. annorum, altero inferioris aetatis. Antiquiorem appellabimus *Compend.* 1. alterum *Compend.* 2.

Regiæ apud Parisios Bibliothecæ codices elegantia et venustate magis quam vetustate commendatos consuluimus, et magna ex parte evolvimus. Unus omnes Moralium libros continet, alter decem et octo tertius tantum quinque: quartus longe maiori forma elegantissimisque characteribus exaratus, decem et septem dumtaxat.

Ex codice Carnotensis Ecclesiæ seculo X. scripto pauca delibavimus quod ab aliis iam a nobis lectis non discreparet.

In monasterio S. Petri in Valle Carnot. extat codex Moralium ante annos 800 scriptus quem Ardeus Carnotensis ecclesiae decanus, postea in monasterio Floriacensi monachus, indeque Carnotum missus ad restaurandum S. Petri monasterium, secum detulisse dicitur. Hûnc in quibusdam tantum locis insignioribus

consuluimus, quod magna ex parte mutilus sit.

Floriacensis monasterii Bibliotheca magna olim MSS. supellectile instructissima, tria Moralium exemplaria manu exarata asservat, ex quibus varias lectiones non paucas excerpimus.

Ex Bibliotheca S. Martini Turonensis eorumdem Moralium vetus exemplar obtinuimus evolvendum, spondente pro nobis Cl. V. D. Galiczon doctore ac socio Sorbonico, eiusdem ecclesiae canonico et praecentore, cui litterae plurimum debent.

Ex codice S. Albini Andegavensis multas Moralium varias lectiones accepimus, et novæ inseruimus editioni.

In Bibliotheca monasterii Vindocinensis tres nacti sumus codices Moralium manu exaratos vetustissimos. Qui antiquitate praestat, tredecim libros ultimos exhibet: alter duodecim priores, tertius viginti duos. In eo singulis libris quidam praemittuntur indices argumentorum seu titulorum ac veluti capitum; in quae libri secantur. Idem duplicem saepe lectionem exhibet, quod etiam in Uticensis, Lyrano et Bigotiano infra commemorandis, observavimus.

Verum maiorem codicum MSS. copiam, et

variarum lectionum segetem nobis subministravit Normannia, qua in provincia nova haec editio potissimum adornata est.

Libros quindecim priores accepimus ex Bibliotecha ecclesiae Baiocensis, favente præsertim illustrissimo reverendissimoque episcopo Henrico de Nesmond; qui cum resarciendæ ex S. Gregorii doctrina disciplinæ Ecclesiasticæ sit studiosissimus, ut emendatiora prodirent eiusdem S. Doctoris opera, curandum putavit.

Omnes Moralium libros legimus in codicibus Ebroicensis ecclesiæ nobis commodatis beneficio præsertim clarissimorum virorum D. D. Bitaut decani, Petit præcentoris, et Aubery canonoci ac Bibliothecæ præfecti.

Eosdem libros contulimus ad varios MSS. S. Michaëlis in Periculo maris, S. Martini Sagiensis, S. Ebrulphi in pago Uticensi, B. Mariæ de Lyra, B. Petri de Conchis, monasterii Beccensis, Pratellensis Gemeticensis. Hi codices pene omnes 700. annorum ætatem assequi videntur, optimaeque sunt notæ præsertim Pratellenses et Gemeticenses qui antiquitate praestant S. Ebrulphi codices aliquando Uticenses appellabimus, a pago Uticensi in quo situm est illud monasterium. Conchensis nunc asservatur in celeberrima Bibliotheca Bigotiana apud Roto-

magum, ex qua illum accepimus cum plurimis aliis, humanitate clarissimi viri D. Bigot, de Monville in suprema Normanniae curia senatoris integerrimi, quapropter eum non Conchensem sed *Bigotiarum* appellabimus.

Octo Anglicanorum MSS. variantes lectiones suppeditavit nobis Thomas Iamesus in *Vindiciis Gregorianis*, sed paucissimas; ex quibus tamen intelligere licet, Angliae codices manu exaratos a nostris non discrepare.

Denique Romanorum Vaticanorumque codicum lectiones diversas ad nos misit D. Claudius Estiennot, quem huic labori plurimisque aliis pro Reipublicae litterariae bono susceptis immortuum, lugemus.

V. Christianorum studium erga libros Moralium S. Gregorii non minus probant frequentes eorum editiones, ex quo ars typographica amanuensium labores levavit, quam codicum manu exaratorum copia. Eas tantum quibus usi sumus, hic recensere sufficiet, sive seorsim excusi sint laudati libri, sive simul cum aliis sancti Doctoris operibus: omnes enim enumerare immensi laboris esset ac supervacanei.

Antiquior a nobis lecta, Parisiensis est anni 1495. quae prodit *cura magistri Udalrici*

Gering. Constantiensis, et Berctholdi Rembolt Argentinensis sociorum in sole aureo vici Sorbonici commorantium.

Hanc secutae sunt plurimae Parisienses, scilicet anno 1518. cum omnibus sancti Gregorii operibus studio eiusdem *Rembolt* vel alterius cognominis in aedibus *Iohannis Parvi*: Anno 1533. 1542. 1551. 1562. 1671 1575. (quae duae ultimo locco laudatae *Iohannis Gilotii Campani* viri doctissimi opera prodierunt) 1586. 1605. |1519. 1640. et 1675. a Gussanvillaeo adornata. Prior Basileens est anni 1496. quam proxime excepit excusa in officina *Nicolai Keslers* ann. 1603. Huic successit quae in eadem urbe publici iuris facta est, *aere et impensis Ludovici Horneken Bibliopolae civisque magnae Agrippinae*, *labore tamen et curis Adae Petri a Langendorf hypoplastis* (forte typoplastis) *pridie Kalendis Februariis*, an 1514. *e nobili Basilea*, *regnante Salvatore nostro carne Trabeato.* Haec editio discrepare non videtur a superiori Basileensis, aut in textu, aut in capitum partitione. Quarta publici iuris facta est ann. 1551. iterumque prodiit ann. 1564. ex officina Frobeniana, cura Buldrichi Coccii.

Omnes laudatas editiones aetate superat Ro-

mana ann. 1475 Xixto IV. Romae sedente, cui praefixa est brevis praefatio Dominici Brixiensis episcopi. Alia Romana cui operam impendit Venusinus episcopus, coepta est ann. 1589 auctoritate Xixti V.

Editionem Venetam ann. 1494 non raro adhibuimus, dimidiato *Barthol.* nomine infra designatam propter Bartholomaeum Cremonensem canonicum regulare, qui huic accurandae praefuit. Eam antecesserat prior Veneta ann. 1480. quae nobis non occurrit. De aliis editionibus Lugduni, Rotomagi, Duaci, Antuerpiae, aut alibi factis dicere supersedemus, ut quid in hac novissima praestitum sit a nobis, uberius explicare liceat.

VI. Primo quidem ex variis MSS. Magno labore nec minori fide collatis, purum S. Gregorii textum, quantum in nobis fuit, restituimus. Locorum vero a nobis emendatorum in primo et secundo libro hic specimen accipe; nam omnes Moralium libros examinare non patiuntur praefationis angustiae.

Libro 1. num. 17. (1) prius legebatur de Christo *mortem pro illo humilem sumsit*; cum legendum sit *mentem* etc. Num 18. (2) *qui* (iubileus annus) *monade addita*, *nostrae adunationis summa impletur*; ubi redundat *summa*, mu-

(1) Infra pag: 55. — (2) Pag. 56.

tatque sensum; uti legere est in nota ad hunc locum. Num. 20. (1) *infirmiores fidelium mentes eccepimus fidem Trinitatis tenentes*: quae tria ultima verba invitis MSS. addita expunximus ut omnino superflua; quae quod statim liquet legenti quae sequuntur. Num. 21. (2) antea lectum, *memoratis filiis et filiabus*; etsi hoc loco filiarum tantum haberi mentio debeat. Ibidem vitiose prius, *tota gentilium vitiositas*, pro *torta*. etc. quae lectio MSS. codicum ex sequentibus adstruitur: *in tortis vitiosisque vitae veteris conversationibus* ubi corrupte superiores editores legerunt una voce, *in tortis*. N. 22. (3) pro *in omne quod faciunt* (modus est loquendi Gregorio familiaris) olim lectum *id omne*.

Num. proxime sequenti (4) aliis in editis habes: *Quid est enim sedendo asinum Ierusalem venire.* Ubi contra mentem S. Doctoris Gussanvillaeus legit: *sedendo asinam*. Num. 31 (5) apud eundem occurrit: *per eos praedicationis gratia derivatur* pro *purgationis*. Ibidem (6) graviore errore legitur de Christo: *nam cuncta sciens sed in semetipso ignorantiam nostram suscipiens* etc. Haec sane a doctrina S. Gregorii prorsus abhorrent, ut

(1) Pag: 57. — (2) Pag: 58. — (3) Pag: 60. — (4) Pag: 62. — (5) Pag 70. — (6) Pag: 75.

observavimus hunc locum emendando. Itaque sequendo MSS. codices, restituimus: *Sed in locutione sua ignorantiam nostram suscipiens.* N. 37 (1) prius scriptum: *quae metu relinquitur* pro *quae mente relinquitur*, quod reposuimus ex MSS.

Libro secundo num. 9. (2) olim corrupte: *dicitur eis qui aderant* ; cum legi debeat tum ex MSS. tum ex orationis serie: *dicitur eis qui adhaerent.* Non minus vitiose num. 11. irrepserat, *tanto maiorem vocem in aures circumscripti spiritus exprimit*, pro *in circumscripti spiritus*, scilicet Dei. Ibidem, *quomodo dicuntur vindictam desiderare,* pro, *quomodo dicuntur*, *petere.* Num. 13. ubi legitur. *Deum dicimus in sua propositione perdidisse,* additum gratis ab aliis editoribus, *victoriam.* Num. 15. iidem mutarunt, *addicat*, quod significat *condemnet*, in *addiscat.* Num. 19. in aliis editis contra MSS. fidem, ac S. Doctoris mentem, post haec verba, *alia ad tentandum dat*, adiectum, *alia ad affligendum.* Num. 28. pro *ictus verborum,* in editis Gussanvill. *ictus verborum.* Num. 35. excusi habent, *de temporalibus editis loquitur,* incaute addito *de*, quae particula mutat sensum. Num. 49. legitur *alta sapere*, pro *capere.* Num 56. post hæc verba, *unitatem concordiae perdi-*

1] Pag. 76. — 2] Pag. 109.

dit, in editis sequitur longum hoc assumentum a MSS. reprobatum, nec antecedentibus cohærens nec consequentibus: *cum et post resurrectionem suam quibusdam non credituris se abscondit*. Num. 59. ubi simpliciter legendum, *erit ergo quando conspicuus etiam Sinagogae appareat*, sic ab editoribus mutatum, *erit ergo quandoque conspicuus, ut etiam Synagogae appareat*. Num. 60. in excusis legis, *accipit omnia*, pro, *accipit inter omnia*: et n. 61. *in persecutione*, pro *in percussione*: *n.* 76. haec genuina lectio, *domus eruitur*, mutata erat in, *domus obruitur*. Denique n. 92. paulo ante libri finem, haec sententia de Spiritu sancto: *dissimiliter ergo spiritus in illo manet, a quo per naturam nunquam recedit*; sic interpolata legebatur: *in illo manet, cui se ad votum substantialiter exhibet, et a quo* etc.

De his porro restitutionibus et emendationibus a nobis factis rationem semper subiecimus in brevibus notis saepius ex MSS. consensu petitam. Quando vero vetera dissentiunt exemplaria, variantes quasdam lectiones, quæ alicuius momenti visæ sunt indicare satis nobis fuit.

VII. Secundo, divisionem huius operis sex in partes a sancto Doctore institutam, in no-

stris MSS. observatam, sed in editis (1) neglectam, et a plerisque editoribus forsitan ignoratam, secuti sumus. De illa partitione S. Gregorius ita loquitur in Epist. ad Leandrum mox subiicienda: *Opus hoc per triginta et quinque volumina extensum in sex codicibus expleri.* Initio libri XI. *In Epistola,* inquit, *libris praemissa causam reddidi cur tertiam huius operis partem, ad aliarum usque similitudinem minime emendando perduxi.* Denique in fine libri XVI. *haec sicut in huius partis tertiae initio promisisse me memini, sub brevitate transcurri.* Pluribus id confirmare sive ex ipso Gregorio petitis, sive ex aliis scriptoribus, operae pretium non est. Itaque prima pars, ut ex MSS. inspectione facile intelligitur, continet quinque priores libros. Secunda pars alios quinque usque ad undecimum. Ab undecimo incipit pars tertia. Quarta a decimo septimo, non ab octavo decimo, ut mendose habetur in editione Paris. 1518. incoatur. Quinta a vigesimo tertio, et desinit in vigesimo septimo. Ad sextam partem liber vigesimus octavus pertinet cum reliquis.

---

(1) In edit. Paris. ann. 1518. quædam sunt huius divisionis vestigia. Nam ante librum undecimum legitur: *Liber undecimus totius operis: tertiam notat partem moralis expositionis etc.* Et initio lib. decimi octavi: *Liber operis pars quinta.* Ceterum partis primae secundae, et sexte nulla fit mentio. *Maurin.*

VIII. Tertio etsi capitum divisionem ab iis qui nos praecesserunt editoribus institutam retinere in animo esset, eam tamen ob gravissimas rationes mutare coacti sumus. Sanctum Gregorium de libris Moralium per capita distinguendis non curasse in confesso est apud omnes. De primo auctore divisionis per capita factae haec leguntur in cod. Colbertino notato 62. post. Epistolam ad Leandrum, et Praefationem in Moral. libros.

(1) *In nomine Dei Patris, et Domini nostri Iesu Christi, et Spiritus sancti. Incipit prologus super capitula Moralium B. Gregorii Papae venerabilissimi. Christi Iesu Gregorius servus ac urbis Romae Papa venerabilissimus composuit, et praetitulavit multa volumina librorum. Praeposuit etiam per libros seriem capitulorum. Fecit quoque in verba* (2) *Iob expositionem: sed capitulorum ad eiusdem sententias, non addidit ordinationem. Igitur* (3) *Henrici secundi Imperatoris tempore* (4) *Rainerius Aretinae Ecclesiae Canonicus Presbyter per omnes fere sententias supradictae expositionis* (5) *vigilanti studio, et*

1) Hæc invocatio non extat in cod. Bessarionis.
2) In cod. Bessar. *beati Iob.*
3) Imperare coepit ann. 1002. nec serius exaratus est hic codex.
4] Bessar. *Raginerius.*
5] Id. *in vigilanti.*

cogitatione capitula supposuit, non propter inanis (1) *gloriae favorem, sed ductus divini amoris zelo et utilitate legentium, seu etiam legentes audientium: ut quidquid utile ad tempus in illis sententiis* (2) *quaereret , cito et quasi sine labore inveniret.*

In prioribus edit. Parisiensibus, et in aliis aut vetustioribus aut fere supparibus, libri Moralium in varias sectiones brevissimas, nulla facta capitum mentione fuerunt distincti. Basileensis anni 1503. exhibet capitulorum partitionem, quam retinuerunt sequentes editores usque ad Coccium. Hic enim aliam, ut ipse praefatur, divisionis methodum secutus, nova capita instituit; quae divisio in omnibus aliis posterioribus editis perseveravit. Verum ut ab hac, et ab ea quae praecesserat dividendi ratione recederemus, persuasit, quod idem caput saepe diversa penitus complecti observaverimus; aut idem argumentum cui unicum deberetur caput, in plura destribui. Exemplo sint in veteribus editis ante Coccium cap. 3. 4. et 5. libri primi, ac in posterioribus editionibus Cocciana, et ceteris quae secutae sunt, eiusdem libri capita etiam 3. 4. et 5. in quo

---

1] Id. *gratiae*, et mox *inductus Dei amore.*
2] Id. *quaeretur . . . . . inveniretur.* Postea ncipiunt capita libri.

absolvitur explicatio historica litteralisque textus Iob, ac mntato stylo incoatur expositio allegorica ad haec verba: *Vir erat in terra Hus, haec per historiam facta credimus, etc.*

Cum itaque neuter capitum assignandorum arrideret modus, eum amplexi sumus, quem offerre videbantur textus libri Iob versus aut integri aut dimidiati, dum sigillatim a S. Doctore explicandi proponuntur: ita ut idem fere semper sit et capitis et paraphrasis seu explicationis exordium. Nihilominus tamen textum in minores sectiones numeralibus notis distinctas partiri curavimus. Priorum etiam, editionum capita in margine assignavimus ut quae iuxta illas editiones passim in libris laudantur, nullo negotio possint inveniri. Vetustiores ante: Cocciacam *vet.* appellamus hanc autem et sequentes, *rec.* (1)

Ut maiori fide codices manu exaratos repræsentaremus, integros huius Commentarii libros una serie legendos exibemus, secantibus eos solis libri Iob textibus, annotatisque tantum in margine capitibus ac eorum argumentis. Et vero cum Gregorius ab uno textu ex-

(1) Nos vero, quia in margine, uti odiernus vult mos, nihil adnotamus, ubi PP: Maur: indicant capita Vet. vel Rec: addimus numerum, a capite versum inchoantes.

plicato ad alium exponendum transire soleat, adhibito hoc verbo *sequitur*, vel aliquo haud dissimili, incongruum nobis visum est non statim subiici textum, sed capituli divisionem, argumentique explicationem interponi. (1)

IX Quarto, argumonta capitum bene ubique mutavimus, quod textui minime responderent. Exemplo statim occurrit argumentum capitis 1. præfationis. In edit. Paris. anno 1518. legitur: *de qua stirpe, vel quo tempore fuerit Iob*;(2) quod in sequentibus ed. etiam in Gussanvillæana anno 1675. perseveravit. Attamen S. Gregorii scopum minime repræsentat: disserit enim hoc loco de scriptore libri Iob; quærit utrum Moyses fuerit aut alius ex Prophetis, ac tandem docet Spiritum sanctum sacri huius libri solum esse auctorem, usum tamen ipsius Iob calamo quod in argumento significandum esse existimavimus.

Cum argumenta superioribus in editis ordine praepostero fuerint huc usque ante capitum inscriptionem annotata, morem in aliis libris edendis observari solitum sequi ma-

---

(1) Ne aliquid in margine adderemus, coacti sumus in hoc morem veterum editionum sequi. Quod aliunde nihil demere textus integritati et ordini visum est.

(2) Cum varias in componendis typis, antiquas scilicet et recentiores usi simus editiones, inadvertenter factum est ut hoc argumentum his verbis expressum relictum sit: cum ita immutandum statuerimus: *Quis fuerit scriptor libri Iob.*

luimus; et prius quidem caput inscribendum esse iudicavimus; deinde quid in capite assignato tractetur, brevi argumento aperiendum. Insuper quidquid observatione dignum nobis occurrit in textu, summatim in margine descripsimus. Brevibus quoque notis ad calcem columnarum reiectis, loca quaedam obscura et rudioribus lectoribus minime perspicua illustravimus. Ceterum quam antiquus usus sit adscribendi in margine exteriori summaria eorum quae in contextu fusius continentur, liquet ex Hieronymi Epist. 101. ad Pammachium, qui rogatus ab Eusebio Cremonensi ut quamdam Epiphanii Epistolam in Latinum verteret, de hoc opere ita scribit. *Feci quod voluit, accitoque notario raptim celeriterque dictavi, ex latere in pagina breviter annotans quem intrinsecus sensum singula capitula continerent.* (1)

Quinto, longos libri Iob textus integra capita continentes, quos in nullis MSS. libris reperimus, ut inutiles resecuimus. (2)

1) Hodie vero capitum indicationes et argumenta rerum quae fusius in textu pertractantur, in media pagina ponere solemus; quae vero digna sunt notatu, ad calcem eiusdem paginae inscribimus diverso caractere et plerumque linea quadam a textu separamus.

2) Neque Bessar. codd. hos textus repraesentant. Hic vero reponuntur: cum non omnino inutile nobis visum sit, ante explicationem integrum legere textum explicandum. Quod facile probabunt, qui rem bene perpenderint.

Sexto, testimonia et elogia veterum scriptorum de libris Moralium iam edita, nonnullis aut additis aut detractis, præmisimus. (1)

Ex hac editione expungere noluimus historiam inventorum a Tagione Caesaraugustano Episcopo Moralium, quamvis non omni ex parte certam; quam non solum in omnibus antiquioribus editionibus, sed etiam in codice manu exarato monasterii Longipontis legimus. Rationes de narrationis huius veritate dubitandi sunt plurimae.

Primo, dicitur hic S. Leandrum. *Iob* a S. Gregorio *expositum in Hispaniam ad Sedem Hispalensem detulisse.* Constat tamen rogante Leandro missum fuisse a S. Doctore per Probinum presbyterum, uti legitur lib. v. Epist. 49. Aliunde vero S. Leandrum] Romam venisse sedente S. Gregorio, quomodo probari posset? (2)

Secundo, Romanus Pontifex hac in relatione, *Papa* et *Dominus Papa*, quasi singulariter hoc titulo iam tunc gauderet, simpliciter appellatur; quod utrum hanc redoleat ætatem et antiquitatem non sat scimus. (3)

Tertio, extat Epistola ipsius Tagionis ad

---

1) Nos et alia quaedam ad iecimus.

2) Ex his quae in Concili: Toletani in fine legitur constat. qucd non ad totum opus Moralium conquirendum; sed tantum eiusdem operis partem, (*pro residuis libr is Moralium.*) Taionem missum fuisse. Ex Epistola vero supra citata memorat S. Gregorius se non misisse ad Leandrum per Probinum libros tertiae et quartae partis.

3) Voces *Papa et Dominus Papa* non abhorrent a saeculo septimo quo scripta creditur illa narratio: Recaredus Rex ad S. Gregorium scribens sic exorditur: *Domino Sancto et Beatissimo Papae Gregorio*: et S. Licinianus: *Domino Beatissimo Papae Gregorio.*

Eugenium Toletarinum a Cl. viro Stephano Baluzio Miscellaneorum tom. IV. edita ex cod. Colbertino, in qua miraculi de inventione Moralium nulla fit mentio, etsi huius commemorandi occasionem nactus esset Tagio. Imo negat Gregorium unquam a se visum: *Vidimus,* inquit, *Gregorium nostrum Romae positum, non visibus corporis, sed obtutibus mentis. Vidimus eum non solum in eius notariis, sed etiam in familiaribus etc.* Ergo quae de Gregorio a Tagione viso in historia inventionis Moralium habentur, sunt reiicienda. (1)

Quarto, quod in hac relatione legitur, Augustinum altiori loco contineri, quam quilibet successorum sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, quos inter plurimi Martyres numerantur, fide dignum non videtur. De Tagione repertisque ab eo Moralibus legi pussunt Mariana lib. VI. cap. 8. et Mabillonius tom. 11. Analect. pag. 78.

De scribendi genere a S. Gregorio in libris Moralium observato nihil aliud monendum, quam quod in Præfatione generali supra diximus. De his quidem potissimum libris loquitur, cum ait in fine Epistolae ad Leandrum: *Non metacismi collisionem fugio; non barbarismi confusionem devito etc.* Ubi per metacismum intel-

1) Argumentum hoc negativum nescimus an vim habeat historiae infirmandae. Alioquin non de omnibus in omnibus epistolis loqui praesumendum est.

ligi posse coniecimus frequentia (1) hyperbata seu transpositiones verborum, quae tum in Moralibus tum in aliis S. Gregorii operibus occurrunt. Fortasse tamen per metacismum intelligenda est potius ad Grammaticorum mentem, frequens litteræ *m* repetitio, quae in sermone ingratam collisionem generât, etsi huiusmodi repetitiones in Moralibus non deprehenderimus.

Lib. 24. n. 17. in nota *a* legitur *mutata punctuatione*, additurque: *hac voce, ponctuatio, licet minus usitata aut etiam recens conflata*, *uti coget aliquando necessitas, ne circumlocutionibus detur locus.* Attamen ab hac voce quæ nobis occurrit in notis Angeli Roccæ ad Librum Sacramentorum, et in similibus scriptoribus abstinuimus, magisque placuit *interpunctio*.

1) Vide lib. 3. num. 51. et 82. lib. 4. num. 10. lib. 5. num. 10. lib. 7. n. 13. lib. 30. num. 6. et 52. lib. 31. n. 4. lib. 33. num. 25. lib. 34. num. 44. Vide quo diximus in Praefat. ad commentarium in lib. 1. Regum. (*Maur.*) At nos omnino verius animadvertimus in nota ibidem *metacismum* seu *myiacismum* esse nimis crebram literae M, collisionem: quomodo etiam universim intelligi possit de cuiuscumque literae nimio usu.

TESTIMONIA

ET ELOGIA VETERUM SCRIPTORUM.

DE LIBRIS MORALIUM SANCTI GREGORII.

Sancti Paterii eius discipuli.

Dum unius sancti viri, hoc est beati Iob historiam abstrusis mysteriorum opacitatibus tectam, sub triplici, id est typica, morali, atque historica studuit expositione discutere, ac repulso ignorantiae nubilo, in aperta cunctis luce clarius serena patefactione monstrare; pene totam Veteris ac Novi Testamenti seriem rerum explicandarum necessitate est coactus exponere.

Isidori Hispalensis.

Gregorius Papa, Romanae Sedis Apostolicae Praesul, compunctione timoris Dei plenus, et humilitate summus, tantumque per gratiam sancti Spiritus scientiæ lumine præditus, ut non modo illi praesentium temporum quisquam doctorum, sed nec in præteritis quidem illi par fuerit unquam. Is, efflagitante Leandro Episcopo, librum beati Iob mystico morali sensu disseruit, totam prophetiæ eius historiam in triginta quinque voluminibus largo eloquentiæ fonte explicavit: in quibus quidem quanta mysteria sacramentorum aperiantur, quanta sint in amorem vitæ æternæ morum præ-

cepta, vel quanta clareant ornamenta verborum, nemo sapiens explicare valebit, etiamsi omnes artus eius vertantur in linguas.

Ioannis Diaconi.

Gregorius a multis enixe rogatus, maximeque a Leandro Hispalensi Episcopo, qui pro causis Wisigothorum Legatus eodem tempore Constantinopolim venerat, compulsus est ut librum beati Iob, multis involutum mysteriis, enodaret. Neque ille negare potuit opus, quod sibi amor fraternus multis utile imponebat futurum ; sed eundem librum, quomodo iuxta litteram intelligendus, qualiter ad Christi et Ecclesiæ sacramenta referendus, quo sensu unicuique fidelium sit aptandus, per trifarias intelligendi species miranda ratione perdocuit: in quibus tamen ita de virtutibus vitiisque disseruit, ut non solum videatur eadem {verbis exponere, sed formis quodammodo visibilibus seu palpabilibus demonstrare.

Adonis Viennensis in Chronico.

Gregorius, adhuc Apocrisiarius Romanae Ecclesiae in Constantinopoli, libros triginta quinque expositionis in Iob condidit: atque Eutychium eiusdem urbis Episcopum, in fide nostrae surrectionis errasse, Tiberio praesente, ita convicit, ut Imperator librum Entychii, quem de resurrectione scripserat, flammis cremari debere deliberaret.

Honorii Augustodunensis

Gregorius, Romanae urbis Episcopus, organum sancti Spiritus, incomparabilis omnibus suis praedecessoribus, multa præ sole præclara, ac præ obryzo auro pretiosa scripsit.

Ad Leandrum Episcopum librum Iob triginta et quinque voluminibus largo eloquentiae fonte explicavit.

Sigeberti Gemblacensis.

Gregorius, natione Romanus, ex Prætore Urbano, Monachus Abbas, septimus Romanæ Ecclesiæ Levita, Apocrisiarius Papae Romanae Ecclesiae, multa scripsit. Rogatus a Leandro Hispalensi Episcopo, librum Iob exposuit tripliciter, historice, allegorice et moraliter; et librum dividens in sex libros, consummavit hoc mirabile opus in triginta quinque libris.

Iohannis Trithemii.

Gregorius Papa primus, ex monacho Ordinis sancti Benedicti, patria Romanus, post Pelagium Pontificem sedit in cathedra Petri annis tredecim, mensibus sex, vir in divinis scripturis eruditissimus, et in secularibus litteris utique doctissimus, Theologorum princeps, splendor Philosophorum, et Rhetorum lumen; vita et conversatione integer, atque sanctissimus, cui divinas Scripturas explananti Spiritus sanctus aliquoties visibili specie apparuit, eique arcana mysteriorum eorumdem invisibili magisterio reseravit. Ad Leandrum Hispalensem Episcopum, Moralium in librum Iob triginta quinque libros scripsit.

Paulus Diaconus,

Vel quisquis alius auctor, totidem ac Iohannes Diaconus verbis loquitur in vita S. Grogorii num. VIII. qui etiam narrationem suam sic concludit: « Unde non est dubium,

eum perfectionem ipsarum assecutum esse virtutum, quarum tam efficaciter intimare valuit affectum.

S. Licinianus.

Leander .... dixit nobis habere homilias a vestra Beatitudine editas de libro S. Iob .... Postea scripsisti ei de trina tinctione: in qua epistola memorant displicuisse vobis Opus: sed hoc salubriori consilio statuisse, ut in librorum ductu eas transponeres ..... dignetur ergo Beatitudo vestra, Opus ipsum de libro S. Iob; sed et alios libros morales, quos fecisse te memoras in hoc libro Regularum, exiguitati (meae) transmittere. Tui enim sumus, tua legere delectamur. Optabile namque est mihi praeclarum, sicut tuus Gregorius ait, usque ad ultimam discere senectutem.

Notgerus.

Difficillimum librum B. Iob prophetæ ab omnibus magistris anterioribus intactum, Apostolicus noster Gregorius ita exposuit, ut super historiæ fundamentum, Moralitatis construeret aedificium, et anagoges imposuerit culmen praestantissimum. Cui libro tam multa da omnibus D. Auctoritatis scriptis testimonia intexuit, et intexta dissolvit; ut huius occasione Vetus et Novum Testamentum videatur exposuisse . . . . Excerptum Ladkeni Hiberniensis inquire; et post explanationem Testimoniorum in medium adductorum, nihil tibi invenies ad plenum intellectum deesse. In diversis etiam locis diversa tum collecta, tum excerpta de hoc et aliis scriptis, si requisieris, invenire poteris.

Adalbero, sive ascelinus Ep. Laudonensis

Præsul et ille sacer loquitur Gregorius; inde Iob magnae scrutans fidei Moralia Regis Idem sermonem complens explanat aperte.

Ex libro Pontificali.

Gregorius natione Romanus ex patre Gordiano, sedit annos tredecim, menses sex, dies decem. Hic exposuit homilias Evang. numero XL. in Iob XXXV. In Ezech. XXII. Pastoralem quoque, et Dialogorum libros IV. edidit, et multa alia, quae enumerare non possumus.

Mariana.

Leander cum Gregorio, cui postmodum Magni cognomen accessit, et Legati partes pro Pelagio secundo implebat, usum habuit. Ex vitae et studiorum similitudine voluntates conciliatas, indicio sunt libri Moralium a Gregorio Leandri hortatu, eiusque nomine in publicum dati.

DE INVENTIONE (1)
LIBRORUM MORALIUM
SANCTI GREGORII

BEATUS Gregorius Papa librum beati Iob, petente sancto Leandro Hispalensi Episcopo, exposuit sicut in Prologo Moralium patenter videri potest, et ei expositum tradidit: illeque expositum eum in Hispaniam ad Sedem Hispalensem detulit. Hispalensis autem civitas vulgari nomine Sibilia vocatur, et est metropolis Hispaniae. Decedente ergo beato Leandro, sanctus Isidorus germanus eius, doctor praecipuus, loco eius factus est Archiepiscopus. Post cuius decessum, libri Moralium, quos beatus Leander attulerat, ita per negligentiam perditi sunt, ut in tota Hispania non invenirentur. Post aliquot ergo annos (2) Cyndesindus Rex Hispaniae Concilium triginta Episcoporum in urbe Toletana congregavit: ubi querimonia facta de amissione Moralium, unamini consilio Episcoporum , praefatus Rex (3) Tagionem Caesaraugustanum Episcopum Romam misit cum epistolis ad Papam, pro quaerendis eisdem libris. Erat enim (4) Tagio Episcopus divinae Scripturae amator ferventissimus. Venit

1) Recensuimus ad codicem MS. monasterii B.M. Longipontis optimae notae et annorum circiter. 600 in quo legitur hic titulus: *Qualiter reperti sunt libri Moralium.* Contulimus etiam ad veteres editiones Basil. 1514. et Paris. 1518.

2) MS. *Cyncynder.*

3) MS. *Traionem .... Romam misit cum Epistolis suis pro requirendis etc.*

4) MS. *Traio.*

ergo Romam, praesentatisque regalibus epistolis et muneribus, cum de die in diem videret petitionem suam a Papa differri, quasi prae multitudine aliorum librorum, illi quos quaerebat, non possent in archivio Sedis apostolicae reperiri, ad ultimum postulavit ut saltem sibi licentia daretur, una nocte integra in ecclesia Beati Petri vigilandi et orandi. Qua accepta, cum enixius obsecraret Deum, ut iam iamque sui itineris affectus prosperaretur; ecce circa mediam noctem in ipso orationis fervore persistens, vidit totam Ecclesiam immenso lumine repleri. Deinde prospicit magnam reverendorum virorum niveis vestibus indutorum multitudinem ianuam ecclesiae ingredientem, et decenti ordine binos et binos ad altare sancti Petri tendentem. Cumque nimio terrore perterritus, de loco, in quo stabat, se movere non auderet, ecce vidit duos ex eis de coetu illorum egressos ad se venientes. Ex quibus unus dulciter salutans eum, percontatur quis esset, unde, et cur venisset, et cur ea hora ibi vigilaret. Episcopo vero ad singula respondente, totamque itineris sui et orationis causam referente, is, qui advenerat, digitum protendens: « In scrinio, inquit, illo, quod cernis, continentur libri quos quaeris. »

Tunc vero Episcopus fiducia assumpta: Obsecro, inquit, mi Domine, ut mihi servo tuo pandere digneris, quaenam sit illa quam cerno, tam praeclara virorum processio. Protinus ille respondens: « Duo, inquit, illi, quos praecedentes, seque invicem manu inserta vides complectentes, beati Apostoli sunt Petrus et Paulus. Reliqui vero, quos post eos cernis stantes, ipsi sunt successores eorum, huius apostolicae Sedis Pontifices. Et eodem ordine, quo eos in episcopatu sunt sequuti, etiam nunc eos sequuntur. Et sicut hanc ecclesiam in vita sua dilexerunt, ita et nunc post obitum

diligunt, et frequenter eam invisere veniunt.» Tunc Episcopus: « Oro, inquit, mi Domine, ut dicas mihi, quisnam tu ipse sis. » Ille respondit: « Ego sum Gregorius, pro cuius libris tanti itineris laborem sustinuisti. Ideoque nunc veni ut tuae satisfacerem petitioni. » Tunc Episcopus inquit: « Obsecro, Domine mi, (1) si hic est, mihi dicas quisnam istorum est beatus Pater Augustinus, cuius libros non minus quam tuos dilexi.» Respondit: « Beatum Augustinum virum excellentissimum, de quo quaeris, altior a nobis continet locus. Haec dixit, statimque cum socio, qui secum venerat, ad coetum aliorum rediit. Postea, vidente Episcopo, omnes simul ad altare beati Petri reverenter submissis capitibus inclinantes, eodem quo venerant ordine ianuam Ecclesiae repetierunt, et cum lumine, quod prius viderat, recesserunt. Mane autem facto, praefatus Episcopus domino Papae cuncta quae viderat, retulit. Sicque acceptos et descriptos libros Moralium in Hispaniam reportavit. Hancque visionem eis deinceps praenotari et praescribi instituit.

1) Vet. edit. *Si hic est, et quinam est beatus Pater Augustinus.*

XXXVI.

Baronius ann. 649. n. 81.

HIC (rex Chindasvindus) Taionem Caesaraugustanum Episcopum, ordini litteraturae satis imbutum, et amicum Scripturarum, Romam ad suam petitionem pro residuis libris Moralium navaliter porrigit destinatum. Qui dum a Papa Romense de die in diem differretur in longum; quasi in Archivio Rom. Ecclesiae prae multitudine quaesitum facile nequaquam reperirent libellum: Dominum, pernnoctans, et eius misericordiam, ad vestigia B. Petri Apost. principis, deposcens; ei scrinium, in quo tegebatur, ab angelo manet ostensum. Quo mox se Papa ut praevidit reprehensum, cum nimia veneratione ei adiutoria tribuit ad conscribendum , et Hispanis eum transmisit ad relegendum: quia hoc solum ex B. Iob libris expositum retentabant, quod per B. Leandrum Hispalensem Ep. fuerat advectum, et olim honorifice deportatum.

Requisitus vero et coniuratus est Taio Ep. a (1) Martino I. Papa Romano, quomodo ei tam veridice fuisset librorum illorum locus ostensus. Hoc illi post nimiam deprecationem cum nimia alacritate est fassus. Quod quadam nocte se ab ostiariis Ecclesiae B. Petri Ap. expetiit esse excubitum: atque ubi hoc reperit impetratum; noctis medio, cum se nimiis lamentis ante B. Petri Ap. loculum, faceret cernuum

1) In monumentis a Rodherico, Vasaeo, et Mariana lectis, nomen Pontificis non exprimitur. Unde melius sub Theodoro hanc legationem obitam censueris. Synodus enim Tolet. VII. ad quam haec narratio pertinet, habita est anno 646. vel 647. quinto scilicet aut sexto Theodori. Nisi dicamus aliquamdiu dilatam legationem fuisse ut ad Martinum Taio venire potuerit qui annno 649. defunctum Theodorum excepit.

luce coelitus emissa, ita ab inenarrabili lumine tota Ecclesia extititit perlustrata, ut nec modicum quidem lucerent Ecclesiae candelabra: simulque cum ipso lumine, una cum vocibus psallentium, et lampadibus relampantium, introire Sanctorum agmina. Deinde ubi horrore nimio exstitit territus, oratione ab eis completa, paulatim ex illa Sanctorum curia, duo dealbati senes egressum in ea parte, qua Episcopus in oratione degebat, cœperunt dare praependulum. At ubi eum repererunt pene iam mortuum; dulciter salutatum reduxerunt ad proprium sensum. Cumque ab eis interrogaretur, quam ob causam tam grande extaret fastidium: vel quis ab occidente properans tam longum petierit navigerium? hoc et hoc ab eo, quasi inscii, relatum auscultant operae pretium. Tum illi multis eloquiis consolato, opportunum ubi ipsi libri latebant, ostendunt loculum.

Igitur Sancti illi, quae esset Sanctorum illa caterva, eos tam claro cum lumine concomitantium, responderunt dicentes: Petrum esse Christi Ap. simulque et Paulum invicem se manu tenentes, cum omnibus successoribus Ecclesiae, in illo loco requiescentibus. Porro ubi et ipsi requisiti fuerunt, qui domini essent, qui cum eo tam mirabiliter habebant colloquium: unus ex illis respondit: Se esse Gregorium, cuius et ipse desiderabat cernere librum; et ideo advenire, ut eius admuneraretur tam vastum fastidium, et auctum redderet longissimum desiderium. Tunc interrogatus, si tandem in illa sancta multitudine adesset sapiens Augustinus; eo quod ita libros eius, sicut et ipsius S. Gregorii, semper ab ipsis cunabulis amaret legere: satis providus hoc solummodo respondisse refertur: Vir ille clarissimus, et omnium expectatione gravissimus, quem quaeris, altior (alius) a nobis eum continet locus. Certe ubi ad eorum pedes cœpit pro-

ruere, unicus ab oculis eius, ostiariis et ipsis territis, simul cum luce evanuit vir ille sanctissimus. Unde et ab eo die a cunctis in eadem Apostolorum sede, venerabilis Taio extitit gloriosus, qui antea despicabatur ut ignavus.

ARGUMENTUM.

In expositionem libri B. Iob, seu in Moralia Sancti Gregorii Papæ.

QUANTUM libris Moralium sancti Gregorii Magni Papæ, veteres tribuerint, cum ex iis testimoniis perspici facile potest, quæ mox supra in medium allata sunt: tum vero non solum ex diligentia, quæ ad illos, negligenter olim amissos, studiose impenseque conquirendos ab hispanis adhibita est, sed ex eo etiam, quod in concilio Toletano de iis ipsis legendis est decretum sapientissime. Vix dici potest, quam utiles in omnes recte agendi partes, quantaque mysticorum ac sanctiorum sensuum ubertate crebri illi quidem sint. Nam Gregorius sanctissimus, idemque eruditissimus, non modo in historiæ explicatione vera ita constans est, ut cum veritate certare videatur, quousque eam plane depromat; allegorice autem ad morum castitatem, et sanctitatem omnes bene vivendi rationes aperit, pœnitentiae salutaris viam demonstrat spiritualis militiae pugnas ac victorias in apertum profert, et instituendae denique vitae egregias formas ob oculos ponit. Eamque ob rem libros Moralium inscripsit, ut recte vivendi, recteque agendi viam omnibus ostenderet. Utitur autem maxime tropologia, sed tanta exemplorum varietate, et copia, ut pene incredibile sit. Allegorias praeterea adhibet, ut quodam quasi compendio, rerum humanarum fastu contempto, nihil praeter Deum sitire: neve, quod acriter is reprehendit, huius vitae incommoda mala putemus. Sed haec omnia ex testimoniis, paulo ante adductis, atque ex sequenti eius epistola, et

praefatione, usuque ipsorum librorum Moralium perspicua sunt. Et vero in uniuscuiusque libri fine, quae fuse explicavit, summatim repetit, quo distinctius et clarius intelligentia percipiantur.

EXPOSITIO

IN LIBRUM B. IOB

EPISTOLA (1)

In qua Operis sui tempus, occasionem divisionem, institutum ac dicendi et interpretandi modum explicat.

REVERENTISSIMO ET SANCTISSIMO (2) FRATRI LEANDRO COEPISCOPO, GREGORIUS SERVUS SERVORUM DEI.

CAPUT I.

DUDUM te, frater beatissime, in Constantinopolitana urbe cognoscens, cum me illic sedis Apostolicæ (3) responsa constringerent: et te illuc iniuncta

(1) Huius epistolae meminit S. Isidorus Hispal. l. de Script. Eccl. c. 27. *Scripsit*, inquit, *et quasdam epistolas ad praed. Leandrum, e quibus una in eisdem lib. Iob, titulo praefationis annectitur*. Unde *Proemium*, seu *Prologus* in MSS. Colbert. Germanens. Norman. etc. appellatur: quae fortasse causa fuit cur Epistolarum Registro non inscriberetur. Libros Moralium Leandro dicatos testatur ipse Gregorius his verbis: *Maxime quia et hoc ipsum opus ad vestram reverentiam scripsi*. Lib. I. ep. 41. *Maurin.* Nunc 43. ex qua, siquidam genuina est, probabilius infertur non ante indict. x. hanc nuncupatoriam epistol. fuisse scriptam.

(2) Cod. Remens. Eccl. ab annis circiter 900. exaratus, *Patri Leandro*. De S. Leandro lege c. 31. l. III. Dialog. et plurimas Gregorii ad eumdem epistolas. Eius elogium inseruit Mabillon. Sec. I. Bened.

(3) Id est negotia. Reg. S. Bened. c. 51. *Fratres qui pro quovis responso proficiscuntur*, id est negotio. Idem apud Graecos obtinuit usus

pro causis fidei (1) wisigothorum legatio perduxisset, omne in tuis auribus, quod mihi de me displicebat, exposui: quoniam diu longeque conversionis gratiam distuli ; et postquam cœlesti sum desiderio afflatus, sæculari habitu contegi melius (2) putavi. Aperiebatur enim mihi iam de æternitatis amore, (3) quid quaererem; sed inolita me consuetudo devinxerat ne exteriorem cultum mutarem. Cumque adhuc me cogeret animus, præsenti mundo quasi specietenus deservire; coeperunt multa contra me ex eiusdem mundi cura succrescere, ut in eo iam non specie, sed quod est gravius, mente retinerer. Quæ tandem cuncta sollicite fugiens, portum monasterii petii: et relictis quæ mundi sunt, ut frustra tunc credidi, ex huius vitae naufra-

vocis 'απόκρισις *responsum*. Apud incertum auctorem sub nomine Athanasii, cuius opus inscribitur *Doctrina ad Antiochum*, Tom. 2. novae ed. Athan. p. 259. 'αποκρισιαριος της μονης dicitur, *qui procurandis Monasterii negotiis praepositus erat.* Porro Leonem Magnum e Romanis Pontif primum Apocrisiarium habuisse Constantinopoli in comitatu, exemplo Alexandrini Episcopi, contendit doctissimus Quesnellus ex ep. 86. eiusdem S. Leonis. Vide *Dissert. 1. Quesnel. ad an. 453. n. 4. pag. 314. Maurin.* Hodie *Nuncium* appellant: probabilius vero Apocrisiarii circa tempora Constantini magni coeperunt.

(1) Seu Wisigotharum, ut in antiquioribus cod. legitur. Hi erant Gothi Occidentales, qui Hispanias et Galliam Narbonensem occupabant. Ostrogothi nuncupati sunt Gothi Orientales. Wisigotharum habet etiam cod. Bessar. Componitur ex voce *Ovest* apud Geographos satis nota. Horum leges MS. extant inter codd. Bessar.

(2) Editi excepto Gussanv. *secularem habitum contemnere*, contra MSS. omnium fidem. Nostram lectionem confirmat Iohan. Diac. l. 1. vitæ S. Gregor. c. 4. *Dum conversionis suae gratiam longius protrahens, tutius se Christo famulaturum putaret si sub Prætoris urbani habitu, mundo specietenus deserviret.*

(3) Cod. Bessar. *quod.*

gio nudus evasi. Quia enim plerumque navem incaute (1) religatam, etiam de sinu tutissimi littoris unda excutit, cum tempestas excrescit: repente me, sub prætextu Ecclesiastici ordinis, in causarum secularium pelago reperi; et quietem monasterii, (2) quia habendo non fortiter tenui, quam stricte tenenda fuerit, perdendo cognovi. Nam cum mihi ad percipiendum sacri altaris ministerium obedientiae virtus opponitur, hoc sub Ecclesiae colore susceptum est, quod si inulte liceat, iterum fugiendo (3) deflectatur. Postque hoc nolenti mihi atque renitenti, cum grave esset altaris ministerium, etiam pondus est curæ Pastoralis iniunctum. Quod tanto nunc durius tolero, quanto, me ei imparem sentiens, in nulla fiduciae consolatione respiro.

Quia enim mundi iam tempora, malis crebrescentibus termino (4) propinquante, turbata sunt, ipsi nos, qui internis misteriis deservire credimur , curis exterioribus implicamur: sicut eo quoque tempore, quo ad ministerium altaris accessi hoc de me, ignorante (5) me, actum est, ut sacri ordinis pondus acciperem: quatenus in terreno palatio licentius excubarem. Ubi me scilicet multi ex monasterio fratres, mei, germana (6) vincti caritate, secuti sunt. Quod divina factum dispensatione conspicio, ut eorum semper exemplo ad orationis placidum littus, quasi anchorae fune restringerer, cum causarum secularium incessabili impulsu fluctuarem.

---

(1) Corb. et Vindoc. *relictam.*

(2) Cod. Bessar. *quam.*

(3) Hic plerique MSS. varias exhibent lect. Duo Rem. secundus Remig. et Lyr. *iterum fugiendo deseratur. iterum fugiendo defleatur.* Ita Corb. et Colb.

(4) In cod. Bessar. *appropinquante.*

(5) Ibid. *ignorante ante me.*

(6) Ibid. *iniuncti.*

Ad illorum quippe consortium, velut ad tutissimi portus sinum,(1)post terreni actus volumina fluctusque fugiebam: et licet illud me ministerium ex monasterio abstractum, a pristinae quietis vita mucrone suae occupationis extinxerat: inter eos tamen per studiosae lectionis alloquium(2) quotidianae me aspiratio compunctionis animabat. Tunc eisdem fratribus etiam cogente te, placuit, sicut ipse meministi, ut librum Beati Iob exponere importuna me petitione compellerent: et prout veritas vires infunderet, ut eis mysteria tantae profunditatis aperirem. Qui hoc quoque mihi in onere suæ petitionis addiderunt, ut non solum verba historiæ per allegoriarum sensum excuterem, sed allegoriarum sensus protinus in exercitium moralitatis inclinarem: adhuc aliquid gravius adiungentes, ut intellecta quæque testimoniis cingerem: et prolata testimonia, si implicita fortasse viderentur, interpositione superadditae expositionis enodarem.

CAPUT II.

MOX vero, (3) ut in obscuro hoc opere, atque ante nos hactenus indiscusso, ad tanta me pertrahi ac talia agnovi, solo auditus pondere victus, fateor; lassatusque succubui. Sed repente inter formidinem devotionemque deprehensus, cum in largitorem munerum oculos mentis attollerem, cunctatione postposita, illico certus attendi: quia impossibile esse non poterat, quod de fraternis mihi cordibus

(1) A Coccio hic praefixa particula *post* deinceps obtinuit renitentibus MS. et vet. edit.

(2) In Bessar, *cotidie*. Semper hi codd, habent, *co* pro *quo*.

(3) In cod. Bessar. deest ut, qui mox habet *agnovi*.

charitas (1) imperabat. Fore quippe idoneum me ad ista desperavi: sed ipsa me a desperatione robustior, ad illum, spem protinus erexi, per quem aperta est lingua mutorum, qui linguas infantium faciet disertas (2) qui (3) immensos brutosque asinæ ruditus, per sensatos humani colloqui distinxit modos. (4)Quid igitur mirum, si intellectum stulto homini præbeat, qui veritatem suam, cum voluerit, etiam per ora iumentorum narrat? Huius ergo robore considerationis accinctus, ariditatem meam ad indagandum fontem tantæ profunditatis excitavi. Et quamvis eorum, quibus (5) exponere compellebar, longe me vita transcenderet; iniuriosum tamen esse non credidi, si fluenta usibus hominum plumbi fistula ministraret. Unde mox eisdem coram positis fratribus, priora libri sub oculis dixi: et quia tempus paulo vacantius reperi, posteriora tractando dictavi. Cumque mihi spatia largiora suppeterent, multa augens, pauca subtrahens, atque ita ut inventa sunt nonnulla derelinquens, ea quæ me loquente excepta sub oculis fuerant, per libros emendando composui: quia et cum postrema dictarem, quo stilo prima dixeram, sollicite attendi. Egi ergo, ut (6) et ea quæ locutus sum, studiosa emendatione transcurrens, quasi ad similitudinem dictatus erigerem; et ea quæ dictaveram, non longe a colloquentis sermone discreparent: quatenus dum hoc tenditur, illud attrahitur, edita modo dissimili res non dissimilis formaretur; quamvis tertiam hu-

---

(1) Cod. Bessar. *procedebat ut*. -- [2] Sap: 10. 21.

(3) 1. Remig. *insensatosque brutosque*. In Corb. *rictus*, in altero Regio *rugitus*. Hic *immensas*, id est sine mensura, opponitur *distinctis modis*.

[4] Num. 22. 28. -- (5) In cod. Bessar. superscribitur *hoc*.

(6) Bessar. non habet hic *et*.

ius operis partem ut colloquendo protuli, pene ita dereliqui: quia cum me fratres ad (1) alia pertrahunt, hanc subtilius emendari noluerunt.

Quibus nimirum multa iubentibus dum parere modo per expositionis (2) ministerium, modo per contemplationis ascensum, modo per moralitatis instrumentum volui, opus hoc per triginta et quinque volumina extensum in sex codicibus explevi. Unde et in eo sæpe, quasi postponere ordinem expositionis invenior, et paulo diutius contemplationis (3) latitudini ac moralitatis insudo. Sed tamen quisquis de Deo loquitur, curet necesse est, ut quidquid audientium mores instruit, rimetur: et hunc rectum loquendi ordinem deputet, si cum opportunitas aedificationis exigit, ab eo se, quod loqui coeperat utiliter derivet. Sacri enim tractator eloquii morem fluminis debet imitari. Fluvius quippe dum per alveum defluit, si valles concavas ex latere contingit, in eas protinus sui impetus cursum divertit: cumque illas sufficienter impleverit, repente sese in alveum refundit. Sic nimirum, sic divini verbi esse tractator debet: ut, cum de qualibet re disserit, si fortasse iuxta positam occasionem congruæ ædificationis invenerit, quasi advicinam vallem linguæ undas intorqueat: et cum subiunctæ (4) instructionis campum sufficienter infuderit, ad sermonis propositi alveum recurrat.

---

(1) Bessar; *aliam.*

[2] Hebroic. *mysterium.*

(3) Secundus Rem. Floriac. secendus Remig. Reg. Mich. S. Albin. *altitudini* convenitque *contemplationis ascensui.* Hic tamen ubi diffundendi sermonis ratio subiicitur, et in moralitatibus excurrendi, probanda magis videtur vox *latitudini*, quae in potioribus MSS. habetur *Cod. Bessar.* simplicius habet *in contemplationis latitudine.*

(4) Ebroic. Lyr. Bigot. *aedificationis.*

CAPUT III.

SCiendum vero est, quod quædam historica expositione transcurrimus; et per allegoriam quædam typica investigatione perscrutamur; quædam per sola allegoricæ moralitatis instrumenta discutemus; nonnulla autem, per cuncta simul sollicitius exquirentes, tripliciter indagamus. Nam primum quidem fundamenta historiæ ponimus: deinde per significationem typicam in arcem fidei fabricam mentis erigimus: ad extremum quoque per moralitatis gratiam, quasi superducto ædificium colore vestimus. (1) Vel certe quid veritatis dicta, nisi reficiendæ mentis alimenta credenda sunt? Quæ modis alternantibus multipliciter disserendo, ferculum ori offerimus: ut invitati lectoris quasi convivae nostri fastidium repellamus, qui dum sibi multa oblata considerat, quod elegantius decernit, assumat. Aliquando vero exponere (2) aperta historiæ verba negligimus: ne tardius ad obscura veniamus: aliquando autem intelligi iuxta litteram nequeunt, quia superficietenus accepta, nequaquam instructionem legentibus, sed errorem gignunt. Ecce etenim dicitur: « Sub quo curvantur qui portant orbem. » (3) Et de tanto viro quis nesciat, quod nequaquam (4) vanas poëtarum fabulas sequitur: ut mundi molem subvehi giganteo sudore suspicetur? Qui rursum pressus percussionibus dicit: « Elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea. » (5) Et quis rectum sapiens credat virum tanti præconii, quem videlicet constat (6) ab æterno iudice præmia pro patientiæ virtute recipere, decrevisse inter verbera suspendio vitam finire? Aliquando etiam, ne fortasse intelligi

[1] Bessar. Et. — [2] Ibid. *apertae verba historiae.* — [3] Iob. 9. 13.
[4] Id. *varias.* — [5) Iob. 7. 15. — (6) Editi. *ab aeterno.*

iuxta litteram debeant, ipsa se verba litteræ impugnant. Ait namque: « Pereat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est: Cunceptus est homo. » (1) Et paulo post subiicit: « Occupet eam caligo, et involvatur amaritudine. » (2) Atque in eiusdem noctis maledictione subiungit: « Sit nox illa solitaria. » (3) Qui nimirum nativitatis dies, ipso impulsu temporis evolutus, stare non poterat.

CAPUT IV.

QUO igitur pacto hunc involvi caligine optabat? Elapsus quippe iam non erat: et tamen si in natura rerum temporalium subsisteret, sentire amaritudinem nequaquam posset? Constant ergo quod nullo modo de die insensibili dicitur: qui sensu percuti amaritudinis optatur. Et si conceptionis nox reliquis noctibus coniuncta discesserat, quo pacto hanc fieri solitariam (4) exoptat? Quae ut a lapsu temporis figi non potuit, ita etiam nec a reliquarum noctium coniunctione separari. Qui rursum dicit: *Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam?* (5) Et tamen paulo superius dixerat: *Quae prius tangere nolebat anima mea, nunc prae angustia cibi mei sunt.* (6) Quis autem nesciat salivam facilius posse glutiri, quam cibum? Qui itaque se sumere cibum denuntiat, incredibile est valde quo ordine glutire (7) posse salivam negat. Atque iterum dicit: *Peccavi: quid faciam tibi o custos hominum?* (8) Vel

(1) Iob. 3. 3. — (2) Vers. 5. — [3] Vers. 7.
(4) Norm. S. Alb. loriac. Colbert. *exorat.* Bess. *exoptabat.*
(5) Iob. 7. 19. — (6) Iob. 6. 7. — (7) Bessar. *se posse.* — (8) Iob 7. 20.

certe: *Consumere me vis peccatis adolescentiae meae?* (1) Et tamen alia responsione subiungit: *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.* (2) Quo ergo pacto a corde suo minime in omni vita sua reprehenditur, qui peccasse se publica voce testatur? Neque enim simul unquam conveniunt culpa operis, et irreprehensibilitas cordis. Sed nimirum verba litterae, dum collata sibi convenire nequeunt, aliud in se aliquid quod quaeratur ostendunt, ac si quibusdam vocibus dicant: Dum nostra nos conspicitis superficie destrui, hoc in nobis quærite, quod ordinatum, sibique congruens, apud nos valeat intus inveniri.

CAPUT V.

ALIQUANDO autem qui verba accipere historiæ iuxta litteram negligit, oblatum sibi veritatis lumen abscondit: cumque laboriose invenire in eis aliud intrinsecus appetit, hoc quod foris sine difficultate assequi poterat, amittit. Sanctus namque vir dicit: *Si negavi, quod volebant, pauperibus, et oculos viduae expectare feci; si comedi bucellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea: si dexpexi praetereuntem, eo quod non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem: si non benedixerunt* (3) *mihi latera eius ,et de velleribus ovium mearum calefactus est.* (4) Quæ videlicet si ad allegoriæ sensum violenter inflectimus, cuncta eius misericordiæ facta vacuamus. Divinus etenim sermo sicut mysteriis prudentes exercet, sic plerumque super-

(1) Iob 13. 26. — (2) Iob. 27. 6. — (3) Iob. 31. 16. — (4) Bessar. *me latera eius. .. calefactus non est.*

fice simplices refovet. Habet in publico unde parvulos nutriat: servat in secreto unde mentes sublimium in admiratione suspendat. Quasi quidam quippe est fluvius, ut ita dixerim, planus et altus, in quo et agnus ambulet, et elephas natet. Ut ergo uniuscuiusque loci opportunitas postulat, (1) se per studium expositionis ordo immutat: quatenus tanto verius sensum divinæ locutionis inveniat, ut quanto res quæque exegerit, per causarum species alternat.

CAPUT VI.

QUAM videlicet expositionem recensendam tuæ beatitudini, non quia velut dignam debui, sed quia te petente memini promisisse, transmisi. In qua quidquid tua sanctitas tepidum incultumque repererit, tanto mihi celerrime indulgeat, quanto hoc me ægrum dicere non ignorat. Nam dum molestia corpus atteritur, (2) affecta mente etiam dicendi studia languescunt. Multa quippe annorum iam curricula devolvuntur, quod crebris viscerum doloribus crucior, horis momentisque omnibus fracta stomachi virtute lassesco, lentis quidem sed tamen continuis febribus anhelo. Interque hæc dum sollicitus penso, quia scriptura teste, *Omnis filius, qui a Deo recipitur, flagellatur*: (3) quo malis præsentibus (4) durius deprimor, eo (5) de æterna

....

-1- S. Alb. *ita semper studium.* — -2- Editi *afflicta.* Elegantius MSS. Reg. Corb. S. Alb. 1. Vindoc. *affecta.* 2. Vindoc. habet. utramque lect. Bessar. cod. habent *afflicta.* Alludit ad suam infirmam valetudinem qua haec scripsisse iam dictum est in Vita eiusdem. — (3) Hebr. 12. 6. [4] Bessar. *vitae durius.* — [5] Sic MSS. nisi quod in Reg. et Colbert. legitur: *de aeterna certus consolatione.* Editi *de aeternis.*

certius præsumptione respiro. Et fortasse hoc divinae providentiae consilium fuit, ut percussum Iob percussus exponerem, et flagellati mentem melius per flagella sentirem.

CAPUT VII.

SED tamen recte considerantibus liquet, quia adversitate non modica, laboris mei studiis in hoc molestia corporalis obsistit: quod carnis virtus cum locutionis ministerium exhibere vix sufficit, mens digne non potest intimare quod sentit. Quid namque est officium corporis, nisi organum cordis? Et quamlibet peritus sit cantandi artifex, explere artem non valet, nisi ad hanc (1) sibi et ministeria exteriora concordent: quia nimirum canticum, quod docta manus imperat, quassata organa proprie non resultant , nec artem flatus exprimit, si scissa rimis fistulta stridet. Quanto itaque gravius expositionis meæ qualitas premitur, in qua dicendi gratiam sic fractura organi dissipat, ut hanc peritiæ ars nulla componat? Quæso autem, ut huius operis dicta percurrens, in his verborum folia non requiras: quia per sacra eloquia ab eorum tractatoribus infructuosae loquacitatis levitas studiose compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et cuncti proculdubio scimus, quia quoties in foliis male (2) lætæ segetis culmi proficiunt: minori plenitudine spicarum grana turgescunt. Unde et ipsam artem loquendi quam magisteria disciplinæ exterioris insinuat, servare despexi. Nam sicut huius quoque epistolæ tenor enuciant, (3) non metacismi collisionem fugio: non

-1- Cod. Bessar, *sibimet ministeria.* — -2- Ibid. *late.* — -3- Legendum. *non iotacismi* monet illustr. Huetius. *lib. de opt. gen. interp.* cap. 42.

barbarismi confusionem devito, situs motusque (1) præpositionum casusque servare contemno: quia indignum vehementer existimo, ut verba cælestis oraculi restringam sub regulis Donati. Neque enim hæc ab ullis interpretibus in scripturæ sacræ auctoritate servata sunt. Ex qua nimirum quia nostra expositio oritur, dignum profecto est, ut quasi edita soboles speciem suæ matris imitetur. Novam vero translationem dissero: sed cum probationis causa exigit, nunc novam, nunc veterem per testimonia assumo: ut quia Sedes Apostolica, cui Deo auctore præsideo, utraque utitur, mei quoque (2) labor studii ex utraque fulciatur.

.... cuius coniecturæ nulli MSS. favent. Metacismus a μετακειμαι derivari potest, et Latine dici *transpositio*. Quid transpositioni cum col lisione? intellige ergo nimis frequentem literæ M usum, ut a Maurin. in præfat observatum quod ἑλληνικωτερως diceretur μυτακισμος Mytacismus, a verbo μυτακιζω quomodo dicunt etiam *Rholacismum* nimium usum literae R.

(1) Cod. Bessar. *etiam praepositionum et casus.*

[2) Ibid. *laboris studium*. In quo etiam post *fulciatur* sequitur: *explicit prologus.*

SANCTI GREGORII PAPÆ
IN EXPOSITIONEM LIBRI B. IOB
MORALIA (1)

PRÆFATIO. (2)

In qua quae toto Opere edisserenda sunt paucis perstringit.

CAPUT I.
De qua stirpe, vel quo tempore fuerit Iob.

INTER multos saepe quaeritur, quis libri beati Iob scriptor habeatur. Et alii quidem Moysen, alii unum quemlibet ex Prophetis scriptorem huius operis fuisse suspicantur. Quia enim in libro Geneseos Io-

(1) In omnibus MSS. quos consuluimus hic titulus occurrit: *Moralia B. Gregorii per contemplationem sumta*. In Corb. omittitur *Beati*. Ita etiam in Codd. Bessar. quod semper repetitur dum nova pars incipit. Quidam divid. in VII part. Unaqueque vero V cap. completur.

(2) In omnibus vet. MSS. hic incipit prima pars et lib. 1. nulla facta praefationis mentione. Praefari tamen S. Doctorem liquet ex his verbis in fine legendis: *in longum praefationis verba protraximus*. In codd. Bessar. hic et ad initia omnium librorum ponuntur indices capitum, quae deinde suo loco adnotantur.

bab de stirpe Esau descendisse, et Bale filio Beor in regnum successisse describitur; hunc beatum Iob longe ante Moysi tempora exstitisse crediderunt, morem profecto sacri eloquii nescientes; quia in superioribus suis partibus solet breviter longe post secutura perstringere, cum studet ad alia subtilius (1) enumeranda properare. Unde et illic Iobab, priusquam reges in Israël existerent, fuisse memoratur. Nequaquam ergo exstitisse ante Legem cognoscitur, qui Israëliticorum Iudicum tempore fuisse signatur. Quod dum quidam minus caute considerant, Moysen gestorum illius, quasi longe ante positi, scriptorem putant: ut videlicet is qui potuit ad eruditionem nostram Legis praecepta edere , ipse credatur etiam ex gentilis viri historia, virtutis ad nos exempla mandasse. Nonnulli vero, ut dictum est, scriptorem huius operis unum quemlibet ex Prophetis arbitrantur: asserentes, quod nullus tam mystica Dei verba cognoscere potuit, nisi cuius mentem prophetiæ spiritus ad superna sublevavit.

2. Sed quis hæc scripserit, valde supervacue quæritur: cum tamen auctor libri Spiritus sanctus fideliter credatur. Ipse igitur hæc scripsit, qui (2) scribenda dictavit. Ipse scripsit, qui et in illius opere inspirator extitit, et per scribentis vocem imitanda ad nos eius facta trasmisit. Si magni cuiusdam viri susceptis epistolis legeremus (3) verba, eaque quo calamo fuissent scripta quæreremus: ridiculum profecto esset, si non epistolarum auctorem scire, sensumque cognoscere: sed quali calamo earum verba impressa fuerint, indagare studeremus. Cum ergo rem cognoscimus, e-

---

(1) Ed. *enuncianda:* correximus ex consensu MSS.

(2) In Bessar. *qui haec.*

(3) Ibid. Melius. *aeque quo.* Mox: *non epistolarum.*

eiusque rei Spiritum sanctum auctorem tenemus quia, scriptorem querimus, quid aliud agimus, nisi legentes litteras, de calamo percontamur? (1)

2. Arbitrari tamen verius possumus, quod idem Beatus Iob, qui certamina spiritualis pugnae sustinuit, etiam consummatæ suæ victoriae gesta narravit. Nec movere, debet quod in eodem libro dicitur: *Dixit Iob*: vel: *haec atque illa pertulit Iob.* Moris enim scripturae sacrae est, ut ipsi qui scribunt, sic de se in illa quasi de aliis loquantur. Hinc est enim, quod Moyses ait: *Erat Moyses* (2) *vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra.* (3) Hinc Ioannes dicit: *Hic est discipulus ille, quem diligebat Iesus.* (4) Hinc Lucas, ait: *Quod ambularent duo ex discipulis* (5) *in via, Cleophas, et alius.* (6) Quem profecto alium, dum tam studiose tacuit, ut quidam dicunt, quid, nisi (7) seipsum fuisse monstravit? Scriptores igitur sacri eloquii, qui impulsu sancti Spiritus agitantur, sic de se in illo testimonium quasi de aliis proferunt. Spiritus ergo sanctus per Moysen locutus est de Moyse. Spiritus sanctus per Iohannem locutus est de Iohanne. Paulus quoque, quia non ex seipso loqueretur insinuat, dicens: « An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? » (8) Hinc est quod Angelus, qui Moysi apparuisse describitur, (9) modo Angelus, modo Dominus memoratur: angelus videlicet, propter hoc, quod exterius loquendo serviebat; Dominus autem dicitur, quia interius præsidens loquendi efficaciam ministrabat.

(1) Corb. Rem. Remig. et plerique *perscrutamur*. In vulgatis et Bessar. *perscrutamur*. — (2) Deest *vir* in cod. Bessar. — (3) Num. 12. 3. [4] Iohan. 20. 21. — (5) In cod Bessar. superscribitur *Iesu*. — (6) Luc. 24. 13. — (7) Alibi deest *quid nisi*, et supprimitur interrogatio. — [8] 2. Cor. 13. 3. — (9) Exod. 3. 6.

Cum ergo loquens ab interiori regitur, et per obsequium Angelus, et per inspirationem Dominus nominatur. Hinc David ait: « Attendite, popule meus, legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei. » (1)

Non enim lex David, aut populus David, erat:sed personam eius, ex quo loquebatur, assumens, ipsius auctoritate loquitur, cuius inspiratione replebatur. (2) Hoc quotidie fieri in Ecclesia cernimus, si vigilanter intuemur. Nam stans in medio populi lector clamat: « Ego sum Deus Abraam, Deus Isaac, et Deus Iacob.» Et quod ipse Deus (3) sit, vere profecto non dicit: nec tamen per hoc quod dicit, veritatis regulam deserit; quia cui ministerium lectione exhibet, eius dominium voce prætendit. Itaque scriptores sacri eloquii, quia repleti santo Spiritu super se trahuntur, quasi extra semetipsos fiunt: et sic de se sententias, quasi de aliis proferunt. Unde et beatus Iob sancto Spiritu afflatus, potuit sua gesta, quæ erant videlicet supernæ adspirationis dona, quasi non sua scribere: quia eo alterius erant quæ loquebatur, (4) quo homo loquebatur quæ Dei sunt: et eo alter quæ erant illius loquebatur, quo Spiritus sanctus loquebatur quæ hominis sunt.

Quod ad confutandam inpudentiam populi Christiani Iob homo gentilis introducitur.

CAPUT II.

SED iam debemus ista postponere, et ad consideran-

[1] Psal. 77. 1. — (2) In cod. Bessar. *loquebatur* et in margine al. *replebatur*. — (3) In cod. Bessar. *verum*.
(4) Ib. *quod*.

da sacrae historiae gesta properare. Omnis homo, eo ipso quo homo est, suum intelligere debet auctorem: cuius voluntati tanto magis serviat, quanto se, quia de se ipso nihil sit, pensat: ecce autem conditi Deum considerare neglegimus. Adhibita sunt praecepta: praeceptis quoque obtemperare noluimus. Adiunguntur exempla: ipsa quoque imitari exempla declinamus, quae edidisse (1) nobis positos sub Lege conspicimus. Quia enim Deus aperte quibusdam sub Lege positis locutus est: quasi alienos nos ab eisdem praeceptis aspicimus, quibus haec specialiter locutus non est. Unde ad confutandam (2) impudentiam nostram, gentilis homo ad exemplum deducitur; ut quia obedire homo Legi sub Lege positus despicit, eius saltem comparatione evigilet, qui sine Lege legaliter vixit. Erranti igitur homini data est Lex: erranti vero etiam sub Lege, adducitur testimonium eorum, qui extra Legem sunt: ut quia (3) conditionis nostrae ordinem servare noluimus, præceptis admoneremur: et quia praeceptis obedire contempsimus, exemplis confunderemur: nec, ut dictum est, eorum exemplis quos Lex adstringeret, sed quos Lex a peccato nulla cohiberet.

5. Circumscripsit nos divina providentia, circumvenit excusationem nostram: undique conclusus est aditus tergiver-

(1) Gilot. Vatic. Gussanv. *nobis positis sub lege.* Emendavimus ex MSS. hac ratione fulti ; nimirum loqui S. Gregorium de Christianis, qui sub Evangelio positi declinant exempla Sanctorum sub Lege positorum. Antiqua tamen est lectio haec, quippe in MS. Utic. seu S. Ebrulphi legitur *positis et positos.* MS. Bessar. *quae dedisse nobis: positis.*

[2] Cod. Bessar. *imprudentiam.*

(3) Id. *conditi conditionis.*

sationis humanæ. Homo gentilis homo sine lege, ad medium adducitur, ut eorum qui sub Lege sunt, pravitas confundatur. Quod bene per Prophetam ac breviter (1) dicendo ostenditur: « Erubesce Sidon, ait mare. » (2) In Sidone quippe figuratur stabilitas in lege positorum: in mari autem vita gentilium. Erubesce ergo Sydon, ait mare: quia ex vita gentilium redarguitur vita sub lege positorum: atque ex actione secularium confunditur actio religiosorum: dum illi etiam promittendo non servant quae in praeceptis audiunt: et isti vivendo ea custodiunt, in quibus nequaquam mandatis legalibus astringuntur.

Qua vero auctoritate liber iste sit præditus, ipsa sacrarum paginarum soliditas attestatur, dum per Ezechielem prophetam dicitur, quod tres solummodo viri liberentur, Noe scilicet, Daniel, et Iob. (3)Nec immerito inter Hebraeorum vitas, in auctoritatis reverentiam vita iusti gentilis adducitur: quia Redemptor noster, sicut ad redemptionem Iudaeorum et Gentilium venit, ita se Iudæorum et Gentilium prophetari vocibus voluit; ut per utrumque populum diceretur, qui pro utroque populo quandoque pateretur.

6 Vir itaque iste summis virtutibus fultus, sibi notus erat et Deo: qui si non flagellaretur, a nobis nullatenus agnosceretur. Virtus quippe etiam per quietem se exercuit: sed virtutis opinio commota per flagella fragravit. Et qui quietus in seipso quod erat continuit, commotus ad notitiam omnium odorem suæ fortitudinis aspersit. Sicut enim unguenta latius redolere nesciunt nisi commota; et sicut aromata fragrantiam suam non nisi cum incenduntur, ex-

(1) Cod. Bessar. *breviter dicitur.* — (2) Isai. 23. 4.

[3] Cod. Bessar. longe melius *virtutibus.*

pandunt: ita sancti viri omne quod virtutibus redolent, in tribulationibus innotescunt. Unde et recte in Evangelio dicitur: *Si habueritis fidem tamquam granum sinapis, dicetis huic monti: Transi hinc, et transibit.* (1) Granum quippe sinapis nisi conteratur, nequaquam vis virtutis eius agnoscitur. Nam non contritum lene est: si vero conteratur, inardescit, et quod in se acerrimum latebat, ostendit. Sic unusquisque vir sanctus, cum non pulsatur, (2) despicabilis ac lenis aspicitur: si qua vero illum tritura persecutionis opprimat, mox omne quod calidum sapit, ostentat; atque in fervorem virtutis vertitur, quidquid in illo ante despicabile infirmumque videbatur; quodque in se per tranquillitatis tempora libens operuerat, exagitatus tribulationibus coactus innotescit. Unde bene per Prophetam dicitur: (3) « In die mandavit Dominus misericordiam suam, et (4) in nocte declaravit. » (5) Misericordia enim Domini in die mandatur, quia in tranquillo tempore cognoscendo percipitur: in nocte vero declaratur, quia donum, quod in tranquillitate sumitur, in tribulationibus manifestatur.

CAPUT III.

Quantis virtutibus Iob claruerit.

7 SED subtilius perscrutandum est, cur tot flagella per-

(1) Matt, 17. 19.

(2) In Bessar. cod. *displicibilis*: et mox *desplicibile.*

(3) Ita MSS. Rem. Renrig. Corb. Baioc. etc. Edit. vero Gilot. Vatic. Guss. *In die mandabit .... declarabit.*

(4) In Bessar. deest *in.*

(5) Psal. 41. 9.

tulit, qui tantam virtutum custodiam sine reprehensione servavit. Humilitatem quippe habuit, quia et ipse testatur: « Si contempsi iudicium subire cum servo meo et ancilla mea, (1) cum disceptaret adversum me. » (2) Hospitalitatem exhibuit, sicut ipse perhibet, dicens: « Foris non mansit peregrinus, hostium meum viatori patuit. » (3) Disciplinæ vigorem tenuit, ut ipso indicat, dicens: « Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo. » (4) Mansuetudinem in vigore custodivit, sicut ipse fatetur, dicens: « Cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator. » (5) Eleemosynarum largitatem amplexatus est, ut insinuat, dicens: « Si comedi buccellam meam solus, et pupillus non comedit ex ea. [6] » Cum igitur omnia mandata virtutum perficeret: unum ei deerat, ut etiam flagellatus agere gratias sciret. Notum erat, quia servire Deo inter dona noverat: sed dignum fuerat, ut districtio severitatis inquireret, utrum devotus Deo inter flagella permaneret. Pœna quippe interrogat, si quietus quis veraciter amat.(7)

Quem hostis quidem ut deficeret petivit, sed ut proficeret accepit. Fieri (8) enim Dominus benigne permisit, quod diabolus inique postulavit. Nam cum idcirco illum

---

(1) Ebroic. MSS. *cum decertarent.* Vox. Hebr. significat *litigare*: et *cum decertarent*, *disceptarent*, vel *litigarent* ex æquo verti potest. Hic proprie ’απολογιζεσθαι significat, ut consideranti patet. — (2) Iob 31. 13.

(3) Iob 31. 32. — (4) Iob 29. 9. — (5) Ibid. 25. — -6- Iob 31. 17.

[7] Nota sententiam!.. Diligere inter delicias, dum omnia benevertunt, dum amor ipse dulcedinem præstat, et utilitatem amanti, facile res est, et propria tam vere amantibus, quam ficte, fraudulenterque adulantibus. Sed diligere inter afflictiones et dolores; dum ipso amore tormenta gignuntur; dum gravia et onerosa sacrificia propter dilectum substinenda sunt, non est nisi intime et ex corde amantium. — -8- Cod.Bessar. *enim.*

expetisset hostis, ut consumereti tentando egit, ut eius merita augeret. Scriptum quippe est: « In omnibus his non peccavit Iob labiis suis. » (1) Et quidem quædam verba responsionem illius imperitis lectoribus aspera resonant: quia sanctorum dicta pie intelligere, sicut dicuntur, ignorant: et quia animum dolentis et iusti in semetipsis assumere nesciunt, ideo doloris verba bene interpretari non possunt. Mentem quippe patientis bene pensare novit condescensio passionis.

9. Credunt ergo beatum Iob in suis sermonibus deliquisse: minus caute intuentes, quia si beati Iob responsa redarguunt, falsam etiam de eo Domini sententiam fuisse testantur. Diabolo namque a Domino dicitur: « Considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis (2) super terram? Vir simplex et rectus ac timens Deum, et recedens a malo? »(3) Cui a diabolo mox respondetur:« Numquid gratis Iob colit Deum? Nonne tu vallasti eum, cunctamque (4) familiam eius? Sed mitte manum tuam, et tange eum; si non in faciem benedixerit tibi? «(5) Hostis itaque in beato Iob vires suas exercuit, sed tamen contra Deum certamen assumpsit. Inter Deum itaque et diabolum beatus Iob in medio materia certaminis fuit.

Quisquis ergo sanctum virum inter flagella positum, in dictis suis peccasse asserit, quid aliud quam Deum, qui pro illo proposuerat, perdidisse reprehendit? Ipse quippe in se tentati causam suscipere voluit, qui eum et ante flagella praetulit, et praeferens tentari per flagella permisit. Si ergo excessisse Iob dicitur, laudator illius succubuisse pe-

-1- Iob 1. 22. — -2- Vers. 8. — -3- Id. *in ferra*. — (4) Vers. 9. et 10. -5- Editi cum Vulgata, *cuntamque substantiam*. MSS. vero *familiam*. In cod. Bessar. verbis partim in textu positis, partim suprascriptis: *Nonne tu vallasti eum, ac domum eius cuntamque substantiam eius per circuitum*? Superscribuntur vero *ac domum*, et *per circuitum*.

rhibetur: quamvis eum nullatenus deliquisse etiam dona testantur. Quis enim nesciat, quod culpis non praemia, sed poenae debeantur? Qui ergo duplicia recipere, quae amiserat, meruit ex remuneratione edocuit, quia nequaquam vitium, sed virtus fuit omne quod dixit. Assertioni quoque huic adhuc adiungitur, quod ipse pro amicis delinquentibus intercedit. In gravibus namque peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit. Mundus ergo ostenditur esse de se, qui emundationem potuit obtinere pro aliis. Si vero hoc quibusdam displicet, quod bona sua ipse narravit: sciendum est, quia inter tot rerum damna, inter tot corporis vulnera, inter tot pignorum funera, amicis ad consolationem venientibus, et ad increpationem prorumpentibus, de vita sua desperare cogebatur; et quem tot detrimenta afflixerant, contumeliosa insuper increpantium verba feriebant. (1) Hi namque qui ad consolandum venerant, dum quasi eius iniustitiam (2) exprobrabant, desperare eum de semetipso funditus compellebant. Quod ergo bona sua ad mentem revocat, non se per iactantiam elevat; sed quasi collapsum inter verba et vulnera ad spem animum reformat. Gravi enim (3) desperationis telo mens percutitur, (4) cum supernæ iræ tribulationibus premitur, et foris linguarum opprobriis urgetur. Beatus igitur Iob tot dolorum iaculatione confossus, dum labefactari per opprobria timuit, ad statum se fiduciæ ex anteacta vita confirmando revocavit. Ne-

-1- Additur in MS. Carnot. *amicorum qui ad eum veniebant,* quod forte irrepsit ex margine.

-2- Cod. Bessar. *exprobrant.*

-3- In vulgatis *desper. stimulo,* pro *telo* quod habent MSS. pene omnes.

-4- Colbert. *cum superne tribulat. prem.* 2. Vindoc. *cum pro bonis malorum retributionibus premitur.*

quaquam ergo (1) in arrogantiæ vitium cecidit, quia contra internum desperationis impulsum per exteriora præconiorum suorum verba pugnavit, ut dum bona, quæ fecerat, diceret: nequaquam de bono, (2) quod quæsierat, desperaret.

CAPUT IV.

Quod cunctas tentationum machinas contra Iob Satan erexit.

11 SED iam nunc ipsum ordinem tentationis eius exequamur. Inimicus sæviens, et sancti viri validissimum pectus debellare contendens, cunctas contra eum tentationum machinas erexit; abstulit substantiam, interfecit filios, percussit corpus, instigavit uxorem, amicos ad consolationem adduxit, sed in asperitatem increpationis excitavit: alium quoque amicum durius increpantem, in extrema et acriori invectione servavit, ut saltem crebrius feriendo cor attingeret, quod novo vulnere semper iteraret: quia enim in saeculo potentem vidit, damnis substantiæ eum moveri credidit: quem non concussum, ex filiorum morte pulsavit. Videns autem, quia ad augmentum divinæ laudis etiam ex vulnere crevit orbitatis, petivit feriendam salutem corporis. Intuens etiam, quia per dolorem corporis pervenire nequiverat ad passionem mentis, instigavit uxorem. Civitatem

(1) Sic MSS. Editi vero *in iactantiae*.
(2] Ita Barthol. Cum MSS. In Vatic. et Guss. *quod praescierat*. Vet. Ed. Paris. et Basil. cum Gilot. habent utramque lect.

quippe, quam expugnare appetivit, nimis munitam vidit: et idcirco exterius tot plagas inferens, quasi (1) foris exercitum admovit: animum vero uxoris in verbis malæ persuasionis accendens, quasi intus civium corda corrupit. Ex bellis enim exterioribus discimus, quid de interioribus sentiamus. Inimicus namque sæviens, et urbem exercitibus circumfusis vallans, si eius munimina invicta conspexerit, ad alia se pugnandi argumenta convertit: ut intus etiam quorumdam civium corda corrumpat: quatenus cum extrinsecus impugnatores admoverit, internos quoque habeat adiutores, atque increscentis belli foris certamine, de quorum intus fide confiditur, eorum perfidia urbs destituta capiatur.

12. Itaque exterius quasi ariete constituto, murum civitatis istius tot ictibus perculit, quot vicibus adversa nunciavit. Intus autem quasi civium corda corrupit: dum fortia huius urbis munimina persuasione destruere coniugis studuit. Foras itaque admovit impetum belli, intus venena consilii: ut tanto citius urbem caperet, quanto eam interius exteriusque turbaret.

13. Quia autem nonnumquam plus conturbant verba quam vulnera, amicorum se, ut dictum est, linguis armavit. Qui quidem, quia seniores erant de eorum verbis minus fortasse (2) doleri poterat. Heliu iunior subrogatur ut sanctum pectus tanto acriori vulnere percuteret quanto contra illud ictus brachii (3) vilioris excitaret. Ecce ad feriendum in-

-1- Cod. Bessar. *a foris.*

-2- Al. dolere, ut habent Gilot. Vatic. Gussanv. Seniorum est, ut ita dicam natura in lamenta prorumpere, quavis ex leviori causa, alios arguere et acriter increpare, et ideo eorum increpationes parum excitant.

[3] Ita MSS. Angelic. Norm. et pene omnes. Editio Basil. 1514. et aliae seqq. excepta Guss. *brachii validioris.* Remig. alter habet *brachii iunioris.* Fortasse propter Heliu iuniorem, de quo paulo antea.

victissimum robur inimicus saeviens, quot tentationum iacula invenit: ecce quot obsidionum machinamenta circumposuit, ecce quot percussionum tela transmisit: sed in his omnibus mansit mens imperterrita, stetit civitas inconcussa.

CAPUT V.

Quanta fuerit patientia Iob, et de diversis percussionum generibus.

14. Student hostes, cum contra faciem veniunt, alios ex occulto transmittere, qui eo licentius pugnantis latus feriant, quo is, qui pugnat, intentius advenientes hostes contra faciem spectat. Igitur Iob in huius certaminis bello deprehensus, suscepit damna quasi hostes contra faciem: sustinuit verba consolantium, quasi hostes ex latere; sed in his omnibus circumacto gravitatis suæ clypeo, ubique munitus astitit, undique venientibus gladiis vigilanter obviavit: amissam substantiam tacite despicit; carnem in filiis mortuam æquanimiter dolet; carnem in se percussam patienter tolerat; carnem in coniuge male suadentem sapienter docet. Super hæc amici (1) in asperam correptionem prosiliunt: et pro sedando dolore venientes, vim doloris adiungunt. Omnia ergo machinamenta tentationum sancto viro vertuntur (2) in augmenta virtutum. Per vulnera quippe probatur eius patientia: per verba vero exercetur eius sapientia. Ubique

(1) Bessar. *in aspera correptione.*
(2) Ib. *in augmentum.*

fortiter occurrit, quia et flagella robore, et verba ratione superavit. Amici vero eius, qui ad consolationem quidem veniunt, sed usque ad verba increpationis excedunt, ignorantia magis credendi sunt, quam malitia deliquisse. Neque enim tantum virum amicos iniquos habuisse credendum est: sed dum discernere causas flagellorum nequeunt, in culpam dilabuntur.

15. Percussionum quippe diversa sunt genera. Alia namque est percussio, qua peccator percutitur, ut sine (1) retractatione puniatur: alia, qua peccator percutitur, ut corrigatur: alia, qua nonnumquam quisque percutitur, non ut praeterita corrigat, sed ne ventura committat: alia qua plerumque percutitur, per quem nec praeterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur: sed ut, dum inopinata salus percussionem sequitur, salvantis virtus cognita ardentius ametur; cumque innoxius flagello atteritur, ei per patientiam meritorum summa cumuletur. (2) Aliquando enim peccator percutitur, ut absque retractatione puniatur, sicut periturae Iudææ dicitur: « Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. » Et rursum: « Quid clamas ad me, super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus. » (3) Aliquando percutitur peccator, ut corrigatur sicut cuidam in Evangelio dicitur: « Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. » (4) Verba enim Salvatoris indicant: quia peccata praecedentia habiti vim doloris exigebant. Aliquando quisque non pro praeterita culpa diluenda, sed pro futura vitanda percutitur, quod aperte Pau-

(1) Idem *retractione.*

[2) Explicat exemplis S: Scripturae quomodo vere Deus percutere soleat, diversis, illis, quas enumeravit, percussionibus.

[3] Ier. 30. 14. 15.

[4] Iohan. 5. 14.

lus (1) Apostolus de semetipso testatur, dicens: « Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ: angelus satanae, qui me colaphizet. » (2) Qui enim non ait, quia extulit, sed ne extollat, aperte indicat, quod percussione illa, ne eveniat, compescitur, non autem quae evenit, culpa purgatur. Nonnumquam vero quisque nec pro præterita, nec pro futura iniquitate percutitur: sed ut sola divinae virtutis potentia ex amputata percussione monstretur. Unde cum Domino in Evangelio de cæco nato diceretur: (3) « Hic peccavit, aut parentes eius, ut cæcus nasceretur? » (4) respondit Dominus dicens: (5) « Neque hic peccavit, neque parentes eius: sed ut manifestentur opera Dei. » (6)

16 In qua manifestatione quid agitur, nisi ut ex flagello et meritorum virtus augeatur, et cum nulla præterita iniquitas tergitur, magna de patientia fortitudo (7) generetur? Unde idem beatus Iob praefertur prius voce iudicis et post manui committitur tentationis: quem post flagella Deus dum remunerans familiarius alloquitur, aperte quantum de verbere creverit, indicatur. Amici ergo beati Iob, dum percussionum genera distinguere nesciunt, percussum pro culpa crediderunt: et dum Deum iustum in percussione sua

(1) In cod. Bessar. deest *Apostolus*.

-2- 2. Cor. 12. 8.

-3- Sic vet. Edit. cum Corb. Rem. Remig. Colbert. German. ac plerique. In Ebroic. *Hic quod peccavit aut parentes eius*. Cocc. Edit. et seq. *Quis peccavit hic aut parentes eius?*

-4- Ioan. 9. 2.

-5- Ibid. 3.

-6- In 2. Rem. duobus Remig. et Vindoc. 2. *Dei in illo.* Sic etiam in cod. Bessar.

-7- Cod. Bessar. *generatur*.

[illegible] beatum Iob compulsi sunt de iniustitia [illegible] videlicet ideo flagellatum, ut pro fla-[illegible] gloriæ laus cresceret: non autem ut per [illegible] quae numquam commiserat, emendaret. [illegible] citius redeunt, quia ignorantia potius, [illegible] peccaverunt. Quorum superbiam divina iusti-[illegible] humiliat, quo nequaquam illos ad suam [illegible] per eum, quem despexerant, reformat. Valde [illegible] mens retunditur, si ipsi, super quem se exal-[illegible]tatur.

CAPUT VI.

Quod sancti, quasi stellae, noctem vitae praesentis illuminant.

Sed libet inter hæc mira divinæ dispensationis opera pensare, quomodo ad illuminandam noctem vitæ præsentis quaeque suis vicibus in coeli faciem veniant, quoque in finem noctis Redemptor humani generis, quasi verus Lucifer, surgat. Nocturnum namque spatium, dum descendentium succedentiumque stellarum cursibus illustratur, magno caeli decore peragitur. Ut ergo noctis nostrae tenebras suo tempore editus, vicissimque pormutatus stellarum radius tangeret, ad ostendendam innocentiam, venit Abel. Ad docendam actionis munditiam venit Enoch. Ad insinuandam longanimitatem spei et operis, venit Noe. Ad manifestandam obedientiam, venit Abraam. Ad demonstrandam coniugalis vitae castimoniam, venit Isaac. Ad insinuandam, laboris tolerantiam, venit Iacob. (1) Ad rependendam

(1) Gussanv. *ad repetendam*. Emendatur ex aliis editionibus et MSS.

pro malo bonae retributionis gratiam, venit Ioseph. Ad ostendendam mansuetudinem, venit Moyses. Ad informandam contra adversa fiduciam, venit Iosue. Ad ostendendam inter flagella patientiam, venit Iob. Ecce quam fulgentes stellas in caelo cernimus: ut inoffenso pede operis, iter nostrae noctis ambulemus. Nam cognitioni hominum divina dispensatio quot iustos exhibuit, quasi tot astra super peccantium tenebras caelum misit, (1) quousque verus Lucifer surgeret, qui aeternum nobis mane nuncians, stellis ceteris clarius ex divinitate radiaret. (2)

18. Quem electi omnes dum bene vivendo præeunt, et rebus et vocibus prophetando promiserunt. Nullus etenim iustus fuit, qui non eius per figuram nuntius extiterit. Dignum quippe erat ut in semetipsis bonum omnes ostenderent, de quo et omnes boni essent, et quod prodesse omnibus scirent. Unde et sine cessatione promitti debuit, quod et sine æstimatione dabatur percipi, et sine fine retineri: ut simul omnia secula, (3) dicerent, quid in redem-

....

(1) Exciderat in Gussanv. *verus*. Quam vocem supplevimus ex MSS. et aliis vulgatis.

(2) Onnes enim antiqui pacti sanctissimi Patrarchæ Christum figurabant. Et sicut cum sol oritur omnes deficiunt stellae, sic cum apparuit Christus omnes impletae figurae cesserunt veritati, et nova quae coepit series sanctorum, non ad prænunciandum, sed ad imitandum Christum ordinata est. Immo sicut fulgens sol omnium quasi in se coadunat varias stellarum claritates, et solus praefert, qui antea inter stellas dividebatur, splendorem, addens quod prius lucis deerat usque ad perfectam diem; ita Christus in se omnium Patriarcharum virtutes complexus est, addens ex divinitate quodillis deerat ut essent infinitae Unde ait de se: *Ego sem veritas* scilicet plenitudo perfectionis.

(3) Editi cum MS. Colbert. aliisque nonnullis *Secula discerent*. Praferimus

ptione communi seculorum finis exhiberet. Unde et necesse fuit, ut etiam beatus Iob, qui tanta incarnationis eius mysteria protulit, eum, quem voce diceret, ex conversatione (1) signaret: et per ea quæ pertulit, quae passurus esset ostenderet; tantoque verius passionis illius sacramenta prædiceret, quanto hæc non loquendo tantummodo, sed etiam patiendo prophetaret.

20. Sed quia Redemptor noster unam se personam cum sancta Ecclesia,(2) quam assumpsit, exhibuit: de ipso enim dicitur: *Qui est caput omnium nostrum*; (3) et de Ecclesia eius scriptum est; *Corpus Christi, quod est Ecclesia.* (4) Quisquis eum in semetipso significat, modo hunc ex capite, modo ex corpore designat: ut non solum vocem capitis, sed etiam corporis teneat. Unde et Isaias Propheta eiusdem Domini verba exprimens, ait: *Quasi sponso posuit mihi mitram, et quasi sponsam ornavit me ornamento.* (5) Qui aigitur ipse in capite sponsus, ipsa est in corpore sponsa, necesse est, ut cum nonnumquam aliquid de capite dicitur, sensim ac subito etiam ad vocem corporis derivetur; et rursum cum de corpore (6) aliquid dicitur, repente ad vocem capitis ascendatur.

21 Beatus ergo Iob venturi cum suo corpore typum Redemptoris insinuat: uxor vero eius, quae eum ad male-

---

dicerent cum duobus Rem. Remig. uno Vindoc. Corb. Germ. maxime cum de Iob mox legatur: *quem voce diceret ex conversatione signaret.* Quo postremo loco apud Guss. mendose *ex conversione.*

-1- In Bessar. *mundi.*

-2- Corb. (et Bessar.) *quam sumpsit.*

-3- Ephes. 4. 15.

-4- Coloss. 1. 24.

-5- Isaiae. 61. 10. — -6- In cod. Bessar. deest hic *aliquid.*

dicendum provocavit, vitam carnalium designat: qui intra sanctam Ecclesiam incorrectis moribus positi, quo per fidem bonis iuxta sunt, eo per vitam durius premunt: (1)quia dum quasi fideles vitari non possunt, a fidelibus tanto deterius, quanto et interius, tolerantur.

21. Amici vero eius, qui dum consulunt, invehuntur, hæreticorum figuram exprimunt qui sub specie consulendi agunt negotium seducendi. Unde et ad beatum Iob quasi pro Domino loquuntur, sed tamen a Domino non approbantur: quia videlicet omnes hæretici, dum Deum defendere nituntur, offendunt. Unde eis aperte et ab eodem sancto viro dicitur: « Disputare cum Deo cupio: prius vos ostendens fabricatores mendacii, et cultores perversorum dogmatum. » (2) Constat ergo eos haereticorum typum errando gerere, quos sanctus vir redarguit cultui perversorum dogmatum deservire.

CAPUT VII.

Quod ex ipso nomine Iob, vel amicorum eius, vitae meritum vel actio designatur.

22. OMnis vero hæreticus in eo, quod Deum defendere cernitur, veritati illius adversatur, Psalmista attestante, qui ait: « Ut destruas inimicum et defensorem. » (3) Inimicus

(1) Ibid: *eos durius.*
(2) Iob. 13. 3. et 4.
(3) Psal. 8. 3.

quippe et defensor est, (1) qui Deum, quo praedicat, impugnat.

23. Nam quia beatus Iob venturi (2) Redemptoris speciem teneat, etiam nomine demonstrat. Iob quippe interpretatur *dolens*. Quo nimirum dolore, (3) vel Mediatoris passio, vel sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitae fatigatione cruciatur. Amici quoque eius ex vocabulo nominis meritum suae indicant actionis. Nam Eliphas latitina lingua *Domini contemptus* dicitur. Et quid aliud hæretici faciunt, nisi quod, dum falsa de Deo sentiunt, eum superbiendo contemnunt? (4) Baldad interpretatur *vetustas sola*. Bene autem omnes haeretici in his, quae de Deo loquuntur, dum non intentione recta, sed appetitione temporalis gloriae videri prædicatores appetunt, *vetustas sola* nominantur. Ad loquendum quippe non zelo novi hominis, sed vitæ veteris pravitate concitantur. Sophar quoque latino sermone dicitur *dissipatio speculae*, (5) vel *speculatorem dissipans*. Mentes namque fidelium ad contemplanda superna se erigunt: sed dum hæreticorum verba pervertere recta contemplantes appetunt, speculam dissipare conantur.

24. In tribus itaque amicorum Iob nominibus, tres hæreticarum mentium perditionis casus esprimuntur. Nisi e-

---

(1) Coccius, quem secuti sunt posteriores omnes editi, nullis MSS. praelucentibus, *qui Deum quem praedicat moribus impugnat.* Sane hic de corruptis moribus non agitur, sed de mala illorum fide, qui *speciem* gerunt *consulendi* et *agunt negotium seducendi.* In Bessar. *Deum quem.*

(2) Cod. Bessar. *venturae redemptionis.*

(3) Ibid. *ut Mediatoris . . . . ut sanctae.*

(4) Rem. Remig. Colb. *Baldac.* Corb. *Baldach.*

(5) Unus Rem. unus Reming. et Reg. *vel speculam.* 2. Vindoc. utrámque lectionem exhibet.

nim Deum contemnerent, nequaquam de eo perversa sentirent: et nisi (1) vetustatis prava verba elate loquendo contraherent, in novae vitae intelligentia non errarent: (2) et nisi in se speculationem bonorum destruerent, nequaquam eos superna iustitia tam districto examine pro verborum suorum culpa reprobaret. Contemnendo igitur Deum, in vetustate se retinent: sed in vetustate retinendo, pravis suis sermonibus speculationi rectorum nocent.

CAPUT VIII.

Quod haereticorum sacrificia Deo accepta esse non possunt, nisi catholicis manibus offerantur.

25 QUIA vero nonnumquam haeretici divinæ gratiae largitate perfusi ad unitatem sanctae Ecclesiæ redeunt, bene hoc ipsa amicorum reconciliatione signatur: pro quibus tamen beatus Iob exorare præcipitur, quia hæreticorum sacrificia accepta Deo esse nequeunt, nisi pro eis universalis

(1) Ita MSS. Bellov. Compend. Corb. Ebroic: 1. Remig. 1. Rem. German. Proxime accedit Colbert. in quo mendose *vetustatis contraherent*. In uno Reg. *vetustatis vitium contraherent;* in aliis sicut in Ed. Barthol. *vetustates contracherent*. Utic. utramque lection. praefert. *vetustatis contraherent*: et *vetustates contraherent*. In Ed. Basil. 1514. et aliis seq. *nisi vetustatis prava verba elate loquendo contraherent*.

(2) MSS. pene omnes sic legendum docent. Vulgati antiquiores consentiunt. Gilot. vero et seq. habent. *Et nisi in se.... destr..... superna Iustitia.... reprobaret*.

Ecclesiae manibus offerantur: ut eius meritis remedium salutis inveniant, quam verborum iaculis impugnando feriebant. Unde et septem pro eis sacrificia memorantur oblata: quia dum septiformis gratiæ Spiritum confitentes accipiunt, quasi septem oblationibus expiantur. Hinc est quod in Iohannis Apocalypsi(1) per septem Ecclesiarum numerum universalis Ecclesia designatur. Hinc per Salomonem de sapientia dicitur: « Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem. » (2) Ipso ergo sacrificiorum numero reconciliati hæretici, quid prius fuerint, exprimunt, qui perfectioni septiformis gratiae non nisi redeundo iunguntur.

26. Bene autem tauros pro se et arietes obtulisse describuntur. In tauro quippe cervix superbiae: in ariete autem, ducatus gregum sequentium designatur. Quid est ergo pro eis tauros, arietesque mactare, nisi eorum ducatum superbum interficere: ut de se humilia sentiant, et post se corda innocentium non seducant? Cervice enim tumenti ab Ecclesiae unitate resilierant, et infirmos post se populos quasi sequentes greges trahebant. Veniant igitur ad beatum Iob, id est, revertantur ad Ecclesiam; et septenario sacrificio tauros et arietes mactandos offerant: (3) quia ut universali Ecclesiae coniungantur, humilitate interveniente, interficiant quidquid prius tumidum se superbo ducatu sapiebant.

(1) Apoc. 1. 11.
[2) Prov. 9. 1.
(3) 1. Remig. *quia ut .... coniungantur, necesse est ut humilitate etc.*

CAPUT IX.

Quod hæretici arrogantes argui debent, licet pro eis sacrificium ferventer non possit offerri.

28 PER Heliu autem, qui rectis quidem sensibus loquitur, sed ad stulta elationis verba derivatur, persona uniuscuiusque arrogantis exprimitur. Multi namque, intra sanctam Ecclesiam positi, recta, quae sapiunt, recte proferre contemnunt. Unde (1) divinae increpationis verbis arguitur, nec tamen pro illo sacrificium offertur: quia fidelis quidem est, sed tamen arrogans: per veritatem credulitatis intus est, sed tumoris sui obstaculo acceptabilis non est. Hunc ergo increpatio redarguit, sed sacrificium non reducit: quia in ea quidem fide est, in qua esse debuit, sed superna hunc iustitia increpans pro superfluis repellit. Unde et bene Heliu latino sermone dicitur *Deus meus iste*, vel (2) *Deus Dominus*. Arrogantes enim viri intra sanctam Ecclesiam, quamvis Deum elate vivendo refugiant, eum tamen veraciter credendo confitentur. Quid est enim, *Deus meus iste*, nomine dicere, nisi eum, cui credidit, aperta professione monstrare? vel quid est, *Deum Dominum* dicere, nisi hunc et Deum per divinitatem credere, et Dominum ex incarnatione perhibere?

---

(1) Cod. Bessar. *divina increpatione*

(2) Apud Barthol. Remb. Coc. et in ed Basil. 1514. hic additur *meus*. Vatic. vero habet *Dominus meus*.

CAPUT X.

Quod sicut Iob in praesenti duplicia, ita sanctae Ecclesiae post huius vitae pressuras, duae stolae in unitate Iudaeorum et gentium, et animae et corporis incorruptione, reddentur.

28 BENE autem post damna rerum, post funera pignorum, post cruciatus vulnerum, post certamina, pugnasque verborum, duplici remuneratione sublevatur: quia nimirum sancta Ecclesia, adhuc etiam in hac vita posita, pro laboribus, quos sustinet, duplicia (1) munera recipit: cum susceptis plene Gentibus, in fine mundi Iudæorum etiam ad se corda convertit. Hinc enim scriptum est: « Donec plenitudo gentium (2) intraret, et sic omnis Israël salvus fieret. (3) Duplicia et postmodum recipiet: quia finito labore præsentis temporis, non solum ad animarum gaudium, sed etiam ad beatitudinem corporum ascendit. Unde bene per Prophetam dicitur: « In terra sua duplicia possidebunt.» (4) Sancti quippe in terra viventium duplicia possident: quia nimirum beatitudine mentis simul et corporis gaudent. Unde et Iohannes in Apocalypsi, quia ante resurrectionem corporum clamantes sanctorum animas vidit, accepisse eas stolas singulas aspexit dicens: « Et datæ sunt illis sin-

(1) Omissam in ed. Vatic. et Gussanv. vocem *munera* restituimus ex MSS. et antiquioribus vulgatis.

(2) In Bessar. *introiret.*

(3) Rom. 11. 25. et 26.

(4) Isai. 61 7.

gulæ stolæ albæ; et dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conservorum et fratrum eorum » (1) Ante resurrectionem quippe stolas singulas accepisse dicti sunt, quia sola adhuc mentis beatitudine perfruuntur. Binas ergo accepturi sunt, quando cum animarum perfecto gaudio etiam corporum incorruptione vestientur.

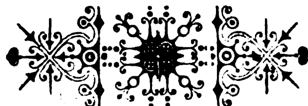
Recte autem afflictio quidem beati Iob dicitur, sed quantitas temporis in eius afflictione reticetur: quia sanctæ Ecclesiae in hac vita tribulatio cernitur, sed quanto hic tempore conterenda atque differenda sit, ignoratur. Unde et ore veritatis dicitur: « Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in usa potestate. » (2) Per hoc ergo, quod beati Iob passio dicitur, docemur(3) quod experimento novimus. Per hoc vero, quod quantitas temporis in passione reticetur, docemur, quid nescire debeamus.

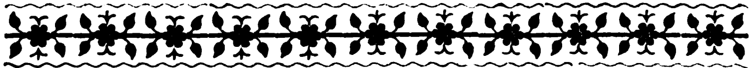
29. In longum praefationis verba protraximus, ut quasi totum breviter perstringendo loqueremur. Sed quia ad luquendi initium, diu loquendo pervenimus, debemus prius historiæ radicem figere, ut valeamus mentem postmodum de allegoriarum fructu satiare.

(1) Apoc. 6. 11. Locus notatu dignus ad probandam Sanctorum beatitudinem ante iudicii extremi diem. Sic explicant hunc Apocalypsis locum S. Aug. Bern. et alii non pauci.

(2) Act. 1. 7.

(3) Cob Bessar. *experimento*.

S. GREGORII MAGNI

MORALIS EXPOSITIONIS

IN BEATUM IOB

LIBER PRIMUS.

CAPITIS PRIMI LIBRI BEATI IOB

TEXTUS

VIR erat in terra Hus, nomine Iob: et erat vir ille simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo. Natique sunt ei septem filii, et tres filiæ. Et fuit possessio eius septem millia ovium, et tria millia camelorum: quingenta quoque iuga bovum, et quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales. Et ibant filii eius, et faciebant convivia per domos, unusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent et biberent cum eis. Cumque in orbem transisissent dies convivii, mittebat ad eos Iob, et sanctificabat illos: consurgensque diluculo offerebat holocausta per singulos. Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii

mei, et benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus. Quadam autem die, cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, adfuit inter eos etiam Satan. Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, et perambulavi eam. Dixitque Dominus ad eum: Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra: homo simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo? Cui respondens Satan, ait: Numquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius, universamque substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, et possessio eius crevit in terra: sed extende paululum manum tuam, et tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce universa, quae habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.

Egressusque est Satan a facie Domini. Cum autem quadam die filii et filiae eius comederent et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuncius venit ad Iob, qui diceret: Boves arabant, et asinae pascebantur iuxta eos, et irruerunt Sabaei: tuleruntque omnia, et pueros percusserunt gladio, et evasi ego solus ut nunciarem tibi. Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit: Ignis Dei cecidit e caelo, et tactas oves, puerosque consumpsit: et effugi ego solus, ut nunciarem tibi. Sed et adhuc illo loquente, venit alius, et dixit: Chaldaei fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulerunt eos: nec non et pueros percusserunt gladio, et ego fugi solus, ut nunciarem tibi. Adhuc loquebatur ille, et ecce alius intravit, et dixit: Filiis tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quatuor angulos domus, quae corruens

oppressit liberos tuos, et mortui sunt: et effugi ego solus, ut nunciarem tibi. Tunc surrexit Iob, et scidit vestimenta sua, et tonso capite, corruens in terram, adoravit et dixit: Nudus egressus sum de utero matris meae, et nudus revertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. In omnibus his non peccavit Iob labiis suis: neque stultum quid contra Deum locutus est.

CAPUT I.

Quod res immensi præconii sit, inter malos laudabiliter conversari.

Vir erat in tarra Hus (1) *nomine Iob.*

DCIRCO sanctus vir ubi habitaverit dicitur, ut
I eius meritum virtutis exprimatur. Hus namque quis nesciat quod sit terra Gentilium? Gentilitas autem eo obligata vitiis extitit, quo cognitionem sui conditoris igno-

---

-1- In *terra Hus.* Id est, in Idumaea ut habetur in Threnis Ieremiae. *Thren. 4. v. 21.* Fuit autem *Hus* filius *Aram* filii *Sem*, Genesis 10. vers. 23. Hussitis vero vel Ausitis terra sita est ultra Iordanem, inter montem *Hermon* et *Trachonitidem*; quae postea cessit in sortem *dimidiae tribui Manasse*: ubi etiamnum visitur pyramis sepulchri S. Iob, inquit Adricomius. Hinc Patres passim nunc *Idumaeum*, nunc *Arabem* vocant, prout terminos *Idumaeae* vel *Arabiae* latius aut longius extendunt.

ravit. Dicatur itaque ubi habitaverit, ut hoc eius (1) laudibus proficiat, quod bonus inter malos fuit. Neque enim valde laudabile est, bonum esse cum bonis: sed bonum esse cum malis. Sicut enim gravioris culpæ est, inter bonos bonum non esse: ita immensi est præconii, bonum etiam inter malos extitisse. Hinc est, quod idem beatus Iob sibimet attestatur dicens: *Frater fui draconum, et socius struthionum.* (1) Hinc Petrus magnis Loth laudibus extulit, (2) quod bonum inter reprobos invenit, dicens: *Et iustum Loth oppressum a nefandorum* (3) *iniusta conversatione eripuit. Aspectu enim, et auditu iustus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iusti iniquis operibus cruciabant.* (4) Qui nimirum cruciari non posset, nisi prava propinquorum opera et audiret, et cerneret. Et tamen aspectu et auditu iustus dicitur: quia iniquorum vita, non delectando iusti aures atque oculos, sed feriendo (5) tangebat. Hinc Paulus discipulis dicit: *In medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.* (6) Hinc (7) Angelo Pergami ecclesiae dicitur: *Scio ubi habitas; ubi sedes est satanae: et tenes nomen meum et non negasti fidem meam.* (8) Hinc sancta Ecclesia sponsi voce laudatur, cum ei in amoris Cantico dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* (9) Bene ergo beatus Iob, memorata terra gentili, inter iniquos vixisse describitur: ut iuxta sponsi præconium, inter spinas lilium crevisse monstretur. (10) Unde recte mox subditur:

---

(1) Iob. 30 29. — (2) Cod. Bessar. *quia.*
(3) Plerique *iniura conversatione.* Primus Remig. *iniura et conversatione.* n. Colbert. et Bessar. *impudica conversatione.* — (4) 2. Pet. 2. 7. et 8.
(5) Corb. *non tangebant*: et paulo ante *secundis curis vitia* pro *vita.*
(6) Philip. 2. 15. — [7] Vatic. et Gussanv. et pene omnes MSS. (excipe MS. Bessar. in quo deest. *Angelo*) *Angelo Pergami Ecclesiae.*
[8] Apocal. 2. 13. — (9) Cant. 2. 2. — [10] Cod. Bessar. *Ubi.*
-11- In cod. Bessar. superscribitur *in.*

CAPUT II.

Quod simplicitas sine virtute pro rectitudine habenda non sit.

Simplex et rectus.

2. Nonnulli namque, ita sunt simplices, ut rectum quid sit, ignorent: sed eo verae simplicitatis innocentiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquam innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est, quod Paulus discipulos admonet, dicens: *Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in malo.* (1) Hinc rursum dicit: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* (2) Hinc per semetipsam veritas discipulis præcipit, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.* (3) Utraque enim necessario in admonitione coniunxit: ut et simplicitatem columbae astutia serpentis instrueret, et rursum serpentis astutiam columbae simplicitas temperaret. Hinc est, quod sanctus Spiritus praesentiam suam hominibus, non in columba solummodo, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem vero zelus indicatur. In columba igitur, et in igne sanctus

(1) Rom. 16. 19.
(2) 1. Cor. 14. 20.
[3] Matth. 10. 16.

Spiritus ostenditur: quia quicumque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis (1)inserviunt, ut contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur. Sequitur:

CAPUT III.

Quod bona malis admixta, Deo accepta esse non possint.

Timens Deum, et recedens a malo.

3. Deum timere, est nulla, quæ facienda sunt, bona præterire. Unde per Salomonem dicitur: « Qui Deum timet, nihil negligit. [2] Sed, quia nonnulli sic bona qædam faciunt ut tamen a quibusdam malis minime suspendantur: bene postquam, timens Deum dicitur, recedens quoque a malo perhibetur. Scriptum quippe est: *Declina a malo, et fac bonum.* (3) Neque enim bona Deo accepta sunt, quæ ante eius oculos malorum admixtione maculantur. Hinc namque per Salomonem dicitur: *Qui in uno* (4) *offenderit, multa bona perdet.* (5) Hinc (6) Iacobus attestatur dicens: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* (7) Hinc Paulus ait: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* (8)

(1) Cod. Bessar. *ut et in simplicitatem.*
(2) Eccles. 7. 19.
(3) Psal. 36. 27.
(4) Cod. Bessar. *offendit.*
(5) Eccles. 9. 18. — (6) Unus ex Remig. *hinc Iacobus Apostolus.*
(7) Iacob. 2. 10. — (8) 1. Cor. 5. 6.

Beatus igitur Iob, ut ostendatur, quam mundus in bonis extitit, solerter indicatur; quam alienus a malis fuit.

4. Mos vero esse narrantium solet, ut cum palæstrae certamen insinuant, prius luctatium membra describant: quam latum validumque sit pectus, quam sanum, quam pleni tumeant lacerti; quam subter positus venter, nec mole gravet, nec extenuatione debilitet: ut cum prius aptos certamini artus ostenderint, tunc demum magnæ fortitudinis ictus narrent. Quia ergo athleta noster contra diabolum fuerat certaturus, quasi ante arenæ spectaculum sacræ scriptor historiæ, in athleta hoc spiritales virtutes enumerans, mentis membra (1) describit, dicens: « Erat ille vir simplex, et rectus, ac timens Deum et recedens a malo: » ut dum membrorum positio magna cognoscitur, ex hac ipsa iam fortitudinis positione subsequens etiam victoria prænoscatur. Sequitur:

CAPUT IV.

Quod constans Iob in amissione substantiae et filiorum, extiterit.

Natique sunt ei septem filii, et tres filiae.

5. Sæpe ad avaritiam cor parentis illicit fecunditas prolis. Eo enim ad ambitum congregandae hereditatis accenditur, quo multis heredibus fecundatur. Ut ergo beati Iob quam

(4) MS. Bessar. *describens ait.*

sancta mens fuerit, ostenditur: et iustus dicitur, et multae prolis pater fuisse perhibetur. (1) Qui in libri sui exordio devotus sacrificiis offerendis asseritur: promptus eutem largitatibus etiam post a semetipso memoratur. Pensemus ergo quanta fortitudine praeditus extitit, quem ad hereditatis tenaciam, nec tot heredum affectus inclinavit. Sequitur:

Et fuit possessio eius septem millia ovium: et tria millia camelorum. Quingenta quoque iuga boum, et quingentæ asinæ, ac familia multa nimis.

6. Scimus, quia ad maiorem dolorem, mentem commovent damna maiora. Ut igitur ostendatur, quantae virtutis extitit: multum fuisse dicitur, quod patienter amisit. Numquam quippe sine dolore amittitur, nisi quod sine amore possidetur. Itaque dum substantia magna describitur, et tamen paulo post patienter amissa perhibetur, quam sine dolore perdidit, constat quia sine amore possedit. Notandum quoque est, quod prius cordis divitiæ, et post, opes corporis describuntur. Solet etenim rerum abundantia, tanto magis a divino timore mentem solvere, quanto magis hanc exigit diversa cogitare. Nam dum per multa spargitur: stare in intimis fixa prohibetur. Quod per semetipsam Veritas cum parabolam seminantis exponeret, (2) indicavit dicens:

(1) Vulgati omnes *Qui in libri huius*. Fortasse quod editores non censerent hic dici posse latine, *libri sui*, ut habetur in MSS. sed scrupulosius.

(2) In Bessar. *explanavit dicens*. Mox *seminatus est* scriptum fuerat, sed novis curis *us est* consulto abrasum, et verbo *suffocat n* suprascriptum, ut esset *Qui seminat .... suffocant.*

« Qui seminat in spinis , hic est , qui verbum Dei audit, et solicitudo istius seculi, et fallacia divitiarum suffocant verbum: et sine fructu efficitur. » (1) Ecce beatus Iob et multa possidere dicitur: et paulo post divinis sacrificiis instanter deservire perhibetur.

7. Consideremus ergo, cuius sanctitatis iste vir fuerit, qui ad tam sedula Dei obsequia sic occupatus vacavit. Nec dum præcepti virtus emicuerat, quæ omnia reliqui præciperet, sed tamen beatus Iob eiusdem iam præceptionis vim (2) in corde servabat: quia nimirum substantiam suam mente reliquerat, quam sine delectatione possidebat.

Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

8. Orientales viros esse prædivites, quis ignorat? Magnus vero inter Orientales extitit, ac si aperte diceretur: quia et divitibus ditior fuit.

Et ibant filii eius, et faciebant (3) convivia per domos, unusquisque in die suo: et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent, et biberent cum eis.

9 Solet inter fratres maior substantia, discordiæ fieri gra-

---

(1) Matth. 13. 22.
(2) Ibid. *in corde.*
(3) MSS. et Barth. [et Bessar.] *convivium per domos.* Aliae editiones *convivia.*

vioris causa. O inæstimabilem paternæ institutionis laudem!(1) Et pater dives dicitur, et filii concordes asseruntur. Et dum dividenda inter eos substantia aderat, corda tamen omnium indivisa caritas replebat.

CAPUT IV.

Quod convivia sine culpa celebrari non possunt, et pene epulas comitatur voluptas.

Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat (2) ad eos Iob, et sanctificabat illos, surgensque diluculo offerebat holocausta per singulos.

10 Cum dicitur, *mittebat et sanctificabat illos*, aperte demonstratur, quid districtionis erga illos præsens ageret, quibus absens sollicitudine non deessent. Sed hoc nobis est solerter intuendum, quod peractis diebus convivii, purgatio (3) per singulos adhibetur holocausti.

11. Vir quippe sanctus noverat, quia celebrari convivia sine culpa vix possent.

Noverat quia magna purgatione sacrificiorum diluendæ sunt epulæ conviviorum: et quidquid in semetipsis fili

(1) Parentes sibi persuasum habeant, tales futuros filios quales ab adolescentia eos educaverint.

[2] In MS. Bessar. deest *ad eos*.

(3] Plurimi MSS. *pro singulis*, ut habet etiam nostra vulgata. Graecum κατα τον 'αριθμον αὐτων *pro numero eorum*.

convivantes inquinaverant, pater sacrificium immolando tergebat. Nonnulla quippe sunt vitia, quæ a conviviis aut separari vix possunt, aut certe nequaquam possunt. (1) Pene enim semper epulas comitatur voluptas. Nam cum corpus refectionis delectatione resolvitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Unde scriptum est: «Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. » (2)

12 Pene semper epulas loquacitas sequitur. Cumque venter reficitur, lingua defrenatur. Unde recte dives apud inferos aquam appetere describitur, dicens: « Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, (3) ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. » (4) Prius epulatus quotidie dicitur splendide: et post aquam petere in lingua memoratur. Quia enim, ut diximus, inter epulas valde defluere loquacitas solet, ex pœna indicat culpam: cum eum, quem epulatum quotidie splendide Veritas dixerat, in lingua plus ardere perhibebat. Hi, qui chordarum harmoniam temperant, tanta hanc arte dispensant, ut plerumque cum una tangitur, longe alia ac multis interiacentibus posita chorda quatiatur: cumque ista sonitum reddit, illa, quæ in eodem cantu temperata est, aliis impercussis, tremit. Sic ergo in scriptura sacra plerumque de virtutibus, sic de vitiis agitur: ut dum loquendo aliud insinuat, aliud tacendo innotescat.

13. Nihil enim contra divitem de loquacitate memoratur: sed dum poena in lingua dicitur, quae in convivio inter alias gravior fuerit culpa monstratur.

[1] Deest *pene* in Compend. Ebroic. et aliis.
-2- Exod. 32. 6.
[3] MSS. *ut intinguat extremum digiti sui in aqua*
-4- Luc. 16. 24.

14 Cum vero septem fratres per dies singulos convivia facere describuntur, et peractis diebus convivii, Iob septem sacrificia offerre perhibetur; aperte historia indicat, quod beatus Iob octavo die sacrificium offerens, mysterium resurrectionis colat. Dies namque qui nunc Dominicus dicitur, a morte Redemptoris, est tertius, sed in ordine conditionis actavus, qui et primus in conditione est. Sed quia revolutus septimum sequitur, octavus recte numeratur. (1) Quia ergo octavo die offerre septem sacrificia dicitur, plenus septiformis gratiae Spiritu pro spe resurrectionis Domino deservisse perhibetur. Unde et Psalmus pro octava praescribitur, in quo gaudium de resurrectione nuntiatur. (2)
15 Sed quia beati Iob filii tanta fuerant disciplina bonæ in*stitutionis* accincti, ut neque per facta in conviviis, neque per verba (3) delinquerent : aperte monstratur , cum subditur:

CAPUT V.

Quod de alterius conscientia non sit temere iudicandum.

Dicebat enim: Ne Forte peccaverint filii mei et benedixerint Deo in cordibus suis.

16 Perfectos quippe esse in opere et sermone decuerat,

-1- Bessar. *Qui igitur.*
(2) Nota quomodo et qui naturali lege regerentur, unam saltem diem in hebdomada, in qua Dei cultui vacarent, servandam arbitrarentur.
-3- Ibid. *deliquerint.*

pro quibus de sola pater cogitatione metuebat.

16 Quia vero de alienis cordibus iudicare temere non (1) debeamus; in sancti huius viri verbis agnoscimus qui non ait: Quia banedixerunt Deum in cordibus suis: sed: « Ne forte benedixerint Deo in cordibus suis. » Unde bene per Paulum dicitur: « Nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium. » (2)

17. Quisquis enim in cogitatione a rectitudine exorbitat, in tenebris peccat. Nos ergo tanto minus debemus aliena corda audacter reprehendere quanto scimus quia visu nostro non possumus alienae cogitationis tenebras illustrare. (3) Sed hoc solerter intuendum est, quanta pater severitate potuit filiorum opera corrigere, qui tanta sollicitudine studuit corda mundare. Quid ad haec rectores fidelium dicunt, qui discipulorum suorum et aperta opera nesciunt? Quid in sua excusatione cogitant, qui in commissis sibi nec vulnera actionum curant? Ut vero huius sancti (4) operis etiam perseverantia demonstretur, recte subiungitur:

CAPUT VI.

Quod in bonis actionibus sit perseverandum.

Sic faciebat Iob cunctis diebus.

18 Scriptum quippe est: « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. » (5) In sacrificio igitur sancta actio, in cunctis autem diebus sacrificii constantia sanctæ actionis

(1) Bessar *debemus.* — (2) 1. Cor. 4. 5. — (3) MSS. Remig. Rem. Ebroic. etc. *Sed hac in re solerter.* In cod. Bessar. *in re.* superscribitur.
(4) Ita Corb. Germ. et pler. MSS. in edit. *huius S. viri operis.*
(5) Matth. 10. 22. et 24. 13.

ostenditur. Hæc breviter historiam sequendo transcurrimus: nunc ordo expositionis exigit, ut exordium repetentes, allegoriarum iam secreta pandamus.

CAPUT VII.

In sensu allegorico Christus Iob nomine designari

Vir erat in terra Hus, nomine Iob.

19. Hæc per historiam facta credimus, sed per allegoriam iam qualiter sint impleta, videamus. Iob namque, ut diximus, interpretatur *dolens*: Hus vero *consiliator*. Quem ergo alium beatus Iob suo nomine exprimit, nisi eum, de quo Propheta loquitur, dicens: « Dolores nostros (1) ipse portavit?» (2) Qui Hus terram inhabitat, quia in corde populi consiliatoris regnat.

20 Paulus quippe ait: « Christum Dei virtutem , et Dei sapientiam. »(3) Atque haec ipsa sapientia per Salomonem dicit: « Ego sapientia habito in consilio, et eruditis intersum cogitationibus. » (4) Hus ergo terram inhabitat Iob: quia Sapientia, quae pro nobis passionis dolorem sustinuit, corda vitae consiliis dedita , sibimet habitationem fecit.

CAPUT VIII.

Christus simplicitatem et rectitudinem retinuit.

Et erat vir ille simplex, et rectus.

21. In rectitudine iustitia, in simplicitate autem mansuetudo signatur. Plerumque nos cum rectitudinem iustitiae exequimur, mansuetudinem relinquimus: et cum mansue-

(1) A MSS. Corb. et nonnullis abiis abest *ipse* quod in Germ. additum secundis curis. — [2] Isaia. 53. 4. — (3) 1. Cor. 1. 24.
(4) Proverb. 8. 12.

tudinem servare cupimus, iustitiæ rectitudinem declinamus. Incarnatus vero Dominus simplicitatem cum rectitudine tenuit: quia nec in mansuetudine districtionem iustitiae, nec rursum in districtione iustitiæ, virtutem mansuetudinis amisit. Unde cum quidam, deducta adultera, hunc tentare voluissent, ut in culpam aut immansuetudinis aut iniustitiae laberetur, (1) ad utraque respondit dicens: « Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. » (2) Dat simplicitatem mansuetudinis; « qui sine peccato est vestrum: » dat zelum iustitiæ; « primus in illam lapidem mittat. » Unde et ei (3) Propheta dicit: « Intende, prospere procede, et regna; propter veritatem et mansuetudinem et iustitiam. » (4) Veritatem quippe exsequens, (5) mansuetudinem cum iustitia conservavit: ut nec zelum rectitudinis in mansuetudinis pondere amitteret , nec rursum pondus mansuetudinis zelo rectitudinis perturbaret. Sequitur:

CAPUT IX.

Quomodo Christus Deum timuit.

Timens Deum, et recedens a malo.

Scriptum est de illo: « Et replevit eum spiritus timoris Domini. (6) Incarnatus enim Dominus in semeptiso, omne, quod nobis (7) inspiravit, ostendit: ut quod præcepto di-

-1- In Bessar. superscribitur *ad utraque.* — -2- Iohan. 8. 7.
-3- In eodem *per prophetam dicitur.* — -4- Psal. 44. 5. — -5- Ibid. *Sic mansuetudinem.* Sed *sic* superscribitur. Mox legitur *zelum rect. pert.*
-6- Isai. 11. 3.
-7- Ita MSS. omnes Rem. Remig. Colb. Corbeiens. Turon. etc. Editio Basil 1514. Paris 1518 et aliae habent, *quod nobis imperavit.*

ceret, exemplo suaderet. Iuxta humanitatis ergo naturam Redemptor noster Deum timuit; quia ut superbum hominem redimeret,(1) mentem pro illo humilem sumpsit. Cuius bene per hoc, quod recedere a malo Iob dicitur, et actio designatur. Ipse quippe recessit a malo, non quod faciendo contigit, sed quod inveniendo reprobavit: quia vetustam, quam natus invenit, humanæ conversationis vitam deseruit: et novam, quam secum detulit, sequacium moribus impressit.

CAPUT. X.

Quod septenarium numerum frequentissime sacra scriptura pro perfectione ponere consuevit.

Natique sunt ei septem filii, et tres filiae.

21 Quid in septenario numero, nisi summa perfectionis accipitur? Ut enim humanae rationis causas de septenario numero taceamus, quæ asserunt, quod idcirco perfectus sit, quia ex primo pari constat, et primo impari: ex primo, qui dividi potest, (2) et primo, qui dividi non potest: certissime scimus, quod septenarium numerum scriptura sacra

-1- Ita MSS. Germ. Regii, Rem. etc. veteresque editiones Paris. et Basil. Unus Remig. habet, *mortem pro illo humilem sumpsit.* Hoc MS. usus fortasse Iohan. Gilotius Campanus, in sua edit. an. 1571. utramque lectionem adoptavit: aliae postea edit. retinuerunt hanc unicam: *mortem pro illo humilem sumpsit.*

-2- Scilicet ex *quatuor* et *tres.* Vid. Plut. *de Isid. et Osir. p. 381. et de Plac. Phil.* voce *Pytagoras p. 876.* Ed. V.

pro perfectione ponere consuevit. Unde et septimo die Dominum requievisse ab operibus asserit. (1) Hinc est etiam, quod septimus dies in requiem hominibus, idest, (2) in sabbatum datus est. Hinc est quod Iubileus annus, (3) in quo plenaria requies exprimitur, septem hebdomadibus consummatur, qui monade (4) addita nostrae adunationis summa impletur.

CAPUT XI.

Quod filii Iob Apostolos signent.

Nati (5) sunt ergo ei septem filii.

19. Ad prædicandum scilicet viriliter incedentes Apostoli. Qui dum perfectionis præcepta peragunt, quasi superioris sexus fortitudinem in conversatione tenuerunt. Hinc est enim, quod perfectione septiformis gratiae Spiritus implendi duodecim sunt electi. A septenario quippe numero in duodenarium surgitur. Nam septenarius suis in se partibus multiplicatus, ad duodenarium tenditur. Sive enim (6) quatuor per tria, sive per quatuor tria ducantur, septem in duodecim (7) vertuntur. Unde sancti Apostoli, quia sanctam Trinitatem in quatuor partibus mundi prædicare mittebantur, duodecim sunt electi; ut etiam numero perfectionem ostenderent, quam vita et voce prædicarent.

(1) Genes. 2. 2. — -2- Cod. Bessar. *in sabbato.* — (3) Lev. 35. 8.
(4) Hic variant MSS. aliis. *monadi addita,* aliis pluribus *monade addito* praeferentibus. Ex his sunt Corb. Germ. Utic. Ibidem in Utic et Ed. legitur *nostrae adunationis summa.* Redundat *summa,* depravatque sensum. Gregorius quippe vocat monadem adunationem illam qua in mundi fine congregandi sunt electi, ut ex sequentibus patebit.
(5) In Bessar. *Natique sunt ergo septem filii.*
(6) Ibid. *Sive enim quatuor per tria, sive tria per quatuor ducantur, septem in duodecim vertunt.* — (7) Rem, Vindoc. Ebroic: *vestunt.*

CAPUT. XII.

Filiae Iob signant fidelium plebes, sive tres ordines fidelium

Natae (1) sunt et tres filiae.

20 Quid in filiabus, nisi infirmiores fidelium plebes accipimus? (2) Quæ etsi in perfectione operis nequaquam forti virtute permanent, fidem tamen Trinitatis cognitam constanter tenent? In septem ergo filiis ordo praedicantium, in tribus vero filiabus multitudo auditorum signatur. Possunt etiam per tres filias, tres ordines fidelium designari. Post filios quippe filiae nominantur, quia post Apostolorum conspectam fortitudinem, tres distinctiones fidelium in Ecclesiae conversatione secutae sunt: pastorum videlicet, (3) et continentium, atque coniugatorum.

21 Unde et Ezechiel Propheta tres liberatos viros audisse se asserit, Noe scilicet, et Danielem, et Iob. Quid enim per Noe, qui arcam in undis rexit, nisi præpositorum ordo designatur, qui dum ad formam vitae populis praesunt, sanctam Ecclesiam in tentationum fluctibus regunt? Quid per Danialem, cuius mira abstinentia describitur, nisi continentium vita figuratur, qui dum cuncta quae mundi sunt, deserunt, despectæ Babyloniæ alta mente dominantur? Quid per Iob, nisi bonorum coniugatorum vita signatur; qui de

(1) In cod. Bessar. superscribitur *autem*. Deinde legitur *Quid in filias.*

[2] In solis vulgatis post *accipimus* adiicitur; *fidem Sanctae Trinitatis, tenentes*, quod glossema reiiciendum censuimus.

(3) In Bessar. deest *et*.

rebus mundi quas possident, dum pia opera faciunt, quasi per terræ viam ad cælestem patriam tendunt? Quia igitur post sanctos Apostolos tres istæ fidelium distinctiones secutæ sunt, recte post filios , tres filiæ natæ memorantur. Sequitur:

CAPUT XIII.

Ovibus innocentes, camelis vitiosi gentiles adumbrati.

Et fuit possessio eius septem millia ovium, et tria millia camelorum.

22. Quia fideles auditores ex varia conversatione collecti sunt , quod prius universaliter (1) memoratis filiabus dicitur , hoc distincte pcstmodum appellatione animalium subinfertur. Quid enim aliud in septem (2) millibusovium, nisi petfectam quorundam innocentiam exprimit , quæ (3) ad perfectionem gratiæ ex legis pascuis venit? Quid vero in tribus millibus camelorum, nisi ad plenitudinem fidei veniens (4) torta gentilium vitiositas designatur?

23 In Scriptura autem sacra aliquando cameli nomine ipse

---

[1] Editi *memoratis filiis et filiab.* renitentibus MSS. et præter Gregorii mentem, paulo ante docentis tribus filiabus, nulla filiorum facta mentione, tres fidelium ordines significari.

(2) Bessar. *millia ovibus.*

[3] Editones veteres et recentiores *ad perceptionem:* quod, habent Utic. et nonnulli MSS. (et cod. Bessar.) Unus Vindoc. et al. *ad perfectionis gratiam:* sequimur MS. Corb.

[4] Vat. et Gussanv. *tota Gentilium,* mendose.

Dominus, aliquando autem populus gentilis exprimitur. Cameli enim nomine Dominus designatur, sicut ab eodem Domino Iudaeis adversantibus dicitur: « Liquantes culicem, camelum (1) glutientes. » (2) Culex enim susurrando vulnerat, camelus autem sponte se ad suscipienda onera inclinat. Liquaverunt ergo Iudæi culicem, quia seditiosum dimitti latronem petierunt: camelum vero glutierunt, quia eum qui ad suscipienda nostræ mortalitatis onera sponte descenderat, extinquere clamando conati sunt. Rursus cameli nomine gentilitas designatur. Unde et Rebecca (3) ad Isaac veniens, dorso cameli deducitur: quia ad Christum ex gentilitate Ecclesia properans, (4) in tortis vitiosisque vitae veteris conversationibus invenitur. Quae Isaac viso, descendit: quia Domino cognitio vitia sua gentilitas deseruit; et ab (5) elatione celsitudinis, ima humilitatis petiit. Quae et verecundata pallio velatur: quia coram illo ex anteacta vita confunditur. Unde et per Apostolum eisdem Gentibus dicitur: « Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? (6) Quia igitur per oves, Hebraeos a pascuis Legis ad fidem venientes accipimus, nihil obstat ut per camelos, tortos moribus, atque onustos idolorum cultibus Gentilium populos sentiamus. Quia enim ex semetipsis sibi invenerunt deos quos colerent, quasi a semetipsis eis onus in dorso excreverat, quod portarent.

---

[1] Cod. Bessar. superscribit *autem*.

(2) Matt. 23. 24. -- (3) Gen: 24. 61.

(4) Gilot. Vatic. Guss. uno verbo *intortis*, repugnantibus MSS. ac vet. edit.

[5] Cod Bessar. *elationis celsitudine* aeque veteribus curis.

(6) Rom. 6. 21.

24 Potest etiam per camelos, quia (1) communia sunt animalia, Samaritanorum vita signari. Cameli namque ruminant, sed nequaquam ungulam findunt. (2) Samaritani quoque quasi ruminant, quia ex parte legis verba recipiunt: et quasi ungulam non findunt, quia eam pro parte contemnunt. Qui etiam grave onus in dorso mentis tolerant, (3) quia id omne, quod faciunt, sine spe æternitatis elaborant: fidem quippe resurrectionis nesciunt. Et quid esse gravius atque onustius potest, quam afflictionem saeculi praetereuntis perpeti, et nequaquam ad relevationem mentis, gaudia remunerationis sperare? Sed quia in carne Dominus apparens, et Hebraeorum populum perfectionis gratia implevit, et Samaritanorum quosdam ad cognitionem fidei, mira opera ostendendo, perduxit: dicatur recte de umbra, quæ veritatem exprimeret, quod et septem millia ovium, et camelorum tria millia possideret. Sequitur:

CAPUT XIV.

Quid designetur nomine boum et aliorum animalium.

Quingenta (4) *quoque iuga boum, et quingentæ asinæ*

25. Iam superius dictum est, quod in quinquagenario

(1) Primus Rem. *commune est animal.* Corb. et Germ. *commune sunt animal.*
[2] In Corb. et Germ. *Samurii.* In Reg. *Samarei:* sic dicuntur lib. 5. ep. olim 32. et lib. 7. ep. olim 22.
(3) Ita MSS. Corb. Germ. Rem etc. ac veteres editi pro *id omne*, quod legitur in Vatic. et Guss.
(4) Alibi deest hoc *quoque.*

numero, qui septem hebdomadibus ac monade addita impletur, requies designatur: denario autem numero summa perfectionis exprimitur. Quia vero fidelibus perfectio quietis promittitur, quasi quinquagenario decies ducto ad quingentesimum pervenitur.

26 In scriptura autem sacra boum nomine aliquando hebetudo fatuorum, aliquando bene operantium vita designatur. Quia enim bovis nomine stultorum vecordia figuratur, recte per Salomonem dicitur: *Statimqne eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam.* (1) Rursum, quia boum nomine vita uniuscuiusque operantis exprimitur, Legis præcepta testantur, quæ per Moysen præcepit, dicens: *Non alligabis os bovi trituranti.* (2) Quod aperte rursus dicitur: *Dignus est operarius mercede sua.* (3) Asinorum quoque nomine aliquando stultorum pigritia, aliquando immoderata petulantium luxuria, aliquando gentilium simplicitas designatur. Stultorũm pigritia, asinorum appellatione figuratur, sicut per Moysen dicitur: *Non arabis in bove simul et asino.* (4) Ac si diceret: Fatuos sapientibus in prædicatione non socies ne per eum, qui implere (5) rem non valet, illi, qui prævalet, obsistas. Immoderata quoque petulantium luxuria, asinorum appellatione exprimitur, ut Propheta testatur, qui ait: *Quorum carnes sunt, ut carnes asinorum.* (6) Asinorum rursus nomine, simplicitas (7) gentilis ostenditur. Unde

-1- Prov. 7. 22.
-2- Deut. 25. 4.
-3- Luc. 10. 7.
-4- Deut. 22. 10.
-5- In Bessar deficit *rem*, sed superscribitur *eam*: deinde *et illi*, *qui praevalet*, *obsistat*. — -6- Ezech. 23. 20. — -7- Bessar *gentium*.

Hierusalem tendens Dominus, asellum sedisse perhibetur. Quid est enim sedendo (1) asinum Hierusalem venire, nisi gentilium simplicia corda possidendo, ea ad visionem pacis regendo et præsidendo perducere? Quod uno et facili testimonio ostenditur: quia et per boves (2) Iudææ operarii, et per asinum gentiles populi designantur, cum per Prophetam dicitur: *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui.* (3) Quis enim bos, nisi Iudaicus populus extitit, cuius cervicem iugum legis attrivit? Et quis asinus, nisi gentilitas fuit, quam quilibet seductor reperit quasi brutum animal, et nulla ratione renitens, quo voluit errore substravit? Bos ergo possessorem, et asinus Domini (4) præsepe cognovit, quia et Hebraicus populus Deum, quem colebat, sed ignorabat, reperit: et gentilitas legis pabulum, quod non habebat, accepit. Quod igitur superius nominatis ovibus et camelis dicitur, hoc inferius in bobus et asinis replicatur.

27 Habuit vero et (5) ante Redemptoris adventum Iudaea boves, quia ad prædicandum misit operarios, quibus voce

-1- Rem. Remig. vetus editio Basil. ita habent. Alia 1514. *sedendo asinam,* hanc sequuntur recentiores ed. Praeferenda videtur prior lectio, ut magis accedens ad S. Greg. mentem, qui infra explicat quid significet asinus, non asina. Caeterum *sedens asellum etc.* phrasis est Gregorio non insolens, nec in scriptoribus sacris peregrina. Optat. lib. 2. de schism. Donat. cap. 3. *Cathedram unicam . . . . . sedit prior Petrus.* Ita lib. 1. *cuius tu cathedram sedes* et, *quis cathedram sederet alteram.*

(2) Gilot. et seq. ed. *Iudæi op.* At Corb. et plerique MSS. *Iudææ op.* quod convenit seq. *habuit. Iudæa boves* etc.

(3) Isai. 1. 3.

(4) Bessar. *sui.*

(5- Ibid. deest *et.*

Veritatis dicitur: « Væ vobis hypocritae, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum,(1) et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae duplo, quam vos. (2) Quos grave iugum legis presserat, quia exteriora litterae mandata tolerabant. Quibus Veritatis voce dicitur: « Venite ad me omnes, quia laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde. » (3) Quod ergo in Evangelio bene laborantibus requies promittitur, hoc est, quod hic iuga boum quingenta memorantur. Quia qui Redemptoris Domino colla subiiciunt, quo, nisi ad requiem, tendunt?
28 Unde et asinæ quingentæ perhibentur, quia vocatæ plebes gentilium, dum ad requiem pervenire desiderant, cuncta mandatorum onera libenter portant. Unde bene, quod hanc requiem populus gentilis appeteret, Iacob filios alloquens, prophetica hoc studuit voce (4) signare, dicens: «Issachar asinus fortis, accubans (5) inter terminos: vidit requiem, quod esset bona, et terram, quod optima, et supposuit humerum ad portandum.» (6) Inter terminos namque accubare, est præstolato mundi fine requiescere: nihilque de his, quæ nunc in medio versantur, quærere, sed ultima desiderare. Fortisque asinus requiem ac terram optimam videt, cum simplex gentilitas idcirco se ad robur boni operis e-

-1- Id. *ut . . . faciatis.*
-2- Matt. 23. 15.
-3- Matth. 11. 28. 29.
-4- Bessar. *significare* aliis curis.
-5- Rem. Remig. Corb. Vindoc. et pene omnes *occubans in terminos.* Et infra: *In terminos namque habitare.*
-6- Genes. 49. 14. et 15.

[illegible] tendit. Quæ (1) ad por- [illegible] apponit, quia conspecta superna [illegible] gravibus in operatione se subiicit, [illegible] pusillanimitas asserit, hoc ei leve [illegible] ostendit. Quia ergo ad æter- [illegible] parte Iudaea, gentilitasque [illegible] iuga boum, et quingentae asinae [illegible] Sequitur:

CAPUT XV.

[illegible] stulti mundi prius vocati sint, quam sapientes.

Ac familia multa nimis.

[illegible] est, (2) quod prius animalium multitudo descri- [illegible] et familia in extremo memoratur? nisi quod ad co- [illegible] fidei prius stulta mundi collecta sunt, ut post [illegible] etiam astuta(3) vocarentur, Paulo attestante, qui ait: « Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quae stulta sunt mundi, elegit Deus ut confundat sapientes. » (4) Ipsa namque senctæ Ecclesiæ principia, litterarum perhibentur ignara, ut videlicet,(5) cunctis in praedicatoribus suis Redemptor ostenderet, quod ad vitam credentes populos (6) non sermo, sed causa suaderet. Sequitur:

-1- Iidem MSS. *Quae et ad portandum humerum apponit:* Bessar. *qua et ad.... supponit.* — (2) Bessar. *est hoc quod.* — (3) Vatic: *ut postea astuta eius etiam.* — (4) 1. Cor. 1. 26. 27. — (5) Vatc ; *cuuctis praedicatoribus suis.* — (6) Deest *populos* in Vatic.

CAPUT XVI.

Christus humanitate caeteris similis, divinitate singularis.

Erat vir ille magnus inter omnes Orientales.

30. Quod Redemptor noster Oriens dicitur, Propheta testante perhibetur, qui ait: « Et ecce vir, Oriens nomen eius. » (1) Omnes ergo, qui in (2) hoc Oriente fide consistunt, recte Orientales vocantur. Sed quia omnes homines tantummodo homines sunt, ipse autem Oriens Deus et homo, recte dicitur: « Erat magnus inter omnes Orientales. » Ac si aperte diceretur: Omnes qui in fide Deo nascuntur, superat; quia non ut caeteros adoptio, sed natura illum divinitatis exaltat, qui etsi humanitate caeteris apparuit similis, divinitate tamen mansit super omnia singularis.

CAPUT XVII.

Quid per allegoricum sensum, per convivium filiorum, et vocationem filiarum intelligatur.

Et ibant filii eius, et faciebant convivia (3) *per domos.*

31 FILII facturi convivia per domos ibant, cum prædica-

(1) Zach. 6. 12.

(2) Bessar. *in hunc Orientem.*

(3) Idem *convivium.* Quod sic semper alias.

tores Apostoli in diversis mundi regionibus, virtutum epulas audientibus, quasi edentibus, ministrabant. Unde et eisdem filiis de esurientibus plebibus dicitur: « Date illis vos manducare: » (1) Et rursum: « Dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. » (2) Ac si diceret: in prædicatione vestra verbum consolationis accipiant, ne a veritatis pabulo ieiuni remanentes, in huius vitæ labore succumbant. Hinc rursum eisdem filiis dicitur: « Operamini non cibum, qui perit , sed qui permanet in vitam æternam. (3) Quæ convivia quomodo exhiberentur, adiungitur, cum protinus subinfertur:

CAPUT XVIII.

Iuxta mensuram intelligentiæ pascendi auditores

Unusquisque in die suo.

32. Si ignorantiae obscuritas sine dubitatione nox cordis est; intellectus non immerito dies vocatur. Unde et per Paulum dicitur: « Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem. » (4) Ac si aperte dicat: alius quædam, nonnullis intermissis, intelligit; alius vero omnia (5) intellectu possibilia, ita ut sunt videnda, cognoscit. Unus-

-1- Matth. 14. 16, et 15. 32.

-2- Marc. 6. 37. Luc. 9. 13. — Alibi sequitur: Id est in praed...

[3] Iohan. 6. 27.

-4- Rom. 14. 5.

-5- Corb. Germ. ac. pl. MSS. cum vet. Edit. Paris. et Basil. *omnia ad intellectum possibilia.* Sic etiam cod. Bessar.

quisque ergo filius in die suo convivium exhibet: quia sanctus quisque prædicator iuxta mensuram illuminatæ intelligentiæ, mentes audientium epulis veritatis pascit. In die suo Paulus fecerat convivium, cum dicebat: « Beatiores erunt, si sic permanserint, secundum meum consilium. » [1] De die suo unumquemque admonebat cogitare, cum diceret: « Unusquisque in suo sensu abundet. » [2] Sequitur:

CAPUT XIX

Quid sit sorores ad convivium vocare.

Et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent et biberent cum eis.

33. Sorores filii ad convivium vocant, quia infirmis auditoribus sancti Apostoli refectionis supernae gaudia praedicant, eorumque mentes, quia a veritatis pabulo ieiunas aspiciunt, divini eloquii epulis pascunt. Bene autem dicitur: « Ut comederent et biberent cum eis.

CAPUT XX.

Scriptura sacra modo cibus est, modo potus.

34 Scriptura enim sacra aliquando nobis est cibus, aliquando potus. Cibus est in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur, et mandendo glutitur. Potus vero est in locis apertioribus, quia ita sorbetur, sicut invenitur. Cibum vidit Propheta scripturam sacram, qui exponendo frangeretur, cum diceret: « Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis: » (3) id est, infirmi quique scripturae

1) 1. Cor. 7. 40. — 2) Rom. 14. 5. — 3) Thren. 4. 4.

sacrae valentiores sententias petierunt exponendo comminui, sed qui exponere debeat, non valet inveniri. Potum vidit scripturam sacram Propheta, cum diceret: « Omnes sitientes venite ad aquas. » (1) Si potus aperta mandata non essent, per semetipsam Veritas non clamaret: « Si quis sitit, veniat ad me et bibat. » (2) Quasi cibum et potum vidit Propheta Iudææ defuisse, cum diceret: « Nobiles eius interierunt fame, et multitudo eius siti exaruit. » (3) Paucorum quippe est, fortia et occulta cognoscere, multorum vero, historiae aperta sentire. Et idcircu Iudææ nobiles non siti, sed fame interiisse asserit, quia hi, qui præesse videbantur, dum totos se exteriori intelligentie dederant, quod de intimis discutiendo manderent, non habebant. Quia vero sublimioribus ab intellectu interno cadentibus, parvulorum intelligentia et in exterioribus exsiccatur, recte ille adiungitur: « Multitudo eius siti esaruit. » Ac si aperte diceret: Dum vulgus studium vitae suae deserit iam nec fluenta historiæ exquirit. Et tamen occulta sacri eloquii mandata et aperta se intellexisse testantur, qui reprobanti se iudici conquerentes dicunt: « Manducavimus et bibimus coram te. »(4) Quod aperte (5) exponendo subiungunt: « Et in plateis nostris docuisti. » Quia ergo sacra eloquia in locis obscurioribus exponendo franguntur, in locis vero apertioribus, ita ut inventa fuerint, potantur, dicatur recte: « Mittentes vocabant tres sorores suas; ut comederent et biberent cum eis. » Ac si aperte diceretur: infirmos quosque

(1) Isa. 55. 1.
(2) Io. 7. 37.
(3) Isa. 5. 13.
(4) Luc. 13. 26.
(5) Bessar. *aperte ex parte exponendo.*

blanda ad se persuasione deducebant, quatenus eorum mentes, et magna per contemplationem disserentes pascerent, et parva per historiam tradentes nutrirent. Sequitur:

CAPUT XXI.

Christus mundat corda Prædicatorem suorum.

Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Iob, et sanctificabat eos: consurgensque diluculo offerebat holocausta per singulos.

35 IN orbem dies convivii transeunt, cum prædicationis (1) ministeria peraguntur. Peractisque conviviis, holocaustum Iob pro filiis obtulit: quia pro Apostolis de prædicatione redeuntibus, Patrem (2) Christus Redemptor exoravit. Bene autem mittendo sanctificare dicitur, quia dum Spiritum sanctum, (3) qui a se procedit, discipulorum cordibus tribuit, quidquid eis culpæ inesse potuit, emundavit. Recteque ad offerenda holocausta diluculo consurgere perhibetur: quia per hoc, quod pro nobis intercessionis suæ petitionem obtulit, discussa erroris nocte, humanæ mentis tenebras illustravit, ne quo peccati contagio, ex ipsa prædicationis gratia, mens in occulto polluatur, ne sibi quæ agit, tribuat: ne sibi tribuendo quæ agebat, amittat. Unde recte subiungitur:

1) Alibi: *praedicationum.*
2) In Edit, Veneta quam curavit Io. Gallicciolius deest *Christus.* Et infra habent: *quidquid culpae inesse,* omisso *eis.*
(3) Corb. Vindoc. Ebroic. Utic. et al. *qui ex se procedit.* Ita et in Bessar.

CAPUT XXII.

Quomodo diluendæ maculæ a Prædicatoribos contractæ.

Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis.

36 Deo quippe benedicere, (1) id est maledicere, est de eius munere sibi gloriam præbere. Unde recte sanctis Apostolis post prædicationem Dominus pedes lavit: ut videlicet aperte monstraret, quia plerumque et in bono opere peccati pulvis contrahitur, et inde inquinantur vestigia loquentium, unde audientium corda mundantur. Nam sæpe nonnulli dum exhortationis verba faciunt, quamlibet tenuiter, sese intrinsecus, quia per (2) eos purgationis gratia derivatur, extollunt: cumque verbo aliena opera diluunt,

---

(1) Cod Bessar. *Benedicere est, idest maledicere, de eius.* — *Benedicere pro maledicere* per antiphrasim dictum; ut alt. S; Augustinus *l. contra mendacium.* c. 10. Septuaginta vero habent: μηποτε οἱ υἱοι μου ἐν τῇ διανοιᾳ αὐτῶν κακα ἐνενοησαν προς τον Θεον *ne forte filii mei in cogitatione eorum mala cogitaverint contra Deum.* Idest *peccatum aliquod amiserint.* Hebraeis enim *dicere* vel *cogitare* idem est ac *facere.* Ita Origenes, Basilius, Polychronius, Olimpiodorus aliique.

(2) Ita MSS. Angelic. et plerique ex nostris, nec non vet. ed. Unus ex Vindocin. habet *praedicationis gratia.* (ita et cod. Bessar.) Ita etiam Belvac. Verba sequentia priorem lectionem praeferendam suadere videntur: *Cumque verbo aliena opera diluunt, quasi ex bono itinere pulverem malae cogitationis sumunt.*

quasi ex bono itinere pulverem malae cogitationis sumunt. Quid ergo fuit post prædicationem pedes discipulorum lavare, nisi post prædicationis gloriam, cogitationum pulverem tergere, gressusque cordis ab interna elatione mundare? Nec obstat ab omnimoda Mediatoris scientia quod dicitur: *Ne forte.* Nam cuncta sciens, sed (1) in locutione sua ignorantiam nostram suscipiens, atque dum suscipit docens, nonnunquam quasi ex nostra dubitatione loquitur, sicut dicit: *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem super terram?* (2) Expletis ergo conviviis, sacrificium Iob pro filiis offerens dicebat: *Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis:* quia Redemptor noster postquam prædicatores suos a malis impugnantibus diluit, etiam inter bona, quæ egerant, a tentationibus defendit. Sequitur:

CAPUT XXIII.

Quod omnibus diebus sacrificium Deo pro nobis Filius offerre non cessat.

Sic faciebat Iob cunctis diebus.

37 CUNCTIS diebus Iob sacrificium offerre non cessat,

---

(1) Sic omnes MSS. nostri. At Edit. Basil 1514. Paris. 1518. et aliae habent, *in semetipso ignorantiam nostram suscipiens*: sane mendose, et contra mentem S. Doctoris, quem Agnoetis Haereticis faventem inducunt. Consule, Ep. ad Eulog. Alexand. Patriarch. olim 42. lib. 8 ind. 3. qui nunc est 10. in qua a Christo etiam homine omnem ignorantiam amovet.

[2] Luc. 18. 8.

quia sine intermissione pro nobis holocaustum Redemptor immolat, qui sine cessatione patri suam pro nobis incarnationem demonstrat. Ipsa quippe eius incarnatio nostrae emundationis oblatio est. Cumque se hominem ostendit, delicta hominis interveniens diluit et humanitatis suæ mysterio perenne sacrificium immolat, quia et hæc sunt æterna, quæ mundat.

38 Igitur quia in ipso expositionis exordio sic persona beati Iob nuntiari Dominum diximus, ut designari per illum caput et corpus, id est Christum et Ecclesiam diceremus: postquam caput nostrum quomodo designatum credatur, ostendimus; nunc corpus eius, quod nos sumus, quomodo exprimatur, indicemus: ut quia audivimus ex historia, quod miremur; cognovimus ex capite, quod credamus; consideremus nunc ex corpore, quod vivendo teneamus. In nobismetipsis namque debemus transformare, quod legimus, ut cum per auditum se animus excitat, ad operandum, quod audierit, vita concurrat.

CAPUT XXIV.

Quod hi, quos inhabitat consilii spiritus, in praesentibus dolent et ad aeterna suspirant.

Vir erat in terra Hus nomine Iob.

39 SI Iob *dolens*, et Hus *consiliator* dicitur, non immerito per utraque nomina electus quisque figuratur: quia

nimirum consiliatorem animum inhabitat, qui dolens de præsentibus ad æterna festinat. Nam sunt nonnulli, qui vitam suam negligunt, et dum transitoria appetunt, dum æterna vel non intelligunt, vel intellecta contemnunt, nec dolorem sentiunt, nec habere consilium sciunt. Cumque superna quæ amiserunt, non considerant, esse se, heu miseri, in bonis (1) putant. Nequaquam enim ad veritatis lucem, cui conditi fuerant, mentis oculos erigunt: nequaquam ad contemplationem patriæ æternæ desiderii aciem tendunt: sed semetipsos in his, ad quæ proiecti sunt deserentes, vice patriae diligunt exilium quod patiuntur, et in cæcitate, quam tolerant, quasi in claritate luminis exultant. At contra electorum mentes dum cuncta transitoria nulla esse conspiciunt, (2) ad quæ sint conditae, exquirunt; cumque eorum satisfactioni nihil extra Deum sufficit, ipsa inquisitionis exercitatione fatigata, illorum cogitatio in conditoris sui spe et contemplatione requiescit, supernis interseri civibus appetit: et unusquisque eorum adhuc in mundo corpore positus, mente tamen extra mundum surgit; aerumnam exilii, quam tolerat, deplorat; et ad sublimem patriam, incessantibus se amoris stimulis excitat. Cum ergo dolens videt, quam sit æternum quod perdidit, invenit salubre consilium, temporale hoc despicere quod percurrit: et quo magis crescit consilii scientia, ut peritura deserat, eo augetur dolor, quod necdum ad mansura pertingat. Unde bene per Salomonem dicitur: (3) « Qui apponit

---

1) Editi *in bonis felices putant.* Expunximus *felices,* ut merum glossema MSS. incognitum.

2) Colb. et Corb. *ad quem.* Reg. *ad quod.*

3) Rem. Remig. Vindoc. Corb. Reg. aliique antiqui sic legendum docent. In edit. *qui addit scientiam, addit et dolorem.*

scientiam, apponit dolorem. » (1) Qui enim scit (2) iam summa quae adhuc non habet, magis de infimis in quibus retinetur, dolet.

40 Recte ergo in terra Hus habitare Iob dicitur, quia in scientiæ consilio electi uniuscuiusque dolens animus tenetur. Intuendum quoque est, quam nullus dolor mentis sit in actione præcipitationis. Qui enim sine consiliis vivunt, qui se ipsos rerum eventibus præcipites deserunt, nullo interim cogitationum dolore fatigantur. Nam qui solerter in vitæ consilio figit mentem, caute sese in omni actione circumspiciendo considerat; et ne ex re, quæ agitur, repentinus finis adversusque subripiat, hunc prius molliter posito pede cogitationis palpat: pensat ne ab his quæ agenda sunt, formido præpediat; ne in his quæ differenda sunt, præcipitatio impellat; ne prava per concupiscentiam aperto bello superent, ne recta per inanem gloriam insidiando supplantent. Iob ergo in terra Hus habitat, dum mens electi quo magis per consilium vivere nititur, eo angusti itineris dolore fatigatur. Sequitur.

1) Eccles. 1. 18.

2) In duo MSS. Reg. Corb. nonnulli Ebroic. unus ex Remig. Compend. Longip. *Qui enim scientiam summam adhuc non habet, nimus de*, etc.

CAPUT XXV.

Quod sancta Ecclesia simplicitatis et rectitudinis vias a timore incipit, et in charitate consummat.

Simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo.

41 QUISQUIS aeternam patriam appetit, simplex proculdubio et rectus vivit; simplex videlicet opere, rectus fide: simplex in bonis, quae inferius peragit, rectus in summis, quae in intimis sentit. Sunt namque nonnulli, qui in bonis, quae faciunt, simplices non sunt: dum non in his retributionem interius, sed exterius favorem quaerunt. Unde bene per quemdam sapientem dicitur: « Væ peccatori terram ingredienti duabus viis. » (1) Duabus viis peccator quippe terram ingreditur, quando et Dei est, quod opere exhibet, et mundi, quod per cogitationem quaerit.

42 Bene autem dicitur: « Timens Deum, et recedens a malo. » Quia sancta electorum Ecclesia simplicitatis suæ et rectitudinis (2) vias timore inchoat, sed charitate consummat: cui tunc est subditus a malo recedere, cum ex amore Dei cœperit iam nolle peccare. Cum vero adhuc timore bona agit, a malo penitus non recessit: quia eo ipso pec-

1) Eccli. 2. 14.

2) Vindocinenses. *vias a timore inchoat.*

cat, quo peccare vellet, si (1) inulte potuisset. Recte ergo cum timere Deum Iob dicitur, recedere etiam a malo perhibetur: quia dum metum charitas sequitur, ea, quae (2) mente relinquitur, etiam per cogitationis propositum culpa calcatur.

43. Et quia ex timore unumquodque vitium premitur, ex charitate autem virtutes oriuntur, recte subiungitur:

CAPUT XXVI.

Quod fecunditas spiritalis propter septiformem spiritum in filiis septem: et in tribus filiabus, fides, spes, et charitas intelligatur.

Natique sunt ei septem filii et tres filiae

44 SEPTEM quippe filii nobis nascuntur, cum per conceptionem bonae cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc namque internam prolem Propheta dinumerat, cum spiritus mentem fecundat, dicens: « Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. »(3) Cum ergo per adventum Spiritus sancti, sapientia,

1) Bessar. *si peccare inulte.*
2) Sic antiquior Rem. Corb .Germ. Vindccin. etc.Editi *quae metu relinquitur.*
3) Isa. 11. 2.

intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, ac timor Domini in animo unicuique nostrum gignitur, quasi mansura posteritas in mente propagatur, quæ supernæ nostræ nobilitatis genus eo ad vitam longius servat, quo amori æternitatis sociat. Sed habent in nobis septem filii, tres proculdubio sorores suas, quia quidquid virile hi (1) virtutum sensus faciunt, spei, fidei charitatique coniungunt. Neque enim ad denarii perfectionem septem filii perveniunt: nisi in fide, spe et charitate fuerit omne, quod agunt. Quia vero hanc præeuntium virtutum copiam multimoda bonorum operum cogitatio sequitur, recte subiungitur:

CAPUT. XXVII.

Quod possessio ovium, et asinorum, et camelorum sit subiugatio illorum, quos aliquando vel formido dissolvit, vel superbia instat, vel luxuria inquinat.

Et fuit possessio eius septem millia ovium et tria millia camelorum.

45 Servata quippe veritate historiae, imitari spiritaliter, possumus, quod carnaliter audivimus. (2) Ovium enim

1) Cod. Bessar. *virtute sensus.*

2) Rem. et Remig. Corb. Germ. *Oves enim millia.* Ita vet. Edit. Paris. et Basil.

septem millia Possidemus, cum cogitationes innocuas, perfectae cordis munditia, intra nosmetipsos, inquisito veritatis pabulo pascimus.

46 Erunt quoque nobis in possessione etiam tria millia camelorum, si omne quod in nobis altum ac tortuosum est, ratione fidei subditur, et sub congnitione Trinitatis, sponte in appetitu humilitatis inclinatur. Camelos quippe possidemus, si quod altum sapimus, humiliter deponamus. Camelos proculdubio possidemus , cum cogitationes nostras ad infirmitatis fraternae compassionem flectimus, ut vicissim onera nostra portantes, alienae infirmitati compati condescendendo noverimus. Possunt etiam per camelos, qui ungulam nequaquam findunt, sed tamen ruminant, terrenarum rerum bonæ dispensationes intelligi: quae quia habent aliquid seculi, et aliquid Dei, per commune eas necesse est animal designari. Neque enim terrena dispensatio, quamvis æternae utilitati serviat, sine pertubatione mentis valet exhiberi.

47 Quia igitur per hanc et ad praesens mens confunditur, et in perpetuum merces paratur, quasi commune animal, et aliquid de lege habet, et aliquid non habet. Ungulam namque non findit, quia non se penitùs anima ab omni terreno opere disiungit: sed tamen ruminat, quia bene dispensando temporalia, per certitudinis fiduciam cælestia sperat. Terrenae igitur dispensationes quasi camelorum more, capite legi concordant, pede discrepant: quia et caeli sunt (1) illa, quae iuste viventes appetunt: et huius mundi sunt ea, in quibus opere versantur. Nos ergo cum easdem

1) In Bessar. deest, *illa*.

terrenas cognitioni Trinitatis dispensationes subdimus, quasi camelos (1) fide possidemus. Sequitur:

CAPUT XXVIII.

Quid per boves et asinas designetur.

Quingenta quoque iuga boum, et quingentæ asinæ.

48 IUGA boum in usum nostræ possessionis sunt, (2) cum concordes virtutes exarant duritiam mentis. Quingentas quoque asinas possidemus, cum lascivientes motus restringimus: et quidquid in nobis carnale exurgere appetit, (3) spiritali cordis dominatu refrenamus. Velle certe asinas possidere, est cogitationes intra nos simplices regere. Quæ dum in subtiliori intellectu currere non valent: quo quasi pigrius ambulant, eo (4) fraterna onera mansuetius portant. Sunt namque nonnulli, qui dum alta non intelligunt, (5) ad exteriora conversationis opera se humilius premunt. Bene ergo per asinas, pigrum quidem animal, sed tamen portandis oneribus deditum, simplices cogitationes accipimus,

---

1) Sic MSS. In vulgatis additur (et in Bessar.) *intra indivisibilem numerum fide* etc.

2) Ebroic. S. Ebruloph. Germ. et alii *cum cordis virtutes exarant.*

3) Bessar. *spiritualis*

4) Ibid. *alibi onera opera* subsignatis *alibi* et *opera*, ut quam lectionem præferret, indicaret.

5) Sic MSS. Corb. et Germ. qua particula præparatio animi indicatur. Mox verbum *premunt*, perinde est ac *deprimunt*. In edit. *per exteriora.*

quia dum nostram plerumque ignorantiam cognoscimus, levius onera aliena toleramus. Cumque nos quasi singularis sapientiæ altitudo non elevat, ad perferendam alieni cordis inertiam mens se nostra æquanimiter inclinat. Recte autem sive iuga boum, sive quingentæ asinæ referuntur: quia vel in hoc, quod prudenter sapimus, vel in hoc, quod humiliter ignoramus, dum æternæ pacis requiem quærimus, quasi intra Iubilei numerum tenemur. Sequitur:

CAPUT XXIX.

Quod multa familia, id est, multitudo cogitationum sit sub mentis dominio restringenda.

Ac familia multa nimis.

49 MULTAM familiam nimis possidemus, cum cogitationes innumeras sub mentis dominatione restringimus, ne ipsa sui multitudine animum superent, ne perverso ordine discretionis nostrae principatum calcent. Et bene cogitationum turba multæ familiæ appellatione signatur. Nam scimus, quod absente domina, ancillarum lingnæ perstrepunt, silentium deserunt, deputati operis officia negligunt, totumque ordinem sibimet vivendi confundunt. At si repente domina veniat, mox perstrepentes linguæ reticent, officia uniuscuiusque operis repetunt; sicque ad opus proprium, ac si non recesserint, revertuntur. Si igitur a domo mentis ad momentum ratio discedat, quasi absente domina, cogitationum

se clamor, velut garrula ancillarum turba multiplicat. Ut autem ratio ad mentem redierit, mox se confusio tumultuosa compescit, et quasi ancillae se ad iniunctum opus tacite reprimunt: dum cogitationes protinus causis se propriis ad utilitatem subdunt. Possidemus ergo multam familiam, cum recto iure innumeris cogitationibus rationis discretione dominamur. Quod nimirum cum solerter agimus, iungi per eandem discretionem Angelis conamur. Unde et recte subiungitur:

CAPUT XXX.

Quod malorum cogitationum refraenatione magni efficimur.

Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

50 Tunc namque magni inter omnes Orientales efficimur, cum eis spiritibus, qui (1) orienti luci inhaerent, pressa carnalis corruptionis nebula, discretionis nostrae radiis, in quantum possibilitas suppetit, sociamur. Unde et per Paulum dicitur: « Nostra conversatio in cœlis est. » (2) Quisquis temporalia ac defectiva sequitur, occasum petit: quisquis vero superna desiderat, quia in Oriente habitet, demonstrat. Magnus ergo non inter Occidentales, sed inter Orientales efficitur, qui non (3) inter malorum actiones ima et fugitiva quaerentium, sed inter choros proficere supernorum civium conatur. Sequitur:

1) Ibid. *orientali.*

2) Philip. 3. 20.

3) Antiq. Rem. *qui non inter actiones ima et fugitiva.* Corb. non habet *malorum.*

CAPUT XXXI

Quomodo singulæ virtutes in suo die convivium faciunt.

Et ibant filii eius, et faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo

51 FILII per domos convivium faciunt, dum virtutes singulae, (1) iuxta modum, propriam mentem pascunt. (2) Unde bene dicitur: *Unusquisque in die suo.* Dies enim uniuscuiusque filii, est illuminatio (3) uniuscuiusque virtutis. Ut enim hæc ipsa dona breviter septiformis gratiæ (4) replicem: alium diem habet sapientia, alium intellectus, alium consilium, alium fortitudo, alium scientia, alium pietas, alium timor. Neque enim hoc est sapere, quod intelligere: quia multi aeterna quidem sapiunt, sed hæc intelligere nequaquam possunt. Sapientia ergo in die suo convivium facit; quia mentem de aeternorum spe, et certitudine reficit. Intellectus in die suo convivium parat: quia in eo, quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat. Consilium in die suo convivium exhibet; quia dum praecipitem esse prohibet, ratione animum replet. Fortitudo in die suo convivium facit: quia dum (5) adversa non metuit, trepidanti

1) Secundus Rem. 1. Remig. Corb. et Germ. *Iuxta modum, propriam mentem pascunt.* Ita editio Parisiis 1640. — 2) Bessar. *Ubi et bene.*

3) Intellige activo sensu quasi *coruscatio*: scilicet cum operatur in nobis unaquaeque virtus. — 4) Id. *replicemus.* — 5) Id. *aversa.*

menti cibos confidentiae apponit. Scientia in die suo convivium parat: quia in ventre mentis ignorantiae ieiunium superat. Pietas in die suo convivium exhibet: quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Timor in die suo convivium facit: quia dum premit mentem , ne de praesentibus superbiat, de futuris illam spei cibo confortat.

52 Sed illud in hoc filiorum convivio perscrutandum video, quod semeptisos invicem pascunt. Valde enim singula quælibet (1) virtus destituitur, si non una alii, virtus virtuti suffragetur. Minor quippe est sapientia, si intellectu careat; et valde inutilis intellectus est, si ex sapientia non subsistat: quia cum altiora sine sapientiæ pondere penetrat, sua illum levitas gravius ruiturum levat. Vile est consilium, cui robur fortitudinis deest: quia quod tranctando invenit, carens viribus, usque ad perfectionem operis non perducit: et (2) valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur; quia quo plus se posse conspicit, eo virtus sine rationis moderamine deterius in præceps ruit. Nulla est scientia , si utilitatem pietatis non habet: quia dum bona cognita exequi neglegit, sese ad iudicium arctius stringit. Et valde inutilis est pietas, si (3) scientiae discretione caret: quia dum nulla hanc scientia illuminat, quomodo misereatur ignorat. Timor quoque ipse nisi has etiam virtutes habuerit', ad nullum opus proculdubio bonæ actionis surgit: quia dum ad cuncta trepidat, ipsa sua formidine a bonis omnibus torpens vacat. Quia ergo alternato ministerio virtus a virtute reficitur, recte dicitur, quod apud se filii vi-

1) Bessar non habet, *virtus*.

2) Primus Rem. *et valde fortitudo destituitur*.

3) Bessar. *scientia discretionis*.

cissim convivantur. Cumque una aliam sublevando sublevat, quasi per dies suos numerosa soboles pascenda convivium parat. Sequitur:

CAPUT XXXII.

Tres sorores ad fratrum convivia vocantur, quando gaudent virtutes virtutibus, et invicem sibi subserviunt, ac ministrant.

(1) Et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent et biberent cum eis.

53 CUM virtutes nostrae in omne, quod agunt, (2) spem, fidem, et charitatem ciunt, quasi operatores, filii, tres ad convivium sorores vocant: ut fides, spes, et charitas in opus bonum gaudent, quod unaquaeque virtus administrat. Quae quasi ex cibo vires accipiunt, dum bonis operibus fidentiores fiunt: et dum post cibum, contemplationis rore infundi appetunt, quasi ex poculo (3) ebriantur.

54 Sed quid est, quod in hac vita sine quavis tenuissi-

1] Id. *Et mittebant ad tres.*

2] Omnes Rem. Remig. Longip. Corb. Germ. Ebroic. etc. *Spem, fidem, et caritatem sciunt, quasi operatores etc.* Carnot. habet, *sitiunt.* Legendum, *ciunt*, a *cio* voco, sane *fulciuntur*, minus respondet verbo *vocabant.* Bessar. *sciunt.* Vatic. *sciunt*, *quasi operantes etc.*

3] MSS. fere omnes, *quasi ex poculo debriantur.*

mi contagii inquinatione peragatur? Nonnunquam namque ipsis bonis quæ agimus, ad deterius propinquamus: quia dum lætitiam menti pariunt, quamdam etiam securitatem gignunt; dumque mens secura redditur, in torporem laxatur. Nonnunquam vero (1) aliquantula elatione nos polluunt: et tanto deiectiores apud Deum faciunt, quanto apud nosmetipsos (2) tumidiores reddunt. Unde bene subiungitur:

CAPUT XXXIII.

Quod filios post convivium sanctificare, est retraatatio operum et discussio cogitationum.

Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat Iob, et sanctificabat eos.

55 PERACTO quippe orbe dierum convivi, mittere ad filios, et eos sanctificare, est post virtutum sensum, inten-

1] In Ed. hic additur *virtutes*, quod abest a MSS. Sed ad sensum facilius intelligendum, et obscuritatem tollendam, aliquid saltem subaudiendum est, quod potest esse *ipsa bona quae agimus*, ut supra.— [Ubi nota quod ipsæ virtutes, nobis in lapides offensionis verti possunt, nisi diligentius ad mentis puritatem evigilemus. Superbia enim nostra ita subtiliter per elationem et φιλαυτίαν nostra bona opera penetrat, ut ea, quasi nobis ipsis nescientibus, inficiat et corrumpat. Habes pharmacum in cap. seq.

2] Bessar. *nosmetipsos nos.*

tionem cordis dirigere , et omne quod agitur , districta retractationis discussione mundare: ne bona æstimentur, quæ mala sunt, (1) ne saltem veraciter bona putentur sufficientia, cum perfecta non sunt. Sic enim mens plerumque decipitur, ut aut qualitate mali, aut boni quantitate fallatur.

56 Sed hos virtutum sensus melius preces, quam discussiones inveniunt: nam ea quae perscrutari in nobismetipsis plenius nitimur, sæpe verius orando, quam investigando penetramus.(2) Cum enim mens per quamdam compunctionis machinam ad alta sustollitur, (3) omne quod ei de se ipsa occurrerit, sub se ipsa diiudicando certius contemplatur. Unde et recte subiungitur:

CAPUT XXXIV.

Quod holocaustum per singulos offerre, sit singularium virtutum circumspecta et pura intentio.

Consurgensque diluculo offerebat holocausta per singulos.

57 DILUCULO namque consurgimus, cum compunctio-

---

1) Adverte diligenter vim orationis: et explicabis quomodo rudes plerumque inveniantur, qui nullo studio litterarum praemisso, tam recte et sublimiter de Deo et de Christiana vita loquantur, ut ipsis Theologiae magistris praecellere videantur. — 2] Bessar. *nec.*

3] Antiq. Rem. Corb. Germ. 2. Remig. Vindoc. Ebroic. et alii MSS. Norm. *omne quod ei de se ipsa, sub se ipsa est, adiudicando etc.* 2, Rem. et 2. Remig. *Omne quod ei de seipsa altum videbatur sub se ipsa etc.*

nis luce perfusi, humanitatis nostræ noctem deserimus, et ad veri luminis radios, oculos mentis aperimus. Atque holocaustum per singulos filios offerimus, cum pro unaquaque virtute Domino hostiam nostræ precis immolamus: ne sapientia elevet: ne intellectus, dum subtiliter currit, aberret: ne consilium, dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia, dum novit et non diligit, inflet: ne pietas, dum se extra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor, dum plus iusto trepidat, in desperationis foveam mergat. Cum ergo pro unaquaque virtute, ut pura esse debeat, preces Domino fundimus, quid aliud, quam iuxta filiorum numerum holocaustum per singulos exhibemus? Holocaustum namque totum incensum dicitur. Holocaustum igitur dare, est totam mentem igne compunctionis incendere, ut in ara amoris cor ardeat, et quasi delicta propriæ sobolis, inquinamenta cogitationis exurat.

58 (1) Sed hæc agere nesciunt, nisi hi, qui priusquam cogitationes ad opus prodeant, internos suos motus sollicite circumspicientes frenant; (2) haec agere nesciunt, nisi qui virili custodia munire mentem noverunt. Unde recte inopinata morte extinctus Isboseth dicitur, quem (3) et Scriptura sacra non in domo ostiarium, sed ostiariam habuisse testatur, dicens: *Venientes filii Remmon Berothitae,* (4) *Rechab et Banaa, ingressi sunt fervent die domum Isboseth,*

---

1) Nota quomodo attente evigilandum sit ad mentis custodiam, ne malignorum spirituum iniquis suggestionibus mortaliter succumbamus.

2) Ita Corb. Remenses, duo Remig. Lyr. Bigot. et nonnullae edit. maxime veteres Paris. et Basil. At Gilot. Vatic. Guss. *haec cavere.*

3) In Bessar. deest *et.*

4) Idem *Recha et Bonacha.*

qui dormiebat super stratum suum meridie. Ingressi sunt autem domum: et ostiaria domus purgans triticum obdormivit. Assumentes spicas tritici, latenter ingressi sunt, et percusserunt eum in inguine. (1) Ostiaria triticum purgat, cum mentis custodia discernendo virtutes a vitiis separat. Quae si obdormierit, in mortem proprii Domini insidiatores admittit: quia cum discretionis sollicitudo cessaverit, ad interficiendum animum malignis spiritibus iter pandit. Qui ingressi spicas tollunt: quia mox bonarum cogitationum germina auferunt. Atque in inguine feriunt: quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt.

59 In inguine quippe ferire, est vitam mentis delectatione carnis perforare. Nequaquam vero Isboseth iste hac morte succumberet, si non ad ingressum domus mulierem, id est, mollem custodiam, ad mentis aditum deputasset. Fortis namque virilisque sensus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentiae somnus opprimat, nec ignorantiae error fallat. Unde bene et Isboseth appellatus est, qui custode foemina hostilibus gladiis nudatur. Isboseth quippe vir *confusionis* dicitur. Vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est: quia dum virtutes se agere æstimat, subintrantia vitia (2) nescientem necant. Tota itaque virtute muniendus est aditus mentis, ne quando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectae cogitationis. Hinc Salomon ait: *Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.* (3) Virtutes ergo, quas agimus, dignum est, ut summopere ab intentionis origine pensemus, ne ex malo ortu prudeant, etiam si recta sunt, quæ ostentant. Unde hic quoque recte subiungitur:

1] Quidam MSS. *nescientem mentem necant.*
2] Prov. 4. 23. — 3] 2. Reg. 5. 6.

CAPUT XXXV.

Quanta solicitudine abstinendum sit a malo opere, cum etiam districte servi Dei iudicentur de cogitatione.

Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis.

60 FILII in cordibus maledicunt, cum recta nostra opera a non rectis cogitationibus prodeunt, cum bona in aperto exerunt, sed in occulto noxia moliuntur. Deo quippe maledicunt, cum mentes nostrae se de se estimant habere, quod sunt. Deo maledicunt, cum se et ab illo accepisse vires intelligunt: sud tamen de eius muneribus propriam laudem quærunt.

61 Sciendum vero est, quod bona nostra tribus modis antiquus hostis insequitur, ut videlicet hoc, quod rectum coram hominibus agitur, in interni iudicis conspectu vitietur. Aliquando namque in bono opere intentionem polluit, ut omne quod in actione sequitur, eo purum mundumque non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando vero intentionem boni operis vitiare non praevalet, sed in ipsa actione se quasi in itinere apponit: ut cum per propositum mentis securior quisque egreditur, subiuncto latenter vitio, quasi ex insidiis perimatur. Aliquando vero nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat, sed opus bonum in

hoc [illegible] illaqueat: quantoque vel a domo cordis, vel ab munere operis longius recessisse se simulat, tanto ad decipiendum bonae actionis terminum astutius expectat: et quo incautum quemque quasi recedendo (1) reddiderit, eo illum repentino nonnumquam vulnere durius insanabiliusque transfigit.

63 Intentionem quippe in bono opere polluit: quia cum facilia ad decipiendum corda hominum conspicit, eorum desideriis auram transitorii favoris apponit, ut in his quae recta faciunt, ad appetenda ima, tortitudine intentionis inclinentur. Unde recte sub Iudaeae specie de unaquaque anima miserae intentionis laqueo capta per Prephetam dicitur: « Facti sunt hostes eius in capite. » (2) Ac si aperte diceretur: Cum bonum opus non bona intentione sumitur, huic adversantes spiritus ab ipso cogitationis exordio principantur: tantoque eam plenius possident, quanto et per initium dominantes tenent.

64 Cum vero intentionem vitiare non praevalent, (3) in via positos laqueos tegunt, ut in eo, quod bene agitur, cor (4) exaltans se ex latere ad vitium derivetur: quatenus quod inchoans aliter proposuerat, in actione longe aliter quam cœperat, percurrat. Saepe enim bono operi dum laus humana obviat, mentem operantis immutat: quæ quamvis quæsita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delecta-

1) Plurimae edit. *quasi recedendo securum reddiderit.* Redundat *securum,* et abest a MSS. Corb. Germ. etc.

2) Tren. 1. 5.

3) Antiquior Rem. Turon. S. Mart. Corb. et nonnulli, *in via positus laqueos tegit.*

4] A Bessar. abest *exaltans.*

tione cum mens bene operantis resolvitur, ab omni intentionis intimæ vigore dissipatur. Saepe se bene incoatae nostræ iustitiæ ex latere ira subiungit; et dum zelo rectitudinis immoderatius mentem turbat, cunctam quietis intimae salutem sauciat. Sæpe gravitatem cordis, quasi ex latere subiuncta tristitia sequitur; atque omne opus, quod mens bona intentione inchoat, haec velamine moeroris obumbrat. Quae et nonnunquam tanto tardius repellitur, quanto et pressae menti quasi serior famulatur. Saepe se bono operi laetitia immoderata subiungit: cumque plus mentem, quam decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus gravitatis repellit. Quia enim bene etiam inchoantibus subesse in itinere laqueos Psalmista conspexerat, recte prophetico plenus spiritu dicebat: « In via hac, qua ambulabam, absconderunt (1) laqueum mihi. » (2) Quod bene ac subtiliter Ieremias insinuat, qui dum gesta foris referre studuit, quae intus apud nosmetipsos generentur indicavit, dicens: *Venerunt octoginta viri de Sichem, et de Silo, et de Samaria,* (3) *rasi barba, et scissis vestibus,* (4) *squalentes: munera et thus habebant in manu , ut offerrent in domo Domini. Egressus autem Ismael filius Nathaniæ in occursum eorum de Maspha, incedens et plorans ibat. Cumque occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Aicham. Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos.* (5)

1) Remenses, 1. Remig. Corb. Germ. et alii habent *laqueos mihi.*

2) Psal. 141. 4.

3) Unus ex Rem. et 2. Remig. *rasis barbis.* 3. *rasi barbam.*

4) Ibidem pro *squalentes munera,* etc. Rem. et Remig. habent *squalentes: pulvere,* etc.

5) Ierem. 41. 5. 6. et 7.

Barbam quippe radunt, qui sibi de propriis viribus fiduciam subtrahunt.

65 Vestes scindunt, qui sibimetipsis in exterioris decoris laceratione non parcunt. Oblaturi in domo Domini thus et munera veniunt, qui exhibere se in Dei sacrificio orationem cum operibus pollicentur. Sed tamen si se in ipsa sanctæ devotionis via caute circumspicere nesciunt, Ismael Nathaniæ filius in eorum occursum venit: quia nimirum quilibet malignus spiritus, prioris sui, Satanæ videlicet exemplo in superbiæ errore generatus, se ad laqueum deceptionis opponit. De quo et bene dicitur: *Incedens et plorans ibat:* quia ut devotas mentes interimere feriendo prævaleat, semetipsum quasi sub velamine virtutis occultat: (1) et dum concordare se vere lugentibus simulat, ad cordis intima securius admissus, hoc quod intus de virtute latet, (2) occidit. Qui plerumque se spondet ad altiora provehere. Unde et dixisse perhibetur: *Venite ad Godoliam filium Aicham:* atque dum maiora promittit, etiam minima subtrahit. Unde et recte dictum est: *Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos.*

66 Viros ergo ad offerenda Deo munera venientes, in medio civitatis interficit: quia divinis deditæ operibus mentes, nisi magna se circumspectione custodiant, hoste subripiente, dum devotionis portant hostiam, in ipso itinere perdunt vitam. De cuius hostis manu non evaditur, nisi citius ad pœnitentiam recurratur. Unde illic apte subiungitur: « Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad I-

....

1] Bessar. *ut.* Mox *secularius*, subsignatis tamen nova cura *l.* et *a.* quasi melius putaret legendum *securius.*

2) MSS. Corb. et Germ. *occidat* (ita quoque Bessar.) unde prius forsan leg. *ut dum*: non *et dum.*

smael: Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti et hordei, et olei, et mellis; et non occidit eos. » (1) Thesaurus quippe in agro, est spes in pœnitentia, quæ quia non cernitur, quasi in terra cordis suffossa continetur. Qui ergo thesauros in agro habuere, servati sunt: quia qui post incautelæ suæ vitium, ad lamentum pœnitentiæ redeunt, nec capti moriuntur.

67 Cum vero antiquus hostis neque in exordio intentionis ferit, neque in itinere actionis intercipit, duriores in fine laqueos tendit. Quem tanto nequius obsidet, quanto solum sibi remansisse ad decipiendum videt. Hos namque fini suo laqueos oppositos Propheta conspexerat, cum dicebat: *Ipsi calcaneum meum observabunt.* (2) Quia enim in calcaneo finis est corporis, quid per hunc nisi, terminus signatur actionis? Sive ergo maligni spiritus, sive pravi quique homines, illorum superbiae sequaces, calcaneum observant, cum actionis bonae finem vitiare desiderant. Unde et eidem serpenti dicitur: *Ipsa tuum observabit caput et tu calcaneum eius.* (3) Caput quippe serpentis observare, est initia suggestionis eius aspicere, et (4) manu solicitae considerationis a cordis aditu funditus extirpare. Qui tamen cum ab initio deprehenditur, percutere calcaneum molitur: quia etsi suggestione prima intentionem non percutit, decipere in fine tendit. Si autem semel cor in intentione corrumpitur, sequentis actionis medietas, et terminus ab hoste callido se-

....

1) Ier. 41. 8.

2) Psal. 55. 7.

3) Genes. 3. 15.

4) Deest in pl. MSS. *et manu .... extirpare*; sed est in Colb. Legitur etiam apud Paterium in Genes. cap. 25. In MSS. Michaelens. hac quidem extant, sed non c. 25.

cure possidetur: quoniam totam sibi arborem fructus ferre conspicit, quam veneni dente in radice vitiavit. Quia ergo summa cura vigilandum est, ne vel bonis operibus serviens mens, reproba intentione polluatur , recte dicitur: *Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis.* Ac si aperte diceretur: Nullum est bonum, quod foris agitur, si non pro eo, intus ante Dei oculos, innocentiae victima in ara cordis immolatur.

68 Tota itaque virtute perspiciendus est fluvius operis, si purus emanat ex fonte cogitationis. Omni cura servandus est a malitiae pulvere oculus cordis: ne hoc, quod in actione rectum hominibus obstentat, apud semetipsum per vitium pravae intentionis intorqueat.

69 Curandum itaque est, ne bona nostra pauca sint; curandum, ne indiscussa: ne aut pauca agentes, inveniamur steriles; aut indiscussa relinquentes, vecordes. Neque enim unaquaeque vere virtus est, si mixta aliis virtutibus non est. Unde recte ad Moysen dicitur; « Sume tibi aromata, stacten et onycha, (1) galbanum boni odoris, et thus lucidissimum: (2) æqualis ponderis erunt omnia, faciesque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter et purum. » (3) Thymiama quippe ex aromatibus compositum facimus, cum in altari boni operis, virtutum multiplicitate redolemus. Quod mixtum et purum fit: quia quanto virtus virtuti iungitur, tanto incensum boni operis

1] MSS. pl. (etiam Bessar.) *galbanen.* sic. Rem. Remig. Turon. Corb. quibus consentiunt vet. edit.

2) Haec, *aequalis ponderis erunt omnia*, in pl. MSS. non habentur. Nec in Bessar.

3) Exod. 30. 34. 35.

sincerius exhibere. Unde et bene subiungitur: « Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram testimonii tabernaculo. (1)

70 In tenuissimum pulverem aromata universa conterimus, cum bona nostra quasi in (2) pilo cordis, occulta discussione tundimus; et si veraciter bona sint, subtiliter retractamus. Aromata ergo in pulverem redigere, est virtutes recogitando terere, et usque ad subtilitatem occulti examinis revocare. Et notandum, quod de eodem pulvere dicitur: *Pones ex eo coram testimonii tabernaculo*: Quia tunc nimirum bona nostra veraciter in conspectu iudicis placent, cum hæc mens subtilius cogitando conterit, et quasi de aromatibus pulverem reddit, ne grossum; durumque sit bonum, quod agitur: ne si hoc arcta retractationis manus non comminuat, odorem de se subtilius non aspergat. Hinc est enim quod sponsæ virtus sponsi voce laudatur, cum dicitur: « Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et turis, et universi pulveris pigmentarii? »(3) Sancta quippe Ecclesia sicut fumi virgula ex aromatibus ascendit: quia ex vitæ suæ virtutibus in interni quotidie incensi rectitudinem proficit; nec sparsa per cogitationes defluit, sed sese intra arcana cordis in rigoris virga constringit. Quæ ea, quæ agit, dum recogitare semper ac retractare non desinit, myrrham quidem et thus habet in opere, sed pulverem in cogitatione. Hinc est, quod de (4) oblatoribus hostiae ad Moysen ite-

1) Exod. 30. 36.

2) MSS. Angelic. et nostri excepto tamen. Corb. *in pila cordis*. Ita legit etiam Paterius. (et Cod. Bessar.)

3) Cant. 3. 6.

4) Bessar. *oblationibus*.

rum dicitur: « Detracta pelle hostiae, artus in frusta concidant. (1)

71 Pellem namque hostiæ detrahimus, cum a mentis nostræ oculis superficiem virtutis amovemus. Cuius artus in frusta concidimus, cum distinguentes subtiliter eius intima, membratimque cogitamus. Curandum ergo est, ne cum mala vincimus, bonis lascivientibus supplantemur: ne fortasse fluxa prodeant, ne incircumspecta capiantur, ne per errorem viam deserant, ne per lassitudinem fracta, anteacti laboris meritum perdant. In cunctis enim vigilanter debet se mens circumspicere: atque in ipsa circumspactionis suæ providentia perseverare. Unde et recte subiungitur:

CAPUT XXXVIII.

Quod invanum bono opere laboramus, si usque in finem non perseveramus.

Sic faciebat Iob cuntis diebus. (2)

72 Incassum quippe bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur: quia et frustra velociter currit, qui prius quam ad metas veniat, deficit. Hinc enim est, quod de re-

1) Levit. 1. 6.

2) In vulgatis additur *vitae suae*. Quae verba nesciunt MSS. Corb. Rem. Remig. Compend. Germ. et alii: neque etiam superius habentur in expos. sive historici, sive allegorici sensus.

probis dicitur: « Væ his, qui perdiderunt sustinentiam.(1) » Hinc (2) electis suis Veritas dicit: » Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. » (3) Hinc Ioseph, (4) qui inter fratres usque in finem iustus perseverasse describitur, solus talarem tunicam habuisse perhibetur. Nam quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim (5) protensa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos usque ad vitae nos terminum tegit. Hinc est, quod per Moysen [6] caudam hostiæ in altari offerre præcipitur, ut videlicet omne bonum, quod incipimus, etiam perseveranti fine compleamus. Bene igitur cœpta, cunctis diebus agenda sunt, ut cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria constantiæ manu teneatur.

73 Hæc itaque sub intellectu triplici diximus, ut fastidienti animae varia alimenta proponentes, aliquid, quod eligendo sumat, offeramus. Hoc tamen magnopere petimus, ut qui ad spiritalem intelligentiam mentem sublevat, a (7) veneratione historiæ non recedat.

1) Eccli. 2. 16.
2) Bessar. *Hinc est quod dc.*
3) Luc. 22. 28.
4) Genes. 37. 23.
5) Antiquior Rem. et unus Remig. cum Corb. *propensa.*
6] Exod. 29. 22. - Lev. 3. 9.
7) In uno Remig. secunda manu *a vera ratione historiae.*

LIBER SECUNDUS

Capitis Primi a versu sexto ad finem usque, secundum triplicem sensum prosequitur enarrationem.

CAPUT I.

Sacra Scriptura est speculum. (1)

CRIPTURA sacra mentis oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi etenim fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus. Ibi sentimus quantum proficimus, ibi a provectu quam longe distamus. Narrat autem gesta (2) sanctorum, et ad imitationem (3) corda provocat infirmorum. Dumque illo-

1] Conf: S. August. in Psal 103. Ser. 1. n. 4.

2) Rem. et plurimi *gesta fortium*. Aliqui addunt *gesta fortium heroum*, nonnulli habent *gesta virorum*. Corb. a secunda manu *Sanctorum*, a prima *eorum*; quod etiam habet Germ.

3) Cod. Bessar. superscribit *eorum*.

rum victricia facta commemorat, contra vitiorum prælia, debilia nostra confirmat: fitque verbis illius, ut eo mens minus inter certamina trepidet, quo ante se positos tot virorum fortium triumphos videt. Nonnunquam vero non solum nobis eorum virtutes asserit, sed etiam casus innotescit, ut et in victoria fortium, quod imitatando (1) arripere, et rursum videamus in lapsibus, quod debeamus timere. Ecce enim Iob describitur tentatione auctus, sed David tentatione prostratus; ut et maiorum virtus spem nostram foveat, et maiorum casus ad cautelam nos humilitatis accingat, quatenus dum illa gaudentes, sublevant, ista metuentes premant; et audientis animus illinc spei fiducia, hinc humilitate timoris eruditus, nec temeritate superbiat, quia formidine premitur, nec pressus timore desperet, (2) quia ad spei fiduciam virtutis exemplo roboratur.

CAPUT II.

Quod Satan inter filios Dei affuit absens præsenti, sicut cæcus non videns lumen, a quo illustratur. Et quomodo sancta scriptura ex qualitatibus aëris, vel temporis, vel ex corporis situ, vel positione, locorum fines exprimat, effectusque causarum.

---

1) Cod. Bessar. suprascr. *debeamus*. quod dees infra, sed legitur *quid timere*.

2) Cod. Bessar. *qui*.

Quadam autem die cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

2 INTUERI libet, quomodo sacra eloquia in exordiis narrationum qualitates exprimant, terminosque causarum. Aliquando namque a positione loci, aliquando a positione corporis, aliquando a qualitate aëris, aliquando a qualitate temporis signant, quid de ventura actione subiicient. A positione quippe locorum divina scriptura exprimit subsequentium merita, finesque causarum, sicut de Israël dicit: quia verba Dei in monte audire non potuit, sed præcepta in campestribus accepit: subsequentem nimirum infirmitatem populi indicans, qui ascendere ad summa non valuit, sed semetipsum in infimis neglecte vivendo laxavit. A positione corporis futura denuntiat, sicut in actibus Apostolorum Stephanus Iesum, qui a dextris virtutis Dei sedet, stantem se vidisse manifestat. Stare quippe adiuvantis est. Et recte stare cernitur, qui in bello certaminis opitulatur. A qualitate aëris res subsequens demonstratur, sicut Evangelista, cum prædicante Domino, nullos tunc ex Iudæa credituros diceret, præmisit dicens: « Hiems autem erat. » (1) Scriptum namque est: (2) « Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: »(3) Idcirco ergo hiemis cu-

1) Iohan. 10. 22.

2) In Rem. Remig. Compend. etc. *abundabit iniquitas, et refrigescet etc.* deest *quoniam.* Unus ex Remig. et Corb. a 1. manu *abundavit iniquitas, refrigescit charitas.* Corb. a secunda manu, et Germ. *abundabit iniquitas, refrigescet.* — 3) Matth. 24. 12.

ravit tempus exprimere, ut inesse auditorum cordibus malitiæ frigus indicaret. Hinc est, quod de negaturo Petro præmittitur: « Quia frigus erat, et stans ad prunas, calefaciebat se. » (1) Iam namque intus a charitatis calore torpuerat, et ad amorem præsentis, vitæ, quasi ad persecutorum prunas infirmitate æstuante, recalebat.

3 A qualitate quoque temporis finis exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam, (2) ad traditionis perfidiam nocte Iudas exiiste perhibetur, cum egrediente illo, ab Evangelista dicitur: *Erat autem nox.* (3) Hinc enim et iniquo diviti dicitur: *Hac nocte* [4] *repetent animam tuam abs te.* (5) Anima quippe, quae ad tenebras ducitur, non in die repeti, sed in nocte memoratur. Hinc est quod Salomon, qui sapientiam non perseveraturus accepit, in somnis hanc et nocte accepisse describitur. Hinc est, quod angeli ad Abraham meridie veniunt i punituri autem Sodomam, ad eam vespere venisse memorantur. Quia igitur beati Iob tentatio ad victoriam deducitur, a die cœpta perhibetur, cum dicitur: « Quadam die, cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.»

1) Iohan. 18. 18.
2) Cod. Bess. scripserat *ad perfidiam* pestea delevit *d* et *m*.
3) Iohan. 13. 30.
4] Iidem MSS. *hac nocte repetunt animam*, ita etiam Lyr. et Big.
5] Luc. 12. 20.

CAPUT III.

Qui sunt filii Dei, et quomodo coram domino venire dicantur.

4 Qui autem Dei filii, nisi electi Angeli vocantur? De quibus cum constet, quod obtutibus maiestatis inserviant, (1) valde quaerendum est, unde veniant, (2) ut coram Domino assistant. De his quippe voce Veritatis dicitur: « Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est. »(3) De his Propheta ait: Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei. (4) Si igitur semper vident, et semper assistunt, vigilanti cura quærendum est, unde veniunt, qui numquam recedunt. Sed cum de illis per Paulum dicitur: « Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem (5) capiunt salutis?» (6) per hoc, quod missos cognoscimus, unde veniant invenimus.

5 Sed ecce quaestioni quaestionem iungimus, et quasi (7)

1) Cod. Bess. *a Domino*.

2) Bess. *et*. Et mox *Angeli eorum in coelis*.

3) Matth. 18. 10.

4) Daniel. 7. 10.

5) Antiquior Rem. cum Corb. et Germ. *qui hereditatem capient salutis*.

6) Hebr. 1. 14.

7) S. Albini MS. *dum hanc per hanc selvere nitimur*. Floriac. *et quasi hanc. per hanc* etc.

dum ansam solvere nitimur, nodum ligamus. Quomodo enim aut semper assistere, aut videre semper faciem Patris possunt, si ad ministerium exterius pro nostra salute mittuntur? Quod tamen citius solvimus, si quantae subtilitatis sit angelica natura, pensamus. Neque enim sic a divina visione foras exeunt, ut internae ontemplationis gaudiis priventur: quia si conditoris aspectum exeuntes amitterent, nec iacentes erigere, nec ignorantibus vera nuntiare potuissent; fontemque lucis, quem egredientes ipsi perderent, cæcis nullatenus propinarent. In hoc itaque est nunc natura angelica (1) a naturae nostræ conditione distincta, quod nos et loco circumscribimur et cæcitatis ignorantia coarctamur: angelorum vero spiritus loco (2) quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiae longe super nos incomparabiliter (3) dilatantur. Interius quippe exteriusque sciendo (4) distenti sunt; quia ipsum fontem scientiae contemplantur. Quid enim de his quae scienda sunt, nesciunt, qui scientem omnia sciunt? Eorum itaque scientia comparatione nostrae (5) valde dilatata est, sed tamen comparatione divinae scientiae angusta: sicut et ipsi illorum spiritus comparatione quidem nostrorum corporum, spiritus sunt

1) Antiq. Rem. et Reg. *a natura nostrae conditionis.*

2) In MS. Colb. super haec verba adscriptum est: *vel quantum ad nostrum modum circumscripti per scientiam non sunt.* Et mox: *Vel diffusi*, supra verbum *distenti.* A post pauca: *circumscripta*, supra vocem *angusta*, quae glossemata dum arripiunt librarii, corruptos libros nobis praebent.

3) Cod. Bess. delevit *n* ut esset *dilatatur.*

4) Ita omnes nostri MSS. In edit. Rom Sixti V. et Gussanvill. *Sciendo diffusi sunt.* Cod. Bessar. *scientiae*, qui mox *circumscripta angusta.*

5) Omnes Rem. Remig. Vindoc. Normani, Corb. Germ. *comparatione nostra valde.*

sed comparatione summi et incircumscripti spiritus, corpus. Et mittuntur igitur, et assistunt: quia et per hoc, quod circumscripti sunt, exeunt; et per hoc, quod (1) intus quoque præsentes sunt, nunquam recedunt. Et faciem ergo Patris semper vident, et tamen ad nos veniunt: quia et ad nos spiritali praesentia foras exeunt, et tamen ibi se, unde recesserant, per internam contemplationem servant. Dicatur ergo: « Venerunt filii Dei, ut assisterent coram Domino. » Quia illuc spiritus (2) conversione redeunt, unde nulla mentis aversione discedunt.

CAPUT IV.

Quomodo Satan adfuerit inter Angeles.

Affuit inter eos etiam Satan.

6 Valde quærendum est, quomodo inter electos Angelos Satan adesse poterit, qui ab eorum sorte, exigente superbia, dudum damnatus exivit. Sed recte inter eos affuisse describitur, quia etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen eis similem non amisit: et si meritis prægravatur, conditione naturæ subtilis attollitur. Inter Dei ergo filios coram Domino adfuisse dicitur: quia eo intuitu, quo omnipotens Deus cuncta spiritalia conspicit, etiam Satan in ordine naturæ subtilioris videt, attestante scriptura, quae dicit: « Oculi Domini contemplantur malos et bonos. » (3) Sed

1) Cod. Bess. *incircumscripti sunt.*
2] Cod. Bessar. *Conversatione.*
3) Prov. 15. 3.

hoc, quod adfuisse Satan coram Domino dicitur, in gravi nobis quæstione versatur. Scriptum quippe est: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. » (1) Satan vero qui mundo corde esse non potest, (2) quomodo ad videndum Dominum affuisse potest?

7 Sed intuendum (3) est quia adfuisse coram Domino, non autem vidisse Dominum perhibetur. Venit quippe, ut videretur , non ut videret. Ipse in conspectu Domini, non autem in conspectu eius Dominus adfuit: sicut cæcus cum in sole consistit, ipse quidem solis radiis perfunditur, sed tamen lumen non videt, quo illustratur. Ita ergo etiam inter Angelos in conspectu Domini Satan adfuit , quia vis divina, quæ intuendo penetrat omnia, non se videntem immundum spiritum , vidit. Quia enim et ipsa quæ Deum fugiunt, latere non possunt, dum cuncta nuda sunt superno conspectui, Satan adfuit absens præsenti. Sequitur:

CAPUT V.

Quod nescire Dei, reprobare sit.

Cui dixit Dominus: Unde venis?

8 Quid est, quod venientibus angelis electis nequaquam dicitur: Unde venitis; satan vero unde veniat percontatur? non enim requirimus, nisi utique quæ nescimus. Nescire

1) Matth. 5. 8.
2) Rem. Remig. et plur. alii, *quomodo videndo Domino affuisse potest.*
3) Cod. Bess. *intuendum quod.*

autem Dei, reprobare est. Unde quibusdam in fine dicturus est: *Nescio vos unde sitis: discedite a me omnes operarii iniquitatis.* (1) Sicut et nescire mentiri vir verax dicitur, qui labi per mendacium dedignatur: non quo si mentiri velit, nesciat; sed quo falsa loqui veritatis amore contemnat. Quid est ergo ad satan dicere, *Unde venis?* nisi vias illius quasi incognitas reprobare? Veritatis igitur lumen tenebras, quas reprobat, ignorat: et satanae itinera, quia iudicans, damnat, dignum est ut quasi nesciens requirat. Hinc est, quod Adae peccanti conditoris voce dicitur: *Adam ubi es?*(2) Neque enim divina potentia nesciebat, post culpam servus ad quae latibula fugerat: sed quia vidit in culpa lapsum, iam sub peccato velut ab oculis veritatis absconditum, quia tenebras erroris eius non approbat, quasi ubi sit peccator ignorat: eumque et vocat, et requirit, dicens: *Adam ubi es?* Per hoc quod vocat, signum dat, quia ad poenitentiam revocat: per hoc quod requirit, aperte insinuat, quia peccatores iure (3) damnandos ignorat. Satan ergo Dominus non vocat, sed tamen requirit, dicens: *Unde venis?* quia nimirum Deus apostatam spiritum ad pœnitentiam nequaquam revocat; sed vias superbiae eius nesciens, damnat. Igitur dum Satan de itinere suo discutitur, electi Angeli requirendi unde veniant non sunt: (4) quia eorum viae tanto Deo notæ sunt, quanto et ipso auctore peraguntur; dumque soli eius voluntati inserviunt, eo esse incognitae nequeunt, quo per approbationis oculum, ex ipso semper ante ipsum fiunt. Sequitur:

1) Luc. 13. 27.

2] Genes. 3. 9.

3] Vindocinenses *iure damnando ignorat.*

4] Plurimi *quia eorum vitae.* Utic. habet utramque lectionem.

CAPUT VI.

Quid sit Satan circuisse et perambulasse terram.

Respondens Satan, ait: Circuivi terram, et perambulavi eam:

9. Solet per gyrum circuitus, laboris anxietas designari. Satan ergo laborans, terram circuivit, quia quietus in cæli culmine stare contempsit. Cumque se non(1) pervolasse, sed perambulasse insinuat; quanto peccati pondere in imis prematur, demonstrat. Perambulans ergo terram circuivit: quia ab illo spiritalis potentiæ volatu corruens, malitiæ suæ pressus gravedine, foras ad gyrum laboris venit. Hinc est enim quod et de eius membris per Psalmistam dicitur: « In circuitu impii ambulant: »(2) quia dum interiora non appetunt, in exteriorum labore fatigantur. Sequitur:

CAPUT VII.

Quid sit quod ad Satan Dominus loqui dicitur, vel quod Satan Domino respondere perhibetur.

Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra; homo simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo?

10 Hoc quod divina voce beatus Iob simplex et rectus,

1] Cod. Bess. *transvolasse.* — 2] Psal. 11. 9.

ac timens Deum, et recedens a malo dicitur, quia subtiliter membratimque supra exposuimus, replicare quae diximus devitamus: ne dum discussa repetimus, tardius ad indiscussa veniamus. Hoc ergo nobis est solerter intuendum, quid sit: quod vel ad Satan loquii Duminus dicitur, vel quod Satan Domino respondere perhibetur. Discutienda quippe est quænam sit ista locutio. Neque enim vel a Domino, qui summus atque incircumscriptus est spiritus; vel a Satan, (1) qui nulla est carnea natura vestitus, humano modo aereus flatus folle ventris attrahitur, ut per organum gutturis, vocis expressione reddatur. Sed dum naturae invisibili natura incomprehensibilis loquitur, dignum est ut mens nostra qualitatem corporeae locutionis excedens, ad sublimes atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur. Nos namque, ut ea quæ sentimus intrinsecus, extrinsecus exprimamus; hæc per organum gutturis, (2) per sonum vocis eiicimus. Alienis quippe oculis intra secretum mentis, quasi post parietem corporis stamus: sed cum manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per linguae ianuam egredimur: ut quales sumus intrinsecus, ostendamus. Spiritalis autem natura non ita est, quæ ex mente et corpore composita dupliciter non est. Sed rursus sciendum est, quia ipsa etiam natura incorporea cum loqui dicitur, eius locutio nequaquam una atque eadem qualitate formatur. Aliter enim loquitur Deus ad angelos, aliter angeli ad Deum: aliter Deus ad sanctorum animas, aliter sanctorum animæ ad Deum; aliter Deus ad diabolum, aliter diabolus ad Deum.

1] Haec. verba notanda sunt, ut intelligatur quod sup. cap. 3. dixit, *angelos comparatione Dei esse corpus.*

2] Cod. Bess. suprascribit *seu.*

11 Nam quia spiritali naturæ ex corporea (1) oppositione nihil obstat; loquitur Deus ad angelos sanctos eo ipso, quo eorum cordibus occulta sua invisibilia ostentat: ut quidquid agere debeant, in ipsa contemplatione veritatis legant, et velut quædam præcepta vocis sint ipsa gaudia contemplationis. Quasi enim audientibus dicitur, quod videntibus inspiratur. Unde cum eorum cordibus, Deus contra humanam superbiam, animadversionem ultionis infunderet, dixit: *Venite descendamus, et confundamus ibi* (2) *linguam eorum.* (3) Dicitur (4) eis, qui aderant: *Venite*: quia nimirum hoc ipsum numquam a divina contemplatione decrescere, in divina contemplatione semper accrescere est: et numquam corde recedere, quasi quodam stabili motu est semper venire. Quibus et dicit: *Descendamus et confundamus ibi linguam eorum.* Ascendunt Angeli, in eo, quod creatorem conspiciunt: Descendunt Angeli, in eo, quod creaturam, sese in illicitis erigentem, examine districtionis premunt. Dicere ergo Dei est: *Descendamus et confundamus ibi linguam eorum*, in seipso eis hoc, quod recte agatur ostendere, et per vim internæ visionis, eorum mentibus exhibenda iudicia occultis motibus inspirare.

12 Aliter loquuntur Angeli ad Deum, sicut et per Ioannis Apocalypsim dicunt: *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam.* (5) Vox namque Angelorum est in laude conditoris ipsa admiratio intimae contemplationis. Virtutis divinae miracula obstupuis-

1] Ita MSS. at vulgati *appositione*.

2] Pene omnes MSS. *linguas*. Idem observavimus in consequentibus, ubi locus hic laudatur. — 3] Genes. 11. 7. Aliqui SS: Patres vident in hoc loco adumbratam SS. Trinitatem. Conf; Habert. *De Deo Trino* cap. 3. Liebermann *De SS. Trinitate*. p. 1. c. 1. §. 2. — 4] Editi *qui aderant*. Emendatur ope MSS. Corb. Germ. et al. — 5) Apoc. 5. 12.

se, dixisse est: quia excitatus cum reverentia motus cordis, magnus est ad aures incircumscripti spiritus clamor vocis. Quæ vox (1) se quasi per distincta verba explicat, dum sese per innumeros modos admirationis format. Deus ergo angelis loquitur, cum eis voluntas eius intima (2) videnda manifestatur: angeli autem loquuntur Domino, cum per hoc quod super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt.

13 Aliter Deus ad sanctorum animas, aliter sanctorum animae loquuntur ad Deum. Unde et in Ioannis Apocalypsi rursum dicitur: *Vidi subter altare animas interfectorum propter verbum Dei, et propter testimonium, quod habebant: et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo Domine, sanctus et verus, non iudicas et vindicas sanguinem nostrum, de his, qui habitant in terra?* (3) Ubi illico adiungitur: *Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum et fratrum eorum.* (4) Quid est enim animas vindictæ petitionem dicere, nisi diem extremi iudicii, et resurrectionem extinctorum corporum desiderare? Magnus quippe earum clamor, magnum est desiderium. Tanto enim quisque minus clamat, quanto minus desiderat: et tanto maiorem vocem in aures (5) incircumscripti spiritus exprimit, quanto

1) Cod. Bessar. *non se.*
2) Rem. Remig. Longip. Val-Clar. Corb. *intima videndo.*
3) Apoc. 6. 9. et 10.
4) Ibid. 11.
5) Ita Corb. Germ. et omnes MSS. ac. vetustiores editiones. Parisiensis et Basil. Gilot. anno 1571. et aliae deinceps. habent *in aures circumscripti spiritus.* Manifestus est error. S. Gregorius per *incircumscriptum spiritum*, Deum intelligit.

se in eius desiderium plenius fundit. Animarum igitur verba, ipsa sunt desideria. Nam si desiderium sermo non esset, Propheta non diceret: *Desiderium cordis eorum audivit auris tua.* (1) Sed cum aliter moveri soleat mens, quæ petit, aliterque quæ (2) petitur, et sanctorum animæ ita in interni secreti sinu Deo inhæreant, ut inhærendo requiescant: quo modo dicuntur petere, quas ab interna voluntate constat nullatenus discrepare? Quo modo dicuntur (3) petere quas et voluntatem Dei certum est. et ea , quæ futura sunt, non ignorare? Sed in ipso positæ, ab ipso aliquid petere dicuntur, non quo quidquam desiderent, quod ab eius voluntate, quem cernunt, discordat: sed quo Deo mente ardentius inhærent, eo etiam de ipso accipiunt, ut ab ipso petant, quod eum fecere velle noverunt. De ipso ergo bibunt, quod ab ipso sitiunt: et modo nobis adhuc incomprehensibili, in hoc, quod petendo esuriunt, præsciendo satiantur. Discordarent ergo a voluntate conditoris, si quae eum vident velle, non peterent: eique minus inhærerent, si volentem dare desiderio pigriori pulsarent. Quibus responsum divinitus dicitur: « Requiescite tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus conservorum et fratrum vestrorum. » Desiderantibus animabus: « Requiescite tempus adhuc modicum dicere, est inter ardorem desiderii ex ipsa praescientia solatium (4) consolationis aspirare: ut et animarum vox sit, hoc quod amantes desiderant: et respondentis Dei sermo sit hoc, quod eas retributionis cer-

1) Psal. 9. 17.
2) In Codice Bessarionis deletum est aliquid, fortasse *que.*
3) In editis, *quomodo dicuntur vindictam desiderare.* nullis MSS. nostris consentientibus. — 4) Ebroic. Vindoc. et nonnulli, *consalationis inspirare.*

titudine inter desideria cruciantur. Respondere ergo eius est, ut collectionem fratrum expectare debeant, eorum mentibus libenter expectandi moras infundere: ut cum carnis resurrectionem appetunt, etiam ex colligendorum fratrum augmento gratulentur.

11 Aliter Deus loquitur ad diabolum, aliter diabolus ad Deum. Loqui enim Dei est ad diabolum, vias eius, ac negotia animadversione occultæ (1) districtionis increpare, sicut hic dicitur: *Unde venis?* Diaboli autem ei respondere, est omnipotenti maiestati eius nihil posse celare. Unde hic ait, *Circuivi terram, et perambulavi eam.* Quasi enim dicere eius est quid egerit, scire quod actus suos illius oculis occultare non possit. Sciendum vero est, quia sicut hoc loco discimus, quatuor modis loquitur Deus ad diabolum; tribus (2) modis diabolus ad Deum. Quatuor modis loquitur Deus ad diabolum: quia et iniustas vias eius arguit; et electorum suorum contra illum iustitiam proponit: et tentandam eorum innocentiam ei concedendo permittit: et aliquando eum, ne tentare audeat, prohibet. Iniustas enim vias eius radarguit, sicut iam dictum est: *Unde venis?* Electorum suorum contra illum iustitiam proponit, sicut ait: (3) *Considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis super terram?* Tentandam eorum innocentiam concedendo permittit, sicut dicit: *Ecce universa quæ, habet, in manu tua sunt.* Rursumque eum a tentatione prohibet, cum dicit: *Tantum in eum ne extendas manum tuam.* Tribus autem modis loquitur diabolus ad Deum: cum vel

1) Cod. Bessar. *distinctionis.*

2) Cod. Bess. deest *modis.*

3) In excusis, *numquid considerasti.* In omnibus quos consul. MSS. non legitur *numqnid.* Ideoque hic et deinceps expunximus.

vias suas insinuat, vel electorum innocentiam fictis criminibus accusat, vel tentandam eamdem innocentiam postulat, Vias quippe suas insinuat, qui ait: *Circuivi terram, et perambulavi eam.* Electorum innocentiam accusat, quia dicit: *Numquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, universamque substantiam* (1) *per circuitum?* (2) Tentandam eandem innocentiam postulat, cum dicit: *Extende manum tuam, et tange cuncta, quae possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.* Sed dicere Dei est: *Unde venis?* sicut et supra insinuavimus, vi suae iustitiae itinera malitiæ eius increpare. Dicere Dei est: *Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei* (3) *similis super terram?* Tales electos suos iustificando facere, qualibus nimirum apostata angelus possit invidere. Dicere Dei est: *Ecce universa, quae habet, in manu tua sunt.* Ad probationem fidelium, contra eos occulta vi incursum illum suæ malitiæ relaxare. Dicere Dei est: *Tantum in eum ne extendas manum tuam:* ab immoderatæ tentationis impetu eum etiam permittendo restringere. Diaboli autem dicere est: *Circuivi terram et perambulavi eam:* sagacitatem suae malitiae invisibilibus eius oculis occultare non posse. Dicere diaboli est: *Numquid frustra Iob timet Deum?* contra bonos intra cogitationum suarum latibula conqueri: eorumque provectibus invidere, atque invidendo reprobationis rimas exquirere. Dicere diaboli est: *Extende paululum manum tuam, et tange cuncta quae possidet:* (4) ad afflictionem bonorum, malitiae aestibus anhela-

---

1) In Gilot. Vatic. Gussanv. *substantiam eius.* Redundat *eius* nec legitur in MSS. nostris, aut vet. ed.

2) Vers. 9. et 10.

3) Quidam MSS. *similis in terra.*

4) Vers. 5. 11.

re. Quo enim eorum tentationem invidens appetit, eo illorum quasi probationem deprecans petit. Quia igitur internarum locutionum modos succinte diximus, ad intermissum paululum expositionis ordinem revertamur.

CAPUT VIII.

Quod diabolus non contra Iob, sed contra Dominum certamen iniit.

Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit similis ei super terram, vir simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo?

12 PRÆCEDENTI iam sermone tractatum est, quia diabolus non contra Iob, sed contra Deum certamen proposuit, materia vero certaminis beatus Iob in medio fuit. Et si in sermonibus suis dicimus Iob inter flagella deliquisse, quod sentire nefas est, Deum dicimus in sua propositione (1) perdidisse. Nam ecce et in hoc loco intuendum est, quia non prius diabolus beatum Iob a Domino petiit, sed eum Dominus in diaboli despectum laudavit. Et nisi in sua iustitia permansurum nosset, non utique

1) Editi hic addunt, *victoriam*, invitis MSS. ac Gregoriana phrasi. In praefat. n. 10. legimus: *proposuerat, perdidisse reprehendit.* Vide l. 23. num. 1.

pro illo proponeret. Nec periturum in tentatione concederet, de quo ante tentationem, ex Dei laudibus, in tentatoris mente, invidiæ fuerant faces excitatæ.

13 Sed antiquus adversarius cum quæ accuset mala, non invenit, ipsa ad malum inflectere bona quærit. (1) Cumque de operibus vincitur, ad accusandum verba nostra perscrutatur. Cum nec in verbis accusationem reperit, intentionem cordis fuscare contendit, tamquam bona facta bono animo non fiant, et idcirco perpendi a iudice bona non debeant. Quia (2) enim fructus arboris esse, et in æstu virides conspicit: quasi vermem ponere ad radicem quaerit. Nam dicit:

CAPUT IX.

Numquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius, universamque substantiam per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, et possessio illius crevit in terra.

14 AC si aperte dicat: Qui tot bona in terra recepit quid mirum est, si pro eis se innocenter gerit? Innocens vere esset, si bonus inter adversa persisteret. Cur autem magnus dicitur, quem merces sui uniuscuiusque operis, tanta rerum multiplicitate comitatur? Astutus quippe adversa-

1) Cod. Bess. *cum.*
2) Cod. Bessar. subsignant *non.*

rius, cum sanctum virum inter prospera bene egisse considerat, reprobare apud iudicem per adversa festinat. Unde recte in Apocalypsi voce angelica dicitur: *Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.* (1)

15 Scriptura autem sacra saepe diem pro prosperis, noctem autem pro adversis ponere consuevit. In die ergo et nocte accusare non desinit: quia modo nos in prosperis, modo in adversis accusabiles ostendere contendit. In die accusat, cum prosperis male nos uti insinuat. In nocte accusat, cum in adversis nos non habere patientiam demonstrat. Beatum ergo Iob quia necdum flagella attigerant, quasi adhuc unde in nocte accusare posset, omnino non habebat. Quia vero in prosperis magna (2) sanctitate viguerat, pro eisdem prosperis bona illum egisse simulabat: versuta assertione mentiens, quod non ad usum Domini substantiam possideret, sed ad usum substantiae Dominum coleret. Sunt enim nonnulli, qui ut fruantur Deo, dispensatorie utuntur hoc saeculo. Et sunt nonnulli, qui ut fruantur hoc saeculo, transitorie uti volunt Deo. Cum igitur bona divini muneris narrat, putat quod fortis operarii facta leviget: ut cuius vitam reprehendere de operibus non valet, eius mentem quasi ex cogitationibus (3) addicat, mentiens quod non amo-

1) Apoc. 12. 10.

2) Corb. Germ. Remig. Ebroic. et ceteri Norm. *magna sanitate.*

3) Ita MSS. Anglicani et alii. At Edit. Gilot. Rom. Sixti V. et plurimae habent *addiscat.* Verbum *addicit,* ut significat *condemnat,* est Gregorio familiare. Eodem quoque sensu non raro reperitur in scriptoribus sacris sive antiquioribus, sive posterioribus. Ambros. lib. 1. de Virgin. de S. Agnetis carnifice. *cerneres trepidare carnificem: quasi ipse additus fuisset.* Bernard. lib. 2. de consid. cap. 14. *inde innocentium frequens addictio.*

re Domini, sed temporalis prosperitatis appetitioni servierit omne, quod innocue exterius vixit. Vires ergo beati Iob nesciens, sed tamen unumquemque adversis probari verius sciens, tentandum hunc expetit: ut qui per diem prosperitatis inoffenso gressu incesserat, saltem in nocte adversitatis impingeret, et ante laudatoris sui oculos effensione impatientiae prostratus iaceret. Vnde subiungit:

CAPUT X.

Quod diabolus nihil possit nisi permissus.

Sed extende paululum manum tuam, et tange cuncta, quae possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

16 CUM sanctum virum Satan tentare appetit, et tamen Domino, ut manum suam extendere debeat, dicit; valde notandum est, quia feriendi vires nec ipse sibi tribuit, qui contra auctorem omnium singulariter superbit. Scit namque diabolus, quia quodlibet agere ex semetipso non sufficit: quia nec per semetipsum in eo quod est spiritus existit. Hinc est quod in Evangelio expellenda de homine legio dicebat: *Si eiicis nos, mitte nos in gregem porcorum.* (1) Qui enim per semetipsum ire in porcos non poterat, quid mirum si sine auctoris manu, sancti viri domum contingere non valebat?

1) Matth. 8. 31.

17 Sciendum vero est, quia Satanæ voluntas semper iniqua est, sed numquam potestas iniusta: quia a semetipso voluntatem habet, sed a Domino potestatem. Quod enim ipse facere inique appetit, hoc Deus fieri non nisi iuste permittit. Unde bene in libris Regum dicitur: « Spiritus Domini malus irruebat in Saul.» (1) Ecce unus idemque spiritus, et Domini appellatur et malus: Domini videlicet per licentiam potestatis iustæ, malus autem per desiderium voluntatis iniustae. Formidari ergo non debet, qui nihil nisi permissus valet. Sola ergo vis illa trimenda est, quae cum hostem saevire permiserit, ei ad usum iusti iudicii, et iniusta illius voluntas servit. Paululum vero manum postulat extendi: quia exteriora sunt, quæ expetit conteri. Neque enim Satan facere se aliquid multum putat, nisi cum (2) in anima sauciat, ut ab illa patria feriens revocet, a qua ipse longe, telo superbiæ suæ prostratus iacet.

18 Sed quid est quod ait: « Nisi in faciem benedixerit tibi? » Nos nempe quod amamus, respicimus: quod vero aversari volumus, ab eo faciem declinamus. Quid itaque Dei facies, nisi respectus eius gratiae (3) præbetur intelligi? Ait ergo: « Extende paululum manum tuam, et tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. » Ac si aperte dicat: Ea quae dedisti, subtrahe: nam si accepta perdiderit, respectum tuæ gratiæ, ablatis rebus temporalibus, non requiret. Si enim ea, in quibus delectatur, non habuerit, favorem tuum etiam maledicendo contemnet. Cuius

1) 1. Reg. 18. 10.

2) Cod. Bess. *animam.*

3) Editi *perhibetur*. MSS. adhaeremus.

petitione callida nequaquam provocata Veritas vincitur: sed ad deceptionem suam hosti conceditur, quod fideli famulo ad augumentum muneris suffragetur. Unde mox subditur:

CAPUT XI

Quo modo Deus tentatori in quibusdam dat licentiam, in aliis vero retinet, et refrenat.

(1) *Ecce universa, quae habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.*

19 Consideranda est in verbis Domini dispensatio sanctæ pietatis, quomodo hostem nostrum permittit, et retinet; relaxat, et refrenat. Alia ad tentandum dat: (2) sed ab aliis religat. « Universa quae habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. » Substantiam prodit, sed tamen corpus eius protegit, quod quidem postmodum tentatori traditurus est ; sed tamen non simul ad omnia relaxat hostem, ne undique feriens frangat civem. Mala e-

1) Gussanv. hic praefigit: *Dixit ergo Dominus ad Satan*, quod abest a Cod. tum excusis, tum manu exaratis.

2) In edit. per interpolationem legitur, *alia ad affligendum, sed*: Sane praeter fidem MSS. et Greg. propositum, qui duo hic, non tria probanda suscipit, scilicet hostem nostrum et relaxari et retineri. Relaxatur cum permittitur tantare: retinetur, cum haec potestas certis conditionibus ligatur.

nim cum multa electis eveniunt, mira conditoris gratia ex tempore dispensantur: ut quae coacervata perimerent, possint divisa tolerari. Hinc Paulus ait: « Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari (1) supra id, quod potestis; sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere.» (2) Hinc David ait: « Proba me domine et tenta me. » (3)

20 Ac si aperte dicat: « Prius vires inspice, et tunc ut ferre valeo tentari permitte. Hoc tamen quod dicitur: « Ecce universa, quae habet, in manu tua sunt, tantum in eum ne extendas maum tuam, » intelligi et aliter potest, quia fortem quidem pugnatorem suum Deminus noverat, sed tamen dividere ei certamina contra hostem volebat: ut quamvis robusto bellatori victoria in cunctis suppeteret, prius tamen de uno certamine hostis ad Dominum victus rediret: tuncque ei aliud iterum vincendo concederet, quatenus fidelis famulus eo mirabilius victor existeret, quo victus hostis se contra illum iterum ad nova bella repararet. Sequitur:

1) Rem. Remig. Norm. *supra quam potestis*. Ita etiam Cod. Bessar.
2) 1. Cor. 10. 13.
3) Psal. 25. 2.

CAPUT XII.

Quod Deus intra omnia, et extra omnia, et supra omnia, et infra omnia.

Egressusque est Satan a facie Domini.

20 QUID est quod Satan a facie Domini egressus dicitur? Quo enim exitur ab eo, qui ubique est? Hic namque ait: « Cælum et terram ego impleo. » (1) Hinc est, quod sapientia illius dicit? « Gyrum cæli circuivi sola. » (2) Hinc (3) de eius spiritu scriptum est: « Spiritus Domini implevit orbem terrarum. » (4) Hinc est, quod Dominus dicit iterum: « Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. » (5) Hinc rursum de eo scriptum est: « Cælum metitur palmo, et omnem terram pugilo concludit. » (6) Sedi quippe, cui præsidet, interior(7) et exterior manet. Cælum palmo metiens, et terram pugillo concludens, ostenditur, quod ipse sit circumquaque cunctis rebus quas creavit exterior. Id namqe quod interius concluditur a concludente exterius continetur. Per sedem ergo, cui præsidet, (8) intelligitur esse interius supraque; per pugil-

1) Ier. 23. 24. — 2) Eccli 24. 8. — 3) Cod Bessar. *est quod de.*
4) Sap. 1. 7.
5) Is. 66. 1.
6) Is. 40. 12.
7) MSS. Corb. et Germ, *et superior manet.* Ita quoque Cod. Bessar.
8) In MSS. Corb. Germ. et plurimis deest *intelligitur* et sic legitur: *Per sedem ergo cui praesidet esse interius superque; per pugillum quo continet esse exterius subterque signatur.* In Cod. Bess. deest *intelligitur.*

lum quo continet, esse exterius subterque' signatur. Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, et superior est per potentiam, et inferior per sustentationem: exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem: sursum regens, deorsum continens: extra circumstans, interius penetrans: nec alia ex parte superior, alia inferior; aut alia ex parte exterior, atque alia manet interior: sed unus idemque totus ubique præsidendo sustinens, sustinendo præsidens, circumdando penetrans, penetrando circumdans. Unde superius præsidens, inde inferius sustinens; et unde exterius ambiens, inde interius replens: sine inquietudine superius regens, sine labore inferius sustinens; interius sine extenuatione penetrans, exterius sine extentione circumdans. Est itaque inferior et superior sine loco: (1)est amplior sine latitudine: est subtilior, sine extenuatione.

21 Quo igitur exitur ab eo, qui dum per molem corporis nusquam est, per incircumscriptam substantiam nusquam deest? Sed quamdiu Satan pressus maiestatis potentia, appetitum suae malitiae exercere non valuit, quasi ante faciem Domini stetit.

22 A facie autem Domini exiit: quia relaxatus divinitus ab internæ retentionis angustia, ad sui desiderii effectum venit. A facie Domini exiit: quia diu vinculis disciplinae religata quandoque voluntas noxia ad opus processit. Cum enim, sicut dictum est, id quod voluit, implere non valuit, quasi ante faciem Domini stetit; quia illum ab effectu malitiae superna dispensatio coarctavit. Sed a facie eius exiit,

1] Rem. Remig. Vindocin. Corb. Germ. etc. habent, *est amplus sine latitudine, est subtilis etc.*

quia potestatem tentationis accipiens, ad malitiae suae vota pervenit. Sequitur:

CAPUT XIII.

Quod convivantibus filiis Iob, ex ipsa comessatione diabolus tentandi occasionem accepit, et quo modo de minoribus ad maiora paulatim progreditur.

Cum autem quadam die filii et filiae eius comederent, et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuntius venit ad Iob, qui diceret: Boves arabant, et asinae pascebantur iuxta eos, et irruerunt Sabaei, tuleruntque omnia, et pueros percusserunt gladio, et ego evasi solus, ut nuntiarem tibi.

23 NOTANDUM, quæ tempora tentationibus congruant. Tunc quippe diabolus tentandi tempus elegit, quando beati Iob filios in convivio invenit. Neque enim solummodo intuetur hostis, quid faciat, sed etiam quando faciat. Nam quamvis potestatem acceperit, aptum tamen (1) ad subversionem tempus exquisivit: ut videlicet nobis Deo di-

1] Antiquior Rem. et Germ. *ad submersionem*: ita etiam antiq. Compend. Valid. Belvac. Bessar. quoque *submersionem*, qui mox *sacietatis*.

spensante proderetur, quia prænuntia tribulationis est lætitia satietatis. Intuendum vero est quam callide ipsa damna quæ illata sunt, nuntiantur. Non enim dicitur, boves (1) a Sabæis ablati sunt: sed qui ablati sunt boves, arabant; ut videlicet memorato fructu operis, causa crescat doloris. Unde et apud Græcos non solum asinæ, sed fetæ asinæ raptæ referuntur: ut dum minima animalia audientis animum minus ex sui qualitate percuterent, amplius ex fecunditate vulnerarent. Et quia eo magis adversa animum feriunt, quo cum multa sunt, etiam (2) subita nuntiantur, aucta est mensura gemituum etiam (3) per particulas nuntiorum. Nam sequitur:

CAPUT XIV.

Quod Satan etiam Deum odibilem sancto viro repraesentet.

Cumque adhuc ille loqueretur, venit alius et dixit: Ignis Dei cecidit de caelo, et tactas oves puerosque consumpsit: et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

24. NE rebus perditis minorem audienti dolorem moveat:

1] Vindocin. *a Sabaeis ablatae sunt; sed quae ablatae snnt.* Ita S. Michaelis et alii.

2] Cod. Bessar. *sublata.*

3] Sic legimus in MSS. Rem. Remig. Corb. Germ. Compend. Valicl. Eadem voce tamquam neutrius generis utitur Greg. lib. 8. olim. 7.

eius animum ad (1) exercendum etiam ipsis nuntiorum verbis instigat. Intuendum quippe est, quam callide dicitur: *Ignis Dei*; ac si aperte diceretur: Illius animadversionem sustines, quem tot hostiis placare voluisti: illius iram toleras, cui quotidie serviens insudabas. Dum enim Deum, cui servierat, adversa intulisse indicat, (2) laesum commemorat, in quo excedat: quatenus anteacta obsequia ad mentem reduceret, et frustra se servisse aestimans, in auctoris iniuriam superbiret. Pia etenim mens cum se adversa ab hominibus perpeti conspicit, in divinae gratiae consolatione requiescit: cumque tentationum procellas increscere extrinsecus viderit, secessum spei Dominicae appetens, intra conscientiae portum fugit. Ut vero versutus hostis uno eodemque tempore sancti viri robustissimum pectus, et humanis adversitatibus, et divina (3) desperatione concuteret, et prius Sabaeos irruisse intulit, et mox ignem Dei de coelo cecidisse nuntiavit; ut quasi omnem aditum consolationis excluderet, dum et ipsum adversantem ostenderet, qui consolari animum inter adversa potuisset: quatenus dum se tentatus undique destitui, atque undique premi considerat, in contu-

nunc. cap. 11. n. 27. *nullum adhuc mortis articulum irrumpit.* Hic autem variant Edit. Paris. 1495. habet, *etiam particula.* Edit. Basil. 1514 *etiam per auricula.* Reliq. *per particulam* vel *per particulas.* Bessar. *articula.*

1) Editi cum uno MSS. Reg. *ad exercendum.* Rem. et Remig. omnes cum aliqiub. Norm. *ad excedendum.* Sequimur MSS. Belvac. Compend. Corb. Valicl. Bessar. item *exercendum.*

2) Antiq. ed. *laesionem.* Coc. Gilot. Vatic. *laeso.* Gussanv. *ab eo laesum.* At MSS. simpliciter *laesum.*

3) Ita MSS. prope omnes. At duo Reg. cum ed *divina dispensatione.* Bessar. quoque *dispensatione.*

meliam tanto audacius, quanto et desperatius erumpat. Sequitur:

CAPUT XV.

Ut constantiam Iob vinicat, Satan vulenra ingeminat

Sed et illo adhuc loquente, et venit alius et dixit: Chaldaei fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulerunt eos, nec non et pueros percusserunt gladio: et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

25 ECCE iterum, ne quid minus de humana adversitate doluisset, Chaldæorum turmas irruisse denuntiat: et ne illum minus desuper veniens adversitas feriat, iteratam iram in aëre demonstrat. Nam sequitur:

CAPUT XVI.

Ad odium Dei provocare conatur.

Loquebatur ille, et ecce alius intravit, et dixit: Filiis tuis et filiabus vescentibus, et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quatuor angulos domus, quae cor-

ruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt: et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

26 QUI uno vulnere non prosternitur, idcirco bis, terque percutitur, ut usque ad intima quandoque feriatur. Nuntiata itaque fuerat adversitas de Sabæis, nunciata divina animadversio per ignem de cælo, nunciatur ab hominibus iterum camelorum raptus, cædesque puerorum: et divinæ indignationis ira repetitur, dum ventus irruens concussisse domus angulos, atque extinxisse liberos indicatur. Quia enim notum est, quod absque superno nutu moveri elementa non possint; latenter infertur, quod ipse contra illum elementa moverit, qui moveri permisit: quamvis Satan a Domino semel accepta potestate, ad usum suæ nequitiæ etiam elementa concutere prævalet. Nec movere debet; si spiritus de summis proiectus turbare in ventos aërem potuit; cum nimirum constet, quia et damnatis in (1) metallum, ad usum aqua et ignis servit. Quæsitum est igitur, ut nunciarentur mala: quæsitum est, ut multa: quæsitum est, ut subita. Sed cum prius adversa nunciavit, tranquillo adhuc pectori quasi sanis membris vulnus inflixit: cum vero percussum cor feriendo repetiit, ut ad impatientiæ verba compelleret, super vulnera vulnus irrogavit.

27 Intuendum vero est, quam callide curavit hostis antiquus, non tam iactura rerum sancti viri patientiam rumpere, quam ipso ordine nunciorum. Qui studens prius parva, et post nunciare maiora, in extremo filiorum mortem intu-

1) Bessar. *in metallo.* Sequitur; *id est cultoribus lapidum*; quae verba subsignantur.

lit: ne vilia pater rei familiaris damna duceret, si illa iam orbatus audiret, et minus percuteret rerum amissio, praecognita morte filiorum; quia videlicet nulla esset hæreditas, si illos prius subtraheret, (1) qui servabantur hæredes. Sed a minimis incipiens, in ultimum graviora nunciavit, ut dum gradatim deteriora cognosceret, in eius corde doloris locum omne vulnus inveniret. Notandum quam callide tot malorum pondera, et divisa, et subita nunciantur: ut et repente, et particulatim crescens, in audientis corde sese dolor ipse non caperet; et tanto ardentius in blasphemiam accenderet, quanto subitis, ac multiplicibus nunciis in se (2) angustius aestuaret.

CAPUT XVII.

Quod dissolutio praepositorum sit ruina minorum.

In domo fratris sui primogeniti. (3)

28 SED neque hoc neglecte præterundum puto, quod filii in maioris fratris domo convivabantur, cum pereunt. Dictum namque est superius, quod convivia peragi sine culpa vix possunt. Ut ergo nostra, (4) non illorum loquamur: sciendum nobis est, quia quod a minoribus volu-

---

1) Antiquior Rem. cum Corb. Germ. et Colb. *quibus servabatur hereditas.* Bessar. *quibus servabatur heredes.*

2) Idem MSS. *angustis.* In Bessar *angustiis.* et mox *negligenter.*

3) Alibi hic virsiculus omittitur.

4) Gussanv. *non aliorum.* Melius alii libri *non illorum* sc. filiorum Iob de quibus male sentiri non patitur S. Greg.

ptuose agitur, maiorum disciplina cohibetur; cum vero maiores ipsi voluptati deserviunt, nimirum minoribus lasciviæ frena laxantur. Quis enim sub disciplinae se constrictione retineat, quando et ipsi, qui ius constrictionis accipiunt sese voluptatibus relaxant? Dum ergo in maioris fratris domo convivantur, pereunt: quia tunc contra nos hostis vehementius vires accipit, quando et ipsos, qui pro custodia disciplinæ prælati sunt, (1) laetitia servire cognoscit. Tanto enim licentius ad feriendum occupat, quanto et hi, qui intercedere pro culpis poterant, voluptati vacant.

29 Absit autem ne tanti viri filios per conviviorum studia (2) ingurgitando ventri vacasse suspicemur: sed tamen veraciter novimus, quia etsi per disciplinæ quisquis custodiam necessitatis metas edendo non transit, accensa tamen mentis intentio inter convivia torpescit: et minus in quanto sit tentationum bello considerat, (3) quæ se per securitatem relaxat. In die ergo primi fratris filios obruit: quia antiquus hostis in minorum morte subversionis aditum per negligentiam maiorum quærit. Sed quia quantis nunciorum iaculis sit percussus, agnovimus: vir fortis noster, qualis inter vulnera consistat, audiamus. Sequitur:

1) Sic MSS. Editi vero *ventri*. Mox post verbum *occupat*. Coccius adiecit *subditos* quod nullus deinceps expunxit, etsi non extet in MSS.

2) Cod. Bessar. *ingurgitanti*.

3) Excusi *qui*, et mox *in domo ergo*. Reponimus ex MSS. *quae* sc. mens. Infra: *in die ergo suo*. Alluditur nimirum ad id, quod supra legitur Iob 1. vers. 4. *faciebant conv..... unusquisque in die suo*.

CAPUT XVIII.

Qaod Iob in eo quod filios luxit, et Deum adoravit, manifeste ostendit, quam immobilis in Dei et proximi charitate extiterit.

Tunc surrexit Iob, et scidit vestimenta sua; et tonso capite corruens in terram adoravit.

30 NONNULLI magnæ (1) constantiae philosophiam putant, si disciplinæ asperitate correpti, ictus (2) verberum doloresque non sentiant. Nonnulli vero tam nimis percussionum flagella sentiunt, ut immoderato dolore commoti, etiam in excessum linguae dilabantur. Sed quisquis veram philosophiam nititur tenere, necesse est, ut inter utraque gradiatur. Non est enim pondus verae virtutis, insensibilitas cordis, quia et valde insana per stuporem membra sunt, quæ et incisa (3) dolere nequaquam possunt.

Rursus virtutis custodiam deserit, qui dolorem verberum ultra quam necesse est sentit: quia dum nimia afflictione cor tangitur, usque ad impatientiæ contumelias excitatur: et qui per flagella corrigere malefacta debuerat, agit ut nequitia per flagellum crescat. Contra insensibilitatem quippe percussorum per Prophetam dicitur: « Percussisti eos, nec doluerunt: attrivisti eos, et renuerunt accipere discipli-

1] Cod. Bessar. *constantiam philosophiae*, sed scripserat prius *constantiae*.
2) Apud. Gussanv. mendose *verborum*.
3] Coc. et seq. ed. *sentire dolorem*: repugnantibus MSS. Bessar. *sentire dolorem*.

nam. » (1) Contra pusillanimitatem percussorum per Psalmistam dicitur: « In miseriis non subsistent. » (2) In miseriis namqne subsisterent, si aequanimiter adversa tolerarent. At postquam (3) mente inter flagella corruunt: quasi inter illatas miserias subsistendi constantiam perdunt.

31 Beatus itaque Iob, quia veræ philosophiæ regulam tenuit, contra utraque mira se æquitatis arte servavit: ut nec (4) dolorem non sentiens, flagella sperneret; nec rursum ultra modum dolorem sentiens, contra iudicium flagellantis insaniret. Cunctis enim rebus perditis, cunctis liberis amissis, surrexit, scidit vestimenta sua, et tonso capite corruens in terram, adoravit. Quod vestimenta scidit, quod tonso capite in terram corruit, monstrat nimirum, (5) quia flagelli dolorem sensit. Quod vero adiicitur, *Adoravit* aperte ostenditur, quia et in dolore positus contra flagellantis iudicium non excessit. Nec omnino ergo non motus est, ne Deum ipsa insensibilitate contemneret: nec rursum omnino motus est, ne nimis dolendo peccaret. Sed quia duo sunt præcepta caritatis, Dei videlicet amor, et proximi, ut dilectionem proximi exolveret, impendit filiis luctum: ne dilectionem Dei desereret, explevit inter gemitus (6) orationem. Solent nonnulli in prosperis Deum diligere, in adversis autem positi flagellantem minus amare.

1) Ier. 5. 3.
2) Psal. 139. 11.
3) Cod. Bessar. *mentes*.
4) Particulam *quasi* removimus auctoritate MSS. Reg. Corb. G. etc:
5) Duo Rem. cum uno Remig. *qnia per flagella*.
6) Corb. Germ. *adorationem* sic etiam olim lectum in Utic. Bess. item *adorationem* habet.

32 Beatus autem Iob per hoc, quod motus exterius exhibuit, ostendit quia flagella patris agnovit. Per hoc, quod adorando humilis mansit, ostendit quia amorem patris nec in dolore deseruit. Ne igitur superbus esset non sentiens, in percussione corruit: ne autem se ferienti extraneum faceret, ad hoc corruit, ut adoraret. Mos autem veterum fuit, ut quisquis (1) speciem sui corporis capillos nutriendo, servaret, eos tempore afflitionis abscinderet: et rursum qui tranquillitatis tempore capillos abscinderet, eos in ostensione afflictionis nutriret. Beatus igitur Iob tranquillitatis tempore capillos servasse ostenditur, cum ad doloris usum caput totondisse memoratur: quatenus cum in cunctis eum rebus manus superna percuteret, etiam sponte illum pœnitentiæ species diversa fuscaret. Sed iste exutus rebus, filiis orbatus, qui vestimenta scidit, qui caput totondit, qui in terram corruit, quid dicat, audiamus.

CAPUT XIX.

Quod in amissione exteriorum magna consolatio sit, considerare quod hæc temporalia nec aliquando habuimus, nec semper habebimus.

Nudus egressus sum de utero matris meae, nudus revertar illuc.

33 O quam altæ sedi interni consilii præsidet iste, qui

1) Cod. Bessar. *ad speciem* Scilicet *speciositatem.*

scissis vestibus, in terra prostratus iacet! Quia enim iudicante Domino , cunta amiserat, pro servanda patientia illud tempus ad memoriam reduxit, quo nec dum ista, quæ perdidit, habebat: ut dum intuetur quod aliquando illa non habuit, dolorem temperet quod amisit. Magna enim consolatio est in rerum amissione, illa tempora ad mentem reducere, quibus nos contigit res, quas perdidimus, non habuisse. Quia vero omnes nos terra genuit, hanc non immerito matrem vocamus. Unde scriptum est: « Grave iugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem eorum omnium. » (1) Beatus igitur Iob; ut patienter lugeat, quod hic amisit, vigilanter attendit qualis huc venerit: ad augmentum autem servandæ patientiæ, adhuc solertius inspicit, hinc qualis recedat, et dicit: « Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc. » Ac si dicat: Nudum me huc intrantem terra protulit, nudum me hinc exeuntem terra recipiet.

34 Qui ergo accepta, sed relinquenda perdidi, quid proprium amisi? Quia vero consolatio non solum ex consideratione conditionis exhibenda est, sed etiam ex iustitia conditoris, recte subiungit:

CAPUT XX.

Quod diabolus humilitate nostra sternitur, et patientia superatur

Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est.

35 Sanctus vir, tentante adversario, cuncta perdiderat:

1) Eccli. 40. 1.

sed tamen sciens, quia contra se Satan tentandi vires, nisi permittente Domino, non habebat, non ait: Dominus dedit, diabolus abstulit; sed *Dominus dedit, Dominus abstulit.* Fortasse enim fuerat dolendum, si quod conditor dederat, hostis abstulisset: at postquam non abstulit nisi ipse qui dedit, sua recepit, non nostra abstulit. Si enim ab illo accipimus, quibus in hac vita utimur, cur (1) doleat quod ipso iudicante exigimur, quo largiente fœneramur? Nec aliquando iniustus est creditor, qui dum præfixo reddendi tempore non constringitur; quando vult, exigit quod fœneratur. Ubi et bene subiungitur: *Sicut Domino placuit, ita factum est.* Cum enim in hac vita ea quæ nolumus, patimur, necesse est ut ad eum, qui iniustum velle nil potest, studia nostrae voluntatis inclinemus. Magna quippe est consolatio in eo quod displicet, quod illo ordinante erga nos agitur, cui nonnisi iustum placet. Si igitur iusta placere Domino scimus, pati autem nulla, nisi quæ Domino placuerint, possumus, iusta sunt cuncta quae patimur, et valde iniustum est, si de iusta passione murmuramus.

36 Sed quia orator fortis quomodo assertionem partis suæ contra adversarium allegavit, audivimus; nunc quomodo in orationis suæ termino iudicem (2) benedicendo laudet audiamus. Sequitur: « Sit nomen Domini benedictum. » Ecce omne quod rectum sensit, Domini benedictione conclusit: ut hinc adversarius inspiciat, et ad pœnam suam victus erubescat, quia ipse Domino contumax etiam in beatitudine conditus extitit, cui homo hymnum gloriae etiam percussus dicit.

37 Intuendum vero est, quia hostis noster tot nos iaculis

1) Cod. Bessar. *doleamus.*

2) Cod. Bessar. *benedicendum.*

percutit, quot tentationibus affligit. Quotidie namque in acie stamus, quotidie tentationum eius tela excipimus. Sed et nos contra illum iacula mittimus si confossi tribulationibus, humilia respondemus. Beatus igitur Iob percussus damno rerum, percussus morte filiorum: quia vim doloris vertit in laudem conditoris, dicens: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*, superbum hostem humilitate percussit, crudelem patientia stravit , nec credamus , quod bellator noster accepit, et non inflixit vulnera. Quot enim voces patientiae in Dei laudem percussus reddidit, quasi tot in adversarii pectore iacula intorsit: et acriora valde, quam sustinuit, (1) inflixit. Afflictus enim terrena perdidit, sed afflictionem humiliter sustinens, cœlestia multiplicavit. Sequitur:

CAPUT XXI.

Quod Iob percussus, nec verbo, nec cogitatione in Deo peccavit.

In omnibus his non peccavit Iob: (2) neque stultum aliquid contra Deum locutus est.

38 Quia tentationum tribulationibus deprehensi, etiam

1) Sic MSS. Regii Corb. Germ. Colbert. emendatus Utic. aliique Norm. Editi vero *infixit*. Intellige: *quam ea quae sustinuit.*

2) In ed. Gilot. Vatic. Gussanv. quibus praeivit Coc. additur *labiis suis* in MSS. incognitum. Bessar. habet *labiis suis*.

tacito cogitationum motu possumus non loquendo peccare; beato Iob et oris testimonium perhibetur, et cordis. Prius enim dicitur, *Non peccavit;* et tunc demum subditur: *Neque stultum aliquid contra Deum locutus est.* Quia enim stultum locutus non est, culpam a lingua compescuit: sed cum præmittitur, *Non peccavit*: constat quod murmurationis vitium etiam a cogitatione restrinxit. Nec ergo peccavit, nec stulte locutus est: quia nec per conscientiam tacitus tumuit, nec linguam (1) in contumaciam relaxavit. Stulte autem contra Deum loquitur, qui inter divinæ animadversionis flagella positus, iustificare semetipsum conatur. Si enim innocentem se asserere superbe audeat, quid aliud, quam iustitiam ferientis accusat? Hucusque nos verba historiæ transcurrisse sufficiat: iam nunc ad indaganda allegoriæ mysteria expositionis se sermo covertat.

CAPUT XXII

Quod Deus tempora sine tempore intuetur, et in luce tenebras videt: et diversa ordinans non est diversus.

39 Sed in hoc quod scriptum est:

Quadam die cum (2) venissent filii Dei coram Domino, adfuit inter eos etiam Satan:

Discutiendum prius est cur quadam die factum ali-

1) Cod. Bessar. *per.*

2) Vindoc. et Corb. Germ. *quadam die cum essent filii Dei coram Domino.* Alter *quadam. die cum assisterent.* Remig. Geman. *cum venissent*

quid coram Domino dicitur; cum apud illum nequaquam cursus temporis, mutatione diei noctisque varietur. Neque enim in ea luce, 'quae sine accessu ea quæ eligit illustrat, et sine recessu ea quae respuit deserit, defectus mutabilitatis venit: quia in semetipsa manendo immutabilis, mutabilia cuncta disponit; sicque in se transeuntia condidit, ut apud se transire nequaquam possint: nec tempus intus in cospectu eius defluit, quod apud nos foras decurrit. Unde fit ut in æternitate eius fixa maneant ea, quæ non fixa exterius seculorum volumina emanant. Cur ergo apud eum dicitur: *Quadam die*, cui nimirum dies una est æternitas sua? quam videlicet nec fine claudi, nec initio vidit aperiri Psalmista, cum dicit: *Melior est dies una in atriis tuis super millia*. (1)

40 Sed cum Scriptura Sacra (2) temporaliter editis loquitur, dignum est, ut verbis temporalibus utatur, quatenus condescendendo levet, et dum de aeternitate aliquid temporaliter narrat, assuetos temporalibus sensim ad æterna traiiciat: seque bene nostris mentibus æternitas incognita, dum verbis cognitis blanditur, infundat. Quid autem mirum, si in sacro eloquio incommutabilitatem suam Deus praepropere humanae menti non aperit: quando et resurrectionis suae sollemnitate celebrata, quibusdam provectionum accessibus innotuit incorruptionem corporis , quod resumpsit? (3)Luca quippe attestante didicimus, quod quibusdam se in monumento quaerentibus prius Angelos misit: et rursum

1) Psal. 83. 11.

2) Excusi *de temporaliter*. Emendandi ex MSS. et S. Greg. scopo; sermo quippe est de aeternis sed quae non assequantur temporalibus assueti, nisi per temporalia.

3) Luc. 24. 4. In Editione Vaticana Xisti V. in Parisienti 1606, et in aliis, legimus *quibusdam provectionum accessibus innotuit, in corruptionem*

discipulis de se in via loquentibus ipse quidem, sed non cognoscendus apparuit, qui post exhortationis moras, cognoscendum se in panis fractione monstravit: ad extremum vero repente ingrediens, non solum se cognoscibilem, sed etiam palpabilem praebuit. Quia enim infirma adhuc gestabant corda discipuli, in cognitione tanti mysterii (1) ista fuerant dispensatione nutriendi, ut paulisper aliquid quaerentes invenirent; invenientes crescerent, et crescentes cognita robustius tenerent. Quia igitur non repente, sed causarum verborumque incrementis, quasi quibusdam ad æternitatem passibus ducimur; intus apud eum quadam die aliquid factum dicitur, qui ipsa quoque tempora sine tempore contuetur.

41 An quia etiam Satan affuit, die quadam dum hoc factum dicitur, indicare sacra scriptura studuit: quia in luce Deus tenebras vidit? Nos quippe uno eodemque contuitu lucem et tenebras intueri non possumus: quia cum in te-

....

corporis quod assumpsit. Galliccciolius ex Maurinorum editione particulam *in* iungit verbo sequenti, e legit *incorruptionem*: sed non adimit virgulam post verbum *innotuit*; quae si servetur, qui erit sensus? Dempta vero virgula, tunc habetur optimus sensus: nempe, quod Christus, ut notam faceret incorruptionem sui corporis post resurrectionem, per aliquot gradus discipulos ad agnitionem huius veritatis perduxerit. Quoad autem verbum *innotuit* ab *innotuo* desumi potest. (Vide *Forcellinum.*) Et etiam ab *innotesco* activo sensu pro *notum facio* licet parum latine sapiat, ut ait Forcellinus, qui tamen ita adnotat: «Etiam pro notum facere usurpari posse (*innotesco*) affirmat Salmasius non uno in loco Historiae Augustae; et legitur in c: 7. *Soliloq.* quae olim S. Augustino tribuebantur.»

1) Sic MSS. Corb. Germ. Rem. Remig. ac Norm. omnes. Editi vero, *ita fuerunt divina dispensatione.*

nebras oculus figitur, lux fugatur, et cum ad lucis se coruscationem verterit, tenebrarum umbra discedit. Illa autem vis, quae cuncta mutabilia immutabiliter videt, quasi in die ei Satan adfuit; quia apostatae angeli tenebras sine obscuritate comprehendit. Nos, ut dictum est, uno eodemque intuitu contemplari non possumus, et quae approbando eligimus, et quæ reprobando damnamus: quia cum ad hanc animus vertitur, ab illa cogitatione separatur; cum vero ad illam reducitur, ab hac, cui inhæsit, removetur.

42 Deus vero, quia sine mutabilitate simul cuncta respicit, sine (1) distentione comprehendit , videlicet et bona quæ iuvat, et mala quae iudicat, et quae adiuta remunerat, et quæ iudicans damnat; in his (2) quae diverso disponit ordine, diversus non est. In die ergo ei Satan adfuisse describitur, quia lumen æternitatis eius nulla mutabilitatis fuscatione tangitur; (3) et in hoc, quod ei tenebrae præsentes fiunt, adfuisse inter filios Dei dicitur: quia ea vi iustitiae immundus spiritus penetratur, qua videlicet mundorum spirituum corda complentur; eoque radio luminis iste transfigitur, quo illi ut luceant perfunduntur.

43 Inter filios Dei adfuit: quia etsi illi Deo ad electorum adiutorium, iste ad probationem servit. Inter filios Dei adfuit: quia etsi ab illis in hac vita laborantibus auxilium pietatis impenditur; iste occultæ eius iustitiæ nesciendo serviens, ministerium exsequi reprobationis conatur. Unde bene in libris Regum per prophetam dicitur:

1) Cod. Bessar. *distinctione.*
2] Rem. et 1. Remig. *quae divisio disponit, ordine divisus non est.*
3) Bessar. *etiam in hoc quod ei tenebrae praesentes fiunt, qui adfuisse* etc.

CAPUT XXIII.

Quod sancti Angeli ad adiutorium electorum, satan vero ad probationem, Deo serviat.

Vidi Dominum sedentem super solium suum: et exercitum coeli a destris eius et a sinistris, eius et dictum est: In quo decipiam Achab, ut ascendat et cadat in Ramoth Galaath? Et dixit alius ita et alius aliter. Et egressus est unus, et dixit: Ego decipiam Achab. Et dictum est: In quo decipies? Qui respondit, dicens: Egrediar, et ero Spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. (1)

44 QUID enim solium Domini, nisi angelicas potestates accipimus, quarum mentibus altius praesidens, inferius cuncta disponit? Et quid exercitus coeli, nisi ministrantium Angelorum multitudo describitur? Quid est ergo, quod exercitus coeli a dextris et sinistris eius stare perhibetur? Deus enim, qui ita est intra omnia, ut etiam sit extra omnia, nec dextra, nec sinistra concluditur. Sed dextra Dei, Angelorum pars electa: sinistra autem Dei , pars angelorum reproba designatur. Non enim ministrant Deo solummodo boni, qui adiuvent; sed etiam mali, (2) qui probent:

1] 3. Reg. 22.

2) In quibusdam edit. maxime in Paris. 1619. et 1640. *qui reprobent.* Ita etiam in Rom. Xixti V.

non solum qui a culpa redeuntes sublevent; sed etiam qui redire nolentes gravent. Nec quod coeli exercitus dicitur, angelorum pars reproba in eo intelligi posse prohibetur. Quas enim suspendi in aëre novimus, aves coeli nominamus. Et de eisdem spiritibus Paulus dicit: *Contra spiritalia nequitiæ in cælestibus.* (1) Quorum caput enuntians, ait: *Secundum principem potestatis aëris huius.* (2) A dextra ergo Dei et sinistra angelorum exercitus stat: quia et voluntas electorum spirituum Divinae pietati concordat; et reproborum sensus suae malitiæ serviens, iudicio districtionis eius obtemperat. Unde et mox fallax spiritus in medium prosiliisse describitur, per quem Achab rex, exigentibus suis meritis, decipiatur. Neque enim fas est credere bonum spiritum fallaciæ deservire voluisse, ut diceret: « Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. » (3) Sed quia Achab rex peccatis præcedentibus dignus erat, ut tali debuisset deceptione damnari: quatenus qui sæpe volens ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam, occulta iustitia licentia malignis spiritibus datur, ut quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant. Quod ergo illic a dextris atque sinistris Dei exercitus cœli astitisse describitur: hoc hic inter filios Dei Satan adfuisse perhibetur. Ecce a dextris Dei steterunt Angeli, quia nominantur filii Dei: ecce a sinistris (4) stant angeli, quia adfuit inter eos etiam Satan.

45 Sed quia (5) allegoriæ mysteria indagare decrevi-

1) Ephes. 6. 12.
2) Ephes. 2. 2.
3) 3. Reg. 22. 22. 2. Paral. 18. 21.
4) Cod. Bessar. iterum *Dei*: et mox *accipiamus*.
5) In nonnullis, *allegorice mysteria indagare* etc.

mus, non inconvenienter accipimus, quod in die Dominus Satan vidit, quia vias eius in Sapientiae suae incarnatione corripuit: (1) quasi eum non vidisse fuerit, tamdiu pravitatem illius in humani generis perditione tolerasse. Unde et ei divina voce mox dicitur:

CAPUT XXIV.

Diaboli insidias Deus incarnatæ sapientiae luce detexit.

Unde venis?

46 In die satan de viis suis requiritur: quia in luce manifestatæ sapientiæ, occulti hostis insidiæ deteguntur. Quia ergo incarnato Domino diabolus increpatur, et a sua pestifera effrenatione corripitur , recte subiungitur: « Cui dixit Dominus: Unde venis? » Tunc enim satanæ vias requirendo arguit, cum per Mediatoris adventum persuasionis eius nequitias reprimens increpavit. Nec immerito in hoc die filii Dei coram Domino astitisse referuntur: quia videlicet ad æternæ patriæ vocationem electi omnes, luce sapientiæ se illustrante, collecti sunt. Quos quamvis incarnata Sapientia aggregare (2) effectu operis venerat, divinitati tamen illius iam per eius (3) præscientiam intrinsecus assistebant. Sed quia de viis suis antiquus hostis Redemptore veniente discutitur, quid dicat audiamus.

1] Lyr. et Big. *Quasi enim non vidisse fuit, tamdiu etc.*

2] Ita nostri MSS. non *affectu*, ut prius legebatur in editione. Rom. Xixti V.et aliis.

3) Duo Rem. Corb. Germ. et unus Remig. *Iam per eius praesentiam.* Ita etiam quidam editi.

CAPUT XXV.

Diabolus terram circuivit quia omnes homines circumvenit, et possedit.

Circuivi terram, et perambulavi eam.

47. Ab Adam quippe, ante adventum Domini, omnes post se gentium nationes traxit. Circuivit (1) terram et perambulavit: quia per corda gentium iniquitatis suae vestigia impressit. Cadens enim a sublimibus humanas mentes iure possedit, quia in culpae suae vinculo volentes astrinxit: tantoque latius in mundo vagatus est, quanto a reatu illius quisquam liber per omnia inventus non est. Cui quasi ex potestate mundum circuisse, est nullum hominum, qui sibi plene resisteret, invenisse. Sed iam Satan redeat, id est, ab effectu suæ malitiæ vis illum divina constringat, quia iam apparuit in carne, qui (2) in peccati contagione ex carnis nihil habebat infirmitate. Venit humilis, quem et superbus hostis admiretur: quatenus qui fortia divinitatis eius despexerat, etiam humanitatis eius infirma pertimescat. Unde et mox significatione mirifica, contra eum ipsa humanitatis infirmitas obstupescenda proponitur, ut dicatur:

---

1) Bessar. deest *terram.*

2) Vindocin. et plurimi, *qui in peccati contagio.* Antiquior Rem. Corb. Germ. et unus Remig. *qui in peccati cantagio ex carnis nihil habeat infirmitate.* 2. Rem. et 1. Remig. *qui de peccati contagio... nihil habeat.* In MSS. Norm. legitur etiam, *nihil habeat.* Bessar. *contagio.*

CAPUT. XXVI.

Diabolus possedit homines donec veniret Christus, de quo rursus explicantur dicta de Iob.

Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra.

48 QUOD Iob interpretetur dolens, paulo ante iam diximus. Dolens vero ipse veraciter per figuram dicitur, qui portare dolores nostros, Propheta attestante, perhibetur. Cui in terra similis non est: quia omnis homo tantummodo homo est, ipse autem Deus et homo. In terra ei similis non (1) est, quia etsi adoptivus quisque filius ad percipiendam divinitatem proficit, nequaquam tamen ut Deus naturaliter (2) sit, accipit. Qui bene etiam servus dictus est, quia formam servi suscipere dedignatus non est. Nec maiestati iniuriam intulit assumpta humilitas carnis: quia et ut servanda susciperet, nec tamen habita permutaret, nec divina humanitate minuit, nec humana divinitate consumpsit: quia (3) etsi per Paulum dicitur: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens:* (4) ei semetipsum exinanisse, est ab invisibilitatis suæ magnitudine se visibilem demonstrasse: ut servi forma tegeret hoc, quod

1) MSS. Norm. *quia etsi adoptionis quisque filius .... ut Deus naturaliter esset accepit.* Corb. Germ. *naturaliter esse.*
2) Cod. Bessar. *esse:* et mox *dignatus est.*
3) Cod. Bessar. *et sic.*
4) Philip. 2. 6.

incircumscripte omnia ex divinitate penetraret. Dei autem ad Satan per figuram dicere, est: *Numquid considerasti servum meum Iob?* unigenitum filium contra eum in forma servi admirabilem demonstrare. Eo enim ipso, quo illum tantæ virtutis in carne innotuit, quasi superbienti adversario, quod dolens consideraret, indicavit. Sed quia bonum quod miraretur, intulerat: restat, ut ad reprimendam eius superbiam virtutes illius adhuc enumerando subiungat. Sequitur:

CAPUT XXVII.

Qua ratione Christus simplex, rectus etc. dicatur.

Homo simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo.

49 Venit namque inter homines mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, ad præbendum exemplum vitæ hominibus, simplex: ad non parcendum vero malignis spiritibus, rectus: ad bellandum superbiam, timens Deum: ad detergendam vero in electis suis vitæ immunditiam, recedens e malo. De ipso enim per Isaiam principaliter dicitur: *Et* (1) *replebit eum spiritus timoris Domini.* (2) Et

1) Quidam MSS. *et replevit.* Suspicamur autem hic interpolationem, ex antiquariorum errore, textumque S. Gregorii sic esse restituendum: Timens Deum, *de ipso enim per Isaiam principaliter dicitur*: et replebit eum Spiritus timoris Domini. *Ad detergendam vero in electis suis vitae immunditiam* recedens a malo. *Ei ipse a malo singulariter recessit. etc.* Verum sine MSS. auctoritate nihil immutare voluimus.

2) Isai. 11. 13.

ipse a malo singulariter recessit: quia facta imitari noluit, quæ in hominibus invenit, quoniam attestante Petro: *Peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius.* (1) Sequitur: *Respondens Satan ait: Numquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, universamque substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti , et possessio illius crevit in terra.* Antiquus hostis Redemptorem humani generis, debellatorem suum in mundum venisse cognovit: unde et per obsessum hominem in Evangelio dicitur: *Quid nobis, et tibi, Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos.* (2) Qui tamen prius cum hunc passibilem cerneret, cum posse mortalia perpeti humanitatis videret: omne quod de eius divinitate suspicatus est , ei fastu superbiæ suæ in dubium venit. Nil quippe nisi superbum sapiens, dum esse hunc humilem conspicit, Deum esse dubitavit. Unde et ad tentationum se argumenta convertit, dicens: « Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. » (3) Quia igitur passibilem vidit, (4) non Deum natum, sed Dei gratia custoditum credidit. Unde et nunc inferre perhibetur:

CAPUT XXVIII.

Eum humilem videns superbus diabolus, Christum esse dubitavit.

Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, uni-

1) 1. Pet. 2. 22. Isai. 53. 9.
2) Matth. 8. 29.
3) Matth. 4. 3.
4) Vetustior Rem. *non Deum tantum*; sed mendose unus Vind. *non Deum tantum sed in notitia.*

versamque substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, et possessio eius crevit in terra.

50 EUM quippe ac domum eius a Deo vallatam dicit, quia tentando eius conscientiam penetrare non potuit. Substantiam eius vallatam asserit: quia electos eius invadere non praesumit. Operibus manuum eius benedixisse Deum, et possessionem eius excrevisse (1) in terra, queritur: quia scilicet tabescens videt, quod fides eius in notitiam hominum, prædicantibus Apostolis, multiplicatur. Possessio quippe eius crescere dicitur, dum laborantibus praedicatoribus, fidelium quotidie numerus augetur. Haec itaque Satan Deo dixisse est, talia invidendo sensisse. (2) Hæc Satan Deo dixisse est, de his tabescendo doluisse. Sequitur:

CAPUT XXIX.

Diabolus exploravit tentationibus Christi divinitatem.

Sed extende paululum manum tuam, et tange cuncta, quae possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

51 QUEM enim tranquillitatis tempore, Dei gratia custoditum credidit, peccare posse per passionem putavit. Ac

1] Vatic. et Paris. *excrescere.* — 2) Bessar. addit. *atque cogitasse.*

si aperte dicat: Interrogatus afflictionibus homo et peccator agnoscitur, qui in miraculis Deus putatur. Dixit ergo Dominus ad Satan:

CAPUT XXX.

Satanae manus, non potestas, sed tentatio intelligi debet.

Ecce universa quae habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.

52 CUM sacram historiam sub figurali intellectu discutimus, Satanae manus non potestas, sed tentatio debet intelligi. Universa itaque quæ habet, in manum tentantis dantur, et in eum tentationis manus extendi prohibetur, quod tamen fieri substantia amissa conceditur: quia nimirum prius Iudæa, quæ possessio eius fuerat, in infidelitate sublata est, et post eius caro patibulo crucis affixa. Qui igitur, prius Iudæam adversantem pertulit, et postmodum usque ad crucem venit: quasi prius habita amisit, et post in semetipso adversantis nequitiam pertulit.

CAPUT XXXI.

Diabolus voti compos factus a facie Domini exit.

Egressusque est Satan a facie Domini.

53 SICUT superius dictum est, Satan a facie Domini

exiit, quia ad desiderii sui vota pervenit. Quasî enim ante ipsum erat, dum propter ipsum, quæ male sitiebat, implere non poterat.

CAPUT XXXII.

Quod Iudaicus populus maior filius Domini fuerit.

Cum autem quadam die filii eius et filiae comederent et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti.

54 BEATI (1) Iob filios et filias, vel Apostolorum ordinem, vel cunctorum fidelium multitudinem diximus designasse. Incarnatus autem Dominus prius ex Iudæa ad fidem paucos elegit, et post sibi multitudinem populi gentilis aggregavit. Quis autem maior Domini filius, nisi Iudaicus accipi populus debet, qui ei dudum datæ Legis fuerat doctrina generatus: minor autem gentilis populus, qui et in mundi extremitate collectus est? Quia igitur cum Satan utilitati hominum nesciens deserviret, et corruptis persecutorum cordibus licentiam Dominicæ passionis expeteret; sancti Apostoli necdum aggregandam Deo gentilitatem noverant, et (2) soli Iudææ fidei arcana prædicabant: cum Satan exiisse a Domino dicitur, filii et filiæ in domo fratris primogeniti convivari referuntur. Dictum quippe eis fue-

1) Cod. Bessar. *Beati vero Iob filios ac filias.*
2) Bessar. *solis Iudaeis.*

rat: «In viam gentium ne abieritis. »(1) Post mortem namque resurrectionemque Domini in gentium prædicationem conversi sunt. Unde et in suis actibus dicunt: « Vobis oportebat loqui primum verbum Dei: sed (2) quia repulistis illud, et indignos vos iudicastis æternæ vitæ: ecce convertimur ad gentes. » (3) Hi itaque filii sponsi, de quibus et eiusdem voce sponsi dicitur: « Non ieiunabunt filii sponsi, quamdiu cum illis est sponsus, »(4) in domo fratris primogeniti convivantur: quia videlicet adhuc Apostoli sacræ scripturae deliciis in solius Iudaici populi collectione vescebantur.

CAPUT XXXIII.

Simplices perfectioribus adhaerentes, eorum intellectu pascuntur.

Nuntius venit ad Iob , qui diceret: Boves arabant, et asinæ pascebantur iuxta eos, et irruerunt Sabaei , tuleruntque omnia, et pueros percusserunt gladio, et evasi ego solus, ut nuntiarem tibi.

55 QUID aliud per figuram boves, quam bene operantes: quid aliud asinas, quam quosdam simpliciter viventes acci-

1) Matth. 10. 5.

2] Plerique MSS. *quia repellitis illud, et indignos vos iudicatis.*

3) Act. 13. 46.

4) Matt. 9. 15.

pimus? Quae bene iuxta boves pasci referuntur: quia mentes simplicium etiam cum alta (1) capere non possunt, eo magis vicinæ sunt, quo et fraterna bona, sua per charitatem credunt: cumque invidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minime dividunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt: quia prudentibus coniuncti tardiores eorum intelligentia pascuntur. Sabæi autem *captivantes* interpretantur. Et qui alii captivantium nomine, nisi immundi spiritus designantur, qui cunctos quos sibi subiiciunt, infidelitatem captivos ducunt? Qui et pueros gladio feriunt: quia eos tentationis suae graviter iaculis vulnerant, quos necdum iuvenilis constantia liberos, vel robustos servat. Qui bene quidem bona incipiunt, sed in ipsa adhuc inchoationis suae teneritudine, captivantibus immundis spiritibus substernuntur. Quos gladio hostis percutit, quia aeternitatis desperatione transfigit.

56. QUID est autem hoc quod nuncius venit, qui diceret: *Ego evasi solus?* Quis est iste nuncius, qui aliis pereuntibus, solus evadit, nisi propheticus sermo, qui dum fiunt mala omnia, quæ praedixit, quasi sanus ad Dominum solus redit? Dum enim vera dixisse de perditorum casu cognoscitur, quasi inter mortuos vixisse monstratur. Hinc est, quod ad Rebeccam in Isaac coniugio deducendam puer mittitur: quia videlicet ad desponsandam Ecclesiam Domino interposita prophetia famulatur. Sabæis ergo irruentibus, solus puer qui nunciaret evasit: quia malignis spiriti-

1) Ita omnes MSS. nostri. In edit. Vatic. *alia sapere*; quod etiam retinuit Gussanvil. reiecto ad marginem *capere*.

bus infirmorum mentes in captivitatem ducentibus sententia prophetiæ convaluit, quæ eandem captivitatem prænuncians dicit: « Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. » (1) Prophetia ergo quasi salvatur dum captivitas, quam praedixit, ostenditur. Sequitur:

CAPUT XXXV.

Quod dum præpositi gloriam propriam quaerunt, subditorum corda subvertunt.

Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter et dixit: Ignis Dei cecidit de coelo, et tactas oves, puerosque consumpsit; et effugi ogo solus, ut nuntiarem tibi.

57 Omnes, qui prædicationis officium in Synagoga tenuerunt, cœlum recte vocati sunt: quia nimirum sapere superna credebantur. Unde et Moyses, cum sacerdotes ac populum ad verba suæ admonitionis excitaret, dixit: « Attende cœlum, et loquar; et audiat terra verba ex ore meo: » (2) per coelum videlicet signans præpositorum ordinem, per terram vero (3) subditam plebem. Hoc igitur loco coelum

1] Isai 5. 13.

2) Deut. 32. 1.

3) Editi *subditorum plebem*. Melius MSS. *subditam pl.* Sic infra num. 53. legimus, *peaedicantes Apostolos, et plebes subditas.*

sacerdotes, vel Pharisæos, vel Legis doctores non inconvenienter accipimus, qui ante oculos hominum dum coelestibus officiis inservirent, quasi desuper lucere videbantur. Sed quia ipsi summopere in Redemptoris nostri (1) adversitate commoti sunt, quasi ignis de coelo cecidit: dum ad decipiendum imperitum populum, ab his etiam qui vera docere putabantur, flamma invidiæ exarsit. Teste quippe Evangelio novimus, quod doctrinæ veritatis invidentes, opportunitatem Dominicae traditionis exquirebant; sed metuentes populum, quae moliebantur innotescere (2)non audebant. Hinc etiam in eo scriptum est, quod (3) dissuadendis populis dicunt: « Numquid aliquis ex princibus credidit in eum, aut ex Pharisaeis? Sed turba hæc quæ non novit Legem, maledicti sunt. » (4) Quid autem in ovibus atque in pueris, nisi innocentes quosque, sed tamen adhuc infirmos, accipimus? qui dum adversitatem Pharisaeorum ac principum tolerare timuerunt, infidelitatis concrematione consumpti sunt. Dicatur ergo: « Ignis Dei cecidit de coelo, et tactas oves, puerosque consumpsit, » idest, a præpositorum cordibus flamma invidiae corruit, et quidquid boni in plebibus oriebatur, incendit: quia dum mali præpositi suum contra veritatem honorem exigunt, ab omni rectitudine corda sequentium (5) subvertunt. Ubi et bene

1) Corb. Germ. et Colb. *In adversitatem.* Hoc autem loco adversitas non idem significat ac calamitas; sed est proprie adversantium oppositio. Quo sensu lib. 3. cap. olim. 15. nunc. 26. num. 52. legitur *protinus in adversitatem prosiliunt.* Vide etiam l. 11 n. 38. et l. 16. n. 44.

2] Scilicet *nota facere.* Vide pag. 137. not. 3.

3) Reg. *succendendis.* Duo Rem. Remig. Val-cl. Corb. Germ. a prima manu *de suadendis.* Norm. et Germ. *suadendis,*

4) Iohan. 7. 48. et 49.

5) Antiq. Rem. et Vindoc. *subvertuntur.* Corb. Germ. *subverterunt.*

adiungitur: « Et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi:» (1)quia dum impletur (2) praedicta causa malitiae, fallaciae interitum evadit sermo prophetiae, qui ait: «Et nunc ignis adversarios consumit.» (3) Ac si aperte dicat: Malos non solum ignis per vindictam post cruciat, sed nunc etiam per livorem cremat: quia qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetipsos afficiunt invidiae tormento. Puer ergo solus fugiens remeat, et igne periisse oves puerosque denuntiat, dum prophetia Iudaicum populum deserens, vera se dixisse manifestat, quae ait: (4) « Zelus apprehendit populum ineruditum. » Ac si aperte dicat: Dum verba Prophetarum plebs discutere noluit, sed credulitatem suam verbis invidentium dedit, zeli igne periit: quia in alienae invidiae se flamma concremavit. Sequitur:

1) Paterius in Isai. c. 26.

2) In cod. Bessar. deest *praedicta*.

3] Isai. 26. 11.

4] Quae sit haec Prophetia non satis liquet. Prophetiae tamen nomine omnis S. Scriptura intelligi potest. Porro Rom. 10. 2. Apostolus ait de populo Iudaico, eum habere aemulationem Dei (Græce ζῆλον) sed non secundum scientiam; quod est fere dicere, zelum apprehendisse populum ineruditum, hoc est, scientiae expertem. Ita Patres Maurini. Verum nonne et in Deuter; similia inveniuntur Cap: 32? Ibi enim postquam moyses conquestus est populum Iudaeorum dereliquisse Dominum ut adoraret Deos alienos, versu 29. sic legimus: *Vidit Dominus, et ad iracundiam concitatus est: quia provocaverunt eum filii sui et filiae*; et versu sequenti: *generatio enim perversa est, et infideles filii.* Deinde explicat fore, ut aliquando eos reiiciat a se, et severe puniat; et versu 28 de Populo illo ait: *Gens absque consilio et absque prudentia.* Memento SS. Patres aliquando memoriter et ad sensum sacram scripturam citare consuevisse.

CAPUT XXXVI.

Per Chaldaeos tres turmas facientes Pharisaei, Herodiani et Sadducaei designantur.

Sed et illo adhuc loquente, venit alius et dixit: Chaldaei fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulerunt eos , nec non pueros percusserunt gladio: et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

58 QUIA Chaldaeos *feroces* interpretari novimus, qui alii Chaldaeorum nomine designantur, nisi persecutionis auctores usque ad apertos clamores malitiae prorumpentes cum dicunt: *Crucifige, crucifige?* (1) Qui de semetipsis tres turmas faciunt, cum se ad proponendas quæstiones Domino Pharisaei, Herodiani, et Sadducaei diviserunt. Qui ore quidem sapientie victi sunt: sed quia stultos quosdam (2) post se eos traxisse credendum est, factis turmis camelos tulerunt. Unusquisque namque eorum ordo in prava, quæ sapuit, insipientium corda corrupit, et dum persuadendo ad interitum pertraxit, quasi tortuosas mentes infirmantium ad captivitatem duxit. Praedicante quippe in Samaria Domino, multi ex Samaritanis fuerunt in possessionem eiusdem Redemptoris nostri asciti. (3) Sed numquid ii, qui pro septem viris unius mulieris mortuis, de resurrectionis desperatione Dominum tentant, nequaquam conati sunt cre-

1) Luc. 23. 21.

2) Bessar. habet *posse*, et mox *pertrahit*, et *fuerant*.

3) Cod. Bessar. *Sed numquid hi, qui septem viris unius mulieris mortuis*.

dentes Samaritanos a fide reducere, quos constat spem resurrectionis ignorare? Qui dum ex lege nonnulla recipiunt, nonnulla contemnunt, quasi Camelorum more, velut animal mundum ruminant: sed ut immundum nequaquam ungulam findunt. Quamvis et eos cameli ruminantes, sed tamen ungulam non fidentes, indicant, qui in Iudaea iuxta litteram historiam audierant, sed virtutem eius spiritualiter discernere nesciebant. Quos tribus turmis Chaldaei rapiunt, dum Pharisaei, Herodiani, et Sadducaei ab omni sensus rectitudine iniqua persuasione pervertunt. Simulque pueros gladio feriunt: quia etsi qui in populo uti iam ratione poterant, eis ipsi non virtute rationis, sed potestatis auctoritate contraibant: dumque se quasi praepositos imitari a subditis volunt: etsi intelligere aliquid sequentes possunt, ex auctoritate tamen suscepti regiminis eos ad perniciem pertrahunt. A quibus bene solus puer qui nuntiet, fugit; quia Pharisaeis, Herodianis, atque Sadducaeis iniqua patrantibus, eos nimirum deserens propheticus sermo convalescit, qui ait: *Et tenentes legem nescierunt me.* (1) Sequitur:

CAPUT XXXVII

Quod primogenitus frater sit iudaicus populus, et domus quatuor angulorum Scribae, et Pharisaei, et sacerdotes, et seniores populi, et ventus a ragione deserti immundorum spirituum in sanctos cursus.

(2) *Loquebatur ille, et ecce alius intravit, et*

1] Ier. 2. 8. — 2) Editi hic et infra *adhuc loquebatur*, cum in MSS. simpliciter legimus: *loquebatur*.

dixit: Filiis tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a ragione deserti et concussit quatuor angulos domus. Quae corruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt.

59 PAULO ante iam diximus, quod filios et filias, prædicantes Apostolos et plebes subditas sentiamus: qui in domo fratris primogeniti convivari referuntur: quia in habitatione adhuc Iudaici populi sacrae prædicationis deliciis vescebantut. « Repente autem vehemens ventus irruit a regione deserti. » Regio deserti est cor infidelium, quod dum Creator deserit, nullus iuhabitator colit. Ventus autem vehemens (1)quid aliud, quam tentatio fortis accipitur? Ventus ergo vehemens a regione deserti irruit: quia in passione Redemptoris nostri contra fideles eius, fortis tentatio a cordibus Iudaeorum venit. Potest etiam deserti regio, derelicta immundorum spirituum multitudo non inconvenienter intelligi. A qua ventus venit, et domum concutit, quia ab eis tentatio prodiit, et persecutorum corda commovit.

60 Sed haec domus, in qua convivabantur filii: (2) in quatuor angulis stabat. Tres enim regentium ordines in synagoga cognovimus, sacerdotum scilicet, scribarum, atque seniorum populi. Quibus si et Pharisaeos iungimus, quatuor in hac domo angulos invenimus. A regione igitur deserti

1] In Lyr. et Bigot. hic additur: *qui a ragione deserti irruit, quid.*

2] MSS. Norm. Germ. unus Remig. Val-cl. *concussa dicitur in quatuor angulis. Tres.* Stamus receptae lect. quae est codicum meliorum. Bessar. *in quatuor angulos concussa dicitur.*

ventus venit, et quatuor angulos domus concutit: quia ab immundis spiritibus tentatio irruit, et mentes quatuor ordinum,in malitiam persecutionis excitavit. Quae domus corruens, oppressit liberos: quia dum Iudaea (1) in crudelitatem Dominicae persecutionis cecidit, Apostolorum fidem desperationis formidine obruit. Teneri enim tantummodo magistrum viderunt, et iam negantes per diversa fugiebant. Et quamvis interna manus eorum spiritum in praescientia ad vitam tenuit, a vita tamen fidei eos interim carnalis timor extinxit. Qui ergo auctorem suum, Iudaea sæviente, reliquerunt, quasi concussis angulis, domo eversa, necati sunt. Quid autem illo tempore de grege fidelium factum credimus, quo fugisse ipsos etiam arietes scimus? Sed inter haec unus qui enunciet evadit: quia convaluissse se sermo propheticus qui haec denunciaverat, ostendit, dicens de persecutore populo: « Dilectus meus in domo mea fecit scelera multa: » (2) dicens de bonis praedicatoribus, sed tamen in passione fugientibus: « Proximi mei a longe steterunt: » (3) dicens de cunctis valde formidantibus: « Percutiam pastorem, et (4) dispergentur oves gregis. » (5) Sequitur:

CAPUT XXXVIII.

Quod plebs Iudaica et legis sacramenta a

1) Bessar. *in incredulitate . . . cadit.* Et mox delevit aliquid ut scriberet *fugerunt.*

2) Ierc. 11. 15.

3) Pas. 37. 13.

4) Lyr. Bigot. Utic. *et dispergentur greges.*

5) Zach. 13. 7.

capite et corpore suo amissa sunt et scissa.

Tunc surrexit Iob, et scidit vestimenta sua.

61 RUENTE domo, extinctis filiis, Iob surrexit: quia Iudaea in infidelitate perdita, prædicatoribus in (1) pavoris morte cadentibus, Redemptor humani generis (2) semetipsum a carnis suæ morte suscitavit: (3) quanto iudicio persecutores suos deseruit, demonstravit. Surgere quippe eius est, qua districtione peccatores derelinquat, ostendere (4) quasi enim iacere eius, est patienter mala tolerare. Surgit ergo, cum contra reprobos iudicium iustitiae exerit. Unde et recte vestimenta scidisse perhibetur. Quid enim vestimentum Domini nisi Synagoga extitit, quæ Prophetis praedicantibus expectationi incarnationis illius adhaesit? Sicut enim his nunc vestitur, a quibus diligitur, Paulo attestante qui ait: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non*

1) Editi excepto Barthol. *in pavore mortis.* Melius Rem. Remig. Corb. Germ. 1. Vindoc. Val-cl. quos sequimur *in pavoris morte.* Utic. habet *in pavore mortis.* Bessar. item habet *in pavore mortis.*

2) Duo Rom. I. Remig. Corb. Germ. Norm. Val-cl. omissus his verbis sic habent. *Redemptor humani generis, quanto iudicio suos persecutores deseruerit demonstravit.* In Colb. post, *suscitavit,* attexitur, *vel certe recurrexit. quando iudicio etc.* quae pro glossemate haberi fortasse debent.

3) Cod. Bessar. addit. *Vel certe surrexit: quando persecutores suos quanto deseruerit iudicio demonstravit.* Haec duabus abrasis lineis paulo recentiori manu scripta sunt.

4) Haec. verba *quasi* etc. usque ad *tolerare,* desiderantur in MSS. Corb. Germ. Reg. Utic. et fortasse a marg. in textum irrepserunt.

habentem maculam aut rugam. (1) Quae enim maculam aut rugam non habere dicitur; profecto vestis rationalis et per actionem munda, et per spem tensa monstratur. Ita cum incarnandūm eum Iudaea credidit, adhaerendo nihilominus vestis fuit.

62. Sed quia expectatus venit, veniens nova docuit, docens mira faciens prava toleravit: vestem (2) quam indutus fuerat scidit, dum in Iudaea alios ab infidelitate sustulit, (3) alios in infidelitate dereliquit. Quid est igitur vestis scissa, nisi Iudæa in contrariis sententiis divisa? Si enim vestis eius scissa non esset, Evangelista non diceret, quod prædicante Domino, contentio oriebatur in populo: « Ut alii dicerent, Bonus est: alii autem, Non: sed seducit turbas. » (4) Quasi scissa vestis illius fuit, quae divisa per sententias unitatem concordiae perdidit. (5) Sequitur:

CAPUT XXXX.

Quasi tonso capite in terram ruit, dum

---

1) Ephes. 5. 27.

2) Cod. Bessar. *qua.* Et mox *de Iudaea.*

3) Edit: repugnantibus MSS. *alios in incredulitate.*

4) Iohan. 7. 12.

5) In edit. Paris. 1518. et omnib. seq. huc immissum est, *cum et post resurrectionem suam quibusdam credituris apparuit, et quibusdam non credituris se abscondit.* Merum assumentum, quod antecedentibus aut subsequentibus non cohaeret. Legitur, tamen in marg. Colbert. cod. abest. vero a ceteris. MSS. et antiquioribus ed.

Iudaico sacerdotio reiecto, ad gentes descendit.

Et tonso capite corruens in terram, adoravit.

63 QUID per decisos capillos, nisi sacramentorum (1) subtilitas: quid per caput, nisi summa sacerdotii (2) designatur? Unde et ad Ezechielem prophetam dicitur: *Tu, fili hominis, sume tibi gladium acutum, radentem pilos, et assumes eum, et duces per caput tuum et barbam*: (3) ut videlicet Prophetae facto, iudicium Redemptoris exprimatur, qui in carne apparens caput rasit, quia a Iudaico sacerdotio praeceptorum suorum sacramenta abstulit; barbam rasit, quia regnum Israeliticum deserens, decorem virtutis eius amputavit. Quid vero hoc loco per terram, nisi homo peccator exprimitur? Primo quippe peccanti homini dictum est: *Terra es, et in terram ibis.* (4) Terrae ergo nomine peccatrix gentilitas designatur. Nam cum iustam Iudaea se crederet, constat quam reproba de gentilitate sentiret, Paulo attestante, qui ait: *Nos natura Iudaei, et non ex gentibus peccatores.* (5) Mediator igitur noster quasi detonso capite in terram corruit: quia Iudaeam deserens, dum sacramenta sua ab eius sacerdotio abstulit, ad notitiam gen-

1) Cod. Bessar. *sublimitas.*
2) In editis, exceptis tamen antiquioribus, legitur *sacerdotii dignitas.*
3) Ezech. 5. 1.
4) Genes. 3. 19.
5) Gal. 2. 15.

tium venit. Capillos enim a capite rasit: quia sacramenta legis ab illo suo primo sacerdotio sustulit: et in terram corruit, quia salvandis se peccatoribus dedit: dumque eos qui sibi iusti videbantur, deseruit; hos qui se iniustos et noverant, et fatebantur, assumpsit. Hinc et ipse in Evangelio dicit: *Ego in iudicium veni in [hunc muudum, ut qui non vident, videant; et qui vident, caeci fiant.* (1) Hinc et (2) columna nubis, quæ in eremo populum praeibat, splendore ignis non in die, sed in nocte radiabat: quia videlicet Redemptor noster suae conversationis exemplo, ducatum sequentibus praestans, de iustitia sua confidentibus nulla luce claruit: peccatorum vero suorum tenebras agnoscentibus, (3) igne sui amoris infulsit. Nec quod corruere Iob dicitur, indignum mens hoc significatione Redemptoris arbitretur. Scriptum namque est: *Verbum misit Dominus in Iacob, et cecidit in Israël.* (4) Iacob quippe *supplantator,* Israel vero (5) *videns Deum* dicitur. Et quid per Iacob, nisi Iudaicus populus: quid per Israël nisi gentilis populus designatur? Quia quem Iacob per carnis mortem supplantare studuit, hunc nimirum per oculos fidei Gentilitas Deum vidit. Ad Iacob ergo missum verbum, in Israel cecidit: quia eum, quem ad se venientem Iudaicus (6) populus respuit, hunc repente confitens populus gentilis in-

1) Iohan. 9. 39.

2) Cod. Bessar. *In columna . . . . populo.*

3) Al. *ignem. . . . infulsit,* ut habetur in nonnullis.

4) Isai. 9. 8.

5) In cod. Bessar. superscribitur *vir.* Neque sic ad hebraicam vocem accedit.

6) Cod. Bessar. *Iudaicus populus.*

venit. De sancto quippe Spiritu scriptum est: *Cecidit spiritus Domini super eos.* (1)

64 Idcirco autem vel verbum Dei, vel Spiritus sanctus in sacra Scriptura cadere dicitur, ut inopinatus eius adventus exprimatur. Quod enim ruit vel cadit, ad ima repente venit. Mediatori ergo in terram quasi corruisse, est nullis signis praecurrentibus inopinate ad Gentes venisse. Bene autem dicitur quod corruens adoravit: quia dum ipse humilitatem carnis suscepit, in se credentibus vota humilitatis infudit. Fecit enim, quia fieri docuit: sicut et de eius Spiritu dicitur: « Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » (2) Neque enim petit, qui æqualis est: sed postulare dicitur; quia nimirum quos repleverit, postulantes facit: quamvis hoc et in semetipso Redemptor noster ostendit, qui Patrem etiam dum passioni propinquaret, exoravit. (3) Quid enim mirum, si in forma servi exorando se Patri subdidit, in qua etiam manus peccantium, usque ad mortis extrema toleravit? Sequitur:

CAPUT XL.

Quod Synagoga adultera, pallio litterae retento, dum lege carnaliter uti voluit, contempta est: et legislatorem criminata, nudum abire permisit.

Nudus egressus sum de utero matris meae,

1) Act. 10. 44.
2) Rom. 8. 26.
3) In MSS. Rem. Remig. Val-cl. legitur: *Quid enim mirum si in forma servi Patrem exortavit? Quid mirum si in forma servi exortando etc.*

nudus revertar illuc.

65 Redemptoris mater iuxta carnem Synagoga extitit, ex qua ad nos per corpus visibilis processit. Sed hunc intra se tegmine litteræ adopertum tenuit, dum ad spiritalem eius intelligentiam mentis oculos aperire neglexit. Hunc quia in carne humani corporis latentem videre Deum noluit, quasi in divinitate nudum (1) considerare contempsit. Sed nudus de utero matris exiit: (2) quia a Synagogæ carne prodiens conspicuus ad Gentes venit. Quod bene Ioseph relicto pallio fugiente signatum est. (3) Dum enim mulier adultera male illo uti voluisset, relicto pallio fugit foras: quia dum Synagoga Dominum purum hominem credens, quasi adulterino complexu constringere voluit, ipse tegmen litteræ eius oculis reliquit, et ad cognoscendam divinitatis suæ potentiam conspicuum se gentibus præbuit. Unde et Paulus dixit: « Usque hodie dum legitur Moyses, velamen est super cor eorum: » (4) quia videlicet adultera mulier epud semetipsam pallium retinuit, et quem male tenebat, nudum amisit. Qui ergo a Synagoga veniens, fidei Gentium conspicuus apparuit, ex utero matris nudus exivit. Sed numquid hanc omnimodo deserit? Et ubi est quod per Prophetam dicitur: « Si fuerit numerus filiorum Israël quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient? » (6) Ubi quod scriptum est: « Donec plenitudo Gentium introiret,

1] Editi *conspicere.*

2] Nonnulli MSS. *quia a Synagoga carne prodiens*: quae lectio videretur praeferenda; si potiores codices suffragarentur.

3) Genes.....— 4) Coccius addit *positum*, quod in sequ. edit. irrepsit.

5) 2. Cor. 3. 15.

6) Isai. 10. 22.

at sic omnis Israël salvus fieret? » (1) Erit ergo (2) quando conspicuus etiam Synagogæ appareat. Erit in fine mundi proculdubio, quando gentis suæ reliquiis semetipsum, sicut est Deus, innotescat. Unde et bene hic dicitur: « Nudus revertar illuc. » Nudus quippe ad uterum matris revertitur, cum in mundi huius termino, is qui in seculo factus homo despicitur, Synagogæ suae oculis Deus ante secula declaratur! Sequitur:

CAPUT XLI.

Quod solius Dei sit dare et auferre et quod Redemptori nostro nullum ex consortio carnis, peccatum adhaesit.

Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit , ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

66 Redemptor noster per hoc quod Deus est, cum Patre dat omnia: per hoc vero quod homo est, a Patre (3) accipit inter omnia. (4) Dicat igitur de Iudæa, cum venturum incarnationis eius mysterium crederet: *Dominus de-*

1) Rom. 9. 27.

2) Excusi *quandoque conspicuus; ut etiam*, castigantur ex MSS. Bessar. item *quandoque*.

3) Particulam *inter*, in vulgatis omissam revocavimus ex MSS. Sic infra lib. 9. cap. olim 16. nunc 30. n. 48. *hunc Deum supra omnia. et hominem intra omnia agnoscunt*. Vide l. 15. n. 20. et l. 16. n. 36.

4) Cod. Bessar: *Dicatur*.

dit. Dicat de Iudæa, cum expectatam incarnationis eius præsentiam contempsisset: *Dominus abstulit.* Data quippe est, cum per quosdam futura credidit; sed exigente merito suæ cæcitatis ablata est, cum credita per quosdam venerari contempsit.

67 In se autem credentes edoceat, ut in flagellis positi benedicere Domino sciant , cum subditur: *Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Unde et teste Evangelio, cum propinquare passioni dicitur, accepto pane gratias egisse perhibetur. (1) Gratias itaque agit, qui flagella alienæ iniquitatis suscipit. Et qui nihil dignum percussione exhibuit, humiliter in (2) percussione benedicit: ut hinc videlicet ostendat quid unusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat , si ipse aequanimiter flagella culpae portat alienæ: ut hinc ostendat, quid in correptione faciat subditus, si in flagello positus Patri gratias, agit æqualis. Sequitur:

CAPUT XLII.

Dolus apud homines prudentia, apud Deum stultitia est.

In omnibus his non peccavit Iob: (3) *neque stultum aliquid contra Deum locutus est.*

68 QUOD nec peccassse, nec stultum aliquid contra Deum locutus asseritur: hoc de illo Petrus, sicut iam prae-

1) Matth. 26. 26.
2) Coc. Gilot. Vatic. Gussenv. *in persecutione* contra MSS. fidem.
3) Hic additum, *in labiis suis* a Gilot. et aliis seq. expunximus. Cod. tamen Bessar. *labiis suis* absque *in*.

diximus, aperte testatur, dicens: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore eius.* (1) Dolus quippe in ore, quanto apud homines prudentius callet, tanto apud Deum stultius desipit, Paulo attestante, qui ait: *Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum.* (2) Quia ergo dolus in ore eius non fuit, stultum proculdubio nihil dixit. Hunc contra Deum sacerdotes et principes stulte locutum crediderunt, cum interrogatus passionis tempore, Dei se filium testaretur. Unde et conquirentes dicunt: *Quid adhuc egemus testibus? ecce ipsi audivimus* (3)*blasphemiam.* (4) Sed contra Deum nihil stultè dixit: quia vera loquens, hoc de se infidelibus etiam moriendo intulit, quod paulo post redemptis omnibus resurgendo monstravit.

69 Haec in significationem nostri capitis breviter tractata transcurrimus: nunc in ædificationem eius corporis, ea moraliter tractanda replicemus: [ut quod actum foris narratur in opere, sciamus quomodo intus agatur in mente. Nam cum (5) filii Dei assistunt coram Deo, inter eos quoque assistit et Satan: quia plerumque bonis nostris cogitationibus, quae in corde nostro, adventu sancti Spiritus operante, seminantur, antiquus ille callide se interserit et subiungit inimicus, ut bene cogitata perturbet, maleque perturbata dilaniet. Sed nequaquam nos in tentatione deserit, qui creavit. Nam hostem nostrum, qui se contra nos in insidiis contegit, illustratione sui luminis nobis deprehensibilem reddit: propter quod mox dicit:

1) 1. Pet. 2. 22.
2) 1. Cor. 3. 19.
3] Antiq. Rem. et Vindoc. *blasphemias.*
4) Matt. 26. 65.
5) Cod. Bessar. *quadam die.*

CAPUT XLIII

Cui dicendum unde venis?

70 Callidum namque hostem requirere, est eius nobis insidias declarare: ut quo eum subintrare cor cernimus, forti conta illum circumspectione vigilemus.

CAPUT XLIV.

Quid sit Satan terram circuire et perambulare

Qui respondens ait, circuivi terram: et perambulavi eam.

71 SAtanae terram circuire, est carnalia corda perscrutari, et unde occasionem accusationis invenire possit, exquirere. Terram circuit: quia humana corda circumvenit, ut bona tollat, (1) ut mala mentibus inserat, ut inserta cumulet, ut cumulata perficiat, ut perfectos in iniquitatibus ad poenam socios acquirat. Et notandum, quod non transvolasse, sed perambulasse se (2) asserit: quia nimirum nequaquam quem tentat, velociter deserit: sed ubi molle cor invenit, ibi pedem miseræ persuasionis figit, ut immorando actionis pravæ vestigia imprimat, et ex suæ iniquitatis

1) Cod. Bessar. *et.*

2) Bessar. *asserat:* et mox *misere*, deinde *cum dicitur*.

similitudine, quos valet, reprobos reddat. Sed contra hunc beatus Job laudatur, et dicitur:

CAPUT XLV.

Laudare Dei est bona dare, ac data custodire.

Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis super terram: vir simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo?

72 Quem divina (1) inspiratio contra hostem roborat, hunc quasi in Satanae auribus Deus laudat. Laudare quippe eius est, et prius bona concedere, et post concessa custodire. Sed antiquus hostis eo contra bonos gravius sævit, quo vallari eos divinae protectionis munere conspicit. Unde et subiungens dicit:

CAPUT XLVI.

Suis viribus homo non stat.

Numquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius universamque

1) Cod. Bessar. *Inspiratione.*

substantiam per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, et possessio illius crevit in terra.

73 Ac si aperte dicat: Cur laudas quem protegendo roboras? Despecto enim me, dignus tuis laudibus homo esset, si suis contra me viribus staret. Unde mox et malitiose de homine expetit: quod tamen protector hominis benigne concedit. Nam subditur:

CAPUT XLVII.

Quod electi in tentatione proficiunt: et quod eis diabolus præparat in ruinam, hoc eis Deus convertit in gloriam.

Sed extende paululum manum tuam, et tange cuncta quae possidet: nisi in (1) *faciem benedixerit tibi.*

74 Plerumque enim, dum virtutum fructus fecunde reddimus, dum continua prosperitate pollemus, aliquantulum mens erigitur, ut a semeptisa sibi existere bona quæ habet, arbitretur. Quae nimirum bona antiquus hostis malitiose attrectare appetit; sed hæc tentari Deus nonnisi benigne permittit: ut dum mens tentatione pulsante, in bonis de

1) Corb. Germ. *nisi in facie tua.*

quibus gaudebat, concutitur, imbecillitatis suæ debilitate cognita, in spe divini adiutorii robustius solidetur. Fitque mira dispensatione pietatis, ut unde malignus hostis cor tentat, ut interimat; inde misericors conditor hoc erudiat, ut vivat. Unde et bene subiungitur:

CAPUT XLVII.

Deus perseveratiam tribuit.

Ecce universa quae habet, im manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.

75 AC si aperte dicat: Electi uniuscuiusque bona sic tibi tentanda exterius tribuo, ut tamen ipse noveris, quia perseverantem mihi illum in mentis radice conservo. (1) Ubi et bene subditur:

CAPUT XLIX

Deo moderante, diabolus bonorum corda usque ad interitum non vulnerat.

Egressusque est satan a facie Domini.

76 QUIA per hoc, quod usque ad defectum cordis prae-

---

1) Cod. Bessar. correxit *ubi* in *unde*: et habet *affectum*.

valere nequaquam permittitur, exclusus ab intimis, exterius vagatur. Qui etiam si virtutes mentis plerumque turbat: eo ipso foris est, quo resistente Domino, usque ad interitum, bonorum corda non vulnerat. Tantum quippe contra illa saevire permittitur, in quantum necesse est, ut tentationibus erudita solidentur: ne ea quae agunt, bona suis viribus tribuant, ne in securitatis torpore se deserant, et a formidinis (1) accinctione dissolvant: (2) sed ad provectus sui custodiam tanto solertius invigilent, quanto se contra adversarium stare semper in acie tentantionum vident.

CAPUT LX.

Fides virtutum omnium prima.

Cum autem quadam die filii et filiae eius comederent et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuncius venit ad Iob, qui diceret: Boves arabant, et asinae pascebantur iuxta eos, et irruerunt Sabaei, tuleruntque omnia, et pueros percusserunt gladio: (3) *et evasi ego solus, ut nuntiarem tibi.*

77 IN electorum corde prior bonorum sequentium sa-

1] Cod. Bessar. *actione .... profectus.*

2] Ubi legitur in editis *profectus*, in MSS. fere semper habetur, *provectus*, quam vocem hic curavimus restituendam: non autem in omnibus locis cum *profectus* vox synonyma sit.

3] Hic versus abest a MSS. Corb. Germ. Abest etiam a cod. Bessar.

pientia nascitur, atque hæc per donum spiritus quasi primogenita proles profertur. Quæ profecto sapientia, nostra fides est, Propheta attestante qui ait: « Nisi credideritis, non intelligetis. »(1) Tunc enim vere ad intelligendum sapimus, cum cunctis quæ Conditor dicit, credulitatis nostræ fidem præbemus. In domo ergo fratris primogeniti convivantur filii, cum virtutes reliquæ epulantur in fide. Quæ, si non prima in corde nostro gignitur: reliqua quæque esse bona non possunt, etiamsi bona videantur. In domo fratris primogeniti filii convivantur, dum virtutes nostræ in habitaculo fidei, sacri eloquii cibo satiantur. Scriptum quippe est: « Sine fide impossibile est placere Deo. «(2) Tunc ergo virtutes nostræ veras vitæ epulas sumunt, cum nutriri fidei sacramentis incipiunt. In domo fratris primogeniti convivantur filii: quia nisi virtutes reliquæ sapientiæ epulis replectæ, ea quæ appetunt, prudenter agant, virtutes esse nequaquam possunt.

78 Sed ecce dum bona quae agimus, sapientiae epulis fideique pascuntur, hostis noster arantes boves, et pascentes asinas subtrahit , et pueros gladio occidit. Quid arantes boves, nisi graviores nostras cogitationes accipimus? quae dum cor studiosa exercitatione conficiunt, uberes (3) provectuum fructus reddunt: quid pascentes intelligimus asinas, nisi simplices motus cordis? quos dum studiose a duplicitatis errore compescimus, quasi in campo liberae puritatis nutrimus. Sed plerumque hostis callidus, cum graves cogitationes in corde conspicit, eas sub introducta voluptatis delectatione corrumpit; et dum motus cordis simplices

1) Isai 7. 9.
2) Hebr. 11. 6.
3) Cod. Bessar. *profectuum*.

videt, subtilia inventionum acumina ostendit: ut dum laus de subtilitate quaeritur, puritatis simplicitas amittatur: et si usque ad opus pravum pertrahere non valet, tentando tamen bonorum cogitationibus (1) subripiens nocet; ut dum turbare bona mentis agnoscitur, ea quasi funditus abstulisse videatur. Possunt etiam per arantes boves, cogitationes caritatis accipi; quibus prodesse aliis conamur, cum fraterni cordis duritiam prædicando scindere cupimus. Potest etiam per asinas, quae nimirum sese onerantibus nulla ferocitatis insania resistunt, patientiae mansuetudo signari. Et sæpe hostis antiquus cum velle prodesse nos loquendo aliis conspicit, in quodam torpore otii mentem mergit; ut aliis prodesse non libeat, etiam cum a propriis vacat. Arantes ergo boves subtrahit, cum cogitationes mentis fraternæ utilitatis fructibns deditas, per submissum negligentiae torporem frangit. Et quamvis electorum corda intra arcana suæ cogitationis invigilant, et quid a tentatore sustineant superantes pensant, eo tamen ipso malignus inimicus aliquid rapuisse se gaudet, quo cogitationibus bonorum vel ad momentum prævalet.

79 Saepe autem cum praeparatam mentem ad tolerantiam videt, quid ab ea maxime diligatur, exquirit, et ibi scandali laqueos inserit: ut quo magis res quaeque diligitur, eo per eam facilius patientia turbetur. Et quidem electorum corda ad se semper sollicite redeunt,et semetipsa graviter vel pro levi motu excessionis affligunt: et dum mota discunt quo modo stare debuerint, aliquando melius concussa soli-

1] Quoties in editis occurrit *subrepens subrepit.* ut hoc in loco, toties in nostris cod. manu exaratis legitur *subripiens*, *subripit* aut *surripiens etc.*

dantur. Sed antiquus hostis, dum tolerantiae cogitationes vel ad momentum turbat, quasi abstulisse se ab agro cordis asinas exultat. In his autem quae agere disponimus, rationabili custodia quid (1) quibus rebus congruat, sollicite pensamus. Sed plerumque hostis, dum subita ad nos perturbatione tentationis irruit, circumspectiones cordis inopinate præveniens, quasi ipsos custodos pueros gladio occidit. Sed tamen unus fugit qui (2) alia periisse nuntiet: quia in eo quod mens ab hoste patitur, rationis discretio semper ad animum redit: et quasi solam se evasisse indicat, quae apud semetipsam fortiter quidquid pertulerit, pensat. Aliis ergo pereuntibus, unus ad domum redit, (3)dum turbatis tentatione motibus discretio ad conscientiam recurrit, ut quod repentinis incursibus praeoccupata mens perdidisse se pensat, hoc compunctionis studio afflicta recipiat.

CAPUT LI.

Diabolus castas cogitationes corrumpere conatur.

Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit: Ignis Dei cecidit de caelo, et tactas o-

1) Excusi, *quibusque rebus.*
2) In vulgatis *qui alios.* Melius MSS. *qui alia* scilicet boves, asinas, pueros.
3) Ita MSS. Norm. Rem. Remig. Turon. Val-cl. etc. a quibus omnes editi recedentes habent, *dum turbata tentationis* (vel *in tentationis*) *motibus.*

ves puerosque consumpsit: et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

80 Quid per oves nisi cogitationum innocentia, quid(1) per oves, nisi bonorum cordium munditia designatur? Cælum vero (2) aërium dici paulo ante iam diximus, unde et aves cæli nominamus. Et scimus, quod immundi spiritus, qui de cælo æthereo lapsi sunt, in hoc cæli terræque medio vagantur, (3) qui tanto magis corda hominum ascendere ad cæleste invident, quanto se a cælestibus per elationis suæ immunditiam proiectos vident.

81 Quia ergo ab aëris potestatibus contra cogitationum nostrarum munditiam flamma livoris irruit, de cælo ignis ad oves venit. Sæpe enim mundas mentis nostræ cogitationes ardore libidinis accendunt; et quasi igne oves incremant, dum castos motus animi luxuriæ tentatione perturbant. Qui ignis Dei dicitur: quia etsi non faciente Deo, tamen permittente, generatur. Et quia impulsu subito ipsas nonnumquam circumspectiones mentis obruunt, quasi custodes pueros gladio occidunt. Sed tamen unus incolumis fugit, dum omne quod mens patitur, perseverans discretio subtiliter respicit, solaque mortis periculum evadit; quia

1) Hic legitur in editis, et duob. Reg. MSS. *quid per pueros.* Nec ingrue quoad sensum. Legendum tamen *quid per oves*, secundum MSS. Rem. Remig. Norm. Turon. Corb. Germ.

(2 Ita legendum docent iidem MSS. sup. laudati, quib. acced. Bellovac.

3) Ex his collige etiam S: Gregorium retineri malorum Angelorum numerum per aëra vagare: quam opinionem etiam S. Augustinus amplectitur lib. VIII *De civitate Dei* Cap. 22. ubi ait malos angelos. . *esse spiritus nocendi cupidissimos, a iustitia penitus alienos, superbia tumidos, invidentia lividos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aëre abitant.*

etiam perturbatis cogitationibus, discretio non succumbit, ut damna sua animo renuntiet, et quasi Dominum ad lamentum revocet. (1)

CAPUT LII.

Quanta sit in rerum terrenarum dispensatione difficultas.

Sed et illo adhuc loquente, venit alius, et dixit: Chaldaei fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulerunt eos, nec non et pueros percusserunt gladio: et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

82 Per camelos, qui mundum aliquid habent dum ruminant, et immundum dum nequaquam ungulam findunt, supra iam diximus, bonas rerum temporalium dispensationes intelligi, in quibus quo est cura distentior, eo nobis multiplicius insidiatur inimicus. Omnis enim, qui dispensandis terrenis rebus præsidet, occulti hostis iaculis latius patet. Nonnulla enim providens agere nititur, et sæpe dum cautus futura subtiliter prævidet, incautus damna præsentia nequaquam videt: saepe dum præsentibus invigilat, ad instantia prævidenda dormitat: sæpe dum aliqua torpens agit, quæ vigilanter agenda sunt negligit: sæpe dum plus iusto vigilantem se in actione exhibet, (2) ipsa actionis suae in-

1) In cod. Bessar. superscribitur: *sequitur.*

2) MSS. Norm. et nonnulli, *ipse actionis suae inquietitudine.*

quietudine rebus subditis peius nocet. Aliquando autem linguæ modum ponere nititur, sed onere dispensationis exigente, silere prohibetur. Aliquando dum nimia se censura restringit, tacet etiam quae loqui debuit. Aliquando ad inferenda necessaria dum se latius relaxat, dicit etiam quae loqui non debuit. Plerumque autem tantis cogitationum voluminibus implicatur, ut ipse ferre vix valeat, quae intra se providus versat: et cum nil opere faciat, (1) sub magno cordis sui pondere vehementer insudat. Quia enim dura sunt quae apud semetipsum intus patitur, quietus foris otiosusque lassatur. Plerumque enim quasi ventura animus conspicit, totamque contra haec intentionem proponit; magnusque ardor contentionis se inserit, sopor fugit, nox in diem vertitur: et cum quieta foris membra lectulus teneat, intus magnis clamoribus in cordis foro litigatur. Et fit plerumque, ut nulla eveniant, quae praevidentur: totaque illa cogitatio, quae diu se plena intentione paraverat, repente vacua quiescat. Tanto autem longius mens a necessariis cessat, quanto inania latius cogitat. Quia igitur dispensationis curas maligni spiritus modo torpenti vel praecipitata actione feriunt, modo pigra vel immoderata locutione confundunt, pene autem semper nimiis cogitationum motibus premunt; tribus turmis Chaldæi camelos rapiunt. Quasi enim tres turmas contra camelos facere est, terrenarum dispensationum studia modo illicito opere, modo superflua locutione, modo inordinata cogitatione vastare: ut dum se ad administranda exterius mens efficaciter extendere nititur, a sui consideratione separetur; et eo damna, quae de se-

1) Antiq. Rem. Turon. Corb. Germ. Val-cl. et alii, *sub magna cordis sui pondera.*

metipsa patitur, nesciat, quo erga aliena fortiori studio, quam decet, elaborat. Recta autem mens cum curas dispensationis suscipit, quid sibi, quid proximis debeat, attendit: et nec per alienæ sollicitudinis immoderationem sua studia negligit, nec per suæ utilitatis vigilantiam aliena postponit. Sed tamen plerumque dum ad utraque mens solerter invigilat, dum magnis erga se, et ea quæ sibi commissa sunt, circumspectionibus vacat, repentino turbata cuiuslibet causæ emergentis articulo, ita in præceps rapitur, ut ab ea subito cunctæ circumspectiones eius obruantur. Unde et custodes camelorum pueros Chaldæi gladio feriunt. Sed tamen unus redit; quia inter hæc discretionis ratio mentis nostræ oculis occurrit, et sollicita sibimet anima quid subito impulsu tentationis intrinsecus amittat, intelligit. (1) Sequitur:

CAPUT LIII.

Quod his, qui iustitia, prudentia, fortitudine et temperantia, aliisque bonis spiritualibus praediti sunt, gratia Dei aliquando se viriliter subtrahat: ut qui de se praesumit, quantum in se sit infirmus, agnoscat.

Loquebatur (2) *ille, et ecce alius intravit, et dixit: Filiis tuis et filiabus vescentibus et bi-*

1) In cod. Bessar. deest *sequitur*.

2) Hinc ut et supra cap. 21. particulam *adhuc* removimus auctoritate MSS.

bentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quatuor angulos domus, quae corruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt: et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

83 SICUT supra iam diximus, regio deserti est immundorum spirituum multitudo derelicta: quae dum conditoris sui beatitudinem deseruit, quasi manum cultoris amisit: a qua ventus vehemens venit, et domum subruit; quia ab immundis spiritibus fortis tantatio subripit et a tranquillitatis suæ statu conscientiam evertit. (1) In quatuor vero angulis domus ista consistit: quia nimirum solidum mentis nostræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet. In quatuor angulis domus ista subsistit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Unde et quatuor paradisi flumina terram irrigant: (2) quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Sed nonnunquam dum menti ignavia subripit, prudentia frigescit: nam cum fessa torpet, ventura non providet. Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio subripit, temperantia nostra marcescit: in quantum enim ad delectationem præsentium ducimur, in tantum minus ab illicitis temperamus. Nonnunquam se timor cordis insinuat, et vires nostrae fortitudinis turbat: et eo minores contra adversa existimus, quo quaedam perdere immoderatius dilecta formidamus. Nonnun-

1) In Bessar. deest *vero.* habetque mox *subsistit.* — (2) Genes. 11.

quam vero (1) amor suus se menti ingerit, eamque latenti motu a rectitudine iustitiae divertit: et quo se totam auctori reddere negligit, eo in se iustitiae iuri contradicit. Ventus ergo vehemens quatuor angulos domus concutit: dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit: et quasi quassatis angulis, domus(2) ruitur, dum pulsatis virtutibus, conscientia turbatur.

84 Intra hos autem quatuor domus angulos filii convivantur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes ceteræ quasi quædam cordis soboles se invicem pascunt. Donum quippe spiritus, quod in subiecta mente ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiam format: eandem mentem ut contra singula quæque tentamenta erudiat, in septem mox virtutibus temperat: ut contra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam (3) det timorem.

85 Sed nonnumquam, dum mens nostra tanti muneris plenitudine atque ubertate fulcitur, si continua in his securitate perfruitur, a quo sibi hæc sint obliviscitur: seque a se habere putat, quod numquam sibi abesse considerat. Un-

---

1) Ita Vet. Ed. cum MSS. At Gilot. Vatic. Gussanv. *amor sui.*

2) Ita omnes MSS. nostri, *vel evertitur*, non autem *obruitur*, ut prius legebatur: et sane domus non obruitur, sed obruit dum cadit. Cod. Bessar. *everhitur.*

3) Secundus Rem. et unus Remig. *det humilitatem.* Error est librarii superbiae magis adversari humilitatem cogitantis quam timorem. Verum hic enumerat S. Doctor Spiritus sancti dona, in quibus ultimus censetur, *timor*, non *humilitas*.

de fit, ut aliquando se hæc eadem gratia utiliter subtrahat, et præsumenti menti, quantum in se (1) infirmatur, ostendat. Tunc enim vere cognoscimus bona nostra unde sunt, quando hæc quasi amittendo, sentimus quia a nobis servari non possunt. Ad hoc itaque intimandæ humilitatis magisterium, fit plerumque, ut irruente tentationis articulo, tanto stultitiam nostram feriat: ut conturbata mens, qualiter malis imminentibus obviet, vel contra tentationem quo modo se præparet, ignoret. Sed hac ipsa stultitia cor prudenter eruditur: quia unde ad momentum desipit, eo post verius, quo et humilius sapit, et sapientia unde quasi amittitur, inde certius possidetur. Aliquando dum sublimia intelligendo in elatione se animus erigit, in rebus imis et vilibus gravi hebetudine pigrescit: ut repente sibi etiam ima clausa videat, qui (2) pernix summa penetrabat. Sed hæc ipsa hebetudo intellectum nobis, dum subtrahit, servat: quia dum ad momentum cor humiliat, verius ad sublimia intelligenda confirmat. Aliquando dum cuncta nos agere consilii gravitate gaudemus, pulsante causæ emergentis articulo, præcipitatione subita rapimur: et qui nos semper disposite vixisse credidimus, repente intima confusione vastamur: sed tamen eiusdem confusionis eruditione discimus, ne nostris viribus consilia nostra tribuamus: et tanto maturius ad gravitatem restringimur, quanto ad hanc quasi amissam redimus. Aliquando dum mens fortiter adversa contemnit, subortis adversitatis eventibus, hanc metus vehemens percutit. Sed per hunc concussa, discit cui tribuat quod in quibusdam forti-

---

1) Bèssar. *infirmeter* Mòx *Ab hoc . . . magisterio.*

2) Antiq. Rem. *qui pernitium summa penetrabat.* Vet. edit. Paris. et Basil. cum Barthol. *qui pertinax summa.* Quod habet Corb. Germ.

ter stetit: et tanto post validius fortitudinem retinet, quanto hanc repente irruente formidine, sibi iam quasi elapsam videt. Aliquando dum magna nos scire gaudemus, repentinæ ignorantiæ cæcitate torpescimus. Sed quo ignorantia mentis oculus ad momentum clauditur, eo post ad scientiam verius aperitur: ut nimirum flagello suæ cæcitatis eruditus, et scire ipsum a quo habeat sciat. Aliquando dum religiose cuncta disponimus, dum pietatis viscera plene nos habere gratulamur, quadam mentis duritia irruente percutimur. Sed quasi obdurati cognoscimus, cui pietatis habitæ bona tribuamus, et pietas verius velut extincta recipitur, dum quasi amissa amplius amatur. Aliquando dum subiectum se divinæ formidini animus gaudet, repente superbia tentante rigescit. Sed tamen valde mox timens, quia non timet, ad humilitatem se iterum festinus inflectit, et tanto hanc solidius recipit, quanto eius virtutis pondus quasi amittendo pensavit.

86 Eversa igitur domo, moriuntur filii: quia turbata in tentatione conscientia, (1) ad utilitatem propriæ cognitionis raptim, et in momento temporis obruuntur genitae in corde virtutes. Qui profecto filii intus per spiritum vivunt, dum exterius carne moriuntur: quia videlicet virtutes nostræ tentationis tempore etsi in momento turbatae ab status sui incolumitate deficiunt, per intentionis tamen perseverantiam integræ in mentis radice subsistunt. Cum quibus etiam tres sorores occumbunt: quia in corde nonnunquam per flagella turbatur caritas, per formidinem concutitur spes, per quæstiones pulsatur fides. Saepe enim qua-

1) Antiq. Rem. Corb. et nonnulli *ad humilitatem propriae cognitionis.*

si a Conditoris amore torpescimus, dum ultra quam nobis congruere credimus, flagello fatigamur. Sæpe dum plus quam necesse est, mens formidat, fiduciam sibimet spei debilitat. Sæpe dum immensis quæstionibus animus tenditur, perturbata fides quasi defectura fatigatur. Sed tamen vivunt filiæ, quæ domo concussa moriuntur: quia etsi intra conscientiam, spem, fidem, caritatemque pene occumbere perturbatio ipsa renuntiat; has tamen ante Dei oculos vivas perseverantia rectae intentionis servat. Unde et puer, qui haec nuntiet, solus evadit: quia mentis discretio etiam inter tentamenta incolumis permanet. Agitque puer, ut Iob filios flendo recipiat; dum, discreptione nuntiante, dolens, animus vires quas quasi amittere coeperat, poenitendo conservat. Mira autem hoc nobiscum dispensatione agitur, ut mens nostra culpae nonnunquam pulsatione feriatur. Nam esse se magnarum virium homo crederet, si nullum unquam earumdem virium defectum intra mentis arcana sentiret. Sed dum tentatione irruente quatitur, et quasi ultra quam sufficit, fatigatur; ei contra hostis sui insidias munimen humilitatis ostenditur: et unde se pertimescit enerviter cadere, inde accipit fortiter stare. Tentatus autem, non solum vires a quo accipiat discit; sed quanta eas vigilantia servet, intelligit. Saepe enim quem tentationis certamen superare non valuit, sua deterius securitas stravit. Nam dum lassum se quisque in otio remittit, dissolutam mentem corruptori prostituit: at si eum ex dispensatione supernae pietatis, tentatio non repente vehementer irruens, sed temperato accessu erudiens pulsat: nimirum ad insidias providendas evigilat, ut contra hostem se in certamine cautus accingat. Unde et bene subiungitur:

CAPUT LIV.

Discretio tentationibus proficit.

Tunc surrexit Iob.

87 SEDERE enim, quiescentis est: assurgere, decertantis. Auditis ergo adversis surgere, est expertis tentationibus mentem ad certamina robustius parare. Quibus nimirum tentationibus etiam discretio proficit: quia ut virtutes a vitiis subtilius distinguat, agnoscit. Unde et bene subiungitur.

CAPUT LV.

Tentationibus pulsati ad luctum poenitentiae humilitatemque confugiant, ut sanentur.

Scidit vestimenta sua.

88 VESTIMENTA scindimus, cum discernendo opera nostra retractamus. Si enim nos apud Deum opera nostra quasi vestimenta non tegerent, nequaquam voce angelica diceretur: « Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem eius. » (1) Turpitudo enim nostra tunc cernitur, cum vita reprehensibilis ante iustorum oculos in iudicio, nequaquam subsequentis boni operis tegmine velatur. Sed quia cum culpa tenta-

1) Apoc. 16. 15.

mur, ad lamenta accendimur; atque ipsis lamentis excitati, ad perspiciendam lucem iustitiae subtilius oculos mentis aperimus: quasi in dolore vestimenta scindimus, quia ex fletu, discretione crescente, cuncta quae agimus, districtius irata manu (1) iudicamus. Tunc omnis nostra elatio corruit, tunc cuncta ab animo cogitationum superfluitas cadit. Unde et subditur:

CAPUT LVI.

Elatio et cogitationum vanitas, quomodo resecentur.

Et tonso capite corruens in terram adoravit.

89 NAM quid moraliter per capillos, nisi defluentes animi cogitationes accipimus? Unde et alias Ecclesiæ dicitur: *Sicut vitta coccinea labia tua, sponsa: et eloquium tuum dulce.* (2) Vitta quippe crines capitis astringit. Labia ergo sponsæ (3) sicut vitta sunt: quia exhortatione sanctæ Ecclesiæ, cunctæ in auditorum mentibus diffusæ cogitationes ligantur; ne remissæ defluant, ne sese per illicita spargant, ne sparsæ cordis oculos deprimant: sed quasi ad unam se intentionem colligant, dum vitta eas sanctæ prædicationis ligat. Quam recte et coccineam asserit; quia sanctorum præ-

1) MSS. Norm. et plurimi *vindicamus.*

2) Cant. 4. 3.

3) In nonnullis, *sicut vittae sunt.*

dicatio solo charitatis (1) ardore flammescit. Quid vero per caput, nisi ea, quæ principale uniuscuiusque actionis est, mens ipsa signatur? Unde et alias dicitur: *Et oleum de capite tuo non deficiat.* (2) Oleum quippe in capite, est charitas in mente: et deficit oleum a capite, cum charitas discedit a mente. Caput ergo detondere, est cogitationes superfluas a mente resecare. Et detonso capite in terram corruit, qui repressis præsumptionis suæ cogitationibus, quam in semetipso infirmus sit, humiliter agnoscit.

90. Difficile namque est magna agere, et apud semetipsum quempiam de magnis actibus cogitationum fiduciam non habere. Eo ipso enim, quo contra vitia fortiter vivitur, cogitationum præsumptio in corde generatur: et cum mens foras culpas valenter conterit, plerumque apud semetipsam latenter intumescit: iamque se esse magni alicuius meriti æstimat, nec se peccare in cogitatione suæ æstimationis putat. Ante districti autem iudicis oculos tanto deterius delinquitur, quanto culpa quo (3) occultius, eo pene incorrigibiliter perpetratur, et tanto ad vorandum latius patet fovea, quanto de semetipsa elatius gloriatur vita. Unde, ut saepe iam diximus, pia Conditoris dispensatione agitur, ut de se confidens anima, dispensatoria tentatione pulsetur: quatenus infirmata, quid sit inveniat, et praesumptionis propriae fastum deponat. Mox enim ut tentatio mentem pulsaverit, omnis cogitationum nostrarum praesumptio, tumultusque conquiescit.

91 Mens enim cum se in elatione erigit, quasi in ty-

1) Cod. Bessar. *amore.* Et mox *principalis uniuscuiusque* etc.

2) Eccles. 9. 8.

3) Ita restituimus ex MSS. Prius legebatur: *quanto culpa occultius, et pene incorrigibiliter perpetratur.*

rannidem erumpit. Habet autem tyrannidis suae satellites, faventes sibimet cogitationes suas. Sed si super tyrannum hostis irruat, favor mox satellitum cessat. Intrante namque adversario, satellites fugiunt, eumque territi declinant, quem in pace positi callida adulatione laudabant. Subductis vero satellitibus, ante hostem solus remanet: quia recedentibus elatis cogitationibus, perturbatus animus se solummodo (1) et tentationem videt. Auditis ergo adversis caput detondetur, cum tentationibus vehementer irruentibus, a præsumptionis suæ cogitationibus mens nudatur. Quid est enim, quod Nazaraei capillos nutriunt, nisi quod per vitam magnæ continentiae præsumptionum cogitationes crescunt? Sed quid est, quod devotione completa, caput Nazaræus radere, capillosque in igne sacrificii ponere iubetur; nisi quod tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora vitia vincimus, ut etiam cogitationes superfluas a mente resecemus? Quas nimirum sacrificii igne concremare, est flamma eas divini amoris incendere: ut totum cor in Dei amore ardeat, et cogitationes superfluas concremans, quasi Nazaræi capillos devotionis perfectione consumat.

92 Et notandum, quod in terram corruens adoravit. Ille enim veram Deo (2) adorationem exhibet, qui semetipsum, quia pulvis sit, humiliter videt, qui nihil sibi virtutis tribuit, qui bona quae agit, esse de misericordia conditoris agnoscit. Unde et competenter dicit:

1] Editi *in tentatione videt.* MSS. sequimur.

2] Corb. Germ. cum nonnullis *adorationem.* Variant excusi. Edit. Paris. 1495. habet *adorationem.* Basil. 1514. *orationem.* Coc. Gil. Vatic. Guss. hanc lect. servarunt. Cod. Bessar. *orationem* praefert.

CAPUT LVII.

Qui se a virtutibus nudum putat, ipsa melius humilitate vestitur.

Nudus egressus sum de utero matris meae: nudus revertar illuc.

93 AC si tentatus animus et (1) infirmitatis suae inopia deprehensus dicat: Nudum me in fide prima gratia genuit, nudum eadem gratia in assumptione (2) salvabit. Est namque magnum animi turbati solatium: ut pulsatus vitiis, cum se quasi nudari virtutibus conspicit, ad solam misericordiae spem recurrat: et eo se nudari non sinat, quo se a virtutibus humiliter nudum putat: qui etsi fortasse aliqua virtute in tentatione detegitur, infirmitatem tamen propriam agnoscens, ipsa melius humilitate vestitur: et valde robustius, quam steterat, iacet, cum sibi sine divino adiutorio cessat tribuere quod habet. Unde et manum mox largitoris et iudicis humiliter agnoscit, dicens:

CAPUT LVIII

Tentatione eruditi crescimus.

Dominus dedit, Dominus abstulit.

94 ECCE tentationibus eruditus crevit, qui et in virtute

1) 1. Reg. *et infirmitatis suae inopia depressus*. Bessar. pariter *et infirmitatis*. — 2) In nonnullis cod. *salvavit*.

habita largitatem dantis, et in perturbatione fortitudinis, potestatem tollentis agnoscit. Quae tamen fortitudo non tollitur, sed perturbata fatigatur: quatenus concussa mens, dum se hanc iam iamque quasi amittere trepidat, semper facta humilis numquam perdat.

CAPUT LIX.

Tentato quid agendum.

Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

95 In hoc, quod interna perturbatione concutimur, dignum est ut ad Conditoris iudicium recurramus; ut inde cor nostrum adiutori suo maiores laudes exhibeat, unde pulsatum verius imbecillitatem suæ infirmitatis pensat. Bene autem dicitur:

CAPUT LX.

De tentatione non murmuret.

In omnibus his non peccavit Iob: nec stultum aliquid contra Deum locutus est.

96 Quia solerti cura (1) custodire dolens animus debet,

1) Bessar. habet *custodiri*.

ne cum se intus tentatio stimulat, in verbis foras illicitæ locutionis erumpat, ne de probatione murmuret: et ignis, qui hunc, velut aurum concremat, per excessum sermonis illiciti in paleæ favillam vertat.

CAPUT LXI.

Dona Dei aliquando utiliter subtrahuntur. Prophetiae Spiritns profetis non adest semper.

97 NIHIL vero obstat si hoc, quod de virtutibus diximus, de his, quae in ostensione virtutis dantur, donis sancti Spiritus sentiamus. Alii namque prophetiæ, alii genera linguarum, alii virtutes curationum dantur. Sed quia dona haec ipsa non semper in mente eodem modo sunt, liquido ostenditur, quod ne se mens in praesumptione elevet, aliquando utiliter subtrahuntur. Nam si prophetiæ spiritus Prophetis semper adesset: nimirum Eliseus Propheta non diceret: « Dimitte eam, anima enim eius in amaritudine est: et Dominus celavit a me verbum. » (1) Si prophetiae spiritus prophetis semper adesset, inquisitus Amos propheta non diceret: « Non sum propheta; » (2) ubi et subdidit: « Neque filius prophetae; sed armentarium (3) ego

1) 4. Reg. 4. 27.
2) Amos. 7. 14.
3) Prius legebatur in ed. *armentarius puer*. In cod. Bessar. *puer armentarius*.

sum, vellicans sycomoros. » Quomodo autem propheta non fuit, qui de futuris tot vera praedixit? Aut quomodo propheta fuit, si de se in praesenti vera denegavit? Sed quia eadem hora, qua requisitus est, prophetiae sibi spiritum deesse sensit, de semetipso testimonium veraciter intulit, dicens: « Non sum Propheta. » (1) Qui tamen secutus adiunxit: « Et nunc audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur, et filii tui et filiae tuæ in gladio cadent, et humus tua funiculo metietur: et tu in terra polluta morieris. » Quibus Prophetæ verbis aperte ostenditur, quia dum de se illa loqueretur, impletus est: et mox habere prophetandi spiritum meruit, quia se prophetam non esse humiliter agnovit. (2) Et si prophetiæ spiritus Prophetis semper adesset, David regi de templi se constructione consulenti, nequaquam Nathan propheta concederet, quod post paululum negaret.

17 Unde bene et in Evangelio scriptum est: *Super quem videris spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat.* (3) In cunctis namque fidelibus spiritus venit, sed in solo Mediatore (4) singulariter permanet: quia eius humanitatem numquam deseruit, ex cuius divinitate procedit. In illo igitur manet, qui solus et omnia et semper potest. Nam fideles, qui hunc accipiunt, cum signorum dona semper habere, ut volunt, non possunt, hunc se accepisse quasi in transitus ostensione testantur. Sed cum rursum de eodem spiritu veritatis ore discipulis dicitur:

1) Ibid. 16. et 17.
2) In cod. Bessar. deest *et*.
3] Iohan. c. 2.
4) Vox *semper*, quae in editis hic interponitur, abest vero a MSS. Corb. Germ. et Reg. visa est additltia, et ideo reiecta. Eadem vox extat in cod. Bessar.

Apud vos manebit, et in vobis erit: (1) quid est, quod divina voce Mediatoris (2) signum hoc, eadem sancti Spiritus mansio declaratur, cum dicitur: *Super quem videris spiritum descendentem, et manentem super eum?* Si igitur iuxta magistri vocem et in discipulis manet: quomodo iam singulare signum erit, quod in Mediatore permanet? Quod tamen citius cognoscimus, si dona eiusdem spiritus discernamus.

Alia namque sunt dona illius, sine quibus ad vitam nequaquam pertingitur: alia, quibus vitae sanctitas pro aliorum utilitate declaratur. Mansuetudo namque, humilitas, patientia, fides, spes, charitas, dona eius sunt: sed ea, sine quibus ad vitam homines pervenire nequaquam possunt. (3) Prophetiae autem, virtus curationum, genera linguarum, interpretatio sermonum, dona eius sunt: sed quae virtutis eius præsentiam pro correctione intuentium ostendunt. In his igitur donis sine quibus ad vitam perveniri potest, Spiritus sanctus, sive in praedicatoribus suis, sive in electis omnibus semper manet: in illis autem, quibus per ostensionem illius non nostra vita servatur, sed aliorum quaeritur, nequaquam semper in praedicatoribus permanet: quia semper quidem eorum (4) cordi ad bene vivendum praesidet, nec tamen per eos virtutum signa semper ostendit: sed aliquando se eis a signorum ostensionibus subtrahit, ut eo humilius virtutes eius habeantur, quo habitae teneri non possunt.

1) Iohan. 14. 17.

2) In editis *signum hoc.* Restituimus *haec*: supple *mansio*, ex omnibus MSS. nostris

3) In cod. Bessar. *Prophetiae autem virtus, curatio, genera.*

4) Bessar. *cordibus.*

99 Mediator autem Dei et hominum, homo Christus Iesus in cunctis eum et semper et continue habet praesentem: quia et ex illo idem spiritus per substantiam profertur. Recte ergo et cum in sanctis prædicatoribus manet, in Mediatore singulariter manere perhibetur: quia in istis per gratiam manet ad aliquid, in illo autem per substantiam manet ad cuncta. Sicut enim corpus nostrum sensum tantummodo tactus agnoscit, caput autem corporis, usum simul omnium quinque sensuum possidet: ut videat, audiat, gustet, odoretur, et tangat: ita membra superni capitis in quibusdam virtutibus emicant; ipsum vero caput in cunctis virtutibus flagrat. Dissimiliter ergo Spiritus in illo manet, (1) a quo per naturam numquam recedit. Dona vero eius, quibus ad vitam tenditur, sine periculo amitti non possunt: dona autem, quibus vitae sanctitas demonstratur, plerumque, ut dictum est, sine dispendio subtrahuntur. Illa ergo pro nostra eruditione tenenda sunt; haec pro alienis (2) provectibus exquirenda.

100 In illis nos terreat formido, ne pereant: in istis vero ad tempus aliquando sublatis consoletur humilitas: quia ad elationem mentem fortasse sublevant. Cum igitur concessa nobis virtutum signa subtrahuntur, dicamus recte: « Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.» Tunc enim vere ostendimus, quia accepta recte tenuimus: cum profecto æquanimiter ad momentum sublata toleramus. (3)

1] Apud Gilot. Vatic. Guss. post Coc. hic addiicitur: *cui se ad votum substantialiter exhibet*: quae absunt a MSS. et antiq. ed. atque abesse debent: pugnare enim videntur cum sententia seq.

2] Bessar. *profectibus.*

3) Cod. Bessar. addit *amen.*

CAPITIS SECUNDI TEXTUS.

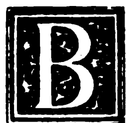

ACTUM est autem, cum quadam die venissent filii Dei, et starent coram Domino: venisset quoque Satan inter eos, et staret in co spectu eius, ut diceret Dominus ad Satan: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, et perambulavi eam. Et dixit Dominus ad Satan: Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra: vir simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo, et adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra. Cui respondens Satan ait: Pellem pro pelle, et cuncta, quae habet homo, dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, et tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est: verumtamen animam illius serva. Egressus igitur Satan a facie Domini, percussit Iob ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem eius, qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio. Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, et morere: qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? In omnibus his non peccavit Iob labiis suis. Igitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphas Themanites, et Baldadh Suites, et Sophar Naamathites. Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum et consolarentur. Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum. Et exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus, sparserunt pulverem super caput suum in cœlum. Et sederunt cum eo in terra septem diebus, et septem noctibus, et nemo loquebatur ei verbum. Videbant enim dolorem esse vehementem.

LIBER TERTIUS

CAPUT I.

Totum caput secundum Libri Iob, ad modum superiorum librorum, historice, allegorice, ac moraliter explanat.

EATUS Iob ad mortem (1) petitur in tentationem, ad vitam (2) crevit ex verbere: et antiquus hostis unde se bona eius æstimavit extinguere, inde doluit multiplicasse. Sed quia in primo certamine se succubuisse considerat, ad alia se tentationum bella restaurat, et de sancto viro mala adhuc impudenter sperat: quia bona malus credere non potest, vel experta. Ea autem, quae in prima eius percussione præmissa sunt, iterum subnectuntur, cum dicitur:

---

1) Cod. Bessar. *petitus.*

2) Aliqui MSS. *crevit ex vulnere.*

Factum est cum quadam die venissent filii Dei et assisterent coram Domino, venissetque Satan inter eos, et staret in conspectu eius, ut diceret Dominus ad Satan: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, et perambulavi eam. Et dixit Dominus ad satan: Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis super terram, homo simplex et rectus, timens Deum, et recedens a malo?

1. HÆC quia latius supra disseruimus, melius silendo præterimus: ne, dum sæpius discussa repetimus, tardius ad indiscussa veniamus. Quamvis hoc, quod voce Domini ad Satan dicitur: *Unde venis?* nequaquam æstimo, quod ei, ut prius, dicatur. Cum enim ab eo certamine, in quo relaxatus fuerat, victus redit, et unde venit requiritur, qui unde veniat scitur: quid aliud, quam infirmitas superbiae eius increpatur? ac si ei aperte divina vox dicat: Ecce ab uno et in infirma carne posito homine vinceris, qui te contra me auctorem omnium erigere conaris. Unde mox Dominus cum beati Iob bona, sicut prius, diceret, hæc cum victoriæ triumphis enumerans adiungit:

CAPUT II.

Iob innocentiam gloriosius servavit in verbere.

Et adhuc retinens innocentiam suam.

2. AC (1) si aperte dicat: Tu quidem exercuisti mali-

2) Cod. Bessar. *si ei.*

tiam, sed ille innocentiam non amisit: et unde te aestimasti provectum eius imminuere, inde compulsus es eius provectui deservire: quia mentis innocentiam, quam gloriose tenuit in tranquillitate, gloriosius servavit in verbere. Sequitur:

CAPUT III.

Quod iusti et frustra percutiuntur et non frustra: non frustra quia augetur vitae meritum; frustra quia in eis non punitur peccatum.

Tu autem commovisti me adversus eum, ut affligerem illum frustra.

3. CUM sit Deus iustus et verax, valde quærendum est quomodo beatum Iob frustra afflixisse se indicat. Quia enim iustus est, frustra affligere non potuit: sed rursum quia verax est, aliter non potuit dixisse, quam fecit. Ut ergo iusto et veraci utraque conveniant, quatenus et vera dicat, et iniusta non faciat, cognoscamus beatum Iob et iuxta aliquid frustra, et rursum iuxta aliquid non frustra percussum. Quia enim iustus et verax hæc de semetipso asserit: ostendamus et verum extitisse quod dixit, et rectum fuisse quod fecit. Necesse quippe erat, ut sanctus vir Deo soli sibique cognitus, quanta virtute polleret, ad imitandum cunctis innotesceret. (1) Aperte namque aliis virtutis exempla non daret, si ipse sine tentatione remane-

3] Bessar. *Aperta* .... *parmeneret.* Et mox *Ex eisdem*

ret. Actum ergo est, ut et vires eius cunctis imitandas ipsa vis percussionis ostenderet, et flagella proderent quod in tranquillitate latuisset. Sed eisdem flagellis crevit virtus patientiæ, atque ex dolore verberis aucta est gloria remunerationis. Ut ergo in dicto Domini veritas, rectitudo autem teneatur in facto, beatus Iob et non frustra percutitur, quia augetur meritum: et tamen frustra percutitur, quia nullum punitur admissum. Frustra enim percussus est, cui culpa nulla reciditur: et non frustra percussus est, cui virtutis meritum cumulatur.

4. Sed quid est quod dicitur: « Commovisti me (1) adversus eum? » Numquid Satanae verbis, veritas accenditur, ut in subditorum suorum cruciatibus instigetur? Quis haec de Deo senserit, quae recto etiam homini indigna perpendit? Sed quia nos ferire nisi commoti nescimus, ipsa divina percussio commotio vocatur: et ad nostra verba divina voce descenditur, ut eius factum ab homine utcumque capiatur. Illa enim vis, quae absque necessitate omnia creavit, et (2) sine despectu omnibus praesidet, et sine labore cuncta sustentat, et sine occupatione regit, etiam sine commotione corrigit: sicque humanas mentes ad ea, quae voluerit, flagellis format: ut in diversitatis umbram a suae incommutabilitatis luce non transeat. Sequitur:

CAPUT IV.

Deus sinit diabolum contra sanctos bellum

---

1) In cod. Bessar. deest *adversus eum*: qui mox habet, *Quis enim de Deo senserit, quae recto etiam homini indigna perpendit?*

2) Ita omnes MSS. nostri et vet. edit. Paris. et Basil. In nonnullis editis, *et sine defectu*. Prior lectio est optima, significatque Deum cuncta sua providentia gubernare, ne vilioribus quidem entibus despectis. Bessar. *defectu*.

redintegrare, ut saepius victus obmutescat.

Respondens Satan, ait: Pellem pro pelle et cuncta quae habet homo, dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.

5 Antiquus hostis ex rebus exterioribus colligit, quod beato viro ad mentis crimen infligit. Pellem enim pro pelle dari asserit: quia sæpe dum venire ictum contra faciem cernimus, manum palpebris opponimus, ut ab ictu oculos defendamus; et corpus vulneri obiicimus, ne in corpore teneriori vulneremur. Satan ergo hæc (1) consueti fieri sciens, dicit: « Pellem pro pelle, et cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. » Ac si aperte dicat: Idcirco Iob tot extra se flagella æquanimiter patitur, quia pavet, ne ipse feriatur. Cura ergo carnis est, quod damno affectuum carnalium motus non est: quia dum sibimetipsi metuit, minus suorum percussiones sentit. Unde et mox eius carnem feriendam postulat, dicens: « Mitte manum tuam, tange os eius et carnem, et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi. » (2) Superius dixerat: « Tange cuncta quæ possidet et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi. » (3) Nunc quasi prioris propositionis oblitus, (4) fractus de aliis alia

1) Nonnulli, *consulte fieri*

1) Iob 2. 5.

2) Iob 1. 11.

1] Ita Rem. Remig. Compend. Corb. Germ. a secunda manu, et vet. ed. At Coc. Gilot. aliaeque seq. ed. habent *oblitus factus*.

postulat. Quod tamen recte divina dispensatione permittitur: quatenus altercator impudens vel sæpe victus obmutescat. Sequitur:

CAPUT V.

Quod Satan dicitur servare quae non permittitur tangere.

Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serva.

6. ECCE iterum permissionem verberis comitatur custodia protectionis, et electum suum divina dispensatio custodiendo deserit, deserendo custodit: alia illius prodit, alia protegit. Si enim totum Iob desereret in manu tanti adversarii, homo quid esset? In ipsa ergo iustitia permissionis , miscetur quaedam libra pietatis: quatenus in uno eodemque certamine, et servus humilis ex oppressione proficiat, et hostis superbiens ex permissione succumbat. Manui itaque adversarii sanctus vir traditur, sed tamen in intimis adiutoris sui manu retinetur. De illis quippe ovibus fuit, de quibus in Evangelio ipsa Veritas dicit: « Non rapiet eas quisquam de manu mea: »(1) et tamen expetenti hosti dicitur: « Ecce in manu tua est. » Isdem ergo in manu Dei, isdem in manu est diaboli. Nam dicens: « In manu tua est: »cum protinus adiungit: « Veruntamen ani-

1] Iohan. 10. 28.

mam illius serva, patenter pius adiutor innotuit, quia tenuit quem concessit, et dando non dedit, quem adversarii sui iaculis (1) eiiciens abscondit.

7. Quid est autem hoc, quod ad Satan dicitur: *Animam illius serva?* Quo enim pacto ille custodit, qui custodita semper irrumpere appetit? Sed servare Satan dicitur, irrumpere non audere: sicut e contrario Patrem in oratione postulamus, dicentes: *Ne nos inducas in tentationem.* (2) Neque enim in tentationem Dominus inducit, qui semper a tentatione subditos misericorditer protegit: sed tamen in tentationem quasi eius inducere est, a tentationis nos illecebra non munire. Et tunc nos in tentationis laqueum non inducit, cum tentari nos ultra quam possumus, non permittit. Sicut ergo Deus inducere nos in tentationem dicitur, si nos ab adversario induci patiatur: ita adversarius servare animam dicitur, (3) cum hanc tentando superare prohibetur. *Egressus igitur Satan a facie Domini.* (4) Quomodo Satan a facie Domini exeat, ea iam quæ superius sunt dicta, manifestant. Sequitur:

CAPUT VI.

In corpore Iob nihil vacat a pœna, ut in anima nihil vacet a gloria.

1) Solus Guss. *iaculis abiiciens.*

2) Matth. 6. 13.

3) Bessar *dum hanc templandam superare prohibetur.* Sequitur *egressusque est satan a etc.*

4) Vers. 7.

Percussit Iob ulcere pessimo, a planta pedis usque ad verticem eius.

8 DUOBUS semper modis flagella pensanda sunt: ut scilicet perpendantur, aut qualia sunt, aut quanta. Nam saepe multa ex qualitate, saepe gravia ex quaintitate levigantur: si videlicet cum multa sunt, non sint gravia; cum vero gravia, non sint multa. Ut igitur ostendatur, quomodo per asperitatem flagelli adversarius contra sanctum virum non solum per nequitiam qualitatis, sed etiam per pondus quantitatis exarsit: ad demonstrandam qualitatem dicitur: « Percussit eum (1) ulcere pessimo: » ad insinuandam vero quantitatem subiungitur: « A planta pedis usque ad verticem: » ut nimirum nihil in mente vacet a gloria, in cuius corpore nil vacat a poena. Sequitur:

CAPUT VII.

Iob nos docet vas fictile nostri corporis cito conterendum et brevi stercus futurum, et quid doceant flagella sanctorum.

Qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.

9 UNDE testa, nisi ex luto conficitur? quid vero est

1) Corb. Germ. hic et supra *vulnere*. In Cod. Bessar. *percussit ulcere pessimo*. Infra etiam deest *quippe*.

sanies corporis, nisi lutum? Saniem ergo radere testa perhibetur, ac si aperte diceretur: luto tergebat lutum. Pensabat quippe vir sanctus, unde sumptum fuerat quod gestabat, et fragmento vasis fictilis confractum vas fictile radebat. Quo facto, patenter ostenditur, corpus suum quomodo sibi sanum subdidit, quod et percussum sic despiciens curavit: quam ille mollitiem sanae suæ carni concessit, qui non (1) vestem, non digitos, sed testam etiam vulneribus admovit. Testa ergo radebat saniem: ut semetipsum et in fragmento considerans, etiam de extersione vulneris sumeret curam mentis.

10. Quia vero sæpe per ea quæ circa corpus sunt, animus inflatur: et per hoc quod erga nos agitur, fragilitas nostri corporis ab oculis cordis amovetur, (sicut nonnulli seculares cum temporalibus dignitatibus fulciuntur, dum locis altioribus praesident, dum multorum obsequia sibi suppetere ad votum vident, fragilitatem suam intueri negligunt, et vas quod gestant fictile, quam sit velociter conterendum, obliviscentes omni modo non attendunt) beatus Iob, ut considerationem fragilitatis suae etiam ex circumstantibus traheret, et ante oculos suos vim suae despectionis augeret; (1) non quolibet in terra, quae pene ubique munda reperitur, sed in sterquilinio sedisse describitur. In sterquilinio ponebat corpus, ut ex terra sumpta quae esset carnis substantia, bene proficiens perpenderet animus. In sterquilinio ponebat corpus, ut etiam ex loci foetore caperet, quod festine corpus ad foetorem rediret.

1) Cod. Bessar. *non veste, non digito.*

2) Omnes excusi *non qualibet in terra*, contra MSS. testimonium. Sed in Bessar. *quodlibet.*

11. Sed ecce beatus Iob tot rerum damna sustinet, (1) tot funeribus pignorum percussus dolet, tot vulnera tolerat: dum decurrentem saniem testa radit, dum per putredinem defluens in sterquilinio residet; intueri libet quid est, quod omnipotens Deus quos sibi tam caros in aeternum conspicit, tam vehementer quasi despiciens affligit? Ecce autem dum beati Iob vulnera cruciatusque considero, repente mentis oculos ad Ioannem reduco; et non sine gravissima admiratione perpendo, quod ille prophetiae spiritu intra matris uterum impletus, atque, ut ita dixerim, priusquam nasceretur, renatus: ille amicus sponsi, ille, quo inter natos mulierum maior nemo surrexit; ille sic propheta, ut plus etiam quam propheta, ab iniquis in carcerem mittitur, et pro puellae saltatu, capite truncatur, et vir tantae severitatis pro risu turpium moritur. Numquidnam credimus aliquid fuisse, quod in eius vita illa sic despecta mors tergeret? Sed quando ille vel in cibo peccavit, qui locustas solummodo et mel silvestre comedit? Quid Deo vel de qualitate sui tegminis deliquit, qui camelorum pilis corpus operuit? Quid de conversatione sua offendere potuit, qui de eremo non recessit? quid illum loquacitatis reatus polluit, qui disiunctus longe ab hominibus fuit? Quando illum vel silentii culpa attigit, qui ad se venientes tam vehementer increpavit, dicens: « Genimina viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? » (2) Quid est ergo, quod Iob Dei testimonio praefertur: et tamen plagis usque ad sterquilinium sternitur? Quid est, quod Ioannes Dei voce laudatur, et tamen pro temulentis verbis(3) in saltationis prae-

1] Ebroic. *tot vulneribus pignorum.*
2) Matth. 3. 7. — Luc: 3. 7.
3] Ita pene omnes MSS. Quidam editi, *in saltatricis praemium.*

mium moritur? Quid est, quod Deus omnipotens sic vehementer in hoc saeculo despicit, quos sic sublimiter ante saecula elegit, nisi hoc quod pietati fidelium patet, quoniam idcirco sic eos premit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis, et foras usque ad despecta deiicit, quia intus usque ad incomprehensibilia perducit? Hinc ergo unusquisque colligat, quid illic sint passuri, quos reprobat, si hic sic cruciat, quos amat. Aut quomodo ferientur, qui in iudicio arguendi sunt: si sic eorum vita premitur, qui, ipso iudice teste, laudantur? Sequitur:

CAPUT VIII.

Quod diabolus cum nos tentat, antiquæ artis insidias repetit, et quia scit quomodo Adam decipi soleat, ad Evam recurrit, et quod iustus sit in sterquilinio, qui iniustus fuerat in paradiso.

Dixit autem illi uxor sua: Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo et morere.

12 ANTIQUUS hostis humanum genus duobus modis tentare consuevit; ut videlicet corda stantium aut tribulationibus frangat, aut persuasionibus molliat. In utrisque ergo contra beatum Iob se vehementer exercuit. (1) Nam

1) Duo Rem. *Nam qui prius.*

prius patrifamilias intulit damna rerum, orbavit patrem morte filiorum, percussit incolumem putredine vulnerum. Sed quia putrescentem foris, sanum adhuc interius stare conspexit, et quem exterius nudum reddidit, hunc interius ditiorem fieri per exhibitam laudem conditoris invidit, callide cogitans pensat, quod contra se athleta Dei unde premitur, inde sublevatur, victusque ad subtilia tentandi argumenta convertitur.

13 Nam antiquæ artis insidias reperit, et quia scit quomodo Adam decipi soleat, ad Evam recurrit. Beatum enim Iob inter tot rerum damna, inter tot percussionum vulnera, quasi in quadam virtutum arce stare invictum vidit. In alto quippe mentem fixerat: et idcirco hanc hostiles insidiæ irrumpere non valebant. Quæritur ergo ab adversario, in hanc arcem munitissimam quibus gradibus ascendatur. Vicina est autem viro mulier, atque (1) subiuncta. Cor igitur mulieris tenuit, et quasi scalam, qua ad cor viri ascendere potuisset, invenit. Occupavit animum coniugis,(2) scalam mariti. Sed nihil hac arte prævaluit, quia sanctus vir subiectam sibi mulierem, et non præpositam attendit: et recta (3) loquens docuit, quam serpens, ut perversa loqueretur, instigavit. Dignum quippe erat, ut fluxam mentem virilis censura restringeret: cum profecto et de ipso primo lapsu humani generis (4) nosset, quod docere mulier re-

1) Ita omnes MSS. Corb. Germ. non *subiecta*, ut legitur in editis. Paulo post tamen legimus, *sanctus vir subiectam sibi mulierem etc.* et in omnib. MSS habetur.

2) Bessar. *quae erat scala.*

3) Plurimi, *et recta loqui docuit.*

4) Vera lectio ex omnibus MSS. confirmata: in nonnullis editis pro *nosset* legitur *nocet*, in aliis *docet.*

cta nesciret. Unde bene et per Paulum dicitur: *Docere autem, mulieri non permitto.* (1) Quia nimirum aliquando cum docuit, a sapientiæ æternitate separavit. Antiquus itaque hostis ab Adam in sterquilinio (2) victoriam perdidit, qui Adam in paradiso superavit: atque adiutricem suam mulierem dum ad verba malæ persuasionis accendit, ad doctrinam sanctæ eruditionis misit: et quæ excitata fuerat, ut perderet, erudita est, ne periret. Sic sic a nostris viris fortibus hostis percutitur, ut sua ei etiam tela rapiantur. Unde enim se exaggerare æstimat (3) dolorem vulneris, inde (4) eis contra semetipsum suggerit arma virtutis.

14 Ex verbis autem male persuadentis coniugis vigilanter debemus aspicere, quod antiquus adversarius non solum per semetipsum, sed per eos etiam qui nobis adhaerent, statum satagit nostrae mentis inclinare. Cum enim cor nostrum sua persuasione non subruit, ad hoc nimirum per linguas adhaerentium repit. Hic enim scriptum est: « A filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende. » (5) Hinc per Prophetam dicitur: « Unusquisque se a proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciam. » (6)

1) 1. Tim. 2. 14.

2) Hic variant MSS. antiq. Rem. cum Corb. Germ. habet: *antiquus itaque hostis ab Adam in sterquilinio perdidit*: quam lectionem amplectimur post vet. ed. Paris. 2. Rem. omnes Remig. Vindoc. Norman. Val-cl. etc. *antiquus itaque hostis Adam in sterquilinio perdidit.* Ita vet. edit. Basil.

3) Cod. Bessar. *dolore.*

4) Mendose in vet. edit. Paris. et Basil. et ceteris *inde ei.* Ad *viros fortes* de quibus supra actum est refertur, *inde eis contra semetipsum* (Satan) *suggerit arma virtutis.*

5) Eccli. 32. 26.

6) Ier. 9. 4.

Hinc rursum scriptum est: « Inimici hominis domestici eius. » (1) Callidus namque adversarius, cum a bonorum cordibus repelli se conspicit, eos qui ab illis valde diliguntur, exquirit; et per eorum verba blandiens loquitur, qui plus ceteris amantur: ut dum vis amoris cor perforat, facile persuasionis eius gladius ad intimae rectitudinis munimina irrumpat. Post damna igitur rerum, post funera pignorum, post vulnera, scissurasque membrorum, antiquus hostis linguam movit uxoris.

15. Et notandum, quo tempore viri mentem studuit virulento sermone corrumpere. Verba enim post vulnera intulit, ut nimirum cum vis doloris ingravesceret, facile persuasionis suggestio perversa prævaleret.

16. Sed si ipsum subtiliter tentationis eius ordinem perpendimus, qua calliditate saeviat, invenimus. Movit namque prius damna substantiae, quae et extra naturam profecto essent, et extra corpus. Subtraxit filios, quod iam extra naturam quidem non (2) esset, sed tamen adhuc aliquatenus extra proprium corpus: ad extremum percussit et corpus. Sed quia vulneribus carnis ad mentis vulnus pervenire non valuit, etiam coniunctae mulieris linguam quaesivit. Quia enim aperto certamine superari se doluit, de ore coniugis iaculum quasi de insidiis intorsit, quae profecto diceret: « Adhuc permanes in simplicitate tua? benedic Deo, et morere. » Ecce tentando omnia abstulit, ecce tentando mulierem reliquit, et sancto viro callide cuncta diripuit: sed valde callidius adiutricem suam mulierem reservavit, quae dicat: « Adhuc permanes in simplicitate tua? »

1) Matth. 10. 36
2] Cod. Bessar. Ed. Vatic. et Parisiensis 1605. *essent.*

Verba sua Eva repetit. Nam quid est dicere: Simplicitatem desere, nisi obedientiam, (1) vetitum comedendo, contemne? Et quid est dicere: Benedic Deo, et morere: nisi transcendendo praeceptum, ultra quam es conditus vive? Sed Adam noster fortis in sterquilinio iacuit, qui in paradiso quondam debilis stetit, nam illico ad male suadentis (2) verba respondit, dicens:

CAPUT IX.

Quid est, quod Isaiæ 45. scriptum est: „Ego Dominus formans, lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans mala.„

Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona accepimus de manu Domini, (3) mala quare non sustineamus?

17 ECCE ubique hostis frangitur, ubique superatur, per cuncta tentationum argumenta succubuit: quia et illud (4) suum familiare solatium etiam de muliere amisit. Inter hæc igitur sanctum virum intueri libet, foras rebus vacuum, intrinsecus Deo plenum. Paulus cum in seipso divitias sapien-

1) Sic Corb. Germ. In editis legitur, *pomum vetitum*. In nonnullis MSS. invenimus *pomum*, quod supplendum fortasse putaverunt editores.

2) Bess. *mulieris*. Mox *suscepimus*.

3) In Secundo Rem. et uno Remig. semper legitur, *mala quare non suscipiamus*.

4) Vatic. Et Paris. 1605. *illuc*: et infra: *Deo planum. Cum Paulus Apostolus in semetipso*.

tiæ internæ conspiceret, seque ipsum exterius esse corruptibile corpus videret, ait: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* (1) Ecce in beato Iob vas fictile scissuras ulcerum exterius sensit: sed hic (2) thesaurus interius integer mansit. Foras enim per vulnera crepuit, sed indeficienter interius nascens thesaurus sapientiæ per (3) verba sanctæ eruditionis emanavit, dicens: *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?* Bona scilicet, dona Dei vel temporalia vel æterna; mala autem, flagella præsentia appellans, de quibus per Prophetam Dominus dicit: *Ego Dominus, et non est alter: formans lucem, et creans tenebras: faciens pacem, et creans mala.* (4) Neque enim mala, quæ nulla sua natura subsistunt,(5) a Domino creantur: sed creare se mala Dominus indicat, cum res bene conditas nobis male agentibus, in flagellum format: ut ea ipsa et per dolorem, quo feriunt, delinquentibus mala sint; et per naturam, qua exsistunt, bona. Unde et venenum mors quidem est homini: sed tamen vita serpenti. Amore enim præsentium ab auctoris nostri dilectione recessimus: et perversa mens dum (6) dilectioni creaturæ se subdidit, a creatoris societate disiunxit. Ex his ergo ab auctore ferienda erat, quæ errans auctori præposuerat: ut unde homo culpam non timuit superbus admittere, inde pœ-

1) 2. Cor. 4. 7.
2) Bessar. *hic solus thesaurus.*
3) MSS. Norm. Val-cl. et alii *ad verba.*
4) Isa. 45. 6. 7.
5) Adverte quomodo intelligenda mala, quae creat Dominus. Iuxta enim philosophiam mala non sunt *entia:* quomodo ergo a Deo creari possunt? Hic habes breviter, sed clarissime solutam difficultatem; et quomodo nobis illa mala convenienter inferantur.
6) Antiq. Rem. unus ex Remig. Compend. Corb. Germ. Colb. vet. edit. Paris. et Basil. *dum delectationi creaturae.* Bessar. quoque *delectationi.*

nam corrigendus inveniret: et tanto citius resipisceret ad illa quæ perdidit, quanto doloris plena esse conspiceret quæ quæsivit. Unde et bene dicitur: *Formans lucem, et creans tenebras*: quia cum per flagella exterius doloris tenebræ creantur, intus per eruditionem lux mentis accenditur. *Faciens pacem, et creans mala*: quia tunc nobis pax cum Deo redditur, cum hæc quæ bene sunt condita, sed (1) non bene concupita, in ea, quæ nobis mala sunt, flagella vertuntur. Per culpam quippe Deo discordes exstitimus: dignum ergo est, ut ad pacem illius per flagella redeamus: ut cum unaquæque res bene condita nobis in dolorem vertitur, correcti mens ad auctoris pacem humiliter reformetur. Hæc itaque flagella beatus Iob mala nominat; quia salutis et tranquillitatis bonum , qua perturbatione feriant, pensat.

18. Sed illud valde in eius verbis intuendum est, contra persuasionem coniugis quanta considerationis arte se colligat, dicens: « Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? » Magna quippe consolatio tribulationis est, si cum adversa patimur, auctoris nostri ad memoriam dona revocemus. Nec frangit quod ex dolore obviat, si menti citius hoc, quod ex munere sublevat, occurrat. Hinc namque scriptum est: « In die bonorum ne immemor sis malorum: et in die malorum ne immemor sis bonorum.» (2) Quisquis enim dona percipit, sed donorum tempore nequaquam etiam flagella pertimescit, in elationem per lætitiam corruit. Quisquis autem flagellis atteritur, sed flagellorum tempore, nequaquam se ex donis, quæ eum, contigit accepisse, consolatur, a statu mentis omni-

1) Editi *sed male concupita*. Elegantius MSS. *sed non bene.*
2) Eccli. 11. 27.

moda desperatione destruitur. Sic ergo utraque iungenda sunt: ut unum semper ex altero fulciatur: quatenus et flagelli pœnam memoria temperet doni, et doni laetitiam mordeat suspicio ac formido flagelli. Sanctus ergo vir ut oppressam mentem inter vulnera mulceat, in flagellorum doloribus blandimenta donorum pensat, dicens: « Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? » Ubi et bene praemittit, dicens: « Locuta es quasi una ex stultis mulieribus. » Quia enim sensus (1) pravae mulieris, non autem sexus, in vitio est: nequaquam ait: « Locuta es quasi una ex mulieribus, sed quasi ex (2) ineptis mulieribus, ut videlicet ostendatur: quia quod pravum sapit, (3) accedentis stultitiae: non autem conditae sit naturae. Sequitur:

CAPUT X.

Quod sicut iniusta dicere, ita iusta reticere peccatum est.

In omnibus his non peccavit Iob labiis suis.

19 Duobus modis labiis delinquimus, cum aut iniusta di-

1) Ita MSS. Norm. omnes Rem. Corb. Germ. Remig. unus Vindoc. Turon. Compend. Val-cl. etc. At. ed. *quia enim sensus pravae voluntatis mulieribus*: secundus Vindoc. confirmat hanc lectionem.

2] Bessar. *insipientibus*: mox *quotquot pravum*: et correxit *accedentes* in *accidentis*.

3) Gilot. Vatic. Gussanv. *accidentis* contra fidem MSS. et vet. edit.

cimus, aut iusta reticemus. Nam si aliqu
pa non esset, Propheta non diceret: « V
cui. (1) Beatus igitur Iob in cunctis qu
minime peccavit: quia nec contra ferient
nec contra suadentem recta reticuit. Ne
tacens deliquit: qui et flagellanti patri gr
male suadenti coniugi doctrinæ sapientia
enim scivit quid deberet Deo, quid proxi
tiam conditori, sapientiam coniugi: idcir
guendo docuit, et illum gratias agendo l
tem nostrum, si unum quodlibet vulnus
cussionis acciperet, non mox ab intimis
Ecce stratus foris vulneribus carnis, erec
nimine permanet mentis: et sub semetip
transvolare conspicit, quod in se exteri
sæviens hostis figit, vigilanter deprehendi
neribus contra se a facie, modo verbis q
torta. Et bellator noster circumvallantium
vore deprehensus, ubique patientiæ suæ
undique venientibus spiculis obviat, et p
tum latera circumspectam contra irruentia
tem rotat.

20. Sed antiquus hostis quo valentius
ad insidias ardentius instigatur. Nam quia
reticuit, protinus alios qui (3) increpandi

1) Isai. 6. 5.

2] Ita Corb. Germ. et omnes nostri MSS. non *me*
plerisque editis legitur.

2] Ant. Rem. *qui increpandi contumelias suggererent.*
secundus Remig. *qui increpando contumelias suggerere*
qui ad increpandum contumeliis surgerent. Germ. *ad*
lias surgerent. Corb. Germ. secundis curis, sed uti
manu, *increpando*: non male.

[illegible]

[illegible]

Quod [illegible] discretionis perditur [illegible] habuit, finem [illegible]nis.

Igitur [illegible] amici Iob omne malum quod accidisset [illegible] singuli de loco suo: Eliphas, Themanites, Baldath Suites, et Sophar Naamathites. Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, et consolarentur.

[illegible] Quia ex condicto ad afflicti consolationem [illegible] et inter se et erga percussum quantae charitatis fuerint(1) demonstratur. Quamvis et per hoc, quod scriptura eos tanti viri amicos fuisse testatur, quia boni studii et rectae fuerint intentionis ostenditur. Sed tamen haec ipsa [illegible] intentio, eis ad verba prorumpentibus, ante [illegible] oculos suborta indiscretione fuscatur. Sequitur:

1) Cod. [illegible] delevit ur a voce demonstratur.

discrepat, eum, cui con-
vat. Amici igitur beati
ent, curaverunt necessa-
m illius corpus viderent,
cum immutatum conspi-
œdare: quatenus afflictus
eciperet, quanto in eis
sset.
t, quia is qui afflictum
sse est dolori, quem su-
m non mulceat, sed in-
(2) pondus desperationis
rentium dolori iungen-
blevet, non autem per
colligendum est, quod
fuerat, in consolatione
cernunt, sed percussit
luctum versi sunt, ac
n plaga corporis, etiam

s septem diebus ac
rint, incertum.

ra septem diebus et

edit. Paris. et Basil. *a ia-*

cimus, aut iusta reticemus. Nam si aliquando et tacere culpa non esset, Propheta non diceret: « Væ mihi, quia tacui. (1) Beatus igitur Iob in cunctis quæ egit, labiis suis minime peccavit: quia nec contra ferientem superba dixit, nec contra suadentem recta reticuit. Nec loquens ergo, nec tacens deliquit: qui et flagellanti patri gratias reddidit; et male suadenti coniugi doctrinæ sapientiam ministravit. Quia enim scivit quid deberet Deo, quid proximo, scilicet patientiam conditori, sapientiam coniugi: idcirco et hanc redarguendo docuit, et illum gratias agendo laudavit. Quis autem nostrum, si unum quodlibet vulnus tantæ huius percussionis acciperet, non mox ab intimis prostratus iaceret? Ecce stratus foris vulneribus carnis, erectus intrinsecus munimine permanet mentis: et sub semetipso omne iaculum transvolare conspicit, quod in se exterius distincta manu sæviens hostis figit, vigilanter deprehendit iacula, modo vulneribus contra se a facie, modo verbis quasi ex latere intorta. Et bellator noster circumvallantium certaminum fervore deprehensus, ubique patientiæ suæ clypeum opponit: undique venientibus spiculis obviat, et per cuncta virtutum latera circumspectam contra irruentia vulnera (2) mentem rotat.

20. Sed antiquus hostis quo valentius vincitur, eo adhuc ad insidias ardentius instigatur. Nam quia uxor increpata reticuit, protinus alios qui (3) increpandi ad contumelias

1) Isai. 6. 5.

2] Ita Corb. Germ. et omnes nostri MSS. non *mentem roborat*, ut in plerisque editis legitur.

2] Ant., Rem. *qui increpandi contumelias suggererent.* Secundus Rem. et secundus Remig. *qui increpando contumelias suggererent.* Primus. Remig. *qui ad increpandum contumeliis surgerent.* Germ. *ad increpandi contumelias surgerent.* Corb. Germ. secundis curis, sed uti videtur, ab eadem manu, *increpando*: non male.

surgerent, excitavit. Sicut enim damna rerum studuit crebrius nuntiando percutere; ita nunc robustum pectus satagit verborum contumeliis sæpius feriendo penetrare. Sequitur:

CAPUT XI.

Quod ubi virtus discretionis perditur intentio, quæ initium virtutis habuit, finem accipit criminis.

Igitur audientes tres amici Iob omne malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo: Eliphas, Themanites, Baldath Suites, et Sophar Naamathites. Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, et consolarentur.

21 Quia ex condicto ad afflicti consolationem veniunt, et inter se et erga percussum quantæ charitatis fuerint(1) demonstrantur. Quamvis et per hoc , quod scriptura eos tanti viri amicos fuisse testatur, quia boni studii et rectae fuerint intentionis ostenditur. Sed tamen haec ipsa illorum intentio, eis ad verba prorumpentibus, ante districti iudicis oculos suborta indiscretione fuscatur. Sequitur:

1) Cod. Bessar. delevit *ur* a voce *demonstrantur*.

CAPUT XII.

Quis ordo, et modus in consolatione tenendus sit.

Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum, et exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum in cœlum.

22 Quia percussi speciem plaga mutaverat, amici plorantes exclamant, vestes scindunt, capita pulvere aspergunt: ut cum mutatum eum, ad quem venerant, cernerent, ipsam etiam consolatorum speciem spontaneus dolor immutaret. Ordo quippe consolationis est, ut cum volumus afflictum quempiam e mœrore suspendere, studeamus prius mœrendo eius luctui concordare. Dolentem namque non potest consolari qui non concordat eius dolori quia eo ipso, quo a mœrentis afflictione discrepat, minus ab illo recipitur,(1) a quo mentis qualitate separatur. (2) Emolliri itaque prius debet animus, ut afflicto congruat; congruens inhaereat, inhærens trahat. Neque enim ferrum ferro coniungitur, si non utrumque exustione ignis liquetur: et durum molli non adhaeret, nisi prius duritia eius temperata mollescat, ut quasi hoc ipsum fiat, quod curatur ut teneat. Sic nec iacentes erigimus, nisi a rigore nostri status inclinemur: quia dum

1] Antiq. Rem. secundus Remig. Corb. Germ. Norm. Val-cl. Turon. *cui mentis qualitate separatur.* -- (2) Vatic: et Paris: 1605. *sed emoliri.*

rectitudo stantis (1) a iacentis situ discrepat, eum, cui condescendere negligit, nequaquam levat. Amici igitur beati Iob ut afflictum a dolore suspenderent, curaverunt necessario simul dolere: et cum vulneratum illius corpus viderent, studuerunt ipsi vestes scindere: et cum immutatum conspicerent, studuerunt pulvere capita fœdare: quatenus afflictus vir tanto facilius eorum verba, reciperet, quanto in eis suum aliquid de afflictione cognovisset.

23 Sed inter hæc sciendum est, quia is qui afflictum consolari desiderat, mensuram necesse est dolori, quem suscipit, ponat: ne non solum dolentem non mulceat, sed intemperate dolens, afflicti animum (2) pondus desperationis premat. Sic enim dolor noster mœrentium dolori iungendus est, ut per temperamentum sublevet, non autem per augmentum gravet. Unde fortasse colligendum est, quod amici beati Iob plusquam necesse fuerat, in consolatione doluerunt, qui dum percussionem cernunt, sed percussit mentem nesciunt, ita in immensum luctum versi sunt, ac si percussus vir tantæ fortitudinis in plaga corporis, etiam a corde cecidisset. Sequitur.

CAPUT XIII.

Continuis ne, an intermissis septem diebus ac noctibus, amici cum Iob sederint, incertum.

Sederuntque cum eo in terra septem diebus et septem noctibus,

1] Plurimi MSS. cum Corb. Germ. et vet. edit. Paris. et Basil. *a iacente discrepat.* Cod. Bessar. *a iacente.*

2) Bessar. *ad pondus.*

et nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem (1) eius esse vehementem.

24 Utrum continuis septem diebus et septem noctibus cum afflicto Iob sederint, an certe diebus septem et noctibus totidem instantia ei crebræ visitationis adhæserint, ignoramus. Sæpe enim rem quamlibet tot diebus agere dicimur, quamvis non eisdem diebus ad eam continue vacemus. Sæpe vero scriptura sacra sic totum pro parte, sicut pro toto partem ponere consuevit. Pro toto enim partem loquitur, sicut Iacob familiam describens dicit: « Intravit Iacob in Ægyptum cum animabus septuaginta. » (2) Quæ nimirum cum animas memorat, constat quia intrantium et corpora comprehendit. Rursum totum pro parte insinuat, sicut ad monumentum Maria queritur, dicens: « Tulerunt Dominum de monumento, et (3) nescimus, ubi posuerunt eum.» (4) Solum quippe corpus Domini quæsitura venerat, et quasi totum simul Dominum (5) tultum deplorat. An ergo et hoc in loco totum pro parte dicatur, incertum est.

1) Deest *eius* in Corb. Germ. et plurimis MSS.

2) Gen. 46. 27.

3) Duo Rem. duo Remig. Val-cl. Corb. Germ. et alii habent *et nescio ubi etc.*

4) Iohan. 20. 2.

5] Ita antiq. Rem. unus Remig. Turon. Corb. Germ. et alii veteres MSS. Voce hac *tullum* aliquando utitur Greg. in Epistolis. Eamdem usurparunt auctor libri de speculo apud August. append. Tom. 6. cap. 1. et Iohannes Abbas Fiscan. in eadem append. p. 120. In Utic. habetur etiam, *tultum*, sed recentiori manu superscriptum legitur *sublatum* ut in edit. A *tultum* postea factum est, *toltum*: unde *mala tolta*, pro re iniuste exacta. In MSS. Germ. legitur *sepultum*.

25. Sed tamen hoc, quod diu tacuerunt, et quandoque loquendo reprobati sunt, neglecte praetereundum non est. Sunt namque nonnulli, qui et loqui praecipitanter incipiuut, et effrenate coepta effrenatius exequuntur. Et sunt nonnulli, qui tarde quidem loqui inchoant: sed semel inchoantes, habere modum elocutionis ignorant. Amici igiturb eati Iob dolorem videntes diu tacuerunt: sed tarde inchoantes indiscrete locuti sunt, quia parcere dolenti noluerunt. Tenuerunt linguam, ne præpropere inciperet, sed incipientem semel nequaquam moderati sunt, ne se ex consolatione usque ad contumelias effrenaret. Et bona quidem intentione ad consolandum venerant: sed hoc, quod pia mens Deo mundum obtulit, locutio praecipitata vitiavit. Scriptum quippe est: « Si recte offeras, non recte autem dividas, peccasti. » (1) Recte namque offertur, cum recta intentione quid agitur. Sed recte non dividitur, si non hoc, quod pie agitur, etiam subtiliter discernatur. Oblata enim recte, dividere, est quaelibet bona nostra studia (2) solicite discernendo pensare. Quod nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat.

26. Sæpe ergo et quod bono studio gerimus, dum discernere caute negligimus, quo iudicetur fine nescimus: et nonnunquam hoc sit reatus criminis, quod putatur causa virtutis. Quisquis autem amicorum beati Iob facta considerat, quam pia ad eum intentione venerint non ignorat. Pensemus enim cuius caritatis fuerit, ad afflictum concorditer convenisse: quanta virtus longanimitatis extiterit, septem diebus et noctibus cum afflicto tacuisse: quae humilitas, in terra tot diebus ac noctibus sedisse: quae compassio, pulvere capita conspersisse. Sed tamen inchoantes lo-

1] Genes. 4. 7.

2) Ebroic. et aliqui *subtiliter discernendo*. Bessar. *sollicite discernenda*.

qui, unde se aestimaverunt praemium mercedis acquirere, inde eos contigit reatum reprehensionis invenire: quia incautis saepe ad peccati finem vertitur, etiam quod pro solo studio mercedis inchoatur. Ecce praecipiti locutione perdiderunt bonum quod tanto labore mercati sunt. Et nisi divina gratia offerre eos sacrificium pro suo reatu praecepisset; inde a Domino iuste puniri poterant, unde se placere Domino mirabiliter aestimabant. Inde iudici displicent, unde sibi quasi pro defensione iudicis per effrenationem placent. Idcirco vero haec dicimus, ut ad memoriam legentium revocemus, quatenus sollicite quisque consideret, ea quae malo voto perpetrantur, quanta Dominus animadversione puniat, si inchoata bono studio, sed negligentiae (1) indiscretionis admixta, tanta invectione castigat. Quis non mercedis causam peregisse se crederet, si aut in defensione Dei quidquam contra proximum diceret; aut certe septem diebus ac noctibus pro proximi dolore tacuisset? Et tamen amici beati Iob hæc agentes, ad culpam laborando pervenerunt: quia (2) consolationis quidem bonum, quod agebant, noverant; sed cum quanta agendum esset discretionis libra, nesciebant. Unde necesse est, ut non solum intueamur quid agimus, sed etiam cum quanta discretione peragamus. Primum quidem, ne mala quoquo modo; postmodum vero, ne bona incaute faciamus. Ad quae nimirum bona sollicite peragenda Propheta nos admonet, dicens: « Maledictus homo, qui facit opus Domini negligenter.» (3) Ad hoc vero ista proficiant, ut ante terribilis iudicis subtile

1] In cod. Bessar. *indiscretione .... mercedis causa.*
2] Bessar. *solationis.*
3) Ier. 48. 10.

atque incomprehensibile examen, non solum mala quae commisimus, sed ipsa etiam, si qua in nobis sunt, bene gesta, timeamus: quia sæpe in eius iudicio culpa esse deprehenditur, quod virtus ante iudicium putatur; et unde expectatur pia merces operis, inde supplicium iustae sequitur ultionis.

27 Hæc iuxta historiam breviter tractata percurrimus; nunc ad allegoriarum mysterium verba vertamus. Sed quia in exordio huius operis, dum de unitate capitis et corporis tractaremus, sollicita intentione præmisimus quanta in eis sit compago charitatis: quia nimirum et Dominus multa adhuc per corpus, quod nos sumus, patitur; et iam corpus eius, id est Ecclesia, de suo capite, videlicet Domino, in cœlo gloriatur: ita nunc passiones exprimi eiusdem capitis debent, ut ostenditur quam multa etiam in corpore suo (1) sustinet. Si enim caput nostrum tormenta nostra non tangerent, nequaquam pro afflictis membris persecutori suo etiam de cœlo clamaret: « Saule, Saule, quid me persequeris? » (2) Si cruciatus nostri, eius pœnæ non essent, conversus afflictusque Paulus minime diceret: « Suppleo ea , quæ desunt passionum Christi, in carne mea. » (3) Et tamen resurrectione iam sui capitis exaltatus dicit: « Qui nos conresuscitavit et consedere fecit in cœlestibus. » (4) Nempe hunc in terra persecutionum tormenta constrinxerant: sed pœnarum suarum ponderibus pressus, ecce iam per gloriam capitis in cœlo residebat. Quia ergo in omnibus unitum caput, et

1] Bessar. *sustineat*: mox *nequaquam afflictis*.
2) Act. 9. 4.
3) Col. 1. 24.
4) Ephes. 2. 6.

corpus novimus, sic (1) a percussione capitis incipimus: ut subsequenter tamen ad corporis flagella veniamus. Sed hoc, quod quadam die Satan coram Domino astitisse dicitur: quod unde veniat, percontatur: quod beatus Iob magnis conditoris praeconiis praefertur: quia iam saepe discussimus, replicare devitamus. Si enim diu mens rebus discussis involvitur, pervenire ad indiscussa praepeditur. Ibi ergo allegoriae nunc initium ponimus, post verba saepe repetita adiunctum novi aliquid scimus. Itaque ait:

CAPUT XIV.

Christus pro se frustra, pro nobis non frustra afflictus.

Commovisti me adversus eum, ut affligerem illum frustra.

28 SI beatus Iob Redemptoris nostri in passione (2) positi speciem tenet, quo modo a Domino ad Satan dicitur: « Commovisti me adversus eum? » (3) Mediator quidem Dei et hominum, homo Christus Iesus, ut culpas nostrae transgressionis extingueret venit, mortalitatis nostrae flagella tolerare. Sed quia unius cum patre eiusdemque naturae est, quomodo per Satam motum se adversus eum Pater

1) In plerisque editis *a persecutione*. MSS. omnes cum Corb. Germ. habent. *a percussione*.

2] Cod. Bessar. *positus*.

3) Sap. c. 7.

asserit cum constet quod Patris Filiique concordiam nulla potestatis inaequalitas, nulla voluntatis diversitas interrumpat? Sed tamen isdem, qui Patri est æqualis per divinitatem, venit propter nos ad flagella per carnem. Quae nimirum flagella non susciperet, nisi formam damnati hominis redimendo sumpsisset. Et nisi primus homo delinqueret, secundus (1) ad passionis probra minime veniret. Cum ergo primus homo per Satan a Domino motus est, tunc est Dominus in homine secundo commotus: satan itaque ad huius afflictionem Dominum tunc commovit, quando in paradiso primum hominem a iustitiae culmine, inobedientiæ culpa prostravit. Nisi enim Adam primum per voluntarium vitium in animae mortem traxisset: Adam secundus sine vitio in carnis mortem voluntariam non veniret. Bene ergo ei etiam de Redemptore nostro dicitur: « Commovisti me adversus eum, ut affligerem illum frustra. » Ac si apertius dicatur: Dum iste non sua, sed illius causa moritur: tunc me in huius afflictionem commovisti, cum illum a me callida persuasione tradidisti. De quo et bene additur, « frustra. » Frustra quippe afflictus est, qui et culpae ultione pressus est, et culpae contagio inquinatus non est. Frustra afflictus est , (2) qui incarnatus , propria admissa non habuit, et tamen poenam carnalium sine culpa suscepit. Hinc est enim quod per Prophetam loquitur, dicens: « Quae non rapui, tunc exsolvebam. » (3) Alius (4)

1] Rem. et Remig. omnes cum Corb. Germ. *ad passionum probra.*

2) Sic omnes Rem. Remig. Corb. Germ. Utic.Val-cl. autem. *quia incarnatus.* Editi vero *qui in carne natus.* Bessar. item *in carne natus.*

3] Psal. 68. 5.

4) MSS. Norm. et plurimi supra laudati, *Adam namque.*

namque ad paradisum conditus, divinae potentiae similitudinem superbe rapere voluit: sed tamen culpam huius superbiae sine culpa Mediator exsolvit. Hinc est, quod Patri quidam sapiens dicit: « Cum sis iustus, iusta omnia disponis: eum quoque, qui non debet puniri, condemnas. » (1)

29 Sed pensandum est, quomodo iustus sit, et omnia iuste disponat, si eum, qui non debet puniri, condemnet. Mediator etenim noster puniri pro semetipso non debuit: qui nullum culpae contagium perpetravit. Sed si ipse indebitam mortem non susciperet, numquam nos a debita morte liberaret. Pater ergo cum iustus sit, iustum puniens, omnia iuste disponit: quia per hoc cuncta iustificat, quod eum, qui sine peccato est, pro peccatoribus damnat: ut eo electa omnia ad culmen iustitiæ surgerent, quo is qui est super omnia, damna iniustitiae nostrae sustineret. Quod ergo illic damnatus, cum non debeat, dicitur; hoc hic afflictus frustra memoratur. Qui tamen iuxta semetipsum frustra afflictus est, iuxta vero nostra acta non frustra. [2] Rubigo quippe vitii purgari non potuit, nisi igne tormenti. Venit itaque sine vitio, qui se subiiceret sponte tormento: ut debita nostrae (3) iniquitati supplicia, eo reos suos iuste amitterent, quo hunc a semetipsis liberum iniuste tenuissent. Frustra ergo et non frustra afflictus est: qui in se quidem admissa non habuit, sed cruore proprio reatus nostri maculam tersit.

1) Sap. 12. 15.

2) Ita nostri MSS. omnes. Editi habent *Rubigo quippe peccati.*

3] Bessar. *iniquitatis.*

CAPUT XV.

Satan unde sciat Christum, unde de eo dubitet.

Respondens Satan ait: Pellem pro pelle, et cuncta, quae habet homo, dabit pro anima sua. Alioquin mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.

30 Malignus spiritus cum Redemptorem nostrum miraculis coruscare conspicit, clamat: « Scimus (1) qui sis, Sanctus Dei. » (2) Qui hæc dicens, cognoscendo Dei Filium pertimescit: sed tamen vim supernae pietatis ignorans nonnunquam dum passibilem considerat, hominem purum putat. Multos autem sub sanctitatis specie in pastorali positos loco didicerat, qui a visceribus caritatis alieni valde, pro minimo aliena damna pensabant. Hunc ergo quasi ex aliis colligens, quia subtractis multis, superari non vidit, usque ad eius carnem, per tactum passionis sic exarsit, ut diceret: « Pellem pro pelle, et cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Alioquin mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, et tunc videbis quod in faciem be-

1) Antiq. Rem. Norm. Corb. Germ. et plerique MSS. habent *scimus qui sis Sanctus Dei.* Aliqui *scimus qui sis, filius Dei,* alii *scimus quia es sanctus Dei*: nonnulli denique *scio qui sis sanctus Dei.* Germ. *scimus qui sis. Dei enim Filium pertimescens sed tamen etc.* Mox particula *nonnunquam*, quae in editis desiderabatur, revocatur ex MSS.

2) Luc. 4. 34.

nediceat tibi. » Ac si aperte dicat: Moveri ex his, quae extra se sunt, negligit: sed tunc veraciter, qui sit agnoscitur, si in se ipso quod doleat, experiatur. Hæc per se Satan cum fieri appetit, non verbis, sed desideriis dixit. Haec per membra sua et verbis et desideriis intulit. Ipse quippe loquitur, cum iuxta Prophetae vocem, eius sequaces dicunt: « Mittamus lignum in panem eius, et eradamus eum de terra viventium. (1) Lignum quippe in panem mittere, est configendo eius corpori (2) stipitem crucis adhibere: et vitam illius de terra viventium eradere se posse extimant, quem dum mortalem conspiciunt, finiri morte suspicantur.

CAPUT XVI.

Satanae membra, omnes male viventes.

Dixit autem Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serva.

31 CONDITOREM omnium Satanae manui traditum quis vel desipiens credat? sed tamen edoctus veritate, quis nesciat quod eiusdem Satanae membra sunt omnes, qui ei perverse vivendo iunguntur? Membrum quippe eius Pilatus extitit, qui usque ad mortis extrema, venientem in redemptionem nostram Dominum non cognovit. Corpus autem eius prin-

---

1) Ier. 11. 19.
2) Est quem affert, literalis sensus vocum Hebraicarum *patibulum pro mercede eius.*

cipes sacerdotum extiterunt, qui Redemptorem mundi a mundo repellere, usque ad crucem persequendo, conati sunt. Cum ergo se pro nostra redemptione Dominus membrorum Satanae manibus tradidit: quid aliud quam eiusdem Satanae manum in se saevire permisit, ut unde ipse exterius occumberet, inde nos exterius interiusque liberaret? Si igitur Satanae manus, eius potestas accipitur, eius (1) manum iuxta carnem pertulit, cuius potestatem corporis usque ad sputa, colaphos, flagella, crucem, lanceamque toleravit. Unde et Pilato, eius videlicet (2) corpori, ad passionem veniens dicit: « Non haberes in me potestatem, ullam, nisi tibi data esset desuper. » (3) Sed tamen hanc potestatem, quam contra se ei extrinsecus dederat, suis servire lucris intrinsecus compellebat. Pilatus enim vel Satan, qui eiusdem Pilati caput exstiterat, sub potestate illius, super quem potestatem acceperat, tenebatur: quia et superior ipse disposuerat hoc, quod inferius accedens a persecutore tolerabat: ut cum ex mala mente infidelium surgeret, utilitati tamen electorum omnium, ipsa quoque crudelitas deserviret. Pie igitur disponebat intus, quod semetipsum pati nequiter permittebat foris. Hinc est enim, quod de illo iu cœna dicitur: « Sciens Iesus, quia omnia dedit ei Pater in manus: et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit: surgit a cœna, et ponit vestimenta sua. » (4) Ecce in manu persequentium iturus, sciebat, quod in manu sua ipsos etiam

1) In cod. Bessar. *manus*.

2) Editi *corporis membro*: refragantibus MSS. Et sane liquet Gregorium hic appellare corpus diaboli eos a quibus Christus passus est.

3) Iohan. 19. 11.

4) Iohan. 13. 3.

persecutores acceperat. Qui enim omnia accepisse se noverat, constat quia et ipsos, a quibus tenebatur, tenebat: ut ipse in se ad usum pietatis intorqueret, quidquid eorum contra se malitia permissa saeviret. Dicatur ergo ei: « Ecce in manu tua est; » (1) quia ad feriendam carnem saeviens licentiam accepit, sed potestati illius nesciens deservivit.

32 Animam vero illius servare præcipitur, [2] non quod hanc tentare prohibetur, (3) sed quod hanc superare non posse, convincitur. Neque enim sicut nos, qui puri homines sumus, irruente saepe tentatione concutimur: ita Redemptoris nostri anima tentationis est necessitate turbata. Hostis namque noster, etsi in excelsum montem, eum (4) permissus assumpsit, si daturum se regna mundi perhibuit, si quasi in panem vertendos lapides ostendit: mentem tamen mediatoris Dei et hominum tentatione quassare non valuit. Sic enim dignatus est hæc exterius cuncta suscipere, ut eius tamen mens interius divinitati suæ inhærens inconcussa permaneret. Qui etsi quando turbatus spiritu infremuisse dicitur: (5) ipse divinitus dispone-

---

1) Bessar. *qui.*

2) In cod. Bessar. *non quo .... sed quia*; hic tamen prius videtur scripsisse *quod.*

3) Antiq. Rem. Remig. Colb. Corb. Germ. *sed quod hanc tentare non posse convincitur*. Secundus Rem. duo Remig. et Cl-val *sed quod hanc superare tentator non posse convincitur.* Alii *sed quod hanc superare tentando non posse convincitur.*

4) Rem. Remig. Corb. Germ. Vindoc. Val-cl. Norman. Floriac. etc. ita habent. Sic etiam legitur in vet. edit. Paris. In aliis: *hostis namque noster etsi in excelsum montem eum quem permissus assumpsit duxit, si daturum etc.*

5) Bessar. quod scripserat mutavit in *apud se.*

bat, quantum ipse humanitus turbaretur, qui immutabiliter omnibus præsidens, at semetipsum mutabilem in satisfactione infirmitatis ostendens. Quietus ergo in semetipso manens, disposuit quidquid pro ostendenda humanitate, quam susceperat, etiam turbulentus fecit.

33. Quia vero cum recte diligimus, nihil in rebus conditis anima nostra carius amamus; et sicut animam nos eos diligere dicimus, quibus amoris nostri exprimere pondus conamur: potest per eius animam electorum vita signari. Et cum Satan ad feriendam Redemptoris Carnem permittitur, ab anima separatur; quia cum corpus eius ad passionem accepit, electos eius a iure suæ potestatis amittit; cumque illius caro per crucem moritur, horum mens contra tentamenta solidatur. Dicatur ergo: « Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serva. » Ac si aperte (1) audiat: Licentiam contra corpus eius accipe, et ab electis illius, quos apud se ante secula præsciens possidet, ius pravæ dominationis perde.

CAPUT XVII

Christus ab exordio mundi, in suis percussus.

Egressus igitur Satan a facie Domini, per-

---

1) In cod. Bessar. cum deletum aliquid sit, legitur *dicat* suprascripto tamen *c*. Ibidem mox sequitur *Egressusque est*.

cussit Iob ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem.

34 Nullus in hanc vitam electorum venit, qui non huius hostis adversa sustinuit. Membra autem nostri Redemptoris exstiterunt, etiam qui ab ipso mundi exordio, dum pie vivunt, crudelia passi sunt. An non huius membrum Abel se esse perhibuit, qui eius mortem de quo scriptum est, « Sicut agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum, » (1) non solum placens in sacrificio, sed etiam moriens tacendo signavit? Ab ipso itaque mundi exordio Redemptoris nostri corpus expugnare conatus est. A planta ergo pedis usque ad verticem vulnus intulit, (2) quia a puris hominibus inchoans, usque ad ipsum caput Ecclesiæ sæviendo pervenit. Bene autem dicitur:

CAPUT XVIII

Testa, hoc est, carne sua e terra sumpta, saniem peccati raxit Christus.

Testa saniem radebat,

35 Quid enim aliud in manu Domini testa est, nisi ca-

---

1) Isai. 53. 7.

2) Ita MSS. Corb. Germ. Colb. Reg. Alii quos excusi sequuntur *quia prius aq*. In Utic: *quia puris* et *quia primus.* Cod. Bessar . *prius ab* et mox *in manibus* . . . . . *caro Christi.*

ro ex nostrae substantiae luto sumpta ? Etenim testa igne solidatur. Caro autem Domini eo ex passione sua robustior extitit, quo per infirmitatem moriens, a morte sine infirmitate surrexit. Unde recte etiam per Prophetam dicitur: « Exaruit velut testa virtus mea. » (1) Sicut testa enim eius virtus exaruit, (2) qui susceptae carnis infirmitatem passionis suae igne roboravit. Quid vero per saniem nisi peccatum debet intelligi? Per carnem quippe et sanguinem solent carnis peccata designari. Unde per Psalmistam dicitur: «Libera me de sanguinibus.» (3) Sanies itaque putredo sanguinis est. Quid ergo accipimus (4) saniem, nisi carnis peccata ex longa vetustate (5) peiora? Vulnus itaque in saniem vertitur, cum neglecta culpa usu deterius gravatur. Mediator itaque Dei et hominum, homo Christus Iesus, corpus suum manibus persequentium tradens, saniem testa rasit: quia peccatum carne delevit. « Venit enim, » sicut scriptum est, « in similitudinem carnis peccati: ut de peccato damnaret peccatum. » (6) Dumque hosti obiicit innocentiam carnis suae, extersit contagia carnis nostrae: et ex qua nos captivos inimicus tenuit, per illam nos liberos expiavit: quia quam nos instrumentum fecimus culpae, haec nobis per Mediatorem versa est in arma iustitiae. Testa ergo

1) Psal. 21. 16.

2) Bessar. *quia.*

3) Psal. 50. 16.

4) In excusis. *per saniem.* In MSS. quibus adhaeremus simpliciter legitur. *quid ergo accipimus saniem.* Est modus loquendi nostro Gregorio familiaris. Infra cap. 25. n. 48. *Sicut vestimenta Ecclesiae cunctos fideles accipimus* et lib. 2. cap. olim 16. nunc. num. 38. *Quid enim solium Dei nisi Angelicas potestates accipimus.*

5) Bessar. *peiorata.*

6) Rom. 8. 3.

sanies raditur, cum carne culpa superatur. Bene autem subditur:

CAPUT XIX.

In sterquilinio sedit quia infirma mundi elegit.

Sedens in sterquilinio.

36 Non in foro, in quo lex perstrepit; non in aedificio, quod se culmine in alta sustollit: sed in sterquilinio residet; quia videlicet Redemptor humani generis ad carnem veniens, attestante Paulo, *Infirma mundi elegit, ut confunderet fortia.* (1) An non quasi ruentibus ædificiis in sterquilinio residet, qui relictis Iudæis superbientibus, in ea quam dudum abiecerat, Gentilitate requiescit? Extra habitaculum reperitur in vulnere, qui in eo quod Iudæam adversantem pertulit, passionis dolorem a gente propria despectus sensit; Iohanne attestante, qui ait: *In propria venit, et sui eum non receperunt*: (2) Sed quomodo sedens in sterquilinio conquiescat, hæc eadem de semetipsa Veritas dicat. Ait enim: *Gaudium erit in coelo super uno peccatore poenitentiam agente, quam supra nonaginta novem iustis, qui non indigent poenitentia.* (3) Ecce dolens in sterquili-

1) 1. Cor. 1. 27.
2] Iohan. 1. 12.
3) Luc. 15. 7.

nio sedet, qui post perpetratas culpas libenter corda poenitentium possidet. An non quasi quoddam sterquilinium sunt corda pœnitentium, qui dum mala sua flendo considerant, quasi ante se stercora, sese abiiciendo, (1) coacervant? Percussus ergo Iob montem non petiit, sed in sterquilinio resedit: quia ad passionem Redemptor veniens alta superborum corda deseruit, et in (2) afflictorum humilitate requievit. Quod tamen de se et prius quam incarnaretur, indicavit, cum per Prophetam dixit: *Ad quem respiciam, nisi ad humilem et quietum et trementem sermones meos?* (3)

37 Quis vero consideret, is qui tot pia hominibus intulit, quot ab hominibus perversa toleravit? Quis consideret, quanta nunc usque tolerat, etiam cum de caelo super corda fidelium regnat? Ipse quippe quotidie patitur omne, quod a reprobis eius electi lacerantur. Et quamvis caput huius corporis, quod videlicet nos sumus, iam sese super omnia liberum (4) exerit, reproborum tamen vulnera adhuc per suum, quod deorsum retinet, corpus sentit. Sed quid ista de infidelibus dicimus, cum in ipsa quoque Ecclesia multos carnalium, pravis moribus contra Redemptoris vitam pugnare videamus? Sunt namque nonnulli, qui hunc, quia gladiis non possunt, perversis iactibus insequuntur: quia dum sibi in Ecclesia vident deesse quod ambiunt, hostes bonorum fiunt: et non solum pravae semetipsos

1) Bessar. *acerbant* *b* pro *v* quod hic non rarum. Paulo post *colla* pro *corda*

2) Editi *in afflictiorum cordium humilitate* deest *cordium* in MSS.

3] Isai 66. 2.

4) Ita omnes Rem. et Remig. Belvac. Floriac. Corb. Germ. S. Mart. etc. In editis legitur *erexerit* pro *exerit.*

actioni inserunt, sed etiam iustorum rectitudinem inflectere ad perversa moliuntur. Æterna quippe intueri negligunt, et appetitui temporalium mentis pusillanimitate succumbunt, tantoque ab aeternis altius corruunt, quanto bona temporalia esse quasi sola suspicantur. His iustorum simplicitas displicet, et cum occasionem perturbationis inveniunt, suam eos arripere duplicitatem suadent. Unde hoc quoque congruit apte quod subditur:

CAPUT XX.

Uxor Iob male suadens, figura est carnalium in Ecclesiæ sinu positorum.

Dixit autem illi uxor sua: Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, et morere.

38 Cuius enim speciem male suadens mulier tenuit, nisi quorumlibet carnalium in Ecclesiæ sinu positorum, qui quo verbis professæ fidei intus sunt, eo bonos incorrectis suis moribus peius premunt. Nam minus fortasse nocuissent, si non eos sancta Ecclesia introrsus admittens usque ad fidei cubile reciperet, quos dum per professam fidem recipit, sibi proculdubio pene inevitabiles facit. Hinc est, quod premente turba, una Redemptorem nostrum mulier tetigit: unde et eisdem Redemptor noster protinus dicit: *Quis me tetigit?* Cui cum discipuli responderent: *Turbæ te* (1) *com-*

1] Ed. *Turba te premunt.*

primunt et affligunt , et dicis: Quis me tetigit? illico adiunxit: *Tetigit me aliquis, nam et ego novi virtutem de me exisse.* (1)

39. Multi ergo Dominum comprimunt, et una tangit, quia carnales quique in Ecclesia eum premunt, a quo longe sunt: et soli tangunt, qui huic veraciter humiles adiunguntur. Turba igitur premit: quia multitudo carnalium quo intus admittitur, eo gravius toleratur. Premit et non tangit, quia et importuna est per præsentiam, et absens per vitam. Nonnumquam enim pravis nos sermonibus, nonnumquam vero solis perversis moribus insequuntur. Suadent namque aliquando quæ tenent: aliquando vero etsi non suadent, præbere tamen iniquitatis exempla non cessant. Qui igitur ad mala nos, vel verbis, vel exemplis illiciunt, profecto persecutores nostri sunt, a quibus tentationum certamina sumimus quæ saltem in corde vincamus.

40. Sciendum vero est, quia carnales in Ecclesia aliquando metu, aliquando vero audacia suadere perversa contendunt: cumque ipsi vel pusillanimitate vel elatione deficiunt, haec iustorum cordibus infundere quasi ex (2) dilectione moliuntur. Carnalem videlicet mentem Petrus ante Redemptoris mortem resurrectionemque retinebat; carnali mente Sarviae filius duci suo David adiunctus inhaeserat: sed tamen unus formidine, alter elatione peccabat. Ille quippe magistri mortem audiens dixit: « Absit a te Domine, non erit tibi hoc: » (3) hic vero iniuriam ducis non ferens, ait: « Numquid pro his verbis non occidetur Semei,

1) Luc. 8. vers. 44. 45. 46.

2) Bessar. *delectatione.*

3) Matth. 16. 22. 23.

(1) qui maledixit Christo Domini? » (2) Sed illi mox dicitur: « Redi post me, Satana: » et hic cum germano audivit protinus: « Quid mihi et vobis filii Sarviæ? cur efficimini mihi hodie in Satan? » Male itaque suadentes, angeli apostatæ appellatione censentur, qui blandis verbis ad illicita quasi (3) diligentes trahunt. Valde vero deteriores sunt, qui huic culpae non formidine, sed elatione succumbunt: quorum specialiter beati Iob uxor figuram tenuit, quæ marito suadere superba tentavit, dicens: « Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, et morere. » Simplicitatem in marito redarguit, quod transitura cuncta despiciens, puro corde sola aeterna concupiscit. Ac si dicat: Quid simpliciter æterna appetis, et sub malis præsentibus æquanimiter ingemiscis? Excedens, æterna despice, et mala præsentia vel moriens evade.

41 Sed electi quique cum prava intus a carnalibus tolerant, (4] quantae se formam rectitudinis ostendant, discamus ex verbis vulnerati et incolumis, sedentis et erecti, qui ait:

CAPUT XXI.

Sancti ferientibus opponunt scutum patien-

1) MSS. plur. *maledixit Christum Domini.*

2) 2. Reg. 19. 21. 22.

3) Bess. *blandientes*, mox *transitoria.*

4) Ita Corb. duo Rem. et duo Remig. Unus Remig. cum Val-cl. *quantum ex se formam rectitud.* Turon. et unus Compend. *quantæ in se formam rectitud.* Editi *quantam se formam*; vel *quantam ex se formam rect.* In cod. Bess. *quanta se forma.* postea *suscepimus.*

tiae, male suadentibus iacula intorquent doctrinae.

Locuta es quasi una ex stultis mulieribus. Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?

42 Sancti viri tribulationum bello deprehensi, cum uno eodemque tempore alios ferientes, alios suadentes ferunt, illis opponunt scutum patientiae, istis intorquent iacula doctrinae: atque ad utrumque pugnandi modum mira virtutis arte se erigunt; quatenus et perversa intus sapienter doceant, et foras fortiter adversa contemnant; hos docentes corrigant, illos tolerantes premant. Insurgentes namque hostes patiendo despiciunt, infirmantes vero cives compatiendo ad salutem reducunt: illis resistunt, ne et alios subtrahant; (1) istis metuunt, ne vitam rectitudinis funditus perdant.

43 Videamus castrorum Dei militem, contra utraque præliantem. Ait: « Foris pugnæ, intus timores. »(2) Enumerat bella, quæ extrinsecus tolerat, dicens: « Periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. » (3) In hoc autem bello, quae contra adversarium spicula intorqueat, adiungat: « In labore et aerumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in ieiuniis multis,

1) Ita Corb. et omnes MSS. non *istis medentur*, ut legitur in edit. Paris. et Basil. ac aliis. Cod. Bessar. *mendetur* mox *qui ait.*

2) 2. Cor. 7. 5.

3) 2. Cor. 11. 26.

in frigore et nuditate. » (1) Sed inter tot certamina deprehensus dicat, quanto vigiliarum munimine etiam castra custodiat. Nam protinus adiungit: « Praeter illa, quae extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. » Ecce in se bella fortiter suscipit, et tuendis se proximis misericorditer impendit. Narrat mala quae patitur, subiungit bona quae impartitur. Pensemus ergo cuius laboris sit, uno eodemque tempore foris adversa tolerare, intus infirma protegere. Foris pugnas patitur, quia verberibus scinditur, catenis ligatur: intus metum tolerat, quia passionem suam non sibi, sed discipulis obesse formidat. Unde et eisdem scribit, dicens: « Nemo moveatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus. » (2) Aliorum quippe casus in propria passione metuebat, ne dum ipsum discipuli afflictum pro fide verberibus agnoscerent, fideles se profiteri recusarent. (3) O immensae caritatis viscera! despicit quod ipse patitur, et curat, ne quid pravae persuasionis discipuli in corde patiantur. In se contemnit vulnera corporis, et in aliis vulnera medetur cordis. Habent quippe hoc iusti proprium,(4) ut in dolore positi tribulationis suae, curam non deserant utilitatis alienae: et cum de se adversa patientes dolent, aliis necessaria docentes provident: et quasi percussi quidam magni medici aegrotant. Ipsi tolerant scissuras vulneris, et aliis proferunt medicamenta sanitatis. Valde autem minoris laboris est, aut docere cum nihil toleras; aut tolerare, cum nihil doces. Unde sancti viri ad utraque se solerter extendunt; et cum tribulationibus fortasse feriuntur, sic exterio-

1) Ibid. — 2] 1. Thess. 3. 3. — 3) Bessar. *O immensa.*

4) Nota, et confer cum vita sanctorum, et praecipue cum illorum, qui alienae saluti adlaborarunt.

ra bella suscipiunt, ut sollicite cogitent, ne proximorum interiora lacerentur. (1) Sic sancti viri fortes in acie assistunt; et illinc iaculis adversantia pectora feriunt, hinc scuto postpositos debiles tuentur: atque ita utrobique velocitate circumspectionis invigilant: quatenus et ante se audaces confodiant, et post se trepidos a vulnere defendant. Quia igitur sancti viri sic sciunt foris adversa tolerare, ut intus etiam noverint perversa corrigere, dicatur recte: « Locuta es quasi una ex stultis mulieribus. » Quia enim electis dicitur: « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum: » (2) mentes carnalium, quae fluxa Deo intentione deserviunt, non immerito mulieres vocantur.

44 « Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? » Ac si dicat: Si ad bona æterna tendimus, quid mirum, si temporalia mala sufferamus? Hæc autem bona solicite Paulus inspexerat, quando illata æquanimiter mala tolerabat, dicens: « Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. » (3)

45 « In omnibus his non peccavit Iob labiis suis. » Sancti viri cum persecutionem intus forisque patiuntur, non solum in Dei iniuriis minime excedunt: sed neque contra ipsos adversarios contumeliosa verba iaculantur. Quod dux bonorum recte Petrus admonet, dicens: « Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus. » (4) Maledicus enim patitur, qui passionis suæ tempore in sui sal-

1) In Bessar. cod. *Sic sic.*
2) Psal. 30. 25.
3) Rom. 8. 18.
4) 1. Pet. 4. 15.

tem iniuriam persecutoris effrenatur. Sed quia Redemptoris Corpus, sancta nimirum Ecclesia, ita pondus dolorum portat, ut humilitas modum per verba non transeat: recte de hoc dolente dicitur:

CAPUT XXII.

In amicis Iob adumbrati hæretici.

In omnibus his non peccavit Iob labiis suis: neque stultum aliquid contra Deum locutus est. Igitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo: Eliphas Themanites, et Baldad Suites, et Sophar Naamathites.

46 In præfatione huius operis diximus quia amici beati Iob, etsi bona intentione (1) ad eum conveniunt, hæreticorum tamen idcirco speciem tenent: quia ad culpam indiscrete loquendo dilabuntur. Unde et illis ab eodem beato Iob dicitur: « Disputare cum Deo cupio, prius vos ostendens fabricatores mendacii, et perversiorum cultores dogmatum. (2)

47 Sancta itaque Ecclesia omni hoc tempore peregrinationis suæ in afflictione constituta, dum vulnera sustinet, dum membrorum suorum lapsus dolet: insuper alios sub Christi

1] In cod. Bessar. *conv:nerint.*

2) Cap. 13. 4.

nomine tolerat hostes Christi. Ad augmentum namque doloris eius, etiam hæretici in contentione conveniunt, eamque quasi quibusdam iaculis, irrationabilibus verbis transfigunt.

48 Bene autem dicitur: (1) « Venerunt de loco suo. » Hæreticorum quippe locus ipsa superbia est: quia nisi prius in corde intumescerent, ad pravæ assertionis certamina non convenirent. Ita namque malorum locus est superbia, sicut est e contra humilitas locus bonorum. De quo loco per Salomonem dicitur: « Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. » (2) Ac si aperte dicat: Si tentatoris spiritum contra te (3) in aliquo prævalere consideras, humilitatem (4) pœnitentiæ non derelinquas. Qui quia locum nostrum humilitatem pœnitentiæ dixerit, verbis sequentibus ostendit, dicens: « Quia curatio cessare faciet peccata maxima. » (5) Quid enim est aliud humilitas lamenti, nisi medicina peccati? Hæretici igitur de loco suo veniunt: quia contra sanctam Ecclesiam ex superbia moventur.

49. Quorum perversa quoque actio ex ipsa suorum nominum interpretatione colligitur. Dicuntur enim, Eliphaz, Baldad, Sophar: et sicut superius diximus, Eliphaz interpretatus dicitur, *Dei contemptus*. Nisi enim Deum contemnerent, nequaquam de eo perversa sentirent. Baldad autem(6)

1]. MSS. Corb. Germ. *convenerunt de loco suo.*

2) Eccl. 10. 4.

3] In cod. Bessar. *aliquid.*

4) Colbert. hic et mox. *humilitatem patientiae*, consentientibus hic, sed non inferius Corb. et Reg.

5) Eccl. 10. 4.

6] In cod. Bessar. deest *interpretatur.*

interpretatur , *Vetustas sola.* Dum enim vere vinci refugiunt, et perverso studio esse victores quaerunt, novae vitae conversationem negligunt; et ex sola vetustate est quod intendunt. Sophar vero *Speculam dissipans.* Hi etenim, qui in sancta Ecclesia siti sunt, Redemptoris sui mysteria fide vera humiliter contemplantur: sed dum haeretici cum falsis allegationibus veniunt, speculam dissipant; quia eorum mentes, quos ad se attrahunt, ab intentione rectae contemplationis inclinant.

50. Bene autem loca, de quibus veniunt, congrua haereticorum actibus describuntur. Dicitur etenim Themanites, Suhites, Naamathites. Thema namque interpretatur, *Auster*: Suih *loquens:* Naamia, *decor.* Austrum autem ventum calidum esse quis nesciat? Haeretici igitur, quia ardentius appetunt sapere: quasi plusquam necesse est, student calere. Desidia quippe (1) torpori frigoris: et rursum inquietudo immoderatae curiositatis, intemperato concordat calori. Quia ergo amplius, quam debent, calorem sapientiae percipere appetunt, ab Austro venire referuntur. Ab hoc colere immoderatae sapientiae, mentes fidelium Paulus temperare curaverat, cum dicebat: « Non plus sapere, quam oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. » (2) Hinc est, quod David valles salinarum percutit: quia videlicet Redemptor noster suae districtionis examine in his, qui de illo prava sentiunt, stultitiam immoderati saporis extinguit. Suhi autem dicitur loquens. Calorem quippe non ut bene vivant, sed ut elate loquantur, habere desiderant. A Thema igitur et Suhi, id est a calore et loquacitate venire referuntur: quia per hoc,

1) In nonnullis MSS. *torporis frigori.* In Bessar. *torporis frigori.*
2] Rom. 12. 3.

quod scripturarum lectioni se studiosos exhibent, solius verbis loquacitatis, non autem visceribus charitatis calent. Naama vero interpretatur, decor: quia enim docti non esse, sed videri appetunt, ex eruditionis verbis speciem bene viventium sumunt: et per calorem aquacitatis, in se imaginem o stendunt decoris; eo ut per decorem linguae perversa facile persuadeant, quo foeditatem vitae sensus callide (1) occultant. Sed neque ipsa locorum nomina inordinata sunt narratione distincta. Prius enim Thema, postmodum Suhi, ac deinde Naama ponitur: quia prius illos inordinatus calor (2) accendit, nitor deinde loquacitatis erigit; et tunc demum decoros hominibus hypocrisis ostendit.

CAPUT XXIII

Hæretici contra Ecclesiam concordant.

Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, et consolarentur.

51 CONDICUNT enim sibi hæretici, quando prava quædam contra Ecclesiam concorditer sentiunt, et in quibus a veritate discrepant, sibi in falsitate concordant. Omnes autem, qui nos de æternitate erudiunt, quid aliud faciunt, nisi in peregrinationis nostræ nos afflictione consolantur? Haeretici autem, quia sanctam Ecclesiam sua (3) docere

1] Ita MSS. Norm. Corb. Germ. Colb. Reg. Floriac. et pene omnes. Primus ex Remig. *quo foeditatem vitae intrinsecus callide occultant.* Editi vero *calliditate occultant.*

2] In ed. *accendit in corde.* Hoc glossema *in corde* nesciunt MSS.

3) Cod. Bessar. *sua doctrina.*

desiderant, ad eam quasi consolantes appropinquant. Nec mirum, quod qui adversantium formam esprimunt, amici nominantur, cum ipsi quoque traditori dicitur: « Amice, ad quid venisti? » (1) et dives, qui in inferni igne exuritur, ab Abraham filius vocatur: quia etsi per nos mali corrigi negligunt, dignum tamen est, ut a nobis non ex sua nequitia, sed ex nostra benignitate (2) amici nominentur.

CAPUT XXIV

Haeretici cur non cognoscant Ecclesiam.

Cumque elevassent procul oculos suos non cognoverunt eum.

52 Hæretici [3] quique cum sanctae Ecclesiae facta considerant, oculos levant: quia videlicet ipsi in imo positi sunt, et cum eius opera respiciunt, in alto sunt sita quae cernunt; sed tamen hanc in dolore positam non cognoscunt. Ipsa quippe appetit hic mala recipere, ut possit ad aeternae remunerationis praemium purgata pervenire. Plerumque prospera metuit, et disciplina eruditionis hilarescit. Haeretici igitur, quia pro magno praesentia appetunt, eam in vulneribus positam non cognoscunt. Hoc namque, quod

1) Matth. 26. 50.

2) Deest etiam *amici*, in MSS. Corb. Germ. Norman. Compend et aliis plerisque. Deest etiam in cod. Bessar.

3] Cod. Bessar. melius habet *quippe*, et paulo post *tamen in dolere posita*.

in illa cernunt, in suorum cordium [1] cognitione non re legunt. Cum ergo haec et adversitatibus proficit, ipsi suo stupori inhaerent, quia per experimentum ignorant quae vident.

CAPUT XXV.

Multas in partes scinduntur haeretici.

Scissisque vestibus, sparserunt pulverem super caput suum in coelum.

53 Sicut vestimenta Ecclesiae cunctos fideles accipimus: unde et per Prophetam dicitur: *Omnibus his velut ornamento vestieris*: (2) ita haereticorum vestes sunt omnes, qui eis concorditer inhaerentes, illorum erroribus involvuntur. Habent vero haeretici hoc proprium, quod in eo gradu, in quo de Ecclesia exeunt, diu stare non possunt: sed ad deteriora quotidie ruunt, et sentiendo peiora, in multis se partibus scindunt: atque a semetipsis plerumque longius confusionis suæ altercatione dividuntur. Quia ergo hos, qnos suæ perfidiae adiungunt, adhuc in multa divisione dilaniant: dicatur recte, quod amici, qui veniunt, vestes rumpant. Ruptis autem vestibus, corpus ostenditur: quia sæpe scissis sequacibus, malitia eorum cogitationis aperitur, ut

1) MSS. Norm. unus Compend. unus Remig. Val-cl. *in suorum cordium cogitatione non eligunt.* Longip. *in suornm cordium cognitione non eligunt* — (2) Isa. 49.

discordia dolos patefaciat, quos gravis prius, concordiae culpa claudebat.

54 Pulverem vero in coelum super capita spargunt. Quid per pulverem, nisi terrena intelligentia: quid per caput, nisi hoc, quod principale nostrum est, mens videlicet, designatur? Quid per coelum, nisi præceptum supernae locutionis exprimitur? Pulverem ergo super caput in cœlum spargere, est seculari intellectu mentem corrumpere, et de verbis cœlestibus terrena sentire. Divina autem verba plus discutiunt plerumque, quam capiunt. Super capita igitur pulverem spargunt: quia praeceptis Dei per terrenam intelligentiam ultra suarum mentium vires enituntur.

CAPUT XXVI.

Per fictam humilitatem persuedere superba tentant haeretici.

Sederuntque cum eo in terra septem diebus et septem noctibus.

55 IN die quae videmus, agnoscimus: in nocte autem, aut caecitate nil cernimus, aut dubietate caligamus. Per diem itaque intelligentia, per noctem vero ignorantia designatur. Septenario autem numero summa universitatis exprimitur. Unde et non amplius, quam septem diebus omne hoc tempus transitorium, consummatur. Quid est ergo, quod amici Iob consedere ei septem diebus, et septem noctibus referuntur, nisi, quod haeretici, vel in his, in quibus

verum lumen intelligunt: vel in his, in quibus ignorantiæ tenebras patiuntur, quasi (1) infirmanti sanctae Ecclesiae se condescendere simulant, eique sub blandimentorum specie dolos deceptionis parant? Et quamvis, vel in his, quae intelligunt, vel in his, quae intelligere non possunt, elationis (2) typo turgidi, magnos se apud semetipsos æstimant; nonnumquam tamen sanctae Ecclesiae (3) specietenus inclinant, et dum verba molliunt, virus infundunt. In terra ergo consedere, est aliquid de imagine humilitatis ostendere: ut dum humilia exhibent, persuadeant superba, quae docent.

56. Potest vero per terram ipsa etiam Mediatoris incarnatio designari. Unde et ad Israël dicitur: *Altare de terra facietis mihi.* (4) Altare enim de terra Deo facere, est in incarnationem Mediatoris sperare. Tunc quippe a Deo munus nostrum accipitur, quando in hoc altari nostra humilitas, id est, super Dominicae incarnationis fidem, posuerit quidquid operatur. In altari ergo de terra oblatum munus ponimus, si actus nostros Dominicae incarnationis fide solidamus. Sed sunt nonnulli hæretici, qui factam Mediatoris incarnationem non denegant: sed aut de divinitate, quam est, aliter æstimant; aut in ipsa a nobis incarnationis qualitate discordant. Qui ergo veram nobiscum incarnationem Redemptoris perhibent, quasi cum Iob in terra pariter sedent. Septem vero diebus et septem noctibus in terra consedere describuntur: quia vel in hoc, quod aliquid de plenitudine veritatis intelligunt, vel in hoc, quod suæ stultitiæ

1) Cod. Bessar. *infirmitati.*
2) Corb. Germ. secunda, sed antiqua manu *tipho.*
3) Bessar. *se specietenus.*
4) Exod. 20. 24.

tenebris excaecantur, incarnationis mysterium negare non possunt. Cum beato ergo Iob in terra sedere, est veram Redemptoris Carnem cum sancta Ecclesia credere.

57 Aliquando vero haeretici contra nos etiam suppliciis saeviunt, aliquando nos solis verbis insequuntur: aliquando quietos (1) lacessunt, aliquando autem, si nos tacentes videant, quiescunt: et mutis amici sunt, loquentibus adversantur. Unde quia beatus Iob necdum ad illos aliquid disserens dixerat, recte subiungitur: *Et nemo loquebatur ei verbum.* Tacentes enim adversarios habemus, si verae fidei filios praedicando generare negligimus. Si autem recta loqui incipimus, graves mox contumelias ex eorum responsione sentimus: protinus (2) in adversitatem prosiliunt, et contra nos in vocem doloris erumpunt: quia videlicet metuunt, ne corda, quae in infimis pondus stultitiæ aggravat, ad altum vox recta loquentis trahat. Quia ergo, ut diximus mutos nos adversarii diligunt, loquentes oderunt, recte apud tacentem Iob dicitur:

CAPUT XXVII.

Quandoque silere coguntur haeretici.

Nemo loquebatur ei verbum.

58 NONNUMQUAM tamen cum (3) per torporem iner-

1) MSS. *lacessiunt*, et inferius *lacessiens*: ac sic deinceps constanter. Bessar. *lascessiunt*: mox *adiungitur*.

2) Hoc est, *ad adversandum* ut supra explicuimus l. 2. cap. 31. n. 51. Vide etiam infra cap. 33. n. 65.

3] Ita omnes MSS. Prius legebatur in editis etiam vetustioribus, *per torporem inetiae fid. corda.*

tia fidelium corda considerant, erroris semina spargere loquendo non cessant. Cum vero mentes bonorum vident alta sapere, et ad patriam reditum quaerere, de aerumna huius exilii strenue dolere, circumspectione solicita linguam frenant: quia vident, quod contra corda dolentium incassum loquentes citius obmutescunt. Unde et recte cum diceretur: « Nemo loquebatur ei verbum, » mox causa silentii subinfertur, cum dicitur:

CAPUT XXVIII

Cum ex amore Dei cor dolet, prava loqui adversarius metuit.

Videbant enim dolorem (1) *esse vehementem.*

59 CUM enim amoris Dei dolor vehemens corda nostra transfigit, passim prava loqui adversarius metuit: quia videt, quod intentam mentem (2) lacessens, non solum ad perversitatem trahere non valet, sed (3) per excitatam forsitan et quos tenuerat, perdet.

60. Fortasse aliquos movet, nos haec ita dixisse, quod quae bene ab amicis gesta sunt, male ab haereticis gerenda significent. Sed sic plerumque res quaelibet per historiam virtus est, per significationem culpa: sicut aliquando res

1) Guss. post Gilot. et Vatic. *dolorem eius.*

2) Bessar. *lacessiens* ..... *valeat. Sed per exercitationem forsitan.*

3) Ed. Vet. *per exercitam forsitan sapientiam.* Alii *per excitatam forsitan sapientiam.* Quae vox ultima redundat et abest a MSS.

gesta, in facto causa damnationis est; in scripto autem prophetia virtutis. Quod verum (1) citius ostendemus, si unum sacrae Scripturae testimonium ad utraque probanda proferamus. Quis namque audiens, non solum fidelium, sed ipsorum quoque infidelium, (2) non omni modo detestetur, quod David in solario deambulans Bersabee Uriae concupiscit uxorem? Quem tamen a praelio revertentem ire ad domum admonet, pedes lavare. Qui protinus respondit dicens: « Arca Domini sub pellibus est , et ego in domo mea requiescam?» (3) Quem David ad mensam propriam suscepit, eique epistolas, per quas mori debeat, tradit. Cuius autem David in solario deambulans typum tenet, nisi eius, de quo scriptum est: « In sole posuit tabernaculum suum? » (4) Et quid est Bersabee ad se perducere, nisi legem litterae, carnali populo coniunctam, spiritali sibi intellectu sociare? Bersabee enim *Puteus septimus* dicitur: quia nimirum per cognitionem Legis, infusione spiritalis gratiae, perfecta nobis sapientia ministratur. Quem vero Urias, nisi Iudaicum populum signat? Cuius nomen interpretatum dicitur, (5) *Lux mea Dei.* Iudaicus autem populus, quia de accepta Legis scientia extollitur, quasi de Dei luce gloriatur. Sed huic Uriae David uxorem abstulit, sibique con-

1) Bessar. *esse.*

2) Hic Gussanv. adiiciens, *hoc factum iuxta historiam*, monet haec quatuor verba deesse in quibusdam exemplaribus. Ea non occurrerunt nisi in uno Colb. a glossematis non semper puro. Desunt etiam in Vet. edit. Bessar. *habet hoc factum iusta historiam.*

3) 2. Reg. 11. 11.

4) Psal. 18. 6.

5) Gilot. vitiose *lex mea.* Gussanv. *lux mea Deus,* pro *Dei*, ut habent omnes libri tam scripti quam excusi.

iunxit: quia videlicet *Manu fortis*, quod David dicitur, in carne Redemptor apparens, dum de se spiritaliter (1) loqui Legem innotuit, per hoc, quod iuxta litteram tenebatur, hanc a Iudaico populo extraneam demonstravit; sibique coniunxit, quia se per illam praedicari declaravit, Uriam tamen ad domum ire David admonet, pedes lavare: quia incarnatus Dominus veniens Iudaico populo præcepit, ut ad conscientiam redeat, et sordes operum fletibus tergat; ut spiritaliter mandata Legis intelligat, et post tantam duritiam praeceptorum, fontem baptismatis inveniens, ad aquam post laborem recurrat. Sed Urias, qui arcam Domini esse sub pellibus meminit, respondit, quod domum suam intrare non possit. Ac si Iudaicus populus dicat: Ego mandata Dei in sacrificiis carnalibus video, et redire ad conscientiam per spiritalem intelligentiam non requiro. Quasi enim arcam esse sub pellibus dicit, qui praecepta Dei non nisi ad exhibendum ministerium sacrificii carnalis intelligit. Hunc tamen etiam redire ad domum nolentem David ad mensam vocat: quia quamvis Iudaicus populus ad conscientiam reverti contemnat, ei tamen Redemptor veniens mandata spiritalia praedicat, dicens: « Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit. » (2) Legem itaque Iudaicus populus tenet; quae eius divinitatem loquitur, cui isdem populus credere dedignatur. Unde et Urias ad Iob cum epistolis, ex quibus occidi debeat, mittitur: quia idem ipse Iudaicus populus Legem portat, qua convincente moriatur. Dum enim mandata Legis retinens implere renititur; ipse nimirum defert iudicium unde dam-

1) In cod. Bessar. *loquitur*.
2) Iohan. 5. 46.

netur. Quid ergo per factum istud David scelestius; quid Uria mundius dici potest? Sed rursus per mysterium, quid David (1) sanctius, quid Uria infidelius invenitur? quando et ille per vitae culpam (2) in prophetia signat innocentiam; et iste per vitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam. Non ergo incongrue per ea, quae bene ab amicis Iob gesta sunt, male ab haereticis gerenda signantur; dum virtus sacri eloquii sic transacta narrat, ut ventura exprimat; sic in facto rem approbat, ut ei in mysterio contradicat; sic (3) gesta damnat, ut haec mystice gerenda persuadeat.

61. Igitur quia allegoriae mysteria membratim enodantes explevimus: nunc moralitatis intelligentiam raptim tangentes exequamur. Ad obscuriora quippe disserenda mens properat: et si apertis diu involvitur, clausa, ut dignum est, pulsare praepeditur. Saepe antiquus hostis (4) postquam menti nostrae tentantationum certamen inflixerit, ab ipso suo certamine ad tempus recedit, non ut illatae malitiae finem praebeat, sed ut corda, quae per quietem secura reddiderit, repente rediens facilius inopinatus irrumpat. Hinc est, quod ad tentandum beatum virum iterum redit: eiusque cruciatus expetit, quem tamen ei superna pietas retinendo concedit, dicens:

1) In duob. Remig. duob. Rem. et Corb. Germ. *quid David sacrius*, melius Val-cl. *sacratius*.

2) Ita plures et melioris notae MSS. Gilot. et Guss. detracta praepositione *in*, *profetiae sign. innocentiam*, cui lect. favent MSS. Corb. Germ. Colb. et Reg. in quibus legitur *prophetiae*, fortasse pro *prophetici*, quod habent pl. MSS. Bessar. *prophetiae*.

3) Bessar. *rem gestam*.

4) Cod. Bessar. *Post quamvis mentis nostrae temptationum certamen*. Sed *post* suprascribitur: mox *verumtamen* pro *tantum*.

CAPUT XXIX.

Quandoque Deus nos deserit, ut custodiat.

Ecce in manu tua est, tantum animam illius serva.

62 SIC quippe ille nos deserit, ut custodiat: sic custodit, ut tamen permisso tentationis articulo, statum nobis nostrae infirmitatis ostendat. Qui mox a facie Domini exiit, atque a planta pedis usque ad verticem (1) acceptum feriendo vulneravit: quia nimirum cum licentiam percipit, a minimis incipiens, atque, usque ad maiora perveniens, quasi omne (2) corpus mentis illatis tentationibus, lacerando transfigit. Sed tamen ad animam feriendo non pervenit: quia cunctis cogitationibus interior, inter ipsa vulnera delectationum, quae suscipit, arcani propositi intentio resistit: ut quamvis delectatio mentem mordeat, deliberationum tamen sanctae rectitudinis, usque ad consensus mollitiem non inflectat. Debemus tamen per asperitatem poenitentiae, ipsa delectationum vulnera tergere, et censura districtionis rigidae, si quid fluxum emanet in cogitatione, mundare. Unde bene mox subditur.

1) Bessar. *eius ... qui ... percepit*

2] Mendose legitur in Guss. *Corpus menti*. Legendum *corpus mentis*, quod apud Gregorium significat omnem facultatum mentis ac cogitationum complexionem.

CAPUT XXX.

Quod moraliter testa saniem radimus, cum culpam a voluntate, et actione mundamus. Et quid mysterii sacrificium Hieroboal contineat.

Qui testa saniem radebat.

63 Quid enim per testam nisi vigor districtionis: quid per saniem, nisi fluxus illicitæ cogitationis accipitur? Percussi ergo testa saniem radimus, cum post pollutiones cogitationis illicitæ, nos nosmetipsos aspere diiudicando mundamus. Potest etiam testa, fragilitas mortalitatis intelligi. Testa ergo saniem mundare, est mortalitatis (1) cursum fragilitatemque pensare, et putredinem miseræ delectationis abstergere. Nam dum quisquis considerat, quam citius caro ad pulverem redeat, festine superat hoc, quod se de carne intus turpiter impugnat. Cum ergo ex tentatione pravamentem cogitatio influxit: quasi ex vulnere sanies decurrit. Sed citius sanies tergitur , si in consideratione nostra fragilitas quasi in manu testa teneatur.

64 Neque enim parvipendenda sunt quæ quamvis usque ad effectum non pertrahunt, tamen illicite in mente versantur. Hinc est, quod quasi a vulneribus Redemptor noster saniem radere venerat, cum dicebat: « Audistis quia dictum est antiquis: Non moechaberis. Ego autem dico vobis quod si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam,

1] In codice Bessarionis hic superscribitur *humanae*.

iam moechatus est eam in corde suo. » (1) Sanies itaque tergitur, cum culpa non solum ab opere, sed etiam a cogitatione resecatur. Hinc est, quod (2) Ierobaal cum a paleis frumenta excuteret angelum vidit, ad cuius imperium protinus hoedum coxit, quem super petram posuit, et ius carnium desuper effudit: quae Angelus virga tetigit, (3) eaque ignis exiens de petra consumpsit. Quid est enim frumentum virga cædere, nisi rectitudine iudicii, a vitiorum paleis virtutum grana separare? Sed haec agentibus angelus apparet: quia tanto magis Dominus interiora denuntiat, quanto se studiosius homines ab esterioribus purgant. Qui occidi hœdum præcipit, id est, omnem appetitum nostræ carnis immolari, carnesque super petram poni, et ius carnium desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum, de quo per Paulum dicitur: « Petra autem erat Christus? » (4) Carnes ergo super petram ponimus, cum corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. (5) Ius etiam carnium desuper fundit, qui in conversatione Christi ipsas a se etiam carnales cogitationes exinanit. (6) Quasi enim ius ex carne liquida in petram funditur, quando mens et a cogitationum carnalium fluxu vacuatur. Quae tamen mox angelus virga tangit: quia intentionem nostram nequaquam

1) Matt. 5. 27.

2) Vatic. et Guss. pro *Ierabaal*, habent *Gedeon.*

3) Cod. Bessar. *eamque.* Et mox *frumenta.*

4] 1. Cor. 10. 4.

5) In cod. Bessar. *Ius etiam carnium desuper fundimus qui in conversatione Christi ipsa a nobis etiam carnales cogitationes exinanimus.* Mox *mens a cogitationum.*

6] Corrupte Floriac. Germ. Corb. *Quasi enim res.* In. Vatic. Gilot. Guss. legitur *liquidum*, pro *liquida,* scilicet, *carne.*

potestas divini adiutorii deserit. De petra autem ignis exit, et ius carnesque consumit quia afflatus a Redemptore spiritus, tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, ut omne quod in eo est illicitum et operis et cogitationis exurat. Quod ergo illic est ius in petram fundere, hoc est hic saniem testa mundare. Perfecta enim mens solerter invigilat, ut non solum perversa agere renuat, sed omne etiam quod in se per cogitationes turpiter liquatur, tergat.

65. Sed saepe de ipsa victoria bellum oritur, ut cum immunda cogitatio vincitur, victoris animus elatione pulsetur. Sic ergo mentem necesse est per munditiam erigi, ut tamen solicite debeat in humilitate substerni.

CAPUT XXXI.

Quod in eo, quod Iob in sterquilinio sedere dicitur, describitur verae humilitatis consideratio.

Sedens in sterquilinio.

66. IN sterquilinio quippe sedere, est de se vilia (1) quæpiam et abiecta sentire. In sterquilinio nobis quippe sedere, est ad ea, quae illicite gessimus, mentis oculos pœnitendo reducere, ut cum ante nos peccatorum stercora cernimus, omne, quod in animo de elatione surgit, inclinemus. In sterquilinio sedit, qui infirmitatem suam solicitus

1) Coc. et alii deinceps *vilia quaepiam*. invitis MSS. et antiq. Edit.

respicit, et sese de bonis, quae per gratiam perceperit, non extollit. An non in sterquilinio apud se Abraham sederat, qui dicebat: « Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis? » (1) Aperte enim cernimus in quo se apud se loco posuerat, qui pulverem se, ac cinerem, etiam cum Deo loqueretur, aestimabat. Si igitur ita se despicit, qui usque ad honorem divinae collocutionis ascendit, solicita intentione pensandum est, qua pœna illi feriendi sunt, qui et ad summa non proficiunt, et tamen de minimis extolluntur. Nam sunt nonnulli, qui cum prava agunt, de semetipsis magna sentiunt: in altum mentem sublevant, et praeire se ceteros virtutum meritis putant. Hi nimirum apud se introrsus humilitatis sterquilinium deserunt, et elationis fastigia ascendunt: illum videlicet imitantes, qui se primus apud se extulit, sed elevando prostravit: illum imitantes, qui accepta conditionis dignitate contentus non fuit, dicens: « In coelum conscendam, super astra coeli exaltabo solium meum. » (2) Unde et ei male coniuncta Babylonia, id est, confusa multitudo peccantium, dicit: « Sedeo regina, et vidua non sum. » (3) Quisquis ergo introrsus intumescit, in altum se apud semetipsum ponit. Sed eo se gravius in infimis deprimit, quo de se infima veraciter sentire contemnit. Sunt vero nonnulli, qui nihil quidem virtutis student agere, sed tamen non alios peccare conspiciunt, iustos se in eorum comparatione suspicantur. Neque enim corda omnium, una vel similis culpa transfigit. Hunc namque superbia illaqueat, illum forsitan ira sup-

1) Genes. 18. 27.
2) Isai. 14. 13.
3) Isa. 47. 8. - Babilonia *confusio* interpretatur.

plantat; hunc autem avaritia cruciat, illum vero luxuria inflammat. Et plerumque contingit, ut is quem superbia deprimit, alium respiciat qualiter ira succendat: et quia se ira non citius instigat, meliorem iracundo (1) iam reputat, atque apud semetipsum quasi de iustitia extollitur: quia pensare negligit vitium, quo gravius tenetur. Plerumque contingit, ut is quem avaritia sauciat, alium in luxuriae voragine mersum cernat: et quia se a pollutione carnali alienum respicit, quibus ipse sordibus spiritalis vitii intrinsecus polluitur, non attendit; dumque in alio pensat malum quod ipse non habet, in se negligit considerare quod habet: sicque fit, ut dum ad aliena diiudicanda mens ducitur, proprii iudicii lumine privetur: et eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat.

67 At contra hi, qui ad alta virtutum surgere veraciter appetunt, cum alienas culpas audiunt, mox cor ad proprias reducunt: et tanto rectius illas diiudicant, quanto verius istas deplorant. Quia igitur electus quisque in infirmitatis suæ consideratione se comprimit, dicatur recte; quod vir sanctus in sterquilinio dolens sedet. Qui enim vere se humiliat, (2) continuæ considerationis, oculo, (3) quibus circumseptus sit delictorum sordibus, proficiens pensat. Sciendum vero est, quia plerumque in prosperis importuna tentatione mens tangitur. Sed tamen aliquando et adversa exterius patimur, et intus tentationis impulsu fatigumur, ut et carnem flagella crucient, et tamen (4) ad mentem carnalis

1) Bessar. *se iracundo iam deputat:* Paulo post. ***Plerumque enim.***

2] Nonnulli MSS. ***continuae circumspectionis.***

3) Primus Rem. *quibus circumscriptus sit.*

4) Cod. Bessar. delevit *ad.* Mox *lacessions* habet.

suggestio inundet. Unde et bene post tot beati Iob vulnera, adhuc subiuncta sunt etiam male suadentis uxoris verba, quae ait:

CAPUT XXXII.

Uxor Iob male suadens, est carnalis cogitatio.

Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo et morere.

68 Uxor quippe male suadens, est carnalis cogitatio mentem lacessens. Sæpe etenim, ut dictum est, et foris flagellis atterimur, et intus carnali suggestione fatigamur. Hinc est enim, quod Ieremias deplorat dicens: « Foris interficit gladius, et domi mors similis est. (1) Foris enim gladius interficit, cum nos exterius feriens vindicta configit. Sed domi mors similis est: quia et flagella quidem sustinet, et tamen intus conscientia a tentationis sordibus munda non est. Hinc David ait: « Fiant tamquam pulvis ante faciem venti, et Angelus Domini affligens eos. »(2) Qui enim in corde suo aura tentationis rapitur, quasi ante venti faciem pulvis elevatur. Et cum inter hæc divina districtio percutit, quid aliud, quam Angelus Domini affligit?

69 Sed hæc aliter aguntur a reprobis, aliter ab electis.

---

1) Thren. 1. 20.
2) Psal. 32.5.

Illorum namque corda ita tentantur, ut consentiant: (1) istorum vero, tentationes quidem suscipiunt, sed repugnant. Illorum mens delectabiliter capitur: et si ad tempus quod male suggeritur displicet, sed postmodum per deliberationem libet. Isti vero sic tentationum iacula excipiunt, ut semper resistendo fatigentur: et si quando usque ad delectationem tentata mens rapitur, ipsam tamen citius subreptionem suæ delectationis erubescunt, et forti censura redarguunt, quidquid intra se exurgere carnale deprehendunt. Unde et bene mox subiungitur:

CAPUT XXXIII.

Quod sub virtutis specie blanda ad nos facie vitia veniunt: sed quid veneni intus habeant, in fine ostendunt.

Locuta es quasi una ex (2) stultis mulieribus. Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?

70 Dignum quippe est, ut sancta mens spiritali correptione comprimat, quidquid apud se carnale insolenter immurmurat: ne caro aut loquens aspera ad impatientiam illam pertrahat, aut loquens blanda, ad libidinis fluxa dissolvat. Censura igitur virilis, illicitæ cogitationis suggestionem redarguens, dissolutam turpitudinis mollitiem deprimat, dicens:

1) Gussanv. observat aliam esse lect. sc. *iustorum*. Reperitur in quibusd. MSS. et in Bessar. qui mox habet: *Iusti vero.*
2) Nonnulli ccd. *ex insipientibus mulieribus.*

Locuta es quasi una ex stultis mulieribus. Et rursum consideratio munerum cogitationis asperæ impatientiam refrenet, dicens: *Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?* Quisquis autem subigere vitia appetit, et ad (1) æternæ retributionis culmina veræ intentionis gressibus tendit: quo magis vallari se vitiorum bello undique conspicit eo se virtutum armis robustius accingit: et tanto minus iacula metuit, quanto contra hæc venientia fortiter pectus munit.

71. Sed plerumque dum contra hoc tentationum bellum fulciri magnis virtutibus nitimur, quaedam se nobis vitia sub specie virtutum tegunt, et quasi blanda ad nos facie veniunt: sed cuius adversitatis sint, discussa sentiuntur. Unde et amici beati Iob quasi pro consolatione conveniunt, sed in contumelias erumpunt: quia insidiantia vitia virtutum faciem sumunt, sed hostili invectione nos feriunt. Nam saepe immoderata ira, iustitia; et sæpe dissoluta remissio, misericordia vult videri. Saepe incautus timor, humilitas; saepe effrenata superbia appetit libertas apparere. Ad consolandum ergo amici veniunt, sed ad increpationis verba dilabuntur: quia nimirum vitia virtutum specie palliata, blanda quidem superficie inchoant, sed aspera nos contrarietate perturbant. Bene autem dicitur:

1] Bessar. *ad a ternae retributionis.*

CAPUT XXXIV.

Foedus adversum nos ineunt.

Condixerant enim sibi, ut pariter venientes visitarent eum.

72 VITIA quippe sibi sub virtutum praetextu condicunt: quia sunt quaedam vitia, quae adversum nos inter se quadam convenientia coniunguntur, sicut superbia et ira, et remissio et timor. Vicina namque est ira superbiae, et remissio timori. Condicendo (1) ergo veniunt, quae contra nos sibi ex quadam pravitatis cognatione sociantur.

73. Sed si ærumnam nostrae captivitatis agnoscimus, si ex amore æternæ patriae in intimis dolemus, vitia, quae male laetis subrepunt, bene tristibus prævalere non possunt. Unde et bene subditur:

CAPUT XXXV.

Afflictio fugat vitia.

Cumque elevassent proculoculos suos, non agnoverunt eum.

74 Afflictos enim nos vitia minime cognoscunt: quia triste cor mox ut pulsaverint, reprobata resiliunt; et quae

1) In cod. Bessar. *ergo conveniunt....* Et infra: *quae male laetis subripiunt.*

nos laetos quasi noverant, quia (1) penetrabant, moerentes cognoscere nequeunt, quia ipso nostro rigore franguntur. Sed antiquus hostis, quo in eis fortiter deprehendi se conspicit, eo illa sub virtutum imagine altius abscondi. Unde et subditur:

CAPUT XXXVI.

Nisi sub virtutum specie illudant.

Et exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus, sparserunt pulverem super caput suum in coelum, et sederunt cum eo in terra septem diebus et septem noctibus.

75 SIGNATUR enim pietas per ploratum, discretio per scissionem vestium , affectus operum per pulverem capitum, humilitas per sessionem. Aliquando enim pium quid hostis insidians simulat, ut ad crudelitatis terminum deducat: sicut est, cum plecti per disciplinam culpam prohibet, quatenus, quae hic non reprimitur, igne gehennae feriatur. Aliquando discretionis imaginem oculis obiicit, et ad indiscretionis laqueos perducat: sicut est, cum impulsu eius pro infirmitate nobis plus alimentorum quasi discrete concedimus, sed indiscrete contra nos bella carnis excitamus. Aliquando (2) affectum simulat bonorum operum, sed per hunc, inquietudinem irrogat laborum: sicut est, cum quis

1] Bessar. *penetraverant, ... agnoscere.*
2) Aliqui *effectum.* Cod. Bessar. *autem affectum.* Sed *autem* suprascribitur. Et paulo post *Aliquando enim .... ut effectum.*

quiescere non valet, et quasi de otio iudicari timet. Aliquando imaginem humilitatis ostentat, ut (1) affectum utilitatis subtrahat: sicut est, cum quosdam, plusquam sunt, infirmos atque inutiles, sibimetipsis asserit, ut dum se nimis indignos considerant, res, in quibus prodesse proximis poterant, ministrare pertimescant.

76 Sed hæc vitia, quæ sub virtutum specie antiquus hostis occultat: valde subtiliter manus compunctionis examinat. Quia enim veraciter intus dolet, quæ agenda foris, quæ non agenda sint, fortiter prævidet. Si enim nos virtus compunctionis in intimis afficit, omnis strepitus pravæ suggestionis obmutescit. Unde et sequitur:

CAPUT XXXVII.

Qui vitia ad virtutis usum possint famulari.

Et nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.

77 Si enim cor veraciter dolet, lingua contra nos vitia non habent. Nam cum plene vita rectitudinis quæritur, supervacua suggestio pravitatis (2) obturatur. Sæpe autem si forti nos studio contra vitiorum incentiva stringimus: ipsa etiam vitia ad usum virtutis immutamus. Nonnullos namque ira possidet, sed hanc, dum rationi subiiciunt, in

1) Edit. Vet. et pl. MSS. *effeclum utilitatis*. Non malo sensu. Magis tamen probatur, *affectum*, suffragantibus MSS.

2) Primus Remig. unus Vindoc. Corb. Germ. *obduratur*.

sancti zeli ministerium vertunt. Nonnullos superbia erigit: sed dum divinæ formidini animum inclinant, hanc ad defensionem iustitiæ in vocem liberæ auctoritatis immutant. Nonnullos fortitudo carnis illecebrat: sed dum exercendis piis operibus corpus subdunt, unde iniquitatis stimulum passi sunt, inde pietatis lucra mercantur. Unde et bene isdem beatus Iob post multa certamina hostiam pro amicis immolat. Quos enim per contentionem diu hostes pertulit, quandoque per sacrificium cives reddit: quia dum vitiosas quasque cogitationes subigendo in virtutes vertimus, tentationum adversa studia per intentionis hostiam, quasi ad (1) amica corda permutamus. Hæc nos in tribus voluminibus(2) tripliciter disseruisse sufficiat. In ipso namque operis huius exordio velut in molem nasciturae arboris linguæ radicem fiximus: ut expositionis ramos postmodum, prout singula expetunt loca, producamus.

---

1) Bessar. *amicorum*

2) Scilicet primis tribus libris. *Tripliciter* hoc est litteraliter, typice, moraliter. Hucusque ergo veluti fundamentum posuit totius operis: quasi argumentum enunciavit, ostendens historice quis fuerit beatus Iob, qualis insignitus virtutibus, quibus tribulationibus a Dæmone impetitus. Typice vero demonstravit B. Iob typum gessisse Redemptoris nostri Iesu Christi, qui humanitatem suscipiens, de sinu Patris ad nostra humiliter descendit, et usque ad mortem, mortem autem crucis, factus obediens, sævo dolorum turbine obrutus, vir dolorum effectus est, ita ut a planta pedis usque ad verticem capitis non esset in eo sanitas. Moraliter denique explicans primum et secundum caput Iob, animam christianam in viro illo sanctissimo designari demonstrat; quæ undique circumsepta tentationum multitudine, a felicissimo statu quietis in altitudinem maris tempestate furente devenit, ut non sit quo se vertat, quin insidiis et periculis occurrat. Nunc vero quomodo in illo infelicissimo statu se gererit Beatus Iob considerans, in sequentibus libris triplici similiter expositione eius historiam enodandam aggreditur.

TERTIUM CAPUT BEATI IOB.

POST haec aperuit Iob os suum, et maledixit diei suo, et locutus est; Pereat dies, in qua natus sum, et nox, in qua dictum est: Conceptus est homo. Dies illa vertatur in tenebras. Non requirat eum Deus desuper, et non illustret lumine. Obscurent eum tenebrae et umbra mortis. Occupet eum caligo, et involvatur amaritudine. Noctem illam tenebrosus turbo possideat. Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. Sit nox illa solitaria, nec laude digna. Maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan. Obtenebrentur stellae caligine eius. Expectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis aurorae, quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis. Quare non in vulva mortuus sum , egressus ex utero non statim perii? Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus? Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem cum regibus, et consulibus terrae qui aedificant sibi solitudines: aut cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas ar-

gento; aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem. Ibi impii cessaverunt a tumultu, et ibi requieverunt fessi robore, et quondam vincti pariter sine molestia. Non audierunt vocem exactoris. Parvus et magnus ibi sunt, et servus et liber a Domino suo. Quare misero data est lux, et vita his, qui in amaritudine animae sunt? Qui expectant mortem, et non venit, quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cum invenerint sepulchrum. Viro, cuius abscondita est via, et circumdedit eum Deus tenebris. Antequam comedo, suspiro, et quasi inundantes aquae, sic rugitus meus, quia timor, quem timebam, evenit mihi, et quod verebar, accidit. Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi? Et venit super me indignatio.

LIBER QUARTUS

In quo S. Gregorius paucis praefatus Scripturae litteram secum aliquando pugnare, et imprecationes Iob, sicut Ieremiae ac Devid, secundum id quod sonant, sine absurditate intelligi non posse; verba Iob ab initio Capitis tertii, ad versum vigesimum, historice, mystice, ac moraliter exponit.

(1) PRÆFATIO.

CAPUT I.

Scripturæ littera aliquando sibi contradicit.

QUI textum considerat, et sensum sacrae locutionis ignorat, non tam se eruditione instruit, quam ambiguitate confundit; quia nonnumquam sibi litterae verba contradicunt: sed dum a semetipsis per contra-

1] Quæ suquuntur præfationis titulo insignienda esse, ad mentem S. Doctoris probant quæ legimus in fine cap. IV. *Quia igitur utcumque quae in praefatione fuerant exquirenda distinximus, verba iam historiae disserentes exequamur.*

rietatem (1) dissident, lectorem ad intelligentiam veritatis mittunt. Quid enim est quod Salomon ait: (2) « Melius est comedere et bibere: » (3) et non longe post subiicit: « Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii? » (4) Cur luctum convivio praetulit, qui prius esum potumque laudavit? Si enim per electionem bonum est comedere et bibere, proculdubio esse melius debet ad domum gaudii, quam ad domum lamenti properare. Hinc est quod iterum dicit: « Laetare iuvenis in adolescentia tua. » (5) Et paulo post subiicit: « Adolescentia enim et voluptas vana sunt. » (6) Quid est hoc, quod vel prius reprehendenda praecipit, vel post praecepta reprehendit; nisi quod ipsis litterae verbis innuit, ut qui difficultatem exterius patitur, veritatis intelligentiam consideret, quam sequatur? quae nimirum veritatis intelligentia cum per cordis humilitatem quaeritur, legendi assiduitate penetratur. Sicut enim ignotorum hominum facies cernimus, et corda nescimus; sed si familiari eis locutione coniungimur, usu colloquii eorum etiam cogitationes indagamus: ita cum in sacro eloquio sola historia aspicitur, nihil aliud quam facies videtur; sed si huic assiduo usu coniungimur, eius nimirum mentem quasi ex collocutionis familiaritate penetramus. Dum enim alia ex aliis colligimus, facile in eius verbis agnoscimus, aliud esse quod intimant, aliud quod sonant. Tanto autem quisque notitiae illius extraneus redditur quanto in sola eius superficie ligatur.

1] Corb. Germ *dissidunt.* In cod. quoque Bessar. *dissidunt.*

2) In duob. Rem. duobus. Remig. Compend. Val-cl. *melius est manducare et bibere quam ire ad domum luctus.* -- 3] Eccli. 2. 24.

4) Ibid. 7. 3. Conf. Dial. l. 4. cap. 4. -- 5] Eccl. 11. 19. -- 6) Ibid. 10.

CAPUT II.

Imprecationes Iob intelligi ad litteram sine absurditate nequeunt.

Ecce enim, quod beatus Iob diei suo maledixisse describitur, dicens: *Pereat dies, in qua natus sum, et nox, in qua dictum est: Conceptus est homo.* (1) Si superficietenus (2) historia attenditur, quid his verbis reprehensibilius invenitur? Quis autem nesciat, diem in quo natus est, nequaquam tunc stare potuisse? (3) Modus quippe est temporis, ut statum non habeat mansionis. Quia enim per ventura tendit ad esse, semper ex praeteritis festinat non esse. Cur ergo vir tantus ei malediceret rei, quam nequaquam subsistere non ignoraret? Sed fortasse aliquiis dicat, quod ex eo pondus virtutis eius aspicitur: quia tribulatione commotus, illi rei maledictum irrogat, quae constat, quod minime subsistat. Sed hoc citius perspecta ratio destruit: quia si subsistebat res, cui malediceret, pernitiosum maledictum intulit: si autem non subsistebat, otiosum. Quisquis vero eius spiritu plenus est, quia ait: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, rationem reddent de eo in die iudicii:* (4) ita otiosa admittere, sicut etiam perniciosa formidat. Cui adhuc sententiae adiungitur: *Dies ille vertatur in tenebras: non requirat eum Deus desuper,* (5) *et non sit in recordatione, et non* (6) *illustret lumine: obscurent eum tene-*

---

1) Iob. 3. 3.
2) In cod. Bessar. *superficie historiae attenditur.* Alibi: deest *historia*
3) Gilot. Vatic. Gussanv. a MSS. recedendo hic habent *motus.* Melius. *modus*, ut etiam vetustæ ed. retinuerun, quod statim patebit attendenti; nam dies est vere *modus*, seu species temporis. -- 4] Matt. 12. 36.
5) In cod. Bessar. deest *et non sit in recordatione.*
6} Editi *non illustretur.* Huic lect. contradicunt omnes MSS. nostri.

brae et umbra mortis, occupet eum caligo, et involvatur amaritudine. Noctem illam tenebrosus turbo possideat, (1) *sit nox illa solitaria, nec laude digna, expectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis aurorae.* (2) Dies, qui elapsus cursu temporis scitur, cur verti in tenebras dicitur? Et cum constaret, quia non subsisteret, cur optatur ut eum umbra mortis obscuret? (3) Vel quae calligo occupat, quae implicatio amaritudinis non involvit? Aut quis noctem tenebrosus turbo possidet, quam nullus status tenet? Aut quomodo optatur fieri solitaria, quae transeundo iam fuerat nulla? Aut lucem quo modo expectat, quae et sensu caret, et in proprio statu non permanet? Quibus adhuc verbis subiicit:

CAPUT III.

Quod quantum apud nos valet aqua baptismatis, tantum apud veteres valuit, vel pro parvulis sola fides, vel pro maioribus sacrificium, vel pro Hebraeis circumcisionis mysterium.

Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii? Quare exceptus geni-

---

1] Hic insertum ab editoribus, *non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus*, amputandum censuimus, MSS. omnes secuti.

2] Vers. 4. 5. 6 7. et 9.

3) Locum hunc valde corruptum ex MSS. restituimus. Prius legebatur apud Coc. et in seq. ed. *quem diem caligo occupet quem implicatio amaritudinis non involvit. Aut quam* etc. Particula *non* addita contra MSS.

bus? Cur lactatus uberibus? Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem.

Numquid si egressus ex utero statim periisset, retributionis meritum ex hac ipsa perditione conciperet? Numquid aeterna requie abortivi perfruuntur? Quisquis enim regenerationis unda non solvitur, (1) reatu primi vinculi ligatus tenetur. Quod vero apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierant, mysterium circumcisionis. Nam quia unusquisque cum primi parentis culpa concipitur, Propheta testatur, dicens: « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. » (2) Et quia is, quem salutis unda non diluit, originalis culpæ supplicia non amittit, aperte per semetipsam Veritas perhibet, dicens: « Nisi quis renatus fuerit

omnium fidem sensum evertit, aliunde satis apertum et obvium, sc. *Quae caligo occupare, aut quae amaritudo involvere potest diem qui iam elapsus est.* Quemadmodum statim dicitur: *Quis noctem tenebrosus turbo possidet*, etc. Sic legitur locus hic in cod. Bessar. *Vel quem caligo occupat, quem implicatio amaritudinis non involvit? Aut quam noctem etc.* Mautinam lectionem quisque facile præferendam omnibus videt. Mox Bessar. habet *quae et luce caret et sensu.*

1) Coc. Gilot. Vatic. Guss. *reatus primi vinculis*, optimo sensu. At ne huic lectioni adhæreamus obstat MSS. auctoritas. Cum iis quæ proxime sequuntur conferendus Aug. Ep. ad Dardanum nunc 187. c. 11. In Bessar. *reatus primi vinculis.*

2) Psal. 50. 7. Subiungitur in ed. *et in peccatis concepit me mater mea:* non in MSS.

ex aqua et Spiritu sancto, non habebit vitam aeternam.» (1) Quid est ergo, quod in vulva se mortuum fuisse desiderat, et potuisse se quiescere eiusdem mortis beneficiis sperat, dum constet, quod nequaquam eum requies vitae susciperet, si a reatu illum originalis culpae nequaquam divinae cognitionis Sacramenta liberassent? Qui adhuc cum quibus quiescere potuisset, adiungit dicens: « Cum regibus et consulibus terrae, qui aedificant sibi solitudines. » Quis ignoret, quod reges terræ ac consules eo a solitudine longe sunt, quo innumeris obsequentium cuneis constipantur? Vel quam difficile hi ad requiem tendunt, qui tam duris rationum multiplicium nexibus adstringuntur? Scriptura attestante, quae ait: « Iudicium durissimum (2) in his qui praesunt fiet. » (3) Unde in Evangelio Veritas dicit: « Cui multum datum est, multum quaeretur ab eo. » (4) Qui adhuc quos in eadem requie socios habuisset, insinuat dicens: « Aut cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas argento. » Rarum valde est , ut qui aurum possident, ad requiem tendant , dum per semetipsam Veritas dicat: « Difficile, qui necunias habent, intrabunt in regnum cœlorum. » (5) Nam qui hic multiplicandis divitiis inhiant, quae alterius vitae gaudia sperant? Quod tamen, ut Redemptor noster valde rarum, et ex solo divino miraculo evenire posse monstraret: « Apud homines, inquit, hoc impossibile est, apud Deum autem possibilia

1) Iohan. 3. 5.
2) Revocavimus partic. *in* omissam in ed.
3) Sap. 6. 6.
4) Luc. 12. 48.
5] Luc. 18. 24.

omnia sunt. » (1) Quia igitur verba haec in superficie a ratione discordant, ipsa iam littera indicat, quod in eis sanctus vir iuxta litteram nihil dicat.

24 Sed si prius in sacro eloquio alia maledicta discutimus, hoc, quod beati Iob ore prolatum est, subtilius indagamus. Quid est enim, quod David, qui retribuentibus sibi mala non reddidit, cum Saul et Ionatha belllo occumberent, Gelboë montibus meledixit, dicens: « Montes Gelboë nec ros, nec pluvia veniat super vos, neque sint agri primitiarum: quia ibi abiectus est (2) clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo? »(3) Quid est, quon Hieremias cum prædicationem suam cerneret audientium difficultate præpediri, maledixit, dicens: « Maledictus vir, qui annuciavit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus? »(4) Quid ergo montes Gelboë, Saul moriente, deliquerunt, quatenus in eos, nec ros, nec pluvia caderet, et ab omni eos viriditatis germine sententiæ sermo siccaret? Sed quia Gelbœ interpretatur *decursus*, per Saul autem *unctum et mortuum*, mors nostri Mediatoris exprimitur: non immerito per Gelboë montes superba Iudæorum corda signantur, quæ dum in huius mundi desideriis defluunt, in Christi, id est, uncti se morte miscuerunt. Et quia in eis unctus rex corporaliter moritur, ipsi ab omni gratiæ rore siccantur. De quibus et bene dicitur: « Ut agri primitiarum esse non possint. » Superbæ quippe Hebræorum mentes primitivos fructus non ferunt: quia Redemptoris adventu ex parte maxima in per-

1) Matt. 19. 20.

2) In ed. Coc. Gilot. Vatic. Guss. inseritur, *clypeus fortium*: qua auctoritate nos latet.

3) 2. Reg. 1. 21.

4) Ier. 20. 15.

fidia remanentes, primordia fidei sequi noluerunt. Sancta namque Ecclesia in primitiis suis multitudine gentium fœcundata, vix in mundi fine Iudæos, quos invenerit, (1) suscipiet: et extrema colligens, eos quasi reliquias frugum ponet. De quibus nimirum reliquiis Isaias, dicit: « Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ salvae fient. » (2) Possunt tamen idcirco Gelboë montes ore Prophetae maledici, ut dum fructus exarescente terra non oritur, possessores terrae sterilitatis damno feriantur, quatenus ipsi maledictionis sententiam acciperent, qui apud se mortem regis suscipere iniquitate sua exigente meruissent.

Sed quid est, quod a propheta maledictionis sententiam vir ille suscepit, qui nativitatem illius patri nunciavit? hoc nimirum tanto intrinsecus maiori mysterio plenum est, quanto extrinsecus humana ratione vacuum. Nam si quid exterius rationabile fortasse sonuisset, nequaquam nos ad studium interioris intellectus accenderet. Eo ergo nobis plenius aliquid intus innuit, quo foris rationabile nihil ostendit. Si enim ex matris suae utero hoc in mundo Propheta affligendus prodiit, nativitatis eius nuncius quid deliquit? Sed quid persona Prophetae fluctuantis, nisi per pœnæ meritum veniens humani generis mutabilitas designatur? Et quid per patrem illius, nisi iste, de quo nascimur, mundus exprimitur? Et quis est ille vir, qui nativitatem nostram patri annunciat, nisi antiquus hostis? Qui cum nos in cogitationibus fluctuare consideret, malorum mentes, qui ex auctoritate huius mundi praeeminent, ad persuasionem nostræ deceptionis instigat. Cumque nos agere infirma conspexerit,

1) Bessar. *suscipit .... ponit.*
2) Isaiæ. 10. 22.

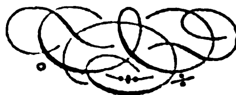
ea quasi fortia favoribus extollit, (1) et quasi natus masculus, loquitur: cum corruptores veritatis per mendacium nos extitisse gratulatur. Patri ergo masculum natum denuntiat, quando huic mundo eum, quem persuaserit, factum innocentiae corruptorem demonstrat. Nam cum cuilibet peccanti ac superbienti dicitur: Fecisti sicut vir: quid aliud, quam natus masculus in mundo perhibetur? Iure itaque vir, qui masculum natum nuntiat, maledicetur; quia ipso eius nuntio reprobum gaudium (2) nostri corruptoris indicatur. His ergo Scripturae sacrae maledictionibus discimus, quid apud beatum Iob in voce maledictionis inquiramus: ne quem Deus post vulnera et (3) verba remunerat, lector verba eius redarguere non intelligens praesumat. Quia igitur utcumque haec, quae in praefatione fuerant exquirenda dixtinximus, verba iam historiae differentes exsequamur.

---

1) Ita in omnibus pene MSS. nimirum in Corb. Germ. duob. Rem. duob. Remig. in omnibus Norman. duob. Compend. S. Alb. Longip. Val-cl. in uno Vindocin. Ex Remig. unus et alter Vindoc. habent *et quasi natus masculus loquitur*. In nullo autem legitur ut in aliis editis: *et quod sit natus masculus loquitur*. Vetus edit. Paris habet, *et quasi nato masculo loquitur*. Vet. Basil. et *quasi natis masculis loquitur*. In cod. Bessar. *natus est masculus* suprascripto *est*.

2) In Bessar. *nostrae corruptionis ..... verbera*.

3] In editis et nonnullis MSS. *et verbera*. Legendum cum MSS. Corb. Germ. et Rem. *et verba*, suadent haec proxime seq. *inter vulnera corporis inter verba male suadentis uxoris*. Possunt etiam amicorum verba et probra hic notari.

CAPUT I.

Iob istis verbis non maledixisse sentiendum.

Post haec aperuit Iob os suum, et maledixit diei suo, dicens: Pereat dies in qua natus sum.

ON est neglecte disserendum quod dicitur, *Aperuit os suum*. Scriptura enim sacra ex his quae tenuiter praemittit, reverenter expectanda indicat quae subiungit. Sicut enim clausa vascula quid intus habeant ignoramus; aperto vero ore vasculorum, quid intrinsecus contineatur agnoscimus: ita sanctorum corda, quae clauso ore deteguntur: et cum cogitationes detegunt, os aperire referuntur, ut intenta mente, quasi apertis vasculis, quid intus contineant, festinemus cognoscere, ac nosmetipsos eorum intimo odore recreare. Unde et sublimia praecepta Domino in monte (1) dicturo praemittitur: *Aperiens os suum dixit:* (2) quamvis illic et hoc accipi debeat, quia tunc os suum in praeceptis aperuit, in quibus dudum aperuerat ora Prophetarnm. Valde autem solerter intuendum est quod dicitur, *Post hæc*: ut nimirum rei virtus quae agitur, veraciter ex tempore sentiatur. Prius enim vastitas(1) rerum, ex-

1) Unus ex Rem. et alter Remig. *daturo*: quo verbo utitur August. lib. 1. de Serm. Dom. in monte, quem hic nonnihil imi[illegible]tur Greg.

2) Matth. 5. 2.

3) Accipe malo sensu hoc verbum *vastitas*, scilicet vastatio, deprædatio.

tinctio pignorum, dolor vulnerum, persuasio coniugis, adventus amicorum describitur, qui scidisse vestes, exclamantesque flevisse, pulvere capita conspersisse, et diu considentes in terra tacuisse memorantur, ac deinde subiungitur: *Post hæc aperuit Iob os suum, et maledixit diei suo*: ut ipso videlicet narrationis ordine perpendatur, quia nequaquam maledictum per impatientiam protulit, qui ad maledictionis vocem amicis adhuc tacentibus erupit.

2. Si enim ira motus malediceret, audito damno substantiae, cognita morte filiorum, eum procul dubio ad maledictionem dolor excitaret. Sed quid tunc dixit audivimus. Ait namque: « Dominus dedit, Dominus abstulit. » (1) Rursum, si ira motus malediceret, saltem percussus in corpore, vel male suasus a coniuge, maledictum inferre potuisset. Sed quid tunc respondit agnovimus. Ait namque: « Locuta es quasi una ex stultis mulieribus. Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? » (2) Post haec vero describitur, quia amici veniunt, flent, consident, tacent: moxque subiungitur hoc, quod diei suo maledixisse perhibetur. Nimis itaque incongruum est, ut suspicemur, eum nullo instigante, nullo pulsante, ex impatientia ad vocem maledictionis erumpere, quem nimirum novimus inter damna rerum mortemque filiorum, inter vulnera corporis, inter verba male suadentis uxoris, magna Creatori praeconia humili mente reddidisse. Patefecit ergo qua mente hæc quietus dixerit, qui tot Dei laudes etiam percussus (3) emanavit. Neque enim postmodum non percus-

1) Iob. 1. 21.
2) Iob. 2. 10.
3) Ita omnes Rem. Remig. Corb. Germ. Golb. Floriac. Vindoc. Norm. etc. et Vet. edit. Recentes *percussus enarravit.*

sus superbire potuit, quem et in percussione dolor humilem ostendit. Sed cum certo novimus, quod maledictum Sacra Scriptura prohibet; cur recte aliquando fieri dicimus, quod (1) vitari eodem sacro eloquio non ignoramus?

3 Sciendum vero est, quod scriptura sacra duobus modis maledictum memorat, aliud videlicet, quod approbat, aliud quod damnat. Aliter enim maledictum profertur iudicio iustitiæ, aliter livore vindictæ. Meledictum quippe iustitiæ iudicio, ipsi (2) primo homini peccanti prolatum est, cum audivit: *Maledicta terra in opere tuo.* (3) Maledictum iudicio iustitiæ profetur, cum ad Abraham dicitur: *Maledicam maledicentibus tibi.* (4) Rursum quia maledictum non iudicio (5) iustitiæ, sed livore vindictæ promitur, voce Pauli Apostoli prædicantis admonemur, qui ait: *Benedicite, et nolite maledicere.* (6) Et rursum: *Neque maledici regnum Dei possidebunt.* (7) Deus ergo maledicere dicitur, et tamen maledicere homo prohibetur, quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit nisi examine et virtute iustitiæ.

4. Cum vero sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed (8) ex iustitia e-

---

1) Ita etiam laudati MSS. Editi habent *quod vetari.*

2) Nonnulli MSS. *ipso primo homine peccante.* Aliqui, *in ipso primo homine peccante.* Cod. quoque Bessar. *ipso primo* etc. absque *in.* mox *Abrae.*

3) Gen. 3. 17.

4) Gen. 12. 3.

5) Cod. Besar. *Iustitiae profertur ..... vindicta promitur.* Et paulo post *qua maledictione debeant,* et mox *interno iudice.*

6) Rom. 12. 14.

7) 1. Con. 6. 10.

8) Ita fere omnes nostri MSS. Vet. edit. et aliæ *ex iuxtitia examinis.* Secundus Rem. habet: *sed ex voto iustitiae ultionis scilicet examine iustitiae.*

xaminis erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et mala foras exurgentia, quia maledicto debeant ferire, cognoscunt: et eo in maledicto non peccant, quo ab interno iudicio non discordant. Hinc est, quod Petrus in offerentem sibi penunias Simonem, sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* (1) Qui enim non ait: *est*, sed *sit*, non indicativo, ed optativo modo se haec dixisse signavit. Hinc Helias duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, descendat ignis de caelo, et consumat vos.* (2) Quorum utrorumque sententia quanta (3) severitatis ratione convaluit, terminus causae monstravit. Nam et Simon aeterna perditione interiit, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus ergo subsequens testificatur, qua mente maledictionis sententia promitur. Cum enim (4) et maledicentis innocentia permanet, et tamen eum, qui maledicitur, usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis fine colligitur, quia ab uno et intimo iudice in reum sententia sumpta iaculatur.

5. Igitur si subtiliter beati Iob verba pensamus, non est eius maledictio ex malitia delinquentis, sed ex rectitudine iudicis: non est ira commoti, sed doctrina tranquilli. Qui enim tam recta maledicens intulit, non perturbationis vitio succubuit, sed doctrinae magisterium impendit. Vidit

1) Act. 8. 20.
2) 4. Reg. 1. 10.
3) Sic. legitur in Corb. Germ. in omnibus MSS. et in Vet. edit. Paris. et Basil. In aliis loco *veritatis* habetur *severitatis*. *Severitatis* habet etiam cod. Bessar.
4) Unus Rem. et duo Remig. *cum enim maledicitur quis, et maledicentis innocentia permanet.*

quippe amicos cum clamore flere, vidit vestes scindere, vidit pulvere capita conspersisse, vidit consideratione suae percussionis obmutescere: et vir sanctus inspexit, quia hi, prospera temporalia requirebant, ex comparatione mentis propriae, eum temporali fractum adversitate crediderant. Perspexit, quod transitoria afflictione percussum desperate non flerent, nisi ipsi desperatam mentem ab spe incolumitatis internae subtraherent: et dum erumpit foras in vocem doloris, vulneratis intus ostendit virtutem medicaminis, dicens:

CAPUT II.

Quod mutabilitatem huius transitoriae vitae in qua nati sumus, sanctus quisque perire desiderat.

Pereat dies, in qua natus sum.

6 Quid enim debet per diem nativitatis, nisi omne hoc tempus nostræ mortalitatis intelligi? quod quamdiu nos in hac nostrae mutabilitatis corruptione retinet, æternitatis nobis incommutabilitas non apparet. (1) Qui igitur diem iam æternitatis videt, ægre diem suæ mortalitatis sustinet. Et notandum, quia non ait: *Pereat dies in qua conditus*; sed, *Pereat dies in qua natus sum.* In die quippe iustitiæ homo est conditus, sed iam in tempore culpae natus. Adam enim conditus, sed Cain primus natus est. Quid est ergo diei nativitatis maledicere, nisi aperte dicere: Dies mutabilitatis pereat, et lumen æternitatis erumpat?

7 Sed quia perire duobus modis dicere solemus; (aliter

1] Cod. Bessar. *Quia.*

enim perire dicimus, quando aliquid optamus ut non sit; et aliter perire dicimus, quando optamus ut male sit: hoc quod de hoc die subditur, « *obscuret eum caligo, et involvatur amaritudine,* » liquido ostendit quia dies iste non ita, ut non sit, sed ita perire optatur, ut male sit. Involvi enim amaritudine non potest, quod omnino perditum penitus non est. Hoc autem tempus nostræ mutabilitatis non quandoque ita periturum, id est, transiturum est, ut male sit, sed ut penitus non sit, Angelo in sacro eloquio attestante, qui ait: « Per viventem in secula, quia tempus iam non erit. » (1) Nam etsi propheta dicit: « Erit tempus eorum in æternum, » (2) quia per momenta tempus deficit, nomine temporis eorum defectum vocavit, ostendens, quod (3) sine omnimodo defectu deficiunt, hi, qui a visionis intimae consolatione separantur. Quia ergo nostrae mortalitatis hoc tempus non ita ut male sit, sed ita perit ut non sit; quærendum est, quid sit quod non ita ut non sit, sed ita perire optatur ut male sit. Humana enim anima, seu angelicus spiritus ita immortalis est, ut mori possit: ita mortalis ut mori non possit. (4) Nam beate vivere, sive per vitium, sive per supplicium perdit. Essentialiter autem vivere, neque per vitium, neque per supplicium amittit. A qua-

1) Apoc. 10. 6.

2) Psal. 80. 16.

3) Ad fidem antiquiorum MSS. hic expunximus voculam *fine*, quæ sic legitur in aliis editis: *Quod sine fine omnimodo defectu deficiunt.* etc. in Uticensi olim legebatur *sine fine* sed vox *fine* expuncta est. Perseverat etiam in Bessar.

4) Duobus quippe modis vivit anima humana, seu angelicus spiritus. Vivit ut sit, vivit ut beata sit. Et ideo quidem prima donatur vita, ut altera frui valeat. Primum vivendi modum numquam amittere potest: secundum utique per culpam, quae ideo lethalis dicitur, quia ad æternum lethum animam perducit.

litate enim vivendi deficit, sed omni modo subsistendi interitum nec moriens sentit. Ut ergo breviter dixerim, et immortaliter mortalis est, et mortaliter immortalis.

8. Dum igitur dies, ut pereat, optatur, et paulo post involvendus amaritudine dicitur, quem credamus, quod vir sanctus diei nomine exprimere voluit, nisi apostatam spiritum, qui in vivendi essentia etiam moriendo subsistit? quem perditio vitae non subtrahit, quia in aeterno dolore positum, servando mors immortalis extinguit. (1) Qui iam a beatitudinis gloria deiectus, adhuc optatur, ut pereat, ut videlicet retrusus dignis suppliciis, etiam tentandi licentiam amittat.

9. Is nimirum diem se exhibet, quia per prospera (2) illicit; sed in noctis tenebras desinit, quia ad adversa perducit. Diem namque (3) ostendebat, cum diceret, *In quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut Dii*: (4) sed noctem intulit, cum ad mortalitatis tenebras perduxit. Dies itaque est, illata promissio meliorum: sed nox est, exhibita ipsa experientia calamitatum. Antiquus hostis dies est per naturam bene conditus: sed nox est per meritum ad tenebras delapsus. Dies est, cum pollicendo bona, humanis aspectibus lucis se angelum simulat, Paulo attestante qui ait: *Ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis*; (5) sed nox est, cum mentes consentientium erroris tenebris obscurat. Vir ergo sanctus in do-

1] In cod. Bessar. *Iam a beatitudinis adhuc gloria optatur ut pereat deiectus.*

2) Ita omnes MSS. non, *per prospera incipit*, ut est in editis.

3] Additum *se* ab editoribus expunximus, consentientibus MSS. nostris.

4) Genes. 3. 5.

5) 2. Cor. 11. 14.

lore proprio causam totius humani generis deflens, et nihil speciale omni modo (1) in speciali vulnere cogitans, reducat ad animum originem culpae; et consideratione iustitiae, dolorem temperet poenae. Videat humanum genus unde, quo cecidit, et dicat: *Pereat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est: Conceptus est homo.* Ac si aperte dicat: Pereat spes ab apostata angelo illata, qui diem se simulans, ex promissione divinitatis emicuit; sed noctem se exhibens, lucem nobis nostrae immortalitatis obscuravit. Pereat antiquus hostis, qui lucem promissionis ostendit, et peccati tenebras contulit: qui quasi diem se blandiendo innotuit, sed usque ad tenebrosam noctem ex impressa cordis cæcitate perduxit. Sequitur:

CAPUT III.

Vertitur in tenebras, cum quae promittit prospera, intelliguntur adversa.

Dies ille vertatur in tenebras.

10 Quasi lucet dies ista mentibus hominum, cum pravitatis eius persuasio prospera creditur, et qualis sit intrinsecus, non videtur. Sed cum iniquitas illius, sicut est, agnoscitur; dies falsae promissionis quasi quibusdam ante (2) iudicis nostri oculos tenebris obscuratur, quia videlicet, qualis

1] Antiqu. Rem. *in mortali vulnere* Colb. Germ. *in speciali mortali*: sed expunct; est vox, *mortali.*

2] Editi invitis MSS. *ante iudicis nostri.* Et vero non de Domini, sed de mentium nostrarum iudici hic sermo est.

est ex merito, talis perspicitur in blandimento. In tenebras ergo dies vertitur, quando advérsa intelligimus, etiam quæ prospera suadendo pollicetur. In tenebras dies vertitur, quando antiquus hostis qualis est saeviens, talis a nobis perspicitur, etiam sub blandimentis latens; ne fictis prosperitatibus quasi ex diei lumine illudat, et veris miseriis ad peccati tenebras pertrahat.

CAPUT IV.

Cur humana natura reparata, non angelica.

Non requirat, eum Deus desuper, et non illustret lumine.

11 OMNIPOTENS Deus sicut ex nihilo bona facere potuit; ita cum voluit, per incarnationis suae mysterium etiam perdita bona reparavit. Duas vero ad intelligendum se (4) creaturas fecerat, angelicam videlicet, et humanam: utramque vero superbia perculit, atque ab statu ingenitæ rectitudinis fregit. Sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero et spiritus est, et caro. Misertus ergo creator ut redimeret, illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ, ex infirmitate aliquid constat, habuisse, et eo (1) altius debuit apostatam angelum repellere, quo

1) In vulgatis *amplius*. Sequimur MSS. Corb. Germ. omnes Rem. Remig. Norman. in quibus constanter habetur *altius*, hoc est, ex altiori loco.

2] Nota cur Angeli et homines creati sint intelligentia praediti.

cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit. Unde recte Psalmista cum misertum Redemptorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit, dicens: *Et memoratus est, quia cao sunt.*(1)

12 Ac si diceret: Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud, quo et perditus homo (2) reparari debuit, et superbiens spiritus reparari non possit: quia nimirum angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostravit. Quia ergo humanum genus ad lucem poenitentiae Redemptoris adventu reducitur, apostata vero angelus ad restaurationis lucem nulla spe veniæ, nulla (3) conversionis emendatione revocatur, dicatur recte: « Non requirat eum Deus desuper, et non illustret lumine.» Ac si aperte diceretur: Quia ipse tenebras intulit , toleret sine fine quod fecit; nec unquam lumen pristini status recipiat, quia hoc etiam non suasus amisit. Sequitur:

CAPUT V.

Diabolum erroris cæcitas sic obruit, ut ad pœnitentiæ lucem non sit resurrecturus.

Obscurent eum tenebrae et umbra mortis.

13 PER umbram mortis, oblivio debet intelligi: quia si-

1) Psal. 77. 39.
2) In Bessar *reparare .... reparare,* mox *restituimus .... conversationis.* Nota quam insinuat doctrinam de hominis lapsu, et angelorum, cur illis denegata, hominibus vero benigne facta est misericordia.
3) Edit. Vatic. et Gussanv. cum Colb: *conversationis.*

cut mors interimit vitam, ita oblivio extinguit memoriam. Quia ergo apostata angelus æternæ oblivioni traditur, umbra mortis obscuratur. Dicatur igitur: Obscurent eum tenebræ et umbra mortis, id est, sic eum erroris sui cæcitas obruat, ut nequaquam ulterius ad lucem pœnitentiæ per divini respectus memoriam resurgat. Sequitur:

CAPUT VI.

Quid nunc patiatur, et quid passurus sit post iudicium.

Occupet eum caligo, et involvatur amaritudine.

14. ANTIQUUS hostis nequitiæ suæ vinculis astrictus, aliud est, quod nunc patitur, aliud quod in fine patietur. Quia enim a lucis intimæ ordine cecidit, nunc semetipsum intrinsecus erroris caligine confundit. Sed post hoc amaritudine involvitur; quia ex merito spontaneæ caliginis, æterno Gehennæ tormento cruciatur. Dicatur ergo: Is qui serenitatem lucis intimæ perdidit, quid est quod ante extremum supplicium (1) tolerat? *Occupet eum caligo.* Subiungatur etiam quæ illum pœna subsequens etiam sine termino devastat: *Involvatur amaritudine.* Omne quippe, quod involutum est, finem suum quasi nusquam indicat, quia sicut non ostendit quo incipit, ita non detegit quo desistit.

1) In cod. Bessar. non legitur per interrogationem. Mox. *subsequens sine.* Et paulo post. *manifeste.*

Involvi ergo amaritudine antiquus hostis dicitur, quia superbiæ eius supplicia non solum omnimoda, sed etiam infinita præparantur. Quæ videlicet eius pœna tunc initium accipit, cum districtus ad extremum iudicium iudex venit: Unde et bene subditur:

CAPUT VII.

Quid per annum, diem, mensemque intelligatur, et quid item sit annum Domini placabilem praedicari.

Noctem illam tenebrosus turbo possideat.

15 Scriptum quippe est: *Deus* (1) *manifestus veniet: Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit: et in circuitu eius tempestas valida.* (2) Tenerbosus ergo turbo hanc noctem possidet: quia apostatam spiritum a conspectu districti iudicis ad æterna supplicia, pavenda illa tempestas rapit. Turbine ergo nox ista possidetur: quia superba eius caecitas districta animadversione percutitur. Sequitur:

1] Ita MSS. potiores. In Utic. ad marginem notari *manifeste*, quam lectionem amplexi sunt vulgati.

2) Psal. 49. 3.

CAPUT VIII

Quid diei, mensis et anni nomine in verbis Iob intelligendum.

Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.

16 ANNUM praedicationem supernae gratiae non inconvenienter accipimus: quia sicut in anno congestis diebus tempus perficitur, ita in superna gratia virtutum multiplex vita completur. Potest per annum etiam multitudo intelligi redemptorum, quia sicut ex dierum multitudine annus dicitur, ita ex collectione bonorum omnium, illa electorum innumerabilis universitas expletur. Hunc namque annum perfectae multitudinis Isaias praedicat, dicens: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me Dominus: ad nunciandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et praedicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem:* (1) *ut praedicarem annum* (2) *placabilem Domini.* (3) Annus enim placabilis Domini praedicatur, cum futura plebs fidelium veritatis lumine illustranda praedicitur. Quid vero per dies, nisi singluae quaeque electorum mentes: quid per menses, nisi multiplicatae eorum ecclesiae, quae unam Catholicam faciunt, designatur? *Illa* ergo *nox non computetur in diebus*

1) Cod. Bessar. *et.* Mox deficit *Domini.*
2) Unus Rem. duo Remig. et Val-cl. *placabilem Domino.*
3] Isai. 6. 11. 2.

anni, nec numeretur in mensibus, quia antiquus hostis superbiae suae tenebris pressus, adventum quidem Redemptoris conspicit, sed nequaquam ad veniam cum electis redit. Hinc enim scriptum est: *Nusquam enim Angelos apprehendit, sed tamen Abraham apprehendit.* (1)

17 Idcirco namque Redemptor noster non Angelus, sed homo factus est, quia hoc proculdubio fieri debuit, quod redemit, ut et perditum angelum non apprehendendo desereret, et hominem in semetipso apprehendendo repararet.

18 Possunt etiam dies hi, qui in interna luce permanent Angelici spiritus; menses autem, eorum ordines et dignitates intelligi. Singuli enim quique spiritus, quia lucent, dies sunt. Sed quia certis quibusdam dignitatibus distinguuntur, ut alii Throni, alii Dominationes alii Principatus, alii Potestates sint; pro hac ipsa distributione agminum, menses vocantur. Sed quia antiquus hostis nequaquam ad meritum lucis, nequaquam ad ordinem supernorum agminum reducitur; nec in diebus anni, nec in mensibus numeratur. Sic quippe illum perpetratæ superbiæ cæcitas gravat, ut ultra ad illa claritatis intimæ superna agmina non redeat. Nequaquam iam stantibus lucis dignitatibus admiscetur, quia tenebrarum suarum merito semper ad ima deprimitur. Qui quia ab illa patriæ cælestis frequentia exors in perpetuum permanet, recte adhuc subiungitur:

CAPUT IX.

Diabolus redempto homine et idolis reprobatis, fit solitarius et sine laude.

1] Heb. 2. 16.

Sit nox illa solitaria, nec laude digna.

19 NOX illa solitaria efficitur, quia (1) distinctione perpetua a frequentia patriae supernae separatur. Quod tamen intelligi et aliter potest, ut videlicet hominem, quem sibi socium ad perditionem fecerat, amittat; et solus cum suo corpore hostis pereat, dum multos quos destruxerat, Redemptoris gratia reformat. Solitaria ergo nox efficitur, cum sublatis eis qui electi sunt, solus hostis antiquus æternis ignibus Gehennæ mancipatur. Bene autem dicitur: *Nec laude digna.* Cum enim humanum genus, erroris tenebris pressum, Deos lapides crederet, per hoc quod idolis serviebat, quid aliud quam seductoris sui facta laudabat? Unde (2) bene per Paulum dicitur: *Scimus, quia nihil est idolum; sed quae immolant Gentes, daemoniis immolant.* (3) Qui ergo idolorum venerationi substrati sunt, quid aliud quam noctis tenebras laudaverunt? Sed ecce iam cernimus, quia nox illa non esse laude digna cognoscitur, cum iam a redempto humano genere idolorum veneratio reprobatur: et solitaria nox relinquitur, quia cum damnato apostata spiritu ad tormenta non itur. Sequitur:

CAPUT X.

A Christo eius malitia iam destruitur; in fine mundi potentia extinguetur.

1) Antiq. Rem. *quia destructione perpetua.* Nonnulli, cum Corb. Germ. *quia districtione perpetua.* Cod. Bessar. ut Corb. et Germ. *districtione.*

2) Bessar. *nunc* . . ., . *scimus autem quod nihil.* Et mox *a redemplo:* non *iam.*

3) 1 Cor. 8. 4.

...nt diei, qui para-

... dicitur, sed « maledicat
...turus est grandem cetum.»(1)
..., quod a sancto viro in fi-
... perditio prævidetur. Malignus
... meritum nox est , diem se in
... se quasi Deum hominibus osten-
... divinitatis fallaciter tribuit , et
... Deus vel dicitur, vel colitur, extol-
... maledicit, qui maledicit diem, quia ille
... destruit, qui illustratione adventus sui
... eius fortitudinis (2) extinguit. Unde
... « Qui capturus est grandem cetum. »
... fortitudo in aquis capitur: quia antiqui
... baptismi sacramento superatur.

... translatione veteri de auctore omnium
... translatione hac, quae ad nos ex Hebræo est
... sermone derivata, de electis eius Angelis
... De his namque dicitur: *Maledicant ei, qui ma-*
... Diem se quippe iste superbiens spiritus osten-
... angelicis potestatibus voluit, cum se super cete-
... potentia divinitatis extollens, tot post se ad
... legiones traxit. Sed hi nimirum, qui in auctore
... corde persistiterunt, cum errori eius noctem in-

... Septuaginta.

...*nit. Ubi.* Mox deest *hac* et legitur *apud nos*, rectius.

... quae diximus l. 35. cap. olim 13. ad vers. 14. cap. ultim.

esse conspicerent, diem claritatis illius de semetipsis humilia sentiendo calcaverunt: qui nunc nobis doli eius tenebras indicant, et quam sit illius despicienda ficta claritas, demonstrant. Dicatur ergo de tenebrosa nocte, quae humanae infirmitatis oculos claudit: *Maledicant ei, qui maledicunt diei*: id est, illi electi spiritus erroris eius tenebras (1) damnando denuntient, qui (2) magnitudinem claritatis illius iam ab exordio fictam vident. Bene autem subditur: *Qui parati sunt suscitare Leviathan.* (3) Leviathan quippe interpretatus dicitur Additamentum eorum. Quorum scilicet, nisi hominum? Recte autem *Additamentum eorum.* dicitur: quia postquam primam culpam mala suggestione intulit, hanc quotidie augere gravioribus persuasionibus non desistit. Vel certe per exprobrationem Leviathan vocatus est, id est, additamentum hominum dictus. Eos namque in paradiso immortales reperit; sed divinitatem immortalibus promittendo, quasi eis aliquid ultra quam erant, se addere spopondit. Sed dum blande non habita se daturum perhibuit, callide et habita subtraxit. (4) Unde et eumdem Leviathan ita Propheta describit dicens: *Super Leviathan serpentem vectem: super Leviathan serpentem tortuosum.* (5) Leviathan quippe iste in eo, quod se addere homini spopondit, tor-

1) Ita Rem. Corb. Germ. Remig. Norm. Floriac. quos sequuntur Vet. edit. Paris. et Basil. Goc. alii deinceps *damnandas*.

2] Bessar. *Imaginem*.

3) Isai. cap. 34.

4) In MSS. Norman. Vindocin. Germ. legitur: *Unde et Dominus eumdem ita per prophetam describit.* In Utic. prius legebatur ut est in editis. In cod. Bessar. ut in Norman. et mox *Leviatan vectem* omisso *serpentem*.

5) Isai. 27. 1.

tuosis ad eum sensibus irrepsit: quia dum falso impossibilia promisit, vere et possibilia sustulit.

22. Quærendum vero nobis est, cur qui serpentem (1) dixerat, tortuosumque illico subiungens, interposuit vectem: nisi forte quod in serpentis tortitudine fluxa mollities, in vecte autem est (2) duritiae rigiditas. Ut ergo hunc et durum signaret et mollem, et vectem nominat (3) et serpentem. Durus quippe est per malitiam, mollis per blandimenta. Vectis ergo dicitur, quia usque ad necem percutit, serpens autem, quia se per insidias molliter (4) infundit.

23 Sed nunc Leviathan electi angelorum spiritus, nunc in puteo abyssi clausum premunt. Unde scriptum est: *Vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, et cathenam magnam in manu sua, et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et satanas, et ligavit eum per annos mille, et misit eum in abyssum.* (5) Quem tamen in mundi fine ad apertiora certamina revocant, et totum contra nos in suis viribus relaxant. Unde illic rursum scriptum est: *Cum completi fuerint mille anni, solvetur satanas.* (6) Ille enim apostata angelus, (7) qui ita conditus fuerat, ut angelorum ceteris legionibus emineret, ita super-

---

1) Bessar. *dixerat tortuosum quare illico subiungendo interposuit.* Mox *duritiae rigiditas.*

2) In editis, *duritiae rigiditas.*

3] In MSS. Norman. et plerisque legitur, *et tortuosum* et infra: *tortuosus autem quia se per insidias molliter infundit.* Utic. utramque habet lectionem.

4) Secundus Compend. pro *infundit,* habet, *inflectit.* Ita etiam Longipont.

5) Apoc. 20. 1. 2. 3,

6) Ibid. 7.

7] Bessar. *qui.*

biendo succubuit, ut nunc stantium angelorum ditioni substratus sit, quatenus vel nunc ad utilitatem nostram, eis ministrantibus, religatus lateat, vel tunc ad probationém nostram, eis relaxantibus, totis se suis contra nos viribus solutus exerceat. Quia igitur hi electi spiritus superbum apostatam comprimunt, qui humiles hunc sequi noluerunt, ipsisque administrantibus disponitur ut ad intentionem aperti certaminis destruendus funditus quandoque revocetur, dicatur recte: *Qui parati sunt suscitare Leviathan.* Quia tamen hostis callidus ad aperta bella necdum suscitatus est, quo modo quorundam mentes nos ista nunc latenter obscuret, insinuat. Sequitur:

CAPUT XI.

Quod hypocritae, qui quasi stellae in nocte videntur, erroris sui caligine saepe obscurantur, ut etiam foris in actione confunditur.

Obtenebrentur stellae caligine eius.

24 IN scriptura sacra stellarum nomine aliquando sanctorum iustitia, quae in huius vitae tenebris lucet, aliquando vero hypocritarum fictio demonstratur, qui bona quae, faciunt, ad percipiendas laudes hominibus ostendunt. Si enim recte viventes stellae non essent, nequaquam Paulus discipulis diceret « In medio nationis pravae et perversae, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. » (1) Rursum

1) Philip. 2. 15.

si inter eos, qui recta agere videntur, quidam de actione sua retributionem favoris humani non quaererent, nequaquam stellas Iohannes ruere a coelestibus videret, dicens: « Misit draco (1) caudam, et traxit tertiam partem stellarum. » (2) Draconis enim cauda stellarum pars trahitur: quia extrema persuasione Antichristi, quidam qui videntur lucere, rapientur. Stellas namque in terram trahere, est eos qui videntur studio vitae coelestis inhærere, ex amore terreno iniquitate aperti erroris involvere. Sunt namque nonnulli, qui ante humanos oculos velut magnis operibus lucent: sed quia haec ipsa opera a mundo corde non prodeunt, capti in occultis cogitationibus, noctis huius tenebris obscurantur: (3) qui saepe ea, quae mundo corde non faciunt, etiam opera amittunt. Quia ergo nox praevalere permittitur, quando et inter bona opera cordis intentio minime mundatur, dicatur recte: (4) « Obscurentur stellae caligine eius; » (5) id est, contra eos qui ante humanos oculos quasi bonis operibus splendent, malitia antiqui hostis obscura praevaleat; et hoc, quod ante humana iudicia sumpserant, lumen laudis deponant. Caligine quippe noctis obscurantur, cum eorum vita aperto errore confunditur: ut nimirum tales etiam foris in actione appareant, quales apud semetipsos intus divino parere iudicio non formidant. Sequitur:

1) Bessar. *caudam suam .... stellarum coeli.*

2) Apoc. 12, 4.

3] Bessar. *quia.* Mox *obtenebrentur.*

4] Unus Remig. et Val-cl. *obtenebrentur stellae* etc.

5) Sic Corb. Germ. Norman. omnes, Vindoc. Val-cl. At Coc. et alii recentiores a MSS. recedentes: *id est eos qui .... obscurare praevaleat.*

CAPUT XII.

Christus cum bonis una est persona: et diabolus una cum reprobis.

Expectet lucem et non videat, nec ortum surgentis aurorae.

25 IN Evangelio (1) Veritas dicit: *Ego sum lux mundi.* (2) Sicut autem idem Redemptor noster una persona est cum congregatione bonorum, ipse namque caput est corporis, et nos huius capitis corpus: ita antiquus hostis una persona est cum cuncta collectione reproborum, quia ipse eis ad iniquitatem quasi caput praeeminet, illi autem dum ad persuasa deserviunt, velut subiunctum capiti corpus inhaerent. Quod ergo de hac nocte, id est antiquo hoste dicitur, dignum est, ut ad corpus eius, id est, ad iniquos quosque derivetur. Quia igitur Redemptor (3) humani generis ſux est, quid est, quod de hac nocte dicitur: *Expectet lucem et non videat*: (4)nisi quod sunt nonnulli qui fidem, quam operibus destruunt, tenere se sermonibus ostendunt? De quibus per Paulum dicitur: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* (5) Hi nimirum aut prava sunt, quae faciunt, aut recta opera non recto corde sectantur. Non enim de suis operibus retributiones perpetuas, sed transitorios favores quaerunt: et tamen, quia quasi sanctos laudari se audiunt, esse se veraciter sanctos ar-

1) Bessar. *Dominus.* Mox infra *perversa deserviunt.*

2] Iohan. 8. 12.

3) Vaticana editio et Parisiensis addunt *noster* et paulo retro: *ad antiquos quosque.* — 4] Paterius inAmos. c. 5. — 5) Tit. 1. 16.

bitrantur: et quanto se ex multorum æstimatione irreprehensibiles putant, tanto diem districti iudicii securius expectant. De quibus bene per Prophetam dicitur: *Vae desiderantibus diem Domini.* (1) Quibus beatus Iob debitam sententiam profert, praedicentis studio, [2] non optantis voto dicens: *Expectet lucem, et non videat.* Nox quippe illa, ille videlicet tenebrosus hostis, in membris suis lucem expectat, et non (3)videbit: quia vel hi, qui fidem sine operibus retinent, cum pro eadem fide in extremo iudicio salvari se posse confidunt, spes eorum frustrabitur, (4) quia hanc vivendo demoliti sunt quam confitendo tenuerunt: vel hi, qui pro humana laude in bona actione se exhibent, incassum (5) a veniente iudice rettributionem bonorum operum sperant, quia dum haec in ostentationem faciunt laudis, iam praemium ab humano ore receperunt, Veritate attestante, quae ait: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* (6) Ubi et bene subiungitur: *Nec ortum surgentis auroræ.*

26 Aurora quippe Ecclesiae dicitur, quæ a peccatorum suorum tenebris ad lucem iustitiæ permutatur. Unde et hanc sponsus in Canticorum cantico miratur, dicens: « Quae est ista, quae progreditur quasi aurora consurgens? » (7) Quasi aurora quippe electorum surgit Ecclesia, quæ

1) Amos. 5. 18. — 2] Solent prophetae quasi imprecantes nuntiare mala quae impiis ventura sunt. — 3) Alibi: *videt.*

4) In excusis praefigitur vox, *male* quae in MSS. ignoratur. Porro contra eos qui fidem sine operibus retinentes in extremo iudicio se salvandos esse confidunt, specialis est Augustini Tractatus de fide et operibus Tom. 8. p. 165. Eosdem refutat lib. de octo Dulcitii quaest. 1. et ailbi.

5) In Corb. Germ. Vindoc. omnib. et Remig. legitur, *adveniente iudice.*

6) Matth. 6. 2. et 5.

7] Cant. 6. 9. Conf. Paterium in Cant. c. 39.

pravitatis pristinæ tenebras deserit, et sese in novi luminis fulgorem convertit. In illa igitur luce, quae in districti iudicis adventu monstratur, corpus damnati hostis ortum surgentis auroræ non videt: quia cum districtus iudex ad retributionem venerit, iniquus quisque suorum caligine meritorum pressus, quanta claritate sancta Ecclesia in (1) internum cordis lumen surgat, ignorat. Tunc namque electorum mens in altum rapitur, ut divinitatis radiis illustretur; et quo eius respectu perfunditur, eo ultra se gratia coruscante sublevatur. Tunc sancta Ecclesia (2) plena aurora fit, cum mortalitatis atque ignorantiæ suæ tenebras funditus amittit. In iudicio ergo adhuc aurora est, sed in regno dies: quia etsi iam cum restauratione corporum videre lumen in iudicio inchoat, eius tamen visum plenius in regno consummat. Ortus itaque auroræ, est exordium clarescentis Ecclesiæ, quem videre reprobi nequeunt, quia a conspectu districti iudicis malorum suorum pondere ad tenebras pressi pertrahuntur. Unde recte per Prophetam dicitur: « Tollatur impius ne videat glariam Dei.» (3) Hinc est, quod de hac aurora per Psalmistam dicitur: « Abscondes eos (4) in abdito vultus tui, a conturbatione hominum. » (5) Electus enim quisque in iudicio per internum visum in vultu divinitatis absconditur, dum reproborum foris cæcitas districta animadversione iustitiæ repulsa turbatur.

---

1) Cod. Bessar. *intimum*. Mox, *Ut quo .... sublevetur ... ob restaurationem*.

2) Editi *plene aurora*.

3) Isai. 26. 16.

4) Duo Rem. Corb. Germ. et unus Remig. *abscondes eos in abscondito*. Ita etiam Vet. edit. Paris. et Basil.

5) Psal 30. 21.

27 Quod etiam non inconvenienter ad præsens accipimus, si simulatorum corda subtilius indagamus. Arrogantes namque et hypocritæ bonorum facta exterius aspiciunt, eosque in factis suis laudari ab hominibus agnoscunt, eorumque celebre nomen mirantur; et quod pro bene gestis laudes suscipiant vident; sed quanto studio easdem laudes fugiant, non vident. Aperta eorum opera considerant, sed quod sola spe intima hæc operentur, ignorant. Qui enim vera luce iustitiæ (1) clari sunt, prius a tenebris internæ intentionis immutantur; ut obscuritatem intus terrenæ appetitionis plene deserant, et corda sua ad supernæ lucis desideria perfecte convertant, ne cum aliis apparent lucidi , sibimetipsis sint obscuri. Arrogantes ergo quia bonorum facta considerant, et corda non pensant, imitantur unde laudari foris valeant, non unde intus ad iustitiæ lumen surgant: et quasi ortum surgentis auroræ videre nesciunt, quia intentionem religiosæ mentis considerare contemnunt.

28 Potest etiam sanctus vir gratia prophetici spiritus plenus , Iudææ perfidiam Redemptore veniente conspicere , eiusque cæcitatis damna per verba hæc quasi ex optantis qualitate prophetare, ut dicat: « Expectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis auroræ.» Iudæa quippe lucem expectavit, et non vidit; quia humani generis Redemptorem venturum quidem prophetando sustinuit, sed venientem minime cognovit: et quos ad spem aperuit mentis oculos, ad præsentiam lucis clausit. Quæ et surgentis auroræ ortum non vidit, quia infirma illa sanctæ Ecclesiæ primordia venerari contempsit: dumque hanc labefactari suorum mortibus credidit, ad quæ fortia perveniret, ignoravit. Sed quia

1) Bessar. *clarescunt.*

de infidelibus loquens, iniqui capitis membra innotuit, ad ipsum rursum iniquorum caput verba convertit, dicens:

CAPUT XIII.

Paradisus humani generis uterus, cuius ostia serpens aperuit.

Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me: nec abstulit mala ab oculis meis.

29 Quod unicuique hominum venter est matris, hoc universo humano generi extitit habitatio illa summa paradisi. Ex ipsa namque (1) proles humani generis velut ex ventre prodiit: et quasi ad incrementa corporis, sic ad augmenta propaginis foras emanavit. Ibi conceptio nostra coaluit, ubi origo hominum homo primus habitavit. Sed huius ventris ostia serpens aperuit: quia persuasione callida in corde hominis mandatum coeleste dissolvit. Huius ventris ostia serpens aperuit: quia munita supernis monitis claustra mentis irrupit. Sanctus igitur vir in poena quam tolerat, ad culpam mentis oculos reducat. Doleat hoc, quod tenebrosa nox, id est, antiqui hostis obscura suggestio humanis mentibus intulit: doleat hoc, quod suggestioni callidae humana mens in sua deceptione consensit, et dicat: *Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis.* Nec moveat quod non conclusisse queritur, quem aperuisse paradisi ianuam detestatur.

1) Vindocin. et unus Remig. *Ex ipsa namque hamanum genus velut* etc. ita etiam Ebroic. Bessar. quoque *humanum genus.*

Non conclusit enim, dicit aperuit: et *mala non abstulit*, irrogavit. Quasi enim auferret, si quiesceret: et quasi clauderet, si ab irruptione cessaret. Pensat namque de quo loquitur, et perpendit quod pravo spiritui quasi lucra nobis dedisse fuerat, si damna non intulisset. Sic nos de latronibus loquimur, (1) quia captivis suis donant vitam, si non abstulerint.

30 Libet hæc ab inchoatione repetere, atque ex eo, quod in usu præsentis vitæ recognoscimus, moraliter retracttare.

31 Beatus Iob considerans, postquam a mentis statu succubuit genus humanum, quanta in rebus prosperis fiducia sublevetur, vel quanta ex adversis perturbatione frangatur, ad illum quem habere in paradiso (2) potuit, incommutabilitatis statum mente recurrit, et mortalitatis lapsum per prospera et adversa variantem, quam despicabilem cerneret, maledicendo declaravit dicens:

CAPUT XIV.

Quid sit, quod Iob diem, in qua natus est, perire optat, et noctem, in qua est conceptus: et cur homo in die dicatur nasci, in nocte vero concipi.

Pereat dies, in qua natus sum, et nox, in

1) Plurimi habent *quia captis suis*. Ita quoque cod. Bessar.
2] Bessar. *respuit*.

qua dictum est: Conceptus est homo.

32 QUASI dies quædam est, cum mundi huius prosperitas arridet. Sed dies iste in noctem desinit, quia sæpe temporalis prosperitas ad tribulationis tenebras perducit. Hunc prosperitatis diem Propheta despexerat, cum dicebat: « Diem hominis non concupivi, tu scis. » (1) Hanc tribulationis noctem postremo incarnationis suae tempore passurum se Dominus nunciabat, cum per Psalmistam quasi ex praeterito diceret: «Usque ad noctem increpuerunt me renes mei. » (2) Potest autem per diem, peccati delectatio, per noctem vero caecitas mentis intelligi, per quam se homo patitur in culpae perpetratione prosterni. Optat igitur perire diem, ut omne, quod blandiri culpa cernitur, vigore iustitiae interveniente, destruatur. Optat etiam perire noctem, ut quod caecata mens etiam per consensum perpetrat, animadversione poenitentiae extinguat.

33 Sed quaerendum nobis est, cur in die homo natus dicitur, in nocte conceptus? Scriptura sacra tribus modis hominem appellat, scilicet aliquando per naturam, aliquando per culpam, aliquando per infirmitatem. (3) Homo quippe per naturam dicitur, sicut scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* (4) Homo per culpam, sicut scriptum est: *Ego dixi dii estis, et filii excelsi*

1) Ier. 17. 16.
2] Psal. 15. 7.
3] Duo Rem. duo Remig. Corb. Germ. unus Vindoc. *Homo quippe in ea* (id est in sacra script. *) per naturam.* Primus Vindoc. *Homo quippe in ea parte per naturam.*
4] Genes. 1. 26.

omnes, vos autem sicut homines moriemini. (1) Ac si aperte dicat: Sicut delinquentes obibitis. Unde et (2) Apostolus Paulus ait: « Cum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? » (3) Àc si diceret: Qui discordes mentes ducitis, nonne adhuc ex reprehensibili humanitate peccatis? Homo per infirmitatem (4) dicitur, sicut scriptum est: (5) « Maledictus homo, qui spem suam ponit in homine. » (6) Ac si aperte diceret, in infirmitate. Homo ergo in die nascitur, sed in nocte concipitur, quia nequaquam (7) delectatione peccati rapitur, nisi prius per voluntarias mentis tenebras infirmetur. Ante enim cæcus in mente fit, et postmodum se reprobae delectationi substernit. Dicatur ergo: « Pereat dies in qua natus sum: et nox in qua dictum est: Conceptus est homo. Id est, pereat delectatio , quae in culpam hominem rapuit: pereat incauta mentis infirmitas, quæ usque ad tenebras pravi consensus excaecavit. Homo enim dum blandimenta delectationis (8) caute non perspicit, etiam in noctem nequissimae perpetrationis ruit. Solerter ergo vigilandum est, ut cum blandiri culpa inchoat, ad quantum interitum mens trahatur, agnoscat. Unde et apte subditur:

1) Psal. 81. 6.

2] Alibi deest *Apostolus*.

3) 1. Cor. 3. 3.

4) In cod. Bessar. deest. *dicitur*. Mox legitur *ad delectationem* ..... *et postea*.

5] Deest *homo* in duob. Rem. Remig. Corb. Germ. Reg.

6) Ier. 17. 5.

7) Ita MSS. nisi quod Floriac. habet *a dilectione peccati*. In excusis legitur *ad delectationem*.

8) Bessar. superscribitur *malæ*.

CAPUT XV.

Delectationis initium, poenitentiae lamentis castigandum.

Dies illa vertatur in tenebras

34 Dies quippe in tenebras vertitur, cum culpa in ipso delectationis exordio, ad quem perditionis finem rapiat, videtur. In tenebras diem vertimus, cum nosmetipsos districte punientes, ipsa delectationis pravæ blandimenta per [1] districta pœnitentiæ lamenta cruciamus; cum flendo insequimur, quidquid in corde taciti ex delectatione peccamus. Quia enim fidelis quisque cogitationes in iudicio exquiri subtiliter non ignorat, Paulo attestante, qui ait: *Inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium*: (2) semetipsum introrsus discutiens, ante iudicium vehementer examinat, ut districtus iudex eo iam tranquillius veniat, quo (3) reatum suum, quem discutere appetit, iam pro culpa punitum cernit. Unde et recte subiungitur:

CAPUT XVI.

Quod a nobis non requirat Deus quae per poenitentiam constat esse dimissa.

(1) Bessar. *districte .... tacite ... diligenter examinat.*

2] Rom. 2. 15.

3) Remenses et Remigiani omnes, quibus consentiunt Norm. *quo reum suum.*

Non requirat eum Deus desuper.

35 Requirit Deus, quae iudicando discutit; non requirit, quæ ignoscendo in suo iam iudicio impunita derelinquit. Hic itaque dies, id est, (1) hæc peccati delectatio, a Domino non requiretur, si animadversione spontaneâ punitur, Paulo attestante, qui ait: « Si nosmetipsos diiudicaremus, non utique a Domino iudicaremur. » (2) Deo ergo diem nostrum requirere, est contra mentem nostram subtiliter in iudicio, (3) omne quod de culpa gratulatur, indagare; in qua scilicet, requisitione, illum tunc severius percutit, quem sibi nunc mollius pepercisse deprehendit. Bene autem sequitur: « Et non illustret lumine. » In iudicio namque Dominus apparens, omne quod tunc redarguit, lumine illustrat. Quasi enim sub quadam obscuritate tegitur, quidquid tunc in memoriam iudicis non revocatur. Scriptum quippe est: « Omnia autem quæ arguuntur, a lumine manifestantur. » (4) Quasi quædam tenebrae peccata poenitentium abscondunt, de quibus per Prophetam dicitur: « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. » (5) Quia ergo omne quod tegitur, velut

1) In cod. Bessar. deest. *hæc.*

2] 1. Cor. 11. 31.

3] Repraesentamus hic manuscriptos, non veteres aut recentiores editiones corruptissimas. Coc. et alii deinceps *gratulamur admissum.* Ita etiam edit. Paris. 1495. edit. Basil. 1514. et Paris. 1518. *omne quod de culpa gratulare admissum.* Emendantur ex MSS. magno consensu. Porro hic *quod de culpa gratulatur*, idem est ac quod de culpa gratum est.

4) Ephes. 5. 13.

5) Psal. 31. 1.

in tenebris occultatur; in die extremi iudicii non illustratur lumine, quod non discutitur ultione. Actus namque nostros, quos tunc iuste punire noluerit, ipsa sibi aliquo modo sciens divina misericordia abscondit. In lumine vero ostenditur, quidquid tunc in conspectu omnium demonstratur. Hic ergo dies vertatur in tenebras, ut videlicet omne quod delinquimus, nos per poenitentiam feriamus. Hunc diem Dominus non requirat, et lumine non illustret; ut scilicet nobis culpam nostram ferientibus, ipse hanc extremi iudicii animadversione non increpet.

36. Ipse autem iudex venturus est, qui cuncta penetret, cuncta perstringat. Qui quia ubique est, locus quo fugiatur, non est. Sed quia correctionis nostrae fletibus placatur, solus ab illo locum fugae invenit, qui post perpetratam culpam nunc se (1) ei in poenitentia abscondit. Unde et apte adhuc de hoc delectationis die subiungitur:

CAPUT XVII.

Quod carnalis delectationis diem tenebrae fletuum et poenitentiae lamenta, et recordatio mortis obscurent.

Obscurent eum tenebrae, et umbra mortis.

37. DIEM profecto tenebrae obscurant, quando delectationem mentis inflicta poenitentiae lamenta transverberant. Possunt etiam per tenebras occulta iudicia designari. In

1) Neglectam in aliis edit. voculam *ei* revocavimus ex MSS. Corb. Germ. Comp. Rem. Remig. etc.

luce namque quod videmus agnoscimus: in tenebris vero aut omnino nihil cernimus, aut incerto visu caligamus. Occulta (1) ergo iudicia quasi quaedam ante nostros oculos tenebrae sunt, quia percrutari nequaquam possunt. Unde et de Deo scriptum est: « Posuit tenebras latibulum suum. » (2) Et quia absolvi non meremur, agnoscimus, sed praeveniente nos divina gratia per eius iudicia occulta liberamur. Diem igitur tenebrae obscurant, cum flendum nostrae delectationis gaudium, ab illo iustae animadversionis radio, inscrutabilia eius iudicia misericorditer occultant. Unde et apte subiungitur: « Et umbra mortis. »

38. In scriptura enim sacra umbra mortis aliquando oblivio mentis accipitur, aliquando imitatio diaboli, aliquando mors carnis. Umbra enim mortis, oblivio mentis accipitur: quia, ut et superius diximus, sicut mors hoc, quod interficit, agit ut non sit in vita: ita et oblivio hoc, quod intercipit, agit ut non sit in memoria. Unde et recte quia Ioannes Hebraeorum populo eum, cuius obliti fuerant, Deum praedicare veniebat, per Zachariam dicitur: « Illuminare his, qui in tenebris et in umbra mortis sedent. » (3) In umbra enim mortis sedere, est a divini amoris notitia in oblivione (4) latescere. Umbra mortis imitatio antiqui hostis accipitur. Ipse enim quia mortem intulit, mors vocatur, Ioanne attestante, qui ait: « Et nomen illi mors. » (5) Per umbram igitur mortis, eius imitatio designatur: quia sicut umbra iuxta qualitatatem corporis ducitur, ita actio-

1] Vatic. et Paris. Occulta namque. — 2) Psal. 17. 12.

3) Luc. 1. 79.

4) In ed. Coc. et aliis deinceps legitur *in oblivione latescere:* veteres editiones uti omnes pene manuscripti habent, *lassescere.* Belvac. habet *languere.*

5) Apoc. 6. 8.

nes iniquorum de specie imitationis eius exprimuntur. Unde recte Isaias cum gentiles populos (1) in antiqui hostis cerneret imitatione defecisse, eosque ad veri solis ortum resurgere, quae certo futura considerat, quasi ex praeteritis narrat, dicens: « Sedentibus in tenebris et umbra mortis, lux orta est eis. » (2) Umbra (3) etiam mortis mors carnis accipitur, quia sicut vera mors est, qua anima separatur a Deo, ita umbra mortis est, qua caro separatur ab anima. Unde recte voce martyrum per Prophetam dicitur: « Humiliasti nos in loco afflictionis, et cooperuit nos umbra mortis. » (4) Quos enim constat non spiritu, sed sola carne mori, nequaquam se vera morte, sed umbra mortis dicunt operiri.

39 Quid est ergo, quod beatus Iob, ad obscurandum diem pravæ (5) delectationis, postulat umbram mortis, nisi quod ad delenda peccata ante Dei oculos, Dei et hominum Mediatorem requirit, qui solam pro nobis mortem carnis susciperet, et veram mortem delinquentium (6) per umbram suæ mortis deleret? Ad nos quippe venit, qui in morte spiritus carnisque tenebamur: unam ad nos suam mortem detulit, et duas nostras, quas reperit, solvit. Si enim ipse utranque susciperet, nos a nulla liberaret. Sed una misericorditer accepit, et iuste utramque damnavit. Simplam suam

1] Ita etiam omnes MSS. Corb. Germ. et vet. edit. in Gilot. Romana Sixti V. et Gussanv. lego; *ab antiqui hostis*, etc.

2) Isai. 9. 2.

3) Bessar. *enim* pro *etiam*.

4) Psal. 43. 20.

5) Ita omnes Rem. Remig. Corb. Germ. Belvac. Ebroic. etc. nec non vet. edit. At aliae, *diem pravae dilectionis*.

6] Bessar. *In umbra*

duplæ nostræ contulit, et duplam nostram moriens subegit. Unde et non immerito uno die in sepulchro, et duabus noctibus iacuit, quia videlicet lucem suæ simplæ mortis, tenebris duplæ nostræ mortis adiunxit. Qui ergo solam pro nobis mortem carnis suscepit, umbram mortis pertulit et a Dei oculis culpam, quam fecimus, abscondit. Dicatur igitur recte: « Obscurent eum tenebræ, et umbra mortis. » Ac si aperte diceretur: Ille veniat, qui ut a morte carnis et spiritus debitores eripiat, mortem carnis non debens, solvat.

40 Sed quia nullum peccatum Dominus inultum relaxat: aut enim nos hoc flendo insequimur, aut ipse (1) iudicando: restat ut ad emendationem suam semper mens solerter invigilet. In quo ergo sibi quisque misericorditer subveniri (2) considerat, hoc necesse est ut confitens tergat. Unde et apte subiungitur:

CAPUT XVIII.

Mentis pœnitentis salubris caligo.

Occupet eum caligo.

41. Quia enim in caligine oculus confunditur, ipsa per poenitentiam mentis nostrae confusio, caligo nominatur.

1) Editi, si vetustiores excipias, *iudicando reservat: restat.* vocem *reservat,* quae reduntat et in omnibus MSS. deest, expunximus.

2) Ex Corb. Germ. Vindoc. Val-cl. Rem. Remig. Compend. prima editione Romana. Parisiensi 1495. et aliis antiquioribus, emendavimus ceteras edit. in quibus pro *considerat,* legitur, *desiderat*

Nam sicut caligo nebulosa congerie obscurat diem; ita confusio perturbatis cogitationibus obnubilat mentem. De qua (1) per quemdam dicitur: « Est confusio adducens gloriam.» (2) Cum enim ad mentem male gesta poenitendo reducimus, gravi mox moerore confundimur, perstrepit in animo turba cogitationum, moeror conterit, anxietas devastat, in aerumnam mens vertitur, et quasi quodam nubilo caliginis obscuratur. Hæc namque caligo confusionis eorum mentem salubriter oppresserat, quibus Paulus dicebat: « Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? » (3) Hunc ergo peccati diem caligo occupet, idest, blandimentum nequitiae afflictio poenitentiae digno moerore perturbet. Unde et apte subiungitur:

CAPUT XIX.

Salubris mœror de prava delectatione.

Involvatur amaritudine.

42 DIES enim amaritudine involvitur, cum ad (4) cognitionem mente redeunte, peccati blandimenta cruciatus pœnitentiæ sequuntur. Diem amaritudine involvimus, cum pravæ delectationis gaudium quæ supplicia sequantur, aspicimus, et asperis hoc fletibus circumdamus. Quia enim hoc,

1) Plerique ex laudatis MSS. habent, *per quemdam sapientem.*

2) Eccli. 4. 25.

3) Rom. 6. 21.

4) Bessar. *Cogitationem .... sequitur.*

quod involvitur: ex latere omnis partis operitur, involvi dies amaritudine optatur, quatenus quæ mala in correctis imminent, ex omni parte quisque conspiciat, et voluptatis suæ lasciviam tristitiæ lamentis tergat.

43. Sed si diem, quam peccati delectationem diximus, tot impeti precibus audivimus, ut videlicet circumdantes fletus expient quidquid delectatus per negligentiae animus delinquit; quanta animadversione poenitentiam huius diei nox ferienda est, videlicet ipse iam consensus ad culpam? Sicut enim minoris culpæ est, cum carnaliter mens in delectatione rapitur, sed tamen delectationi suæ per spiritum reluctatur: ita gravioris et plenae est nequitiae, ad peccati illecebram non solum delectatione pertrahi, sed etiam consensu famulari. Tanto igitur (1) arctiori manu poenitentiæ mens a pollutione tergenda est, quanto se per consensum conspicit sordidius inquinatam. Unde et apte subiungitur:

CAPUT XX.

Vis compunctionis.

Noctem illam tenebrosus turbo possideat.

44. QUASI enim quidam turbo tempestatis, est concitatus spiritus mœroris. Nam dum peccatum quisque, quod fecit, intelligit: dum pravitatis suæ nequitiam subtiliter pensat, mœrore mentem obnubilat, et quasi concusso serenæ lætitiæ ære, omnem in se tranquillitatem cordis pœniten-

1] Nonnulli *acriori manu.*

tiæ turbine devastat. Nisi enim recognoscentem se animum iste turbo contereret, nequaquam Propheta dixisset: « In spiritu vehementi conteres naves Tharsis. » (1)

45 Tharsis quippe *exploratio gaudii* dicitur. Sed cum vehemens pœnitentiæ spiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudii perturbat, ut nihil ei iam nisi flere libeat nihil; nisi quod se terrere possit attendat. Ponit namque ante oculos illinc districtionem iustitiæ, hinc meritum culpæ: conspicit quo supplicio digna sit, si parcentis pietas desit, quæ per lamenta præsentia, ab æterna eruere pœna consuevit. Spiritus ergo vehemens Tharsis naves conterit, cum vis compunctionis valida, mentes nostras huic mundo, quasi mari deditas, salubri terrore confundit. Dicat igitur: « Noctem illam tenebrosus turbo possideat, » id est, perpetrationem culpæ, non blandimenta securæ quietis foveant, sed pie desæviens, amaritudo pœnitentiæ irrumpat.

46. Sciendum vero est, quia cum peccata impunita relinquimus, a nocte possidemur: cum vero hæc animadversione pœnitentiæ plectimus, nimirum nos noctem, quam fecimus, possidemus. Sed tunc peccatum cordis sub iuris nostri possessionem reducitur, si cum incipit, reprimatur. Unde et divina voce Cain prava cogitanti dicitur: « In foribus peccatum tuum aderit; sed sub te erit appetitus eius, et tu dominaberis illius. » (2) In foribus quippe peccatum adest, cum in cogitationibus pulsat. Cuius appetitus subter est, eique homo dominatur, si cordis nequitia inspecta, citius prematur; et priusquam ad duritiam crescat, reluctanti mente subigatur. Ut ergo delictum suum citius a-

1] Psal. 47. 8.
2) Genes. 4. 7.

nimus sentiat, et culpae tyrannidem sub iure suo pœnitendo restringat ,dicatur recte: « Noctem illam tenebrosus turbo possideat. » Ac si aperte diceretur: Ne captiva mens culpae serviat, culpam a pœnitentia liberam non relinquat. Et quia quod flendo insequimur, nequaquam nobis a venturo iudice hoc obiici certe speramus, bene subditur:

CAPUT XXI.

Quod a venturo iudice nequaquam nobis ultra obiiciatur, quod hic in nobis flendo insecuti sumus.

Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.

47 ILLUMINATIONIS nostræ annus tunc perficitur, quando apparente æterno iudice sanctæ Ecclesiæ, peregrinationis suæ vita completur. Tunc laboris sui remunerationem recipit, cum expleto hoc belli tempore, ad patriam redit. Unde bene per Prophetam dicitur: « Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. » (1) Quasi enim corona anni benedicitur: cum finito laboris tempore, virtutum remuneratio confertur. Dies vero huius anni sunt singulæ quæque virtutes, menses autem multiplicia facta virtutum. Sed ecce cum per fiduciam mens erigitur, ut speret, quod veniente iudice, de virtutibus remuneretur, occurrunt, eius memo-

1) Psal. 64. 12.

riæ etiam mala quæ gessit; (1) et valde formidat, ne districtus iudex, qui venit, ut virtutes remuneret, etiam ea, quæ illicite gesta sunt examinans, subtiliter penset, ne cum annum complet, etiam noctem numeret. Dicat itaque de hac nocte: « Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. » Ac si districtum iudicem exoret, dicens: Cum completo sanctæ Ecclesiae tempore, extremo te (2) examini manifestas, sic dona quæ contulisti, remunera, ut mala quæ commisimus, non requiras. Si enim nox illa in diebus anni computatur, omne, quod egimus, ex pravitatis nostræ aestimatione confunditur. Et dies virtutum iam non lucent, si hos in conspectu tuo annumerata nostrae noctis tenebrosa confusio obscuret.

48. Sed si de nocte nostra moveri(3) tunc inquisitionem nolumus, magnopere nunc curandum est, ut nos in eius discussione vigilemus: ne quaelibet nobis culpa impunita remaneat, ne mens perversa quod fecit, defendere audeat, et defendendo, nequitiae nequitiam adiungat. Unde et bene subditur:

CAPUT XXII.

Quod non relinquit peccatum solum, sed congeminat, qui quod male agit, defendit: et quod a radice Adam ramus iste erroris, hucusque in genere humano pullulat.

---

1) Bessar. *et mala.* Mox. *dicat itaque de hac nocte, dicat.*

2) In cod. Bessar. *examine.*

3) Utic. et. alii Norm. *tunc inquisiti nolumus.*

Sit nox illa solitaria, nec laude digna.

49 Sunt nonnulli, qui non solum nequaquam deflent, quod faciunt, sed etiam laudare et defendere non desistunt. Et nimirum dum defenditur culpa, geminatur. Contra quod recte per quemdam dicitur: « Peccasti? ne adiicias (1) iterum. » (2) Peccatum quippe peccato adiicit, qui male gesta etiam defendit: et noctem solitariam non relinquit, qui culpæ suae tenebris etiam patrocinia defensionis adiungit. Hinc est quod primus homo de erroris sui nocte requisitus, eandem noctem esse solitariam noluit, quia dum requisitione ad poenitentiam vocaretur, ei adminicula excusationis adiunxit, dicens: « Mulier, quam dedisti (3) mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi: » (4) scilicet excessus sui vitium in auctorem latenter intorquens, ac si diceret: Tu occasionem delinquendi praebuisti, qui mulierem dedisti. Hinc est, quod huius erroris ramus in humano genere ex illa nunc usque radice protrahitur, ut quod male agitur, adhuc etiam defendatur. Dicatur ergo: « Sit nox illa solitaria, nec laude digna. » Ac si aperte exoret, dicens: Culpa, quam fecimus, sola remaneat, ne dum laudatur et defenditur, in conspectu nos (5) nostri iudicis multiplicius astringat. Peccare quidem non debuimus, sed utinam alia non iungentes, vel ea, quae fecimus, sola deseramus.

1] Bessar. *iterum peccare.*

2) Eccli. 21. 1.

3) Non legitur *mihi sociam*, in Corb. Germ. Vind. et antiqu. Rem.

4) Genes. 3. 12.

5) Bessar. videtur delevit *nostri.*

50. Sed inter hæc sciendum est, quia ille culpam suam veraciter insequitur, qui iam ad amorem præsentis seculi nullo appetitu prosperitatis instigatur; qui huius mundi blandimenta quam sint fraudulenta considerat, favoresque eius quasi quasdam persecutiones pensat. Unde et bene subditur:

CAPUT XXIII

Quid sit, quod dicitur: *Maledicant ei, qui maledicunt diei*, et quod illi transactas culpas vere puniunt qui seductoris insidias in ipsa suggestione deprehendunt.

Maledicant ei, qui maledicunt diei.

51. Ac si aperte dicat: Illi huius noctis tenebras vere poenitendo feriant, qui iam lucem prosperitatis seculi despicientes calcant. Si enim diem, laetitiam delectationis accipimus, recte de hac nocte dicitur: *Maledicant ei qui maledicunt diei*: quia nimirum illi veraciter mala transacta per animadversionem pœnitentiae corrigunt, qui iam ad bona fallentia nulla delectatione rapiuntur. Nam quos adhuc noxia alia delectant, falsum est quod cernitur, quia perpetrata alia deplorant. (1) Si autem, ut supra dictum est, sug

1) Antiqu. edit. *Si autem et supradictam diem.* Peius apud Cocc. Vatic. Gilot. Guss. legitur *noctem suggestionem.* Quippe S. Gregor. tam n. 7. quam 24 et alibi, per diem intelligit suggestionem diaboli ac peccati delectationem ab ipso ministratam: nusquam vero per noctem, qua

gestionem callidam antiqui hostis accipimus; illi maledicere noctem intelligendi sunt, qui diei maledicunt: quia scilicet illi transactas culpas vere puniunt, qui maligni seductoris insidias in ipsa blanda suggestione deprehendunt. Bene autem subditur:

CAPUT XXIV.

Quod diabolum contra se suscitant, qui ea quae mundi sunt, mente contemnunt, ea, quae Dei sunt, plena intentione desiderant.

Qui parati sunt suscitare Leviathan.

52 Omnes enim, qui ea quae mundi sunt, mente calcant, et ea quæ Dei sunt, plena intentione desiderant, Leviathan contra se suscitant, quia eius malitiam instigatione suæ conversationis inflammant. Nam qui eius voluntati subiecti sunt, quasi quieto ab illo iure possidentur, et superbus eorum rex quasi quadam securitate perfruitur, dum eorum cordibus inconcussa potestate dominatur. Sed cum uhiuscuiusque spiritus ad conditoris sui desiderium recalescit, cum torporem negligentiæ deserit, et frigus insensibilitatis

---

vult significari consensum ad peccatum et tenebras inde ortas. Quo posito consequenter hic loquitur cum ait eum qui maledicit diei, maledicere et nocti; qui enim abhorret a suggestione et delectatione peccati multo magis habhorret a consensu. Ceterum nostra lect. est MSS. Corb. Germ. antiq. Rem. duorum Remig. Tur. Vindoc. Norm. ad quos accedunt vet. edit.

pristinae igne sancti amoris accendit; cum libertatis ingenitae meminit, et teneri ab hoste servus erubescit: quia isdem hostis se considerat despici; quia vias Dei videt apprehendi, dolet contra se captum reniti, et mox zelo accenditur, mox ad certamen movetur, mox ad tentationes innumeras contra rebellantem mentem se excitat , atque in omni arte lacerationis instigat, ut tentationum iacula intorquendo confodiat cor, quod dudum quieto iure possidebat. Quasi dormiebat quippe, dum sopitus in pravo corde quiesceret: sed excitatur in provocatione certaminis cum ius amiserit perversæ dominationis. Huic ergo nocti maledicant, qui parati sunt suscitare Leviathan: idest, hi se contra peccatum fortiter (1) iudicio districtionis erigant, qui in suis tentationibus excitare antiquum adversarium non formidant. Scriptum namque est: « Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et praepara animam tuam ad tentationem. » (2) Quisquis enim accingi in divino servitio properat, quid aliud, quam se contra antiqui adversarii certamen parat, ut liber in certamine ictus suscipiat, qui quietus (3) sub tyrannide in captivitate serviebat? Sed in eo ipso, quod mens contra hostem accingitur, quod alia vitia subigit, aliis reluctatur, aliquando de culpa aliquid, quod tamen non valde noceat, remanere permittitur.

53. Et saepe mens, quae adversa multa et fortia superat unum in se, et fortasse minimum, quamvis magna in-

1) Gilot. Vatic. Gussanv. post Coc. *in iudicio.*
2] Eccli. 2. 1.
3] Ita Corb. Germ. et omnes MSS. nostri, quos sequuntur vet. ed it. aliae habent *sub tyranno.*.

tentione invigilet, non expugnat. Quod divina nimirum dispensatione agitur, ne ex omni parte virtutibus splendens, in elatione sublevetur: ut dum in se parvum quid reprehensibile videt, et tamen hoc subigere non valet, nequaquam sibi, sed auctori victoriam tribuat in his, quae subigere fortiter valet. Unde et bene subiungitur:

CAPUT XXV.

Sic qui stellae sunt, aliqua caligine obscurantur.

Obtenebrentur stellae caligine eius.

54 Stellae quippe huius noctis caligine obtenebrantur, quando, et hi, qui magnis iam virtutibus splendent, adhuc de obscuritate culpae aliquid renitentes sustinent, ut etiam magna vitæ claritate luceant, et tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant. Quod ad hoc, sicut dictum est, agitur, ut mens proficiens ad virtutem iustitiæ suæ, melius infirmitate roboretur; et inde verius in bonis luceat, unde eam etiam nolentem, parva reprehensibilia humiliter obscurant. Unde et bene cum Israelitico populo, percepta repromissionis terra, partiretur, Ephraim tribui Chananaeus gentilis populus non occisus, sed factus tributarius dicitur, sicut scriptum est: « Habitavit Chananæus in medio Ephraim tributarius. » (1) Quid enim Chananæus, gentilis vide-

1) Psal. 16. 10.

licet populus, nisi vitium significat? Et sæpe magnis virtutibus terram repromissionis ingredimur, quia spe intima de æternitate roboramur.

55 Sed dum (1) inter acta sublimia, vitia quædam parva retinemus, quasi Chananæum vivere in terra nostra concedimus. Qui tamen (2) tributarius efficitur, quia hoc ipsum vitium, quod subigere non possumus, ad usum nostræ utilitatis humiliter retorquemus, ut eo de se mens, et in summis vilia sentiat, quo suis viribus etiam parva quæ appetit, non expugnat. Unde et bene rursum scriptum est: «Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem.»(3) Ad hoc namque quædam minima vitia nostra retinentur, ut sese nostra intentio solicitam in certamine semper exerceat, et eo de victoria non superbiat, quo vivere in se hostes conspicit, a quibus adhuc vinci formidat. Israël ergo reservatis gentibus eruditur, quando in quibusdam minimis vitiis elatio virtutis nostrae comprimitur, et in parvis sibi resistentibus discit, (4) quod ex se maiora non subigit.

56 Hoc tamen, quod dicitur: «Obtenebrentur stellæ caligine eius,» intelligi et aliter potest. Nox quippe illa, consensus videlicet ad culpam, quæ ad nos primi parentis est excessu propagata, mentis nostræ oculum tanta obscuritate perculit, ut (5) in huius vitæ exilio, cæcitatis suæ tenebris pres us, quantalibet vi æternitatis lumen

1] Unus Remig. *inter subacta sublimia.*

2) Praemittitur *nobis* in ed. quo carent omnes MSS. nostri.

3) Iud. 3. 1.

4] Nonnulli *quod in se.*

5] In editis *ut omnis homo in huius*; expunximus *omnis homo*, ad fidem

intenderit, penetrare non possit. Post pœnam namque (1) damnati peccatores nascimur, atque ad hanc vitam cum mortis nostræ merito venimus, et cum ad supernæ lucis radium aciem mentis erigimus, ipsa infirmitatis nostræ obscuritate caligamus. Et quidem multi in hac infirmitate carnis tanta virtute roborati sunt, ut resplendere mundo quasi stellæ potuissent. Multi in tenebris vitæ præsentis, dum superiora de se exempla exhibent, astrorum more nobis desuper lucent, sed quantalibet coruscatione operis fulgeant, quantolibet se igne compunctionis accendant; nimirum constat, quia dum corruptibili adhuc carne gravati sunt, æternum lumen sicut est, videre nequaquam possunt. Dicat ergo: « Obtenebrentur stellæ caligine eius: » id est etiam illi in contemplatione sua, antiquæ noctis adhuc tenebras sentiant, de quibus nimirum constat, quod humano generi in huius vitæ caligine, virtutum suarum iam radios expandant, quia etsi mente iam ad summa exsiliunt, adhuc tamen in infimis primae culpae pondere gravantur. Unde fit, ut et foras exempla lucis velut astra praebeant, sed tamen intus usque ad fixae visionis certitudinem pressi noctis caligine non ascendant. Saepe autem ita mens accenditur; ut quamvis in carne sit posita, in Deum tamen omni subiugata carnali cogitatione rapiatur: nec tamen Deum sicut est conspicit, qui hanc nimirum, sicut dictum est, in carne corruptibili pondus primae damnationis premit. Saepe (2) ita ut est, absorberi desiderat, ut aeternam vitam, si possit fieri, sine interventu corporeae mortis attingat. Unde Paulus, cum ardenter

....

omnium MSS. hisque reiectis integre perseverat sensus; et *pressus* ad oculum refertur.

1) In cod. Bessar. *damnato peccato renascimur.*

2] In cod. Bessar. *itaque.*

internam lucem quaereret, sed tamen utcumque exterioris mortis damna formidaret, ait: (1) « Quamdiu sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur, quod mortale est, a vita. » (2)

57 Sancti igitur viri videre verum mane appetunt, et, si concedatur, etiam cum corpore illud attingere lucis intimæ secretum volunt. Sed quantolibet ardore intentionis exsiliant, adhuc antiqua nox gravat ; et corruptibilis huius carnis oculos, quos hostis callidus ad concupiscentiam aperuit, iustus iudex a contuitu interni sui fulgoris premit. Unde et bene subditur:

CAPUT XXVI.

Quod quantalibet virtute sancti nunc fulgeant, resurrectionis tamen gloriam nondum intelligunt, quam expectant.

Expectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis aurorae.

58 Quantalibet namque intentione adhuc peregrina mens satagat, videre lucem sicut est, non valet: quia hanc ei damnationis suæ caecitas abscondit. (3) Ortus vero au-

1] Pene omnes MSS. *qui sumus*. Corb. Germ. habent *quamdiu sumus*. Cod. quoque Bessar. *qui summus*.

2) 2. Cor. 5. 4.

3] Hæc verba, *ortus vero* etc. usque. *quod numquam finitur*, quæ intra

rorae, est internae veritatis claritas, quae semper nobis debet esse nova. Quam nox proculdubio non videt, quia per culpam caeca nostra infirmitas ad illud lumen, quod supernos iam cives irradiat, in carne adhuc corruptibili posita non ascendit. Intus namque haec aurora surgit, ubi Angelorum spiritibus divinitatis claritas nova semper ostenditur: et quasi semper gaudium lucis oritur, quod nunquam finitur.) Ortus vero aurorae, est illa nova nativitas resurrectionis, qua sancta Ecclesia etiam carne suscitata oritur ad contemplandum lumen aeternitatis. Si enim ipsa carnis nostrae resurrectio quasi quaedam nativitas non esset, de ea Veritas non dixisset: « In regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae. » (1) Esse ergo hanc ortum vidit, quam regenerationem vocavit. Sed quantalibet virtute electi nunc fulgeant, penetrare nequeunt quae erit illa novae nativitatis gloria, qua tunc cum carne ad contemplandum aeternitatis lumen ascendunt. Unde et Paulus ait: « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus diligentibus se. » (2) Dicat ergo: « Expectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis aurorae: » quia spontaneo vitio tenebrata nostra infirmitas, nisi prius per mortem poenae suae debitum solvat, claritatem lucis internae non penetrat. Sequitur:

....

parenthesin inclusimus, desunt in MSS. et in omnib. edit. præterquam in Gussanv. qui non indicat ubi ea invenerit. Tota hæc parenthesis abest etiam a codice Bessar. mox legitur *in carne*.

1) Math. 19. 28.

2) 1. Cor. 2. 9.

CAPUT XXVII.

Quod iustitia exigit, ut ea inviti patiamur, quae ex arbitrio et sponte volentes fecimus.

Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis.

59 Sicut et superius dictum est, *non conclusit*, dicit aperuit; *et non abstulit*, irrogavit. Haec itaque nox, videlicet culpa, ostia ventris aperuit: quia concepto ad peccatum homini desideria concupiscentiae reseravit. Ostia quippe ventris, sunt desideria concupiscentiae, (1) de quibus per Prophetam dicitur: *Intra in cubicula tua, claude ostia tua.* (2) Cubicula quippe ingredimur, cum secreta mentis nostrae intramus. Ostia autem claudimus, cum desideria illicita coërcemus. Haec itaque concupiscentiae carnalis ostia, dum consensus noster aperuit, ad innumera nos mala corruptionis pertraxit. Unde (3) iam nunc sub mortalitatis pondere gemimus: quamvis ad haec arbitrio nostro (4) venerimus, quia et iudicii sic iustitia exigit, ut quod sponte fecimus, inviti toleremus. Sequitur:

1) Editi addunt *carnalis*: hoc verbum abest a MSS. Corb. Germ. et aliis quos consuluimus. In Lyrano pro *reseravit* legitur *reservavit.* Magis discrepat a ceteris unus Vindoc. in quo habetur: *quia concepta ad peccatum hominis desideria concupiscentia reseravit. Carnalis* habet etiam cod. Bessar. sicut infra habet *etiam* non *iam.*

2) Isai. 26. 20.

3) Editi *etiam* loco *iam*. Et mox. *ad hanc* pro *ad hoc.*

4) In Corb. Germ. *non venerimus*. Minime probatur: loquitur enim hic S. Doctor de corruptelis, ad quas consensus noster ostium aperuit.

CAPUT XXVIII.

Quid intelligendum in verbis Iob, cum se optat abortivum.

Quare non in vulva mortuus sum? Egressus ex utero non statim perii? Cur exceptus genibus? Cur lactatus uberibus?

60 ABSIT nos credere, quod beatus Iob tanta spiritus scientia praeditus, tanta interni iudicis attestatione laudatus, abortivum se optet interiisse. Sed quia, sicut etiam per remunerationem cognoscitur, intus habet testem suae fortitudinis, intus pensanda sunt eius pondera locutionis.

61 Quatuor quippe modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Culpa enim, quae terrere mentem debuit, extollit, et deiiciendo elevat, sed gravius elevando supplantat. Unde et illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis, his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eva delectata est, Adam consensit; qui etiam requisitus, confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc vero in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suasit; quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit. Eva delectata est: quia carnalis sensus ad verba serpentis mox se (1) delectationi

1) Bessar. *delectatione.*

substernit. Assensum vero Adam mulieri præpositus præbuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus, quo peccando a veritate disiungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequius obduratur. Eisdem etiam quatuor modis, peccatum consummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur: postmodum quoque etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: dehinc et in consuetudinem ducitur: ad extremum vero, vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur.

62. Hos itaque peccati modos, qui vel in corde latenter fiunt, vel patenter in opere perpetrantur, beatus Iob considerat, et humanum genus in (1) quot peccatorum gradibus lapsum sit, deplorat, dicens: « Quare non in vulva mortuus sum? egressus ex utero non statim perii? Cur exceptus genibus? Cur lactatus uberibus? » Prima enim vulva conceptionis fuit lingua malae suggestionis. Sed peccator in vulva moreretur, si moriturum se homo in ipsa suggestione cognosceret. Qui tamen ex utero egressus est: quia postquam in peccato eum suggerens lingua concepit, foras mox etiam delectatio rapuit. Post egressionem vero exceptus est genibus: quia cum ad delectationem carnis prodiit nimirum culpam per consensionem spiritus, subiectis cunctis sensibus, quasi suppositis genibus, consummavit. Sed genibus exceptus, etiam uberibus est lactatus. In consensu enim culpae ad dictis spiritus sensibus, multa cassae fiduciae argumenta subsecuta sunt, quae natam in peccato animam, virulento lacte nutrierunt, ac ne aspera mor-

1] Bessar. *in quibus.* Mox. *quare non statim.*

tis supplicia metueret, hanc blandis excusationibus foverunt.

63. Unde et primus homo post culpam audacior extitit, dicens: *Mulier, quam dedisti mihi* (1) *sociam, ipsa dedit mihi de ligno, et comedi.* (2) Qui quidem per timorem semetipsum absconsurus fugerat; sed tamen requisitus innotuit quantum etiam timens tumebat. Cum enim ex peccato præsens poena metuitur, et amissa Dei facies non amatur: timor ex tumore est, non ex humilitate. Superbit quippe, qui peccatum, si liceat non puniri, non deserit.

64 Sed his, sicut dictum est, quatuor modis culpa, ut in corde agitur, etiam in opere perpetratur. Ait enim: « Quare non in vulva mortuus sum? » Vulva quippe peccantis, est hominis culpa latens, quæ occulte peccatorem concipit, et reatum suum adhuc in tenebris abscondit. « Egressus ex utero non statim perii? » A vulva de utero exitur, cum peccator, quæ in occulto commiserit, hæc etiam in aperto committere non erubescit. Quasi enim ab occultationis suæ vulva processerant, de quibus Propheta dicebat: « Et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt. (3) « QUARE exceptus genibus? » Quia nimirum peccator, cum iam de iniquitate sua non confunditur, in iniquitate eadem etiam adminiculis pessimæ consuetudinis roboratur. Quasi genibus peccator fovetur, ut crescat, dum culpa consuetudinibus firmatur ut vigeat. « Cur lactatus uberibus? » Quia dum prodire culpa in usum cœperit, nimi-

1) Hunc locum MSS. Rem. Corb. Germ. Vindoc. ea ratione hic exhibent qua iam num. 39. observatum.

2) Genes. 3. 12.

3) Isai. 3. 9.

rum se vel falsa spe divinæ misericordiæ, vel aperta miseria desperationis pascit, ut eo nequaquam ad (1) correptionem redeat, quo vel factorem suum, pium sibi inordinate simulat, vel hoc quod fecit, inordinate formidat. Beatus igitur vir humani generis lapsus aspicit, et quibus præcipitiis mersum sit in foveam iniquitatis, intendit, dicens: « Quare non in vulva mortuus sum? » idest: in ipsa occulta perpetratione peccati, cur a carnis vita mortificare me nolui? « Egressus ex utero non statim perii? » idest, postquam ad apertam iniquitatem exii, cur me tunc saltem perditum non cognovi? Periisset quippe in suo iudicio, si se perditum cognovisset. « Quare exceptus genibus? » id est, etiam post apertam culpam, cur me adhuc in illa etiam consuetudo suscepit, ut valentiorem ad nequitias redderet, et pravis me usibus sustinens foveret « Cur lactatus uberibus? » id est, postquam in culpæ consuetudinem veni, cur me ad atrociorem nequitiam vel falsæ spei fiducia, vel lacte miseræ desperationis enutrivi? Cum enim culpa in (2) usum venerit, ei iam animus etiam si appetat, debilius resistit: quia quot vicibus pravæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis ad mentem ligatur.

65. Unde fit, ut enervis animus, cum solvi non valet, ad quaedam se solatia falsae consolationis inclinet, quatenus venturum iudicem tantae sibi misericordiae spondeat, ut eos etiam, quos arguendos invenerit, penitus non occidat. Cui rei hoc deterius accidit, quod ei multorum similium lingua consentit; cum multi etiam male gesta laudibus exaggerant: unde fit, ut incessanter crescat culpa, favoribus nutrita. Curari autem vulnus negligitur, quod dignum

1) Bessar. *correctionem*.

2) Bessar. *in mentem*; sic mutavit quod scripserat, et delevit.

præmio laudis videtur. Unde bene per Salomonem dicitur: « Filii mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.» (1) Peccatores etenim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis inferunt, vel perpetrata favoribus extollunt. An non lactatur, de quo per Psalmistam dicitur: « Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suae: et qui iniqua gerit benedicitur? » (2)

66. Sciendum quoque est, quod tres illi modi peccantium iuxta descensus sui ordinem facilius corriguntur, quartus vero iste difficilius emendatur. Unde et Redemptor noster puellam in domo, iuvenem extra portam, in sepulchro autem Lazarum suscitat. Adhuc quippe in domo mortuus iacet, qui latet in peccato. Iam quasi extra portam educitur, cuius iniquitas usque ad inverecundiam publicae perpetrationis aperitur. Sepulturae vero aggere premitur, qui in perpetratione nequitiae etiam usu consuetudinis pressus gravatur. Sed hos ad vitam miseratus revocat: quia plerumque divina gratia, non solum in occultis, sed etiam in apertis iniquitatibus mortuos, et mole pravae consuetudinis pressos, respectus sui lumine illustrat. Quartum vero mortuum Redemptor noster nuntiante discipulo agnoscit, nec tamen suscitat: quia valde difficile est, ut is quem post usum malæ consuetudinis etiam adulantium linguæ excipiunt, a mentis suæ morte revocetur. De quo et bene

1] Prov. 1. 10.

2) Psal. 9. 24.

In MSS. Colb. post. *benedicitur*, sequitur *difficile emendatur peccatum quod linguis pravorum nutritur.* Quae verba, addito *enim* Gussanv. in suam editionem transtulit, quamvis orationis seriem solvant, et ab omnibus aliis codicib. sive manu exaratis, sive excusis exulent. Illa ipsa tamen verba leguntur in cod Bessar. sed sine particula *enim*.

dicitur: (1) « Sine mortuos, sepelire mortuos suos. » (2) Mortui enim mortuos sepeliunt, cum peccatores peccatorem favoribus premunt. Quid (3) enim aliud est peccare, quam occumbere ; et seplire , quam abscondere? Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere abscondunt. Erat autem et Lazarus mortuus, sed tamen non a mortuis sepultus. Fideles quippe mulieres illum obruerant, quæ et eius mortem vivificatori nuntiabant. Unde et protinus ad lucem rediit: quia cum in peccato animus moritur, citius ad vitam reducitur, si super hunc sollicitæ cogitationes vivunt. Aliquando autem, sicut et superius dictum est, falsa spes mentem non intercipit, sed hanc (4) deterior desperatio cofingit: quæ dum omnem spem veniae funditus interimit, erroris lacte animam uberius nutrit.

67. Consideret igitur sanctus vir post primam culpam quantam deterius homo mala (5) commisit, postquam paradisum perdidit, usque ad quanta huius exilii prærupta descendit, et dicat: « Quare non in vulva mortuus sum? » idest, cum

---

1] In pler. MSS. *sine mortuos sepeliant mortuos suos:* melius unus Compend. et Val-cl. *sine mortuos ut sepeliant mortuos suos.* Ita olim legebatur in Utic. *Ut sepeliant* habet etiam cod. Bessar.

2] Luc. 9. 60.

3) Barthol. *Quid enim est aliud sepelire quam occulere. Sed qui.* Aliae vet. Edit. cum MSS. Reg. pro *occulere* habent *occumbere.* In aliis MSS. omittitur *et sepelire quam abscondere,* quod typis data sint Coccio debemus. In Bessar. *Quid enim est aliud peccare, quam occumbere sed qui etc..*

4) Cod. Bessar. *delerius.*

5) Ibid. *commisit postquam paradisum perdidit et usque etc.* paulo post *quo interiori lumine.*

serpentis suggestio peccatorem me conciperet, tunc utinam quæ me mors sequeretur, agnovissem, nè usque ad delectationem suggestio raperet, et morti actius ligaret! « Egressus ex utero non statim perii? » Ac si dicat: Utinam ad exteriorem delectationem exiens, quod interiore lumine privabar, agnovissem: et saltem in ipsa delectatione occumberem, ne per consensum mors acrius puniret?« Cur ex ceptus genibus?» Ac si dicat: Utinam minime me consensus subiectis pravitatis sensibus (1) excepisset, nè ipsà consensio ad audaciam deterius raperet. « Cur lactatus uberibus? » Ac si dicat: Utinam blandiri saltem mihi post mala perpetrata noluissem, ne tanto me culpæ nequius astringerem, quanto me in illa mollius foverem! His itaque reprehensionum suarum vocibus in parente primo se peccasse redarguit. Sed si ad ærumnam huius exilii nequaquam homo peccando descenderet, dicat quia perfrui quiete potuisset. Sequitur:

CAPUT XXIX.

Prima hominis conditio, a qua peccando cecidit. (2)

Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem. (3)

68. AD hoc in paradiso homo positus fuerat, ut si se ad

---

1) Vindoc. *subiectis pravitati genibus excep.*

2) Lege tractatam perlucide doctrinam de hominis lapsu.

3) Bessar. in margine. *si Quod in obedientia homo perstaret sine morte carnis ad angelorum patriam transiret.* Nota esse videtur. Ibid. *scissum quoddam.*

conditoris sui obedientiam vinculis caritatis adstringeret, ad cœlestem Angelorum patriam quandoque sine carnis morte transiret. Sic namque immortalis est conditus, ut tamen si peccaret, et mori posset: et sic mortalis est conditus, ut si non peccaret, etiam non mori posset; atque ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non posset. Ubi igitur post redemptionis tempus, carnis morte interposita, electi transeunt, illuc proculdubio parentes primi si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine morte corporum transferri potuissent. Dormiens igitur sileret, et somno suo homo requiesceret, dum ad æternæ patriæ requiem ductus, quasi (1) secessum quemdam a clamore hoc humanæ infirmitatis inveniret. Post peccatum namque quasi clamans vigilat, qui contentionem carnis propriæ repugnans portat. Hoc quietis silentium homo conditus habuit, cum contra hostem suum liberum voluntatis arbitrium accepit. Cui quia sua sponte succubuit, mox de se, quod contra se perstreperet, invenit, mox in certamine infirmitatis tumultus reperit: et quamvis in pace silentii ab auctore fuerat conditus, hosti tamen sponte substratus, clamores de pugna toleravit. Ipsa enim carnis suggestio, quasi quidam clamor est contra quietem mentis, quam ante transgressionem homo non sensit; quia nimirum quod de infirmitate posset tolerare, non habuit. Postquam vero se sponte hosti subdidit, adstrictus culpae suae vinculis, in quibusdam ei etiam nolens servit, et clamores in mente patitur, cum caro spiritui reluctatur. An non clamores intrinsecus audiebat, qui pravae

1] MSS. magno consensu *secessum quoddam* hic et infra cap. ol. 28. nunc c. 29. n. 58.

contra se legis verba tolerabat, dicens: « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis? » (1) Contempletur ergo vir sanctus in quanta cordis pace requiesceret, si serpentis verba suscipere homo noluisset, et dicat: « Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem: » id est, intra secretum (2) mentis ad conditoris contemplationem secederem, nisi me extra me tentationum tumultibus (3) consensus primi culpa prodidisset. Huius autem quietis gaudiis cum quibus etiam sociis perfrueretur, adiungat, dicens:

CAPUT XXX.

Quod per reges et consules, sanctos velit angelos intelligi, cum quibus homo convenisset ab initio, nisi ipse onus peccati voluntarie sumpsisset.

Cum regibus et consulibus terrae.

69 EX rebus insensibilibus discimus, quid de sensibilibus atque intelligibilibus sentiamus. Terra namque aëre fecundatur; aër autem ex caeli qualitate disponitur. Sic iumentis homines, hominibus angeli, archangeli vero angelis prae-

1) Rom. 7. 23.
2) Unus Remig. cum uno Reg. *a conditoris contemplatione non sederem.*
3] Sic. MSS. Editi vero *consensus primae culpae.*

sunt. (1) Nam quod iumentis homines praesint, et usu cernimus, et verbis Psalmistae docemur, qui ait: « Omnia subiecisti sub pedibus eius, oves et boves universas, insuper et pecora campi. » (2) Quia vero hominibus angeli praesint, per Prophetam testatur angelus, dicens: « Princeps regni Persarum restitit mihi. » (3) Quod vero angeli a (4) superiorum angelorum potestatibus dispensentur, Zacharias perhibet propheta qui ait: « Ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, et Angelus alius egrediebatur in occursum eius, et dixit ad eum: Curre, et loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Ierusalem. » (5)

(1) En habes hic testimonium quo convalides doctrinam de Angelicorum ordinum aut graduum distinctione. Et sane iam philosophia ipsa libentissime concedit Angelos inter se gradu et ordine differre. Ipsa enim quae gradus discernit in hisceebus visibilibus, unde aliis alia praestantiora novit, et a lapide quae tantum habet esse, ad plantam quae esse et vivere habet, ad animal quod est, vivit et sentit, ad hominem qui est, vivit, sentit et intelligit quasi non interrupta scala assurgit, quod in natura videt corporea in spiritali quoque per inductionem agnoscit. Sed communis quoque est Christianorum sententia in Scriptura divina et Patrum auctoritate fundata. Quod vero adhuc in coniecturis positum habemus, est quot praecise gradus existant; quo sibi ordine succedant; quomodo inter se differant; an omnes eandem specie naturam habeant, ut homines; an e contra sicut diversi ordinis, ita et diversae sint speciei. ect. Confer S. Thomam, qui Parte I. Quaest. 108. tres hierarchiae ordines ita distinguit, ut quilibet ordo tribus constituatur choris; nempe: Primus ordo *Cherubim, et Seraphim et Thronos complectitur;* secundus *Dominationes, Virtutes et Potestates*; tertius *Principatus, Archangelos et Angelos.* Et haec est magis recepta sententia.

2) Psal 8. 8.

3) Dan. 10. 13.

4) Bessar. *superioribus .... dispensantur.*

5) Zach. 2. 3. et 24.

Si enim in ipsis officiis sanctorum spirituum nequaquam potestates summae minimas disponerent, nullo modo hoc, quod homini diceret angelus, (1) ab angelo cognovissset. Quia igitur cunctorum Conditor, omnia per semetipsum tenet, et tamen ad distinguendum pulchrae universitatis ordinem, alia aliis dispensantibus regit, non immerito reges, angelorum spiritus accipimus, qui quo auctori omnium familiarius serviunt, eo subiecta (2) potius regunt. Cum regibus ergo dormiret: quia nimirum iam cum angelis homo quiesceret, si persuasoris linguam sequi noluisset. Qui bene etiam consules vocantur: quia spiritali reipublicae consulunt, dum nos sibi ad regnum socios iungunt. Bene consules vocantur: quia dum ipsis nunciantibus voluntatem Conditoris agnoscimus, in eis proculdubio consultum ab hac angustia nostræ tribulationis invenimus.

70. Sed quia beatus Iob sancto æternitatis spiritu impletur, et fuisse, vel futurum esse æternitas non habet, cui nimirum, nec præterita transeunt, nec quæ futura sunt, veniunt: quia cuncta per præsens videt: potest futuros prædicatores Ecclesiæ in præsentia spiritus contemplari, qui postquam de corporibus transeunt, nequaquam per morarum spatia, sicut antiqui patres, a cælestis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe, ut a carnis colligatione exeunt, in cælesti sede quiescunt, Paulo attestante, qui ait: « Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. (3) Prius autem, quam Redemptor noster morte sua, humani generis pœnam solve-

....

1) In MSS. Norm. et nonnullis *angelus angelo nuntiaret.*

2) Bessar. *aptius.*

3] 2. Cor. 5. 1.

ret, eos etiam, qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt: non ut pœna quasi peccatores plecterent, sed ut eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio Mediatoris advenerat, ab ingressu regni, reatus primæ culpæ prohiberet. (1) Unde iuxta eiusdem Redemptoris nostri testimonium, dives qui apud inferos torquetur, in sinu Abrahæ requiescere Lazarum contemplatur. Qui profecto si adhuc in imis non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Unde et isdem Redemptor nostèr pro nostræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat, ut suos, qui ei inhæserant, ad (2) caelestia reducat. Sed quo nunc homo redemptus ascendit, illuc profecto si peccare noluisset, etiam sine redemptione pertingeret. Consideret ergo vir sanctus, quia si non peccasset, illuc etiam non redemptus ascenderet, ad quod praedicatores sanctos, post redemptionem necesse est, cum magno labore pervenire.

71. Et cum quibus iam nunc quiesceret, insinuet, dicens « Cum regibus et consulibus terrae. » Reges quippe sunt sancti praedicatores Ecclesiae, qui et commissos sibi recte disponere, et sua bene regere corpora sciunt, qui dum desideriorum motus in se temperant, super subiectis cogitationibus lege virtutis regnant. Qui bene etiam terrae consules vocantur. Reges enim sunt, quia sibimetipsis praesident: terrae autem consules, quia extinctis peccatoribus, vitae praebent consultum. Reges sunt, quia semetipsos rege-

....

(1 Haurias doctrinam de reclusione Paradisi post Adae peccatum, et de efficacia fidei in futurum Mediatorem unde Iusti ante Christi adventum, ab aeterna damnatione eripi meruerunt: nec non de existentia loci in quo sine poena, quieta habitatione sinebantur electi illi. Qui locus *sinus Abraae*, vel *Limbus SS. Patrum* dicebatur. Conf. catechismum S. Conc: Trid: — 2) Bessar. *coelos*.

re sciunt; terræ sunt consules, quia terrenas mentes per exhortationis suæ consilium ad cœlestia pertrahunt. An terræ consul non erat, qui dicebat: « De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do? » (1) Et iterum: « Beatior erit, si sic permanserit, secundum meum consilium. » (2) Bene autem subditur:

CAPUT XXXI.

Quod servi tranquillas animas habeant, filii vero mundi huius densis cogitationum tumultibus in corde vexentur.

Qui aedificant sibi solitudines.

72 Omnes enim, qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo videri aliquid volunt, densis cogitationum tumultibus in corde comprimuntur: dumque desideriorum turbas intra se excitant, prostratam mentem pedes miseræ frequentationis calcant. Alius namque iuri se luxuriæ subdidit, atque ante mentis oculos schemata turpium perpetrationum fingit: et cum effectus non tribuitur operis, hoc crebrius agitur intentione cogitationis. Voluptatis perfectio quaeritur, et concussus enerviter animus, hinc inde et sollicitus et caecatus, occasionem nequissimae expletionis rimatur. Mens itaque haec quasi quemdam populum patitur, quae insolenti cogitationum tumultu vastatur. Alius irae se dominio stravit: et quid in corde, nisi iurgia, etiam quae desunt, peragit? Hic sæpe praesentes non videt, absentibus contradicit, intra semetipsum contumelias profert et recipit, re-

1] 1. Cor. 7. 25.
2) Ibid. 40.

ceptis autem durius respondet: et cum qui obviet nullus adsit, magnis clamoribus rixas in corde componit. Turbam itaque hic intus sustinet, quem pondus vehemens inflammatae cogitationis premit. Alius iuri se avaritiæ tradidit, et fastidiens propria, aliena concupiscit. Hic plerumque concupita adipisci non valens, diem quidem in otium, noctem vero in cogitationem versat: torpet ab utili opere, quia fatigatur illicita cogitatione: consilia multiplicat, et sinum mentis cogitationum (1) inventionibus latius expandit: pervenire ad concupita satagit, atque ad obtinenda hæc quosdam secretissimos causarum meatus quaerit. Qui mox ut in causa aliquid subtile invenisse se æstimat, iam se obtinuisse quod concupierat, exultat. Iam quid etiam adeptæ rei adiungat, excogitat: atque ut in meliori statu debeat excoli, pertractat. Quam quia iam quasi possidet, et quasi ad meliorem speciem adducit, mox insidias invidentium considerat, et quid contra se iurgii moveatur, pensat: exquirit quid respondeat, et cum rem nullam teneat, iam in defensione rei quam appetit, vacuus litigator elaborat. Quamvis ergo nihil de concupita re ceperit; habet tamen in corde iam fructum concupiscentiae, laborem rixæ. Gravi itaque populo premitur, qui instigantis avaritiae tumultu vastatur. Alius se tirannidi superbiæ (2) subiecit; et cor miserum, dum contra homines erigit, vitio substernit. Honorum sublimium infulas appetit, exaltari successibus exquirit, totumque quod esse desiderat, sibi apud semetipsum in cogitationibus depingit: iam quasi tribunali præ-

1) Unus e Remig. et Norm. quos sequuntur Barthol. et aliae vetust. editiones *immensitatibus*.

2) Bessar. *subiicit.* et mox *tribunal.*

sidet, iam sibi parere obsequia subiectorum videt, iam ceteris eminet, iam aliis mala irrogat, aliis quia irrogaverint, recompensat. Iam apud semetipsum stipatus cuneis ad publicum procedit, iam quibus obsequiis fulciatur, (1) conspicit; qui tamen hæc cogitans (2) solus repit: iam alia conculcat, alia sublevat: iam de conculcatis satisfacit odiis, iam de sublevatis recipit favores. Qui igitur tot phantasmata cordis imprimit quid iste aliud, quam somnium vigilans videt? Quia ergo tot rerum causas, quas fingit, tolerat, nimirum intrinsecus natas ex desideriis turbas portat. Alius iam illicita refugit, sed tamen bonis mundi carere pertimescit: concessa tenere appetit, videri in homines minor erubescit, et curat summopere ne inops in domo sit, ne despectus in publico. Exquirit quid sibi sufficiat, quid necessitas subiectorum petat; atque ut sufficienter iura patronatus subditis expleat, patronos quaerit, quibus ipse famuletur: sed his dum familiariter iungitur, eorum proculdubio causis implicatur, quibus saepe consentit in illicitis, et mala quae propter semetipsum non appetit, committit propter alia quae non dereliquit. Nam saepe dum honorem suum in hoc mundo imminui trepidat, ea apud maiores personas approbat, quae iam per proprium iudicium damnat. Is dum sollicite cogitat, quid patronis debeat, quid subiectis; quid sibi augeat, (3) quid affectibus prosit; quasi tanta frequentia turbarum premitur, quanta curarum importunitate laceratur.

---

1) Cod Bessar. melius *enumerat*.

2] Ita Corb. Germ. Rem. Remig. Alii habent *solus repetit*, aut *recipit*. Praetulimus priorem lect. quae nobiliorem sensum exhibet. Secunda tamen sensu non caret.

3) In quibusdam MSS. *effectibus*.

73. At contra sancti viri, quia nihil huius mundi appetunt, nullis proculdubio in corde tumultibus premuntur: omnes quippe inordinatos desideriorum motus a cubili cordis, manu sanctae considerationis eiiciunt: et quia transitoria cuncta despiciunt, ex his nascentes cogitationum insolentias non patiuntur. Solam namque æternam patriam appetunt: et quia nulla huius mundi diligunt, magna mentis tranquillitate perfruuntur. Unde et recte dicitur: « Qui aedificant: sibi solitudines. » Solitudines quippe aedificare, est a secreto cordis, terrenorum desideriorum tumultus expellere, et una intentione aeternae patriae inc amorem intimae quietis anhelare. An non cunctos a se cogitationum tumultus expulerat, qui dicebat: « Unam petii a domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini? (1) » A frequentia quippe terrenorum desideriorum fugerat, (2) et ad magnam videlicet solitudinem semetipsum, ubi eo tutius nihil extraneum conspiceret, quo incompetens nihil amaret. A tumultu rerum (3) temporalium magnum (4) quemdam secessum (5) petierat quietam mentem, in qua tanto

1) Psal. 26. 4. Subiiciunt hic ed. *omnib. dieb. vitae meae* ; quod. abest a melioribus MSS.

2] In vulgatis *et ad magnam videlicet solitudinem semetipsum contulerat* quo depravatur sensus S. Gregorii non aliam nobis solitudinem ostendentis quam nosmetipsos, non alium secessum quam mentem quietam ut paulo post legitur.

3] Edit. *corporalium.* At MSS. *temporalium.* Ibid. *magnum quoddam secessum*, legitur in MSS. pro *magnum quemdam*: vide quae diximus supra n. 68.

4] Cod. Bessar. hic quoque habet *quoddam.*

5) 2. Rem. et unus Remig. *quietam scilicet mentem.* Alii *quietem mentis.* Reg. *inquietam mentem.*

purius Deum cerneret, quanto hunc cum se solo solum inveniret.

74 Bene autem hi, qui sibi solitudines construunt, etiam consules vocantur: quia sic in se solitudinem mentis ædificant, ut tamen in quo prævalent, aliis per charitatem consulere minime desistant. Hunc ergo, quem modo prætulimus consulem, paulo subtilius perpendamus, quomodo ad (1) præbenda vitæ sublimioris exempla, subiectis populorum cuneis, virtutum calculos spargat. Ecce ad insinuandam retributionem boni pro malo, de semetipso fatetur, dicens: « Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. » (2) Ad dilectionem conditoris excitandum insinuat, dicens: « Mihi autem adhærere Deo, bonum est. » (3) Ad formam sanctæ humilitatis imprimendam, secreta cordis sui indicat, dicens: « Domine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei. » (4) Ad imitandam zeli rectitudinem exemplo suo nos excitat, dicens: (5) « Nonne qui te oderunt Deus, oderam eos: super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos et inimici facti sunt mihi. » (6) Ad æternæ nobis patriæ desiderium succendendum, vitæ præsentis longitudinem deplorat, dicens: « Heu (7) mihi, quia incolatus meus prolongatus est. » (8) Largitate nimirum (9) consulatus emicuit,

1] Bessar. *prehendenda vitae.* At in margine *lege compr.*
2] Psal. 7. 5.
3] Psal. 72. 27.
4) Psal. 130. 1.
5] Ed. *nonne qui oderunt te, Domine oderam.*
6) Psal. 138. 21. 22.
7) Vindoc. Compend. S. Albin. etc. *Heu me quod.*
8) Psal. 119. 5.
9) Vet. edit. cum antiq. Rem. et Germ. *consolatus:* neque vero infrequens est librariis antiquioribus *o* pro *u* depingere.

qui exemplo conversationis propriæ, tot nobis virtutum calculos spargit.

75. Sed (1) iste consul, (2) an sibi etiam solitudinem ædificet, narret. Ait enim: « Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine. » (3) Fugiens se elongat, quia turba desideriorum temporalium in altam Dei contemplationem se sublevat. Manet vero in solitudine; quia perseverat in remota mentis intentione. De qua bene solitudine Domino Hieremias ait: « A facie manus solus sedebam, quoniam comminatione replesti me. »(4) Facies quippe manus Dei, est illa percussio iusti iudicii, qua superbientem hominem a paradiso repulit, et hac caecitate (5) praesentis exilii exclusit. Comminatio vero eius, est terror adhuc supplicii sequentis. Post faciem igitur manus adhuc nos minae terrificant: quia per experimentum iudicii iam nos, et pœna praesentis exilii perculit: et si peccare non desistimus aeternis adhuc suppliciis addicit. Consideret ergo vir sanctus, proiectus huc, unde homo ceciderit, atque hunc post ista peccantem, quo adhuc iustitia iudicantis rapit: et cunctas a se desideriorum temporalium turbas eiiciat, seque in magna mentis solitudine abscondat, dicens: « A facie manus tuae solus sedebam: quoniam comminatione replesti

1) Cod. Bessar. *quia*.

2) Sic restituimus ad fidem omnium pene MSS. cum in vet. ed et in aliis deinceps, legeretur: *sed iste aliis consulens quomodo sibi*. Occasionem errori forsitan praebuit MS. Reg. in quo habetur: *sed iste consulens*.

3) Psal. 54. 8.

4) Ierem. 15. 17.

5) Rem. Remig, uno excepto, Norm. Reg. Germ. Compend. Longip. S. Albin. Turon. Val-cl. Ita habent non *inclusit*, ut in vet. ed. et aliis deinceps.

me. » Ac si aperte dicat: Dum considero, quid iam per iudicii experimentum patior, a tumultu desideriorum temporalium, trepidus mentis secessum peto: quia et adhuc illa acrius, quae minaris, aeterna supplicia formido. Bene ergo de regibus atque consulibus dicitur: « Quia aedificant sibi solitudines. » Quia hi, qui et se bene regere, et consulere aliis sciunt: quoniam praesentari interim illi intimae quieti non possunt, hanc apud semetipsos per studium tranquillae mentis imitantur. Sequitur.

CAPUT XXXII

Principes sunt rectores Ecclesiae.

Cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas argento.

76 Quos alios principes, nisi sanctæ Ecclesiæ rectores vocat, quos indesinenter in loco prædicatorum præcedentium divina dispensatio subrogat? De quibus (1) eidem Ecclesiæ Psalmista ait: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.* (2) Quid vero aurum, nisi sapientiam appellat? de qua per Salomonem dicitur: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis.* (3)

1) Cod. Bessar. *De quibus eidem Ecclesiæ rectoribus dicit Psalmista.* Sed delevit aliquid ut scriberet *rectoribus* glossema.

2) Ps. 44. 17.

3] Prov. 21 20.

Aurum nempe sapientiam vidit, quam thesaurum vocavit. Quæ et recte auri appellatione signatur: quia sicut (1) auro temporalia, ita sapientia bona æterna mercantur. Si aurum sapientia non esset, nequaquam Laodiceae Ecclesiæ ab angelo diceretur: *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum.* (2) Aurum quippe emimus, cum accepturi sapientiam, prius obedientiam præbemus. Ad quem videlicet nos contractum bene (3) quidam sapiens (4) excitat, dicens: *Concupisti sapientiam? serva mandata, et Dominus* (5) *praebebit illam tibi.* (6) Quid autem per domos, nisi conscientiae designantur? Unde sanato cuidam dicitur: *Vade in domum tuam.* (7) Ac si aperte audiat: Post exterius miraculum ad conscientiam revertere: et qualem te intrinsecus Deo debeas exhibere, perpende. Quid etiam per argentum, nisi eloquia divina figurantur? de quibus per Psalmistam dicitur: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum.* (8) Eloquium Domini argentum igne examinatum dicitur: quia sermo Dei si in corde figitur tribulationibus probatur.

77. Vir igitur sanctus spiritu æternitatis plenus, quæque futura sunt colligat; et quos longe post ventura secula gignerent, laxato mentis sinu comprehendat: et magna admiratione consideret, cum quibus electis sine labore in æter-

1) Cod. Bessar. *aurum.*
2] Apoc. 3. 18.
3) In ed. Paris. 1495. Basil. 1514. et Guss. *quidem sapiens.* pro *quidam sap.*
4] Bessar. *invitat.*
5] MSS. Corb. Germ. et Reg. *praebet.*
6) Eccli. 1. 33.
7) Matt. 9. 6.
8) Psal. 11. 7.

nitate quiesceret, si per appetitum superbiae nemo peccasset, et dicat: *Nunc enim dormiens silerem: et somno meo requiescerem cum regibus et consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines: aut cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas argento.* Quia enim si parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret: sed hi, qui nunc per redemptionem salvandi sunt, soli ab illo electi nascerentur, eosdem electos aspiciat, atque cum eis quomodo quiescere, potuisset, intendat. Videat sanctos Apostolos sic susceptam Ecclesiam regere, ut ei praedicationis verbo non desinant consultum praebere, eosque reges et consules appellet. Videat post hos in eorum loco rectores exurgere: qui et sapienter vivendo aurum possideant, et aliis recta praedicando, argento sacrae locutionis enitescant: eosque principes repletis conscientiarum domibus auro et argento divites memoret. Sed quia aliquando prophetico spiritui nequaquam sufficit, ut ventura praevideat, nisi cordi prophetantis etiam præterita, et antiqua repræsentet, sanctus vir infra supraque oculos aperit, et non solum ventura conspicit, sed etiam transacta ad memoriam reducit. Nam protinus adiungit:

CAPUT XXXIII.

Quod primi saeculi patres abortivos dicat: quia praeter paucos, quos Moyses scripsit, maxima pars nobis humani generis occultatur.

Aut sicut abortivum absconditum non sub-

sisterem vel qui concepti non viderunt lucem.

78 ABortivum,(1) quia ante plenum tempus oritur, extinctum protinus occultatur. Quos ergo sanctus vir alios abortivos vocat, cum quibus se quiescere potuisse considerat, nisi electos quosque, qui ab ipso mundi primordio ante redemptionis tempus exorti sunt, et tamen huic mundo semetipsos mortificare curaverunt? Qui conscriptae legis tabulas non habentes, quasi (2) ab utero mortui sunt: quia auctorem suum naturali lege timuerunt: et cum venturum Mediatorem (3) crederent, studuerunt summopere mortificandis voluptatibus, etiam quae scripto non acceperant praecepta servare. Tempus itaque illud, quod iuxta mundi initium mortuos huic saeculo patres nostros protulit, quasi abortivi uterus fuit. Ibi namque Abel,(4) qui occidenti se fratri restitisse non legitur. Ibi Enoch, (5)qui talem se exhibuit, ut ambulaturus cum Domino transferretur. Ibi Noe, (6) qui per hoc, quod divino examini placuit, (7) in mundo mundo superstes fuit. Ibi Abraam, (8) qui dum peregrinus est in saeculo, factus est amicus Deo. Ibi Isaac,(9) qui caligantibus carnis oculis, per aetatem quidem praesentia non vidit, sed per virtutem prophetici spiritus, in futuris etiam saeculis magna videndi luce radiavit. Ibi Iacob,(10) qui iram fratris hu-

1) Cod. Bessar. *quippe.*

2) Sic MSS. Corb. Germ. Rem. Remig. Vindoc. etc. ubi editi habent *in utero.*

3) Bessar. *suum.*

4) Genes. 4. 8. 24. — (5) Gen: 5.. 22 24. -- (6) Gen: 7. 23.

7) Germ. et nonnulli al. *inmundo mundo.* Corb. Germ. Rem Colb. *in mundum* (hoc est fortasse, in mundi restaurationem) *mundo superstes.* — (8) Gen. 11. 1. — (9) Gen: 27. 1. — [10] Gen: 28.5. et 33. 4.

militer fugit, clementer edomuit: qui prole quidem secundus extitit, sed tamen spiritus ubertate fecundior, eandem prolem sub prophetiae suae vinculis astrinxit. Bene autem abortivum hoc absconditum dicitur: quia a mundi primordiis, dum quosdam paucos, Moyse scribente, cognoscimus, pars nobis maxima humani generis occultatur. Neque enim tot iustos solummodo usque ad acceptam legem extitisse credendum est, quot Moyses brevissima descriptione perstrinxit. Quia ergo a mundi primordio edita multitudo bonorum, ex magna parte notitiae nostrae subtrahitur: abortivum hoc absconditum vocatur. Quod et non substitisse dicitur: quia enumeratis paucis, eorum frequentia nullo apud nos memoriae scripto retinetur.

79. Recte vero additur: « Vel qui concepti non viderunt lucem. » Hi namque, qui post acceptam Legem in hoc mundo nati sunt, auctori suo eiusdem legis sunt admonitione concepti. Sed tamen concepti lucem minime viderunt: quia ad adventum incarnationis Dominicæ, quamvis hanc fideliter crederent, pervenire nequiverunt. Incarnatus quippe Dominus dicit: « Ego sum lux mundi. » (1) Atque ipsa Lux ait: « Multi prophetæ et iusti desideraverunt videre quæ videtis, et non viderunt. » (2) Concepti igitur non viderunt lucem: quia ad spem venturi Mediatoris apertis Prophetarum vocibus excitati, nequaquam potuerunt cernere eius incarnationem. In his itaque conceptus interior formam fidei edidit, sed hanc usque ad apertam visionem divinæ præsentiae non perduxit: quia prius hos a mundo mors interveniens rapuit, quam manifesta mundum Veritas (3) illustravit.

1) Iohan. 8. 12.

2) Mat. 13. 17.

3) Rem. et Remig. *mundo illustravit.*

80. Vir igitur sanctus spiritu æternitatis plenus, manu cordis cuncta labentia ad memoriam astringit: et quia angusta est omnis creatura Creatori, per eundem spiritum, qui (1) nihil in se, vel iuxta se aliud, nisi semper esse habet, hoc, quod erit, hoc quod præteriit, conspicit: ac infra supraque mentis oculum tendit, et venientia, vel ut transacta considerans, ad æternum Esse medullitus inardescit, dicens: « Nunc enim dormiens silerem.» Nunc quippe præsentis est temporis. Et quid est stantem semper in præsenti quietem quærere, nisi ad illud, cui nihil venit, nihil præterit, gaudium æternitatis anhelare? Quod nimirum Veritas semper esse suum, ut nobis utcumque infunderet, Moyse mediante insinuat, dicens: « Ego sum, qui sum. Et dices filiis Israël: Qui est, misit me ad vos. » (2) Sed ecce, quia labentia conspicit, quia semper præsens gaudium quærit, quia venturæ lucis memorat, quia electorum eius ordines enumerans pensat: ipsam iam nobis apertius quietem huius lucis insinuet, et quid apud illam quotidie de pravorum (3) conversatione agitur, verbis manifestioribus demonstret. Sequitur.

CAPUT XXXIV

Quod in luce, quæ Deus est, nec est tumultus concupiscentiarum, nec labor peccati; sed munditia

1] Sic MSS. Corb. Germ. Rem. Remig. Compend. Vindoc. Editis habentibus *nihil ex se*, et mox *omne quod erit*, pro *hoc quod erit*.

2) Exod. 3, 14.

3) Corb. Germ. et aliqui alii *de pravorum conversione*. Lectionem hanc, utpote sequentibus consonam anteponeremus, nisi MSS. melioris notæ multitudo præponderaret.

mentis, et pacifica quies.

Ibi impii cessaverunt a tumultu,
et ibi requieverunt fessi
robore.

81 PAULO ante iam diximus, quia corda peccantium per hoc, quod strepitus desideriorum possidet, gravis cogitationum instigantium tumultus premit. Sed in hac luce, quam concepti minime viderunt, a tumultu suo impii cessare perhibentur: quia nimirum Mediatoris adventum, quem patres in lege positi diu præstolati sunt, ad vitæ suæ requiem populi gentiles invenerunt, Paulo attestante, qui ait: « Quod quærebat Israël, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est. »(1) In hac itaque luce impii a tumultu cessant, dum perversorum mentes, veritate cognita, laboriosa mundi desideria fugiunt, et tranquillitati intimi amoris acquiescunt. An non ad cessationem (2) vocat lux ipsa, quæ ait: « Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos: tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris: iugum enim meum suave est, et onus meum leve est? » (3) Quid enim grave mentis nostræ cervicibus imponit, qui vitari omne desiderium, quod perturbat præcipit? Quid grave subiectis iubet, qui declinare

1) Rom. II. 7.
2] Bessar. *tumultus.*
3] Matt. II. 28. 29. 30.

laboriosa mundi huius itinera admonet? Attestante autem Paulo Apostolo: « Christus pro impiis mortuus est. » (1) Sed idcirco dignata est pro impiis ipsa lux occumbere, ne impii in tenebrarum suarum tumultu remanerent. Contempletur ergo vir sanctus, quod lux per incarnationis suæ mysterium ex gravi labore impios eripit, dum ab eorum cordibus desideria pravitatis tergit: contempletur, [2] quod conversi quique quietem, quam percipere in æternitate desiderant, hic iam per tranquillitatem mentis degustant, et dicat: « Ibi impii cessaverunt a tumultu, et ibi requieverunt fessi robore. »

82. Omnes enim, qui in hoc mundo fortes sunt, robore quasi fortes sunt, non robore defessi. Qui vero in auctoris sui amore roborantur, quo magis in concupita Deo fortitudine convalescunt, eo a propria virtute deficiunt: et quo robustius æterna appetunt, eo a temporalibus salubri defectione lassantur. Hinc Psalmista amoris sui robore fessus dicebat: « Defecit (3) in salutari tuo anima mea. » (4) In salutare enim Dei proficiendo defecerat: quia æternitatis lucem desiderans, a carnis iam fiducia fractus anhelabat. Hinc rursum dicit: « Concupivit, et defecit anima mea in atria Domini. » (5) Qui nimirum cum diceret, « Concupivit:» recte subdidit:« Et defecit: » quia valde minor est divinitatis concupiscentia , quam non mox etiam proprius sequitur defectus. Qui enim ad appetenda æternitatis atria

1) Rom. 5. 6.

2) Bessar. *itaque vir sanctus quod.*

3) Ita Corb. Germ. et alii vetust. MSS. et antiqua ed. Basil. In aliis *defecit in salutare tuum.*

4) Ps. 118. 81.

5] Psal. 83. 3.

accenditur, dignum profecto est, ut ab hoc temporalitatis amore lassetur: ut tanto frigescat ab studio seculi, quanto surgit ardentior in amorem Dei. Quem scilicet si perfecte arripit, mundum etiam plene derelinquit, et eo funditus temporalibus moritur, quo ad supernam vitam altius afflatu æternitatis animatur. An non robore suo (1) fessam se invenerat, quae dicebat: « Anima mea liquefacta est, ut (2) locutus est? (3) Quia nimirum mens dum occultae locutionis aspiratione tangitur, statu suæ fortitudinis infirmata, ipso quo absorbetur desiderio liquatur: et inde se apud semetipsam fessam invenit, unde ultra se esse conspicit fortitudinem, quam conscendit. Hinc Propheta cum visionem Dei se conspexisse diceret, adiungit: « Elangui et ægrotavi per dies plurimos: (4) quia cum (5) ad virtutem Dei mens stringitur, a fortitudine propria caro lassatur.

83. Hinc Iacob, qui angelum tenuit, uno mox pede claudicavit; quia qui vero amore sublimia respicit, in hunc mundum duplicibus incedere desideriis nescit. Uno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur: et necesse est, ut alius marcescat, quia mentis virtute crescente, oportet proculdubio, ut carnis fortitudo languescat. Beatus igitur Iob alta fidelium corda respiciat, atque perpendat quem sinum intimae quietis inveniunt, dum a viribus propriis in Deum proficiendo lassantur, et dicat: *Ibi requieverunt*

1) Bessar. *fessum* . . . . *qui.*

2] Editi *ut dilectus locutus est.* Abest *dilectus* a MSS. Corb. Germ. Reg. Colb. antequam secundam manum pateret ur.

3) Cant. 5. 6.

4] Dan. *8.* 27.

5) Bessar. *a virtute.*

fessi robore. Ac si aperte insinuet, dicens: Illic requies lucis remunerat, quos hic interius recreans profectus fatigat. Nec movere debet, quod lucem nominans, nequaquam subdit in hac, sed ibi. Quam enim (1) continere electos conspicit, quasi locum nostrum hanc esse deprehendit. Unde Psalmista cum incommutabilitatem æternitatis aspiceret, dicens: *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient:* (2) hunc electorum locum esse denunciat, subdens: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi.* (3) Deus enim, qui sine situ omnia continent, nobis ad se venientibus locus non localis manet. Quem locum dum pertingimus, etiam ipsa in hac vita mentis nostrae tranquillitas, quanta fuerit perturbatio videmus: quia etsi iam iusti in pravorum comparatione quieti sunt, in æstimatione tamen quietis intimae omnimodo quieti non sunt. Unde et bene subditur:

CAPUT XXXV.

Vincula dura, quibus hic ligantur etiam iusti.

Et quondam vincti pariter sine molestia.

84 Iustos enim quamvis nullus desideriorum carnalium tumultus possideat, duris tamen vinculis eos in hac vita po-

1) Bessar. *contemplari.*
2) Ps. 101. 28.
3] Ibid. 29.

sitos, suæ molestia corruptionis ligat. Scriptum quippe est: « Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam: et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. » (1)Eo itaque ipso quo adhuc mortales sunt, corruptionis suæ pondere gravantur, et astricti molestia vincti sunt: quia in illa adhuc libertate vitæ incorruptibilis non exsurgunt. Aliud namque de mente, aliud de corpore tolerant: et contra semetipsos quotidie interno certamine desudant. An non duro molestiæ vinculo ligantur, quorum nimirum mens sine labore in ignorantia solvitur, et non nisi cum studio laboris eruditur? (2) Coacta erigitur, libens iacet, ab infimis vix levatur: et tamen elevata protinus labitur. Semetipsam laboriose vincendo, superna conspicit: sed reverberata lumen, quod se irradiaverat, refugit. An non duro molestiæ vinculo ligantur, quos cum accensus spiritus ad sinum pacis intimae pleno desiderio pertrahat, fervente certamine caro perturbat? Quæ etsi iam ante faciem velut ex adverso acie erecta non obviat, adhuc tamen a mentis dorso, quasi captiva submurmurat, et (3) quamvis timendo, sed tamen turpi strepitu, in corde speciem pulchræ quietis fœdat. Electi igitur etsi valenter omnia superant, cum securitatem pacis internæ desiderant, gravis eis est molestia adhuc habere quod vincant. (4) Qui his exceptis, etiam ea vincula susti-

1) Sap. 9, 15.— (2) Expunximus voculam *quae* in al. edit. additam, sed in MSS. peregrinam, ac superfluam.

3) Unus Rem. et unus Remig. *quamvis non timendo*; nec displicet sensus, si *non timendo* referatur ad, *sed tamen turpi strepitu*, quasi diceret concupiscentiae luctam, etsi non timendam iustis, molestam tamen ob strepitum esse. At huic lectioni non patrocinatur MSS. aut antiquitas aut multitudo.

4) Ita MSS. probatissimi. In ed. legitur *Quibus exceptis*. Melius *Qui his exceptis*, hoc est, praeter illas quas a carnis concupiscentia sustinet molestias. Sed cod. Bessar. *quia*; mox *Adiumento*.

nent, quæ gravis exterius necessitas astringit. Esurire quippe, sitire, lassescere, vincula corruptionis sunt: quæ scilicet solvi nequeunt, nisi cum in illam immortalitatis gloriam nostra mortalitas permutatur.

85 Replemus etenim refectionibus corpus, ne extenuatum deficiat; extenuamus abstinentia, ne nos repletum premat. Vegetamus hoc motibus , ne situ immobilitatis intereat; sed citius hoc collocando sistimus, ne ipsa sua vegetatione succumbat. Adiumentis hoc vestium tegimus, ne frigus interimat; et quaesita adiumenta proiicimus, ne calor exurat. Tot igitur diversitatibus occurrentes quid agimus, nisi corruptibilitati servimus: ut saltem multiplicitas impensi obsequii corpus sustineat, quod anxietas infirmæ mutabilitatis gravat? Unde bene per Paulum dicitur: « Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit in spe: quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriae filiorum Dei. » (1) Vanitati quippe creatura non volens subditur: quia homo, qui ingenitae constantiae statum volens deseruit, pressus iustae mortalitatis pondere, nolens mutabilitatis suae corruptioni servit. Sed creatura hæc tunc a servitute corruptionis eripitur, cum ad filiorum Dei gloriam incorrupta resurgendo sublevatur. Hic itaque electi molestia vincti sunt, quia adhuc corruptionis suae poena deprimuntur. Sed cum corruptibili carne exuimur, quasi ab his quibus nunc astringimur, molestiae vinculis relaxamur. Praesentari namque iam Deo cupimus: sed adhuc mortalis corporis obligatione praepedimur. Iure ergo vincti dicimur: quia adhuc incessum nostri desiderii ad Deum liberum non habemus. Unde bene Pau-

1] Rom. 8. 20.

lus aeterna desiderans, sed tamen adhuc corruptionis suae sarcinam portans, vinctus clamat: « Cupio dissolvi, et esse cum Christo. » (1) Dissolvi enim non quaereret, nisi se proculdubio vinctum videret. Haec autem vincula, quia certissime rumpenda in resurrectione conspexerat, iam quasi rupta gaudebat Propheta, cum diceret: « Dirupisti vincula mea; tibi sacrificabo hostiam laudis. » (2) Contempletur itaque vir sanctus, quod conversos peccatores lux interna recipiat, et dicat: « Ibi impii cessaverunt a tumultu. » Contempletur, quod sancti viri desiderii exercitatione fatigati, altius in illo intimo sinu requiescant, et dicat: « Et ibi requieverunt fessi robore. » Contempletur, quod cunctis simul corruptionis suae vinculis absoluti, ad illa libertatis gaudia incorrupta perveniant, et dicat: « Et quondam vincti pariter sine molestia. » Bene autem dicitur: « Quondam vincti: » quia dum illa semper praesens lætitia cernitur, omne quod erit et defluit, quasi præteritum iam videtur. Dum enim rerum finis attenditur, omne quod præterit, quasi iam fuisse pensatur. Sed omnes hi, quos illuc quies interna suscipiet, (3) hic interim quid egerint, narret. Sequitur:

CAPUT. XXXVI.

Quod diabolus exactor intelligatur, et quod in parvis et magnis, servis et liberis secundum

1) Philip. 1. 23.
2) Psal. 115. 8.
3) Excusi *in terra*, loco *interim*, quae vox est MSS. Cod. Bessar. *iterum*.

distinctionem meritorum, accipienda sit in retributione sanctorum, distinctio dignitatum.

Non exaudierunt vocem exactoris.

86. QUIS alius debet nomine exactoris intelligi, nisi importunus ille persuasor, qui humano generi semel deceptionis nummum contulit, et (1) adhuc quotidie expetere mortis debitum non desistit? Qui in paradiso homini (2) peccanti pecuniam commodavit, sed iniquitate crescente, hanc quotidie cum usuris exigit. De quo exactore in Evangelio veritas dicit: « Et iudex tradet te exactori, » (3) Huius igitur exactoris vox, est tentatio miserae suggestionis. Audimus autem vocem exactoris, cum eius tentatione pulsamur, sed non exaudimus, si pulsanti resistimus. Audit enim qui tentationem sentit: exaudit vero, qui tentationi consentit. Dicatur itaque de iustis: « Non exaudierunt vocem exactoris , » quoniam suggestionem eius etsi audiunt, quia tentantur; non exaudiunt, quia consentire contemnunt.

87. Sed quia quod valde mens amat, etiam in sermone saepius replicat: beatus Iob, qui internae pacis frequentiam diligens conspicit,(4)descriptioni eius iterum inseruit, dicens:

---

1) Barthol. et vet. edit. *ob hoc*. Coc. et seq. ed. *adhuc*. At MSS. *ab hoc* scilicet ab humano genere.

2) Editi cum nonnullis MSS. *peccanti pecuniam*, sequimur Corb. Germ. antiq. Rem. et Norman. ubi legitur *peccati pecuniam*. Ad hos accedunt Vindoc. qui habent *peccati pecuniam commendavit*. Eodem sensu Greg. dicit *peccati pecuniam*, quo supra dixit *nummum deceptionis*.

3] Luc. 12. 58.

4) Hic ab invicem discrepant tam MSS. quam edit. Corb. Germ. ha-

CAPUT XXXVII

Ut hic merita, ita in coelo erunt praemia diversa.

Parvus et magnus ibi sunt: et servus liber a domino suo.

87 Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum: ut quod hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. Unde in Evangelio Veritas dicit: « In domo patris mei mansiones multae sunt. » (1) Sed in eisdem multis mansionibus erit aliquo modo ipsa retributionum diversitas concors: quia tanta (2) vis in illa pace nos sociat: ut quod in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio exultet. Unde et non æque laborantes in vinea æque cuncti denarium sortiuntur. Et quidem apud patrem mansiones multæ sunt; et tamen eumdem denarium dispares laboratores accipiunt: quia una cunctis erit beatitudo laetitiae, quamvis non una sit omnibus sublimitas vitae.

bet *discretioni eius iterum servit.* Vet. edit. *discretionem eius iterum disseruit.* Coc. et posteriores ed. *descriptioni eius iterum inservit.* Sequimur lectionem cod. Utic. quae videtur proposito S. Greg. magis consona: loquitur enim de beatorum interna pace his verbis Iob significata: *non exaudierunt vocem exactoris,* et aliis antecedentibus. Quam iterum ab eodem describi docet his verbis: *parvus et magnus ibi sunt.* Cod. Bessar. *conscriptioni.*

1) Iohan. 14. 2.

2) Editi *tanta vis amoris.* Abest vox *amoris* a MSS.

Parvum et magnum in hac luce conspexerat, qui ex voce capitis dicebat: « Imperfectum meum viderunt oculi tui: et in libro tuo omnes scribentur. » (1) Parvum et magnum conspexerat, cum dicebat: « Benedixit omnes timentes se Dominus, pusillos cum maioribus. » (2)

88. Bene autem subditur: *Et servus liber a domino suo.* Scriptum quippe est: *Omnis qui peccat, servus est peccati:* (3) quia nimirum quisquis se pravo desiderio subiicit, iniquitatis dominio dudum libera mentis colla supponit. Sed huic (4) domino contradicimus, cum iniquitati quæ nos ceperat, reluctamur; cum consuetudini violenter resistimus, et desideria perversa calcantes contra hanc ius nobis libertatis ingenitæ vindicamus: cum culpam pœnitendo percutimus, et maculas sordium fletibus lavamus. Plerumque autem iam mens quidem quod se perverse egisse meminit, deplorat: iam prave acta non solum deserit, sed amarissimis etiam lamentis punit: sed tamen dum eorum (5) quæ egit, reminiscitur, (6) gravi de iudicio pavore terretur. Iam se perfecto convertit, sed adhuc se perfecte in securitatem non erigit: quia dum quanta sit districtio extremi examinis pensat, inter spem formidinemque sollicita trepidat: quia iustus iudex veniens, quid de perpetratis reputet, quid relaxet, ignorat. Nam quam prava commiserit, meminit: sed an commissa digne defleverit, nescit: ac ne culpæ immanitas modum pœnitentiæ transeat, metuit. Et plerumque culpam iam ve-

1] Psalm. 138. 16.
2) Psalm. 113. 13.
3] Ioh. 8. 34.
4) Editi *dominio.* Potiores MSS. quibus inhaeremus *domino.*
5] Bessar. *eorum plerumque quæ:* mox *divini examinis .... Nam quia.*
6) Non alio sensu excusi, *graviter iudicii pavore.*

ritas relaxat; sed mens afflicta adhuc de venia, dum valde sibi est solicita, (1) trepidat. Servus ergo hic iam fugit dominum, sed liber non est: quia peccatum suum homo iam corrigendo et pœnitendo deserit, sed tamen adhuc districtum iudicem de eius retributione pertimescit. Ibi ergo servus a domino liber erit, ubi iam de peccati venia dubietas non erit: (2) ubi iam securam mentem culpæ suæ memoria non addicit: ubi non sub reatu animus trepidat, sed de eius indulgentia liber exultat.

89 Sed si nulla ibi homo peccati sui memoria tangitur, ereptum se unde gratulatur? Aut quomodo largitori gratias refert de venia quam accepit, si interveniente oblivione transactæ nequitiæ, esse se pœnæ debitorem nescit? Neque enim neglecte praetereundum est quod Psalmista ait: « Misericordias tuas Domine in aeternum cantabo. » (3) Quomodo enim Dei misericordias in æternum cantat, si se fuisse miserum ignorat? Et si miseriæ transactae non meminit, (4) unde largitati misericordiae laudes reddit? Sed rursum quaerendum est , quomodo electorum mens perfecta esse in beatitudine poterit, si hanc inter gaudia memoria sui reatus tangit? Aut quomodo perfectæ lucis clarescit gloria, quam reducta ad animum obumbrat culpa? Sed sciendum est, quia sicut saepe nunc tristium læti reminiscimur, ita tunc, transactae nequitiæ sine læsione nostrae beatitudinis recordamur. Plerumque enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores præteritos sine dolore redu-

---

1) Al. *formidat*, ut habent omnes vulgati.

2) Pro *ubi* Coccius posuit *ibi*, quod deiceps obtinuit renitentibus MSS. ac priorib. ed.

3] Psal. 88. 1.

4) Ita Corb. Germ. antiq. Rem. et potiores MSS. Editi cum nonnullis scriptis, *largitori*.

cimus: et quo ægros recolimus, eo nos incolumes plus amamus. Erit ergo et in illa beatitudine culpae memoria, non quae mentem polluat, sed quae nos (1) arctius letitiae astringat: ut dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, et debitorem se medico verius intelligat, et eo magis acceptam salutem diligat, quo de molestiae meminit, quid evasit. In illa itaque laetitia sic tunc sine taedio mala nostra conspicimus, sicut nunc in luce positi, sine ulla cordis caligine animo tenebras videmus quia: etsi obscurum est quod mente cernimus, de iudicio est hoc luminis, non de passione caecitatis. Et in æternum ergo laudes misericordiae largitori nostro referimus, et nequaquam(2) miseria conscientiae gravamur: quia dum mala nostra sine aliquo mentis malo respicimus, et numquam erit, quod corda laudantium de transactis iniquitatibus polluat, et semper erit, quod hæc ad laudem liberatoris accendat. Quia ergo internæ lucis requies sic in se magnos sublevat, ut tamen parvulos non derelinquant, dicatur recte: « Parvus et magnus ibi sunt. » Quia autem sic ibi conversi peccatoris animus culpæ suæ memoria tangitur: ut tamen nulla eiusdem memoriæ confusione deprimatur, congrue subiungitur: « Et servus liber a domino suo. »

---

1) In omnibus Rem. Remig. Corb. Germ. Reg. Colb. *altius* pro *arctius* quod tamen magis congruit verbo *adstringat.*

2) In vulgatis *miseria conscentiae* melius MSS. *miseriae conscentia* hoc est: intima cognitione et recordatione, qua minime gravantur sancti.

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

Quid sit, quod in hac vita nonnumquam bonis male sit, et malis bene.

Reliquam capitis tertii partem a vigesimo versu, totum Caput quartum. et quinti duos priores versus enarrat.

UM valde occulta sint divina iudicia, cur in hac vita nonnunquam bonis male fit, malis bene: tunc occultiora sunt cum et bonis hic bene est, et malis male. Nam cum bonis male est, malis bene; hoc fortasse deprehenditur, quia et boni, si qua deliquerunt, hic recipiunt, ut ab aeterna plenius damnatione liberentur; et mali bona, quae pro hac vita faciunt, hic (1) inveniunt, ut ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Unde et ardenti in inferno diviti dicitur: *Memento fili, quia recepi-*

1) Bessar. *recipiant.*

sti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. (1) At cum bonis hic bene est, et malis male; incertum valde fit, utrum boni idcirco bona accipiat, ut provocati ad aliquid melius crescant; an iusto latentique iudicio hic suorum operum remunerationem percipiant, ut a praemiis vitae sequentis inanescant: èt utrum malos idcirco adversa feriant ut ab aeternis suppliciis (2) corrigentia defendant; an hic eorum poena incipiat, ut quandoque complenda eos ad ultima Gehennae tormenta perducat. (3) Quia ergo inter divina iudicia gravi incertitudinis suae caligine humana mens premitur; sancti viri cum sibi suppetere prospera huius mundi conspiciunt, pavida suspicione turbantur. Timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant: timent, ne quod divina iustitia latens in eis vulnus aspiciat, et exterioribus eos muneribus cumulans, ab intimis repellat. Cum vero taciti cogitant, quod nec bona agunt, nisi ut soli Domino placeant, nec in ipsa affluentia suae prosperitatis exultant: minus quidem de prosperis occulta contra se iudicia metuunt, sed tamen eadem prospera, quia se ab intima intentione praepediunt, ægre ferunt: et moleste praesentis vitae blandimenta tolerant, quia per haec se utcumque tardari in interno desiderio non ignorant. Plus enim in hoc mundo honor, quam despectio occupat: et magis prosperitatis sublimitas, quam necessitatis adversitas gravat. Per hanc namque nonnunquam cum homo exterius premitur, ad concupiscenda quæ intus sunt, (4) liberius relaxa-

1) Luc. 16. 25.

2] Omnes MSS. ita habent et veter. edit. Paris. et Basil. aliæ *corrigendo defendant.*

3) Bessar. *perducat incertum est.*

4) MSS. Corb. Germ. Reg. Norman. et aliqui *liberior relaxatus.*

tur. Per illam vero animus, dum multis parere cogitur, a desiderii sui cursu retinetur. Unde fit, ut sancti viri magis in hoc mundo prospera, quam adversa formident. Sciunt namque, quia mens dum blanda occupatione premitur, aliquando libens ad exteriora derivatur. Sciunt quia sæpe sic hanc clandestina cogitatio decipit, ut quomodo permutetur, (1) ignoret. Pensant autem, quæ sint (2) æterna bona quæ cupiunt, et cognoscunt quam nihil sit omne, quod blandum temporaliter arridet: cunctaque huius mundi prospera mens eorum eo ægre tolerat, quo supernæ felicitatis est amore sauciata: tantoque magis in præsentis dulcedinis aspernatione erigitur, quanto hanc conspicit, quia furtive sibi in aeternæ gloriæ despectu blanditur. Unde beatus Iob cum supernam requiem contemplatus diceret: *Parvus et magnus ibi sunt, et servus liber a domino suo*: Illico adiungit:

CAPUT II.

Quare sancti viri ad patriam redire desiderantes peregrinationis huius claritatem, et gloriam temporalis honoris contemnunt.

Quare data est misero lux?

2 In scriptura sacra nonnumquam lucis (3) appellatione

1] Cod. Bessar. *ignorent* suprascripto tamen *n*.

2) Nonnulli MSS. et editi, *quae sint interna*. Sed legendum esse *æterna* patet ex oppositione *omne quod blandum temporaliter arridet*.

3] Bessar. *lucis nomine .... noctis autem appellatione*. Mox deest *bene*. Et infra *aperte dicant*.

prosperitas: noctis autem nomine, huius mundi adversitas designatur. Unde et bene per Psalmistam dicitur: « Sicut tenebræ eius, ita et lumen eius. » (1) Quia enim sancti viri ita prosperitatem sæculi despicientes calcant, sicut adversitatem eius calcantes tolerant, per magnam mentis celsitudinem mundi sibi, et adversa, et prospera substernentes dicunt: « Sicut tenebræ eius, ita et lumen eius. » (2) Ac si apertius dicant: Sicut intentionis nostræ fortitudinem, eius tristia non premunt, ita hanc nec blanda corrumpunt. Sed quia hæc, ut diximus, bonorum mente etiam cum non sublevant, (3) perturbant: sancti viri, qui se in huius exilii ærumna miseros cognoscunt, clarescere in eius prosperitate refugiunt. Unde bene nunc dicitur: « Quare data est misero lux? » Lux enim miseris datur, quando hi, qui sublimia contemplantes, esse se in hac peregrinatione miseros agnoscunt, claritatem transitoriæ prosperitatis accipiunt. Et cum valde defleant, quia tarde ad patriam redeunt, tolerare insuper honoris onera compelluntur. Amor eos æternorum conterit, et gloria de temporalibus arridet. Qui dum cogitant, quæ sint, quæ in infirmis tenent, et quæ sint, quæ de sublimibus non vident, quæ sint, quæ (4) in terra fulciunt, quæ autem de cœlestibus perdiderunt, prosperitatis suæ mœrore mordentur: quia etsi vident nequaquam ab ea se funditus opprimi, pensant tamen sollicite cogitationem suam in amore Domini, et in eius dispensatione partiri. Unde bene cum dicit: « Quare data est misero lux? » protinus adiungit:

1) Pater. in Ps. cap. 263.
2] Psal. 138. II.
3] Vindocin. et antiq. Rem. *probant.*
4) Bessar. *quae se in.*

CAPUT III.

Quod sicut in hoc saeculo sancti nil appetunt: ita etiam amaritudinem eius non ferentes, hoc optant, ut nulla eius obligatione teneantur.

Et vita his, qui in amaritudine animae sunt.

3 IN amaritudine quippe animæ sunt omnes electi: qui vel punire flendo non desinunt, quæ deliquerunt; vel gravi se mœrore afficiunt, quia longe huc a facie conditoria proiecti, adhuc in æternæ patriæ gaudiis non sunt. De quorum corde per Salomonem bene dicitur: « Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneus. (1) In amaritudine namque sunt et corda reproborum, quia ipsis etiam pravis suis desideriis affliguntur: sed eamdem amaritudinem nesciunt, quia pensare quod tolerant , sponte sua excæcati non possunt. At contra cor bonorum amaritudinem suam novit: quia ærumnam exilii, in qua proiectum laceratur, intelligit; et quam sint tranquilla quæ perdidit, quam confusa in quibus cecidit, sentit. Sed hoc amaricatum cor ad gaudium suum quandoque reducitur, atque in eius gaudio extraneus non miscetur: quia is, qui nunc ab hoc mœrore cordis foras se per desideria eiicit, seclusus tunc ab illa intima (2) eius solemnitate remanebit.

1) Prov. 14. 10.
2) Bessar. deest *eius*.

4. Hi itaque, qui in amaritudine animæ sunt, mori mundo funditus concupiscunt: ut sicut in sæculo ipsi nihil appetunt, ita iam a sæculo nulla obligatione teneantur. Et plerumque contingit, ut iam homo mundum mente non teneat: sed tamen mundus hominem occupationibus astringat, et ipse quidem mundo iam mortuus est, sed ipsi mundus adhuc mortuus non est. Quasi enim vivus adhuc mundus eum conspicit, dum alio intentum, in suis actibus rapere contendit. Unde bene Paulus cum et ipse sæculum perfecte despiceret: et talem se factum videret, (1) quem iam hoc sæculum concupiscere omnino non posset: ruptis huius vitæ vinculis liber dicit: « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. » (2) Mundus quippe ei crucifixus fuerat (3) quia hunc cordi suo iam mortuum non amabat. Sed et se ipsum mundo crucifixerat: quia talem se ei exhibere studuit ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Si enim uno in loco sint mortuus et vivens: etsi mortuus vivum non videt, vivus tamen mortuum videt: si vero utrique mortui sint alter alterum nequaquam videt. Ita qui iam mundum non amat, sed tamen ab illo vel non volens amatur, etsi ipse velut mortuus mundum non videt, hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt. Si vero nec ipse in amore mundum retinet, nec rursum a mundi amore retinetur, vicissim sibi utrique extincti sunt: quia dum alter alterum non appetit, quasi mortuum mortuus non attendit. Quia igitur nec Paulus mundi groriam quærebat, nec a

---

1) Ita MSS. pene omnes, non *quod iam* ut in editis; legitur primam lectionem optimam esse, probant quae sequuntur: *talem se ei* (mundo) *exhibere studuit, ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset.*

2) Gal. 6. 14.

3] Nonnulli cum Corb. a prima manu *quia hunc corde suo.*

mundi gloria ipse quærebatur et se mundo, et mundum sibi crucifixum esse gloriatur. Quod quia multi appetunt, sed tamen usque ad culmen extinctionis omnimodo non assurgunt, recte gementes dicunt. « Quare data est misero lux et vita his, qui in amaritudine animae sunt? Vita quippe amaricatis datur: cum huius mundi gloria tristibus gementibusque tribuitur. In qua nimirum vita, poena se validissimi timoris afficiunt: quia etsi ipsi mundum non tenent, adhuc tamen tales esse se metuunt, qui a mundo teneantur, quia nisi ei quantuluncumque viveret, hos ad usum suum proculdubio non amaret. Mare enim viva corpora in semetipso retinet: nam mortua extra se protinus expellit. Sequitur:

CAPUT IV.

Quod occulto Dei iudicio nonnulli sancti, qui in hoc mundo mortificare se appetunt, praesse in regimine, vel occupari iniunctis honoribus compelluntur: et unde locupletiores fiunt, se destructiores existimant.

Qui expectant mortem, et non venit.

5 Desiderant quippe mortificare se funditus, atque ab omni vita gloriæ temporalis extinguere: sed occultis sæpe Dei iudiciis vel praeesse in regimine, vel occupari iniunctis honoribus compelluntur, atque inter haec mortificationem plenissimam indesinenter expectant. Sed expectata mors non venit: quia eorum usus temporali gloriæ etiam nolens

vivit; quam tamen pro divino (1) timore tolerant. Et intus quidem servant desiderium pietatis, foris autem explent ministerium ordinis: quatenus nec a perfectione per intentionem recedant, nec dispositioni conditoris per superbiam contradicant. Mira (2) enim divinitatis pietate agitur, cum is qui perfecto corde ad contemplationem tendit, humanis ministeriis occupatur: ut et multis infirmioribus eius mens perfecta proficiat, et quo se ipse imperfectum respicit, inde ad humilitatis culmen perfectior assurgat.

6. Nonnumquam etenim sancti viri unde desideriorum suorum detrimenta tolerant, inde maiora lucra conversis aliis reportant: quia dum eis vacare, ut appetunt, non licet, rapere secum alios, quibus admiscentur, libet. Fit ergo mira (3)dispensasitione pietatis, ut unde se destructiores æstimant, inde locupletiores ad coelestis patriae constructionem surgant.

7. Nonnumquam vero idcirco ad concepta desideria minime perveniunt: ut ipsa interveniente tarditate, ad eadem desideria laxato mentis sinu dilatentur: et quae extenuari fortasse impleta poterant, magna dispositione agitur, ut repulsa crescant. Sic quippe mortificari appetunt, ut iam perfecte, si liceat, 'Conditoris sui faciem contemplentur. Sed eorum desiderium differtur, ut proficiat: et tarditatis suae sinu nutritur, ut crescat. Unde bene sponsa in sponsi sui desiderio anhelans clamat: « In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea: quæsivi illum, et non

---

1] Omnes MSS. sic habent non *pro divino amore*, ut legitur in omnib. edit. excepta Barthol.

2) In quibusdam MSS. *bonitatis pietate*. In Reg. *divinitatis potentia*.

3) Editi *dispositione*.

inveni » (1). Abscondit se sponsus cum quaeritur, ut non inventus ardentius quaeratur: et differtur quaerens sponsa, ne inveniat, ut tarditate sua capacior reddita, multiplicius quandoque inveniat, quod quaerebat. Unde beatus Iob cum diceret: « Expectant mortem, et non venit » ut hoc ipsum quaerentium desiderium subtilius expleret, illico adiungit:

CAPUT V

Quod thesaurus noster cognitio sit: et quasi sepulchrum contemplatio divina, in qua mens mundo crucifixa quiescit.

Quasi effodientes thesaurum.

8 Omnes namque, qui fodiendo thesaurum quærunt, cum fodere altius cœperint, ad laborem (2) instantius inardescunt: quia quo se thesauro abscondito iam iamque appropinquare æstimant, eo in effodiendo (3) enixius laborant. Qui igitur plene mortificationem suam appetunt, quasi effodientes thesaurum quaerunt: quia quanto fiunt viciniores ad finem, tanto se exhibent ardentiores in opere. Laborando ergo, non deficiunt, sed magis ad usum laboris crescunt: quia quo iam praemia propinquiora considerant, eo in opere delectabilius exsudant. Unde bene Paulus quibusdam absconditum aeternae patriae thesaurum quaerentibus, dicit: « Non

1) Cant. 3. 1.

2) Antiq. Rem. *ad laborem intentius.* — 3) Alibi: *in effossione.*

deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam; sed consolantes, (1) et tanto magis, quânto videritis appropinquantem diem. (2) Laborantem quippe consolari, est pariter in labore persistere: quia sublevatio laboris est , (3) visio collaborantis: sicut cum in itinere comes iungitur, via quidem non (4) abstraitur, sed tamen de societate comitis leviatur labor itineris. Dum itaque Paulus consolantes se in laboribus quaereret, adiunxit dicens: « Tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem. » Ac si diceret: Eo labor crescat, quo ipsa iam praemia laboris appropinquant, velut si aperte dicat: Thesaurum quaeritis? sed eo fodere ardentius debetis, quo iam iuxta quaesitum aurum fodiendo pervenistis.

9. Quamvis hoc, quod dicitur: « Expectant mortem , et non venit, quasi effodientes thesaurum; » intelligi et aliter potest. Quia enim perfecte mori mundo non possumus, nisi intra mentis nostrae invisibilia a visibilibus abscondamur: recte ii, qui mortificationem suam appetunt, thesaurum effodientibus comparantur. Mundo enim per invisibilem sapientiam morimur, de qua per Salomonem dicitur: « Si quaesieris illam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis eam. » (5) Sapientia quippe in rerum su-

1) Hic Gussanv. de suo addidit *laborantem*, renitentibus textu Graeco, Vulgata, MSS. et editis. omnibus. Occasionem fortasse dedit huius additionis faciendae quod sequitur; *laborantem quippe etc.*

2) Heb. 10. 25.

3) Ita omnes MSS. nostri non, *visitatio collaborantis*, ut habent quidam editi Vet. edit. et Basil. consentiunt cum MSS.

4) In omnibus fere MSS. *non attraitur*. In Germ. tamen *non abstraitur* mox in Corb. Germ. *teratur* in Reg. *levigatur*.

5] Prov. 2. 4.

perficie non iacet: quia in invisibilibus latet. Et tunc mortificationem nostram sapientiam contingentes apprehendimus, si relictis visibilibus in invisibilibus abscondamur: [1] si sic hanc, cor effodientes, quærimus, ut omne quod terrenum mens cogitat, a semetipsa, manu sanctae discretionis eiiciat, et thesaurum virtutis, qui se latebat, agnoscat. Facile enim in se thesaurum (2) invenit, si eam quae se male presserat, molem a se terrenae cogitationis repellit. Quia autem quaesitam mortem sicut thesaurum dicit, recte subiungit:

CAPUT VI.

Divina contemplatio sepulchrum est, in quo mens mundo mortua quiescit.

Gaudentque vehementer, cum invenerint sepulchrum.

10 Sicut enim sepulchrum locus est, quo absconditur corpus: ita divina contemplatio quoddam sepulchrum est mentis, quo absconditur anima. Quasi enim huic adhuc mundo vivimus, cum mente in eum foras vagamur: sed mortui in sepulchro abscondimur, cum mortificati exterius, in secreto internae contemplationis celamur. Sancti igitur viri ab importunitate desideriorum temporalium, a tumultu inutilium curarum, a clamore perstrepentium perturbationum,

1) In cod. Bessar. *si* deest.

2) Additur *quaesitum* in vulgatis, manuscriptis non faventibus. In cod. Bessar. *quae situm* quoque habetur.

semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt: atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. Unde bene per Psalmistam dicitur: « Abscondens eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum. » (1) Quod quamvis perfecte postmodum fiat: etiam nunc ex magna parte agitur, cum a temporalium desideriorum tumultibus, delectatione in interiora rapiuntur: ut mens eorum, dum in amorem Dei tota tenditur, nulla inutili perturbatione laceretur. Hinc est , quod Paulus per contemplationem mortuos, et quasi in sepulchro absconditos discipulos viderat, quibus dicebat: « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. » (2) Qui ergo mortem quaerit, gaudet, dum sepulchrum invenit: quia qui mortificare se appetit, valde ad inventam requiem contemplationis hilarescit: ut extinctus mundo lateat, et a cunctis exteriorum rerum perturbationis intra sinum se intim; amoris abscondat.

11. Si vero ad hoc quod thesaurus effodi dicitur, etiam sepulchri inventio subinfertur; hoc necesse est ut intentio nostra conspiciat, quod antiqui mortuos cum divitiis obruebant. Qui igitur thesaurum quaerit, gaudet cum sepulchrum invenerit: quia sapientiam perquirentes, cum sacræ Scripturæ paginas volvimus, cum exempla (3) praecedentium perscrutamur; quasi ex sepulcro gaudium sumimus; (4) quia mentis divitias apud mortuos invenimus: qui quia huic

1] Psal. 30. 21.
2) Col. 3. 3.
3) In editis *praecedentium patrum* desideratur *patrum* in MSS.
4) In omnibus nostris MSS. *quia mentis divitias*; non *et mentis*; mox in Reg. et Germ. *qui quia*; non *quia qui*

mundo perfecte extincti sunt, in occulto cum divitiis requiescunt. Sepulcro ergo dives efficitur, qui per exempla iustorum in contemplationis virtute sublevatur. Sed cum requirens dicat: *Quare data est misero lux?* cur hoc ipsum requirere præsumat, insinuat dicens:

CAPUT VII.

Quod hoc ipsum, quod recte nos agere credimus, utrum in districti iudicis examine rectum sit, ignoramus.

Viro, cuius abscondita est via; et circumdedit eum Deus tenebris.

12 VIA enim sua viro abscondita est; quia etsi iam in qua sit vitae qualitate consideret, adhuc tamen ad quem finem, tendat, ignorat. Et si iam superna appetit, etsi plenis haec desideriis quaerit; adhuc tamen si in eisdem desideriis permaneat, nescit. Peccata quippe deserentes, ad iustitiam tendimus: et unde venimus, novimus; sed quo perveniamus, ignoramus. Quid hesterna die fuimus, scimus; sed quid contingat crastina nos esse, nescimus. Viro ergo via sua abscondita est; quia sic pedem ponit operis, ut tamen praevidere nequeat exitum consummationis (1) eius.

1) In Cod. Bessar. deest *eius*.

13 Est autem et alia viæ nostræ absconsio: quia nonnunquam ea ipsa, quae recte nos agere credimus, an in districti iudicis examine recta sint, ignoramus. Saepe enim, sicut et longe superius diximus, (1) opus nostrum causa damnationis est, et provectus putatur esse virtutis. Saepe unde placari iudex creditur, inde ad irascendum placidus instigatur, Salomone attestante, qui ait: « Est via, quae videtur (2) homini recta: novissima autem eius ducunt ad mortem. » (3) Unde sancti viri cum mala superant, sua etiam bene gesta formidant: ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur: ne pestifera tabes putredinis sub boni specie lateat coloris. Sciunt enim quia corruptionis adhuc pondere gravati, diiudicare bona subtiliter nesciunt: et cum ante oculos extremi examinis regulam deducut, haec ipsa in se nonnunquam et quae approbant metuunt. Et tota quidem mente interna desiderant, sed tamen de incertitudine operum trepidi, quo gradiuntur ignorant. Unde bene postquam dictum est: « Quare data est misero lux? » adiungitur: « Viro, cuius abscondita est via. » Ac si dicatur: Cur huius vitae successus (4) accipit, qui sub (5) qua sit aestimatione iudicis iter sui operis nescit? Bene autem subditur: « Et circumdedit eum Deus tenebris. » Tenebris namque homo circumdatur; quia quamvis coelesti desiderio ferveat, quid de semetipso sit dispositum intrinsecus, ignorat. Et valde metuit, ne quid sibi in iudicio obviet, quod

1) Lib. 1. cap. 32. pag. 85. — 2) Omnes Rem. et Remig. Reg. et Germ. *quæ videtur hominibus recta*

3] Prov. 14. 12.

4) Ita laudati MSS. Vindoc. Norman. Corb. Germ. Reg. etc. nec non vet. vulgati. In editis post Coccium, *successus appetit.*

5) Bessar. *quaesita.*

se de se nunc in desiderio boni fervoris latet. Tenebris homo circumdatur: quia ignorantiae suae caligine premitur. Ant tenebris circumdatus non est, qui plerumque praeteritorum non meminit, futura non invenit, praesentia vix cognoscit? Tenebris se circumdatum quidam sapiens viderat, cum dicebat: « Quae in prospectu sunt, (1) invenimus cum labore: et quæ in cœlis sunt, (2) quis investigabit? » (3) His se tenebris Propheta circumdatum vidit, cum dispositionis intimae penetrare interna non potuit, dicens: « Posuit tenebras latibulum suum. » (4) Auctor enim noster, quia nobis in hoc exilium deiectis, lucem suae visionis abstulit; sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit.

14. Quas nimirum caecitatis nostræ tenebras cum studiose conspicimus, mentem ad lamenta provocamus. Flet enim caecitatem, quam foris patitur: si humiliter meminit, quod in interioribus lumine privatur. Cumque tenebras, quibus circumdatur, respicit, splendoris intimi ardenti se desiderio affligit: omnique intentionis adnisu semetipsam concutit, et supernam lucem, quam condita deseruit, repulsa, quaerit. Unde fit plerumque ut in ipsis piis fletibus illa interni gaudii charitas erumpat: et mens, quæ in torpore prius (5) cæca iacuerat, ad inspectionem fulgoris intimi suspiriis vegetata convalescat. Unde bene sequitur:

1] Particulam *vix*, a Coccio primum hic adiectam supprimimus auctoritate MSS. vet. edit. et ipsius textus sacræ Scripturæ.

2) Corb. Germ. et Reg. *quis investigavit.*

3] Sap. 9. 16 — Confer. Pater: *Excerpt. in Psal.* 17. 12,

4] Psal. 17 12. — Confer. Pater. *in Psal. cap.* 40.

5] Bessar. *cæcitatis.*

CAPUT VIII.

Quod fletu suo anima pascitur: et dum gemitu pœnitentiæ afficitur, consolationis divinæ refectione satiatur.

Antequam comedam suspiro.

15 COMEDERE namque est animae, supernae lucis contemplationibus pasci. Suspirat ergo antequam comedat: quia prius gemitibus tribulationis afficitur; et postmodum contemplationis refectione satiatur. Nisi enim suspiret, non comedit; quia qui se in hoc exilio per desideriorum caelestium lamenta non humiliat, (1) aeternae patriae gaudia non degustat. A veritatis enim pabulo ieiuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia laetantur. Suspirat autem, qui comedit, quia quos veritatis amor afficit, etiam refectio contemplationis pascit. Suspirans propheta comedebat, cum diceret: « Fuerunt mihi lacrimæ meæ [2] panes. » (3) Luctu enim suo anima pascitur, cum ad superna gaudia flendo sublevatur, et intus quidem doloris sui gemitus tolerat: sed eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per lacrimas emanat. Unde et eandem vim lacrimarum adhuc beatus Iob sequitur, subdens:

1) Omnes Rem. et Remig. Corb. Germ. Reg. Val-cl. *internae patriae*; ita etiam vet. edit. Cod. quoque Bessar. *internae*.

2) Corb. Germ. *panis*.

3) Psal. 41. 4.

CAPUT IX.

Quæ sanctis lugendi et trepidandi causæ.

Et quasi inundantes aquae, sic rugitus meus.

16. AQUÆ, cum inundant, cum impetu veniunt: et crescentibus multipliciter voluminibus, intumescunt. Electi vero dum mentis suae oculis divina iudicia [1] opponunt: dum de occulta super se sententia trepidant; dum se ad Deum pervenire posse confidunt, sed tamen ne non perveniant metuunt, (2) dum præteritorum suorum recolunt, quæ deflent: dum quæ sibi adhuc futura sunt, quia nesciunt, pertimescunt; quasi quædam in eis aquarum more volumina colliguntur, quæ in mœroris rugitus quasi in subiecta littora defluunt. Vir igitur sanctus vidit, quanta sint in lamentis pœnitentiæ volumina cogitationum; et ipsas mœroris undas inundantes aquas vocavit, dicens; « Et quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus. »

17. Nonnunquam vero iusti, sicut et paulo superius diximus, in ipsis bonis operibus positi trepidant: ac ne in eisdem occulto aliquo errore displiceant, continuis lamentis vacant. Quos cum divina subito flagella corripiunt, auctoris sui gratiam se offendisse suspicantur: quia vel infirmitatibus praepediti, vel amaritudinibus pressi, ad impendenda pro-

---

1] Idem codex *apponunt.*

2) MSS. Norm. *dum praeterita sua recolunt.* At cod. Bessar. *praeteritorum suorum mala.* Sed *mala.* superscribitur.

ximis pia opera, non assurgunt. Et cor in lamentum vertitur, quia corpus a devotionis suae ministerio retardatur. Cumque se mercedem non augere considerant, etiam transacta opera displicuisse formidant. Unde beatus Iob cum rugitum suum quasi inundantes aquas diceret, illico adiunxit:

CAPUT X.

Iudicia Dei quam metuenda.

Quia timor, quem timebam, evenit mihi: et quod verebar, accidit.

18 IUSTI igitur deflent et pavent, et magnis se lamentis cruciant, quia deseri formidant: et quamvis de correptione sua gaudeant, eorum tamen trepidam mentem correptio ipsa perturbat: ne malum quod tolerant, non pia percussio disciplinae sit, sed animadversio iusta vindictæ. Quod bene Psalmista considerans ait: *Quis novit potestatem iræ tuæ?* (1) Potestas quippe divinae irae nostra non potest mente comprehendi: quia eius dispensatio obscuris super nos dispositionibus, sæpe unde æstimatur deserere, inde nos recipit; et unde nos recipere creditur, inde derelinquit: ut plerumque hoc fiat gratia, quod ira dicitur, et hoc aliquando ira sit, quod gratia putatur. Nonnullos enim flagella corrigunt, nonnullos ad impatientiae vesaniam perducunt: et alios prospera quia demulcent, ab insania mitigant: alios quia elevant, funditus ab omni spe conversionis eradicant.

1) Psal. 89. 11.

Cunctos autem vitia ad ima pertrahunt: sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse altius erubescunt. Et (1) semper virtutes ad superna sublevant: sed nonnunquam quidam dum tumorem de virtute concipiunt, per ipsum tramitem ascensionis cadunt. Quia ergo potestas divinae iræ minime cognoscitur, in cunctis necesse est ut sine cessatione timeatur. Sequitur:

CAPUT XI.

Quod hi, qui in regimine constituti sunt, districte cogitare debent, ut gloriam suæ dignitatis dissimulent: et quod non omnia eis liceant: ergo ad loquendum aut iudicandum præcipites, intra semetipsos quantum possunt a cupiditatis tumultibus ad contemplationis quietem confugiant.

Nonne dissimulavi? (2) nonne silui? nonne quievi? et venit super me indignatio.

19 QUAMVIS quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agendo peccemus: tunc tamen per tria hæc animus effrenatius rapitur, cum mundi huius prosperitate sublevatur. Nam cum præire se potestate ceteros conspicit, alta de se elate cogitans sentit. Et cum auctoritati vocis a nullo resistitur, lingua licentius per abrupta diffrenatur. Cumque fa-

---

1) Bessar. delevit aliquid ut scriberet *se per.*

2) Vindoc. *nonne tacui.* Bessar. quoque *tacui.*

cere quod libet, licet, iuste sibi omne æstimat licere, quod libet. Sed sancti viri cum mundi huius potestate fulciuntur, (1) tanto sub maiore mentis disciplina se reducunt, quanto sibi per impatientiam potestatis suaderi illicita quasi licentius sciunt. Cor namque a consideranda sua gloria reprimunt, linguam ab immoderata locutione restringunt, opus ab inquietudinis vagatione costodiunt.

20. Sæpe enim qui in potestate sunt, ea quæ recte faciunt, quia elate cogitant, ammittunt: dumque se ad cuncta utiles æstimant, etiam impensæ utilitatis sibi meritum damnant. Ut enim cuiuslibet facta digniora sint, necesse est ut ei apud se semper indigna videantur: ne eadem bona actio agentis cor sublevet, et sublevando plus auctorem de elatione deiiciat, quam ipsos quibus forte impenditur, iuvet. Hinc est enim quod rex Babyloniæ, dum elata mente apud se tacitus volveret, dicens: (2) « Nonne hæc est Babylon, quam ego ædificavi? » (3) in irrationale animal protinus versus est. Quod enim factus fuerat, perdidit: quia humiliter noluit dissimulare quod fecit. Et quia elatione cogitationis se super homines extulit, ipsum, quem communem cum hominibus habuit, sensum hominis amisit. Sæpe vero qui in potestate sunt, ad subiectorum passim contumelias erumpunt: et hoc quod invigilantes regimini serviunt, per linguæ procacitatem perdunt; minori scilicet formidine iudicis verba pensantes: quia qui sine causa fratri (4) *Fatue* dixerit, Gehennæ se ignibus addicit. Sæpe, (5) ii qui in pote-

1] Unus Vindoc. et unus Remig. *tanto sublimiori mentis disciplinae.*

2) Vindoc. *Nonne hæc est Babylon magna* etc.

3) Dan. 4. 27.

4) Corb. Germ. et plur. *fatuum.* -- (5) Matth. 5. 2.

state sunt, dum sese a licitis retinere nesciunt, ad illicita opera et inquieta dilabuntur. Solus enim in illicitis non cadit, qui se aliquando et a licitis caute restringit. Qua videlicet constrictione religatum bene se Paulus insinuat, dicens: « Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. » (1) Atque ut ex ipsa religatione ostenderet, in quanta se mentis libertate dilataret, illico adiunxit: « Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. » (2) Cum enim mens concepta desideria sequitur, servire rebus convincitur, quarum amore superatur. Sed Paulus, cui cuncta licent, sub nullius potestate se redigit: quia semetipsum etiam a licitis restringendo, ea quae delectata premerent, despecta transcendit.

21. Beatus igitur Iob, ut nos erudiat, qualis in potestate fuit, innotescat, dicens: *Nonne dissimulavi?* Potestas namque cum habetur, et cogitanda est ad utilitatem, et dissimulanda propter tumorem: quatenus is, qui ea utitur, et ut prodesse debeat, posse se sciat: et ut extolli non debeat, posse se nesciat. Qualis vero in ore fuerit, adiungat dicens: *Nonne silui?* Qualis erga illicita opera, adhuc subiiciat: *Nonne quievi?* Potest autem silere et quiescere, adhuc subtilius perscrutari. Silere namque, est mentem a terrenorum desideriorum voce restringere. Vis enim magni clamoris est tumultus cordis.

22. Quiescunt quoque, qui bene in potestate sunt, cum terrenarum actionum strepitus pro divino amore intermittendo postponunt: ne dum ima indesinenter occupant, cor funditus a summis cadat. Sciunt enim, quia nequaquam

1) 1. Cor. 6. 12.

2) Ibid.

mens ad superna attollitur, si curarum tumultibus continue in infimis occupatur. Quid enim de Deo occupata obtineat, quae de illo apprehendere aliquid etiam vacans laborat? Bene autem per Psalmistam dicitur: « Vacate et videte, quoniam ego sum Deus. » (1) Quia qui vacare Deo negligit, suo sibi iudicio lumen eius visionis abscondit. Hinc etiam per Moysen dicitur, ut pisces, qui pennulas non habent, non edantur. (2) Pisces namque, qui habent pennulas, saltus dare super aquas solent. Soli ergo in electorum corpore quasi (3) cibus transeunt, qui in eo (4) quod imis deserviunt, aliquando ad superna conscendere mentis saltibus sciunt: ne semper in profundis curarum lateant, et nulla eos amoris summi quasi liberi aëris aura contingat. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum solicite ad interiora refugiunt: cum nequaquam foras perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus in tranquillitatis sinu requiescunt.

23. Pravæ etenim mentes temporalium rerum tumultus intra semetipsas versare non cessant, etiam cum vacant. In cogitatione enim (5) servant depicta, quæ amant: et quamvis nihil exterius faciant, apud semetipsas tamen sub pondere inquietæ quietis elaborant. Quibus si earumdem rerum administratio præbeatur, semetipsas fugitiva hæc temporalia

---

1) Psal. 45. 11 — 2.) Levit. II. 12.

3] Sic vet. ed. cum MSS. Corb. Germ. antiquo Rem. uno Remig. Val-cl. Reg. Colb. At Coc. eumque secutae edit. cum nonnullis MSS. *pisces*. In Bessarionis Cod. *pisces* etiam legitur.

4) Unus Remig. *quod ima deserunt*. Corb. Germ. prima manu *quod imis deserunt*.

5] Quidam editi *servant dicta*, cum in MSS. unanimiter lagetur *servant depicta*.

per intentionis cursum, continuis cogitationum passibus sequuntur. Piæ autem mentes hæc, et cum desunt, non quærunt: et graviter etiam cum adsunt, ferunt: quia per exteriorum curam a se exire pertimescunt. Quod bene illa duorum fratrum vita signatur, de quibus scriptum est: « Factus est Esau vir, gnarus venandi, et homo agricola. Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. » (1) Vel sicut in alia translatione dicitur, «habitabat domi. » Quid enim per venationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fusi carnem sequuntur? Qui etiam agricola esse describitur: quia amatores huius sæculi, tanto magis exteriora (2) colunt, quanto interiora sua inculta derelinquunt. Iacob vero vir simplex in tabernaculis, vel in domo habitare perhibetur: quia nimirum omnes, qui in curis exterioribus spargi refugiunt, simplices in cogitatione, atque in conscientiæ suæ habitatione consistunt. In tabernaculis enim, aut in domo habitare, est se intra mentis secreta restringere: et nequaquam exterius per desideria dissipare; ne dum ad multa foris inhiant, a semetipsis alienati cogitationibus recedant. Dicat igitur probatus vir, et exercitatus in prosperis. « Nonne dissimulavi? Nonne silui? nonne quievi? » Ut enim supra diximus, sancti viri, cum eis transitoria prosperitas arridet, favorem mundi quasi nescientes, dissimulant; et forti gressu interius hoc, unde exterius(3) sublevantur, calcant. Silent autem, quia nullis pravæ actionis clamoribus perstrepunt. Omnis namque iniquitas habet apud secreta Dei iudicia, voces suas. Unde scriptum est: « Clamor Sodomo-

1) Genes. 25. 27.
2) In MSS. *incolunt*.
3) In nonnullis MSS. *male sublevantur*.

rum et Gomorræorum multiplicatus est. » (1) Quiescunt vero, cum non solum nullo cupiditatum temporalium turbulento appetitu rapiuntur, verum etiam curis præsentis vitæ necessariis immoderatius occupari refugiunt.

24 Sed haec agentes, paterna adhuc flagella sentiunt: ut tanto perfectiores ad hereditatem veniant, quanto eos (2) pie feriens disciplina quotidie etiam de minimis purgat. Iusta itaque indesinenter faciunt, sed assidue dura patiuntur quia saepe ipsa nostra iustitia, ad examen divinae iustitiae deducta, iniustitia est: et sordet in districtione iudicis, quod in æstimatione fulget operantis. Unde Paulus cum diceret: « Nihil mihi conscius sum; » (3) protinus adiunxit: « Sed non in hoc iustificatus sum. » Qui causam mox, cur non sit iustificatus, insinuans, ait: « Qui autem iudicat me, Dominus est. » Ac si diceret: Idcirco in eo quod nihil mihi conscius sum, iustificatum me abnego; quia ab eo qui me iudicat, examinari me subtilius scio.

25. Dissimulanda ergo sunt, quae exterius favent, (4) reprimenda, quae interius perstrepunt: declinanda, quae quasi necessaria involvunt: et tamen in his omnibus adhuc districti examinis flagella metuenda: quia et ipsa nostra perfectio culpa non caret nisi hanc severus iudex in subtili lance examinis misericorditer penset.

26. Bene autem subditur: *Et venit super me indignatio.* (5)

---

1) Gen. 18. 20.
2] Bessar. *specialiter.*
3) 1. Cor. 4. 4.
4) Unus Remig. *exprimenda.*
5) Pater in 1. Petr. c. ult.

Magna quippe arte doctrinæ dicturus (1) verbera, prætulit recte facta, ut hinc unusquisque consideret, quæ peccantes postmodum supplicia maneant, si etiam iustos tam valida hic flagella castigant. Hinc est enim, quod Petrus ait:« Tempus est, ut iudicium incipiat de domo Dei. Et si iustus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? » (2) Hinc Paulus cum multa in Thessalonicensium laudem dixisset, protinus adiunxit: « Ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei pro patientia vestra et fide , in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus, quas sustinetis, in exemplum iusti iudicii Dei. » (3) Ac si diceret: Dum tot dura toleratis, qui tam recta agitis, quid aliud, quam iusti Dei iudicii exempla datis? quia ex vestra pœna colligendum est, quo modo feriat quibus irascitur, si sic vos affligi patitur, in quibus laetatur: aut quomodo illos percussurus est, quibus iustum iudicium exhibet, si etiam vos sic cruciat, quos pie redarguens fovet?

27 Prima igitur beati Iob locutione terminata, vicissim se amici, (4) qui consolaturi venerant pie, eius increpationi subiiciunt: dumque ad contentionis verba prosiliunt, eam pro qua venerant causam pietatis amittunt. Qui quidem non prava hoc intentione faciunt: sed quamvis affectum percusso exhibeant, percussum tamen nonnisi pro iniquitate crediderunt: dumque intentionem bonam nequaquam locutio cauta subsequitur, ipsa pietatis propositio in trans-

1] MSS. Anglicani , Norm. Vindoc. Corb. Reg. Germ. et pene omnes ita habent quos secuta est vetus ed. Paris. Aliae fere *dicturus verba*. Tum Corb. *praevidit*, non *praetulit*.

2) 1. Pet. 4. 17. et 18.

3] 2. Thess. 1. 4.

4) Nonnulli, *qui consolaturi venerunt, eius piae increpationi subiiciunt.*

gressionis vitium vertitur. Pensandum namque fuerat, cui et quando loquerentur. Iustus quippe erat, ad quem venerant, et divinis verberibus cinctus. Ex anteacta ergo eius vita debuerant ea, quæ intelligere non valebant, illius verba perpendere: et ex flagellis præsentibus non illum redarguere, sed de sua vita formidare; seque flagellato iusto, non quasi ratiocinando erigere, sed flendo sociare: ut nequaquam se eorum scientia per verba ostenderet, sed loqui recte linguam consolantium (1) magister dolor erudiret. Qui etsi (2) qua forsitan diversa sentirent, dignum profecto erat, ut hæc humiliter dicerent, ne percusso vulnera per immoderata verba cumularent.

28. Saepe enim, quia intelligi non valent, deterioribus displicent, vel facta, vel dicta meliorum: sed eo ab eis non temere reprehendenda sunt, quo apprehendi veraciter nequaquam possunt. Saepe aliquid a maioribus (3) dispensatorie agitur, vel praecipitur, quod a minoribus error putatur. Saepe multa a fortibus dicuntur, quae infirmi idcirco diiudicant, quia ignorant. Quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa testamenti arca signavit: quam quia casuram credens, Levites erigere voluit, mox sententiam mortis accepit. (4)

29 Quid est namque mens iusti, nisi arca testamenti, quæ gestata a bobus calcitrantibus inclinatur? Quia nonnumquam

1] Editi, *magistri dolor erudiret* reclamantibus MSS. omnibus, ubi legitur *magister dolor*.

2) Bessar. *quasi*.

3] Antiq. Rem. Colb. Germ. Reg. et nonnulli, nec non edit. Barthol. ac vet. Paris. et Basil. *dissimulatorie agitur*. In Germ. a manu recentiore additum *vel dispensatorie*. Editi post *dispensatorie agitur*. subiiciunt *vel praecipitur*. quod melius abest a MSS. Bessar. *dissimulatorie vel dispensatorie*. -- 4) 2. Reg. 6. 7. Conf. Pater. in 2. Reg. cap. 4.

etiam qui bene præest, dum subiectorum populorum confusione concutitur, ad dispensationis condescensionem ex sola dilectione permovetur. Sed in hoc, quod dispensatorie agitur inclinatio ipsa fortitudinis, casus putatur imperitis. Unde et nonnulli subditi contra hanc, manum reprehensionis mittunt, sed a vita protinus ipsa sua temeritate deficiunt. Levites ergo quasi adiuvans, manum extendit, (1) sed delinquens vitam perdidit: quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt, ipsa viventium forte reprobantur. Aliquando etiam sancti viri (2) quædam minimis condescendentes dicunt, quaedam vero summa contemplantes proferunt: dumque vim vel condescensionis vel altitudinis nesciunt, audacter hæc stulti reprehendunt. Et quid est iustum de sua condescensione velle corrigere, nisi inclinatam arcam superba reprehensionis manu relevare? Quid est iustum de incognita locutione reprehendere, nisi motum eius fortitudinis erroris lapsum putare? Sed perdit vitam, qui arcam Dei tumide sublevat: quia nequaquam quis sanctorum corrigere recta præsumeret, nisi de se prius meliora sensisset. Unde recte et Levites idem Oza dicitur, quod videlicet *robustus Domini* interpretatur: quia præsumptores quique, nisi audaci mente robustos se in Domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta velut infirma iudicarent. Amici igitur Iob, dum contra eum quasi in Dei defensionem prosiliunt, divini præcepti regulam superbientes excedunt.

30 Cum vero quædam facta meliorum deterioribus displicent, nequaquam hoc quod mentem movet, reticen-

---

1) Alibi: *tetendit.* — 2) Excusi *quædam minima ... dicunt, aliquando vero*: corrigendi ex MSS. potioribus Corb. Germ. Reg. antiquo Rem. et Norman. In Bessar. deest *minimis*, sed habetur *aliquando vero.*

dum est, sed cum magna humilitate proferendum: quatenus intentio pie sentientis eo vere servet formam rectitudinis, quo per iter graditur humilitatis. Et libere ergo dicenda sunt quæ sentimus, et valde humiliter promenda quae dicimus: ne et quae recte intendimus, haec elate proferendo non (1) recta faciamus. Paulus auditoribus suis multa humiliter dixerat: sed de ipsa exhortatione humili placare eos adhuc humilius satagebat, dicens: « Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii: etenim perpaucis scripsi vobis.» (2) Ephesiis quoque Mileti valedicens, afflictis ac gementibus, humilitatem suam ad memoriam revocat, dicens: « Vigilate, (3) memoria retinentes quoniam per triennium nocte ac die non cessavi cum lacrymis monens unumquemque vestrum. » (4) Eisdem rursum per Epistolam dicit: « Obsecro vos, fratres, ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis. » (5) Hinc ergo colligat, si quando aliquid recte sentit, quanta humilitate debeat magistro loqui discipulus; si ipse magister gentium in his quae cum auctoritate prædicat, tam submisse discipulos rogat. Hinc unusquisque colligat, eis, a quibus bene vivendi exempla percepit, hoc quod bene intelligit, quam humiliter dicat; si Paulus illis humili se voce subdidit, quos ad vitam ipse suscitavit.

---

1) Corb. Germ. German. nec non Colb. prima manu *non recte*. Bessar. quoque *recte* mox *memoriam retinentes*.

2) Heb. 13 22.

3] Corb. Germ. Reg. Germ. unus Rem. et unus Remig. *memoriam mei retinentes*.

4) Act. 20. 31.

5) Ephes. 4. 1.

31. Eliphaz autem, qui primus amicorum loquitur, quamvis ad consolandum pietate venerat: humilitatem tamen locutionis deserens, regulam consolationis ignorat. Qui dum loquendi custodiam negligit, usque ad afflicti contumelias excedit, dicens: « Tigris periit, eo quod non haberet praedam. Rugitus leonis et vox leaenae, et dentes catulorum leonum dissipati sunt. « (1) Beatum videlicet Iob nomine tigridis, quasi vitio varietatis notans: per leonis rugitum eiusdem viri terrorem: per leaenae vocem loquacitatem coniugis: per dissipatos vero dentes catulorum leonum destructam filiorum edacitatem, (2) signans. Unde et bene amicorum sensum, qui in tumida se correptione extulit sententia divina reprehendit dicens: « Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob. » (3)

32 Sed quærendum video, cur Paulus illorum sententiis tanta auctoritate utitur, si hæ eorum sententiæ dominica reprehensione cassantur? Eliphas quippe verba sunt, quæ Corinthiis intulit dicens: « Sicut scriptum est: Comprehendam sapientes in astutia eorum. » (4) Quomodo ergo quasi prava respuemus, quæ Paulus ex auctoritate astruit? aut quomodo attestatione Pauli recta putabimus, quæ per semetipsum Dominus non recta definivit? Sed utraque hæc citius, quam non sint diversa cognoscimus, si eiusdem dominicæ sententiæ verba subtilius pensemus: quia nimirum, cum diceret: « Non estis locuti coram me rectum, » illico adiunxit: » Sicut servus meus Iob. » Liquet ergo, quia quæ-

1) Iob. 4. 11.

2) Addunt editi, *et audaciam*, quae verba in nullis MSS. reperta delevimus.

3] Iob. 42. 8.

4] 1. Cor. 3. 19. Iob. 5. 13.

dam in eorum dictis recta sunt, sed melioris comparatione superantur. Nam inter alia, quæ irrationabiliter dicunt, multas ad beatum Iob fortes sententias proferunt, sed comparatæ dictis fortioribus vim fortitudinis amittunt. Mira autem sunt multa quæ dicunt, nisi in sancti viri adversitatem dicerentur. In semetipsis igitur magna sunt, sed quia iustum virum transfigere appetunt, eiusdem magnitudinis pondus perdunt: quia et (1) quamlibet forte frustra iaculum mittitur, ut dura saxa feriantur. Eo namque obtusum longius dissilit,(2) quo intortum fortiter venit. Igitur amicorum Iob dicta, licet in quibusdam valde sint fortia, cum tamen sancti viri fortem vitam feriunt, cunctum sui acuminis mucronem retundunt. Quia ergo et in semetipsis magna sunt, sed contra beatum Iob nullo modo asssumi debuerunt: et Paulus hæc ex virtute pensans, in auctoritate proferat: et iudex quia incaute prolata sunt, ex personae qualitate reprehendat.

33. Sed quia eosdem amicos beati Iob, haereticorum tenere speciem superius diximus: nunc eorum verba quomodo haereticis congruant, indagemus. Quaedam namque valde recta sentiunt, sed tamen inter haec ad perversa dilabuntur. Habent quippe hoc haeretici proprium, ut malis bona permisceant, quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim semper prava dicerent, citius in sua pravitate cogniti, quod vellent, minime persuaderent. Rursum, si semper recta sentirent, profecto haeretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad utraque deserviunt, et ex malis bona inficiunt, et ex bonis mala, ut recipiantur, abscondunt: sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis

1) Quidam MSS. *quamlibet fortes frustra iaculum mittunt.* Reg. *quodlibet forte.* -- 2) Alibi *resilit.*

tangit: dumque hoc quod dulce est, primo attactu delibatur, etiam illud quod est mortiferum, indubitanter absorbetur. Itaque haeretici permiscent recta perversis: ut ostendendo bona, auditores (1) sibi attrahant; et exhibendo mala, latenti eos peste corrumpant. Aliquando tamen praedicatione sanctae Ecclesiae atque exhortatione correcti ab hac sensus sui diversitate salvantur. Unde et amici Iob reconciliationis suae sacrificium eiusdem sancti viri manibus offerunt atque ad superni iudicis gratiam vel (2) addicti revocantur. Quos bene in Evangelio illa decem leprosorum mundatio designat.(3) In lepra quippe et pars cutis in fulgorem ducitur, et pars in colore sano retinetur. Leprosi itaque haereticos exprimunt: quia dum rectis prava permiscent, colorem sanum maculis aspergunt. Unde et bene ut salventur, clamant: *Iesu praeceptor.* (4) Quia enim in eius verbis se errassse significant, hunc salvandi humiliter praeceptorem vocant: cumque ad cognitionem praeceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt. Sed quia in amicorum dictis praefationem expositionis paulo longius duximus, ipsa iam eorum verba subtiliter pensemus. Sequitur:

1) Bessar. *ad se.*

2) MSS. Anglicani et omnes alii ita habent non, *adducti,* ut exhibent editi etiam vetustiores, quorum pleraque errata ad ceteros omnes postea propagata sunt. *Addicti,* maiorem vim habet, significatque, *condemnati.*

3) Luc. 17. 14. -- 4) Ibid. 13.

LIBER QUARTUS BEATI IOB.

Respondens autem Eliphaz Themanites dixit: Si coeperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies. Sed conceptum sermonem tenere quis poterit? Ecce docuisti multos, et manus lassas roborasti. Vacillantes confirmaverunt sermones tui, et genua trementia confortasti. Nunc autem venit super te plaga, et defecisti: tetigit te, et conturbatus es. Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, et perfectio viarum tuarum? Recordare, obsecro te, quis unquam innocens periit, aut quando recti deleti sunt? Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos, flante Deo, periisse, et spiritu iræ eius esse consumptos. Rugitus leonis, et vox leænæ, et dentes catulorum leonum contriti sunt. Tigris periit, eo quod non haberet prædam, et catuli leonis dissipati sunt. Porro ad me dictum est verbum absconditum, et quasi furtive suscepit auris mea venas susurri eius. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pavor tenuit me et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt. Et cum spiritus, me præsente, transiret, inhorruerunt pili carnis meæ. Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, et vocem quasi auræ lenis audivi: Numquid homo Dei

comparatione iustificabitur, aut Factore suo purior erit vir? Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem. Quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur, velut a tinea? De mane usque ad vesperam succidentur: et quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, et non in sapientia.

CAPUT XII.

De tribus generibus locutionum.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Si coeperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies.

34 IAM superius dicta sunt, quae his vocabulorum interpretationibus exprimantur. Quia ergo festine ad indiscussa tendimus, prolata replicare devitamus. Hoc itaque est solerter intuendum, quod hi, qui haereticorum speciem tenent, loqui molliter inchoant, dicentes: « Si coeperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies. » Exasperare quippe haeretici auditores suos in exordio locutionis suae metuunt ne vigilanter audiantur, eorumque valde tristitiam declinant, ut negligentiam capiant. Et (1) pene semper blanda sunt,

1) Ita etiam ex MSS. Anglic. te ceteris omnibus restituimus, cum prius legeretur, apud Coc. et seq. *et plane semper blanda sunt quae proponunt*, scilicet amici Iob; quod sane falsum est. Redditur ergo verbis Gregorii veritas et legitimus sensus legendo *pene* pro *plane*.

quae proponunt, sed aspera, quae prosequendo subinferunt. Unde et nunc amici Iob a reverentia mansuetae locutionis incipiunt, sed usque ad iacula asperrimae invectionis erumpunt: quia et radices spinarum molles sunt, sed tamen ex ipsa sua mollitie proferunt unde pungunt. Sequitur:

CAPUT XIII.

Verba prava alii concipiunt et proferrunt, alii concepta reprimunt, alii nec concipiunt.

Sed conceptum sermonem quis tenere poterit? (1)

35 TRIA sunt hominum genera, quae gradatim ductis a se qualitatibus dissident. Sunt namque alii, qui et ad loquendum prava concipiunt, et a locutione sua nulla silentii gravitate refrenantur. Et sunt alii, qui cum prava concipiunt, magno se silentii vigore restringunt. Et sunt nonnulli, qui virtutum usu roborati, usque ad eam celsitudinem provehuntur, ut ad loquendum, ne in corde quidem perversa concipiant, quae silendo compescant. Eliphas itaque ex quo sit ordine, ostenditur, qui conceptum sermonem tenere se non posse testatur. Qua in re et illud innotuit, quod se loquendo offensurum novit. Neque enim retinere verba, quae non potest, vellet, nisi per haec se vulnera inferre praenosceret. Boni enim viri freno consilii retinent praecipitationem verbi: et caute considerant, ne relaxantes linguae lasciviam, auditorum conscientiam incauta locutione transfigant. Unde bene per Salomonem dicitur: Qui dimit-

1) Alibi. *possit.*

tit aquam, caput, est iurgiorum. [1] Aqua quippe dimittitur cum linguae fluxus effrenatur. Sed dimissor aquae iurgiorum caput efficitur: quia per linguae incontinentiam, discordiae origo propinatur. Pravi igitur sicut in sensu leves sunt, ita in locutione praecipites, et reticere pertractando negligunt, quae loquantur. Sed quod levis conscientia concipit, levior protinus lingua prodit. Unde nunc Eliphaz ex suo experimento colligit, quod desperate de omnibus sentit, dicens: « Sed conceptum sermonem tenere quis possit?» Sequitur:

CAPUT XIV.

Quod hæretici, vel perversi dum bona iustorum referunt, ea, quæ probant, quantum possunt, pervertunt.

Ecce docuisti plurimos, et manus lassas roborasti, vacillantes confirmaverunt sermones tui, et genua trementia confortasti.

36 SI ipse historiæ textus aspicitur, magna est(2) lectoris utilitas, quod ab amicis iurgantibus, in beato Iob pro laceratione vitiorum, virtutum præconia proferuntur. Numquam quippe est tam robustum vitæ testimonium, quam

1) Prov. 14.
2] Bessar. *lectionis*.

cum ille [1] laudanda loquitur, qui ingerere crimen conatur. Pensemus autem cuius celsitudinis iste vir fuerit, qui indoctos docens, lassos roborans, vacilantesque confirmans, inter curas domus, inter multiplicium rerum custodiam, inter affectus pignorum, inter studia tot laborum, erudiendis se ceteris impendit. Et illa quidem occupatus exercuit, sed tamen liber magisterio doctrinae militavit. Temporalia regendo disposuit; aeterna praedicando nuntiavit; vitae rectitudinem et agendo videntibus ostendit, et loquendo audientibus ingessit.

37 Sed sive haeretici, seu perversi quilibet, cum bona iustorum referunt, haec in argumentum criminis inflectunt. Inde namque Eliphaz contra beatum Iob occasionem obiurgationis colligit, unde laudanda narravit. Nam sequitur:

CAPUT XV.

Perversi bonorum vitam duobus modis impetunt.

Nunc autem venit super te plaga, et defecisti: tetigit te, et conturbatus es.

38 Perversi quique duobus modis bonorum vitam impetunt: quia aut prava eos dicere asserunt, aut recta non servare, quae dicunt. Unde et beatus Iob inferius ab amicis suis de locutione reprehenditur: nunc autem recta dixisse,

1] Corb. Germ. prima manu aliique fortasse melius, *laudando loquitur*.

sed haec non servasse laceratur. Ab iniquis ergo modo bonorum locutio, modo actio reprobatur; quatenus aut reprehensa lingua taceat, aut eiusdem linguae suae adiudicata testimonio, in crimine vita succumbat. Et notandum, quod prius laudes linguae (1) inerunt, et postmodum (2) de vitae infirmitate conqueruntur. Iniqui etenim, ne publice pravi videantur, loquuntur aliquando bona de iustis, quae esse iam cognita et aliis noverunt. Sed sicut praediximus, haec ipsa protinus ad cumulum reatus pertrahunt: et credendum sibi in contrariis, ex eo quod et prospera loquebantur, ostendunt: tantoque mala quasi verius insinuant, quanto et bona quasi devote laudabant. Ad usum ergo intorquent criminis voces favoris, dum iustorum vitam inde post gravius vulnerant, unde hanc paulo ante specietenus defendebant. Saepe autem eorum bona quae prius habita despiciunt, haec postmodum quasi perdita mirantur. Unde et Eliphaz sancti viri virtutes, quia amissas asserit, enumerando subiungit, dicens:

CAPUT XVI.

De quatuor gradibus virtutum, quibus sancti Iob vita distinguitur.

(3) *Ubi est timor tuus, fortitudo tua, et*

1) Bessar. *inferunt.*

2] Rem. Remig. et aliqui alii, *de bonae vitae infirmitate.* Reg. *de lingua infirmitates.* Corb. Germ. *de linguae vitae infirmitate.* Barthol. et vet. *de linguae vitaeque infirm.*

3) In MSS. Corb. Germ. Reg. Colb. Norm. omittitur *ubi est.* Extat in German. secundae manus ope. *Ubi est* omittitur etiam in cod. Bessar.

patientia tua, et perfectio viarum tuarum.

39 QUÆ nimirum cuncta ei sententiae subrogat, quam praemisit, dicens: « Nunc autem venit super te plaga , et defecisti: tetigit te, et cunturbatus es. » Omnia ergo simul, interiisse, asserit, in eo quod beatum Iob turbatum flagello reprehendit. Sed intuendum valde est, quia quamvis inconvenienter increpat, congruenter tamen ordines virtutum narrat. Quatuor quippe gradibus vitam beati Iob (1) virtutes enumerando distinxit, dum et timori fortitudinem, et fortitudini patientiam, et patientiae perfectionem iunxit. In via etenim Dei a timore incipitur, ut ad fortitudinem veniatur. Nam sicut in via saeculi audacia fortitudinem, ita in via Dei audacia debilitatem parit; et sicut in via saeculi timor debilitatem, ita in via Dei timor fortitudinem gignit, Salomone attestante, qui ait: « In timore Domini fiducia fortitudinis. » (2) Timori quippe Domini inesse fiducia fortitudinis dicitur: quia nimirum mens nostra tanto valentius terrores rerum temporalium despicit , quanto se auctori eorundem temporalium veracius per formidinem subdit. Quæ in timore Domini constituta, non invenit extra quod metuat: quia dum recto metu conditori omnium iungitur, potestate quadam supra omnia sublevatur. Fortitudo autem nonnisi in adversitate ostenditur: unde et mox post fortitudinem patientia subrogatur. Tanto enim se unusquisque ad fortitudinem profecisse verius demonstrat, quanto aliena mala robustius tolerat. Nam minus in se convaluit, quem aliena iniquitas sternit. Qui in eo quod ferre contrarietatem non va-

1) Laudati MSS. praeter. Norm. *virtutibus.*

2) Prov. 14. 26.

let, pusillanimitatis suae gladio confossus iacet. Quia vero perfectio de patientia nascitur: statim post patientiam, viarum perfectio subinfertur.

40 Ille enim vere perfectus est, qui erga imperfectionem proximi impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non valens (1) deserit, ipse sibi testis est, quod perfecte necdum proficit. Hinc in Evangelio Veritas dicit: « In patientia vestra possidebitis animas vestras. » (2) Quid est enim animas possidere, nisi perfecte in omnibus vivere, cunctis mentis motibus ex virtutis arce dominari? Qui igitur patientiam tenet, animam possidet: quia inde contra adversa omnia fortis efficitur, unde sibi et semetipsum vincendo dominatur. Et quo se laudabiliter frangit, (3) infractum se fortiter exerit: quia cum in suis se voluptatibus superat, sese ad contraria invictum parat. Sed quia Eliphaz invehendo corripuit, nunc aliqua velut exhortando subiungit, dicens:

CAPUT XVII.

Quod sancti, qui in hoc mundo pereunt, ad æternam gloriam pereundo servantur.

Recordare obsecro, quis unquam innocens periit? aut quando recti deleti sunt?

41 Sive hæretici, quorum amicos beati Iob tenere speciem

1) Editi *patientiam deserit*, reluctantibus MSS.
2) Luc. 21. 19.
3) Bessar. *eo* superscribitur: mox deest *Eliphaz*.

diximus, sive perversi quilibet, quam inordinate redarguunt, tam reprehensibiliter exhortantur. Ait namque: *Quis unquam innocens periit; aut quando recti deleti sunt?* Sæpe quippe hic et innocentes pereunt, et recti funditus delentur; sed tamen ad æternam gloriam pereundo servantur. Si enim nullus innocens periret, Propheta non diceret: *Iustus periit, et nemo est qui recogitet.* (1) Si rectos Deus providendo non raperet, nequaquam de iusto Sapientia dixisset: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum eius.* (2) Si iustos animadversio nulla percuteret, Petrus minime prænuntiaret, dicens: *Tempus est ut incipiat iudicium de domo Dei.* (3) Illi ergo veraciter recti sunt, qui amore supernæ patriæ ad cuncta præsentis vitæ adversa præparantur. Nam qui pro æternis bonis mala hic perpeti metuunt, videlicet recti non sunt. Sed Eliphaz vel deleri rectos; vel innocentes hic perire non aestimat: quia saepe hi, qui non spe caelestis gloriae, sed pro terrena Deo retributione deserviunt, ipsi sibimet fingunt quod quaerunt, et docere praesumentes, cum terrenam securitatem praedicant, cunctis suis laboribus ostendunt, quid amant. Sequitur

CAPUT XVIII.

Quare Deus in hoc mundo quorundam mala districte percutit, aliorum inulta permittit.

Quin potius vidi eos qui operantur iniquita-

1] Isai. 57. 1.
2) Sap. 4. 11.
3) 1. Pet. 4. 17.

tem, et seminant dolores, et metunt eos, flante Deo periisse, et spiritu irae eius esse consumptos.

42 DOLORES seminare est fraudulentia dicere: dolores autem metere, est dicendo praevalere. Vel certe dolores seminant, qui perversa agunt: dolores metunt, cum de eadem perversitate puniuntur. Fructus quippe doloris est retributio damnationis. Sed cum protinus subinfertur: quia qui dolores seminant et metunt, flante Deo pereunt, et irae eius spiritu consumuntur: hoc loco doloris messio, non iam pœna, sed adhuc perfectio iniquitatis ostenditur: quia ex divinae irae spiritu, eiusdem messionis pœna subrogatur. Seminant ergo hic dolores, et metunt, quia iniqua sunt quae faciunt, et ipsa iniquitate prosperantur: sicut de iniquo per Psalmistam dicitur: « Polluuntur viae eius in omni tempore: auferuntur iudicia tua a facie eius, omnium inimicorum suorum dominabitur. » (1) De quo paulo post subditur: « Sub lingua eius labor et dolor. » (2) Dolores itaque seminat, cum perversa agit: dolores metit, cum ex eisdem perversitatibus temporaliter excrescit. Quomodo ergo flante Deo pereunt, qui plerumque diu hic subsistere, et iustis felicius, permittuntur? Hinc namque de illis iterum per Psalmistam dicitur: « In laboribus hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur. » (3) Hinc Hieremias ait: « Quare via impiorum prosperatur? » (4) Quia enim, sicut

1) Psal. 10. 5.
2) Ibid.
3) Psal. 72 5.
4) Ier. 12. 1.

scriptum est: « Dominus patiens redditor est:»(1) sæpe diu tolerat, quos in perpetuum damnat: nonnumquam vero concite percutit, quia pusillanimitati innocentium (2) consolando concurrit. Aliquando ergo omnipotens Deus diu prævalere iniquos patitur, ut iustorum mundius vita purgetur. Aliquando vero iniustos celeriter trucidat: eorumque interitu innocentium corda confirmat. Si enim nunc omnes male agentes percuteret, extremum iam iudicium quibus exhiberet? Si autem nullum omnino percuteret, quis Deum res humanas curare credidisset? Nonnumquam ergo iniquos ferit, ut ostendat, quia inulta mala non deserit. Nonnumquam vero iniquos diu tolerat, ut considerantibus insinuet, ad quod eos iudicium reservet.

43. Hæc itaque sententia (3) deletionis iniquorum, si non cum fine praesentis sæculi de cunctis generaliter dicitur, ex magna parte proculdubio veritatis virtute evacuatur. Sed tunc vera erit, cum iam iniquitatis dilatio non erit. Quae hoc fortasse modo intelligi rectius potest, quoniam nec innocens perit, nec rectus deletur: quia etsi carne hic atteritur, in conspectu æterni iudicis vera salute reparatur. Et qui seminant dolores et metunt, flante Deo pereunt: quia quanto hic altius perverse agendo proficiunt, tanto durius subsequenti damnatione feriuntur. Sed cum eidem sententiae praemittitur: « Recordare, » videlicet patet, quia trans-

---

1) Eccli. 5. 4.

2] Unus Rem. duo Remig. Reg. et alii, maxime Norm. *consulendo concurrit.*

3] Coccius ac deinceps editi *dilationis*. Rectius alii cum MSS. *sententia delationis*, qua scilicet dicebat Eliphaz omnes iniquos flante Deo periisse. Bessar. quoque *dilationis*.

acta res ad mentem reducitur, non autem futura nunciatur. Tunc ergo Eliphaz verius diceret, si haec de iniquis generaliter fieri extrema animadversione credidisset.

44 Sed hoc quod flare Deus dicitur, urget ut subtilius discernatur. Nos quippe cum flamus, aërem ab exterioribus introrsus trahimus, et introrsus tractum hunc exterius reddimus. Flare ergo Deus in vindictae retributione dicitur: quia ab exterioribus causis introrsus iudicii consilium concipit, et ab interno consilio extrorsus sententiam emittit. Quasi flante Deo, ab exterioribus aliquid introrsus trahitur, quando foras mala nostra conspicit, et intus (1) iudicium disponit. Et rursum, quasi flante Deo ab interioribus spiritus extrorsus emittitur, quando ab interno (2) conceptu consilii, exterius iudicium damnationis infertur. Bene itaque dicitur, quod qui dolores seminant, flante Deo pereunt: quia unde foris perversa faciunt, inde ab intimis recte feriuntur. Vel certe cum flare Deus dicitur, quia et statim iræ eius spiritus subinfertur, appellatione flatus illius potest ipsa eius animadversio designari. Nos quippe cum irascimur, flatu furoris (3) inflammamur. Ut ergo vindictam cogitans Dominus demonstretur, flare irascendo dicitur: non quo ipse in natura sua mutabilitatis vicissitudinem recipiat, sed quo post longam patientiam, quando vindictam peccatoris exequitur, is qui in semetipso tranquillus est, pereuntibus turbulentus videtur. Mens quippe reproba, quia adversum suis actibus iudicem conspicit, quasi commotus ei ostenditur, quia in conspectu illius suo reatu ipsa turbatur. Sed post-

1) Antiq. Remig. *in iudicio disponit.*

2] Rem. antiq. *ab interno concepto consilio.*

3] MSS. Norm. *inflamur.* In Utic. seu. S. Ebrulphi prius legebatur *inflammatur ipsa.*

quam quasi clementer admonuit, aperte increpationis verba subiungit, dicens:

CAPUT XIX.

Dura in Iob Eliphaz verba.

Rugitus leonis, et vox leaenae, et dentes catulorum leonum contriti sunt.

45 QUID enim rugitum leonis appellat, nisi, ut paulo ante praemisimus, severitatem viri? Quid vocem leaenae, nisi loquacitetem coniugis? Quid dentes catulorum leonum, nisi edacitatem prolis? Quia enim filii convivantes extincti sunt, dentium expressione signantur. Quae cuncta dum contrita Eliphaz rigidus exultat, quasi iure damnata denunciat. Cuius adhuc duritiam increpationis ingeminat, cum subiungit:

CAPUT XX

Quod Tigridis nomine hypocritarum varietas et rapacitas exprimitur, quibus quasi praeda iustorum sibi laus vendicata.

Tigris periit, eo quod non haberet praedam: et catuli leonum dissipati sunt.

46 QUEM enim nomine Tigridis, nisi beatum Iob nota varietatis signat, vel adspersum maculis simulationis? Omnis

namque simulator in eo, quod videri rectus appetit, mundum se per omnia non ostendit: quia dum virtutes quasdam per hypocrisim assumit, et occulte semetipsum vitiis subiicit, quaedam latentia vitia repente in faciem erumpunt, et superductae simulationis, quasi visionis corium, ex admixtione sua varium ostendunt: ut plerumque sit mirum , cur homo, qui tantis virtutibus pollere (1) cernitur, etiam tam reprobis actibus inquinetur. Sed nimirum omnis hypocrita tigris est; quia dum mundus color de simulatione ducitur vitiorum nigredine interrumpente variatur. Sæpe enim dum de castitatis munditia extollitur, sorde avaritiæ fœdatur. Sæpe dum de virtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur. Sæpe dum castitatis atque largitatis decore vestitur, velut ex zelo iustitiæ; crudelitatis atrocitate fuscatur. Sæpe largitate, castitate, pietate ex pulchra visione induitur , sed interfusa obscuritate superbiæ notatur. Sicque fit, ut intermixtis vitiis dum mundam in se speciem hypocrita non ostendit, quasi unum colorem tigris habere nequaquam possit. Quæ videlicet tigris rapit prædam: quia humani sibi favoris usurpat gloriam. Qui enim rapta laude extollitur, quasi præda satiatur. Bene autem hypocritarum laus præda dicitur. Praeda quippe est, cum aliena violenter auferuntur. Omnis autem hypocrita quia vitam iustitiæ simulans, iustorum sibi laudem arripit, alienum profecto est quod tollit. Eliphaz itaque, quia beatum Iob incolumitatis suae tempore laudanda egisse cognovit, percussione subsequente, illum haec tenuisse per hypocrisin credidit, dicens: « Tigris periit, eo quod non haberet praedam. » Ac si aperte dicat: Varietas tuae simulationis extincta est, quia et

1] Bessar. *cernitur videtur* quasi duplicem lectionem posuerit.

adulatio laudis ablata est: et iam tua hypocrisis prædam non habet, quia percussa divinitus, humanis favoribus caret.

47 Translatione autem septuaginta interpretum nequaquam *tigris* dicitur, sed, *Myrmicoleon periit, eo quod non haberet praedam.* Myrmicoleon quippe parvum valde est animal, formicis adversum, quod se sub pulvere abscondit, et formicas frumenta gestantes interficit, interfectasque consumit. Myrmicoleon autem latine dicitur, vel formicarum leo, vel certe expressus formica pariter et leo. Recte autem formica et leo nominatur: quia sive volatilibus, seu quibuslibet aliis minutis animalibus, formica est; ipsis autem formicis, leo. Has enim quasi leo devorat, sed 'ab illis quasi formica devoratur. Cum igitur Eliphaz dicit: *Myrmicoleon periit*; quid in beato Iob sub (1) myrmicoleontis nomine, nisi pavorem et audaciam reprehendit? Ac si ei aperte dicat: Non iniuste percussus es, quia contra erectos timidus, contra subditos audax fuisti. Ac si aperte dicat: Contra astutos te formido pressit, contra simplices temeritas inflavit. Sed prædam iam myrmicoleon non habet, (2) quia timida tua elatio dum verberibus premitur, ab aliena læsione prohibetur. Sed quia amicos beati Iob Hæreticorum tenere speciem diximus; urget necessario ut haec eadem Eliphaz verba quomodo etiam typice sentienda sint intimemus.

---

1) Vindoc. Norm. et alii *myrmicoleonis*. Corb. Germ. et Reg. *mirmicoleontis*, rectius a graeco μυρμικολέοντος. Quod confirmari potest ex Hieronymo l. 2. adv. Iovin. ubi legitur *chamaeleontes*. Cod Bessar. latino more *mirmico leonis* hic et infra.

2) Ita Anglic. MSS. et ceteri quotquot consuluimus; non, ut legitur in editis, *quia tumida tua elatio*. Prior quoque lectio magis convenit proposito Eliphaz exprobrantis Iob timiditatem simul et audaciam.

CAPUT XXI

Quod regnum diaboli, et gloria huius mundi, et concupiscentia carnis in servis Dei contritæ sunt.

Rugitus leonis et vox leaenae, et dentes catulorum leonum contriti sunt.

48 Quia natura unius cuiusque rei ex diversitate componitur, in sacro eloquio per rem quamlibet licite diversa figurantur. Habet quippe leo virtutem, habet et sævitiam. Virtute ergo Dominum, sævitia diabolum signat. Hinc enim de Domino dicitur: « Vicit leo de tribu Iuda, radix David. » (1) Hinc de Diabolo scriptum est: « Adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens circuit, quaerens quem devoret. » (2) Leænæ autem nomine aliquando sancta Ecclesia, aliquando Babylonia designatur. Pro eo enim, quod contra adversa audax est, leaena Ecclesia dicitur: sicut eiusdem beati Iob vocibus approbatur, qui derelictam ab Ecclesia Iudaeam indicans, ait: « Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam leæna. (3) Aliquando vero leaenae nomine huius mundi civitas, idest Babylonia exprimitur, quae contra vitam innocentium immanitate crudelitatis (4) efferatur, quae antiquo hosti, quasi saevissimo leoni sociata, perversae persuasionis eius semina concipit,

1) Apoc. 5. 5.
2) 1. Pet. 5. 8.
3) Iob. 28. 8.
4) Ita Corb. Germ. Reg. Germ. Utic. etc. Editi *effrenatur*. Bessar. *affrenatur*,

et reprobos ex se filios ad similitudinem illius, quasi crudeles catulos gignit. Catuli autem leonum sunt quilibet reprobi, ad iniquam vitam, malignorum spirituum errore generati: qui et simul omnes universam mundi civitatem, quam prædiximus, Babyloniam faciunt, et tamen iidem singuli Babyloniæ filii, quasi non leaena, sed leænae catuli vocantur. Sicut enim Sion tòta simul Ecclesia dicitur, filii autem Sion sanctorum (1) quique singuli memorantur: ita et filii Babyloniae singuli quique reproborum, et eadem Babylonia simul omnes reprobi vocantur.

49. Sed sancti viri quamdiu in hac vita sunt, semetipsos solicita circumspectione custodiant: ne leo circumiens insidiando subripiat: id est, antiquus hostis sub aliqua imagine virtutis occidat: ne leaenae vox auribus obstrepat; id est, ne Babylonis gloria sensum ab amore patriae coelestis avertat: ne catulorum (2) leonum dentes mordeant; id est, ne reproborum persuasio in corde convalescat. At contra haeretici iam quasi de sanctitate securi sunt, quia vitae suae meritis cuncta se superasse suspicantur. Unde et nunc dicitur: « Rugitus leonis, et vox leaenae, et dentes catulorum leonum contriti sunt. » Ac si aperte diceretur: Nos ideo nonnullis flagellis atterimur, quia et virtutem antiqui hostis, et cupiditatem terrenae gloriae, (3) et persuasionem reproborum omnium vitae meritis superando calcamus. Unde adhuc subditur:

1) In Gussanv. corrupte *sanctorum quippe ... singuli quippe.*

2) In cod. Bessar. deest *leonum.*

3) Editi, *et suasiones reproborum hominum.* Vox *omnium* magis congruit fastui virorum de quibus paulo post: *magnos se in omnibus aestimant, infra se cunctos respiciunt* etc.

CAPUT XXII.

Satan et leo recte vocatur, et tigris, et myrmicoleon.

Tigris periit, eo quod non haberet praedam: et catuli leonum dissipati sunt.

50 Hunc vocabulo tigridis repetit, quem leonis appellatione signavit. Satan quippe et propter crudelitatem leo dicitur, et propter multiformis astutiae varietatem non incongrue tigris vocatur. Modo enim se sicut est perditus humanis sensibus obiicit, modo quasi angelum lucis ostendit. Modo stultorum mentes blandiendo persuadet, modo ad culpam terrendo pertrahit. Modo suadere vitia aperte nititur, modo in suis suggestionibus sub virtutis specie palliatur. Haec itaque bellua, quae tanta varietate respergitur, iure tigris vocatur, quae apud Septuaginta interpretes, ut praefati sumus, myrmicoleon dicitur. Quod videlicet animal absconsum pulvere, formicas, ut diximus, frumenta gestantes interficit: quia nimirum apostata angelus in terram de coelis proiectus, iustorum mentes, quae bonorum sibi operum refectionem praeparant, in ipso actionis itinere obsidet: cumque eas per insidias superat, quasi formicas frumenta gestantes improvisus necat. Recte autem myrmicoleon, id est, leo et formica dicitur. Formicis enim, ut diximus, leo est, volatilibus formica: quia nimirum antiquus hostis sicut contra consentientes fortis est, ita contra resistentes debilis. Si enim eius suggestionibus assensus praebetur, quasi leo tolerari nequaquam potest; si autem resistitur,

quasi formica atteritur. Aliis ergo leo est, aliis formica: quia crudelitatem illius carnales mentes vix tolerant, spiritales vero infirmitatem illius pede virtutis calcant. Haeretici igitur, quia de sanctitatis præsumptione superbiunt, quasi exultantes dicunt: « Myrmicoleon, vel certe tigris, periit, eo quod non haberet prædam. » Ac si aperte dicant: Vetustus adversarius in nobis prædam non habet, quia quantum ad nostra studia, iam victus iacet. Idcirco autem myrmicoleontis appellatione vel tigridis repetitur, (1) qui iam contrito leonis rugitu fuerat designatus, quia quidquid per gaudium dicitur, saepe replicatur. Voces quippe ingeminat animus cum exultat. Unde et veraci laetitia Psalmista crebro repetit hoc, quod se exauditum esse cognovit, dicens: « Exaudivit Dominus vocem fletus mei: exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam assumpsit. (2)

51. Sed sancti viri cum de quibusdam se vitiis ereptos hilarescunt, magno se metu etiam in ipsa exsultatione concutiunt: quia etsi iam de cuiuslibet procella tempestatis erepti sunt, esse se tamen adhuc in incerti maris dubiis fluctibus sciunt: et sic spe exsultant, ut pavore trepident; sic pavore trepidant, ut spei fiducia exsultent. Unde per eumdem Psalmistam dicitur: « Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore. » (3) At contra, qui de specie sanctitatis intumescunt, cum unum quodlibet vitium supe-

---

1) Hic dissentiunt MSS. Compend. Corb. Germ. et S. Alb. habent *quia iam contrita leonis rugitus.* Utic. olim ita habebat nunc vero, *quia iam contrito leonis rugitus.* Vindoc et German. *qui iam contritus etc.* In Bessar. *contritus leonis rugitus.*

2) Psal. 6. 9. 10.

3) Psal. 2. 11.

rant, mox mentem in superbiam erigunt, et quasi de vitæ suæ perfectione gloriantur; et pro eo quod fortasse semel a periculo tempestatis erepti sunt, iam quia in mari navigent, obliviscuntur: magnos se in omnibus æstimant, et vicisse se antiquum adversarium funditus putant: infra se cunctos respiciunt, quia se per sapientiam transcendere omnes arbitrantur. Unde subditur:

CAPUT XXIII

Quod hæretici et hypocritae nova et inaudita promittunt, ut in admirationem sui simplices convertant: neque ea, quae loquuntur, ad aedificationem, sed ad ostentationem scientiae suae proferunt.

Porro ad me dictum est verbum absconditum.

52 Verbum absconditum hæretici audire se simulant, ut auditorum mentibus quamdam prædicationis suæ reverentiam obducant. Unde et latenter prædicant, quatenus eorum prædicatio tanto sancta, quanto et occulta videatur. Communem autem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur, (1) et quaedam nova semper exquirunt: quæ dum alii nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Quam occultam, ut dixi-

1) In vulgatis *occulta et nova.*

mus, insinuant: quia scilicet, (1) ut miram ostendere valeant, hanc se latenter percepisse confirmant. Unde apud Salomonem hæreticorum speciem mulier tenens, dicit: « Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus, suavior. » (2) Unde hic quoque subditur: « Et quasi furtive suscepit auris mea venas susurrii eius » Furtive susurrii venas percipiunt: quia socialis scientiæ gratiam deserentes, ad hanc nequaquam per ostium ingrediuntur, Domino attestante, qui ait: « Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, et latro. » (3) Venas itaque divini susurrii furtive suscipit, qui ad percipiendam virtutis eius notitiam deserto publicae praedicationis ostio, pravae intelligentiæ rimas quaerit. Quia vero fur et latro, qui intrat aliunde, et tenebras diligit, et claritatem luminis perhorrescit, recte subiungitur:

CAPUT XXIV.

Ut alta esse ostendant quae docent, ea se vix capere declarant.

In horrore visionis nocturnae, quando solet sopor occupare homines.

53 Saepe haeretici dum altiora dicere conantur, ipsi sibi

1) Editi *ut admirationem ostendere valeant*; corrupte. In Vindoc. legitur, *ut mira ostend.*

2) Prov. 9. 17.

3) Iohan. 10. 1.

testes sunt, quia quae proferunt, vera non sunt. In nocturna quippe visione dubie cernitur. Rimas ergo susurrii in pavore nocturnae visionis se percepisse asserunt: quia ut ea, quae docent, alta aliis ostendant, vix ea se capere posse denunciant. Sed hinc colligendum est, quomodo audientibus certa esse poterunt, quae ipsi dubie viderunt. Miro ergo ordine cum alta loquentes profluunt, in patefactione stultitiae, ipsis suae altitudinis vocibus ligantur. Quantum vero de singularitate sapientiae elevantur, ostenditur, cum protinus (1) subdit: « Quando solet sopor occupare homines. » Ac si aperte ab haereticis diceretur: Cum homines inferius dormiunt; nos ad percipienda superna vigilamus, quia ea nobis nota sunt, ad quae videlicet cognoscenda cæterorum hominum corda torpentia non assurgunt. Ac si apertius dicant: In quibus intelligentia nostra se erigit, reliquorum hominum sensus dormit. Nonnunquam vero cum hoc despici ab auditore, (2) conspiciunt, semetipsos simulant timere quod dicunt. Unde et subditur:

CAPUT XXV.

Modo pavidos se simulant.

Pavor tenuit me et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt.

54 Quia enim de doctrinae suæ altitudine miri videri

1) Bessar. *subinfertur.*
2) Huc immisit Cocc. *quod dicunt*, quae verba in MSS. et superioribus ed. reticentur.

appetunt, quasi pertimescunt quae fingunt: et cum minoris laboris sit audire, quam dicere, ad ea proferenda audaces sunt, quae scilicet adstruunt (1) quia ipsi vix audire potuerunt. Unde adhuc subditur:

CAPUT XXVI.

Modo in se incomprehensibilia novisse.

Et cum spiritus me praesente transiret, inhorruerunt pili carnis meae: stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum.

55 UT incomprehensibilia se cognovisse iudicent, non stetisse, sed transisse coram se spiritum narrant: et vultum se vidisse incognitum simulant: ut esse (2) se ei cognitos, qui ab humana mente cognosci non valet, ostendant. Ubi adhuc subditur:

CAPUT XXVII.

Deum intueri spiritaliter nequeunt, neque tamen semper errant.

Imago coram oculis meis, et vocem quasi aurae lenis audivi.

1) Compend. et Germ. *quia ipsa*. Sicque olim in Utic. legebatur. Reg. *qui et ipsi*.

2) Bessar. *ut esse sibi cognitum qui ab*.

56. Saepe haeretici Deum sibi (1) imaginaliter fingunt, quem intueri spiritualiter nequeunt, eiusque vocem quasi auræ lenis, audire se perhibent: quia ad secreta illius cognoscenda, quasi esse se cæteris familiariores gaudent. Non enim ea docent, quæ Deus publice loquitur, sed quæ eorum auri quasi latenter adspirantur. Hæc igitur diximus, ut quid sub hæreticorum specie in Eliphas sermonibus sentiendum sit, intimemus. Sed quia amici beati Iob tanti viri amici non essent, nisi manifeste aliquid ex veritate didicissent; qui quamvis in sententiis correptionis errant, in veritatis tamen cognitione (2) non in toto titubant: hæc eadem paulo superius verba replicemus, ut subtilius discernamus, quomodo ea, quæ de perceptione veritatis dicuntur, a recte sentientibus proferri veraciter possint.

57. Nonnumqnam vero hæretici vera quædam et sublimia loquuntnr, non quod hæc divinitus ipsi percipiunt, sed quod ex sanctæ Ecclesiæ contentione didicerunt: neque hæc ad profectum conscientiæ, sed ad scientiæ ostentationem trahunt. Unde fit plerumque, ut alta sciendo dicant, sed vivendo, quæ dicunt, nesciant. Sive igitur ex hæreticorum specie, videlicet non vitam scientiæ, sed verba tenentium, seu ex persona certe amicorum beati Iob, qui de cognitione veritatis potuerunt proculdubio percipiendo experiri, quo studuerunt docendo eloqui, hæc eadem, quæ transcurrimus,

1) Editi *imaginabiliter*.

2) Ita legendum docent MSS. pene omnes, quos sequuntur Barthol. et vet. ed. Falsa autem est Coccii aliorumque recentiorum lectio, *in veritatis tamen cognitione non titubant*: cui suffragatur Corb. Germ. haeretici enim fere semper titubant, sed falsitati sententiae occurritur addendo *non in toto titubant*.

subtilius dicta disseramus : ut dum solicite Eliphas sermo discutitur, quantæ scientiæ fuerit demonstretur, quamvis in eadem scientia humilitatem non tenuit, qui commune bonum sibi specialiter arrogavit. Ait namque:

CAPUT XXVIII

Quod verbum absconditum invisibilis Dei filius sit, cuius subtilitatem Spiritu sancto afflata raptim et occulte agnoscit.

Porro ad me dictum est verbum absconditum.

58 Verbum quippe absconditum, invisibilis Filius vocatur de quo Iohannes ait: « In principio erat Verbum » Quod ipse quoque absconditum insinuat, dum subiungit: « Et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. » (1) Sed hoc verbum absconditum electorum mentibus dicitur cum potestas unigeniti Filii credentibus manifestatur. Potest etiam per verbum absconditum allocutio intimæ aspirationis intelligi: de qua Iohannes dicit: « Unctio eius docet (2) vos de omnibus. » (3) Quae nimirum aspiratio humanam mentem contingendo sublevat, et temporales cogitationes deprimens, æternis hanc desideriis inflammat: ut ni-

1) Ioh. 1. 1.

2] Bessar. *nos*. Mox *paraclitus*, *id, est post.*

3) 1. Iohan. 2. 27.

hil ei iam, nisi quae superna sunt, libeat; et cuncta quae inferius de humana perstrepunt corruptione, contemnat. Absconditum ergo verbum audire, est locutionem sancti Spiritus corde concipere. Quae profecto sciri non potest, nisi a quo haberi potest. Unde et Veritatis voce de hac abscondita locutione dicitur: « Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum; Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere. » (1) Sicut enim isdem Paraclitus post Mediatoris ascensum, alius humani generis Consolator, in semetipso invisibilis est: ita omnem, quem repleverit, ad desideranda invisibilia accendit. Et quoniam mundana corda sola visibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda invisibilia non assurgit. Seculares etenim mentes quanto se foras per desideria dilatant, tanto ad receptionem illius sinum cordis angustant. Et quoniam valde in humano genere pauci sunt, qui a desideriorum (2) temporalium sorde purgati, ad perceptionem sancti Spiritus ipsa hac purgatione dilatentur, verbum hoc absconditum dicitur; quia illud a quibusdam proculdubio in corde percipitur, quod a maxima hominum parte nescitur. Vel certe haec ipsa afflatio sancti Spiritus absconditum verum est , quia sentiri potest, sed strepitu locutionis exprimi non potest. Cum igitur divina aspiratio sine strepitu mentem sublevat, verbum absconditum auditur; quia sermo Spiritus in aure cordis silenter sonat. Unde et subditur:

1) Iohan. 14. 16.
2) Bessar. *carnalium.*

CAPUT XXIX.

Quod multis modis ad aurem nostrae intelligentiae Deus venit: et quod quando nobis de divinitatis natura per contemplationem aliquid insinuat, nequaquam nobis loquitur, sed quasi susurrat.

Et quasi furtive suscepit auris mea venas susurrii eius.

59 VENAS superni susurrii, auris cordis furtive suscipit: quia subtilitatem locutionis intimae, afflata mens, et raptim et occulte cognoscit. Nisi enim se ab exterioribus desideriis abscondat, interna non penetrat. Occultatur autem, ut audiat: et audit, ut occultetur: quia et subtracta a visibilibus, invisibilia conspicit: et repleta invisibilibus, visibilia perfecte contemnit. Notandum vero, quod non ait: « Quasi furtive suscepit auris mea susurrium eius, sed venas susurrii eius. » Susurrium quippe occulti verbi, est haec ipsa locutio aspirationis internae. Venae autem susurrii dicuntur causarum origines, quibus haec ipsa aspiratio ad mentem ducitur. Quasi enim venas susurrii sui aperit, cum nobis Deus latenter insinuat, quibus modis ad nostrae intelligentiae aurem venit. Aliquando enim nos amore, aliquando terrore compungit: aliquando praesentia, quam nulla sint, ostendit, et ad aeterna diligenda desiderium erigit: aliquando prius æterna indicat, ut post temporalia vilescant. Aliquando nostra nobis mala aperit, et ad hoc nos usque, ut alie-

nis etiam malis condoleamus, extendit. Aliquando mala aliena nostris obtutibus obiicit, et compunctos mirabiliter a nostra pravitate nos corrigit. Venas itaque divini susurrii furtive audire, est occultos divinae aspirationis modos tenuiter et latenter agnoscere.

60. Quamvis adhuc, vel susurrium, vel venas susurrii intelligere aliter valeamus. Qui enim susurrat, occulte loquitur: et vocem non exprimit, sed imitatur. Nos ergo quousque carnis curruptione premimur, nullo modo claritatem divinæ potentiæ, sicut in se incommutabilis manet, videmus: quia acies infirmitatis nostræ non sustinet. hoc, quod de eius æternitatis radio super nos intolerabiliter fulget. Cum ergo se nobis omnipotens Deus per rimas contemplationis indicat, nequaquam nobis loquitur, sed susurrat: quia etsi se plene non intimat, quiddam tamen de se humanæ menti manifestat. Tunc autem nequaquam iam susurrat, sed loquitur, cum eius nobis species certa revelatur. Hinc est enim, quod in Evangelio Veritas dicit: (1) « Palam de Patre annunciabo vobis. » (2) Hinc Ioannes ait: « Videbimus eum, sicuti est. » (3) Hinc Paulus dicit: « Tunc cognoscam, sicut et cognitus sum. » (4) Nunc autem divinum susurrium tot ad nos venas habet, quot creatis operibus ipsa divinitas præsidet. Dum enim quæ sunt cuncta creata cernimus, in Creatoris admiratione sublevamur. Nam sicut aqua leniter fluens, rimata per venas quæritur, ut augeatur, tantoque se latius fundit, quanto venas aper-

1) Editi *palam de Patre meo.*
2] Iohan. 16. 25.
3] 1. Iohan. 3. 21.
4] 1. Cor. 13. 12.

tiores invenerit; ita nos, dum studiose divinitatis (1) notitiam ex creaturæ eius consideratione colligimus, quasi susurrii ad nos venas illius aperimus: quia per hoc, quod factum cernimus, virtutem factoris admiramus; et per ea quæ sunt in publico, illud ad nos emanat, quod latet in occulto. Quasi enim per quendam ad nos sonitum erumpit, dum consideranda nobis sua opera ostendit: in quo semetipsum, utcumque indicat: dum, quam sit incomprehensibilis manifestat. Quia igitur considerare eum digne non possumus, non eius vocem, sed vix susurrium audimus: plene enim quia perpendere neque ipsa, quæ sunt creata, sufficimus, recte dicitur: « Quasi furtive suscepit auris mea venas susurrii eius. Proiecti quippe a paradisi gaudiis, et cæcitatis pœna multati, vix susurrii venas apprehendimus, quia ipsa quoque mira eius opera raptim tenuiterque pensamus.

61 Sciendum vero est, quia quanto virtutem illius mens sublevata considerat, tanto eius (2) rectitudinem repressa formidat. Unde et recte subiungitur:

CAPUT XXX.

Quod anima in nocte huius vitae contemplans Deum, ad magnitudinis illius inhorrescat aspectum.

In orrore visionis nocturnae.

62 Horror nocturnae visionis, est pavor occultae con-

1) Bessar. *divinitatis eius .... creaturae consideratione.* Inter quae duo verba postrema delevit *eius.* Mox *creatoris,* atque *quod semetipsum.*

2) Turon. Corb. Germ. secundis curis et alii *fortitudinem.*

templationis. Humana atenim mens quo altius (1) elevata, quae sint æterna considerat, eo de factis temporalibus gravius tremefacta formidat; quia tanto se ream verius cernit, quanto se ab illo lumine discrepasse, quod super se intermicat, conspicit: sicque fit, ut illuminata plus metuat, quia magis aspicit a veritatis regula per quanta discordat; eamque gravi formidine suus ipse profectus quatit, quae prius (2) quasi securius nihil videbat. (3) Quamvis quantalibet virtute profecerit, non iam manifestum aliquid de æternitate comprehendit, sed adhuc sub cuiusdam caligine imaginationis conspicit. Unde et haec eadem, nocturna visio dicitur. In nocte quippe, sicut et superius diximus, dubie; in die autem constanter videmus. Quia igitur ad contemplandum interni solis radium, nubes sese nostrae corruptionis interserit, nec ad infirmos nostrae mentis oculos, illud sicut est incommutabile lumen, erumpit: adhuc Deum quasi in nocturna visione cernimus, cum proculdubio sub incerta contemplatione caligamus. Sed quamvis extremum de illo aliquid mens conceperit, in consideratione tamen eius magnitudinis inhorrescit, et magis metuit: quia ipsis contemplationis eius vestigiis se imparem sentit, atque ad se relapsa, eum arctius diligit, cuius miram dulcedinem ferre non valens, vix hanc sub incerta visione gustavit. Sed quia ad huius sublevationis culmen minime pertingitur, nisi prius

1) Bessar. *se elevat* . . . . . . *considerat.* Mox *imaginis.*

2) Ita cum plerisque MSS. ed. antiq. Aliae vero *quasi secura*, ut etiam habetur in uno Vindoc.

3] Satis quadrat illa similitudo, unde anima nostra cubiculo comparatur nondum fulgentis solis radiis illustrato. Purissimum quippe aër in illo oculis nostris apparet. At si per fenestrae rimulas spiculum solis ingreditur, tunc immutata specie, quod purissimum videbatur, innumeris obfuscatum corpusculis sursum deorsum circumque volitantibus apparet.

desideriorum carnalium importune perstrepens turba reprimatur, recte subiungitur:

CAPUT XXXI

Quibus modis sacra scriptura somnum accipiat. Et quid sit, quod Iacob lapide ad caput posito dormiens, scalam coelo inhaerentem, et Dominum scalae innixum, et Angelos ascendentes et descendentes vidit.

Quando solet sopor occupare homines.

63 Quisquis ea quae mundi sunt, agere appetit, quasi vigilat: quisquis vero internam quietem quaerens, huius mundi strepitum fugit, velut obdormiscit. Sed prius sciendum est, quia in Scriptura sacra figurate positus tribus modis somnus accipitur. Aliquando enim somno mors carnis, aliquando torpor negligentiae, aliquando vero exprimitur, calcatis terrenis desideriis, quies vitae. Somni namque vel dormitionis nomine carnis mors intimatur, sicut Paulus ait: (1) *Nolo vos ignorare fratres de dormientibus.* (2) Et paulo post: *Ita et Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo.* Somno rursum torpor negligentiæ designatur sicut ab eodem Paulo dicitur: *Hora est iam nos de somno surgere.* (3) Et rursum: *Evigilate iusti, et nolite peccare.* (4)

1) In Vindoc. et plur. *nolo autem vos.* In duob. Compend. Corb. Germ. Colb. Reg. Val-cl. *nolumus vos.* In graeco textu ad litt. *nolo vos.* Cod. quoque Bessar. *nolumus.* -- 2) 1. Thes. 4. 12. et 13.
3) Rom. 13. 11. --- 4) 1. Cor. 15. 34.

Somno quoque, calcatis carnis desideriis, vitæ quies figuratur, sicut Sponsæ voce in(1) Canticorum Cantico dicitur: *Ego dormio, et cor meum vigilat*: (2) quia videlicet sancta mens, quo se a strepitu temporalis concupiscentiæ comprimit, eo verius interna cognoscit, et tanto (3) alacrius ad intima vigilat, quanto se ab exteriori inquietudine occultat. Quod bene per Iacob in itinere dormientem figuratur, qui ad caput lapidem posuit, et obdormivit: a terra scalam cælo inhærentem, innixum scalæ Deum, ascendentes quoque et descendentes angelos vidit. In itinere quippe dormire, est in hoc præsentis vitæ transitu a rerum temporalium amore quiescere. In itinere dormire, est in dierum labentium cursu ab appetitu visibilium mentis oculos claudere: quos primis hominibns seductor aperuit, qui dixit: *Scit enim Deus, quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri.* (4) Unde et paulo post subditur: *Tulit de fructu illius, et comedit: deditque viro suo, qui comedit, et aperti sunt oculi amborum.* (5) Culpa quippe oculos concupiscentiæ aperuit, quos innocentia clausos tenebat. Angelos vero ascendentes et descendentes cernere, est cives supernæ patriæ contemplari, vel quanto amore (6) auctori suo super semetipsos inhæreant, vel quanta compassione caritatis nostris infirmitatibus condescendant.

1] Ita Gorb. Germ. Reg. Norm. Val - cl. Sicque melius repraesentatur huius sacri libri titulus, *Sir - hassrim*, *Canticum canticorum*. Editi habent *in Canticis canticorum*.

2] Cant. 5. 1.

3) Bessar. *largius*.

4) Genes. 3. 5.

5) Ibid.

6] Ita omnes nostri MSS. et vet. ed. Coc. et recent. edit. *auctori suo semetipsos transcendendo inhaereant*.

64. Et notandum valde est, quod ille dormiens angelos conspicit qui in lapide caput ponit: quia nimirum ipse ab exterioribus operibus cessans, interna penetrat, qui intenta mente (1) quæ principale est hominis, imitatione sui Redemptoris observat. Caput quippe in lapide ponere, est mente Christo inhærere. Qui enim a præsentis vitæ actione remoti sunt, sed ad superna nullo amore rapiuntur, dormire possunt; sed videre Angelos nequeunt, quia caput in lapide tenere contemnunt.

65. Sunt namque nonnulli, qui mundi quidem actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum torpore, non studio dormiunt: et idcirco interna non conspiciunt, quia caput non in lapide, sed in terra posuerunt. Quibus plerumque contingit, ut quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius in se immundae cogitationis strepitum per otium congerant. Unde sub Iudaeae specie per Prophetam torpens otio anima defletur, cum dicitur: « Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata eius.» (2) Praecepto etenim Legis ab exteriori opere in sabbato cessatur. Hostes ergo sabbata videntes irrident, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt: ut unaquaeque anima, quo remota ab externis actionibus servire Deo creditur, eo magis eorum tyrannidi illicita cogitando famuletur. Sancti autem viri, qui a mundi operibus non torpore, sed virtute sopiuntur, laboriosius dormiunt, quam vigilare potuerunt: quia in eo quod actiones huius seculi deserentes superant, robusto conflictu quotidie contra semetipsos pugnant: ne mens per negligentiam

1) Bessar. *quod.*
2] Thren. 1. 7.

torpeat, ne subacta otio ad desideria immunda frigescat, ne in ipsis bonis desideriis plus iusto inferveat, ne sub discretionis specie sibimet parcendo a perfectione languescat. Agit hæc, et ab huius mundi inquieta concupiscentia se penitus subtrahit, ac terrenarum actionum strepitum deserit, et per quietis studium virtutibus intenta, vigilans dormit. Neque enim ad contemplanda interna perducitur, nisi ab his quæ exterius implicant, studiose subtrahatur. Hinc est enim quod per semetipsam Veritas dicit: « Nemo potest duobus dominis servire. » (1) Hinc Paulus ait: « Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit. » (2) Hinc per Prophetam Dominus admonens dicit: « Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus. » (3) Quia igitur nequaquam notitia interna (4) conspicitur, nisi ab externa implicatione cessetur; recte nunc verbi absconditi et divini susurrii tempus exprimitur, cum dicitur: « In horrore visionis nocturnæ; quando solet sopor occupare homines. » Quia nimirum mens nostra nullo modo ad vim intimæ contemplationis rapitur, nisi studiose prius a terrenorum desideriorum tumultu sopiatur. Sed humanus animus quadam suae contemplationis machina sublevatus, quo super se altiora conspicit, eo in semetipso terribilius contremiscit. Unde et apte subditur:

CAPUT XXXII.

Quod cum mens ad coelestia secreta se sub-

1] Matth. 6. 24. — 2] 2. Tim. 2. 4. — 3) Ps. 45. 11.

4) In plur. MSS. *concipitur*. In Val-cl. *concupitur*. In Corb. Germ. Reg. Colb. prima manu, *conspicitur*, quam lect. praetulimus.

levat, totum humanae virtutis robur contremiscit; et quid sit, quod Manue, angelo viso, timet, et uxor eius non timet.

Pavor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt.

66 Quid per ossa, nisi fortia acta signantur? De quibus et per Prophetam dicitur: « Dominus custodit omnia ossa eorum. » (1) Et saepe ea, quae agunt homines, esse alicuius momenti aestimant: quia districtionis intimae quam sit subtile iudicium, ignorant. Sed cum per contemplationem rapti superna conspiciunt, ab ipsa aliquo (2) modo praesumptionis suae securitate liquefiunt: et tanto magis in divino conspectu trepidant, quanto nec bona sua digna eius examine, quem conspiciunt, pensant. Hinc est enim, quod is, qui fortia operando profecerat, per spiritum sublevatus clamabat: « Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi? » (3) Ac si diceret: Carnes meae verba non habent, quia infirma mea apud funditus silent. Ossa autem mea tuae magnitudinis laudem dicunt, quia ipsa quoque, quae esse in me fortia credidi, tua consideratione contremiscunt. Hinc est enim, quod Manue, viso angelo, pertimescens, dicit: « Morte moriemur, quia vidimus Dominum. » (4)

1) Psal. 33. 21.
2) Bessar. *aliquando*.
3) Psal. 34. 10.
4) Iud. 13. 22.

Quem uxor protinus consolatur, dicens: « Si Dominus nos vellet occidere, (1) manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset. » (2) Quid est autem quod ad visionem Angeli vir sit timidus, et mulier audax: nisi quod nobis quoties coelestia demonstrantur, spiritus quidem pavore se concutit, sed tamen spes praesumit? Inde namque spes ad maiora (3) audenda sese erigit, unde turbatus spiritus: quia ea, quae superna sunt, prior videt.

67. Quia igitur cum altiora secretorum cælestium sublevata mens conspicit, cuncta humanarum virium soliditas contremiscit, recte nunc dicitur: « Pavor tenuit me, et omnia ossa mea perterrita sunt. » Ac si aperte diceretur: Subtilitatis intimæ arcana percipiens, unde me apud me fortem credidi, ante conspectum iudicis inde titubavi. Districtionem quippe divinæ iustitiæ contemplantes, etiam de ipsis operibus iure pertimescimus, quæ nos fortia egisse putabamus. Ducta namque ad internam regulam nostra rectitudo, si districtum iudicium invenit, multis tortitudinum suarum sinibus in intimam rectitudinem impingit. Unde bene Paulus cum et virtutum ossa habere se cerneret, et tamen sub districto examine hæc eadem eius ossa trepidarent, ait: « Mihi pro minimo est, ut a vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neque meipsum (4) iudico; nihil enim mihi conscius sum.» (5) Sed quia auditis venis divini susurrii, hæc eadem eius ossa contremuerunt, illico adiunxit: « Sed non in hoc iustificatus sum; qui autem iudicat me, Dominus

1) Bessar. *de*. Mox. *vir fuit timidus*.
2) Iud. 13. 23.
3) Corb. Germ. cum uno Reg. *audienda*.
4) Comped. et Corb. Germ. *diiudico*.
5) 1. Cor. 4. 3. et 4.

est. » (1) Ac si diceret: Recta egisse me recolo, attamen de meritis non præsumo: quia ad eius examen vita nostra ducitur, sub quo nostræ fortitudinis et ossa turbantur.

68 Sed cum mens in contemplatione suspenditur, cu carnis angustias superans, per speculationis vim de libertate aliquid intimæ securitatis rimatur, stare diu super semetipsam non potest: quia etsi hanc spiritus ad summa vehit, caro tamen ipso adhuc corruptionis suæ pondere deorsum premit. Unde et subditur:

CAPUT XXXIII.

Invisibilia quidem cognoscimus sed raptim.

Et cum spiritus me praesente transiret, inhorruerunt pili carnis meae.

69 Nobis præsentibus, spiritus transit; quando invisibilia cognoscimus, et tamen hæc non solide, sed raptim videmus. Neque enim in suavitate contemplationis intimae diu mens figitur: quia ad semetipsam immensitate (2) luminis reverberata revocatur. Cumque internam dulcedinem degustat, amore aestuat, ire super semetipsam nititur, sed ad infirmitatis suae tenebras fracta relabitur , et magna virtute proficiens, videt quia videre non possit hoc, quod ardenter diligit; nec tam ardenter diligeret, nisi aliquatenus videret.

1) Ibid. 4.
2) Bessar suprascribit *contemplati.*

Non ergo stat, sed transit spiritus, quia supernam lucem nostra nobis contemplatio et inhiantibus aperit, et mox infirmantibus abscondit. Et quia in hac vita quantalibet virtute quis profecerit, adhuc tamen corruptionis suae stimulum sentit: « corpus quippe, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem; » (1) recte subditur: Inhorruerunt pili carnis meae.

70. Pili etenim carnis, sunt, quaelibet superflua humanae corruptionis. Pili carnis sunt vitae veteris cogitationes: quas sic a mente abscindimus, ut de amissione earum nullo dolore fatigemur . Bene autem per Moysen dicitur: « Levitae radant omnes pilos carnis suae. » (2) Levita quippe assumptus vocatur. Oportet ergo levitas omnes pilos carnis radere: quia is, qui in obsequiis divinis assumitur, debet ante Dei oculos a cunctis carnis cogitationibus mundus apparere, ne illicitas cogitationes mens proferat, et pulchram animae speciem quasi pilis (3) fruticantibus deformem reddat. Sed quantalibet, ut diximus, quempiam virtus sanctae conversationis evexerit, adhuc tamen ei de vetustate vitae nascitur, quod toleretur, unde et ipsi levitarum pili radi praecepti sunt, non evelli. Rasis etenim pilis, in carne radices remanent, et crescunt, ut iterum radantur: quia magno quidem studio superfluae cogitationes amputandae sunt sed tamen amputari funditus nequaquam possunt. Semper enim caro superflua generat, quae semper spiritus ferro solicitudinis recidat. Sed tamen haec in nobis tunc subtilius conspicimus, cum speculationis alta penetramus. Unde recte nunc dicitur: « Cum spiritus, me praesente , transiret inhorruerunt pili carnis meae. »

1) Sap. 9. 15. -- 2) Num. 8. 7.

3] Ita MSS. Corb. German. et Normanr. *quasi pilis fructicantibus*. Editi *fructificantibus*. Bessar. ut editi *fructificantibus*.

71. Humana etenim mens in contemplationis arce sublevata, tanto semetipsam durius de superfluis cruciat, quanto nimis subtile conspicit esse quod amat: et cum pulchrum intuetur hoc, quod super se appetit, districte iudicat quidquid in se infirmum prius tranquille tolerabat. Transeunte ergo spiritu pili pertimescunt; quia ante compunctionis vim, cogitationes superfluae fugiunt, ut nihil fluxum, nihil iam remissum libeat; quia (1) afflatam mentem etiam contra semetipsam visitationis intimae severitas inflammat. Cumque hoc, quod in corde illicitum nascitur, continua districtione resecatur; fit plerumque, ut vegetata mens paulo latius radio suae speculationis inhaereat, et pene figat spiritum qui transibat. Nec tamen haec ipsa contemplationis mora divinitatis vim plene aperit: quia eius immensitas humanas vires auctas sublevatasque transcendit. Unde et bene subditur:

CAPUT XXXIV.

Quod si homo non peccasset, in carne futurus esset spiritalis, qui peccando factus est mente carnalis, atque visibilibus immersus, ad invisibilia non assurgit.

Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum.

72 *Quidam* namque, non dicimus, nisi de eo utique, quem

[1]) Ita omnes MSS. nostri. In editis lego *afflictam mentem*. Bessar. quoque *afflictam*.

exprimere aut nolumus, aut non valemus. Sed qua mente hoc loco dicitur *quidam*, videlicet esponitur cum protinus subinfertur: *Cuius non agnoscebam vultum.* Humana quippe anima, primorum hominum vitio a paradisi gaudiis expulsa lucem invisibilium perdidit, et totam se in amorem visibilium fudit: tantoque ab interna speculatione caecata est, quanto foras deformiter sparsa; unde fit, ut nulla moverit, nisi ea, quae corporeis oculis, ut ita dixerim, palpando cognoscit. Homo enim, qui si praeceptum servare voluisset, etiam carne spiritalis futurus erat, peccando factus est etiam mente carnalis, ut sola cogitet, quae ad animum per imagines corporum trahit. Corpus quippe est cœli, terræ, aquarum, animalium, cunctarumque rerum visibilium, quas indesinenter intuetur, in quibus dum totam se delectata mens proiicit, ab internæ intelligentiæ subtilitate grossescit: et quia iam erigere ad summa se non valet, in his infirma libenter iacet. Cum vero miris conatibus ab his exurgere nititur, magnum valde est, si ad cognitionem suam, repressa corporali specie, anima perducatur, ut semetipsam sine corporea imagine cogitet, et cogitando se, viam sibi usque ad considerandam æternitatis substantiam paret.

73 Hoc autem modo quasi quamdam (1) scalam sibi exhibet semetipsam, per quam ab exterioribus ascendendo, in se transeat, et a se in auctorem tendat. Cum enim corporeas imagines deserit, insemetipsam mens veniens, non modicum ascendit. Sed quamvis incorporea sit anima, quia tamen corpori inhaeret, ex ipsa sui qualitate (2) agnoscitur, quae carnali loco detinetur. Quae dum obliviscitur scita

1) Bessar. *imaginem.*
2) In editis, post MSS. Colb. *localis cognoscitur*: deest autem *localis* in ceteris MSS. nostris. In Bessar quoque *localis* habetur.

cognoscit incognita, meminit oblivioni mandata, hilarescit post tristiā, addicitur post laeta: ipsa sui diversitate iudicat, quantum a substantia aeternae incommutabilitatis (1) distat; quae semper, ut est, idem est; ubique praesens, ubique invisibilis, ubique tota, ubique incomprehensibilis per inhiantem mentem sine aspectu cernitur,(2) sine dubio auditur sine motu suscipitur, sine corpore tangitur, sine loco retinetur. Hanc nimirum substantiam cum animus cogitat assuetus rebus corporalibus, diversarum imaginum phantasmata sustinet. Quæ dum ab intentionis suæ oculis abigit manu discretionis, postponens ei omnia, iam hanc aliquatenus conspicit. Quam si necdum quid sit apprehendit, agnovit certe quid non sit. Quia ergo ad insueta mens rapitur, cum divinitatis essentiam rimatur, recte nunc dicitur: « Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum. »

74 Bene autem dictum est *stetit*. Omnis quippe creatura, quia ex nihilo facta est, et per semetipsam ad nihilum tendit, non stare habet, sed defluere. Rationalis vero creatura eo ipso, quo ad imaginem auctoris est condita, ne ad nihilum transeat, figitur: irrationalis autem nequaquam figitur, sed donec visionis suae ministerio universitatis speciem impleat, transeundo tardatur. Nam etsi coelum ac terra post in aeternum permanent, ex semetipsis tamen nunc ad nihilum properant; sed pro eorum usu, quibus serviunt, in melius (3) mutanda perseverant. Stare er-

1] Editi, *quantum a substantia æternæ incommutabilitatis natura distat*: sed superfluit haec vox *natura*, quam in nullis MSS. invenio, nisi in Corb. Germ.

2] Sic Floriac. Turon. Compend. Vindoc. Corb. Germ. duo Reg. Germ. Norm. In Colb. *iugulato dubio*, nunc legitur *sine sono*; quod accedit ad lect. editorum, *sine voce*. Bessar. *sine sono*. Nos lectionem supra citatorum codicum, quam habet etiam editio Mauriniana retinuimus; quamvis magis arrideat lectio editorum *sine voce*, vel *sine sono* ut magis respondens sequentibus; *sine motu suscipitur*, *sine corpore tangitur* etc.

3) Unus cod. Reg. cum Corb. Germ. et Colb. *mutata*.

go, solius creatoris est, per quem cuncta non transeuntem transeunt, et in quo aliqua, ne transeant, retinentur. Unde et Redemptor noster, quia divinitatis eius status capi ab humana mente non potuit, hunc nobis ad nos veniens, creatus, natus, mortuus, sepultus, resurgens atque ad coelestia rediens, quasi transeundo monstravit. Quod bene per Evangelium illuminato cæco (1) innuit, cui transiens auditum praebuit, sed stans oculos reparavit. Per humanitatis quippe dispensationem transire habuit: per divinitatis vero potentiam, quia ubique praesens est, stare. Voces igitur caecitatis nostrae Dominus audire transiens dicitur, quia humanae miseriae factus homo miseretur. Stans autem lucem reparat: quia infirmitatis nostrae tenebras ex virtute divinitatis illustrat. Bene ergo postquam dictum est: « Cum spiritus (2) me praesente transiret, » subditur: « Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum. » Ac si aperte diceretur: (3] Eum quem per transitum sensi, non transire deprehendi. Ipse est, ergo qui transit, ipse qui stat. Transit enim, quia teneri cognitus non valet: stat autem, quia in quantum cognoscitur, incommutabilis apparet. Quia ergo raptim is, qui semper idem est cernitur, simul Deus et transiens et stans videtur. Vel certe stare eius, est nulla mutatione variari, sicut ad Moysen dicitur: « Ego sum, qui sum. » (4) Et sicut hunc Iacobus insinuat, dicens: « Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. » (5)

1] Matth: 9. 27. Ita Corb. Germ. Colb. Reg. Norm. et plerique pro *cæco innotuit*, quod legitur in edit.

2] Primus Compend. *me præsentem transiret.*

3) Vindoc. *eum per quem transitum sensi.*

4) Exod. 3. 14.

5] Iac. 1. 17.

Quia vero quisquis iam aliquid de contemplatione æternitatis apprehendit, hanc per coæternam eius speciem conspicit: recte subiungitur:

CAPUT XXXV.

Quidquid de Patre percipimus per Filium videmus.

Imago coram oculis meis.

75 IMAGO quippe patris, filius est: sicut de condito homine Moyses insinuat, dicens: « Creavit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum. » (1) Et sicut per expressionem Sapientiæ de eodem Filio quidam sapiens dicit: « Candor est enim lucis æternæ. » (2) Et sicut Paulus ait: « Qui cum sit splendor gloriæ, ac figura substantiæ eius. » (3) Cum ergo aeternitas (4) eius cernitur, prout infirmitatis nostræ possibilitas admittit, imago eius mentis nostræ oculis antefertur: quia cum vere in patrem intendimus, hunc quantum accipimus, per suam imaginem, id est, per Filium videmus: et per eam speciem, quæ de ipso sine initio nata est, eum aliquo modo cernere, qui nec cœpit, nec desinit, (1) conamur. Unde, et hæc eadem Veritas in Evangelio dicit:

1) Genes. 1. 27.
2) Sap. 7. 26.
3) Hebr. 1. 3.
4) In Cod. Bessar. deficit *eius*. — 5) Vatic. *desinet*.

« Nemo venit ad patrem, nisi per me. » (1) Bene autem subditur:

CAPUT XXXVI.

Quod per auram lenem Spiritus sanctus accipiatur, cuius præsentiam ex subtilitate sua Helias agnovit: unde in libro Regum, non in spiritu grandi et forti, neque in commotione, neque in igne, sed in sibilo auræ tenuis transitum Domini intellexit.

Et vocem quasi aurae lenis audiri.

76 Quid enim per vocem auræ lenis, nisi cognitio Spiritus sancti designatur? Qui de Patre procedens, et de eo, quod est Filii accipiens, nostræ tenuiter notitiæ infirmitatis infunditur. Qui tamen super Apostolos veniens,(2) per exteriorem sonum tamquam per vehementem spiritum demonstratur, cum dicitur: « Factus est repente de cælo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis. » (3) Sanctus enim spiritus cum se notitiæ humanæ infirmitatis insinuat, et sonitu vehementis spiritus, et voce auræ lenis exprimitur: quia videlicet veniens, et vehemens est et lenis. Lenis quia notitiam suam, quatenus cognosci utcumque valeat,

1) Iohan. 14. 6. — 2) Conf. Paterium in Act. cap. 7.
3] Act. 2. 2.

nostris sensibus temperat. Vehemens, quia quantumlibet hanc temperet, adventu tamen suo infirmitatis nostræ cæcitatem illuminando perturbat. Illustratione enim sua nos leniter tangit, sed inopiam nostram immaniter concutit.

77. Vox ergo Dei quasi auræ lenis auditur, quia in hac adhuc vita positis contemplatoribus suis, nequaquam se divinitas sicut est, insinuat, sed lippientibus mentis nostræ oculis claritatem suam tenuiter demonstrat. Quod bene ipsa legis acceptione signatur, cum dicitur: quia Moyses ascendit, et Dominus (1) in monte descendit. (2)

78 Mons quippe est ipsa nostra contemplatio, in quam nos ascendimus, ut ad ea, quæ ultra infirmitatem nostram sunt videnda, sublevemur. Sed in hanc Dominus descendit, quia nobis multum proficientibus, parum de se aliquid sensibus nostris aperit: si tamen dici in illo vel parum, vel aliquid potest, qui unus semper, et idem permanens, intelligi (3) partiliter non potest, et tamen a suis fidelibus participari dicitur, cum in eius substantia pars nullatenus admittatur. Sed quia hunc exprimere perfecto sermone non possumus, humanitatis nostræ modulo, quasi infantiæ imbecillitate præpediti, eum aliquatenus balbutiendo resonamus. Quia vero et in magna contemplatione sublevati, subtile quid de aeternitatis cognitione pertingimus, sacrae historiae verbis ostenditur, cum de cognitione Dei propheta (4) nobilis Helias edocetur. Cui cum transiturum ante eum se

---

1) Ita MSS. pro *in montem*, ut ex Editorum correctione legitur hic et alibi saepe, non attendentium Gregorium grammaticae leges parum observasse, ut ipse testatur in Epist. ad Leandrum libris his praemissa. — 2) Exod. 24. 1. Confer etiam Paterium in Exod. cap. 28.
3) In quibusdam *intelligi particolariter*: duo Vindoc. *intelligi pariter*.
4) Duo Vind. Corb. Germ. Unus Reg. Colb. *propheta nobis*.

Dominus promitteret, dicens: « Ecce Dominus transit: spiritus grandis et fortis, subvertens montes et conterens petras ante Dominum: » illico adiunxit: « Non in spiritu Dominus: et post spiritum commotio; non in commotione Dominus: et post commotionem ignis; non in igne Dominus: et post ignem sibilus auræ tenuis. » (1) Spiritus quippe ante Dominum evertit montes, et petras conterit: quia pavor, qui ex adventu eius irruit, et altitudinem cordis nostri deiicit, et duritiam liquefacit. Sed spiritui commotionis et igni non inesse Dominus dicitur, esse vero in sibilo auræ tenuis non negatur: quia nimirum mens cum in contemplationis sublimitate suspenditur, quidquid perfecte conspicere prævalet, Deus non est. Cum vero subtile aliquid conspicit, hoc est, quod de incomprehensibili substantia æternitatis audit. Quasi enim sibilum tenuis auræ percipimus cum saporem incircumscriptæ veritatis contemplatione (2) subita subtiliter degustamus. Tunc ergo verum est, quod de Deo cognoscimus: cum plene nos aliquid de illo cognoscere non posse sentimus. Unde bene illic subditur: « Quod cum audisset Helias, operuit vultum suum pallio, et ingressus stetit in ostio speluncæ. [3] Post auræ tenuis sibilum, vultum suum Propheta pallio operit, quia in ipsa subtilissima contemplatione veritatis, quanta ignorantia homo contegatur, agnoscit. Vultui namque pallium superinducere est, ne altiora mens quærere audeat, hanc ex consideratione

1) 3. Reg. 19. 11. et 12. Confer quoque Paterium in 3. Reg. c. 10. In ed. additur *et ibi Dominus*; quae desunt in Norm. Belvac. Vind. Compend. etc. Servanda quoque esse non persuadent quae postea leguntur: *esse vero in sibilo aurae tenuis non negatur*. Nam non ait, *affirmatur*.

2] Belvac. *contemplatione subita subtilitate degustamus*.

3) 3. Reg. 19. 12.

propriæ infirmitatis velare, ut nequaquam intelligentiae oculos ultra se praecipitanter aperiat, sed ad hoc, quod apprehendere non valet, reverenter claudat. Qui haec agens, in speluncae ostio stetisse describitur. Quid namque spelunca nostra est, nisi haec corruptionis habitatio, in qua adhuc ex vetustate retinemur? Sed cum aliquid percipere de cognitione divinitatis incipimus, quasi iam in speluncae nostrae ostio stamus. Quia enim progredi perfecte non possumus ad cognitionem tamen (1) veritatis inhiantes, iam aliquid de libertatis aura captamus. In ingressu ergo speluncae stare, est represso nostrae corruptionis obstaculo, ad cognitionem veritatis incipere exire. Unde et nube in tabernaculum descendente, Israelitae e longinquo cernentes, in papilionum suorum ostiis stetisse memorantur: (2) quia ii, qui adventum divinitatis utcumque conspiciunt, quasi iam ex habitaculo carnis procedunt. Quia igitur humana mens quantalibet se virtute tetenderit, vix de intimis extrema cognoscit, recte nunc dicitur: « Et vocem quasi aurae lenis audivi. » Sed quoniam cum de se saltem parum nobis divina cognitio exhibet, infirmitatis nostrae ignorantiam perfecte docet: qui vocem aurae lenis audivit, dicat quae ex ipsa hac auditione didicerit. Sequitur:

CAPUT XXXVII.

De Dei flagellis compescendae quaerelae; quia qui de flagello Dei murmurant, iustitiam ferientis accusant.

1) Bessar. *divinitatis.* — 2) Exod. 13. 9.

Numquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir.

79 HUmana iustitia divinae iustitiae comparata, iniustitia est: quia et lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita (1) tenebratur. Quid ergo Eliphas raptus in contemplatione cognovit, nisi quod iustificari homo Dei comparatione, non possit? Recta namque credimus, quæ exterius operamur, sed cum minime interna cognoscimus, (2) quasi in solis radio positi caligamus. Cum vero illa utcumque percipimus, ista non utcumque iudicamus, quia tanto quisque subtilius de tenebris iudicat, quanto ei verius claritas lucis constat. Qui enim lucem videt, scit quid de tenebris æstimet. Nam qui candorem lucis ignorat, etiam obscura pro lucidis approbat. Bene autem subditur: « Aut Factore suo purior erit vir? » Quisquis (3) de percussione murmurat, quid aliud, quam iustitiam ferientis accusat? Puriorem ergo se vir Factore suo æstimat, si contra flagellum querelam parat, eumque sibi proculdubio postponit, (4) cuius iudicium de sua afflictione redarguit. Ut ergo homo reprehendere non audeat iudicem culpae, hunc humiliter cogitet auctorem naturae: quia qui mire hominem ex nihilo fecit, factum impie non affligit. Quod tunc Eli-

1) In plerisque *tenebricatur*. Ita olim lectum in Colb.
2) Haec verba *quasi .... caligamus,* non sunt in Vindocin. Belvac. Norman. et plerisque. Potest etiam sensus integer constare his reiectis: extant in Colbert.
3) Ita plures et potiores, non *de persecutione* ut in editis post Cocc.
4) Bessar. *cum eius iudicium.*

phaz didicit, cum vocem quasi aurae lenis audivit. In consideratione namque divinae magnitudinis discitur, quam humiliter in sua animadversione timeatur. Et qui superna degustat, inferiora æquanimiter tolerat: quia plene intus conspicit, quanti aestimet, quod foris agit. Male enim se rectum putat, qui regulam summae rectitudinis ignorat. Et saepe lignum rectum creditur, si ad regulam non ducatur: sed cum regulae iungitur, per quantam tortitudinem tumescit invenitur: quia nimirum rectitudo (1) abscidens increpat, quod oculus deceptus approbat. Eliphaz itaque quia superna conspexit, districtum iudicium de inferioribus exerit: et quamvis beatum Iob non recte redarguit, in comparatione tamen Creatoris omnium, (2) creaturae modum recte describit, dicens:

CAPUT XXXVIII.

Quod Deus angelicam naturam condidit mirabilem, ut ex libero arbitrio, qui manere nollent, ruerent, et maioris meriti fierent, qui mutabilitatis suae conditionem voluntatis statione fixissent.

Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem: quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum

1) Sic Compend. Belvac. Turon. Corb. Germ. Colb. Germ. Norm. 1. Vindocinensis ita quoque habet: alter *rectitudo abscedens*. In ed. *rectitudo accedens*. — 2) Vatic. *omnem creaturae modum* etc.

habent fundamentum, consumentur, velut (1) *tineа?*

80. Natura angelica etsi contemplationi Auctoris inhærendo, in statu suo immutabiliter permanet; eo ipso tamen quo creatura est, in semetipsa vicissitudinem mutabilitatis habet. Mutari autem, ex alio ad aliud ire est, et in semetipso stabilem non esse. Unaquæque enim res quasi tot passibus ad aliud tendit, quot mutabilitatis suæ motibus subiacet. Sola autem natura incomprehensibilis (2) ab statu suo nescit moveri, quæ ab eo quod semper idem est, nescit immutari. Nam si angelorum substantia a mutabilitatis (3) motu fuisset aliena, bene ab auctore condita, nequaquam in reprobis spiritibus a beatitudinis suae arce cecidisset. Mire autem omnipotens Deus naturam (4) summorum spirituum bonam, sed mutabilem condidit: ut et qui permanere nollent, ruerent; et qui in conditione persisterent, tanto in ea iam dignius, quanto et ex arbitrio starent: et eo maioris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis suæ motum, (5) voluntatis statione fixissent. Quia ergo ipsa quoque natura angelica est in semetipsa mutabilis, quam videlicet mutabilitatem vicit per hoc, quod ei qui semper idem est, vinculis amoris illigatur, recte nunc dicitur: « Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles. » Atque eiusdem protinus documentum mutabilitatis adiungitur, cum

---

1) Bessar. *velut a tinea.* — 2) Vatic. *incomprehensibiliter.*

3) Bessar. *suæ.*

4) Nonnulli, *supernorum spirituum.* In uno Reg. *supernorum.* In altero *suorum.*

5) Bessar. *voluntatis suae studio.*

de apostatis spiritibus subinfertur: « Et in angelis suis reperit pravitatem. » (1) Ex quorum casu bene infirmitatis humanae considerationem colligit, cum illico subnectit: « Quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut (2) tinea? » Luteas quippe domos habitamus, quia in corporibus terrenis subsistimus. Quae bene Paulus considerans ait: « Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. » (3) Et rursum: « Scimus quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam. » (4) Terrenum quoque fundamentum est substantia carnis. Quod in se sollicite Psalmista conspexerat cum dicebat: « Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto; et substantia mea in inferioribus terræ. » (5) Tinea autem de veste nascitur, et eamdem vestem, de qua oritur, oriendo corrumpit. Quasi quaedam vero vestis animæ caro est: sed haec nimirum vestis habet tineam suam; quia ab ipsa carnalis tentatio oritur, ex qua laceratur. Quasi enim quadam sua tinea vestis nostra consumitur, cum caro corruptibilis tentationem gignit, et per hanc ad interitum pervenit. Velut tinea homo consumitur, cum de se oritur unde conteratur. Ac si aperte dicat: Si illi spiritus esse ex se incommutabiles nequeunt, qui nulla carnis infirmitate deprimuntur: qua temeritate se homines

---

1 Hic variant MSS. et editi. Sequimur probatissimam lect. quae est omnium Norm. unius Anglic. utriusque Compend. Bellovac. Corb. Germ. Editi habent, *ex quorum comparatione benè casus infirmitatis humanae* etc.

2] Bess. *a tinea.* Mox: *in corpora terrena.*

3) 2. Cor. 4. 7.

4] 2. Cor. 5. 1.

5) Psal. 138 15.

in bono permanere constanter existimant, quos in eo quod intellectus ad summa evehit, carnalis infirmitas aggravans præpedit, ut per corruptionis vitium in semetipsis habeant, unde ab intima novitate veterascant?

81 Possunt quoque per Angelos, sancti Doctores intelligi, sicut per Prophetam dicitur: « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est.» (1)Qui quantalibet virtute fulgeant, esse omnino sine culpa nequeunt, cum iter præsentis illecebrosum (2) vitae gradiuntur: quia eorum nimirum gressus tangitur, aut luto illiciti operis, aut pulvere cogitationis. Domos autem luteas habitant, qui de illecebrosa hac vita carnis exultant. Hanc domum luteam Paulus contempserat habitare, cum dicebat: « Nostra autem conversatio in caelis est.(3)» Dicat ergo: « Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles: et in Angelis suis reperit pravitatem, quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum , consumentur velut (4) tinea? » Ac si aperte dicat: Si praesentis vitae viam illi sine contagione transire nequeunt, qui aeterna (5) nuntiantes sese contra temporalia accingunt: quae detrimenta illi sustinent, qui esse se in carnalis habitationis voluptatibus gaudent? Qui enim serviunt ei, non sunt stabiles: quia cum mens ad alta nititur, carnis suae cogitatione dissipatur: ita ut saepe animus dum intimis inhiat, dum sola caelestia expectat, subita carnali delectatione perculsus, a semetipso scissus ia-

1) Mal. 2. 7. — 2] Alibi deest *illecebrosum.*

3] Philip. 3. 20.

4) Bessar. *a tinea.*

5] In vulgatis *cogitantes* pro *nuntiantes*, quod est omnium nostrum MSS.

ceat: et qui se infirmitatis suae molestias superasse gaudebat, repentino vulnere prostratus gemat. Pravitas ergo et in Angelis reperitur, dum ipsos quoque qui veritatem nuntiant, nonnumquam subreptio vitae fallacis gravat. Si ergo hi etiam mundi huius iniquitate feriuntur, quos contra eum sancta intentio erigit, quibus ictibus illi penetrantur, quos ante eius iacula, ipsa infirmitatis suae delectatio sternit? Qui bene velut tinea (1) consumi describuntur. Tinea quippe damnum facit, et sonitum non facit: ita iniquorum mentes, quia damna sua considerare negligunt, integritatem quasi nescientes perdunt. Amittunt namque a corde innocentiam, ab ore veritatem, a carne continentiam, et per accessum temporis ab aetate vitam. Sed haec se indesinenter amittere, nequaquam conspiciunt, dum toto desiderio curis temporalibus occupantur. Quasi ergo a (2) tinea consumuntur, quia sine sonitu, culpae morsum tolerant, dum quanta detrimenta vitae et innocentiae patiantur, ignorant. Unde et bene subditur:

CAPUT XXXIX.

Reprobi nec in extremo tempore mentem perversam mutant.

De mane usqve ad vesperam succidentur.

82. A mane usque ad vesperam peccator succiditur, dum

1) Bessar. *consumendi.*
2) Bessar. *tinea* absque *a.*

a vitae suae exordio usque ad terminum, iniquitatis perpetratione vulneratur. Omni namque tempore reprobi per augmentum malitiae contra se ictus ingeminant, quibus succisi in profundum ruant. De quibus bene per Psalmistam dicitur: « Viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos. » (1) Dies quippe dimidiare, est tempus vitae male in voluptatibus ductum, ad poenitentiae lamenta dividere, atque hoc ad bonum usum patiendo reparare. Sed iniqui dies suos nequaquam dimidiant, quia perversam mentem, nec in extremo tempore immutant. Quo contra bene Paulus admonet dicens: « Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. » (2) Tempus quippe redimimus, quando anteactam vitam, quam lasciviendo perdidimus, flendo reparamus. Sequitur:

CAPUT XL.

Scire negligunt reprobi quae eos supplicia, quae iustos praemia maneant.

Et quia nullus intelligit, in aeternum peribunt.

83 Nullus videlicet eorum, qui a mane usque ad vesperam succidentur. Nullus intelligit, vel eorum (3) qui pereunt, vel eorum qui perditos pereuntium mores imitantur.

---

1) Psal. 54. 25.

2) Ephes. 5. 16.

3) In 1. Compend. Lyran. Bigot. Ebroic. Germ. Colb. Reg. 1. *qui praeunt*; et paulo post, *mores praeuntium*.

Unde alias scriptum est: « Iustus perit, et nemo est qui recogitet in corde suo, et viri misericordiae colliguntur, quia non est qui intelligat. » (1) Iniqui ergo dum sola temporalia appetunt, et quae bona electis in æternum maneant, scire contemnunt; dum iustorum afflictionem conspiciunt, sed quae sit afflictionis retributio non agnoscunt: actionis suæ pedem in profundum porrigunt; quia a luce intelligentiae sponte sua oculos claudunt. (2) Stultis enim voluptatibus decepti, dum quae vident, temporaliter diligunt, a semetipsis alienati non vident ubi in æternum ruunt. Potest etiam mane prosperitas, vespere huius mundi adversitas designari. De mane ergo usque ad (3) vesperum reprobi succiduntur, quia et per prospera lascivientes depereunt, et per adversa impatientes ad insaniam exurgunt. Quos de mane usque ad vesperam nequaquam culpa succideret, si vel prospera fomentum crederent, vel adversa sectionem sui vulneris æstimarent.

84. Sed quia nequaqum sic humani generis multitudo deseritur, ut cuncta ad interitum tendere (4) permittatur. sunt nonnulli, qui praesentis vitae oblectamenta despiciunt, etiam cum adsunt, transitoria esse considerant, atque haec ex amore aeternitatis calcant. Cumque in hoc primo gradu iudicii gressum ponunt, (5) vegetiores ad altiora perveniunt, ut cuncta temporalia, non solum quia citius sunt

1] Isai. 17. 1.

2) Corb. Germ. pro *stultis* praefert *malis*. In uno autem Reg. et in altero Vindoc. nec non in ed. Barthol. et al. vet. *Multis enim malis voluptatibus*. Al. ed. *multis enim mali voluptatibus*.

3] Bessar. *vesperam*. Mox *correctionem sui vulneris*.

4] Bessar. *permittantur*. Mox *oblectamenta*.

5) Fere omnes habent, *vegetatiores*.

amittenda, despiciant, sed his inhaerere non appetant, etiam si aeterna esse potuissent: et a (1) pulchre conditis amore subtrahunt, quia in ipsum Auctorem pulchritudinis cordis passibus tendunt. Et sunt nonnulli, qui bona vitae praesentis diligunt, sed tamen haec nullatenus assequuntur: qui rebus temporalibus totis desideriis inhiant, mundi gloriam quaerunt, sed adipisci nequaquam possunt. Hos, ut ita dixerim, cor ad mundum pertrahit, mundus (2) ad cor repellit. Nam saepe contingit, ut ipsis suis adversitatibus fracti ad mentem redeant, et in semetipsis reversi considerent, quam sint inania, quae quaerebant, seseque pro tam stulto desiderio protinus ad lamentum vertant; et tanto valentius æterna desiderent, quanto se stultius leborasse pro temporalibus dolent. Unde bene descriptis reprobis subditur:

CAPUT XLI

Quod eos, quos mundus hic despicit, Deus eligit: et quid sit, quod puer Amalechita dux David in persecutione hostium efficitur.

Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis.

85 Quos alios reliquos, nisi huius mundi despectos acci-

1) Bessar. *a pulchrae conditionis amore se subtrahunt*, ex quibus tamen verbis haec superscribuntur *a onis se.*

2] Unus Compend. et Longip. *mundus a corde repellit.* Praeferenda est lectio quam retinuimus et confirmatur ex mox sequentibus *ut . . . ad mentem redeant et in semetipsis reversi considerent.*

pimus? Quos Ium præsens seculum ad nullius gloriae usum eligit, quasi minimos indignosque derelinquit. Sed mundi reliquos auferre Dominus dicitur: quia despectos huius saeculi eligere dignatur, Paulo attestante, qui ait: « Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quae stulta sunt mundi, eligit Deus ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. » (1) Quod bene in libris Regum, (2) Ægyptio puero in via lassescente signatur, quem Amalechita ægrotum in itinere deserit, David vero invenit, cibo reficit, ducem sui itineris facit: Amalecitam persequitur, epulantem reperit, et funditus extinguit. Quid est enim, quod Ægyptius Amalecitae puer in itinere lassatur, nisi quod amator praesentis saeculi peccati sui nigredine opertus, saepe ab eodem saeculo infirmus despectusque relinquitur, ut cum eo currere nequaquam valeat, sed fractus adversitate torpescat? Sed hunc David invenit: quia Redemptor noster veraciter manu fortis, nonnumquam quos despectos a mundi gloria reperit, (3) in suum amorem convertit. Cibo pascit: quia verbi scientia reficit. Ducem itineris eligit: quia suum etiam praedicatorem facit. Et qui Amalecitam sequi non valuit, dux David efficitur: quia is, quem indignus mundus deseruit, non solum conversus in suas mentes Dominum recipit, sed prædicando hunc etiam usque ad aliena corda perducit. Quo videlicet duce, David Amalecitam convivantem invenit et extinguit, quia ipsis prædicantibus Christus mundi lætitiam destruit: quos mundus habere comites

1) 1. Cor. 1. 26. et 27 — 2) 1. Reg. 30. 13.

3) Duo Compend. Corb. Colb. Germ. Reg. Remig. et nonnulli, *in suo amore convertit.* Bessar. quoque *in suo amore.* Et mox *in sua mente.*

[illegible] quos mundus relinquit, Do- [illegible] dicitur: « Qui reliqui fuerint, [illegible] tur.

CAPUT XLII.

[illegible] mos, ut ubi quid interponit pe- [illegible] mox ad tractatum argumentum re- [illegible] Morientur, et non in sapientia.

Quid est quod superius reproborum interitum protu- [illegible] intelligit, in aeternum peribunt: dicens: « Qui [illegible] adiunxit: « Qui reliqui fuerint, et de electis [illegible] et hoc protinus, quod eisdem electis auferentur [illegible] dicens: « Morientur, et non in sa- non conver[illegible] reprobis divinitus auferuntur, quo pa- pientia? [illegible] sapientia dicuntur? Sed nimirum Sacrae [illegible] consuetudo est, ut cum aliquid narrat, interpo- Scripturae [illegible] sententia, ad superiora protinus redeat. sita [illegible] dixit: « Et quia nullus est qui intelligat, Nam [illegible] peribunt: » electorum mox sortem subintulit, in [illegible] autem reliqui fuerint, auferentur ex eis. » dicens [illegible] sententiae suæ oculum in eum, quem praedixe- [illegible] reproborum mittens, subito adiunxit: « Morientur [illegible] non in sapientia. » Ac si diceret: hi quos dixi [illegible] intelligentes in æternum peribunt, proculdubio [illegible] sapientia morientur. Sed hunc esse nonnunquam

morem sacri eloquii melius ostendemus, si ex eo aliquam huius rei similitudinem proferamus. Paulus namque apostolus cum dilectum discipulum de instituendis Ecclesiae officiis admoneret, ne quos forte ad sacros ordines inordinate proveheret, dixit: « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis ; teipsum castum custodi. » (1) Qui ad infirmitatem eius corporis protinus verba convertens, ait: « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. » Statimque subiungit, dicens: « Quorumdam hominum peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium (2) quorundam autem et subsequuntur. » (3) Quid ergo ad illud pertinent, quod ab infirmo bibi aquam prohibuit, hoc quod de peccatis absconditis quorumdam hominum manifestisque subiunxit? nisi quod interposita de eius infirmitate sententia, ad hoc in extremo rediit, quod superius dixit: « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis? » Ut enim hæc eadem peccata quanta sollicitudine perquirenda essent, ostenderet, (4) interpo-

1) 1. Tim. 5. 22.

2) In Vindocin. et plerisque *quosdam autem et subsequuntur*: quod infra adhuc repetitur. At in Corb. Germ. Colb. 1. Reg. *quorundam*, licet inferius in Corb. et Reg. *quosdam*

3) 1. Tim. 5. 23.

4) Mira hic MSS. et edit. diversitas. In MSS. Reg. Germ. Norm. et plur. legitur *interposita continuo infirmitatis molestia*. Unus Vindocin. *interposita infirmitate molestiae discretionis admonitionem protinus intulit.* Vetus ed. Paris. 1495. *interposita continua infirmit. molestia discretionis admonitionem protinus intulit.* Edit Basil. 1514. *interpositam contra infirmitatis molestiam discretionis admonitionem prot. intulit.* Eadem est lectio Barthol. et edit. Paris. 1518. eam praetulimus quam praeferunt MSS. Corb. Germ. et Colb. Cod. Bessar. *pro continua infirmitatis molestia*, sed *pro* suprascribitur.

despexit. Quia igitur plerumque quos mundus relinquit, Dominus eligit, recte nunc dicitur: « Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis. » Sequitur.

CAPUT XLII.

Scripturae mos, ut ubi quid interponit peregrinum, mox ad tractatum argumentum redeat.

Morientur, et non in sapientia.

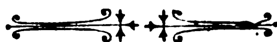
86 Quid est quod superius reproborum interitum protulit, dicens: « Quia nullus intelligit, in aeternum peribunt: » et de electis Dei illico adiunxit: « Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis: » et hoc protinus, quod eisdem electis non conveniat, subdit dicens: « Morientur, et non in sapientia? » Si enim a reprobis divinitus auferuntur, quo pacto mori non in sapientia dicuntur? Sed nimirum Sacrae Scripturae consuetudo est, ut cum aliquid narrat, interposita alterius causæ sententia, ad superiora protinus redeat. Nam postquam dixit: « Et quia nullus est qui intelligat, in æternum peribunt: » electorum mox sortem subintulit, dicens: « Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis. » Et rursum sententiae suæ oculum in eum, quem praedixerat, interitum reproborum mittens, subito adiunxit: « Morientur, et non in sapientia. » Ac si diceret: hi quos dixi quia non intelligentes in æternum peribunt, proculdubio non in sapientia morientur. Sed hunc esse nonnunquam

morem sacri eloquii melius ostendemus, si ex eo aliquam huius rei similitudinem proferamus. Paulus namque apostolus cum dilectum discipulum de instituendis Ecclesiae officiis admoneret, ne quos forte ad sacros ordines inordinate proveheret, dixit: « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis ; teipsum castum custodi. » (1) Qui ad infirmitatem eius corporis protinus verba convertens, ait: « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. » Statimque subiungit, dicens: « Quorumdam hominum peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium (2) quorundam autem et subsequuntur. » (3) Quid ergo ad illud pertinent, quod ab infirmo bibi aquam prohibuit, hoc quod de peccatis absconditis quorumdam hominum manifestisque subiunxit? nisi quod interposita de eius infirmitate sententia, ad hoc in extremo rediit, quod superius dixit: « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis? » Ut enim hæc eadem peccata quanta sollicitudine perquirenda essent, ostenderet, (4) interpo-

1) 1. Tim. 5. 22.
2) In Vindocin. et plerisque *quosdam autem et subsequuntur*: quod infra adhuc repetitur. At in Corb. Germ. Colb. 1. Reg. *quorundam*, licet inferius in Corb. et Reg. *quosdam*
3) 1. Tim. 5. 23.
4) Mira hic MSS. et edit. diversitas. In MSS. Reg. Germ. Norm. et plur. legitur *interposita continuo infirmitatis molestia*. Unus Vindocin. *interposita infirmitate molestiae discretionis admonitionem protinus intulit*. Vetus ed. Paris. 1495. *interposita continua infirmit. molestia discretionis admonitionem protinus intulit*. Edit Basil. 1514. *interpositam contra infirmitatis molestiam discretionis admonitionem prot. intulit*. Eadem est lectio Barthol. et edit. Paris. 1518. eam praetulimus quam praeferunt MSS. Corb. Germ. et Colb. Cod. Bessar. *pro continua infirmitatis molestia*, sed *pro* suprascribitur.

sita contra infirmitatis molestiam, discretionis admonitione, protinus intulit, quod in aliis patescerent, dicens: « Quorumdam hominum peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium quorumdam autem et subsequuntur. » Sicut ergo per hanc sententiam Paulus non eisdem verbis congruit, quibus eam loquens de Thimothei infirmitate subiunxit; sed ad illud rediit, quod superius intermittendo narravit: ita hoc loco Eliphaz cum de electis diceret: « Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis; » illico adiungens: « Morientur, et non in sapientia: » ad illud protinus recurrit, quod superius de reprobis protulit, dicens: « Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt. »

87. Idcirco autem reprobi electos despiciunt, quod ad vitam invisibilem per visibilem mortem tendunt. De quibus bene nunc dicitur: « Morientur, et non in sapientia. » Ac si aperte diceretur: Mortem quidem et sepientiam pariter fugiunt, sed sapientiam penitus deserunt, mortis autem laqueos non evadunt. Et quia quandoque morituri vivere moriendo potuerant, dum mortem, quae proculdubio ventura est, metuunt, et vitam simul et sapientiam perdunt. At contra, iusti in sapientia moriuntur, quia mortem, quam devitare funditus nequeunt, cum pro veritate imminet, differre contemnunt, eamque dum aequanimiter ferunt, poenam propaginis vertunt in instrumentum virtutis: ut inde debeat vita recipi, unde per primae culpae meritum cogitur finiri. Sed quia Eliphaz haec contra iniquos veraciter protulit, beatum Iob reprehensibilem æstimans, de fastu se sapientiae inflavit. Unde et post praedicamenta tantae rectitudinis, irrisionis verba subiungit, dicens:

QUINTUM CAPUT BEATI IOB.

OCA ergo, si est, qui tibi respondeat, et ad aliquem sanctorum convertere. Virum stultum interficit iracundia, et parvulum occidit invidia. Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim. Longe fient filii eius a salute, et conterentur in porta, et non erit, qui eripiat. Cuius messem famelicus comedet, et ipsum rapiet armatus, et bibent sitientes divitias eius. Nihil in terra sine causa fit: et de homo non egredietur dolor. Homo nascitur ad laborem, et avis ad volatum. Quamobrem ergo deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum. Qui facit magna et inscrutabilia, et mirabilia absque numero. Qui dat pluviam super faciem terrae, et irrigat aquis universa. Qui ponit humiles in sublime, et moerentes erigit sospitate. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod coeperant. Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, et consilium pravorum dissipat. Per diem incurrent tenebras, et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie. Porro salvum faciet egenos a gladio oris eorum, et de manu violenti pauperem. Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum. Beatus homo, qui corripitur a Domino. Increpationem ergo Domini ne reprobes, quia ipse vulnerat et medetur; percutit, et manus eius sanabunt. In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. In fame eruet te de morte, et in bello de manu gladii. A flagello linguae absconderis, et non timebis calamitatem, cum venerit. In vastitate et fame ridebis,

et bestias terrae non formidabis. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, et bestiae terrae pacificae erunt tibi. Et scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum, et visitans speciem tuam non peccabis. Et scies, quoniam multiplex erit semen tuum, et progenies tua quasi herba terrae. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo. Ecce hoc, ut investigavimus, ita est, quod auditum mente pertracta.

CAPUT XLIII.

Qui Deum in bonis contempsit, saepe in tribulationibus non invenit.

Voca ergo, si est qui tibi respondeat.

88 Omnipotens enim Deus saepe eius precem in perturbatione deserit, qui praecepta illius in tranquillitate contemnit. Unde scriptum est: « Qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. » (1) Vocare autem nostrum, est humili Deum prece deposcere: respondere vero Dei est effectum precibus præbere. Ait ergo: « Voca si est qui tibi respondeat.» Ac si aperte dicat: Quantumlibet afflictus clames , Deum respondentem non habes: quia vox in tribulatione non invenit, quem mens in tranquillitate contempsit. Ubi adhuc deridendo subiungit:

1) Prov. 28. 9.

CAPUT XLIV.

Et ad aliquem sanctorum convertere.

89 Ac si despiciens dicat: Sanctos quoque invenire in afflictione adiutores non vales, quos habere socios in hilaritate noluisti. Qui post irrisionem protinus sententiam (1) subdit, dicens: (2)

CAPUT XLV.

Quantum peccatum sit ira, quod etiam homicidio comparatur: et quomodo compesci debeat.

(2) *Virum stultum interficit iracundia, et parvulum occidit invidia.*

90 Quae nimirum sententia vera esset, si illata contra tanti viri patientiam non fuisset. Sed nos pensemus, quod dicitur: quamvis ab auditoris sui virtute elidatur, ut ostendamus, quam rectum est, quod promitur, si non in beatum Iob iniuste promeretur. Cum scriptum sit: « Tu autem Domine cum tranquillitate iudicas. » (3) Sciendum nobis magnopere est, quia quoties turbulentus motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem redire

---

1) Bessar. *protulit*, mox *elidatur*.

2) In textu Iob *vere stultum*.

3] Sap. 12. 18.

conditoris conamur. Nam cum tranquillitatem mentis ira diverberat, dilaniatam quodammodo, scissamque, perturbat, ut sibimetipsi non congruat, ac vim intimae similitudinis amittat.

91. Quanta ergo sit iracundiae culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo vitiatur. Per iram sapientia perditur: ut quid, quove ordine agendum sit, omnino nesciatur, sicut scriptum est: « Ira in sinu stulti requiescit: » (1) quia nimirum intelligentiae lucem subtrahit, cum mentem permovendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: « Ira perdit etiam prudentes: (2)» quia scilicet confusus animus nequaquam explet, etiam si quid intelligere prudenter, valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: « Ira viri iustitiam Dei non operatur: » (3) quia dum perturbata mens iudicium suæ rationis exasperat omne quod furor suggerit, rectum putat. Per iram gratia vitae socialis amittitur, sicut scriptum est: « Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas semitas eius, et sumas scandalum animae tuae. » (4) Et idem: « Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum?» (5) Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est, ut bestialiter solus vivat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: « Vir animosus parit rixas.

---

1) Eccl. 7. 10.
2) Prov. 15. 1. sac. sept.
3] Iacobi. 1. 20
4) Prov. 22. 24. et 25.
5] Haec verba et textus S. Scripturae sequens omittuntur in MSS. Compend. Belvac. Ebroic. Utic. Corb. Colb. Germ. Reg. etc. nec. in ullo MSS. reperimus. Omittuntur etiam in cod. Bessar.

Et vir iracundus (1) effodit peccata. » (2) Iracundus quippe peccata effundit: quia etiam malos, quos incaute ad discordiam provocat, peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: « Sol non occidat super iracundiam vestram; [3] » quia cum menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suae cognitionis abscondit. Per iram sancti Spiritus splendor excluditur: quo contra iuxta vetustam translationem scriptum est: « Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, et quietum et trementem sermones meos?» (4) Cum enim humilem diceret, quietum protinus adiunxit. Si ergo ira quietem mentis subtrahit, suam sancto Spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, et usque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur.

92. Nam irae suae stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se praepedit, facies ignescit, exasperantur oculi, et nequaquam recognoscuntur noti. Ore quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat. In quo itaque iste ab abreptitiis longe est, qui actionis suae conscius non est? unde fit plerumque, ut usque ad (5) manus ira prosiliat, et quo ratio longius recedit, audacior exurgat, seque ipsum animus retinere non valet: quia factus est potestatis alienae: et eo furor membra foras in ictibus exercet, quo intus ipsam membrorum dominam mentem captivam tenet. Aliquando autem manus non exerit, sed in maledictionis

1) Bessar. *effundit* hic et mox. Deest vero *malos.* Paulo post *excutitur.*

2) Prov. 15. 18.

3] Ephes. 4. 26.

4) Isai. 66. 2.

5) Bessar. *ad apertam manus . . . . . et quia ratio longe.*

iaculum linguam vertit. Fratris namque interitum precibus exposcit, et hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse perversus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitque ut voto et voce homicidium peragat, etiam cum a laesione proximi manibus cessat.(1) Aliquando ira perturbato animo, quasi ex iudicio silentium indicit; et quo se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, ut iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, et nihil dicendo, quam sit aversus (2) dicat. Et nonnunquam hæc silentii severitas per disciplinae dispensationem geritur: si tamen solicite in intimis discretionis forma teneatur. Nonnunquam vero dum accensus animus a consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus a proximi dilectione separatur, et acriores stimuli ad mentem veniunt, causæ quoque quæ gravius exasperant, oriuntur: atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerumque ira per silentium clausa intra mentem vehementius æstuat, et clamosas tacita voces format, verba sibi, quibus exasperetur, obiicit, et quasi in causæ examine posita durius exasperata respondet: quod Salomon breviter insinuat, dicens: « Præstolatio impiorum furor. » (3) Sicque fit, ut pertubatus animus maiorem strepitum sui silentii sentiat, eumque gravius (4) clausæ irae flamma consumat. Unde

1) Habes hic quomodo iudices imprecationes ad quas irae impetu prolabitur. — 2) Bessar. *indicat.* — 3) Prov. 11. 23.

4) In Edit. Rom. Sixti V. et antiquioribus, si Barthol. excipias, *eumque gravius clausa irae flamma consumat.* MSS. et ratio persuadent legendum, *clausae*, pro *clausa.* In Colbert. tamen Corb. Germ. et al. MSS. legitur *clausa iræ flamma*, quod idem sonat. Ita haberi in MSS. Anglic. testatur Th. Iamesius. In Reg. et plerisque constanter, *clausae.* Subsequens autem testimonium frustra quaesivimus in libris Ecclesiasticis et

bene ante nos quidam sapiens dixit: « Cogitationes iracundi vipereae sunt generationes, mentem comedunt matrem suam. »

93 Sciendum vero est, quod nonnullos ira citius accendit, facilius deserit. Nonnullos vero tarde quidem commovet, sed diutius tenet. Alii namque accensis calamis similes dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt; citius quidem flammam faciunt, sed protinus in favillam frigescunt. Alii autem lignis gravioribus durioribusque non dispares, accensionem tarde suscipiunt, sed tamen accensi semel, difficilius extinguuntur: et quia se tardius in asperitatem concitant, furoris sui (1) diutius ignem servant. Alii autem, quod est nequius, et citius iracundiæ flammas accipiunt, et tardius deponunt. Nonnulli vero has et tarde suscipiunt, et citius amittunt. In quibus nimirum quatuor modis liquido lector agnoscit, quia et ad tranquillitatis bonum ultimus plusquam primus appropinquat, et in malo secundum tertius superat. Sed quid prodest, quod iracundia quo modo mentem teneat, dicimus, si non etiam qualiter compesci debeat exprimamus?

94 Duobus etenim modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe est, ut mens solicita antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat: quatenus Redemptoris sui probra cogitans, ad (2) adversa se præparet. Quæ nimirum venientia

Sapientiae quos laudare solet Gregorius sub nomine cuiusdam sapientis, cap. olim 16. nunc 30. *quod tibi non vis fieri* etc. quae ad neutrum ex praedictis libris pertinent, sed ad lib. Tob. 4. *16.*

1) MS. Norm. Turon. Corb. et alii, *furoris sui durius ignem servant.* Bessar. quoque *durius.*

2) Bessar. in margine *tolleranda.*

tanto fortius excipit, quanto se cautius ex præscientia armavit. Qui enim improvidus ab adversitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens invenitur, eumque citius inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per solicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidiis vigilans expectat: et inde ad victoriam valenter accingitur, unde nesciens deprehendi putabatur. Soler- ter ergo animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet adversa meditari: ut semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, et quidquid(1) accsserit, providus superet: et quidquid non accesserit, lucrum putet. Secundus autem servandæ mansuetudinis modus est, ut cum alienos excessus aspicimus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa revocatur, quia erubescit (2) peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo sæpe se recolit parcenda peccasse.

95. Sed inter haec solerter sciendum est, quod alia est ira, quam impatientia excitat, alia quam zelus (3) format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, divinae animadversionis impetum Phinees per gladium non placasset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernae ultionis excitavit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio æterni rectoris exarsit. De hac per

1] Alibi: *acciderit.* — 2] Albi additur: *sibi*

3) Apud. Coc. et deinceps. *zelus iustitiae:* quod glossema est in MSS. saltem sincerioribus ignotum.

Psalmistam dicitur: *Irascimini, et nolite peccare.* (1) Quod nimirum non recte intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim sic proximos ut nos amare præcipimur, restat ut sic eorum erratibus, sicut nostris vitiis irascamur. De hac per Salomonem dicitur: *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.* (2) De haec iterum Psalmista ait: *Turbatus est prae ira oculus meus.* (3) Ira quippe per vitium oculum mentis excaecat, ira autem per zelum turbat: quia quo saltem recti aemulatione concutitur, ea quae nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse namque zelus rectictudinis, quia inquietudine mentem agitat, eius mox aciem obscurat, ut altiora in commotione non videat, quae bene prius tranquilla cernebat. Sed inde subtilius ad alta reducitur, unde ad tempus, ne videat, reverberatur. Nam ipsa recti aemulatio aeterna post paululum in tranquillitate largius aperit, quae (4) haec interim per commotionem claudit:. et unde mens turbatur ne videat, inde proficit ut ad videndum verius clarescat: sicut infirmanti oculo cum collyrium immittitur, lux penitus negatur: sed inde eam post paululum veraciter recipit, unde hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquam vero commotioni contemplatio iungitur, nec praevalet mens perturbata conspicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec solis radius cernitur, cum commotæ nubes cœli faciem obducunt: nec turbatus fons

1) Psal. 4. 5.
2] Eccl. 7. 4.
3) Psal. 6. 8.
4) Bessar. *hic.*

respicientis imaginem reddit, quam tranquillus proprie ostendit: quia quo eius unda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat.

96. Sed cum per zelum animus movetur, curandum summopere est, ne hæc eadem, quæ instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat, sed velut ancilla ad obsequium parata, a rationis tergo (1) numquam recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur. Nam quamtumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi protinus servire contemnit: et tanto se impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Unde necesse est, ut hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis movetur, attendat, ne ira extra mentis dominium transeat, sed in ultione peccati tempus modumque considerans, surgentem animi perturbationem subtilius (2) retractando restringat, animositatem reprimat, et motus fervidos sub æquitate disponat: ut eo fiat iustior ultor alienus, quo prius extitit victor suus: quatenus sic culpas delinquentium corrigat, ut ante ipse qui corrigit, per patientiam crescat, et fervorem suum transcedendo diiudicet, ne intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longe a rectitudine aberret. Quia vero, sicut diximus, etiam laudanda boni aemulatio mentis oculum turbat, recte nunc dicitur: « Virum stultum interficit iracundia. » Ac si aperte diceretur: Ira per zelum sapientes turbat, ira vero per vitium stultos trucidat: quia illa sub ratione restringitur, haec vero

1) Bessar. *nequaquam.*

2) MSS. Norm. Colb. Germ. et alii *subtilius pertractando:* lectio quae obtinet, est antiquiorum. Bessar. *pertractando.* Mox *aequalitate.*

irrationabiliter devictae menti dominatur. Bene autem subditur:

CAPUT XLVI.

Quo modo invidia cognoscitur.

Et parvulum occidit invidia.

97 Invidere enim non possumus, nisi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus. Parvulus ergo est, qui livore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quod ei minor sit, cuius invidia torquetur. Hinc est, quod hostis(1) callidus primo homini invidendo subripuit, quia amissa beatitudine minorem se immortalitate illius agnovit. Hinc est, quod Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, et quem meliorem se esse exhorruit, ne utcumque esset, amputavit. Hinc Esau (2)ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro (3) esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se eo, quem nascendo præibat, ingemuit. Hinc Ioseph(4) fratres sui Hismaelitis transeuntibus, vendiderunt; quia cognito revelationis mysterio, ne se fieret melior, eius profectibus obviare conati sunt. Hinc Saul(5) David subditum, lanceam intorquendo persequitur, quia quem (6) magnis quotidie augeri virtutum successibus sensit, ultra se excrescere expavit. Parvulus ita-

1) Gen. 4. 5. 7. — 2] Gen. 25. 34. et cap. 27. 41. — 3] Alibi deest *pro.* — 4) Gen. 36. 27. et 28. — 5) 1. Reg. 18. 11.
6) Belvac. *quia quem magis quotidie* etc.

que est, qui invidia occiditur: quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

98. Sed inter haec sciendum est, quia quamvis per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia tota sua viscera serpens concutit, et imprimendae malitiae pestem (1) vomit. De quo nimirum scriptum est: « Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. » (2) Nam cum devictum cor livoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant, quam graviter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, et membra frigescunt, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore caeco (3) terebrat conscientiam vulnus inclusum. Nil laetum de propriis libet, quia tabescentem mentem sua poena sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantoque estranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis lividae profundius suffoditur; ut quo alii ad meliora properant, eo ipse (4) deterius ruat: qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nam invidia cum mentem tabefecerit, cuncta, quæ invenerit bene gesta consumit. Unde bene per Salomonem dicitur: « Vita carnium, sanitas cordis, putredo ossium invidia. » (5) Quid enim

1) Bessar. *movit.*
2) Sap. 2. 24.
3) Ita MSS. Vindoc. Norman. Val-cl. Germ. et plerisque. In editis Coc. et seq. *dolore caeco tenebrat.* Bessar. *tenebrat.* Et paulo post: *eo res ipsa.*
4) Sic. legendum docent etiam nostri MSS. non ut habetur in editis, *eo ipso deterius ruant*; vel, ut intiquioribus *eo ipsa res.*
5) Prov. 14. 30.

per (1) carnes, nisi infirma quædam ac tenera: et quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Et plerumque contingit, ut quidam cum vera cordis innocentia, in nonnullis suis actibus infirmi videantur: quidam vero iam quædam ante humanos oculos robusta exerceant, sed tamen erga aliorum bona, intus invidiae pestilentia tabescant. Bene ergo dicitur: « Vita carnium, sanitas cordis: » quia si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt, quandoque roborantur. Et recte subditur: « Putredo ossium, invidia: » quia per livoris vitium, ante Dei oculos pereunt etiam fortia acta virtutum. Ossa quippe per invidiam putrescere, est quaedam etiam robusta deperire.

99. Sed cur haec de invidia dicimus, si non etiam qualiter eruatur, intimemus? Difficile namque est, ut hoc alteri non invideat; quod adipisci alter exoptat: quia quidquid temporale percipitur, tanto fit minus singulis, quanto dividitur in multis: et idcirco desiderantis mentem livor excruciat, quia hoc quod appetit, aut funditus alter accipiens adimit, aut a quantitate restringit. Qui ergo livoris peste plene carere desiderat, illam haereditatem diligat, quam coheredum numerus non angustat; quae et omnibus una est, et singulis tota; quae tanto largior ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Imminutio ergo livoris est affectus surgens internae dulcedinis: et plena mors est eius, perfectus amor aeternitatis. Nam cum mens ab eius rei appetitu retrahitur, quæ accipientium numero partitur; tanto magis proximum diligit, quanto minus ex provectu illius sua damna pertimescit. Quae si perfecte in a-

1) Cod. Bessar. *vitam carnis*. Mox. *temporaliter percipitur*.. Et *desiderantem mentem*.

more cœlestis patriæ rapitur, plene etiam in proximi dilectione (1) sine omni invidia solidatur: quia cum nulla terrena desiderat, nihil est quod eius erga proximum caritati contradicat. Quae nimirum caritas quid est aliud, quam oculus mentis? qui si terreni amoris pulvere tangitur, ab internae lucis mox intuitu laesus reverberatur. Quia autem parvulus est qui terrena diligit, magnus qui aeterna concupiscit: potest etiam sic non inconvenienter intelligi: *Parvulum occidit invidia*, quoniam huius pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desideriis infirmatur.

1) In cod. Bessar. deest *sine omni invidia.*

S. GREGORII PAPAE

IN EXPOSITIONEM B. IOB

MORALIA

PARS SECUNDA

LIBROS QUINQUE CONTINENS.

LIBER SEXTUS

Totum Caput quintum, a versu tertio orsus, spiritali intellectu, pauca quidem allegorico, pleraque autem morali exponit.

CAPUT I.

Quid per nomen Iob et vulnera eius, quæ a planta pedis usque ad verticem pertulit: quid item per uxorem maledictionem suadere conantem, quidque per amicos consolatores accipiatur, breviter recapitulatur.

ERVATA historiae veritate beati Iob dicta, amicorumque illius mystica proposui interpretatione discutere: quia cunctis vera scientibus liquet, quod Redemptorem mundi totis suis allegationibus curat sancta Scriptura promittere, eumque per electos omnes, (1) ut

---

1) Vindocin. *ac per eos scilicet studuit membra signare*, quod prius legebatur in Corb. Germ. sed merito fuit emendatum. Norman sic integrum hunc locum exibent, *eumque per electos omnes, ut per eius scilicet studuit membra signare.*

per eius scilicet membra, studuit signare. Unde et idem beatus Iob latino elequio *Dolens* dicitur: ut per eius et nomen et vulnera, Redemptoris nostri passio designetur, de quo Propheta ait: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit.* (1) Cui tentator, ablatis omnibus, et servos et filios occidit: quia non solum Iudaicum populum ex timore servientem, sed ipsos quoque Apostolos in suo amore regeneratos, passionis eius tempore telo perfidiae perculit. Vulnere beati Iob corpus atteritur: quia Redemptor noster configi clavis in crucis patibulo non dedignatur. A planta autem pedis usque ad verticem vulnera suscepit: quia sanctam Ecclesiam, quae corpus eius est, non solum per extrema et ultima, sed usque ad summa membra persecutione sæviens tentator affligit. Unde etiam Paulus dixit: *Compleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea.* (2) Cui suadere uxor ad maledicendum nititur: quia carnales quique intra sanctam Ecclesiam adiutores callidi tentatoris existunt. Quae enim eum ad meledicendum provocat, vitam carnalium designat, quia, ut iam supra diximus, intra sanctam Eccclesiam incorrectis moribus positi, quo per fidem bonis iuxta sunt, eo per vitam durius premunt. Quia enim quasi fideles vitari nequeunt, a fidelibus tanto deterius, quanto et interius tolerantur. Amici vero illius, qui quasi ad consolandum veniunt, sed ad verba asperæ invectionis excedunt, haereticorum speciem tenent, qui cum contra bonos Deum defendere nituntur, offendunt.

2. Haec itaque superius latius dicta, nunc breviter studui

1) Isai. 53. 4.
2) Coloss. 1. 24.

ex mistica designatione succingere, ut lector (1) meus ex ipsa hac replicatione meminerit, me in opere spiritali intellectui deservire: et tamen cum utilitatis (2) usum postulat, subtiliter quoque studeo historiae verba discutere. Cum vero necesse est, simul utrumque complector, ut spiritales fructus allegoria germinet, quos tamen ex radice historiae veritas producit. Amicos vero beati Iob, quos haereticorum speciem tenere diximus, in dictis suis nequaquam per omnia reprobamus: quia dum per supernam sententiam contra eos dicitur: *Non estis locuti coram me rectum*; et protinus subditur: *Sicut servus meus Iob*; (3) profecto liquet, quia omnino despicitur, quod ex melioris comparatione reprobatur. In reprehensione quippe eius incaute dilabuntur: sed tamen, quia tanti viri amici sunt, ex familiaritate illius mystica multa didicerunt, Unde et sicut superius diximus, eorum verbis etiam Paulus utitur, et haec in assertionis suae adiutorium assumens, prolata ex veritate testatur. Quae tamen veritas recte reprehendit: quia quamlibet fortis sententia contra sanctum virum proferri non debuit. Possunt ergo mystice Eliphaz verba pensari, quibus ad beatum Iob loquitur, dicens:

CAPUT II.

Quod stultus fuerit Iudæorum populus, qui præsentem Dominum in carne sprevit: quod et filii eius sint, qui perfidiam eius imitantur.

---

1) Bessar. *Lectoris mens.* Mox *in hoc opere.*

2] Alibi. *cum utilitatis ipsius usum.* — 3) Iob. 42. 7.

Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim.

3 STULTUS quippe Iudæorum populus extitit, quia ipsam in carne præsentiam æternæ sapientiæ sprevit. Qui quasi firma radice convaluit: quia electorum vitam temporaliter extinguendo superavit. Sed hunc Eliphaz maledicendo despicit: quia nimirum omnes haeretici, quorum tenere speciem amicos beati Iob diximus, cum de nomine Christi gloriantur, Iudæorum perfidiam ex auctoritate reprehendunt. De quo stulto protinus subditur:

CAPUT III.

Iudaeorum filii, omnes perfidi.

Longe fient filii eius a salute, (1) et conterentur in porta, et non erit qui eripiat.

4 Filii huius stulti sunt omnes, qui perfidiæ illius prædicatione generantur. Qui scilicet a salute longe sunt, quia etsi temporalem vitam sine afflictione percipiunt, æterna gravius ultione feriuntur, sicut de eisdem filiis illius Dominus dicit: « Væ vobis Scribæ et Pharisæi, hipocritæ! qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum, et cum fuerit factus, facitis eum filium Gehennæ duplo

1) Sequentia verba desunt in cod. Bessar.

quam vos.» (1) Sequitur. « Et conterentur in porta, et non erit qui eripiat. » Quis alius portae nomine, nisi mediator Dei et hominum debet intelligi, qui ait: « Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur? (2)» Filii igitur huius stulti extra portam proficiunt, et in porta conterentur: quia pravæ Iudæorum soboles ante Mediatoris adventum, in legis observatione floruerunt: sed in ipsa Redemptoris nostri præsentia, a divinitatis obsequio, perfidiæ suæ meritis repulsi ceciderunt. Quos nimirum non est qui eripiat: quia scilicet dum ipsum Redemptorem extinguere persequendo conati sunt, (3) oblata sibi remedia ereptionis absciderunt: de quo bene subditur:

CAPUT IV.

Gentiles messes eorum, idest, sacra eloquia, comedunt, ac divitias rapiunt.

Cuius messem famelicus comedet: et ipsum rapiet armatus

5 Huius enim stulti messis fuerat (4) sacri seges eloquii. Quaedam namque spicarum grana, sunt verba Prophetarum, quae stultus habuit, sed non comedit: quia Iudaicus

1) Matt. 23. 15.
2] Iohan. 10. 9.
3) Bessar. *oblatae sibi remedium ereptionis.*
4] MS. cod. S. Mich. *sacrae legis eloquium.*

populus legem quidem verbo tenus tenuit, sed per fatuitatis fastidium ab eius intellectu ieiunavit. Huius vero stulti messem famelicus comedit: quia nimirum Gentilis populus verba Legis intelligendo (1) edit, ad quae plebs Iudaica sine iutellectu laboravit. Hos famelicos fidei Dominus praevidit, cum per Evangelistam dixit: « Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. » (2) De his famelicis Anna prophetante dicitur: « Repleti prius, pro panibus se locaverunt: et famelici saturati sunt. » (3) Sed quia messem perdidit, recte subiungitur qualiter ipse etiam stultus perit, cum dicitur: « Et ipsum rapiet armatus. » Antiquus hostis Iudaicum populum armatus rapuit: quia in eo vitam fidei fraudulentae suggestionis iaculis extinxit; ut unde se inhærere Deo crederet, inde eius ordinationi repugnaret. Quod profecto discipulos Veritas præmonet; dicens: « Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo. » (4) Sequitur:

CAPUT V.

Quid sit, quod aliquis velox ingenio, quae intelligit, contemnit, et alius tardus et hebes vix tandem multo labore assequitur, quod cum intellexerit, operatur.

Et bibent sitientes divitias eius.

1] Bessar. *ededit.*
2) Matth. 5. 6.
3) 1. Reg. 2. 5.
4) Iohan. 16. 2.

6 Huius stulti divitias sitientes bibunt: quia fluentis sacrae locutionis, quae Iudaicus populus in superbiae ostentatione possederat, conversae gentilium mentes irrigantur. Unde et eisdem per Prophetam dicitur: « Omnes sitientes venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate. » (1) Quia enim argenti vocabulo eloquia divina signantur, Psalmista testatur, dicens: « Eloquia Domini, eloquia casta; argentum igne examinatum. » (2) Qui ergo argentum non habent, ad aquas vocantur, quia nimirum gentilitas, quæ scripturæ sacræ præcepta non acceperat, sacri eloquii inundatione satiatur, quam tanto nunc avidius potat, quanto hanc diu sicca sitiebat. Eadem ergo divina eloquia et messes et divitiae vocantur: messes, quia ieiunam mentem reficiunt, divitiae vero, (3) quia magna nos morum venustate componunt. Eadem et comedi dicuntur et bibi, quia nimirum dum quaedam in eis obscura sunt, quae non nisi interpretata intelligimus, haec quasi mandendo glutimus: dum quaedam vero ad intelligendum facilia ita sumimus, ut invenimus, ea quasi non mansa bibimus, quia non fracta sorbemus. Haec sub intellectu mistyco brevi locutione transcurrimus, ne quid forsitan praeteriisse videamur. Sed quia beati Iob amici esse non possent, nisi in quibusdam quoque magna morum honestate fulgerent, restat ut in eorum verbis virtutem sensuum moraliter inquiramus, quatenus dum locutionis eorum pondus discutitur, cuius doctrinae fuerit, ostendatur.

1] Isai. 55.1 .
2] Psal 11. 7. — 3) Alibi deest *vero*.

CAPUT VI.

Quid sit maledicere pulchritudini stulti.

Ego vidi stultum firma radice et maledixi pulcrhitudini eius statim.

7. Quasi firma radice stultus in terra figitur; quia totis desideriis in terreno amore solidatur. Unde et primus Cain civitatem in terra construxisse describitur: ut aperte monstraretur, quia ipse in terra fundamentum posuit, qui a soliditate cœlestis patriae alienus fuit. Quasi firma radice stultus attollitur, quando hic temporali prosperitate fulcitur; ut omne quod appetit, assequatur, adversa nulla sustineat, contra infirmos sine repugnatione praevaleat, bene agentibus ex auctoritate contradicat, ad maiora commoda ex peiori semper actione perveniat; ut unde viam vitae deserit, inde ad tempus felicior vivat. Sed cum malos florere infirmi conspiciunt, trepidant: et apud semetipsos peccantium prosperitate turbati, intus in gressibus mentis nutant. Quorum profecto speciem sumpsit Psalmista, cum diceret: « Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei: (1) quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns. » (2)

8 Cum vero eorum gloriam fortes aspiciunt , protinus quae post gloriam pœna sequatur, attendunt: et alta intus

1) Corb. *quia zelavi super iniquos.*

2) Psal. 72. 2. et 3.

cogitatione despiciunt hoc quod foris superbi fastu vacuæ inflationis intumescunt. Bene ergo dicitur: « Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim. » Pulchritudini quippe stulti maledicere, est eius gloriam ex considerata damnatione iudicare: quia eo atrocius in tormentis obruitur, quo altius in peccatis elevatur, quia transit, quod extollitur, permanet quod punitur: quia qui (1) honoratur in via, in perventione damnabitur: et quasi per amœna prata ad carcerem pervenit, qui per præsentis vitae prospera ad interitum tendit. Notandum vero, quod cum stulti pulchritudini maledixisse se diceret, protinus addidit, *statim*. Mos namque humanæ et infirmæ mentis est, ut (2) cum earum rerum, quas respicit, qualitate varietur. Sæpe eius iudicium cum ipsa præsentis rei specie ducitur, et iuxta hoc quod aspicit, intentio illius sensusque formetur. Nam plerumque nonnulli, dum quorumdam gloriam cernunt, eiusdem gloriæ aspectibus delectantur, ac magnum aliquid (3) existimant, seque ut talia mereantur, exoptant. Cum vero gloriosos quosque, aut deiectos subito, aut fortasse etiam morientes aspiciunt, quia humana gloria omnimodo nihil sit, cum gemitu fatentur: ita ut protinus dicant: Ecce, quam nihil est homo! Qui hoc nimirum rectius dicerent, si cum in gloria hominem cernerent, tunc eius interitum cogitan-

1) Bessar. deest. *qui*. Mox *pulcritudinem maledixisse*, pro *pulchritudini*, quod etiam supra sic legitur. Infra deest *protinus*.

2) Apud Coc. et seq. edit. *ut cum earum rerum quas respicit qualitate varietur, saepe eius iudicium cum ipsa praesentis rei specie ducatur, et iuxta . . . formetur*: pro verbo *ducatur* in vet. Ed. Basil. 1514. legitur *iudicetur*; in Paris. *indicetur*, quod extat in MSS. Vindoc. Corb. Germ. et ed. Barthol.

3] Nonnulli *eiusdem aspectibus delectantur hanc magnum aliquid extimant.*

tes, transeuntem potentiam nihil esse sentirent. Tunc quippe est humana elatio pensanda, quam nihil sit, cum sese super ceteros successibus extollit. Tunc considerandum est quo cursu felicitas transvolet, cum ante humanos oculos quasi permanens pollet. Nam gloriam morituri nihil esse, in ipsa iam morte pensare infirmi quilibet possunt. Tunc enim ei etiam illi derogant, qui hanc et usque ad mortem sequentes amant. Bene itaque dicitur: *Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim.* Ac si aperte diceret: Contra stulti pulchritudinem, moram in maledictione non habui: quia cum hanc cernerem, simul etiam pœnam sequentem vidi. Non enim statim maledicerem, si qua me gloriæ illius delectatio tenuisset: sed sine tarditate maledixi, quia supplicia mansura conspiciens, eius potentiam sine dubitatione reprobavi. Sed quia iniqui quique quo plus in hoc mundo proficiunt, (1) plures secum ad interitum trahunt, recte subditur: *Longe (2) fiant filii eius a salute.* Filii quippe (3) stulti sunt, qui in ambitione huius sæculi, ex eius imitatione nascuntur, qui profecto tanto a salute longius fiunt, quanto in perpetratione nequitiæ nulla infirmitate feriuntur. De quibus bene additur:

CAPUT VII.

Dies iudicii porta regni.

Et conterentur in porta, et non erit qui eripiat.

9 Nam sicut urbis aditus porta dicitur; ita est dies iu-

1) Bessar. *eo plures.* — 2) Corb. Germ. Colb. *longe fient filii eius etc.*
3] Vatic. et Ed. Paris. *quippe huius stulti.*

dicii porta regni: quia per eum ab electis omnibus ad coelestis patriae gloriam intratur. Unde et hunc diem cum ad retributionem sanctae Ecclesiae Salomon appropinquare conspiceret, dixit: « Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terrae. (1)» Vir quippe est Ecclesiae humani generis Redemptor, qui in portis se nobilem ostendit, qui despectus prius in contumeliis extitit, sed ingressu regni sublimis apparebit. Qui cum terrae senatoribus residet: quia iudicii sententiam cum sanctis eiusdem Ecclesiae praedicatoribus decernet, sicut ipse in Evangelio dicit: « Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. » (2) Quod Isaias quoque longe ante praenuntians ait: « Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. » (3) De his portis Salomon iterum dicit: « Date ei de fructu manuum suarum; et laudent eam in portis opera eius. » (4) Tunc quippe sancta Ecclesia de fructu manuum suarum accipit, cum eam ad percipienda coelestia laboris sui retributio attollit. Tunc eam sua opera in portis laudant, quando eius membris in ipso regni aditu dicitur: « Esurivi, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi (5) bibere: hospes eram, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me, »(6) et cetera. Filii igitur huius stulti ante portam

1) Prov. 31. 23.
2) Matth. 19. 28.
3] Isai. 3. 14.
4] Prov. 31. 31.
5) Ita MSS. At editi *et dedistis mihi potum.*
6] Matth. 25. 35.

elati sunt, sed in porta conterentur: quia amatores huius seculi in praesenti vita superbiunt, sed in ipso regni aditu aeterna animadversione feriuntur. Bene autem subditur: «Et non erit qui eripiat» Illos quippe veritas ab aeterna adversitate eripit, quos in temporalibus prosperis per disciplinam premit. Qui ergo nunc renuit premi, tunc non valet eripi: quia iniqui eum, quem per disciplinam habere negligunt patrem, afflictionis suae tempore per adiutorium non inveniunt ereptorem. Sequitur:

CAPUT VIII.

Malus recta et intelligens et dicens, messem habet quam alii comedant.

Cuius messem famelicus comedet.

10 Habet etiam stultus messem, quando iniquus quisque donum rectæ intelligentiæ accipit: scripturæ sacræ sententiis docetur, bona loquitur, sed tamen nullo modo, hoc quod dicit, operatur: verba Dei profert, nec tamen diligit: laudando exaggerat, vivendo calcat. Quia ergo stultus iste recta et intelligit et dicit, sed tamen haec operando non amat, messem habendo ieiunat. Quam nimirum famelicus comedit; quia is qui ad Deum sanctis desideriis anhelat, discit quod audit, agit quod didicerit: et dum doctoris pravi recta praedicatione reficitur, quid aliud quam stulti fruge satiatut? An non famelicos suos Veritas, ut stulti mes-

comederent, admonebat, cum per desideria sancta flagrantibus, de Pharisæis præciperet, dicens: « Quæ dicunt, facite, iuxta opera vero eorum, nolite facere. » (1) Ac si aperte diceret: Verbi messem loquendo excolunt, sed hanc male vivendo minime contingunt. Vestram ergo famem messis ista reficiat: quia vobis hanc per fatuitatis suæ fastidium servant. Bene autem subditur:

CAPUT IX.

Diabolus saepe scientiam permittit, corrumpit vitam.

Et ipsum rapiet armatus.

11 Antiquus namque hostis quasi inermis (2) vincitur, cum mala aperta suggerens humanae menti, bona omnia simul destruere conatur. Sed armatus venit, quando bona alia intacta deserens, latenter alia corrumpit. Nam saepe quosdam in intellectu non tentat, eisque in sacri eloquii meditatione non obviat; sed tamen eorum vitam in operatione supplantat, qui dum de scientiae virtute laudantur, nequaquam suorum operum damna respiciunt: cumque in favoris (3) delectationem animus ducitur, vitae suae vulneribus non medetur. Hunc ergo armatus hostis rapuit, quem fraude tectus in alia deserens, ex alia parte superavit. Sequitur:

1) Matth. 23. 3.

2) Vindocin. *quasi inermis vincit.* S. Michae. *quasi inermes vincit.*

3) Gemet. *cumque in favoris dilectionem.* Recentiori tamen manu scriptum legitur, *delectationem.*

CAPUT X.

Saepe hebes hoc in divinae legis eruditione studendo intelligit, quod per intelligentiam ingeniosus nescit.

Et bibent sitientes divitias eius.

12 Sæpe stultus habet interni liquoris fontem, sed non bibit: quia ingenium quidem intelligentiae accipit, sed tamen veritatis sententiam cognoscere legendo contemnit: scit quia intelligere studendo prævaleat, sed ab omni doctrinae studio fastidiosus cessat. Divitiae quoque mentis, sunt verba sacrae locutionis: sed has divitias stultus oculis aspicit, et in ornamenti sui usum minime assumit: quia verba legis audiens, magna quidem esse considerat, sed ad comprehendenda hæc nullo studio amoris elaborat. At contra alius sitim habet, ingenium non habet; amor ad meditandum pertrahit, sensus hebetudo contradicit: et saepe hoc in divinae legis eruditione quandoque studendo intelligit, quod per negligentiam ingeniosus nescit. Huius ergo stulti divitias sitientes bibunt, dum præcepta Dei, quae ingeniosi fastidientes nesciunt, hebetes amantes assequuntur. In his nimirum (1) tenebras hebetudinis illustrat oculus amoris: nam hoc tardioribus sitis aperit, quod velocioribus fastidium claudit. Qui et idcirco ad intelligentiae alta perveniunt, quia agere quae intellexerunt, vel minima nulla con-

1) Vindocin. Turon. S. Mart. et S. Mich. *in his nimirum tenebris hebetudinis illustratur oculus amoris.*

temnunt, et dum sensum manibus adiuvant, sese ultra altitudinem ingeniosorum levant. Unde bene per Salomonem dicitur: « Stellio manibus nititur, et moratur in aedibus regis. » (1) Plerumque enim aves, quas ad volatum penna sublevat, in vepribus resident: et stellio, qui ad volatum pennas non habet, nitens manibus, (2) regni ædificium tenet: quia nimirum saepe ingeniosi quique dum per negligentiam torpent, in pravis actibus remanent: et simplices quos ingenii penna non adiuvat, ad obtinenda æterni regni mœnia virtus operationis levat. Stellio ergo dum manibus nititur, in regis ædibus moratur: quia illo simplex intentione recti operis pervenit, quo ingeniosus minime ascendit. Sed his auditis, quæstio nostro cordi suboritur: cur vel negligenti intelligentiae donum tribuitur, vel studiosus quisque sensus sui tarditate præpeditur? Ad quam citius respondetur, dum protinus subditur:

CAPUT XI.

Cur ingenium studioso tardum, negligenti acre tribuatur.

Nihil in terra sine causa. (3)

13 Idcirco enim saepe et desidiosus ingenium accipit, ut

1) Prov. 30. 28.
2) Ita Corb. Germ. Colb. Reg. Turon. Bellov. Norm. Compend. Coc. et seq. ed. *regis ædificium tenet.* Utic. habet utramque lectionem: hoc in exemplari scribitur *stilio*, pro *stellio*; et ita quoque in plerisqne MSS.
3) Vatic. addit *fit.*

(1) de negligentia iustius puniatur: quia quod sine labore assequi potuit, scire contemnit. Et idcirco nonnumquam studiosus tarditate intelligentiae premitur, ut eo maiora praemia retributionis inveniat, quo magis in studio inventionis elaborat. Nihil ergo in terra est sine causa, quando et studioso tarditas ad præmium proficit, et desidioso velocitas ad supplicium crescit.

14 Ad intelligenda autem, quæ recta sunt, aliquando laboris studio, aliquando vero dolore percussionis erudimur. Unde cum dictum sit: Nihil « in terra sine causa » (2) apte protinus additur:

CAPUT XII.

Quod non ex elementis huius mundi, sed ex nobis est causa, per quam merito flagellamur.

Et de humo non egredietur dolor.

15 Dolor namque quasi de humo (3) egreditur, cum homo ad Dei imaginem conditus ab rebus insensibilibus flagellatur. Sed quia per occulta mentium merita, aperta prodeunt flagella pœnarum, et de humo dolor non egreditur, quoniam sensus nostri malitia exigit, ut a rebus insensibi-

1) Editi, *ut ingeniosus* quod ab omnibus nostris MSS. abest sane superfluit. — 2] Vatic. addit *fit.*

3) In Gemet. et nonnullis *quasi de humo non egreditur*. Ita quoque Barthol. et vetus ed. Basil.

libus feriatur. Ecce enim cernimus, quod ad correptionem nostram, expectatus imber, arente terra, suspenditur, et (1) caliginosus aër, inardescente sole, siccatur; mare procellis tumescentibus sævit, et alios ad transmeandum susceptos intercipit, aliis desiderandum iter erecta in cumulum unda (2) contradicit, terra non solum germina fecunditatis imminuit, sed etiam semina accepta consumit. In quibus nimirum cunctis patenter aspicitur hoc, quod quidam sapiens de Domino testatur, dicens: « Et pugnabit (3) cum eo orbis terrarum contra insensatos. » (4) Orbis quippe terrarum (5) cum Domino contra insensatos pugnat, quando in pœna delinquentium, et elementorum adversitas militat. Sed tamen de humo dolor non egreditur: quia res quælibet insensibilis ad afflictionem nostram, stimulo nostræ actionis excitatur. De humo dolor non egreditur: quia nequaquam pœna de ea nascitur creatura, quæ percutit: sed de ea proculdubio, quæ peccando vim percussionis extorsit. Sed curandum magnopere est, ut cum in rebus exterioribus pondere doloris afficimur, spe ad superna tendamus, quatenus eo mens ad alta perveniat: quo nos exterior pœna castigat. Unde et apte subiungitur:

CAPUT XIII.

Quod amatores huius mundi, et in hoc sæ-

1) Plerique MSS. *et caligosus aër.*

2) In omnibus MSS. *unda contradicit*, ubi in ed. leg. *interdicit.*

3) Cod. Bessar. habet *pro* sed delevit *cum* ut scriberet *pro* recentior manus.

4) Sap. 5. 21.

5) Vindoc. Germ. Corb. Germ. ante emendat *pro eo.* In Vindoc. infra, *orbis quippe terrarum pro Domino.*

culo, et in futuro, laboribus deputati sunt: servi vero Dei hinc mente avolantes, sub se habent omnia, quae contemnunt.

Homo ad laborem nascitur, et avis ad volatum.

16 AD laborem quippe nascitur homo: quia nimirum is, qui accepta est praeditus ratione, considerat, quod valde sibi sit impossibile, ut haec peregrinationis suae tempora sine gemitu evadat. Unde bene Paulus cum tribulationes suas discipulis enumeraret, adiunxit: « Ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus. » (1) Sed in eo, quod caro flagellis, afficitur, mens ad appetenda altiora sublevatur: Paulo rursus attestante, qui ait: « Et licet is, qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem, « (2) Homo ergo ad laborem nascitur, et avis ad volatum, quia inde mens ad summa evolat, unde caro in infimis durius laborat.

17 Potest quoque appellatione hominis, carnalium vita signari. Unde et Paulus ait: « Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis? « (3) Quibus paulo post subiecit, dicens: « Nonne homines estis? » (4) In hac itaque vita homo ad laborem nascitur: quia carnalis quis-

1) 1. Thes. 3. 3.
2] 2. Cor. 4. 16.
3) 1. Cor. 3. 3.
4) Ibid. 4.

que cum transeuntia appetit, desideriorum suorum se pondere affligit. Gravis quippe labor est, hanc ipsam præsentis vitæ gloriam quærere, quæsitam quandoque percipere, et perceptam cum omni (1) circumspectione custodire. Gravis labor est, hoc cum magna fatigatione apprehendere, quod is, qui apprehendet, noverit diu stare non posse. Sancti autem viri, quia transeuntia non amant, non solum nulla temporalium desideriorum pondera tolerant, sed et si qua adversa consurgunt, in ipsis (2) pressuris, et languoribus non laborant. Quid enim flagellis durius? et tamen de flagellatis Apostolis scriptum est: « Ibant Apostoli (3) gaudentes a conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. » (4) Quid ergo eorum mentibus labor est, quibus et pœna verberum labor non est? Homo ergo ad laborem nascitur: quia ille huius mundi veraciter mala sentit, qui eius bona inhianter appetit. Nam cuius mens ad alta suspenditur, sub ipsa est, quidquid exterius contra ipsam movetur.

18. Bene itaque subditur: *Et avis ad volatum.* Quia tanto animus a laboris afflictione se subtrahit, quanto per spem ad summa sustulit. An non quasi avis, Paulus ad volatum natus fuerat, qui tot adversa sustinens dicebat: *Nostra conversatio in cælis est?* (5) Et rursum: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, aeternam in cælis.* (6) Velut avis ergo ima trans-

1) In edit. Maurin. deest *omni.* — 2] Bessar. et Vatic. *suis.*
3) In editione Mauriniana deest *Apostoli.* — 4) Act. 5. 41
(5 Philip. 3. 20.
6] Cor. 5. 1.

scenderat, quem adhuc corpore in terra demorantem, iam in sublimibus spei penna sublevat. Sed quia nullus suis viribus valet sese in alta sustollere, ut cum a visibilibus affligitur, in invisibilia sublevetur, recte mox subditur:

CAPUT XIV

Gratiae necessitas.

Quamobrem ego deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum.

19 Ac si aperte diceret: illum rogo, per quem hæc tribui scio. Si enim hoc per se habere se crederet, deprecari Deum non indigeret. Sequitur:

CAPUT XV.

Mira Dei opera humanis oculis usu viluerunt.

Qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque numero.

20 Quis omnipotentis Dei mirabilia perscrutari sufficiat, quod cuncta ex nihilo creavit, quod ipsa mundi fabrica mira potentiae virtute disposita est, et super aëra cœlum suspenditur, et super abyssum terra libratur: quod ex re-

bus invisibilibus omnis hæc universitas ac visibilibus existit, quod hominem (1) fecit, ut dixerim, in brevi colligens mundum alterum, sed rationalem: quod hunc ex anima et carne constituens, investigabili virtutis dispositione permiscuit spiritum et lutum? Ex his itaque aliud novimus, aliud et sumus: sed tamen mirari negligimus, quia ea quae incomprehensibili indagatione mira sunt, humanis oculis usu viluerunt. Unde fit, ut si mortuus homo suscitetur, in admirationem omnes exiliant: et quotidie homo qui non erat, nascitur, et nemo miratur: cum proculdubio omnibus constet, quia plus sit creari quod non erat, quam reparari quod erat. Quia arida Aaron virga floruit, cuncti mirati sunt: quotidie ex arente terra arbor producitur, virtusque pulveris in lignum vertitur, et nemo miratur. Quia quinque sunt panibus quinque millia (2) homines satiati, crevisse escas in dentibus cuncti mirati sunt: quotidie sparsa grana seminum, plenitudine multiplicantur spicarum, et nemo miratur. Aquam semel in vinum permutatam videntes cuncti mirati sunt: quotidie humor terrae in radicem vitis attractus, per botrum in vinum vertitur, et nemo miratur. Mira sunt itaque omnia quae mirari homines negligunt: quia ad considerandum, ut prædiximus, usu torpescunt.

21. Bene autem cum diceret: *Qui facit magna*, adiunxit statim: *Et inscrutabilia*. Minus enim fuerat magna facere, si tamen ea, quae facta sunt, perscrutari potuissent. Recte autem subditur: *Et mirabilia absque numero*: quia minoris esset magnitudinis, si quae inscrutabilia (3) condidit, pauca (4) fuisset.

1] Bessar. *fecerit, ut ita dixerim.*
2] Editi *hominum*, sequimur MSS. Bessar. *hominum saturati.*
3) Abest *condidit* a Corb. Germ.
4) Ita Gemet. Germ. Corb. Germ. Colb. Reg. ubi ed. habent *fuissent.* Utic. utramque lectionem exhibet. Bessar. *fecisset.*

22. Sed inter hæc sciendum est, quia divina miracula, et semper debent considerari per studium, et numquam discuti per intellectum. Sæpe namque humanus sensus, dum quarumdam rerum rationem quærens non invenit, in dubitationis se voraginem mergit. Unde fit, ut nonnulli homines mortuorum corpora in pulverem redacta considerent, dumque resurrectionis vim colligere ex ratione non possunt, hæc ad statum pristinum redire posse desperant. Mira igitur, (1)quæ ex fide credenda sunt, perscrutanda per rationem non sunt; quia si haec nostris oculis ratio expanderet, mira non essent. Sed cum in his fortasse animus titubat, necesse est ut ea quae per usum novit, nec tamen per rationem colligit, ad memoriam reducat; (2) quatenus rei similis argumento fidem roboret, quam labefactari sua sagacitate deprehendit. Considerato quippe humanae carnis pulvere, quorumdam mens concussa desperat, quando pulvis ad carnem redeat, et redivivum corpus per membrorum lineamenta componat: quando illa terrae ariditas per viventia membra viridescat, ac se per eorum species formasque distinguat. Hoc nimirum comprehendi per rationem non potest: sed tamen credi facile per exemplum potest. Quis enim ab uno grano seminis, immensam surgere arborem crederet, nisi certum hoc per experimentum teneret? In tanta namque unius grani parvitate, (3) et pene nulla sui dissimilitudine, ubi latet ligni duritia, et ligno tenerior (4)

1) In Editione Maurina abest *quae.*

2] Gemet. *Quatenus rei similis argumentum fidem roboret.*

3) Vindoc. cui concinit Barthol. cum antiq. ed. *pene nullam vides similitudinem.* Val-cl. *ubi pene nullam vides dissimilitudinem.* Ita quoque Bigot et Lyr. Utic. eamdem habet lectionem et alteram quae est editorum recent. Bessar. *pene nullam vides similitudinem.*

4] Sic Vindocin. Norm. et pene omnes, quibus consentiunt vet. ed. in recent. subticetur *vel durior.*

vel durior medulla, asperitas corticis, viriditas radicis, sapor fructuum, suavitas odorum, colorum diversitas, mollities foliorum? Et tamen quia hoc per experimentum novimus, ex uno grano seminis prodire omnia non dubitamus. Quid ergo est difficile, ut pulvis in membra redeat, dum conditoris potentiam quotidie cernimus, qui et ex grano ligna mirabiliter, et adhuc mirabilius fructus ex lignis creat? Dicat ergo: *Qui facit magna et inscrutabilia, et mirabilia absque numero*: quia divinorum operum magnitudo nec ex qualitate valet discuti, nec ex quantitate numerari.(1)Unde et adhuc subditur:

CAPUT XVI.

Sensus Mysticus: Aquis gratiae Deus universa irrigat.

Qui dat pluviam super faciem terrae, et irrigat aquis universa. Qui ponit humiles in sublimi, et moerentes erigit sospitate.

23 QUIA amicos beati Iob eruditos eius societate credimus, necesse est, ut haec Eliphaz verba mystice disseramus. Omnipotens enim Deus terrae pluviam tribuit, cum arentia corda gentilium, superna gratia praedicationis infundit. Et aquis universa irrigat quia sterilitatem perditi hominis repletione spiritus ad fructificationem format, sicut per semetipsam Veritas dicit: » Qui bibent ex aqua, quam

1] Cuncta quae sub hoc numero comprehenduntur attente legerent rationalistae, omnesque mysteriorum fidem repudiantes! Tota hominis vita mysteriis circumdata est, et limites naturae minime transcendit: cur non velo rationi impenetrabili circumdata erunt quae tam supra naturam sunt ?

ego dabo ei, non sitiet in aeternum. » (1) Universitatis autem nomine homo signatur, quia in ipso et vera species, et magna communio universitatis ostenditur. Omne namque, quod est, aut est et non vivit; aut est, et vivit, sed nequaquam sentit: aut est, et vivit, et sentit, sed non intelligit, (2)nec discernit: aut, est, vivit, et sentit, et intelligit, et discernit. Sunt namque lapides, nec tamen vivunt. Sunt arbusta, vivunt quidem, nec tamen sentiunt. Herbarum namque atque arborum vita viriditas vocatur, sicut per Paulum de seminibus dicitur: « Insipiens tu, quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur. (3) »Sunt bruta animalia, vivunt et sentiunt,(4) nec tamen intelligunt, aut discernunt. Sunt angeli, et vivunt, et sentiunt, et intelligendo discernunt. Homo itaque, quia habet (5) commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, discernere cum angelis, recte nomine universitatis exprimitur, in quo iuxta aliquid ipsa universitas tenetur. Unde et discipulis Veritas dicit: « Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. » (6) Omnem videlicet creaturam solum intelligi hominem voluit, cui commune aliquid cum omnibus creavit.

24 Quamvis hoc loco universa intelligi et aliter possunt. Sancti enim Spiritus gratia cum sibi divites subiicit,

1) Iohan. 4. 13. — 2] Murini *et.* Nota miram metaphissices lectionem.

3) 1. Cor. 15. 36.

4) Aliquot MSS. *sentiunt nec discernunt*, quomodo legitur hom. 29. in Ascens. Dom. Plerique et potiores *sentiunt nec tamen intelligunt*: quibus subiungunt ed. *nec discernunt*: quam additionem retinuimus utpote consonantem cum superiori lectione. — 5] Non legimus *commune* nisi in MS. Colb. Non legitur in cod. Bessar.

6) Marc. 16. 15.

pauperes non repellit; cum fortes humiliat, venire ad se debiles non recusat; cum nobiles colligit, simul et ignobiles apprehendit; cum sapientes suscipit, imperitorum stultitiam non contemnit. Universa ergo Deus aquis irrigat, qui dono sancti Spiritus ex omni genere hominum ad suam cognitionem vocat.

25 Possunt autem universorum nomine, ipsae morum dissimilitudines designari. Alius namque elatione erigitur, alius pondere timoris inclinatur. alius libidine æstuat, alius avaritia anhelat, alius remissione se deiicit, alius ira fervescit. Sed per doctrinam sacri eloquii, dum superbo humilitas tribuitur, timido confidentia praebetur, luxuriosus per castitatis studium ab immunditia tergitur, avarus per continentiam ab ambitionis aestu temperatur, remissus zeli rectitudine erigitur, iracundus a præcipitationis suae excitatione refrenatur, universa Deus aquis irrigat: quia vim sui sermonis in singulis iuxta morum diversitatem format, ut hoc in eius eloquio quisque inveniat, per quod virtutis necessariae germen ferat. Unde per quemdam sapientem de mannae dulcedine dicitur: « Paratum panem de coelo praestitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, atque omnis saporis suavitatem. » (1) Manna quippe omne delectamentum atque omnis saporis in se suavitatem habuit, quod videlicet in ore spiritalium, iuxta voluntatem edentium, saporem dedit: quia divinus sermo et omnibus congruens, et a semetipso non discrepans, qualitati audientium condescendit; quem dum electus quisque utiliter iuxta modum suum intelligit, quasi acceptum manna in voluntarium saporem vertit. Et quia laborem boni operis glo-

1] Sap. 16. 20.

ria sequitur retributionis, post aquarum rigationem recte subiungitur: « Qui ponit humiles in sublimi, et moerentes erigit sospitate. »

26. In sublimi humiles ponuntur: quia hi qui nunc pro Dei amore despecti sunt, tunc cum Deo iudices veniunt, sicut hoc quod paulo ante iam diximus, eisdem humilibus Veritas pollicetur, dicens: *Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël.* (1) Tunc mœrentes Dominus sospitate erigit: quia hi, qui eius desideriis accensi, prospera fugiunt, adversa patiuntur, cruciatus persequentium tolerant, seque ipsi per lamenta castigant, tanto sublimiorem tunc sospitatem recipiunt, quanto nunc cunctis mundi gaudiis devote moriuntur. Hinc est enim quod per Salomonem dicitur: *Cor quod novit amaritudinem animae suae, in gaudio eius non miscebitur extraneus.* (2) Humana etenim mens amaritudinem animæ suæ scit, cum æternæ patriæ desideriis accensa, peregrina tionis suæ pœnam flendo cognoscit: sed in eius gaudio extraneus non miscebitur, quia qui nunc amœrore compun ctionis alienus est, tunc particeps ad lætitiam consolationis non est. Hinc est quod in Evangelio Veritas dicit: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* (3) Et rursum: *Vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum et gaudium vestrum nemo auferet a vobis.* (4) Sospitate ergo Dominus mœrentes erigere dicitur,

1] Matth. 19. 28.

2) Prov. 14. 10.

3) Iohan. 16. 20 — 4] Ibid. 22.

quia pro se afflictos temporaliter, vera salute consolatur. Quod tamen de electis Dei etiam in hac vita nil obstat intelligi.

27 In sublimi quippe humiles ponuntur, quia cum se ex humilitate substernunt, altæ mentis iudicio cuncta temporalia transeunt: cumque se indignos in omnibus æstimant, rectae cogitationis examine huius mundi gloriam transcendentes calcant. Videamus humilem Paulum. Ecce discipulis dicit: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Christum.* (1) Videamus hunc humilem in sublimi iam positum. Ait: *An nescitis, quia angelos iudicabimus?* (2) Et rursum: *Conresuscitavit et consedere nos fecit in cælestibus.* (3) Fortasse hunc exterius tunc catena religabat, mente tamen positus in sublimibus fuerat, qui iam per spei suae certitudinem in coelestibus sedebat. Sancti itaque viri foris despecti sunt, et velut indigni omnia tolerant, sed dignos se supernis sedibus confidentes aeternitatis gloriam cum certitudine expectant: cumque laborant foris adversitate persecutionis, ad munitam recurrunt intrinsecus arcem mentis; et inde cuncta sub se ire despiciunt, inter quae et transire corporaliter etiam semetipsos cernunt; minas non metuunt, quia et tormenta patiendo contemnunt. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Iustus quasi leo confidens absque terrore erit.* (4) Hinc ab eo iterum scriptum est: *Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit.* (5) Quia enim recti quique

1) 2. Cor. 4. 5.
2) 1 Cor. 6. 3.
3) Ephes. 2. 6.
4] Prov. 28. 1.
5) Prov. 12. 21.

in alto intentionis suae vertice siti sunt, dum mortem moriendo non sentiunt, miro modo eos reproborum iacula et feriunt, et non contingunt. In sublimi ergo humiles sunt positi: quia unde se in omnibus despiciunt, inde contra omnia securiores fiunt.

28. Quo contra recte sub Babylonis specie per Prophetam menti reprobae dicitur: *Descende, sede in pulvere virgo filia* (1) *Babylonis, sede in terra: non est solium filiæ Chaldaeorum.* (2) Hoc enim loco humana mens virgo non incorrupta, ut arbitror, dicitur, sed infecunda. Et quia Babylon *confusio* interpretatur, recte infecunda mens Babylonis filia vocatur, quae in eo, quod nequaquam bona opera germinat, dum nullo ordine rectae vitae componitur, quasi confusione matre generatur. Sin autem virgo non infecunda dicitur, sed incorrupta, postquam statum salutis perdidit, ad confusionis suæ cumulum appellatur, quod fuit. Cui apte per increpationem dicitur divina voce: *Descende.* In alto quippe humanus animus stat, quando supernis retributionibus inhiat: sed ab hoc statu descendit, cum turpiter victus, sese defluentibus mundi desideriis subiicit. Cui bene mox additur: *Sede in pulvere.* Descendens enim in pulvere residet, quia caelestia deserens terrenis cogitationibus aspersus, in infirmis vilescit. Ubi adhuc ingeminando subiungitur: *Sede in terra.* Ac si aperte exprobrans dicat: Quia caelesti conversatione noluisti (3) te erigere, sub temetipso prostratus in terrenis actibus humiliare. Unde et necessario protinus additur: *Non est solium filiae Chaldae-*

1) Plerique *filia Babylon.* Ita etiam vet. edit.
2) Isai. c. 62.
3) In cod. Bessar. haec duo verba deleta sunt.

orum. Chaldaei namque *feroces* interpretantur. Valde autem feroces sunt, qui (1) voluntates proprias sequentes, nec suis parcere (2) motibus sciunt. Ferocia sunt terrena desideria, quae non solum contra praecepta Conditoris, sed saepe etiam contra percussionum verbera, duram atque insensibilem mentem reddunt. Sed filia ferocium solium non habet, quia mens, quæ ad amorem mundi ex pravis desideriis nascitur, atque eisdem desideriis obduratur, in eo quod se terrenis concupiscentiis subiicit, sedem iudicii amittit: nullique apud se solio praesidet, quia examine discretionis caret, et quasi a iudicii sui sessione repellitur, quia per exteriores concupiscentias vagatur. Liquet enim, quod mens, quæ intus consilii sedem perdiderit, foras se per desideria innumerabiliter spargit. Et quia agere intellecta dissimulat, caecatur recte, ut etiam nesciat, quod agat: et saepe iusto iudicio in sua ipsa voluntate relinquitur , et sub ea , quae anxie appetit laboriosa mundi ministeria, relaxatur.

29. Unde apte illic subditur: *Quia ultra non vocaberis mollis et tenera: tolle molam, et mole farinam.* (3) Constat nimirum, quod tenerae suae filiae parentes parcunt, nec duris atque servilibus hanc operibus affligunt. Omnipotens ergo Deus quasi teneram filiam vocat, quando dilectam uniuscuiusque animam a laboriosis huius mundi servitiis revocat; ne dum exterioribus actibus afficitur, ab internis desideriis obduretur. Sed Chaldaeorum filia mollis et tenera non vocatur; quia mens pravis desideriis dedita, in eo (4) quod anxie appetit huius seculi labore relinquitur, ut foras

1) Bellovac. Val-cl. et pene omnes *qui voluptates proprias.*

2) Bessar. *moribus.*

3) Vers. 1. et 2.

4) In MSS. Corb. Germ. et Colb. *quem anxie.* Bessar. *quem.*

mundo velut ancilla serviat, quae intus Deum ut filia nequaquam amat. Unde et molam tollere, ac farinam molere iubetur. Mola in gyrum ducitur, et farina profertur. Unaquaeque autem mundi huius actio mola est, quae dum multas curas congerit, humanas mentes quasi per gyrum vertit: atque ex se velut farinas proiicit, quia seducto corde, semper minutissimas cogitationes gignit.

30. Nonnunquam vero qui quietus alicuius esse meriti creditur, positus in qualibet actione denudatur, unde illic protinus subinfertur: « Denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela (1) crura, transi flumina. » (2) In administratione quippe operis turpitudo denudatur, dum vilis mens abiectaque in actionis ostentatione cognoscitur, quae quieta prius magna putabatur. Humerum mens discooperit, quando opus suum quod ignorabatur, ostendit. Crura revelat, quia quibus desideriorum passibus, lucris mundi inhiet, manifestat. Flumina etiam transit, quia actiones huius seculi, quæ quotidie ad terminum defluunt, indesinenter appetit; dumque alias relinquit, alias assequitur, quasi semper (3) de flumine ad flumen tendit. Hæc paucis per excessum diximus, ut mens a solio sanctae intentionis excussa, quo iaceat monstraremus: quia si ad ea quae super ipsam sunt, inhiare cessaverit, sub semetipsam etiam indesinenter ruit. In alto autem figitur, si amorem temporalium deserens, ad spem incommutabilis æternitatis ligatur.

---

1) Compend. Bollovac. Germ. et plerique *revela crus*, et infra *crus revelat.*

2) Ibid. 2.

3) MSS. Norm. et alii *ad flumen transit.*

31. Bene ergo dicitur: *Qui ponit humiles in sublimi.* Atque apte subiungitur: *Et mœrentes erigit sospitate.* Sæpe in hoc mundo etiam læti quilibet erecti sunt, dum de ipsa gloria suæ prosperitatis intumescunt. Sed mœrentes Dominus sospitate erigit: quia afflictos suos ad gloriam veræ lætitiæ soliditate sustollit. Sospitate quippe, non insania erecti sunt, qui in bonis actibus positi spe in Deum firma gratulantur. Nonnulli enim, sicut diximus, et iniquitates perpetrant, et gaudere non cessant: de quibus per Salomonem dicitur: *Qui laetantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis.* (1) Et rursum: *Sunt impii, qui ita securi sunt, ac si iustorum facta habeant.* (2) Hi nimirum non sospitate eriguntur, sed insania, qui superbiunt cum affligi debuerant; et inde miseri in exultatione defluunt, unde a bonis flentur. Phreneticorum videlicet sensibus similes, insaniam qua prævalent, virtutem putant: (3) qui ex morbo esse nesciunt hoc, quod amplius sanis possunt: et quasi crevisse se viribus æstimant, dum ad vitæ terminum per augmenta languoris appropinquant. Qui quia rationis sensum non habent, (4) flentur, et rident; et tanto in magna exultatione se dilatant, quanto et insensibiles malum quod patiuntur, ignorant. Sospitate ergo Dominus mœrentes erigit: quia electorum mens non de præsentis vitæ insania, sed de certitudine æternæ salutis hilarescit. Unde apte mox de hac ipsa pravorum destructione subiungitur.

1) Prov. 2. 14. — 2) Eccl. 8. 14.

3) In phreneticis scilicet vires ita crescunt, ut sanorum vires longe superent. Sed hoc non ex sospitate, non ex valetudine bona, sed ex incremento infirmitatis oriri quis nescit? Sibi ergo fucum faceret qui hinc sumeret argumentum saluti; cum incrementa illa virium signum afferant potius ingravescentis morbis et eo ad finem vitae properent phrenetici, quo validiores videntur. — 4) Bessar. *fient.*

CAPUT XVII.

Malorum saepe cassae sunt cogitationes, nec minus rea conscientia.

Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant.

22 Reproborum mentes perversis cogitationibus semper invigilant, sed plerumque eis superna dispensatio obviat: et quamvis pravitatem consilii nec fracti adversitatibus corrigant, ne tamen contra bonos prævaleant, eorum vires refrenat. Quos contra miro iudicio agitur, ut effectu quidem pravi operis careant, et tamen iustae sententiae iudicis reos conscientia addicat. Quod ergo mala cogitant, quid ipsi faciant ostendunt: quod vero mala implere nequeunt, hi contra quos cogitaverant, defenduntur. Unde et adhuc bene subditur:

CAPUT XVIII.

Quod humana consilia in eo, quod Dei consilio nituntur resistere, obsequuntur: ut de fratribus Ioseph legitur, et de Saul, et de Ionatha, et de Iudaeis Christi nomen extinguere volentibus.

Qui comprehendit sapientes in astutia eorum, et consilia pravorum dissipat.

33 Saepe enim nonnulli humana sapientia inflati, dum desideriis suis divina iudicia contraire conspiciunt, astutis eis reluctari machinationibus conantur: et quo ad votum suum vim supernae dispensationis intorqueant, callidis cogitationibus insistunt, subtiliora consilia exquirunt: sed inde voluntatem Dei peragunt, unde hanc immutare contendunt; atque omnipotentis Dei consilio dum resistere nituntur, obsequuntur, quia saepe et hoc eius dispositioni apte militat, quod ei per humanum studium frivole resultat. Sapientes ergo Dominus in ipsa eorum astutia comprehendit, quando eius consiliis humana facta etiam tunc congrue serviunt, cum resistunt. Quod melius ostendimus, si pauca ad medium gestarum rerum exempla proferamus.

34. Ioseph somnium viderat, quod suo manipulo fratrum eius se manipuli prosternebant: somnium viderat, quod Sol et luna se cum reliquis stellis adorabant.(1) Quae quia pure fratribus retulit, eorum corda protinus futurae dominationis invidia, pavorque percussit. Cumque hunc ad se venire conspicerent, malitia saeviente dixerunt: *Ecce somniator venit ille, venite occidamus eum, et videamus, quid illi proderunt somnia sua.* (2) Cumque se eius dominio subiici metuunt, somniatorem in puteum deponunt, eumque Hismaëlitis transeuntibus vendunt: qui in Ægyptum ductus, servituti subditus, luxuriae accusatione damnatus, castitatis merito adiutus, prophetiae iudicio (3) ereptus, omni Ægypto praelatus est: per supernam vero sapientiam providus frumenta congessit, et futuro periculo necessitatis obviavit.

1] Genes. 37. 5. —2) Ibid. 19. 20.
3) Corb. Germ. *erectus*. In Utic. *ereptus* et *erectus*. Bessar. *ereptus*.

Cumque in orbem (1) fames irruit, de alimentorum praeparatione solicitus Iacob, filios suos in Ægyptum misit: qui frumentorum dispensationi praepositum Ioseph nescientes inveniunt, atque ut mererentur alimenta percipere, eorum dispensatorem compulsi sunt pronis in terram cervicibus adorare. Pensemus ergo gestae rei ordinem, pensemus quo modo sapientes in ipsa sua astutia vis divina comprehendat. Ideo ab eis venditus fuerat Ioseph, ne adoraretur, sed ideo est adoratus, quia venditus. Astute namque aliquid agere ausi sunt, ut Dei consilium mutaretur, sed divino iudicio quod declinare conati sunt, retinendo servierunt. Inde quippe coacti sunt Dei voluntatem peragere, unde hanc moliti sunt astûte commutare. Sic divinum consilium dum devitatur, impletur: sic humana sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres ne Ioseph super eos excresceret: sed hoc, quod divinitus dispositum fuerat, cavendo factum est ut eveniret. Humana ergo sapientia in seipsa comprehensa est, quae voluntati Dei unde per intentionem restitit, (2) inde eius impletioni militavit.

35. Sic Saul dum David subiectum quotidiano succrescere virtutum successu conspiceret, suam ei in coniugium filiam spopondit, atque in eius dotem centum dari ab eo Philistinorum præputia petiit, ut cum provocatus miles ultra se excrescere quæreret, inimicorum gladiis traditus vitam finiret, sicut scriptum est: *Non habet rex necesse sponsalia, nisi tantum centum præputia Philistinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philistinorum*: (3) sed David dispositionis intimæ

1) Gemet. Utic. Val-cl. et alii *fames inhorruit.*

2) Ebroic. *eius intentioni militavit.*

3] 1. Reg. 18. 25.

favore roboratus, centum se dare peribuit, et ducenta præputia reportavit. Cuius nimirum operis Saul argumento superatus, superna providentia in sapientiæ suæ est consilio comprehensus; quia unde succrescentis militis vitam se extinguere credidit, virtutis (1) eius gloriam inde cumulavit.

36. Sed quia nonnunquam astute aliquid sapere etiam electi moliuntur, libet ad medium alium sapientem deducere, (2) et quomodo in internis consiliis astutia mortalium comprehendatur, demonstrare. Prudenter quippe Ionas sapere voluit, cum ad praedicandam (3) Ninivitarum pœnitentiam missus, quia electis Gentibus Iudaeam deseri timuit, prædicationis officium implere recusavit. Navim petiit, fugere Tharsis elegit: sed protinus tempestas exoritur, sors mittitur, ut videlicet cognoscatur cuius culpa mare turbetur. Ionas in culpa deprehenditur, in profundum mergitur, cetu sorbente devoratur, atque illuc gestante bellua pervenit, quo ire sponte contemnit. Ecce fugitivum Dei tempestas invenit, sors ligat, mare suscipit, bellua includit, et quia auctori suo obedire renititur, ad locum quo missus fuerat, suo reus carcere portatur. Iubente Deo ministrare homo prophetiam noluit, aspirante Deo bellua prophetam vomit. Comprehendit ergo Dominus sapientes in astutia

1] Vindocin. *Virtus eius gloria inde convaluit.*

2) Compend. Val-cl. Longip. Corb. Germ. Colb. Norman. unus Vindocin. *Et quo sinu interni consilii astutia mortalium comprehendatur demonstrare.* In Turon. legitur: *Et quod interni consilii iudicio astutia.* etc. S. Mich. et Germ. *et quos in interni consilii astutia etc.* Vet. edit. *et quomodo in interni consilii astutia comprehendatur.* In quibusdam deest *in.* Cod. Bessar. *Et quo sinu interni consilii.* Mox *contemsit.* Et postea *auctoris vocem.*

3] Ionae 1. 2. 3. Ebroic. *ad praedicandam Ninivitis pœnitentiam.*

eorum, quando et hoc in usum suae voluntatis redigit, per quod sibi voluntas humana contradicit.

37. Perscrutemur adhuc Hebraeorum sapientiam, ut videamus quid providendo prohibuit, quid prohibendo provocavit. Certe cum ad Redemptoris nostri miracula credentium turba conflueret, cum sacerdotes populi, invidiae facibus accensi, mundum post eum ire proclamarent dicentes: « Videtis quia nihil proficimus; ecce mundus totus post eum abiit: » (1) ut ab illo vim tantae concursionis abscinderent, finire eius potentiam morte conati sunt, dicentes: « Expedit ut unus homo moriatur, et non totagens pereat. » (2) Sed Redemptoris mors ad coniunctionem sui corporis, id est Ecclesiae, valuit, non ad separationem. Unde et per Legem turturi vel columbae, in figura nostri sacrificii, secari guttur praecipitur, et non penitus abscindi, ut et post mortem corpori caput inhaereat: quia videlicet « mediator Dei et hominum, » (3) id est, caput omnium nostrum, et verae mundationis hostia, unde pro nobis mortem pertulit, inde nobis verius inhaesit. Post sectionem ergo caput turturis suo corpori inhaeret: quia Christum ab Ecclesia nec mors interveniens dividit. Persecutores igitur peregerunt hoc quod perniciose moliti sunt, intulerunt mortem ut ab eo (4) absciderent fidelium devotionem: sed inde fides crevit, unde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit. Cumque se aestimant eius miracula persequendo abscidere, haec nimirum compulsi sunt nesciendo

1) Iohan. 12. 19.
2) Iohan. 11. 50.
3) 1. Tim. 2. 5.
4) Ubique MSS. habent *absciderent*, *abscidere*, et similia pro *absciderent* etc.

dilatare. Comprehendit ergo Dominus sapientes in astutia eorum, quando et hoc ad pietatis suae obsequium redigit, quod contra illum humana crudelitas exarsit.

38. Iustus namque et misericors mortalium acta disponens, alia concedit propitius, alia permittit iratus: atque ea, quae permittit, sic tolerat, ut haec in sui consilii usum vertat. Unde miro modo fit, ut et quod sine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non sit: quia dum in bonum usum mala facta vertuntur, eius consilio militant etiam quae eius consilio repugnant. Hinc enim per Psalmistam dicitur: « Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. » (1) Sic quippe eius opera magna sunt, ut per omne, quod ab hominibus agitur, eius voluntas exquiratur. Nam saepe inde perficitur, unde repelli putabatur. Hinc rursum dicitur: « Omnia quaecumque voluit Dominus fecit in cælo et in terra. » (2) Hinc Salomon ait: « Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. » (3) Restat ergo ut in cunctis, quae agimus, vim supernae voluntatis inquiramus, cui videlicet cognitae, debet nostra actio devote famulari, et quasi ducem sui itineris persequi, ne ei etiam nolens serviat, si hanc superbiens declinat. Vitari enim vis superni consilii nequaquam potest, sed magna sibi virtute hanc temperat, qui se sub eius nutibus refrenat: eiusque sibi pondera levigat, qui hanc subiecto cordis humero volens portat. Sed quia persecutorum superius memoriam fecimus, qualiter etiam ea, quae subiecta sunt, eorum caecitati congruant, ostendamus. Sequitur:

1] Psal. 110. 2.
2] Psal. 134. 6.
3) Prov. 21. 30

CAPUT XIX.

Christi persecutores in die tenebras passi sunt, et quasi caeci palparunt in meridie.

Per diem incurrent tenebras: et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.

39 Per diem tenebras incurrerunt: quia in ipsa veritatis praesentia perfidiae errore caecati sunt. Clare quippe per diem cernitur, per noctem vero nostra acies obscuratur. Persecutores igitur Redemptoris nostri (1) dum divinae virtutis miracula cernerent, et tamen de eius divinitate dubitarent; in die tenebras passi sunt, quia visum in luce perdiderunt. Hinc est quod eos ipsa lux admonet dicens: « Ambulate dum lucem habetis, ne vos (2) tenebrae comprehendant. » (3) Hinc est quod de Iudaea dicitur: « Occidit ei sol, cum adhuc esset dies. » (4) Hinc est quod vocem poenitentium in se Propheta iterum sumpsit, dicens: « Impegimus meridie quasi in tenebris; in caliginosis quasi mortui. » (5) Hinc iterum dicit: (6) « Custos quid de nocte? custos quid de nocte? Dixit custos: Venit mane et nox. » (7) De nocte etenim custos venit: quia humani ge-

1] Ebroic. et alii Norman. *dum divinae pietatis miracula.* Utic. habet utramque lectionem.
2] Vindoc. et alii, *ne tenebrae mortis vos comprehendant.*
3) Ioha. 12. 35.
4) Ierem. 15. 9.
5) Isa. 59. 10.
6] In Utic. et Germ. correcto: *Custos qui de nocte, Custos qui de nocte.*
7) Isai. 21. 11.

neris protector et manifestus in carne apparuit, et tamen hunc pressa perfidiae suae tenebis Iudæa minime agnovit. Ubi bene ex voce custodis additur: « Venit mane et nox; » quia per eius præsentiam et nova lux mundo inclaruit, et tamen in corde infidelium vetusta cæcitas remansit.

40 Bene autem dicitur: *Quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.* Hoc quippe palpando exquirimus, quod oculis non videmus. Iudæi autem aperta eius miracula viderant, et adhuc eum quasi palpantes quærebant, cum dicerent: *Quo usque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam.* (1) Ecce miraculorum lux ante oculos aderat, et tamen in (2) cordis sui tenebras offendentes, adhuc requirendo palpabant. Quorum nimirum cæcitas ad crudelitatem, crudelitas etiam usque ad aperta opera persecutionis exarsit. Sed Redemptor humani generis, persecutorum suorum manibus diu teneri non potuit. Unde et protinus subditur:

CAPUT XX.

Christus Iudæorum linguas et Gentilium gladium resurgendo superavit.

Porro salvum faciet (3) *egenum de gladio oris eorum: et de manu violenti pauperem.*

41 Ipse quippe iste pauper est, de quo per Paulum di-

1) Iohan. 10 24.
2) Bessar. *In cordibus suis.* Mox delevit *egenum* quod scripserat.
3) Deest *egenum* in Compend. Norman. etc. hic et deinceps, ubi idem textus profertur.

citur: *Propter nos egenus factus est, cum dives esset.* (1)Et quia Iudæi accusando Dominum tradiderunt, quem traditum gentiles (2) occiderunt, potest per oris gladium, accusantium Hebræorum lingua signari, de quibus per Psalmistam dicitur: *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum machæra acuta*; (3) quia Evangelio etiam teste, clamaverunt: *Crucifige, crucifige.* (4) Per violenti vero manum, ipsa crucifigens gentilitas exprimi potest, quæ in Redemptoris morte Hebræorum voces opere implevit. Deus itaque hunc pauperem et de violenti manu et de oris gladio salvum fecit, quia videlicet Redemptor noster et vires gentilium, et linguas Iudæorum (5) moriendo ex humanitate pertulit, sed ex divinitatis suæ potentia resurgendo superavit. (6) Qua videlicet resurrectione, quid aliud agitur, nisi ut ad spem vitæ subsequentis, infirmitas nostra roboretur? Unde et bene mox subditur:

CAPUT XXI.

Suorum spem Christus solidavit.

Et erit egeno spes.

42 ERepto quippe paupere, egenus ad spem reducitur, quia humilis fidelium populus Redemptore moriente, pavore concutitur, sed resurgente, solidatur. Ipsos namque primos huius populi pauperes, electos videlicet prædicatores,

1) 2. Cor. 8. 9.

2] Pro *occiderunt*, quod legitur in MSS. Gilot. et al. recent. habent *crucifixerunt.* — 3] Psal. 56. 5. Confer Pater. in Psal. cap. 124.

4) Luc. 23. 21.

5) Alibi *Ebraeorum.* — 6) Vaticana edito: *superavit*; *quia videlicet resurrectione*, etc.

visa eius mors perculit, sed resurrectio ostensa reparavit. Salvato ergo paupere, spem egenus recipit: quia resurgente in carne Domino, fidelis quisque ad aeternae vitae fiduciam convalescit. Sed ecce iam in manifesta ostensione veritas venit, iam carnis mortem pertulit, eamque resurgendo destruxit, (1) iam resurrectionem gloria ascensionis honoravit: et tamen Hebraeorum lingua adhuc eum contumeliis lacessere non desinit, quos nimirum æquanimiter tolerat, ut alios tolerando convertat, atque alios minime conversos quandoque districtius feriat. Tunc enim lingua infidelium ab effrenatione (2) vanae suae loquacitatis obmutescet, cum venire eum iustum iudicem viderit, quem nunc iniuste iudicavit. Unde et bene subditur:

CAPUT XXII.

Iudaei a contumeliis in Christum cessabunt. -- Sensus moralis: Invidorum tenebrae et anxia malitia.

Iniquitas autem contrahet os suum.

43 Os enim suum nunc adhuc iniquitas dilatat; quia humani generis Redemptorem lingua infidelium contumeliis lacessere nequaquam cessat. Sed tunc os contrahet, cum hoc quod non vult per studium, (3) per supplicium claudet. Quod tamen bene accipi etiam de conversis persecutoribus potest. Salvato enim paupere, dum egenus ad spem redit, contracto ore iniquitas obmutescit: quia resurrectio-

1) Vindoc. *Iam resurrectionis gloriam ascensione honoravit.*
2] In Maurina deest *vanæ*. — 3) Deest. *per* in Gemet.

nis eius clarescente miraculo dum copiosa multitudo infidelium credit, a Redemptoris sui iniuriis contumeliisque cessavit. Os enim suum, quod Deum deridendo aperuit, iam formidando contraxit.

44. Libet haec moraliter, postposita Iudaeorum significatione, transcurrere , atque a pravis generaliter quo modo agantur indagare. Iniquorum quippe hominum mentes cum quaedam a proximis bene gesta conspiciunt, in extenso livoris sui (1) equuleo torquentur, et gravem malitiae suae poenam sustinent, cum bona in aliis tabescentes vident. Recte itaque dicitur: *Per diem incurrent tenebras.* Quia mens eorum cum de aliena melioratione affligitur, de radio lucis obscuratur: quia saepe in proximis dum bona aperta considerant, si qua mala lateant investigant, et solicitis inquisitionibus laborant, si quid forte, quod accusare possint, inveniant. Sana quidem membra conspiciunt, sed clausis cordis oculis, vulnus palpantes quaerunt. Unde et bene subditur: *Et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.* Dies boni operis in proximo exterius lucet: sed quasi in nocte palpant, quia livoris sui intus tenebras tolerant. Per venire ad aliqua, quae reprehendant satagunt, detractionis aditum quærunt: sed quia hunc invenire non valent, caeci exterius (2) circumeunt. Quod bene exprimitur, cum Loth, protegentibus Angelis, in domo eius Sodomitae ostium non invenerunt sicut scriptum est: *Vim faciebant Loth vehementissime: et iam proximum erat, ut frangerent fores, et miserunt manum viri, et introduxerunt, ad se Loth, clauseruntque ostium, et eos, qui erant foris, percusserunt caecitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non*

1) Bessar. *aculeo.*

2) Bessar. *remanent et circumeunt.* Mox *effringerent.*

possent. (1)Quid est, quod malis adversantibus, intra domum Loth reducitur et munitur, nisi quod iustus quisque dum pravorum insidias sustinet, ad mentem revertitur, et imperterritus manet? Sodomitæ autem viri in domo Loth hostium invenire nequeunt: quia corruptores mentium contra vitam iusti nullum accusationis aditum deprehendunt. Percussi enim cæcitate quasi domum circumeunt, quia invidentes facta dictaque perscrutantur. Sed quia eis de vita iusti fortis undique ac laudabilis actio obviat, errantes nihil aliud , quam parietem palpant. Bene ergo dicitur: « Quasi in nocte sic palpabunt in meridie: » quia dum bonum, quod vident, accusare nequeunt, cæcati malitia, malum, quod non vident, ad accusationem quærunt.

45 Ubi et recte subiungitur: « Porro salvum faciet egenum de gladio oris eorum, et de manu violenti pauperem» Pauper quippe est , quisquis apud semetipsum elatus non est. Unde et per Evangelium Veritas dicit: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. » (2) Duobus autem modis ad culpam unusquisque pertrahitur. Aut enim delectatione perducitur, aut terrore superatur. Gladius namque oris est iniquitas persuasionis: manus autem violenti, est adversitas potestatis. Sed quia veraciter humilis, qui hoc loco pauper vocatur, quo nulla huius mundi prospera appetit, eo audenter etiam adversa contemnit, recte dicitur: « Salvum faciet egenum de gladio oris eorum, et de manu violenti pauperem. » Ac si aperte diceretur: Sic in se Deus mentes humilium solidat, ut eas ad perpetrandam nequitiam nec blandimenta suasionum pertrahant, nec dolores suppliciorum frangant. Spes quippe in

1) Genes. 19. 9. 10. 11. Confer Paterium in Genes: cap. 48.
2) Matth 5. 3.

æternitatem animum erigit, et idcirco nulla mala exterius, quæ tolerat, sentit. Unde et subditur: « Et erit egeno spes.» Ad cuius spei videlicet fructum cum pauper pervenerit, omnis elatus obmutescit. Unde et adhuc subditur: « Iniquitas autem contrahet os suum. » Nunc enim malus bonis derogat, et recta, quæ agere negligit, hæc in aliis obtrectando lacerare non cessat. Sed tunc iniquitas os suum contrahit, cum iustis quanta suppetat gloria retributionis agnoscit. Tunc enim ei loqui contra bonos non vacat, quia malorum suorum digna retributione linguam tormenta ligant. Unde bene, Anna prophetante, dicitur: « Pedes sanctorum suorum servabit, et impii in tenebris conticescent. » (1) Sed ut electus quisque æterna supplicia evadat, et ad perennem gloriam pauper ascendat, debet hic assiduis flagellis atteri, quatenus in iudicio valeat purgatus inveniri. Ipso namque infirmitatis nostræ pondere deorsum quotidie ducimur, (2) nisi mira manu artificis per subvenientia flagella relevemur. Unde et subditur:

CAPUT XXIII

Assiduis flagellis hic atteri electus debet.

Beatus homo, qui corripitur a Domino.

1) 1. Reg. 2. 9.

2) MSS. Norm. *nisi misericordia artificis.* Utic. Praeter hanc lectionem aliam exhibet, scilicet, *nisi misericordi manu artificis.*

46 Prima virtus est, (1) ne perpetrari debeant, vitare peccata: secunda autem, saltem perpetrata corrigere. Sed plerumque culpas non solum imminentes minime vitamus, verum etiam nec commissas agnoscimus. Et peccatorum mens tanto altius tenebrescit, quanto nec damnum suae cæcitatis intelligit. Unde fit plerumque divini muneris largitate, ut culpam poena subsequatur; et flagella oculos delinquentis aperiant, quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, ut excitetur: quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus consideret quo iacet. Hinc itaque ipsa asperitas correptionis, origo fit luminis. Unde et per Paulum dicitur: « Omne quod arguitur, a lumine manifestatur: » (2) argumentum enim salutis est vis doloris. Hinc est enim, quod Salomon ait: « Curatio cessare faciet peccata maxima. » (3) Hinc iterum dicit: « Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit.» (4) Hinc voce angelica Dominus ad Iohannem loquitur, dicens: « Ego quos amo, redarguo et castigo. » (5) Hinc Paulus ait: « Omnis autem disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudii, sed moeroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit iustitiae. » (6) Quamvis

1). Hic variant MSS. Unus Vindoc. et Colb. habent, *ne perpetrare debeant peccata.* Alter Vindoc. *ne perpetrare debeant praemeditata peccata.* Reg. Ebroic. et alii Norman. *ne perpetrare debeant vetita peccata.* Germ. et Corb. pro *vetata* habet *vitata peccata.* Alii *ne perpetrari debeant, vitare peccata.* In cod. Bessar. *ne perpetrari debeant peccata.*

2) Ephes. 5. 13.

3) Eccl. 10. 4.

4] Hebr. 12. 6.

5) Apoc. 3. 19. — 6) Heb. 12. 11.

ergo convenire simul nequeant dolor et beatitudo, recte tamen nunc dicitur: « Beatus homo, qui corripitur a Domino: » quia per hoc, quod peccator dolore correptionis premitur, quandoque ad beatitudinem, quæ sine interventu est doloris, eruditur. Sequitur:

CAPUT XXIV.

Quibus modis vulnerat Deus, quos ad salutem reducere curat.

Increpationem ergo Domini ne reprobes.

47 Quisquis pro culpa percutitur, sed in querela suae percussionis elevatur, increpationem Domini reprobat: quia hanc iniuste se perpeti accusat. Qui autem non pro purgatione criminis, sed pro fortitudinis probatione feriuntur, cum causas suae percussionis inquirunt, nequaquam increpationem Domini reprobare dicendi sunt: quia in semetipsis (1) satagunt invenire quod nesciunt. Unde et beatus Iob ad libertatis verba inter percussionis verbera erumpens, tanto de se rectius iudicia ferientis interrogat, quanto in semetipso verius causas (2) passionis ignorat. Eliphaz itaque, quia hunc percussum non probationis examine, sed purgationis aestimavit, dum libere inter flagella loqueretur, reprobasse Dei increpationem credidit. Quem apte etiam haereticorum tenere speciem diximus, qui omne

1] Additur in ed. *castigando*, quod redundat, et abest a MSS.
2) Editi loco *passionis* adhibent *persecutionis*.

quod a sancta Ecclesia recte agitur, apud iudicium suum semper ad vitium tortitudinis inflectunt. Quia vero bona intentione ad loquendum ducitur, sed non curat discernere cui loquatur, adhuc supernae dispensationis moderamina praedicando subiungit, dicens:

CAPUT XXV.

Duobus modis Deus ad salutem vulnerat.

Quia ipse vulnerat et medetur; percutit, et manus eius sanabunt.

48. Duobus modis omnipotens Deus vulnerat, quos reducere ad salutem curat. Aliquando enim carnem percutit et mentis duritiam suo pavore tabefacit. Vulnerando ergo ad salutem revocat cum electos suos affligit exterius, ut interius vivant. Unde per Moysen quoque loquitur, dicens: « Ego occidam, et vivere faciam: percutiam, et ego sanabo. » (1) Occidit enim ut vivificet; percutit, ut sanet; quia idcirco foras verbera admovet, ut intus vulnera delictorum curet. Aliquando autem etiam si flagella exterius cessare videantur, intus vulnera infligit: quia mentis nostræ duritiam suo desiderio percutit. Sed percutiendo sanat, quia terroris sui iaculo transfixos, ad sensum nos rectitudinis revocat. Corda enim nostra male sana sunt, cum nullo Dei amore sauciantur, cum peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt, cum erga infirmitatem proximi nec quamli-

1) Deut. 32. 39. Conf: Paterium in *Deuter*: Cap. 24.

bet minimo affectu languescunt. Sed vulnerantur, ut sanentur: quia amoris sui spiculis mentes Deus insensibiles percutit, moxque eas sensibiles per ardorem caritatis reddit. Unde et sponsa in Canticis canticorum dicit: « Vulnerata caritate ego sum. » (1) Male enim sana anima, atque in huius exilii (2) stratum cæca securitate prostrata nec videbat Dominum, nec videre requiriebat, percussa autem caritatis eius spiculis, vulneratur in intimis affectu pietatis, ardet desiderio contemplationis, et miro modo vivificatur ex vulnere quæ prius mortua iacebat in salute; æstuat, anhelat, et iam videre desiderat quem fugiebat. Percussione ergo ad salutem reducitur, quæ ad securitatem quietis intimæ, amoris sui perturbatione revocatur. Sed cum sauciata mens anhelare in Deum cœperit, cum cuncta mundi huius blandimenta despiciens, ad supernam patriam per desiderium tendit, ad tentationem ei protinus vertitur, quidquid amicum prius in seculo blandumque putabatur. Nam qui peccantem amare consueverant, recte viventem crudeliter impugnant. Et erectus in Deum animus, carnis suæ bella tolerat, in qua prius vitiis serviens, delectabiliter iacebat: voluptates priscæ ad memoriam redeunt, et contradicentem mentem gravi certamine affligunt. Sed, quia dum transitorio labore atterimur, a perpetuo dolore liberamur, apte subiungitur:

CAPUT XXVI.

Quod in praesenti vita electos suos non per-

1] Cant. 2. 5. sec: 70. — Conf. Paterium in *Cant.* c. 9.

2) In ed. *exilii statu. Stratum* invenimus in Compend. Val-cl. ac Norman. Corb. Germ. habet, *exilii statim caeca securitate.* Cod. Bessar. habet *in huius exilii caeca securitate prostrata.*

mittit Deus tentari, supra id, quod possunt, donec huius vitae septimana completa, nulla eos deinceps tentatio tangat.

In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum.

49 Quid enim senario numero, quem septimus sequitur, nisi praesentis vitae operatio decursusque signatur? Sexto quippe die omnia perficiens, hominem condidit, et septimo die Deus requievit. (1) Qui scilicet septimus vesperam non habet: quia subsequentem requiem nullus iam terminus claudit. Perfectis ergo omnibus, requies sequitur, quia post bona vitae praesentis opera, retributio aeternae quietis invenitur. In sex itaque nos tribulationibus Dominus liberat, ne nos in septima malum tangat: quia per paternae pietatis eruditionem praesentis vitae labore nos atterit, sed in adventu iudicis a verbere abscondit, ut tanto tunc ad salutem certiores exhibeat, quanto nunc nos flagella durius secant. Qui apte mox et mala vitae praesentis, et adiutoria supernae protectionis enumerans subdit:

CAPUT XXVII.

Deus dum verbi sui pabulo mentes reficit, contra tentationes fortes reddit.

In fame eruet te de morte; et in bello de manu gladii.

50 Sicut fames carnis, est subtractum subsidium corporis, ita et fames mentis, est silentium divinæ locutionis. Unde recte per Prophetam dicitur: « Emittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini. » (1) Et quia humanam mentem cum divina allocutio deserit, contra eam carnis tentatio invalescit, apte subiungitur: « Et in bello de manu gladii. »(2) Bellum quippe patimur, cum carnis nostræ tentationibus impugnamur: de quo nimirum bello per Psalmistam dicitur: (3) « Obumbra caput meum in die belli. » (4) Quia igitur reprobi dum fame verbi Dei deficiunt, etiam belli gladio transfiguntur, electos suos Dominus et in fame a morte eripit, et in bello a gladio abscondit: quia eorum mentes dum verbi sui pabulo reficit, contra tentationes corporis fortes reddit. Sed sunt nonnulli, qui etsi ex divino eloquio ab interna se fame reficiunt, si iam (5) contra tentationes corporis, continentiæ virtute fulciuntur; adhuc tamen percuti humanis detractionibus metuunt, et sæpe dum linguarum iacula formidant, peccati se laqueo strangulant. Unde et apte subditur:

1] Amos. 8. 11.

2) Confer Paterium. in Psal. cap. 268.

3) Sic pler. MSS. quomodo etiam extat in Rom. Psalt. In perpaucis *obumbrasti caput*. In Corb. Germ. *obumbravit caput*. In uno Reg. ut in ed. *obumbrasti super caput*.

4) Psal. 139. 8.

5) Vindoc. *si iam contra tentationes, praelia continentiae virtute fulciuntur*. Colb. Corb. Germ. Compend. et Turon. *Si iam contra tentationis* (*vel tentationum*) *praelia continentiae virtute fulciuntur*. Utic. et aliqui Norm. *se iam contra tentationes carnis, continentiae virtute fulciunt adhuc* etc. Bessar. *contra tentationum praelia, continentiae virtute ful.*

CAPUT XXVIII.

Contra flagellum linguæ.

A flagello linguae absconderis.

51 Flagellum linguae est exprobratio illatae contumeliae. Flagello linguae bonos feriunt, qui eorum opera irridendo persequuntur. Saepe enim lingua a bono opere dum vituperat, revocat; et quasi flagellum se exerit, quia dorsum timidæ mentis caedit. Hoc flagellum linguae, electae menti insidiari Propheta conspexerat, cum supernum adiutorium pollicens dicebat: « Ipse liberabit (1) de laqueo venantium et a verbo aspero. (2)» Venantes enim nihil aliud quam carnem quaerunt. Sed e venantium laqueo, atque ab aspero verbo eripimur, quando et insidias carnalium, et irrisionum probra despiciendo superamus. Aspera quippe eorum verba sunt, quae bonis nostris itineribus adversantur. Sed asperitatem verbi evadere, est irrisiones detrahentium dissimulando calcare. Sancta ergo anima a flagello linguae absconditur: quia dum in hoc mundo honorem laudis non quaerit, nec contumelias detractionis sentit. Sed sunt nonnulli, qui iam derogantium verba despiciunt, iam irrisiones pro nihilo attendunt: adhuc tamen poenas corporis cruciatusque pertimescunt. Antiquus namque adversarius ut a

1) Utic. et Pler. MSS. *liberabit te*, sicut etiam habent Hebr. textus, Athanas. Sixtina editio etc. Theodoretus legit *liberabit me* adstipulante Augustino qui habet *eruet me*. Bessar. *liberabit me*.

2) Psal. 9. 2. Conf. quoque Paterium in Psal. cap. 188.

recta intentione nos retrahat, multiformiter impugnat: et tentationem nostram modo verbi fame, modo carnis certamine, modo flagello sermonis, modo calamitate persecutionis aggreditur. Sed quia perfectus quisque cum in seipso vitia vicerit, statim mentem etiam contra vulnera passionis accingit, apte subiungitur:

CAPUT XXIX.

Contra multiformem adversarium pugnantes multiplicius nos parare debemus.

Et non timebis calamitatem, cum venerit.

52 Sancti enim viri, quia contra multiformem adversarium se pugnare considerant, semetipsos in certamine multipliciter parant. Habent enim contra famem, divini verbi pabulum: contra belli gladium, continentiae scutum: contra flagellum linguae, protectionem patientiae: contra exterioris calamitatis damnum, interni amoris adiutorium. Unde miro modo agitur, ut quo eos hostis callidus numerosius tentat, eo circumspecti Dei milites virtutibus ditiores fiant. Et quia electi quique, dum praesentis vitae certamina fortiter tolerant, in terrore sibi venturi iudicii securitatem parant, recte subiungitur:

CAPUT XXX.

Quod damnatis nulla humanitate compa-

rientur electi et sic solidi erunt, ut ultra nec timore, nec dolore ullo affici possint.

In vastitate, et fame ridebis.

53 Tunc quippe reprobi vastitatem famemque passuri sunt, cum damnati in extremo iudicio ab aeterni panis visione separantur. Scriptum namque est: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei.* (1) Et per semetipsum Dominus dicit: *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi.* (2) Simul ergo eos vastitas famesque cruciat, qui non solum foris tormenta sentiunt, sed intus etiam inediae peste moriuntur. Vastat igitur géhenna, quia concremat: fames interficit, quia suam illis faciem Redemptor abscondit. (3] Bene namque retributionem interius exteriusque recipiunt: quia et cogitando miseri, et operando deliquerunt. Unde bene per Psalmistam dicitur: « Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis. » (4) Quod enim ab igne devoratur, ab exteriori parte accenditur: clibanus vero interius inflammatur. In tempore ergo vultus Domini iniusti omnes et ut clibanus ponuntur, et ab igne devorantur: quia apparente iudice, cum a visione illius eorum multitudo repellitur, et intus per desiderium ardet conscientia, et foris carnem cruciat gehenna.

---

1) Isaia 26. 10. sec: Septuaginta.

2) Ioan. 6. 51.

3) MSS. Gemet. *poenae namque retributionem.* Et cod. Bessar. *poenae.*

4) Psal. 20. 10. et conf. Paterium *Except.* in *Psal.* 20. 10.

54 Potest etiam flagellum linguæ sententia ultimæ animadversionis intelligi, qua districtus iudex reprobis dicet: « Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. » (1) Iustus ergo a flagello linguae atque a calamitate veniente absconditur: (2) quia in tanta districtione sententiae, blanda tunc iudicis voce refovetur, cum dicitur: «Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; hospes eram, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me; in carcere eram, et venistis ad me. » (3) Quibus præmittitur: « Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. » (4) In vastitate ergo et fame iustus ridebit: quia cum iniquos omnes extrema ultio percutit, ipse de gloria dignae retributionis hilarescit. Nec damnatis iam tunc ex humanitate compatitur; quia divinae iustitiae per speciem inhærens, inconcusso districtionis intimæ vigore solidatur. Erectas namque in claritate supernæ rectitudinis electorum mentes nulla (5) misericordia afficit: quia has a miseriis altitudo beatitudinis alienas reddit. Unde bene etiam per Psalmistam dicitur: « Videbunt iusti et timebunt, et super eum ridebunt, et dicent: Ecce homo, qui non posuit (6) Deum adiutorem suum! [7] Iniquos enim iusti nunc vident et metuunt: tunc visuri sunt et ridebunt. Quia enim modo ad eorum labi imitationem possunt, hic habent formidinem,

1) Matth. 25. 41.
2) Ebroic. quia *intenta districtione.*
3) Ibid. 35. et 36.
4) Ibid. 34.
5) Bessar. an rectius *miseria.* Mox *adiutorem sibi.*
6) Gemet. *Deum adiutorium sibi.*
7) Psal. 51. 8. 9.

quia vero damnatis tunc prodesse nequeunt, illic non habent compassionem. Æterno itaque supplicio deditis non esse miserendum, in ipsa qua beati sunt iustitia iudicantis legunt: qui, quod suspicari fas non est, qualitatem sibi perceptæ felicitatis imminuunt, si in regno positi volunt quod implere nequaquam possunt. Sed quisquis ad vitæ præcepta se dirigit, priusquam præmia æterna percipiat, hic iam initia secuturae in perpetuum securitatis degustat; ut antiquum hostem non metuat, ut interveniente mortis articulo violentos eius impetus nullatenus perhorrescat.

55 Iustis namque initium retributionis, est ipsa plerumque in obitu securitas mentis. Unde et recte subiungitur:

CAPUT XXXI.

Sæpe in obitu percipiunt Iusti securitatem mentis.

Et bestiam terrae non formidabis.

56 Callidus quippe adversarius bestia terrae dicitur, quia ad rapiendas mortis tempore peccatorum animas violentia crudelitatis efferatur. Quos enim viventes blandiens decipit, morientes sæviens rapit. Quo contra de electorum Ecclesia per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: « Mala bestia non transibit per eam. » (1) Illi igitur terræ bestiam morientes timent, qui conditoris sui potentiam viven-

1) Isai. 35. 9.

tes non timent. Sancti etenim viri quia divinæ se formidini medullitus subdunt, omne de adventu adversarii pondus timoris abiiciunt. (1) Hinc est enim quod Psalmista Dominum exorat, dicens: « Ne quando rapiat ut leo animam meam » (2) Hinc rursus ait: « Exaudi Deus orationem meam (3) cum tribulor, a timore inimici eripe animam meam. » (4) Viventes quippe perfecte timent iudicem, ne morientes metuant accusatorem. Bene ergo dicitur: « Et bestiam terræ non formidabis. » Ac si aperte diceretur: Quia a blandiente hoste modo non vinceris, hunc sævientem postmodum non timebis. Sed cum bene vivitur, valde cavendum est, ne mens despectis ceteris, de gloria singularitatis elevetur. Unde apte ad memoriam bonum sociale reducitur, cum protinus subinfertur:

CAPUT XXXII.

Pie viventibus cavenda singularitas.

Sed cum lapidibus regionum pactum tuum.

57 Quasi distinctae in mundo regiones sunt Ecclesiae gentium, quae in una fide positae, morum linguarum que diversitate dividuntur. Quid ergo per regionem lapides, nisi Ecclesiarum electos accipimus? quibus primi instructoris

1) Alibi: *subiiciunt.* — 2) Psal. 7. 3.

3) Coccius ac deinceps *cum deprecor*, reluctantibus alius et MSS quibus concinit. Rom. Psalterium. iuxta tamen textum Heb. potius legendum *deprecor,* quam *tribulor*: — 4) Psal. 63. 1.

voce dicitur: « Vos autem tamquam lapides vivi superaedificamini. » (1) De quibus sanctae Ecclesiae Dominus per prophetam pollicetur, dicens? « Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos. » (2) Qui igitur recte vivit, pacto se cum lapidibus (3) regionum iungit, quia in eo, quod mundi desideria superat, virtam suam proculdubio ad sanctorum precedentium imitationem ligat. Sed cum a mundi (4) actione disiungitur, malignorum spirituum impugnationes crescunt: quae tamen quo magis in moerore quemquam atterunt: eo Conditori humilius subdunt. Unde et subiungitur:

CAPUT XXXIII.

Acriores hostis insidiae, ad gratiae adiutorium postulandum nos compellunt.

Et bestiae terrae pacificae erunt tibi.

58 Notandum prius est, quod non ait, Pacatæ, sed Pacificæ: videlicet, non quia pacem habent, sed quia pacem faciunt. Hostes quippe callidi dum insidiantur, affligunt: sed afflicta mens tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quanto in hoc ærumnoso exilio laboriosius vivit: et verius se gratiæ sui adiutoris humiliat, cum contra se insidias hostium acriores pensat. Terræ ergo bestiæ pacificæ

1) 1. Pet. 2. 5. -- 2) Isa. 54. 11.

3) Alibi deest *cum*.

4) Ita MSS. At editi *a mundi dilectione*.

electis fiunt: quia maligni spiritus, cum bonorum corda adversantes deprimunt, hæc nolentes ad amorem Domini impellunt. Inde ergo cum Deo pax robustior oritur, unde nobis ab adversariis durior pugna generatur.

59 Possunt etiam per terræ bestias, motus carnis intelligi, qui dum mentem nostram irrationabilia suadendo lacessunt, contra nos bestialiter insurgunt. Sed cum cor sub divina lege deprimitur, etiam carnis incentiva detumescunt: ut etsi tentando submurmurant, nequaquam tamen usque ad effectum operum, quasi ad aperti morsus rabiem exurgant. Quis enim adhuc in hac corruptibili carne subsistens, has terræ bestias plene edomat, cum ille ad tertium cælum raptus egregius prædicator dicat: « Video aliam legem in membris meis repugnantem legis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis?» (1) Sed aliud est has bestias in campo operis sævientes aspicere, aliud intra cordis (2) caveam frementes tenere. Redactæ namque intra claustra continentiæ, etsi adhuc tentando rugiunt, usque ad morsum tamen, ut diximus, actionis illicitæ non excedunt. Pacificæ itaque sunt terræ bestiæ: quia motus carnis etsi per desideria palpitant, aperta nos tamen contradictione operis non impugnant. Quamvis per hoc ipsum quod pacificæ dicuntur, etiam id, quod de malignis spiritibus diximus, non inconvenienter accipitur. Motus etenim carnis pacem nobis cum Deo faciunt, cum tentando contradicunte.

60 Nam iusti mens in eo, quod ad superna dirigitur, ex corruptibili corpore (3) gravi bello fatigatur. Quae si quando a desideriis caelestibus, huius mundi qualibet minima dele-

1] Rom. 7. 23. -- 2) Bessar. *foveam*. -- 3) Alibi: *carne*.

ctatione tardatur, ipso bello suae tentationis impellitur, ut illud toto corde diligat, quod contradictio nulla perturbat. Unde fit, ut quietem intimam ad memoriam revocet, et carnis suae illecebras fugiens, ad illam pleno amore suspiret. Considerare enim ex tentatione unusquisque compellitur, unde (1) vel ex quo cecidit, qui postquam Dei pacem deseruit, rixam sibi contra se (2) exurgere ex semetipso sentit, et tunc verius videt (3) secura Dei dilectione, quid perdidit: quia ad se contumeliam invenit. Pacem ergo nobis terrae bestiae faciunt, quia motus carnis, dum nos tentando lacessunt, ad amorem quietis intimae impellunt. Bene autem subditur:

CAPUT XXXIV.

In scripturis pax plena et pax in choata.

Et scies, quod pacem habeat tabernacnlum tuum.

61 In scriptura sacra aliter pax plena dicitur, atque aliter inchoata. Inchoatam quippe pacem Veritas discipulis dederat, cum dicebat: « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. » (4) Et plenam Simeon desideraverat, cum exoraret dicens: « (5) Nunc dimittis servum tuum, Domi

1) In editione Maurina deest *vel ex*.
2) Aliqui *esurgere semetipsum sentit*, Cod. etiam Bessar. *semetipsum*.
3) Alibi: *de se secura* etc. -- 4) Ioan. 14. 27. -- 5) Bessar. *dimitte*. Gemet. Corb. et aliqui, *nunc dimitte*. Ita etiam vet. edit. Basil. quod magis respondet textui Graeco.

ne , secundum verbum tuum in pace » (1) Pax enim nostra ex desiderio Conditoris inchoatur, ex manifesta autem visione perficitur. Plena quippe tunc erit, cum mens nostra nec ignorantia cæcatur, nec carnis suæ impugnatione concutitur. Sed quia eius exordia tangimus, cum vel mentem Deo, vel carnem menti subiugamus, tabernaculum iusti habere pacem dicitur: quia videlicet eius corpus (2) quod mente inhabitat, a perversis desideriorum motibus (3) sub iustitiae dispositione refrenatur. Sed quid prodest per continentiam carnem restringere, si mens se per compassionem nesciat in proximi amore dilatare? Nulla namque est castitas carnis, quam non commendat suavitas mentis. Unde post pacem tabernaculi apte subiungitur:

CAPUT XXXV.

Se quisque in altero cogitet et amet.

Et visitans speciem tuam, non peccabis.

62 Species quippe hominis est alter homo. Recte enim species nostra dicitur proximus noster: quia in illo cernimus quid ipsi sumus. Corporali enim visitatione (4) ad proximum gressuum accessu imus; spiritali vero, non gressu, sed affectu, ducimur. Speciem ergo suam visitat, quisquis ad eum, quem sibi similem per naturam conspicit, passibus amoris tendit: ut in altero sua considerans, ex se

1] Luc. 22. 29.

2) Gussanv. *quo mens inhabitat.* Ed. alii *quod mente inhabitatur.* Sequimur lectionem MSS. Vind. Bellov. Normam. Compend. Corb. Germ.

3) Apud Bartol. et al. antiq. insertum legitur *prius inquietaverat, nunc* subinde Coc. pro *inquietaverat* reposuit *inquietantem.* Ab his additamentis purgavimus textum ope MSS.

4) Bessar *visitatione accedimus ad proximum gressu.*

ipso colligat, qualiter infirmanti alteri condescendat. Speciem suam visitat, qui ut in se alterum reficiat, se in altero pensat. Hinc namque per Moysen Veritas cum gesta describeret, gerenda signabat, dicens: « Protulit terra herbam virentem et afferentem semen iuxta genus suum; lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. » (1) Lignum quippe secundum speciem suam semen producit, cum mens nostra (2) ex se considerationem in alterum colligit, et recti operis germen parit. Hinc quidam sapiens dicit: « Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. » (3) Hinc in Evangelio Dominus dicit: « Quae vultis ut faciant vobis homines, (4) et vos eadem facite illis. » (5) Ac si aperte diceret: Speciem vestram in altero visitate, atque ex vobismetipsis cognoscite, quid vos oporteat aliis exhibere. Hinc Paulus ait: « Factus sum Iudaeis tamquam Iudaeus, ut Iudaeos lucrarer: et his qui sub Lege sunt, quasi sub Lege essem, cum ipse non essem sub Lege, ut eos qui sub Lege erant, lucrifacerem: et his qui sine Lege sunt, quasi sine Lege essem, cum sine Lege Dei non essem, sed in Lege essem Christi. » (6) Et paulo post: « Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. » (7) Neque enim egregius praedi-

1] Genes 1. 12.

2] Editi *ex sui consideratione se in alt. coll.* Veram lect. suppeditarunt MSS. Compend. Val-cl. Turon. etc.

3) Tob. 4. 16.

4- Bessar. *bona, et vos.*

5] Matt, 7, 12.

6- 1. Cor. 5. 20. et 21.

7- Ibid. 22.

cator, (1) ut quasi Iudaeus fieret, ad perfidiam erupit; neque ut quasi sub Lege esset, ad carnale sacrificium rediit; neque ut omnibus omnia fieret, simplicitatem mentis in erroris varietatem commutavit: sed condescendendo appropinquavit infidelibus, non cadendo; ut videlicet singulos in se suscipiens, et se in singulos transfigurans, compatiendo colligeret, si ita ipse, ut illi, esset, quid impendi sibi ab aliis recte voluisset: et tanto verius unicuique erranti concurreret, quanto salutis eius modum ex propria consideratione didicisset. Bene ergo dicitur: « Et visitans speciem tuam non peccabis: » quia tunc peccatum plene vincitur, cum ex sua similitudine unusquisque perpendit, quomodo in proximi dilectione dilatetur. Cum vero a vitiis caro restringitur, cum mens virtutibus exercetur; restat ut loquendo quisque doceat vitam quam moribus servat.

63. Ille namque uberes fructus prædicationis colligit, qui semina bonæ operationis præmittit. Unde post pacem tabernaculi, et speciei nostræ visitationem, recte subiungitur:

CAPUT XXXVI.

Semen iusti multiplex.

Et scies quoniam multiplex erit semen tuum, et progenies tua sicut herba terrae.

64. Post pacem quippe tabernaculi, post speciei nostrae visitationem, semen iusti multiplex surgit: quia nimirum post membrorum macerationem, ac morum magnitudinem,

1] Nota diligenter quomodo intelligendum sit quod Apostolus Paulus, et cum eo omnes Apostoli spiritu repleti, omnibus omnia fieri ex charitate possint, ut Christo omnes lucrifaciant.

tanto ei fecundius praedicationis verbum tribuitur, quanto hoc in eius pectore perfecti operis exaratione praevenitur. Ille namque bene loquendi facundiam accipit, qui sinum cordis (1) per recte vivendi studia extendit. Nec conscientia loquentem praepedit, cum vita linguam antecedit. Hinc est, quod Ægyptii servitio publico, Ioseph dispensante subiecti, cum iuri regis semetipsos tradentes humiliant, frumenta etiam ad (2) semen reportant. Frugem quippe ad esum etiam liberi accipimus, cum ex sacro eloquio pascimur, et tamen ad quaedam, quae in hoc mundo appetimus, in nostris voluptatibus (3) vagamur. Sed servi facti, et ad semen frumenta percipimus, quia dum plene Deo subdimur, etiam verbo praedicationis replemur. Et quoniam magna proles fidelium sequitur, cum sancta prædicatio praerogatur; post multiplicitatem seminis recte subiungitur: « Et progenies tua sicut herba terræ. » Iusti progenies herbae terræ comparatur: quia qui de eius imitatione nascitur, dum arentem vitæ præsentis gloriam deserit, (4) spe inæterna viridescit. Vel certe iusti progenies sicut herba oritur, quia dum vivendo monstrat, quod prædicando asserit, multitudo sequentium innumerabilis exurgit. Sed quisquis iam terrena desideria despicit, quisquis se per activæ vitae ope-

....

1- In editis pro *per recte vivendi*, habes, *ad perfecte vivendi*, reclamantibus MSS.

2] Scilicet: non tantum ut ederent, sed et ut seminarent, acceperunt frumentum.

3) Sic Norm. Corb. Germ. Colb. et Gem. ubi editi habent, *in nostris voluptatibus vacamus*. Utic. et Bigot. utramque lectionem exhibent. Sic et cod. Bessar. *vacamus*. Mox etiam *interna*: et deinde *herba terrae*, suprascripto tamen *terrae*. Postea deficit *tritici:* ut et longe infra.

4] Hic variant MSS. Vindoc. habent *in spe interna*. Gemet. Corb. Germ. *spe in aeterna*. Ebroic. *saepe in aeterna viridescit*. Editi *spe interna virid.*

ra extendit, nequaquam ei sufficit magna exterius agere, nisi etiam per contemplationem valeat intena penetrare. Unde et apte protinus subinfertur:

CAPUT XXXVII.

Quid est, quod Abraham coniugem mortuam in sepulchro duplici sepelit: et quid sit, quod per Moysen cum hyssopo lignoque cedrino vacca mactari præcipitur.

Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo.

65 Quid enim sepulchri nomine nisi contemplativa vita signatur: quæ nos quasi ab hoc mundo mortuos sepelit, dum a terrenis desideriis susceptos in intimis abscondit?

66. Ab esteriori quippe vita, mortui sepulti per contemplationem fuerant, quibus Paulus dicebat: « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. » (1) Activa quoque vita sepulchrum est, quia a pravis nos operibus mortuos tegit; sed contemplativa perfectius sepelit, quia a cunctis mundi actionibus funditus dividit. Quisquis ergo iam in se contumelias carnis edomuit, superest ut mentem per studia sanctæ operationis exerceat: et quisquis iam mentem per sancta opera dilatat, superest, ut hanc usque ad secreta intimæ contemplationis (2) stu-

1) Colos. 3. 3.

2) In cod. Bessar. deest *studia.*

dia extendat. Neque enim (1) perfectus prædicator est, qui vel propter contemplationis studium operanda negligit, vel propter operationis instantantiam contemplanda postponit. Hinc est enim, quod Abraham coniugem mortuam in sepulchro duplici sepelit, quia nimirum perfectus quisque prædicator extinctam a præsentis vitæ desideriis animam suam, sub bonæ operationis tegmine et contemplationis abscondit; ut a carnali concupiscentia, sub activa contemplativaque vita quasi insensibilis lateat, quæ prius mundi desideria sentiens, mortaliter vivebat. Hinc est, quod humani generis Redemptor per diem miracula in urbibus exhibet, et ad orationis studium (2) in monte pernoctat: ut perfectis videlicet prædicatoribus innuat, quatenus nec activam vitam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia penitus operationis nimietate contemnant: sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes refundant. Speculando quippe in Dei amorem surgitur, sed praedicando ad proximi utilitatem reditur. Unde apud Moysen, (3) dum in sacrificio vacca mactatur: offerri cum hyssopo lignoque cedrino bis tinctus coccus præcipitur. Vaccam quippe mactamus, cum carnem a lascivia suæ voluptatis extinguimus. Quam cum hyssopo lignoque cedrino ac cocco offerimus: quia cum maceratione carnis sacrificium fidei, spei et charitatis adolemus. Hissopus quippe interna nostra mundare consuevit. Et per Petrum dicitur: « Fide mundans corda eorum. » (4) Lignum cedrinum nulla putredine deficit: quia spem cælestium terminus non consumit. Unde et per Petrum dicitur: « Regene-

1) Quomodo superius de his qui carnem domuerunt, sic modo de his quibus prædicatio divini verbi credita est, docet quod contemplationi assidue vacare debeant. -- 2) Bessar. *in nocte*. -- 3) Num.. 19. 6. et Confer Paterium in Num. c. 14. -- 4) Act. 15. 9.

ra extendit, neq...
nisi eti...

... per resurrectionem Iusu Christi in hereditatem incorruptibilem et incontaminatam et immarcescibilem. » (1) Coccus vero rubeo colore flammescit: quia quem implet charitas, incendit. Unde et in Evangelio Veritas dicit: « Ignem veni mittere in terram. » (2) Sed bis tinctus coccus offerri præcipitur: ut videlicet ante interni iudicis oculos, caritas nostra Dei et proximi dilectione coloretur: quatenus conversa mens nec sic pro amore Dei quietem diligat, ut curam proximi utilitatemque postponat; nec sic pro amore proximi occupata inserviat, ut quietem funditus deserens, ignem in se superni amoris extinguat. Quisquis ergo semetipsum Deo iam sacrificium obtulit, si perfecta desiderat, curet necesse est, ut non solum ad operationis se latitudinem, verum etiam ad culmina comtemplationis extendat.

67. Sed inter haec magnopere sciendum est, quia valde inter se diversae sunt (3) conspersiones animorum. Nonnulli namque hominum ita otiosæ mentis sunt, ut si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operis inchoatione succubant: et nonnulli ita inquieti sunt, ut si vacationem laboris habuerint, gravius laborent, quia tanto (4) deteriores cordis tumultus tolerant, quanto eis licentius ad cogitationes vacant. Unde necesse est, ut nec quieta mens ad exercitationem se immoderati operis dilatet, nec inquieta ad studium contemplationis angustet. Sæpe enim qui con-

1) 1. Pet. 1. 3. et 4.
2) Luc 12. 49.
3) Vindoc. Corb. Norm. et plerique, *consparsiones animorum.* Germ. *compassiones.*
4) Ita Norm. Corb. Germ. et alii, nec non vet. edit. In recent. *tanto deterius ... tolerant quanto licentius ad cogitationes vacant.*

templari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt: et sæpe qui occupati bene humanis usibus viverent, gladio suae quietis extincti sunt. Hinc namque est, quod nonnulli ita inquieti spiritus, dum plus exquirunt contemplando, quam capiunt, usque ad perversa dogmata erumpunt: et dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt, magistri errorum fiunt. Hinc per semetipsam Veritas dicit: « Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et proiice abs te. Bonum est tibi cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in Gehenna ignis » (1) Duæ quippe vitae, activa videlicet et contemplativa, cum conservantur in mente, quasi duo oculi habentur in facie. Dexter namque oculus vita contemplativa est, sinister activa. Sed sunt nonnulli, ut diximus, qui discrete intueri summa et spiritalia nequaquam possunt; et tamen alta contemplationis assumunt, atque idcirco in perfidiae foveam (2) intellectus pravi errore dilabuntur. Hos itaque contemplativa vita ultra vires assumpta,(3) cogit a veritate cadere quos in statu suæ rectitudinis humiliter poterat sola activa custodire. Quibus recte hoc, quod præfati sumus, Veritas dicit: « Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et proiice abs te. Bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in Gehennam ignis. » Ac si aperte diceret: Cum ad contemplativam vitam idonea discretione non sufficis, solam securius activam tene. Cumque in hoc, quod pro magno eligis, deficis, eo contentus esto, quod pro minimo attendis: ut

1) Matth. 5. 29.

2) Aliqui *intellectu pravi erroris.*

3] Norman. Compend. Vindoc. Val-cl. Corb. Germ. *incognita veritate compellit cadere.*

ravit nos in spem vivam, per resurrectione... com-
ex mortuis, in hereditatem incorruptibil... n valeas
tam et immarcescibilem. » (1) Coccus ... scandaliza-
mescit: quia quem implet charita... nt, expedit ei
Evangelio Veritas dicit: « Ign... s, et demergatur
(2) Sed bis tinctus coccu... re, nisi præsens se-
ante interni iudicis o... nisi actio terrena signa-
dilectione coloretu... stulta desideria stringit,
amore Dei qu... nt. Sunt itaque nonnulli, qui
que postpo... runt, et ad contemplationis stu-
viat, u... ta, ultra intelligentiae vires surgunt,
am... errorem deiiciunt, sed infirmos quosque
a gremio unitatis dividunt. Qui ergo unum de minimis
scandalizat, melius illi fuerat, alligata collo mola asinaria,
in mare proiici; quia nimirum perversæ menti expeditius
esse potuisset, ut occupata mundo terrena negotia ageret,
quam per contemplationis studia ad multorum perniciem
vacaret. Rursum, nisi quibusdam mentibus contemplativa
vita potius, quam activa congrueret, nequaquam per Psalmistam Dominus diceret: « Vacate et videte, quoniam ego sum Deus. » (2)

68. Sed inter haec sciendum est, quia saepe et pigras mentes amor ad opus excitat, et inquietas in contemplatione timor refrenat. Anchora enim cordis, est pondus timoris, et plerumque fluctu cogitationum quatitur, sed per disciplinae suae vincula retinetur, neque hoc tempestas suae inquietudinis ad naufragium pertrahit, quia in divini amoris littore perfecta charitas astringit. Unde necesse est, ut

1) Matth. 18. 6.
2] Psal. 45. 11.

1) Matth.
2] Psal.

quisquis ad contemplationis studia properat, semetipsum prius subtiliter interroget, quantum amat. Machina quippe nentis est vis amoris, quæ hanc dum a mundo extrahit, alta sustollit. Prius ergo discutiat, si summa inquirens 'igit, si diligens timet, si novit incognita aut amando ıprehendere, aut non comprehensa timendo venerari. In emplatione etenim mentem si amor non excitat, te- sui torpor obscurat: si timor non aggravat, sensus ıer inania ad nebulam erroris levat: et cum clausa ei ·um ianua tardius aperitur, ab ea longius ipsa sua ptione repellitur: quia irrumpere appetit hoc, quod cniens quaerit: cumque superba mens errorem pro veritate percipit, quo quasi intus gressum porrigit, foras tendit. Hinc est enim, quod legem daturus Dominus, in igne fumoque descendit, quia et humiles per claritatem suæ ostensionis illuminat; et superborum oculos per caliginem erroris obscurat. Prius igitur mens ab appetitu gloriæ temporalis, atque ab amni carnalis concupiscentiae delectatione tergenda est, et tunc (1) ad aciem contemplationis erigenda. Unde et cum Lex accipitur, populus a monte prohibetur: ut videlicet qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia non praesumant. Unde et recte dicitur: « Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. » (2) Bestia enim montem tangit, cum mens irrationabilibus desideriis subdita, ad contemplationis alta se erigit. Sed lapidibus percutitur: quia summa non sustinens, ipsi superni ponderis ictibus necatur.

---

1) Ita Bellovac. Compend. Norm. Val-cl. et Vet. editiones Coc. et recentiores, *ad arcem.*

2) Ibid. v. 12. et 13.

si per contemplativam vitam a veritatis cognitione compelleris cadere, regnum cœlorum per solam activam valeas saltem luscus intrare. Hinc rursus dicit: « Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, et demergatur in profundum maris. » (1) Quid per mare, nisi præsens seculum; quid per molam asinariam, nisi actio terrena signatur? Quae dum colla mentis per stulta desideria stringit, hanc in laboris circuitum mittit. Sunt itaque nonnulli, qui dum terrenas actiones deserunt, et ad contemplationis studia, humilitate postposita, ultra intelligentiae vires surgunt, non solum se in errorem deiiciunt, sed infirmos quosque a gremio unitatis dividunt. Qui ergo unum de minimis scandalizat, melius illi fuerat, alligata collo mola asinaria, in mare proiici; quia nimirum perversæ menti expeditius esse potuisset, ut occupata mundo terrena negotia ageret, quam per contemplationis studia ad multorum perniciem vacaret. Rursum, nisi quibusdam mentibus contemplativa vita potius, quam activa congrueret, nequaquam per Psalmistam Dominus diceret: « Vacate et videte, quoniam ego sum Deus. » (2)

68. Sed inter haec sciendum est, quia saepe et pigras mentes amor ad opus excitat, et inquietas in contemplatione timor refrenat. Anchora enim cordis, est pondus timoris, et plerumque fluctu cogitationum quatitur, sed per disciplinae suae vincula retinetur, neque hoc tempestas suae inquietudinis ad naufragium pertrahit, quia in divini amoris littore perfecta charitas astringit. Unde necesse est, ut

1) Matth. 18. 6.
2] Psal. 45. 11.

quisquis ad contemplationis studia properat, semetipsum prius subtiliter interroget, quantum amat. Machina quippe mentis est vis amoris, quæ hanc dum a mundo extrahit, in alta sustollit. Prius ergo discutiat, si summa inquirens diligit, si diligens timet, si novit incognita aut amando comprehendere, aut non comprehensa timendo venerari. In contemplatione etenim mentem si amor non excitat, teporis sui torpor obscurat: si timor non aggravat, sensus hanc per inania ad nebulam erroris levat: et cum clausa ei secretorum ianua tardius aperitur, ab ea longius ipsa sua praesumptione repellitur: quia irrumpere appetit hoc, quod non inveniens quaerit: cumque superba mens errorem pro veritate percipit, quo quasi intus gressum porrigit, foras tendit. Hinc est enim, quod legem daturus Dominus, in igne fumoque descendit, quia et humiles per claritatem suæ ostensionis illuminat; et superborum oculos per caliginem erroris obscurat. Prius igitur mens ab appetitu gloriæ temporalis, atque ab amni carnalis concupiscentiae delectatione tergenda est, et tunc (1) ad aciem contemplationis erigenda. Unde et cum Lex accipitur, populus a monte prohibetur: ut videlicet qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia non praesumant. Unde et recte dicitur: « Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. » (2) Bestia enim montem tangit, cum mens irrationabilibus desideriis subdita, ad contemplationis alta se erigit. Sed lapidibus percutitur: quia summa non sustinens, ipsi superni ponderis ictibus necatur.

1) Ita Bellovac. Compend. Norm. Val-cl. et Vet. editiones Coc. et recentiores, *ad arcem*.

2) Vid. v. 12. et 13.

si per contemplativam [illegible] apprehendere perfectionis nitun-
pelleris cadere, re[illegible] arcem tenere desiderant, prius
saltem lus[illegible] per exercitium probent, ut sollicite sci-
verit [illegible] mala proximis irrogant: si irrogata a proxi-
ut [illegible] aequanimiter portant: si obiectis temporalibus bonis
; [illegible] mens lætitia solvitur: si subtractis non nimio
nequaquam mœrore sauciatur: ac deinde perpendant, si cum ad semet-
ipsos introrsus redeunt, in eo quod spiritalia mirantur, nequaquam secum rerum corporalium (1) umbras trahunt, vel fortasse tractas, manu discretionis abigunt: si incircumscriptum lumen videre cupientes, cunctas incircumscriptionis suæ imagines deprimunt, et in eo, quod super se contingere appetunt, vincunt quod sunt.

70 Unde recte nunc dicitur: « Ingredieris in abundantia sepulchrum. » Vir quippe perfectus in abundantia sepulchrum ingreditur, quia prius activæ vitæ opera congregat, et postmodum carnis sensum, per contemplationem mortuum huic mundo, funditus occultat. Unde et apte subditur: « Sicut infertur acervus tritici in tempore suo. »

71. Actionis namque tempus primum est, contemplationis extremum. Unde necesse est, ut perfectus quisque prius virtutibus mentem exerceat, atque hanc postmodum in horreum quietis condat. Hinc est enim, quod is, quem legio dæmonum Domino iubente dereliquit, ad Salvatoris sui pedes [2) residet, verba doctrinæ percipit, et de regione sua simul discedere cum salutis auctore concupiscit: sed tamen ei ipsa, quæ salutem contulit, Veritas dicit: « Re-

1) Alibi *temporalium.*

2) Norman. et Corb. *redit.* Primus Compend. ita locum hunc repraesentat, *ad salvatoris pedes discere, cum salutis auctore concupiscit.*

vertere primum in dumum tuam, et narra quanta tibi fecerit Dominus. » (1) Cum enim quamlibet parum de divina cognitione percipimus, redire ad humana iam nolumus, et proximorum necessitatibus (2) onerari recusamus; quietem contemplationis quærimus, nihilque aliud, nisi hoc quod sine labore reficit, amamus. Sed sanatos nos Veritas ad domum mittit, narrare quæ nobiscum acta sunt, præcipit: ut videlicet prius mens exsudet in opere, et postmodum refici debeat per contemplationem.

72. Hinc est quod Iacob pro Rachel servit, et Liam accipit, eique dicitur: « Non est consuetudinis in terra nostra, ut minores ante tradamus ad nuptias, quam maiores.» (3) Rachel namque , (4) *Visum principium*: Lia autem *Laboriosa* dicitur. Et quid per Rachelem, nisi contemplativa: quid per Liam, nisi activa vita designatur? In contemplatione quippe principium, quod Deus est, quaeritur: in operatione autem sub gravi necessitatum fasce laboratur. Unde et Rachel pulchra, sed sterilis; Lia autem lippa est, sed fecunda: quia nimirum mens cum contemplandi otia appetit, plus videt, sed minus Deo filios generat: cum vero ad laborem se praedicationis dirigit, minus videt, sed amplius parit. Post Liae ergo complexus ad Rachelem Iacob pervenit: quia perfectus quisque ante activae vitae ad fecunditatem iungitur, et post contemplativae ad requiem

1) Luc. 8. 35.

2) Bessar. suprascribit *vel famulari*.

3) Genes. 29. 29.

4] Seu potius *videntem principium*. Id sonat *Rachel* si derivetur ex raa et *chalal*. Consule lib. Hieronymi de nominibus Hebraicis, et notas novae editionis Benedict. Tom. 2. *Maur.* Ne frustra labores. E. V.

copulatur. Quia enim contemplativa vita minor quidem tempore, sed merito maior est quam activa, sacri Evangelii verbis ostenditur, in quo duæ mulieres diversa egisse referuntur. Maria quippe Redemptoris nostri verba audiens, ad pedes illius residebat: Martha autem corporalibus ministeriis insistebat. Cumque contra Mariæ otium Martha quereretur, audivit: « Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima: porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea. » (1) Quid enim per Mariam, quae verba Domini residens audiebat, nisi contemplativa vita exprimitur? Quid per Martham exterioribus obsequiis occupatam, nisi activa vita signatur? Sed Marthae cura non reprehenditur, Mariae vero etiam laudatur: quia magna sunt activae vitae merita, sed contemplativae potiora. Unde nec auferri unquam Mariae pars dicitur: quia activae vitae opera cum corpore transeunt, contemplativae autem gaudia melius ex fine convalescunt. Quod bene ac breviter Ezechiel propheta exprimitur, cum volantia animalia contemplatus, ait: « Et similitudo manus hominis subtus (2) pennas eorum erat.» (3) Quid enim per pennas animalium, nisi contemplationes possumus sentire Sanctorum, quibus ad summa transvolant, et terrena deserentes, sese in cælestibus librant? Quid per manus, nisi operationes accipimus? Quia cum in proximi amore se dilatant, bona quae praevalent , etiam corporaliter administrant. Sed manus eorum sub pennis sunt: quia actionis suæ opera virtute contemplationis vincunt.

1) Luc. 10. 41. 42. 43.

2) Gemet. *pinnas*; et infra, *sed manus eorum sub pinnas*. In quibusdam MSS. homil. in Ezechielem observavi saepe legi *pinna, pinnis*, pro *pennae, pennis*.

3) Ezech. 10. 21.

73. Potest etiam per sepulchrum non solum in hac vita nostra contemplatio, sed requies æternæ et intimæ retributionis intelligi; in qua tanto verius quiescitur, quanto in nobis corruptionis vita perfectius necatur. In abundantia ergo sepulchrum ingreditur, qui post congesta vitæ præsentis opera, mutabilitati suæ plene mortuus, in secreto veri luminis occultatur. Unde et per Psalmistam dicitur: « Abscondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum. » (1) Quod bene etiam comparatio adiuncta commendat, cum subditur: « Sicut infertur acervus in tempore suo. » Frumentum quippe in segete Sole tangitur: quia in hac vita, humana anima respectu superni luminis illustratur: pluvias percipit, quia veritatis eloquio pinguescit: ventis concutitur, quia tentationibus exercetur: et secum crescentes paleas portat, quia nequiorem contra se quotidie vitam peccantium tolerat: atque ad aream deductum triturationis pondere premitur, ut a palearum connexione solvatur: quia mens nostra cælesti disciplinæ supposita, dum correctionis flagella percipit, a societate carnalium (2) mundior recedit: et relictis paleis, ad horreum ducitur: quia foris remanentibus reprobis, electa anima ad supernæ mansionis gaudia æterna sublevatur. Bene ergo dicitur: « Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus in tempore suo. » quia dum post afflictionem iusti praemia patriae caelestis inveniunt, quasi post pressuras ad horreum grana deferuntur: et in alieno quidem tempore percussiones sentiunt, sed (3) in suo a percussione requie-

1) Psal. 30. 21.
2) Turon. *velut frumentum mundior.*
3) Vindoc. Compend. Corb. etc. *in sua percussione requiescunt.*

scunt. Electis quippe alienum tempus est vita praesens, unde et quibusdam adhuc infidelibus Veritas dicit: « Tempus meum nondum venit: tempus autem vestrum semper est paratum. » (1) Et rursum: « Haec est hora vestra, et potestas tenebrarum. » (2) Sepulchrum ergo in tempore suo sicut frumenti acervus ingreditur: quia ille aeternam requiem percipit, qui prius hic, ut ab exurendis paleis liber sit, disciplinae pressuras sentit. Eliphaz vero, quia et in locutionis suae serie tabernaculum, lapides, bestias, semen, herbas, sepulchrumque nominavit, quod non haec iuxta litteram dixerit, ipse innuit, qui post cuncta illico subiungit:

CAPUT XXXVIII.

Verba Eliphaz spiritaliter intelligenda sunt.

Ecce hoc, ut investigavimus, ita est.

74 Liquet profecto, quod in his verbis nihil ab eo iuxta superficiem dicitur: quia nimirum ante faciem non iacet, quod investigatur. Qui ergo haec investigasse se indicat, quia in verbis exterioribus interiora quaesierit, demonstrat. Sed post cuncta ad stultitiam iactantiae pervenit: quia protinus subdit.

---

1) Iohan. 7. 6.
2) Luc. 22. 53.

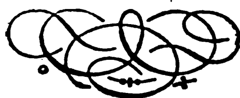
CAPUT XXXIX.

Gravis imperitia est velle docere meliorem.

Quod auditum, mente pertracta.

75 Quantalibet doctrina mens polleat, gravis eius imperitia est, velle docere meliorem. Unde et ea quae ab amicis recte prolata sunt, ab interno (1) arbitro non recta iudicantur. In eo namque vim suae rectitudinis amittunt, quod auditori non congruunt: quia et medicamina vires perdunt, cum sanis membris apponuntur. In omni ergo quod dicitur, necesse est, ut causa, tempus, et persona pensetur, si verba sententiae veritas roborat, veritatem sententiae, et congruentiam temporis personae qualitas non impugnat. Ille enim laudabiliter spicula emittit, qui prius hostem quem feriat, conspicit. Male namque arcus validi cornua subigit, qui sagittam fortiter dirigens, civem ferit.

1] MSS. vetust. magno consensu *arbitre*, quod saepius occurrit, infra maxime lib. 8. cap. olim 27. 29. 30. nunc 45. 47. 48. Bessar. quoque *arbitre*.

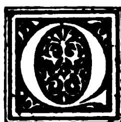

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

Totum Caput sextum, tribus postremis versibus exceptis, partim allegorice, partim moraliter explicat.

Iob flagellis et conviciis probatus.

UORUMDAM mentes plus flagella, quam convicia cruciant: quorumdam vero plus convicia, quam flagella castigant. Nam sæpe contra nos quibuslibet poenis durius tormenta verborum sæviunt: cumque nos ad defensionem erigunt, in impatientiam sternunt. Unde beato Iob ne deesse tentatio ulla potuisset, non solum hunc flagella desuper feriunt, sed graviora plagis amicorum colloquia affligunt: ut sancti viri anima hinc inde pulsata, ad motum iracundiae et elationis erumperet, et (1) quid-

1) Recent. vulg. *et quidquid munde vixerat.*

quid mundum vixerat, per contumaciam superbae locutionis inquinaret. Sed tactus plagis gratias retulit, lacessitus verbis recta respondit: et percussus innotescit, quam pro minimo salutem carnis habuerit. Loquens quoque indicat, quam sapiens tacebat. Sed quædam eius verbis admixta sunt, quæ apud humana iudicia patientiae limitem transire videantur: quae nos vere intelligimus, si superni sententiam iudicis in eorum examinatione pensamus. Ipse quippe beatum Iob et prius contra adversarium prætulit, dicens: « Vidisti servum meum Iob, quod non ei similis est super terram, vir simplex (1) et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo?» (2) Ipse post probationem amicos eius redarguit, dicens: « Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob. » (3) Restat ergo, ut cum mens in beati Iob sermonibus fluctuat, eorum pondus ex eiusdem historiæ initio ac fine perpendat. Ab æterno enim iudice nec casurus laudari potuit, nec lapsus præferri. Si igitur in ambiguitatis tempestate deprehensi, prima huius historiae et postrema conspicimus, navis cordis considerationis suae funibus, quasi a prora et puppi restringitur, ne in erroris saxa perducatur. Nullis ergo ignorantiae nostrae procellis obruimur, si tranquillum supernae (4) sententiae littus tenemus. Ecce enim dicit, quod quæstione non modica lectori animum moveat. Sed quis hoc non rectum dicere audeat, quod in Dei auribus rectum sonat?

1] Deest *et rectus* in Vindoc. Corb. et plur.

2) Iob. 1. 8.

3) Iob. 42. 7.

4) Bessar. *scientiae.*

SEXTUM CAPUT BEATI IOB.

ESPONDENS autem Iob dixit: Utinam appenderentur peccata mea, quibus 'iram merui, et calamitas, quam patior in statera, qnasi arena maris haec gravior appareret. Unde et verba mea dolore sunt plena, quia sagittae Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, et terrores Domini militant contra me. Numquid rugiet onager, cum habuerit herbam, aut mugiet bos, cum ante praesepe plenum steterit? Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? Animae enim esurienti etiam amara dulcia esse videntur. Quae prius nolebat tangere anima mea, nunc prae angustia cibi mei sunt. Quis det, ut veniat petitio mea, et quod expecto tribuat mihi Deus, et qui coepit, ipse me conterat? Solvat manum suam, et succidat me, et haec mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat, nec contradicam sermonibus sancti. Quae est enim fortitudo mea, ut sustineam, aut quis finis meus ut patienter agam? Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea aenea est. Ecce non est auxilium mihi in me, et necessarii quoque mei recesserunt a me. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit. Fratres mei praeterierunt me, sicut torrens, qui raptim transit in convallibus. Qui timent pruinam, irruet super eos nix. Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt: et ut incaluerint, solventur de loco suo. Involutae sunt semitae gressuum eo-

rum, ambulabunt in vacuum, et peribunt. Considerate semitas Theman, itinera Saba, et expectate paulisper. Confusi sunt, quia speravi. Venerunt quoque usque ad me, et pudore cooperti sunt. Nunc venistis, et modo videntes plagam meam timetis. Numquid dixi, afferte mihi, et de substantia vestra donate mihi, vel liberate me de manu hostis, de manu robustorum eruite me? Docete me, et ego tacebo: et si quid forte ignoravi, instruite me. Quare detraxistis sermonibus veritatis cum e vobis nullus sit, qui possit arguere me? Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, et in ventum verba profertis. Super pupillum irruitis, et subvertere nitimini amicum vestrum. Veruntamen quod coepistis, explete. Praebete aurem, et videte an mentiar. Respondete, obsecro, absque contentione, et loquentes id, quod iustum est, iudicate. Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

CAPUT II.

Quod stateræ nomine Christus accipiatur, qui in se calamitatem nostram, et peccata appendit.

Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas quam patior, in statera! quasi arena maris haec gravior appareret.

2 Quis alius stateræ nomine, nisi Dei et hominum mediator exprimitur? qui ad pensandum vitæ nostræ meritum

venit, ac secum iustitiam simul et misericordiam detulit: sed misericordiæ lance præponderans, culpas nostras parcendo levigavit. (1) In manu etenim patris, quasi statera miri libraminis factus, hinc in se calamitatem nostram, et illinc peccata suspendit. Sed gravis ponderis calamitatem moriendo innotuit, et apud misericordiam (2) suam Deus leve esse peccatum relaxando monstravit. (3)

3 Qui hoc primum gratiæ contulit, quia pœnam nostram nobis cognoscibilem fecit. Homo namque ad contemplandum auctorem conditus, sed exigentibus meritis, ab internis gaudiis deiectus, in ærumnam corruptionis ruens, cæcitatem exilii sustinens, culpæ suæ supplicia et tolerabat, et nesciebat: ita ut exilium patriam crederet, et sic sub corruptionis pondere, quasi in salutis libertate gauderet. Sed is, quem intus homo reliquerat, assumpta carne, foris apparuit Deus; cumque se exterius præbuit, expulsum foras hominem ad interiora revocavit, ut iam damna sua videat, (4) iam pœnam suæ caecitatis ingemiscat. Calamitas ergo hominis in statera gravis apparuit: quia malum, quod pertulit, non-

1) Bessar. *in statera.*

2) Maurina editio caret verbis *suam Deus.*

3] In vulgatis, *apud misericordiam suam Deus leve esse peccatum relaxando monstravit. Ergo per veram poenitentiam, quamvis multa et gravissima sint peccata, per misericordiam Dei facile* [Barth. et Remb. *facilius*) *relaxantur: et apud misericordiam suam leve esse peccatum quod relaxatur* (Barth. et Remb. *peccatum relaxatum*] *monstravit, qui hoc primum gratiae.* (vel ut apud Barth. et Remb. *grave,*) *contulit, quia poenam nostram,* etc. Manifestum glossema Gregorianae orationis nexum solvens, et quod ne in uno quidem offendimus MSS.

4] Ebroic. *Iam poena suae caecitationis ingemiscat.*

nisi in praesentia Redemptoris agnovit. Lucem quippe nesciens, damnationis suae tenebras voluptuose tolerabat. Sed postquam vidit, quod diligeret, intellexit etiam quod doleret: et grave sensit quod pertulit, quia dulce innotuit quod amisit. Vir igitur sanctus colloquentis amici sententiis a claustris silentii excussus, et prophetici spiritus affluentia repletus, dicat sua, dicat humani generis voce: « Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas, quam patior, in statera! quasi arena maris haec gravior appareret. » Ac si aperte diceret: Damnationis nostrae malum leve creditur, quia necdum cognita Redemptoris aequitate, pensatur. Sed utinam veniat, et aerumnam tanti exilii misericordiae suae lance suspendat, et quid post exilium requiramus, edoceat. Si enim innotescit, quid amisimus, grave esse insinuat, quod toleramus.

4. Bene autem hæc eadem peregrinationis nostræ calamitas maris arenæ comparatur. Arena etenim maris undarum æstu exterius pellitur: quia et delinquens homo, (1) quoniam tentationum fluctus mobiliter pertulit, extra se ab intimis exivit. Magni autem arena maris est ponderis: sed calamitas hominis arena maris gravior dicitur; quia dura fuisse poena ostenditur, dum per misericordem iudicem (2) culpa levigatur. Et quia quisquis gratiam Redemptoris agnoscit, quisquis reditum ad patriam diligit, eruditus sub pondere peregrinationis gemit; post staterae desiderium recte subiungitur:

1) Turon. et Corb. Germ. *quo tentationum fluctus mobilius pertulit, eo extra se ab intimis exivit.* In Vindocin. pro, *ab intimis exivit,* legitur, *ab intimis exegit.*

2) Ita omnes MSS. nisi quod in uno Reg. *culpa quae agnoscitur, levigatur*: unde forte in vulgatis factum, *culpa quae levigatur, agnoscitur.* Bessar. *culpa quae levigatur, agnoscitur.*

CAPUT III.

Gemere hic non cessat qui se exulem novit.

Unde et verba mea dolore sunt plena.

5 Qui peregrinationem pro patria diligit, dolere etiam inter dolores nescit. Iusti autem verba dolore plena sunt; quia quo usque praesentia tolerat, ad aliud loquendo suspirat: omne quod peccans pertulit, conspicit: atque ut ad statum beatitudinis redeat, sollicite iudicia, quibus affligitur, pensat. Unde subditur:

CAPUT IV.

Sagittis prædicatio vel poena signatur.

Quia sagittae Domini in me sunt:

6 Sagittarum quippe nomine aliquando prædicationis verba, aliquando animadversionis sententiae designantur. Prædicationis namque eloquia sagittis exprimuntur: quia in eo quod vitia feriunt, male (1) viventium corda transfigunt. De his sagittis venienti Redemptori dicitur: « Sagit-

1) Bessar. *viventia*. Mox *in Africa*, *in Lydia etc.* Dein *sagittarum nomine*.

tae tuæ acutae potentissime: populi sub te cadent in corde. » (1) De quo Isaias dicit: « Mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, (2) et in Lydiam, tenentes sagittam, in Italiam, in Græciam. » (3) Rursum sagittis, animadversionis percussio designatur, sicut Ioas regi per Elisæum dicitur: « Iace sagittam. » (4) Quo iaciente ait: « Percuties Syriam, donec consumas eam. » Vir igitur sanctus quia peregrinationis suæ ærumnam respicit, quia sub percussionibus Dominicae animadversionis ingemiscit, dicat: « Unde et verba mea dolore sunt plena, quia sagittae Domini in me sunt. » Ac si aperte diceret: Ego in exilii damnatione non gaudeo, sed sub iudicio positus doleo; quia vim percussionis agnosco. Plerique autem sunt, quos tormenta cruciant, sed non emendant. Quo contra apte subiungitur:

CAPUT V.

Iusti poenis quas sustinent emendantur.

Quarum indignatio ebibit spiritum meum.

7 Quid enim est spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagittae autem Domini spiritum hominis ebibunt, cum supernae animadversionis sententiae afflictam mentem ab e-

1) Psal. 44. 9.
2) Apud Vet. edit. Barth. Remb. Coc. *in Lybiam*: mendose.
3) Isai. 66. 19.
4) Reg. 13. 17.

latione compescunt. Sagittae Domini spiritum hominis ebibunt, quia intentum exterioribus introrsus trahunt. (1) Epotatus namque David spiritus fuerat, cum dicebat: « In deficiendo in me spiritum meum; et tu cognovisti semitas meas. » (2) Et rursum: « Negavit consolari animam meam: memor fui Dei, et delectatus sum, exercitatus sum, et defecit paulisper spiritus meus. » (3) Sagittarum ergo indignatio iusti spiritum ebibit: quia supernae sententiae electos, quos in peccatis inveniunt, dum vulnerant, immutant, ut duritiam suam transfixa mens deserat, atque ex salutifero vulnere (4) sanguis confessionis currat. Pensant namque unde quo lapsi sunt, pensant a quanta beatitudine ad quae corruptionis suae tormenta ceciderunt: et non solum gemunt in his quae sustinent, sed insuper metuunt hoc quod districtus iudex delinquentibus de Gehennae ignibus minatur. Unde recte subiungitur:

CAPUT VI.

Dum praesentes pœnas Iusti dolent, pavent futuras.

Et terrores Domini militant contra me.

8 Iustorum mens non solum perpendit quod tolerat, sed

1) Compend. Turon. et alii, *his namque sagittis epotatus David spiritus fuerat.* Barthol. et Remb. cum MSS. Colb. *et hoc potatus.* Bessar. *et hoc potatus namque David.*
2) Psalm. 141. 4.
3) Psalm. 76. 4.
4) MSS. Norm. *sanguis confusionis currat,* non probantur. Confessionis autem nomine intelligit Gregorius poenitentiam cum conversione coniunctam ; nam, ut loquitur Hilarius in Ps. 137. n. 3. *nullus id quod peccatum esse confessus est deinceps debet admittere, quia confessio peccati, professio est desinendi.*

etiam pavet quod restat: videt qualia in hac vita patitur: metuit ne post hanc graviora patiatur. Luget quia in huius caecitatis exilio a paradisi gaudiis cecidit; timet ne et cum (1) exilium relinquetur, mors aeterna subsequatur. Iam ergo sententiam tolerat in pœna: sed minas adhuc venturi iudicis formidat ex culpa. Hinc Psalmista ait: « In me pertransierunt irae, et terrores tui conturbaverunt me. » (2) Interni quippe iudicis postquam irae pertranseunt, etiam terrores conturbant: quia iam aliud de damnatione patimur, et adhuc aliud de aeterna ultione formidamus. Vir igitur sanctus perpedens mala quae tolerat, dicat: « Sagittae Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. » Sed graviora in perpetuum metuens adiungat: « Et terrores militant contra me. » Ac si aperte diceret: Percussus quidem de praesentibus doleo; sed hoc in dolore fit gravius, quia et in pœna positus, adhuc supplicia aeterna pertimesco. Sed quia iam staterae interventum desiderat, iam mala in quibus humanum genus cecidit, pensat, quamvis in gentili natione positus, munere tamen prophetici spiritus plenus: quo ardore Redemptoris adventum, vel gentilitas, vel Iudaea sitiat, verbis sequentibus demonstrat, dicens:

CAPUT VII.

Quod onagri et bovis nomine Gentilis Iu-

1] Bessar. *cum in exilio relinquitur.*
2) Psal. 87. 17.

daicus populus accipiatur, quorum clamor expectatio intelligitur

Numquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante praesepe plenum steterit.

9. Quid namque per onagrum, id est agrestem asinum, nisi gentilis populus designatur? quem sicut natura extra stabula disciplinæ edidit, ita vagus in voluptatum suarum campo permansit. Quid per bovem, (1) nisi plebs Iudaica figuratur? (2) quæ iugo supernæ damnationis supposita, ad spem proselytos colligens, per corda, quæ valuit, vomerem legis traxit. Sed beati Iob vita attestante cognoscimus, ut expectasse Redemptoris adventum, multos etiam ex gentilibus credamus. Et nascente Domino, Simeone in spiritum templum veniente, didicimus quanto desiderio ex plebe Israëlitica sancti viri incarnationis eius misterium videre cupierunt. Unde et per eumdem Redemptorem discipulis dicitur:(3) « Dico vobis, quod multi iusti et prophetæ desideraverunt videre quæ videtis, et non viderunt. » (4)

10. Herba ergo onagri, et fenum bovis, est hæc ipsa Mediatoris incarnatio, per quam simul gentilitas, et Iudæa satiatur. Quia enim per Prophetam dicitur: « Omnis caro

1) Ita restituimus hunc locum ex MSS. Compend. Vindocin. Norm. etc. prius legebatur, *nisi plebs Judaica significatur*, *quae iugo supernae damnationis* etc. mendose ut censeo: erroris occasio fortasse fuit vox, *dominationis*, sic abbreviata in vet. edit. *donationis*, quam legerunt *damnationis*.
2) Alibi *significatur*. -- 3) Mauriniana: *Multi*, *dico vobis*, *iusti* etc.
4) Luc. 10. 24.

fenum, » (1) universitatis Conditor ex nostra substantia carnem sumens, fenum fieri voluit, ne nostra in perpetuum caro fenum remaneret. Tunc ergo herbam onager invenit, cum gentilis populus gratiam divinæ incarnationis accepit. Tunc bos vacuum præsepe non habuit, cum plebi Iudaicæ eius carnem expectanti lex exhibuit, quem diu (2) expectanti prophetavit. Unde et natus Dominus in præsepe ponitur, ut videlicet signaretur, quia sancta animalia, quæ ieiuna diu apud legem inventa sunt, incarnationis eius feno (3) satiarentur. Præsepe enim natus implevit, qui cibum semetipsum mentibus mortalium præbuit, dicens: « Qui comedit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo. » (4) Sed quia diu et electorum gentilium vota dilata sunt, et ex Hebraico populo sancti quique longo tempore redemptionem suam expectando gemuerunt, bene beatus Iob prophetiæ mysteria enarrans, ex utraque natione causas afflictionis insinuat, dicens: « Numquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos cum ante praesepe plenum steterit? » Ac si aperte dicat: Idcirco Gentilitas gemit, quia eam necdum Redemptoris sui gratia reficit: atque ideo Iudaea mugitus dilatat, quia Legem tenens, sed Legis auctorem non videns, stans ante praesepe ieiunat. Quae nimirum Lex, quia ante Mediatoris adventum nequaquam spiritaliter, sed carnaliter tenebatur, recte subiungitur:

1] Isa. 40. 6.

2) Excusi *expectatum*, renitentibus MSS.

3) Maurin. *satiantur*. -- 4) Iohan. 6. 57.

CAPUT VIII.

Lex carnaliter intellecta insulsa, a Christo sale condita.

Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?

11 In Lege sal litteræ, est virtus intelligentiae occultæ. Quisquis ergo obsequiis carnalibus intentus, hanc intelligere spiritaliter noluit, quid aliud quam insulsum cibum comedit? Sed hoc in cibo sal cognita Veritas misit, cum latere in Lege saporem occultæ intelligentiae docuit dicens: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit.* (1) Et rursum: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos.* (2) Sed quia ante Mediatoris adventum, Iudæa Legem carnaliter tenuit, praeceptis eius dura iubentibus Gentilitas subdi recusavit. Insulsum ergo cibum comedere noluit; quia prius quam Spiritus condimentum perciperet, servare vim litteræ expavit. Quis namque Gentilium hoc, quod illic præcipitur, ferret, filiorum carnem pro obsequio religionis incidere, verborum culpas morte resecare? Unde et bene adhuc subditur:

CAPUT IX.

Carnaliter degustata lex prius erat mortifera.

1) Iohan. 5. 46.
2] Marc. 9. 49.

Aut gustare aliquis potest, quod gustatum affert mortem?

12 Lex namque carnaliter degustata mortem detulit, quia commissa delinquentium dura animadversione distrinxit: mortem detulit, quia et per praeceptum culpam innotuit, et hanc per gratiam non delevit, Paulo attestante, qui ait: « Nihil ad perfectum perduxit lex. » (1) Et rursum: « Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et iustum, et bonum. » (2) Et paulo post: « Peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. » (3) Ad Christum vero conversa gentilitas, quia hunc (4) sonare per verba legis intelligit, angustata desideriis suis, eum quem vehementer diligit, inter præcepta carnalia spiritaliter requirit. Unde et ex voce mox Ecclesiæ per prophetiæ spiritum subditur:

CAPUT X.

Quod iusti quidquid sibi in hac vita amarum est, dulce reputant; et quod affligit, requiem putant.

Quae prius tangere nolebat anima mea, nunc prae angustia cibi mei sunt.

1] Heb. 7. 19.
2] Rom. 7. 12.
3) Ibid. 13.
4) Ita MSS. Corb. Germ. Colb. Gem. Turon. Vindoc. Floriac. Norm. At editi, *signari.*

13 Valde namque in errorem labitur, qui beati Iob verba ad solam prolata historiam suspicatur. Vir enim sanctus, et tot Conditoris sui præconiis fultus, quid magnum, vel potius quid verum diceret, si insulsum cibum comedi non posse dixisset? Aut quis eius esui mortifera alimenta obtulerat, ut subiungat: « Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? (1) » Quae si de amicorum eius colloquiis dicta sentimus, ab intellectu hoc sententia subiuncta compescimur, quae ait: « Quae prius tangere nolebat anima mea, nunc prae angustia, cibi mei sunt. » Absit enim, ne vir sanctus in status sui incolumitate constitutus, amicorum suorum aliquando dicta despexerit: qui, sicut ipso attestante post didicimus, et servis humilis fuit. Verba ergo eius a mysteriis non vacant: quae, sicut ex fine historiae discimus, et internus arbiter laudat. Quae nequaquam etiam cum tanta veneratione usque ad mundi extrema decurrerent, si intellectu mystico gravida non fuissent.

14. Beatus igitur Iob, quia menbrum sanctae est Ecclesiae, eius etiam loquatur ex voce, dicens: « Quae prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt: » quia nimirum amoris sui æstibus anxia cibum Scripturæ veteris conversa Gentilitas esurit, quem dudum superba despexit. Quae tamen et Iudææ vocibus congruunt, si paulo consideratius disserantur. Ipsa quippe ex eruditione Legis, ex unius Dei cognitione sal habuit, (2) et cunctas Gentes tamquam animalia bruta despexit. Sed quia

1) Maurina non habet *eius*

2) Bellovac. Gemet. et nonnulli, *et cunctas gentes non aliter quam animalia.* Corb. et *cunctas gentes non aliud quam animalia.* Bessar. *Gentes non aliter quam animalia bruta dispescit.*

societatem Gentilium ad semetipsam recipere praeceptis Legis erudita contempserat, quid aliud quam insulsum cibum sumere fastidiebat? Divina quippe sententia, proposita morte vetuerat, ne plebs Israelitica foedus cum alienigenis iungeret, et vitam sanctae religionis inquinaret. Unde et subditur: « Aut gustare aliquis potest, quod gustatum , affert mortem? » Sed quia ad Redemptoris fidem haec eadem Iudaea ex electorum parte conversa est, lucem quam cognoverat, praedicare per sanctos Apostolos suae prolis infidelibus satagebat. Eius autem praedicationis obsequium Hebraeorum superbia repulit. Unde mox ad collectionem Gentium exhortationis suae verba declinavit, sicut et per eosdem Apostolos dicitur: « Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repulistis illud, et indignos vos iudicastis aeternae vitae, ecce convertimur ad Gentes. »(1) Unde hoc quoque loco apte subiungitur: « Quae prius tangere nolebat anima mea, nunc prae angustia, cibi mei sunt. » Iudaea quippe vitam Gentilium dedignata, eam dudum quasi tangere noluit, cuius societatem recipere sprevit: sed ad Redemptoris gratiam veniens, ab Israelitis infidelibus repulsa, dum per sanctos Apostolos ad collectionem se Gentium dilatat, quasi hoc in cibum esuriens accipit, quod indignum prius fastidiosa despexit. Praedicationis enim suae angustias pertulit, quae apud Hebraeos despici quod loquebatur, vidit. Sed prae angustia cibos, quos dudum contempserat, comedit, quae repulsa Iudaeorum duritia, Gentiles suscipere populos quos despexerat, concupiscit. Quia igitur haec figuraliter diximus, restat nunc ut moraliter inquiramus.

1] Act. 13. 46.

15. Vir sanctus Redemptoris adventum sub staterae appellatione desiderans, dum (1) se per eloquium aperit, nos ad vivendi studium erudit: dum sua narrat, quædam nostra indicat: dum de se quæ recognoscamus insinuat, nos ad spem trepidos infirmosque confirmat. Iam quippe per fidem Mediatoris vivimus, et tamen adhuc pro (2) expurgatione vitiorum, dura animadversionis intimæ flagella sustinemus. Unde et post staterae desiderium subdit:

CAPUT XI.

Boni flagellis ac iudicii terrore configuntur. Praestat tamen agi amore.

Quia sagittae Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum.

16. Sed ecce, ut superius dictum est, et divinae correptionis percussione configimur, et tamen adhuc illud gravius est, quod de terrore venturi iudicis ex aeterna animadversione formidamus. Unde protinus subinfertur: « Et terrores Domini militant contra me. » Debet tamen a metu et dolore animus excuti, et ad sola aeternae patriae desideria extendi. Tunc enim nobilitatem nostrae regenerationis ostendimus, si eum ut patrem diligimus, quem nunc servili mente ut dominum formidamus. Unde et per Paulum dicitur: « Non accepistis spiritum servitutis iterum in

1) Coc. et al. seq. *per se eloquium*. Vitiosa est transpositio.
2) Cod. Corb. Germ. *expugnatione*.

timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater.» (1) Pondus itaque formidinis mens electi postponat, in virtute se amoris exerceat, renovationis suae dignitatem desideret, ad conditoris sui speciem anhelet: quem quo usque conspicere non valet, aeternitatem eius necesse est, id est, intimum cibum suum esuriens, expectet. Unde et apte subditur:

CAPUT XII.

Onager fidelem plebem, bos Ordinem ecclesiasticum designat.

Numquid rugiet onager, cum habuerit herbam? aut mugiet bos, cum ante praesepe plenum steterit?

17 Qui alii onagri appellatione signati sunt, nisi hi, qui in campo fidei constituti, nullius officii loris ligantur? Vel quos bovis significatio exprimit, nisi hos, quos intra sanctam Ecclesiam ad prædicationis officium, suscepti ordinis iugum premit? Herba vero onagri, et pabulum bovis, est interna refectio populi fidelis. Alii namque more bovis intra Ecclesiam suscepti officii loris tenentur: alii more onagri sacri ordinis stabula nesciunt, et in campo propriæ voluntatis degunt. Sed cum quis ex vita sæculari internæ visionis desiderio æstuat, cum refectionis intimæ pabulum concupiscit, cum ieiunum se in peregrinationis huius cæcitate considerans, quibus valet fletibus reficit: quasi her-

1) Rom. 6. 15.

bam non inveniens onager rugit. Alius quoque necessitatem suscepti ordinis tolerat, in labore prædicationis exudat, et per æternam iam contemplationem refici appetit: sed quia Redemptoris sui speciem necdum conspicit, quasi bos ad præsepe vacuum ligatus gemit. Quia enim longe ab interna sapientia positi, æternæ hereditatis non cernimus viriditatem, velut bruta animalia a desiderata herba ieiunamus. De qua nimirum herba Redemptoris voce dicitur: « Per me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet. » (1) Sed plerumque, quod esse amantibus gravius solet, sanctis bonorum studiis malorum vita contradicit: et cum mens ad cæleste desiderium rapitur, bene cœpta intentio, interrumpentibus stultorum verbis ac moribus, reverberatur: ita ut quæ iam per contemplationis adnisum ad summa evolaverat, ad expugnandam pravorum stultitiam sese in infimis contra certamina accingat. Unde et subditur:

CAPUT XIII.

Electis quam gravia sint verba moresque carnalium.

Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? (1) *Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?*

1) Iohan. 10. 9.
2) In cod. Bessar. reliqua versiculi verba desunt.

18 Verba quippe moresque carnalium, quasi cibum se nostris mentibus ingerunt, ut in delectationis ventre rapiantur. Sed electus quisque insulsum(1) cibum non comedit, quia pravorum dicta factaque diiudicans, ab ore cordis repellit. Paulus ad esum mentium inferri insulsa prohibuit, cum discipulis dixit: « Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. »(2) Et Psalmistæ quoque verba reproborum in cordis ore insulsa sapuerant, cum dicebat: « Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ita ut lex tua, Domine. »(3) Sæpe autem carnalium verba dum se importune nostris auribus ingerunt, in corde bellum tentationis gignunt: et quamvis hæc et ratio respuat, et lingua reprehendat, cum labore tamen intus vincitur, quod foris cum auctoritate diiudicatur. Unde necesse est, ut nec ad aures veniat, quod mens a cogitationis aditu vigilans repellat. Sancti igitur viri cum æternitatis desideriis anhelant, in tantam altitudinem vitae se sublevant, ut audire iam quae mundi sunt grave sibi ac deprimens pondus credant. Valde namque insolens atque intolerabile aestimant, quidquid illud non sonat, quod intus amant.

19. Sed sæpe mens iam per desiderium ad sublimia rapitur, iam funditus ab stulta terrenorum hominum locutione separatur, nec tamen adhuc pro amore veritatis ad perferendos præsentis vitæ cruciatus accingitur: iam superna appetit, iam in infimis stulta contemnit, sed necdum se ad perferendae adversitatis tolerantiam dirigit. Unde et subditur: « Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? » (4)

1) Maurina caret verbo *cibum*. -- 2) Coloss. 4. 6.
3) Ps. 118. 85.
4] Ibidem.

CAPUT XIV.

Proximorum infirma tolerando, ad cruciatus subeundos roboramur.

20. Durum quippe est appetere quod cruciat, sequi quod vitam fugat. Sed plerumque mens iusti ad tantum se virtutis culmen extendit, ut et apud se in internae rationis arce præsideat, et quorumdam foris stultitiam tolerando convertat. Quos enim ad fortia trahere nitimur, eorum necesse est ut infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Cum vero alienae infirmitati compatimur, valentius a nostra roboramur; ut amore futurorum mens ad praesentia adversa se praeparet, et cruciatus corporis quos timebat, expectet. Auctis namque desideriis coelestibus angustatur; cumque aeternae patriae quanta sit dulcedo considerat, pro ea praesentis vitae amaritudinis ardenter amat. Unde post insulsi cibi fastidium, post impossibilem mortis gustum, recte subiungitur:

CAPUT XV.

Prae amore coelestis patriae, exilii poenas amamus.

Quae prius tangere nolebat anima mea, nunc prae angustia , cibi mei sunt.

21 MENS enim iusti proficiens, quae prius, dum sola propria curaret, ferre aliena fastidiebat, et quae minus alienis compatiens, convalescere contra adversa non poterat,

cum ad toleranda proximi infirma se attrahit, ad adversa superanda convalescit: ita ut pro amore veritatis, praesentis vitæ cruciatus tanto post (1) fortius appetat, quanto prius infirma fugiebat. Inclinatione namque sua erigitur, attractione tenditur, compassione roboratur: cumque in amorem proximi se dilatat, quasi ex meditatione colligit, quanta fortitudine in auctorem surgat. Charitas namque, quae nos ad vim compassionis humiliat, altius in culmine contemplationis levat: et multiplicata iam maioribus desideriis æstuat, iam pervenire ad vitam spiritus, etiam per cruciatus corporis anhelat. Quod ergo prius tangere nolebat, hoc post præ angustia comedit, qui desideria sua vix capiens, et ipsas quas dudum timuerat, iam præ amore coelestis patriæ poenas amat. Si enim mens in Deum forti intentione dirigitur, quidquid sibi in hac vita amarum fit, dulce æstimat: omne quod affligit, requiem putat: transire et per mortem appetit, ut obtinere plenius vitam possit: funditus in infimis extingui desiderat, quo verius summa conscendat. Sed hæc de cuiuslibet iusti animo, hæc de beati Iob mente mentior, nisi ipse subiungat:

CAPUT XVI.

Exemplum Iob suum percussorem benedicentis.

Quis det ut veniat petitio mea, et quod expecto tribuat mihi Dominus, et qui coepit, ipse

1) Norman. *tanto post fortis appetat.* Unus Vindoc. *tanto post forte fortiter.*

me conterat: solvat manum suam, et succidat me; et haec mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat?

22 Sed fortasse haec per contumaciam expetit: fortasse in eo quod se perfecte extingui desiderat, iniustitiam ferientis accusat. Absit hoc. Nam qua mente id expetat, verbis sequentibus demonstrat, dicens: « Nec contradicam sermonibus (1) Sancti. » Nequaquam ergo de iniustitia percutientis murmurat, qui percussorem suum et inter verbera Sanctum vocat. Sciendum vero est, quia aliquando nos adversarius, aliquando autem conterit Deus. Ex contritione autem adversarii, a virtute deficimus; per contritionem vero Domini fracti, a vitiis in virtute roboramur. Hanc contritionem Propheta prospexerat, cum dicebat: « Reges eos in virga ferrea; et tamquam vas figuli conteres eos. » (2) In virga nos ferrea Dominus regit et conterit, quia dispensationis suae (3) forti rectitudine cum nos interius reficit, exterius affligit. (4) Nam quo virtutem carnis humiliat, intentionem spiritus exaltat. Unde et hæc eadem contritio figuli vasi comparatur, sicut et per Paulum dicitur: « Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. » (5) Qui simul contritionem et regimen exprimens, ait: « Licet is qui fo-

1) Bessar. *Sanctis*: errore manifesto ex iis, quae sequuntur.

2] Ps. 2. 9.

3) Gemet. ac unus Compend. *quia dispensationis suae fortitudine.*

4) Bessar. *Exterius namque virtutem carnis humiliat: intentione spiritus interius exaltat.* Sed *interius* suprascribitur.

5) 2. Cor. 4. 7.

ris est, noster homo corrumpitur; tamen is qui intus est, renovatur de die in diem. » (1) Sanctus igitur vir qui appropinquare Deo etiam per flagella desiderat: per spiritum humilitatis dicat:

CAPUT XVII.

Efferentem se de virtutibus Deus misericorditer corripit.

Qui cœpit, ipse me conterat.

23 Plerumque enim vitiorum contritionem in nobis agere Dominus inchoat: sed cum mens ex ipso exordio provectus extollitur, cumque se iam quasi de virtutibus erigit, sævienti contra se adversario aditum pandit, qui cordis intima penetrans, omne, quod in ea de studio bonæ inchoationis invenerit, confringit: tantoque se vehementius in eius confractione exhibet, quanto et gravius, quia vel ad modicum fuerat provectus, dolet. Unde et teste Evangelio voce Veritatis, ad neglectam domum conscientiæ spiritus immundus qui solus exiit, cum spiritibus septem redit. (2) Ne ergo post divinæ correptionis exordia antiquus hostis subripiat, atque ad virtutum confractionem trahat, sanctus vir congrue exorat, dicens: « Qui cœpit, ipse me conterat. » Ac si aperte dicat: Hoc, quod in me exorsus est, perficere feriendo non desinat, ne desertum me adversario ad contritionem tradat. Unde et apte subditur:

1) 2. Cor. 4. 16. --- 2] Matt. 12. 45.

CAPUT XVIII.

Quam timendum ne ad ferienda nostra vitia ligatam manum Deus teneat.

Solvat manum suam, et succidat me.

24 Sæpe namque fiducia longæ prosperitatis inflati, in quodam(1) statu elationis erigimur. Cumque nos extolli Conditor conspicit, sed amorem suum erga nos per verbera non exercet, quasi ad ferienda nostra vitia manum ligatam tenet. An non affectus sui manum ligaverat, cum peccanti populo dicebat: *Iam non irascar tibi*: et *Zelus meus recessit a te?* (2) SOLVAT (3) ergo *manum*, dicitur, exerceat affectum. Recte autem subiungitur: *Et succidat me.* (4) Cum enim securos nos iac de virtutum affluentia elatos, repentinus vel flagelli dolor, vel infirmitatis tentatio percutit, protinus ab status sui vertice mentis nostræ elatio succisa cadit; ut de semetipsa nihil audeat, sed infirmitatis suæ ictu prostrata, manum levantis quærat. Hinc est quod sancti viri cum de occulta erga se dispositione suspecti sunt, plus prospera ipsa pertimescunt: tentari appetunt, flagellari concupiscunt, quatenus incautam mentem metus et dolor erudiat, ne in hac peregrinationis via, hoste ex insidiis erumpente, sua eamdem deterius securitas sternat. Hinc

Turon. *in quodam fastu.*

2) Ita Norm. Vindoc. Compend. Bellovac. Turon. et vet. ed. quod Coccius ita mutavit, sequentib. aliis ed. *solvere ergo manum suam dicitur cum exercet affectum.*

3) Isai. 54. 9.

4) Ezech. 16. 42.

Psalmista ait: « Proba me Domine, et tenta me. » (1) Hinc iterum dicit: « Ego ad flagella paratus sum. » (2) Quia enim sancti mentis suæ correptionis vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant: ut aperto vulnere, virus peccati exeat, quod sana cute intus occidebat. Unde et adhuc subditur:

CAPUT XIX.

Sancti timent prospera, cupiunt flagella.

Et haec mihi sit consolatio ut affligens me, dolore, non parcat.

25 Electi qui cum perpetrasse se illicita noverunt, sed perscrutantes inveniunt, quia nulla pro illicitis (3) adversa perpessi sunt, in immensae formidinis terrore (4) tabescunt, pavore aestuant, sinistris agitati suspitionibus laborant: ne in aeternum se gratia deserat, (5) quos in praesenti vita mali sui retributio nulla castigat: timent, ne ultio, quae suspenditur gravior in fine servetur: feriri paterna correptione desiderant, et dolorem vulneris medicamina salutis putant. Recte ergo nunc dicitur: « Et haec mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat. » Ac si aperte diceretur: Qui ideo hic quibusdam parcit, ut eos in perpetuum feriat, ideo me hic feriat, ut non parcendo, in perpetuum parcat. Ex afflictione enim me consolor, quia corruptionis humanae putre-

1] Psal. 25. 2. -- 2) Psal. 37. 18. -- 3) Alibi; *pro illis.*
4) In Maurina deest *terrore.* -- 5) Maurina *deseruerit.*

dinem sciens, ad spem salutis ex vulnere certus reddor. Quod quia non tumenti, sed humili mente edidit, subiungendo, ut praediximus, patefacit dicens:

CAPUT XX.

Deus saepe tacitus loquitur operibus.

Nec contradicam sermonibus sancti.

26 Plerumque ad nos verba Dei non sunt dictorum sonitus, sed effectus operationum. In eo enim nobis loquitur, quod erga nos tacitus operatur. Beatus igitur Iob sermonibus Dei contradiceret, si de eius percussionibus murmuraret. Sed quid de percussore suo sentiat, indicat, qui, sicut iam diximus, quem ferientem tolerat, sanctum vocat. Sequitur:

CAPUT XXI.

Quid sit fortitudo iustorum et quid reproborum.

Quae est enim fortitudo mea, ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam?

27 Sciendum quod alia iustorum, atque alia est fortitudo

reproborum. Iustorum quippe fortitudo est carnem vincere, propriis (1) voluntatibus contraire, delectationem vitae praesentis extinguere, huius mundi aspera pro aeternis praemiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, (2) adversitatis metum in corde superare. Reproborum vero fortitudo est transitoria sine cessatione diligere, contra flagella conditoris insensibiliter perdurare, ab amore rerum temporalium nec ex adversitate quiescere, ad inanem gloriam etiam cum vitae detrimento pervenire, malitiae augmenta exquirere, bonorum vitam non solum verbis ac moribus, sed etiam gladiis impugnare, in semetipsis spem ponere, iniquitatem quotidie sine ullo desiderii defectu perpetrare. Hinc est, quod per Psalmistam dicitur ad electos: « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. » [3] Hinc per Prophetam reprobis dicitur: « Vae qui potentes estis ad potandum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem ! » (4) Hinc per Salomonem dicitur, (5) quod sancti quique sine ulla debilitate desiderii internam requiem contemplantur: « En lectulum Salomonis, sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israel! » (6) Hinc Psalmista contra reprobos in passione positi voce Redemptoris insinuans, ait: « Ecce occupaverunt animam meam: irruerunt in me fortes! » (7) Quam bene utramque fortitudi-

1] Compend. Ebroic. et alii Norman. *propriis voluptatibus*. Bessar. quoque *voluptatibus*. Mox *adversantem inimicum in corde superare*.

2) Corb. Germ. *adversantem inimicum in corde*.

3) Psal. 30. 25.

4) Isai. 5. 22.

5) Bessar. *quoniam Sancti quique . . . . . aeternam*.

6) Cant. 3. 7.

7) Psal. 58. 4.

nem Isaias complexus est, dicens: « Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem. » (1) Quia enim nequaquam *sument*, sed *mutabunt* dixit, profecto patenter innotuit, aliam esse quae (2) ponitur, et aliam quae inchoatur.

28 An non etiam reprobi fortes sunt, qui ad praesentis vitae concupiscentiam tot laboribus currunt, periculis se audenter obiiciunt, pro lucris contumelias libenter ferunt, ab appetitus sui libidine nulla victi contrarietate resiliunt, percussionibus durescunt, et mala mundi tolerant pro mundo, eiusque, ut ita dixerim, gaudia quaerentes perdunt, nec tamen haec perdendo fatigantur? Unde bene ex humani generis voce per Hieremiam dicitur: « Inebriavit me absinthio. » (3) Ebrius quippe quod patitur nescit. Absinthio ergo ebrius est, qui prae amore praesentis saeculi, a sensu rationis alienus, dum quidquid pro mundo sustinet, leve deputat, laboris amaritudinem, quam tolerat, ignorat: quia nimirum delectabiliter ad cuncta ducitur, in quibus poenaliter fatigatur. At contra vir iustus ad mundi pericula pro mundo toleranda esse debilis studet, finem suum (4) conspicit, vita praesens quam sit transitoria, attendit, et pro ea exterius labores perpeti renuit, cuius intrinsecus delectationem vicit. Beatus igitur Iob præsentis vitæ adversitatibus pressus, dicat ex sua, dicat ex omnium voce iustorum: « Quae est enim fortiudo mea, ut sustineam? aut quis fi-

1] Isai. 40. 31.

2] Ita in Bellovac. Norman. et aliis; et quidem melius quam *proponitur*, ut legitur in editis. Hic autem *ponitur* significat *deponitur*, *relinquitur*.

3] Thren. 3. 15.

4) Ebroic. *finem concupiscit*.

nis meus, ut patienter agam ? » Ac si aperte insinuet, dicens: Mala mundi pro mundo tolerare nequeo ; quia iam in eius desiderio fortis non sum. Dum enim praesentis vitae finem conspicio, cur pondus eius patior, cuius appetitum calco? Et quia iniusti quique, ut diximus, tanto fortius labores illius perferunt, quanto avidius eius delectatione pascuntur, recte mox eamdem reproborum fortitudinem subdit, dicens:

CAPUT XXII.

Quod nonnulli reprobi ex percussione sicut lapides sine sono indurantur, alii vero in percussione velut aes resonant, sed minime corriguntur.

Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea œnea est.

29 Quid hoc loco ære ac lapidibus, nisi insensibilium hominum corda signatnur? Qui sæpe et supernos ictus accipiunt, et tamen nulla disciplinæ percussione mollescunt. Quo contra electis per Prophetam pollicente Domino, dicitur: « Tollam a vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum. » (1) Paulus quoque ait: « Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. » (2) Sci-

1) Ezech. 11. 19.
2] 1. Cor. 13. 1.

mus autem quoniam percussi lapides clarum sonum reddere nequeunt, æs vero cum percutitur, canorus valde sonitus ex eius percussione formatur. (1) Quod quia ut lapides, vita caret, sensum in sonitu non habet. Et (2) sunt nonnulli, qui lapidibus similes, ita ad pietatis præcepta duruerunt, ut cum eos percussio supernae animadversionis examinat, nequaquam sonitum humilis confessionis reddant. Quidam vero a metallo æris in nullo discrepantes, cum flagella supernæ percussionis accipiunt, piae confessionis sonitum emittunt. Sed quia humilitatis voces ex corde non proferunt, ad statum salutis reducti, nesciunt quod promiserunt. Illi ergo more lapidum percussi, nec voces habent: isti autem in nullo æris imitationem fugiunt, qui in percussione positi, bona, quae non sentiunt, loquuntur. Illi (3) venerationi ferientis et verba denegant: isti pollicentes quod non impleant, sine vita clamant. Vir igitur sanctus reproborum duritiam inter verbera fugiens dicat: « Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est. » Ac si aperte fateatur, dicens: Reproborum similitudinem sub disciplinæ verbere fugio, quia nec more

---

1) Bessar. primo scriptum fuerat. *Quod qui . . . aes velut lapides . . .* postea mutavit sic recentior manus. *Quod quidem aes ut lapides vita caret.* Mox etiam scripserat *veneratione ferientes*, quod postea mutatum est in *vanerationem ferientis*. -- 2) Alibi *Nec non.*

3) Sic restituendum putavimus ex MSS. plerisque, emendavimusque quod prius legebatur: *Illi venerationem ferientis et verbera denegant.* Dissimulandum tamen non est hic variare exemplaria. Unum Compend. et Bigot. habent, *veneratione ferientis et verba denegant.* Aliud Compend. Lyran. Uticense, *venerationis ferientis* etc. Omnia vero exhibent, *verba*, non *verbera*; et quidem ad mentem S. Greg. qui de quibusdam hominibus loquitur, more lapidum, nullum sonitum, dum percutiuntur, reddentibus.

lapidum ita obdurui, ut sub percussionis stimulo a ministerio confessionis obmutescam: nec rursus quasi aes vocem confessionis resono, et sensum vocis ignoro. Sed quia ad percussionem reprobi debiliter fortes sunt, electi autem valenter infirmi, beatus Iob dum fortem se per insaniam non esse asserit, fortem se per statum salutis innotescit.

27. Unde ergo hanc eamdem fortitudinem percepit, insinuet, ne si sibi vires, quas habet, arroget, potenter ad mortem currat. Plerumque enim virtus habita, deterius quam si deesset, interficit; quia dum ad sui confidentiam mentem erigit, hanc elationis gladio transfigit: cumque eam quasi roborando vivificat, elevando necat; ad interitum videlicet pertrahit, quam per spem propriam ab internae fortitudinis fiducia evellit. Sed quia beatus Iob et virtute pollet, et in semetipso fiduciam non habet, atque ut ita dixerim, vires infirmus habet, apte subiungit, dicens:

CAPUT XXIII.

Iob vere fortis,quia vires suas non sibi, sed Deo adscribit.

Ecce non est auxilium mihi in me.

30 Patet iam ad cuius spem percussi animus recurrat, cum in se sibi auxilium esse denegat. Sed quia infirmum se in semetipso insinuat, ad maioris adhuc fortitudinis meritum, quo modo etiam a proximis destituatur, adiungat: (1)

1) Bessar: *sequitur:*

Necessarii quoque mei recesserunt a me. Sed ecce despectus exterius, intus solio iudicii præsidet. Nam cum derelictum se asserit, protinus ad sententiam erumpit, dicens:

CAPUT XXIV.

De ordine charitatis, et quod in prosperitate dilectio vix agnoscatur.

Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.

31 Quis hoc loco amici nomine, nisi quilibet proximus designatur; qui eo nobis fideliter iungitur, quo percepto nunc a nobis bono opere, ad obtinendam post æternam patriam veraciter auxiliatur? Quia autem duo sunt præcepta caritatis, Dei videlicet amor, et proximi: per amorem Dei amor proximi gignitur, et per amorem proximi amor Dei nutritur. Nam qui amare Deum negligit, profecto diligere proximum nescit: et tunc plenius in Dei dilectione proficimus, si in eiusdem dilectionis gremio prius proximi caritate (1) lactamur. Quia enim amor Dei amorem

1) Ita MSS. Anglic. Norman. Turon. Floriac. Vindocin. etc. Quidam tamen habent *lactemur*, et mendose aliqui, *lactemus*. In uullo autem legimus *ligamus*, ut in editis. Unus Vindoc. habet *levigamur*, et *lactamur*. Sed cod. Bessar. fortasse melius *dilatamur*.

proximi generat, dicturus per Legem Dominus: *Diliges proximum tuum*; (1) præmisit, dicens: *Diliges Dominum Deum tuum*: (2) ut scilicet in terra pectoris nostri, prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursum quia amor Dei ex proximi amore (3) coalescit, testatur Iohannes, (4) dicens: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* (5) Quæ tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permutatur.

32. Saepe vero omnipotens Deus, ut quantum quisque a caritate eius ac proximi longe sit, vel in ea quantum profecerit innotescat, miro ordine cuncta dispensans, alios flagellis deprimit, alios successibus fulcit. Et cum quosdam temporaliter deserit, in quorundam cordibus quae mala latent, ostendit. Nam plerumque ipsi nos miseros insequuntur, qui felices sine comparatione coluerunt. Cum enim quis positus in prosperitate diligitur, incertum valde est, utrum prosperitas, an persona diligatur. Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. Unde bene quidam sapiens dicit: « Non agnoscitur in bonis amicus: et non absconditur in malis inimicus. » (6) Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec adversitas inimicum celat: quia et ille saepe prosperitatis nostrae reverentia tegitur, et iste ex confidentia adversitatis aperitur. Vir igitur iustus in flagellis positus di-

1) Deut. 6. 5.
2) Matt 22. 37. 39.
3] Gemet *convalescit.*
4] Bessar. *Iohannes qui increpat dicens.*
5) 1. Ioan. 4. 20.
6] Eccli. 12. 8.

cat: « Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit: » quia nimirum qui ex adversitate proximum despicit, aperte convincitur quod hunc in prosperis non amavit. Et cum omnipotens Deus (1) ideo quosdam percutiat, ut et percussos erudiat, et non percussis occasionem boni operis praebeat; quisquis percussum despicit, occasionem a se virtutis repellit: et tanto se nequius contra auctorem erigit, quanto hunc nec pium in salute propria, nec iustum in alieno vulnere agnoscit. Intuendum vero est, quod beatus Iob sic sua loquitur, ut totius quoque electi populi per eum vita signetur. Quia enim eiusdem populi membrum est, cum quæ ipse patitur narrat, ea etiam quae sustinet ille, denuntiat. dicens:

CAPUT XXV

Reprobi cur a iustis dicantur et fratres, et praetereuntes.

Fratres mei praeterierunt me sicut torrens, qui raptim transit in convallibus.

33 Reproborum mens quia sola præsentia diligit, plerumque nunc tanto aliena existit a verbere, quanto post extranea remanet ab hereditate; et superba iustos despicit, quos aeterna misericorditer severitas affligit. Sæpe vero reproeandem fidem, qua vivimus, retinent; eadem fidei sa-

1) Sic pene omnes: at editi habent *cruciat*.

cramenta percipiunt; eiusdem religionis unitate continentur; sed tamen compassionis viscera nesciunt, charitatis vim, qua in Deum flagramus et proximum, non agnoscunt. Recte ergo et fratres, et prætereuntes vocantur, quia ex uno matris gremio nobiscum per fidem prodeunt, sed in uno charitatis studio erga Deum et proximum non figuntur. Unde etiam apte torrenti, qui raptim transit in convallibus, comparantur. Torrens namque ex montanis in ima defluit, et collectus hiemalibus pluviis, æstivis solibus arescit. Qui enim terrena (1) diligentes, spem supernæ patriæ deserunt, quasi ex montibus valles petunt, quos tamen hiems præsentis vitæ multiplicat, sed (2) æstas venturi iudicii exiccat; quia cum sol supernæ districtionis incanduerit, reproborum lætitiam in ariditatem vertit. Bene ergo dicitur: « Raptim transit in convallibus. » Torrentem quippe ad convalles raptim transire, est pravorum mentes ad ima desideria sine ullo obstaculo ac difficultate descendere.

34 Omnis enim ascensus in labore est, descensus in voluptate: quia per adnisum gressus ad superiora tenditur, per remissionem vero ad inferiora declinatur. Ad montis enim verticem saxum subvehere magni laboris est, idemque a summis ad ima demittere, labor non est. Sine mora videlicet proruit, qui magnis conatibus ad summa pervenit. Longo studio seges seritur, sole atque imbre diutino nutritur: sed tamen una et subita scintilla consumitur. Paulisper ædificia ad alta proficiunt, sed repentinis casibus terram petunt. Robusta arbor in aëra per tarda incrementa se erigit: sed quidquid diu ad alta protulit, semel et simul

1] Bessar. et Vat. c *diligunt et.*
2) Ebroic. *sed aestus.*

cadit. Quia igitur ascensus in labore est, descensus in voluptate, recte nunc dicitur: « Fratres mei præterierunt me, sicut torrens, qui raptim transit in convallibus. » Quod tamen sentiri et aliter potest.

35 Si enim convalles ima pœnarum loca intelligimus, iniusti quique sicut torrens raptim ad convalles transeunt: quia in hac vita, quam totis desideriis appetunt, diu stare nequaquam possunt. Nam quot dies ætatis accipiunt, quasi tot quotidie gressibus ad finem tendunt. Augeri sibi optant tempora: sed quia concessa subsistere nequeunt, quot augmenta vivendi percipiunt, (1) de vivendi spatio totidem perdunt. Momenta ergo temporum quo sequuntur, fugiunt; quo accipiunt, amittunt. Raptim itaqne ad convalles transeunt, qui in longum quidem voluptatum desideria pertrahunt, sed ad inferni claustra repente deducuntur. Quia enim hoc etiam tempus, quod qualibet longævitate extensum est, si fine clauditur, longum non est, ex fine miseri colligunt breve fuisse, quod amittendo tenuerunt. Unde bene et per Salomonem dicitur: « Si multis annis vixerit homo, et in his omnibus laetatus (2) fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, et dierum multorum, qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita. » (3) Stulta enim mens cum malum repente invenerit, quod nequaquam præterit, aeternitatem eius tolerando intelligit, quia quod præ-

....

4) Obscurus locus. In sex Anglic. et quatuor Norm. occurrit lectio quam amplexi sumus, ubi prius legebatur, *diu vivendi spatia totidem perdunt.* Bessar. cod. habet *diu.* et *spatia* qui tamen prius *dum* habuisse videtur. Ordo verborum: *spatia vivendi diu.* Sic locus quid obscuritatis habeat non satis video.

5) Bessar. *lætatus factus.*

6) Eccl. 11. 8.

terire potuit, vanum fuit. Sciendum vero est quod plerique agere recta desiderant: sed sunt nonnulla, quae infirmis eorum mentibus ex præsenti vita contradicant: cumque adversa in infimis perpeti metuunt, in superni iudicii rectitudinem offendunt. Unde recte subiungitur:

CAPUT XXVI

Quod hi qui temporalium damnorum metu veritatem, vel iustitiam, vel ceteras virtutes praetermittunt, cælestis iræ vindictam incurrunt.

Qui timent pruinam, irruit super eos nix.

36 Pruina quippe inferius gelascit, nix autem de superioribus ruit. Et sæpe nonnulli dum temporalia adversa pertimescunt, (1) districtioni se æternæ animadversionis obiiciunt. De quibus bene per Psalmistam dicitur: « Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor. » (2) Iste namque veritatem iam libere defendere appetit; sed tamen in ipso suo appetitu trepidus, indignationem potestatis humanæ pertimescit: cumque in terra hominem contra veritatem pavet, eiusdem veritatis iram cælitus sustinet. Ille peccato-

1] In Vindocin. et plerisque Norman. *districtionis æternæ animadversionem abiiciunt.* Corb. Germ. *districtionis aeternae animadversiones obiiciunt.* Germ. *districtiones æternae animadversionis ob.* 1. Reg. *districtiones sibi aeternae animadversionis obiiciunt.* Alter Reg. ut in Edit.

2] Ps. 13. 5.

rum suorum conscius, ea quæ possidet, indigentibus iam largiri desiderat; sed tamen ne datis rebus egeat ipse formidat. Cumque carnis subsidia reservando trepidus præparat, ab alimentis misericordiæ animam necat. Et cum pati in terra inopiam metuit, æternam sibi abundantiam supernæ refectionis abscindit. Recte ergo dicitur: « Qui timent pruinam, irruet super eos nix. » Quia qui conculcanda ab infimis metuunt, a summis metuenda patiuntur: et cum transire nolunt quod calcare poterant, iudicium de supernis excipiunt, quod tolerare nequaquam possunt. Sed hæc agentes, mundi gloriam temporaliter obtinent. Quid autem tempore vocationis suæ facturi sunt, cum cuncta simul pavidi deserunt, quæ hic cum gravi timore servaverunt? Unde et apte subditur:

CAPUT XXVII.

Quantus malorum pavor, iudicio appropinquante.

Tempore quo fuerint dissipati, peribunt.

37 Quos enim præsentis vitae sollicitudo ordinat, amissio dissipat: et tunc etiam exterius pereunt, qui intus dudum æterna negligendo perierunt. De quibus recte additur: »

Et ut incaluerint, solventur de loco suo.

38 Iniquus enim quisque cum incaluerit, de loco suo solvitur: (1) quia iudicio intimae districtionis appropin-

1) Unus Compend. *quia iudicio intimae districtionis appropinquante.*

quans, cum iam (1) per cognitionem poenae fervere coeperit, ab ea, cui dudum inhaeserat, carnis suae delectatione separatur. Hinc est enim, quod per Prophetam contra reprobos dicitur: « Et tantummodo (2) sola vexatio intellectum dabit auditui: » (3) quia videlicet aeterna non intelligunt, nisi cum pro temporalibus iam sine emendatione puniuntur. Tunc mens æstuat, et infructuosæ poenitentiæ se ignibus inflammat, duci ad supplicium timet, præsentem vitam ex desiderio retinet: sed de loco suo solvitur, quia oblectamenta carnis deserens, eius duritia per supplicium liquatur. Sed quia iniqui omnes quid abstractionis suae tempore patientur audivimus, adhuc aliqua, quibus in libertatis suæ spatio implicantur, audiamus. Sequitur:

CAPUT XXVIII.

Quod peccatum ex peccato nascatur, mira et subtilis distinctio: et quid sit, quod per Isaiam dicitur: „Erit cubile draconum et pascua struthionum.„

Involutae sunt semitae gressuum eorum.

39 Omne quod involvitur, in semetipsum replicatur. Et sunt nonnulli, qui seducentibus vitiis obviare quasi tota

1) Ebroic. *per cogitationem pene.* Gemet. et Utic. *per cognitionem poena fervore,* quam lect. amplectimur.
2) Bessar. *pro sola vexatione.*
3) Isai. 28. 19.

intentione deliberant, sed irruente tentationis articulo, in deliberationis proposito non perdurant. Alius namque pravo (1) ausu superbiæ inflatus, cum magna esse præmia humilitatis considerat, adversum semetipsum se erigit, et quasi tumorem turgidi fastus deponit, exhibere se quibuslibet contumeliis humilem promittit: sed cum repente hunc unius iniuria verbi pulsaverit, ad consuetam protinus elationem redit, sicque ad tumorem ducitur, ut nequaquam quia humilitatis bonum concupierat, recordetur. (2) Alius avaritia æstuans, augendis facultatibus anhelat. Is cum præterire omnia velociter conspicit, vagantem per concupiscentias mentem figit, decernit iam nihil appetere, et adepta tantummodo sub magni moderaminis freno possidere: sed cum repente fuerint oculis oblata quae placeant, in ambitione protinus mens anhelat, semetipsam non capit, adipiscendi hæc occasionem quaerit, et oblita continentiae quam secum pepigerat, cogitationum se stimulis per desideria acquisitionis inquietat. Alius luxuriae tabe polluitur, et longa iam consuetudine captus tenetur: quanta autem castitatis sit munditia conspicit, et a carne vinci turpe deprehendit. Restringere ergo voluptatum fluxa deliberat, et resultare consuetudini, quasi toties se viribus parat. Sed vel obiecta oculis specie, vel ad memoriam reducta, cum (3) subita tentatione concutitur, protinus a pristina præparatione dis-

1) Ita Vindoc et Norman. plerique, non *pravo usu,* ut legitur in editis. Legitur *usu* etiam in cod. Bessar. Mox *anhelans, cum . . . vacantem . . . . . aspicit* pro *capit,* quod prius scripsisse videtur.

2] Floriac. et unus Compend. ita habet: *alius avaritiae aestuans, augendis facultatibus anhelans, cum praeterire.* etc.

3) Ita omnes MSS nostri et quinque Anglicani, quibus concinunt vet. edit. Coc. et seqq. pro *subita,* habent *subiectae.*

sipatur: et qui contra hanc clypeum deliberationis erexerat, delectationis iaculo confossus iacet: sicque eum luxuria enervem superat, ac si nulla contra eam intentionis arma praeparasset. Alius iræ flammis eccenditur: et usque ad inferendas proximis contumelias effrenatur. Cum vero nulla furoris animum occasio pulsat, quanta sit mansuetudinis virtus, quanta patientiae (1) altitudo considerat, seque etiam contra contumelias patientem parat: sed cum parva quaelibet commotionis occasio nascitur, repente ad voces et contumelias medullitus inflammatur: ita ut non solum ad memoriam patientia promissa non redeat, sed et semetipsam mens, et ea quae loquitur convicia non agnoscat. Cumque furori plene satisfecerit, quasi post exercitium in tranquillitatem redit: et tunc se ad silentii claustra recolligit, cum linguae non patientia, sed procacitatis suæ satisfactio frenum posuit. Vix igitur sero (2) post convicia illata se cohibet; quia et a cursu saepe spumantes equos non præsidentis dextera, sed campi terminus coërcet. Bene ergo de reprobis dicitur: « Involutae sunt semitae gressuum eorum:» quia recta quidem deliberando appetunt , sed ad consueta semper mala replicantur; et quasi extra se tensi, ad semetipsos per circuitum redeunt, qui bona quidem capiunt, sed a malis nunquam recedunt. Esse quippe humiles, sed tamen sine despectu: esse contenti propriis, sed sine necessitate; esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine contumeliis volunt: cumque adipisci virtutes quaerunt, sed labores virtutum fugiunt, quid aliud quam

1) In MS. Gemet. et paucis aliis desideratur *altitudo,* illaeso sensu.
2) Bessar. *mens.*

(1) et belli certamina in campo nesciunt, et triumphare in urbibus de bello concupiscunt?

40. Quamvis hoc, quod eorum semitae involutae memorantur, adhuc intelligi et aliter possit. Saepe namque nonnulli contra quaedam se vitia vehementer accingunt, sed quaedam subigere negligunt: cumque se contra ista non erigunt, et illa contra se reparant, quæ subegerunt. Alius namque iam carnem a luxuria edomuit, sed tamen adhuc mentem ab avaritia non refrenavit: cumque se in mundo pro exercenda avaritia retinet, cumque a terrenis actibus non recedit, erumpente occasionis articulo, etiam in luxuriam labitur, quam iam subegisse videbatur. Alius avaritiae aestum vicit, sed nequaquam vim luxuriae subdidit: cumque explendae luxuriae pretium praeparat, iugo quoque avaritiae, quam dudum edomuit, cordis cervicem subdit. Alius rebellantem iam impatientiam stravit, sed inanem gloriam necdum vicit: et cum se per hanc mundi honoribus inserit, confixus causarum stimulis, ad impatientiam captus redit: cumque inanis gloria ad defensionem sui animum erigit, et illam victus tolerat, quam superavit. Alius iam inanem gloriam subdidit, sed tamen impatientiam necdum stravit: et cum multa risistentibus per impatientiam minatur, erubescens non implere quod loquitur, sub inanis gloriæ iugum revocatur: et hoc victus per aliud tolerat, quod plene se vicisse gaudebat. Sic ergo ope vicaria fugitivum suum vitia retinent, et quasi iam amissum sub dominii sui iure recipiunt, atque ad vindictam sibi vicissim

---

1) Excusi, *quam exhibere*. Corriguntur ex MSS. Gemet. utroque Compend. Utic. etc.

tradunt. Perversis itaque involutae sunt gressuum semitae, quia etsi, devicta una nequitia, pedem levant, regnante tamen altera, hunc in ea etiam, quam devicerant, implicant. Aliquando vero involutis gressuum semitis et nulla culpa devincitur, et alia per aliam perpetratur.

41. Nam saepe furto negationis fallacia iungitur; et saepe culpa fallaciæ periurii reatu cumulatur. Saepe quodlibet vitium impudenti præsumptione committitur, et sæpe quod omni culpa fit gravius, etiam de commisso vitio superbitur. Nam quamvis de virtute nasci elatio soleat, nonnunquam tamen (1) stulta mens de perpetrata se nequitia exaltat. Sed cum culpa culpæ adiungitur, quid aliud quam involutis semitis atque innodatis vinculis pravorum gressus ligantur? Unde bene contra perversam mentem sub Iudææ specie per Isaiam dicitur: « Erit cubile draconum, et pascua struthionum, et occurrent dæmonia onocentauris, et pilosus clamabit alter ad alterum. » (2) Quid namque per dracones, nisi malitia; quid vero struthionum nomine, nisi hypocrisis designatur? Struthio quippe volandi speciem habet, sed usum volandi non habet: quia et hypocrisis cunctis intuentibus imaginem de se sanctitatis insinuat, sed tenere vitam sanctitatis ignorat. In perversa igitur mente draco cubat, et struthio pascitur: quia et latens malitia callide tegitur, et intuentium oculis simulatio bonitatis antefertur. Quid vero onocentaurorum nomine, nisi et lubrici figurantur et elati? Græco quippe eloquio ὄνος asinus dicitur, et appellatione asini luxuria disignatur, Propheta

---

1) Vindoc. Compend. Norman. etc. *stulta mentis elatio.*
2) Isai. 34. 13.

attestante, qui ait: « Ut carnes asinorum, carnes eorum. » (1) Tauri autem vocabulo, cervix superbiæ demonstratur, sicut voce Dominica de Iudæis superbientibus per Psalmistam dicitur: « Tauri pingues obsederunt me. » (2) Onocentauri ergo sunt, qui subiecti luxuriae vitiis, inde cervicem erigunt, unde humiliari debuerant. Qui carnis suae voluptatibus servientes, expulsa longe verecundia, non solum se amittere rectitudinem non dolent, sed adhuc etiam de opere confusionis gaudent. Onocentauris autem daemonia occurrunt, quia maligni spiritus valde eis ad votum deserviunt, quos de his gaudere conspiciunt, quae flere debuerunt. Ubi apte subiungitur: « Et pilosus clamabit alter ad alterum. » Qui namque alii pilosi appellatione figurantur, nisi hi, quos Graeci (3) *Panas* Latini vero *Incubos* vocant? quorum nimirum forma ab humana effigie incipitur sed bestiali extremitate terminatur. Pilosi ergo nomine, cuiuslibet peccati asperitas designatur, quod etsi quando quasi ab obtentu rationis incipit, semper tamen ad irrationabiles motus tendit; et quasi homo in bestiam desinit: dum culpa per rationis imaginem inchoans, usque ad irrationabilem effectum trahit. Nam saepe edendi delectatio servit gulae, et servire se simulat indigentiae naturae: cumque ventrem in ingluviem extendit, membra in luxuriam erigit. Pilosus autem alter ad alterum clamat, (4) cum perpetra-

1] Ezec. 23. 20.

2) Psal. 21. 13.

3) Unus. Compend. *quos Graeci Panos*. 2. Vindoc. et Germ. *quos Graeci phanas*. Bigot. et Lyr. *quos Graeci Panas aliter Phaunos*.

4] Floriac. Unus Compend. et Gemet. *cum perpetrata nequitia perpetrandam aliam vocat*, vel *provocat*. Ebroic. et Utic. *perpetrandam malitiam provocat*. Bessar. *perpetrata nequitia, ad perpetrandam malitiam*. Mox *cognationis . . . . iam culpa; adhuc quae*.

ta nequitia, ad aliam perpetrandam provocat, et quasi quadam cogitationis voce, commissa iam culpa, culpam adhuc quae committatur, invitat. Saepe namque, ut diximus, gula dicit: Si abundanti alimento corpus non reficis, in nullo utili labore subsistis. Cumque mentem per desideria carnis accenderit, mox quoque luxuria verba propriae suggestionis facit, dicens: Si misceri Deus homines corporaliter nollet, membra ipsa coëundi apta usibus non fecisset. Cumque haec quasi ex ratione suggerit, mentem ad libidinum effrenationem trahit. Quae saepe deprehensa, patrocinium mox fallaciae, et negationis inquirit; reamque se esse non aestimat, si mentiendo, vitam defendat. Pilosus ergo alter ad alterum clamat, quando sub aliqua ratiocinandi specie, perversam mentem culpa subsequens ex occasione culpae praecedentis illaqueat. Cumque hanc peccata dura atque aspera deprimunt, quasi convocati in ea concorditer pilosi dominantur: sicque fit, ut semper se gressuum semitae deterius involvant, dum mentem reprobam culpa per culpam ligat.

42 Sed inter hæc sciendum est, quod aliquando prius oculus intellectus obtunditur, et postmodum captus animus per exteriora desideria vagatur: ut cæca mens quo ducitur nesciat, et carnis suæ illecebris sese libenter subdat. Aliquando vero prius desideria carnis ebulliunt, et post longum usum illiciti operis, oculum cordis claudunt. Nam sæpe mens recta cernit, nec tamen audenter contra perversa se erigit: et renitens vincitur, dum hoc ipsum, quod agit diiudicans, carnis suæ delectatione superatur. Quia enim plerumque prius oculus contemplationis amittitur, et post per carnis desideria huius mundi laboribus animus subiugatur, testatur Samson ab Allophylis captus, qui postquam oculos perdidit,

ad molam deputatus est: quia nimirum maligni spiritus, postquam tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt. Rursum, quia sæpe et recta operatio exterius perditur, et tamen adhuc rationis lumen in corde retinetur, propheta Hieremias insinuat, qui dum Sedechiæ captivitatem narrat , ordinem captivitatis internæ denunciat, dicens: «Et occidit rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblatha in oculis eius, et omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis, oculos quoque Sedechiæ eruit.» (1) Rex quippe Babylonis est antiquus hostis, possessor intimæ confusionis, qui prius filios ante intuentis oculos trucidat: quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse, qui captus est, dolens cernat. (2) Nam gemit plerumque animus ; et tamen carnis suæ delectationibus victus, bona quae genuit, amans perdit: ea quae patitur damna considerat, nec tamen virtutis brachium contra regem Babylonis levat. Sed dum videns nequitiae perpetratione percutitur, ad hoc quandoque peccati usu perducitur, ut ipso quoque rationis lumine privetur. Unde Babylonis rex, extinctis prius filiis, Sedechiae oculos eruit, quia malignus spiritus, subductis prius bonis operibus, post et intelligentiae lumen tollit. Quod recte Sedechias in Reblatha patitur. (3) Reblatha quippe, *Multa haec* interpretatur. Ei enim quandoque et lumen rationis clauditur, qui pravo usu ex iniquitatis suae multitudine gravatur.

1) Ierem. 39. 6.

2) Ita Vindocin. Compend. Norman. etc. Cum veteribus edit. Gilot. 1571. cum hac lectione aliam exhibet, quae est etiam in recentioribus editis: scilicet, *nam bona plerumque gignit animus.* In Vindoc. Corb. Germ. duob. Reg. pro *genuit*, legitur *gemuit.* Bessar. quoque *gemuit.* Mox infra *ad amorem suum.*

3] Notant Maurini Rebla, vel Reblata Hebr. *multitudo illi* interpretari. Sed veneti Editores merito illis contradicunt. Dell' Aquila (*dizionario portatile della Bibbia*) Reblata *querela* latine significari affirmat.

43 Quomodo autem culpa prodeat, vel quibuslibet ex occasionibus erumpat, reproborum tamen semitæ semper involutæ sunt: ut pravis concupiscentiis dediti, aut bona nulla appetant, aut appetentes infirmo desiderio, ad hæc nequaquam mentis liberos gressus tendant. Recta enim aut non incipiunt, aut in ipso fracti itinere, ad hæc minime pertingunt. Unde fit plerumque, ut (1) ad morem suum lassati redeant, seseque ab intentione animi in carnis voluptatibus sternant, sola quae transeunt cogitent, nulla quae secum permaneant, curent. Unde apte subditur:

CAPUT XXIX

Transitoriis bonis inhiantium vacuus labor.

Ambulabunt in vacuum, et peribunt.

44 In vacuum quippe ambulant, qui nil secum de fructu sui laboris portant. Alius namque adipiscendis honoribus exudat, alius multiplicandis facultatibus æstuat, alius promerendis laudibus anhelat: sed quia cuncta hæc hic quisque moriens deserit, labores in vacuum perdidit, qui secum ante iudicem nihil tulit. Quo contra bene per Legem dicitur: « Non apparebis in conspectu Domini vacuus. » (2) Qui enim promerendae vitae mercedem bene agendo non providit, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc de iustis per Psalmistam dicitur: « Venientes autem venient in e-

1] Germ. Corb. Gem. Ebroic. *ut ad amorem suum.*
2) Deut. 16. 16.

xultatione, portantes manipulos suos. » (1) Ad examen quippe iudicii portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt. Hinc de unoquoque electo Psalmista iterum dicit: « Qui non accipit in vanum animam suam. » (2) In vanum namque animam suam accipit, qui sola præsentia cogitans, quæ se sequantur in perpetuum, non attendit. In vanum animam suam accipit, qui eius vitam negligens ei curam carnis anteponit. Sed animam suam iusti in vanum non accipiunt: quia intentione continua ad eius utilitatem referunt quidquid corporaliter operantur, quatenus et transeunte opere, operis causa non transeat, quae vitae præmia post vitam parat. Sed haec curare reprobi negligunt: quia profecto ambulantes in vacuum, vitam sequentes fugiunt, invenientes perdunt. Melius vero a pravorum imitatione compescimur, si eorum damna ex fine pensamus. Unde bene etiam cum exhortatione subiungitur:

CAPUT XXX.

Quod tepide conversantium illaqueata intentio, in sæculi huius turbine attendenda sit, et ex alterius damno correpti, firmiter in Deum proficere debeamus: et quid sit quod vitulis domi reclusis, vaccæ trahentes plaustrum, cui arca est imposita, ibant in directum per viam, quæ ducit in Bethsamis.

1) Psal 125. 6.
2) Psal. 23. 4.

Considerate semitas Theman, itinera Sabba, et expectate paulisper.

45 Theman quippe *Auster*; Saba autem *rete* interpretatur. Quid hic per Austrum, qui (1) afflata teporibus membra dissolvit, nisi (2) fluxa vivendi remissio; quid per rete, nisi actionis obligatio demonstratur? Qui enim dissoluta mente ea, quæ (3) aeterna sunt, appetunt, (4) ne gressu libero ad Deum prodeant, ipsi se suis inordinatis conatibus ligant: (5) cumque se fluxis conversationis suae actibus implicant, quasi remansuros (6) in retis maculis pedes ponunt. Ut enim paulo superius quosdam ad devictas iam culpas retrahi per aperta quaedam, et non devicta vitia diximus: ita nonnulli ad ea, quae reliquerant, redeunt per quaedam, quae vel honestatis nomine, vel laudis honore palliantur. Nam sunt plerique, qui iam aliena non appetunt,

1) Turon. *qui ad statum teporis membra dissolvit.* Corb. Germ. *qui afflat ac teporibus.*

2) Bessar. in margine *dissoluta.*

3) Ita MSS. omnes Anglic. et nostri pro, *ea quae terrena sunt*, ut in editis legitur. Occasionem mutandi *aeterna* in *terrena* dedit sensus paulo obscurior, et tamen optimus.

4) Floriac. Turon. secundus Compend. *ne gressu libero ad Deum pergant.* Germ. primus Compend. et primus Vindoc. *ne gressum liberum ad Deum prod.*

5) Gemet. et alii Norman. ac Turon. *cumque fluxis conversationis suae actibus implicantur.*

6) Duo Compend. Turon. et Norm. ita habent. Coc. et recent. editi pro *maculis*, posuerunt *vinculis*: forte quod ignorarent *maculas* aliquando sumi pro retis foraminibus, Gallice *Mailles.*

atque huius mundi iurgiis inchoatae quietis amore dividuntur, erudiri sacris eloquiis sitiunt, vacare supernis contemplationibus concupiscunt: nec tamen perfecta animi libertate curam rerum familiarium deserunt, cui saepe dum licite serviunt, etiam illicitis huius mundi iurgiis implicantur: cumque terrenas res studiose tueri desiderant, cordis requiem, deserunt, quam quaerebant; et cum substantia fugiens continua provisione protegitur, conceptus in animo divinae scientiae sermo dissipatur: quia iuxta veritatis sententiam, obortum semen spinae opprimunt, cum verbum Dei a memoria importunæ terrenarum rerum solicitudines expellunt. Dissolutis itaque gressibus in rete ambulant, qui dum mundum perfecte non deserunt, semetipsos gradiendo obligant, ne gradiantur.

46. Et sunt plerique, qui non solum aliena non appetunt, verum etiam cuncta quae possederant in mundo, derelinquunt, semetipsos despiciunt, nullam praesentis vitae gloriam requirunt, ab huius mundi se actionibus separant, et pene quidquid prosperitatis (1) arriserit, calcant. Sed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis obligati, dum amori propinquitatis indiscrete deserviunt, ad ea saepe per effectum cognationum redeunt; quae iam et cum proprio despectu subegerunt. Cumque plus quam necesse est, carnis propinquos diligunt, retracti exterius, a cordis parente dividuntur. Nam saepe quosdam videmus, quantum ad proprium studium spectat, iam praesentis vitae desideria non habere, mundum et opere et professione reliquisse: sed tamen pro inordinatis affectibus propinquorum, praetoria irrumpere, terrenarum rerum iurgiis vacare, libertatem inti-

1] Vindocin. et Corb. Germ. *et pene quidquid prosperitatis admiserant.*

mae quietis relinquere, et mundi studia in se iam dudum destructa reparare. Quo itaque isti nisi in rete ambulant, quos a praesenti seculo inchoata iam vitae perfectio solverat, sed inordinatus amor terrenae cognationis ligat?

47. Qui enim districto studio, et non dissolutis gressibus aeternae sponsionis praemium sequuntur, sicut semetipsos pro divino amore despiciunt, sic cuncta, quibus se sentiunt praepediri, postponunt: et cum pro Deo necesse est, ut quibus valent cunctis inserviant, pro Deo privata obsequia etiam propinquis negant. Hinc est enim quod quidam cum diceret: « Permitte mihi prius ire, et sepelire patrem meum: »(1) protinus ex ore Veritatis audivit: « Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade, et annuncia regnum Dei. » (2) Qua in re notandum est, quia electus discipulis dum a parentis sepultura compescitur, hoc devotum quemqe exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter Dominum non licet, quod propter Dominum et exteris debet.

48 Hinc rursum veritas dicit: « Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores: adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. » (3) Quo in loco videlicet dum propinquorum odio, animae quoque nostrae odium subinfertur, patenter ostenditur, quia sic propinquos, sicut nosmetipsos odio habere præcipimur, ut hos ad æterna rapientes, eorumque carnalem gratiam cum præpedit postpo-

---

1] Matth. 8. 21.
2) Ibid. vers. 22.
3] Luc. 14. 26.

nentes, discamus temperata eos discretionis arte et convenienter diligere, et salubriter odio habere, quatenus sic sciat per amorem odium surgere, ut valeamus eos verius per odium amare. Hinc rursum per Moysen dicitur: « Qui dixerit patri suo, et matri suæ: nescio vos; et fratribus suis: ignoro illos, et nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum, et servaverunt iudicia tua. » (1) Ille enim scire Dominum familiarius appetit, qui præ amore pietatis nescire desiderat, quos carnaliter scivit. Gravi etenim damno scientia divina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius iungi: quatenus eosdem, quos propter Deum (2) uitiliter negligit, tanto (3) solidius diligat, (4) quanto in eis affectum solubilem copulæ carnalis ignorat.

49 Debemus quidem et temporaliter his, quibus vicinius iungimur, plus ceteris prodesse; quia et flamma admotis rebus incendium porrigit, sed hoc ipsum prius ubi nascitur, incendit. Debemus copulam terrenae cognationis agnoscere; sed tamen hanc, cum cursum mentis præpedit, ignorare: quatenus fidelis animus in divino studio accensus, nec ea quæ sibi sunt in infimis coniuncta, despiciat; et hæc apud semetipsum recte ordinans, summorum amore transcendat. Solerti ergo cura providendum est, ne carnis gratia subrepat, atque a recto itinere cordis gressum de-

....

1] Deut. 33. 9.

2) Coc. solito more hic *utiliter* mutavit in *viriliter*, quem alii recent. secuti sunt, MSS. codices minus consulentes.

3) Corb. Germ. et Ebroic. *solicitus*.

4] Vindoc. *quanto in eius affectu sobolem copulæ carnalis ignorat.*

flectat, ne vim superni amoris impediat, et surgentem mentem superimposito pondere deorsum premat. Sic etenim quisque propinquorum debet necessitatibus compati, ut tamen per compassionem non sinat vim suæ intentionis impederi: ut affectus quidem mentis viscera repleat, sed tamen ab spiritali proposito non avertat. Neque enim sancti viri ad impendenda necessaria propinquos carnis non diligunt, sed amore spiritalium ipsam in se dilectionem vincunt: quatenus sic eam discretionis moderamine temperent, ut per hanc in parvo saltem ac minimo a recto itinere non declinent. Quos bene nobis per significationem vaccæ innuunt, quae sub Arca Domini ad montana tendentes, affectu simul et rigido sensu gradiuntur, sicut scriptum est: « Tollentes duas vaccas quae lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum, vitulosque earum clauserunt domi, et posuerunt Arcam Dei super plaustrum. » (1) Et paulo post: « Ibant in directum vaccæ per viam quae ducit Bethsames, et itinere uno gradiebantur pergentes et mugientes, et non declinantes neque ad dextram, neque ad sinistram. » (2) Ecce enim reclusis domi vitulis, vaccæ quæ sub Arca Domini ad plaustrum religantur, gemunt et pergunt, dant ab intimis mugitus, et tamen ab itinere non demutant gressus. Amorem quidem per compassionem sentiunt, sed colla posterius non deflectunt. Sic sic necesse est ut incedere debeant, qui sacrae legis iugo suppositi, iam per internam scientiam Domini Arcam portant: quatenus per hoc, quod propinquorum necessitatibus condolent, a coepto rectitudinis itinere non declinent. Bethsames quippe

1) 1. Reg. 6. 10.
2) Ibid. 12.

Domus solis dicitur. Arca ergo Domini superposita Bethsames pergere, est cum superna scientia ad aeternae lucis habitaculum propinquare. Sed tunc vere Bethsames tendimus, cum viam rectitudinis gradientes, ad vicina erroris latera nec pro affectu (1) pignorum declinamus. Quorum nimirum gratia mentem nostram tenere debet, sed reflectere non debet: ne haec eadem mens aut si affectu non tangitur, dura sit; aut plus tacta, si inflectitur, remissa. (2)

50 Intueri libet beatum Iob, in quo divini timoris iugo colla cordis attriverat, sub quanto discretionis moderamine divinæ scientiæ arcam portat. Amissis namque vitulis, mugit, quia audita morte filiorum, in terram tonso capite corruit: sed recto tamen itinere mugiens, graditur, quia os eius in gemitu ad Dei laudes aperitur, cum protinus dicit: « Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino plecuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. » (2) Sed indiscretæ mentes hanc vivendi regulam nesciunt, et quo vias Dei dissolute appetunt, eo ad mundi itinera stulte replicantur.

51. Recte igitur sanctus vir post Theman semitas, Saba itinera memorat, quia quos Auster reprobi teporis solverit, hos nimirum rete implicationis tenet. Bene autem pravorum facta describens, considerare haec admonet: quia perversa agendo diligimus, sed haec visa in aliis diiudicamus, et quae in nobis minus diiudicanda credimus, quam sint turpia in aliorum actibus cognoscimus: sicque fit, ut ad semetipsam mens redeat, et agere, quod reprehendit, erubescat. Quasi enim ab speculo fœda facies displicet, cum

1] Gemet. Corb. Germ. et alii vetustiores *pignerum*: hic et semper.

(2) Exhactenus dictis mirabiliter habes et doctrina et exemplo perlucide explicatum, quomodo debeamus affectum propinquis praebere, ut ad viam Domini gigantis gressibus currendam, minime carnali affectione praepediamur. -- 3) Iob. 1. 21.

mens a vita simili in seipsa quod aversetur videt. Ait ergo: « Considerate semitas Theman, itinera Saba, et expectate paulisper. » Ac si aperte diceret: Damma alieni temporis attendite, et tunc spem de æternis firmius sumetis, si recto cordis oculo, quod in aliis displiceat, videtis.

52 Bene autem dicitur: « Expectate paulisper. » Sæpe etenim dum præsentis vitæ brevitas quasi diu perseveratura diligitur, ab æterna spe animus frangitur, et delectatus præsentibus, desperationis suæ caligine reverberatur. Cumque longum putat quod ad vivendum sibi spatium restat, (1) repente vitam deserens, æterna invenit, quæ vitare iam nequeat. Hinc est, enim quod per quemdam sapientem dicitur: « Væ his, qui perdiderunt sustinentiam. » (2) Sustinentiam videlicet perdunt, qui dum diu se immorari visibilibus æstimant, spem invisibilium derelinquunt. Cumque mens in præsentibus figitur, vita terminatur, et repente ad supplicia improvisa perveniunt, quæ decepti suis præsumptionibus, aut numquam se contingere, aut tarde crediderunt. Hinc veritas dicit: « Vigilate itaque, (3) quia nescitis diem neque horam. » (4) Hinc rursum scriptum est: « Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. » (5) Quia enim ad rapiendam animam propinquans minime conspicitur, furi in nocte comparatur. Tanto igitur debet quasi semper veniens metui, quanto a nobis non (6) valent

1) Turon. *repente vitam deserens, aeternam inveniat, qua,* etc. Coccius invitis MSS. et anterioribus edit. addidit, *mala post aeterna.*

2) Eccli. 2. 16.

3- Bessar. *et corde.* Et infra *flos agri.* Et *tenditur ut non sit.*

4- Matt. 25. 13.

5- 1. Thess. 5. 2.

6- Floriac. Turon. et secundus Compend. *quanto a nobis non valet ventura praesciri.* Alii *non valet ventura praesciri.* Aliqui *non valet ventura praescire.*

ventura præsciri. Unde et sancti viri, quia brevitatem vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes vivunt: et tanto se (1) solidius mansuris præparant, quanto et nulla esse transitoria semper ex fine pensant. Hinc quippe Psalmista veloci cursu fugere vitam peccatoris aspiciens, ait: « Pusillum adhuc, et non erit peccator. » (2) Hinc iterum dicit: « Homo sicut fenum dies eius. » (3) Hinc Isaias ait: « Omnis caro fenum, et omnis gloria eius (4) sicut flos agri. »(5) Hinc mentes præsumentium Iacobus corripit, dicens: « Quae est vita vestra?(6) Vapor est ad modicum parens. » (7) Recte ergo dicitur: « Expectate paulisper: » quia et immensum est, quod sine termino sequitur, et parum est, quidquid finitur. Longum quippe nobis videri non debet , (8) quod cursu sui temporis tendit, ut non sit: quod dum per momenta sua (9)quæ differunt, impellunt: atque unde teneri cernitur, inde agitur ne teneatur. Bene autem beatus Iob postquam brevitatem præsentis vitæ despiciens, intulit, contra iniquos protinus in voce omnium electorum surgit, adiungens:

1) Vindocinenses, et Corb. Germ. *et tanto se solicitius.*

2) Psal. 36. 10.

3) Ps. 102. 14.

4) Mendose Coc. et seqq. *sicut flos agri.*

5) Isai. 40. 6.

6) Alibi. *nostra.* -- 7) Iacob. 4. 15.

8) Turon. Floriac. Longip. etc. *quod cursu ad occasum sui temporis tendit ut non sit.*

9] Germ. secundus Compend. Turon et nonnulli *quae deserunt.* Gemet. *quae deferunt.* Hic locus sic in cod. Bessar. legitur: *Ipsa haec momenta sua quae differunt, inde explent: Atque unde tenere.*

CAPUT. XXXI.

Reprobos pudore afficit bonorum constantia

Confusi sunt, quia sperari.

53 Cum bonis mala reprobi ingerunt, si hos ab spe intima labefactari conspiciunt, effectu deceptionis hilarescunt. Lucrum namqne maximum, erroris sui propagationem deputant: quia habere se ad perditionem socios exultant. Cum vero bonorum spes interius figitur, et nequaquam malis exterioribus ad ima reclinatur, pravorum mentem confusio occupat: quia dum pervenire ad afflictorum intima nequeunt, incassum se existere crudeles erubescunt. Sanctus igitur vir dicat ex voce sua: dicat ex universalis Ecclesiae afflictae gementisque constantia, quae inter adversa reproborum, supernae retributionis gaudium sine ullo mentis defectu desiderat, atque ad vitam moriendo perdurat: « Confusi sunt, quia speravi. » Ac si aperte dicat: Quia duris persecutionibus reprobi vim mei rigoris non emolliunt, erubescentes proculdubio laborem suae crudelitatis perdunt. Unde et mox venturæ retributionis bona, quasi iam præsentia conspicit: et qui reatus in iudicio (1) reprobos maneat attendit, subdens:

CAPUT XXXII.

Reproborum trepidatio in iudicio.

1- Norman. et Corb. Germ. *reprobis maneat.*

Venerunt quoque usque ad me, et pudore cooperti sunt.

54 Usque ad sanctam quippe Ecclesiam in diem iudicii reprobi veniunt: quia usque ad eius tunc conspiciendam gloriam perducuntur: ut ad maiora (1) tunc reatus sui supplicia repulsi, videant quod perdidernnt. Tunc vero iniquos pudor cooperit, cum eos in conspectu iudicis testis conscientia addicit. Tunc iudex exterius cernitur, sed accusator interius toleratur. Tunc omnis ante oculos culpa reducitur: et mens super gehennæ incendia, suo gravius igne cruciatur. De quibus recte per Prophetam dicitur: « Domine exaltetur nusma tua, ut non videant: videant et confundantur. » (2) Intellectum quippe roproborum nunc merita obscurant: sed tunc cognitio reatus illuminat, ut et modo sequenda non videant, et tunc ea postquam amiserint, cernant. Nunc quippe æterna intelligere negligunt, vel appetere intellecta contemnunt: sed tunc ea intelligentes proculdubio desiderantesque conspiciunt, cum desiderata assequi nequaquam possunt.

55. Quae etiam beati Iob verba amicis eius specialiter congruunt, qui duris obiurgationibus sancti viri animum labefactare conabantur. Ait enim: « Confusi sunt, quia speravi. » Ac si aperte diceret: Dum me stultis increpationibus ad desperationem flectere nequeunt, ipsi temeritatis suæ insania confunduntur. « Venerunt quoque usque ad me, et pudore cooperti sunt. » Ac si dicat: Videntes corporis

1) Bessar. *maiora tunc reatus.*

2] Isai. 26. 11,

vulnera, (1) sed mentis constantiam nescientes, dum me de iniustitia increpare ausi sunt, usque ad me necdum venerunt: sed dura me invectione pulsantes, dum stare animum inter adversa deprehendunt, quasi ad me venientes erubescunt. Eo enim ad me veniunt, quo me in intimis cognoscunt: ibique eos pudor cooperit, ubi me stantem fortiter exterior iactura non tangit. Sunt vero nonnulli, qui timere Deum nesciunt, nisi cum vel in se experta, vel in aliis cognita adversitate terrentur: quos prospera per audaciam elevant, contraria per infirmitatem turbant. Ex quorum scilicet numero amicos suos esse beatus Iob redarguit, cum protinus subdit dicens:

CAPUT XXXIII

Deus etiam in prosperis metuendus.

Nunc venistis, et modo videntes plagam meam timetis.

56 Ac si aperte dicat: Ego tunc Deum timui, cum fultus prosperis, flagellorum detrimenta non sensi. Vos autem qui ex amore Deum non metuistis, ex sola eum verberis percussione formidatis. Sequitur:

CAPUT XXXIV.

Ecclesia ab iis qui prava de fide asserunt,

1) Norm. et Turon. *sed mentis conscientiam nescientes.*

quae de moribus vera docent, audire non vult.

Numquid dixi: Afferte mihi, et de substantia vestra donate mihi? Vel: Liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me?

57 Si ad personam sanctae Ecclesiae haec verba referuntur, quia amicos beati Iob haereticorum tenere speciem diximus, recte se asserit eorum substantia non indigere. Haereticorum quippe substantia, carnalis sapientia non inconvenienter accipitur: qua dum perverse fulciuntur, quasi in verbis se divites ostendunt: quam eo sancta Ecclesia non quaerit, quo hanc spiritali intellectu transcendit. Saepe vero haeretici cum perversa de fide asserunt, nonnulla contra antiquum hostem subtilia de carnis tentationibus loquuntur. Nam nonnunquam eo in se quasi (1) sana membra operationis ostendunt, quo in fide vulnerati serpentis morsu in capite tenentur. Sed sancta Ecclesia audire ab his subtilia de tentationibus non vult, qui dum vera quaedam de conversatione asserunt, ad falsa perfidia perducunt. Unde recte nunc dicitur: « Numquid dixi: Afferte mihi, et de substantia vestra donate mihi? Vel, Liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me? » Manum quippe hostis, satanae fortitudinem vocat: et manum robustorum, vires malignorum spirituum appellat. Quos idcirco robustos memorat: quia dum absque carnis infirmitate sunt conditi, pravis eorum adnisibus (2) imbecillitas adiuncta non obviat. Hoc vero quod subditur:

1) Bessar. *in sana.*

2) Bessar. Scripserat *inbecillitas adhuc vel nostra iuncta non obviat:* sed deletum fuit *vel et iuncta.*

• CAPUT XXXIV.

Primum dicit S: Gregorius, incertum esse cur verba sequentia protulerit Iob, deinde affert sensum moralem.

Docete me, et ego tacebo: et si quid forte ignoravi, instruite me.

58 SUB cuius distinctionis libramine pendeat, incertum videtur: utrum ad hoc subiunctum sit, quod intulerat: « Numquid dixi? » an certe disiuncta a superioribus sententia promitur, qua per increpationem dicatur: « Docete me, et ego tacebo: et si quid forte ignoravi, instruite me. » Quod tamen utrique distinctioni convenit: quia ab intellectus sani tramite per neutram recedit. Sed quia haec in transcursu per allegoriam diximus, restat ut moraliter historiae verba perscrutemur.

59 Beatus Iob damna rerum pertulerat, malignorum spirituum percussionibus traditus, dolores vulnerum sentiebat: sed sapientem Dei stultitiam diligens, stultam mundi sapientiam mentis despectu calcaverat. Igitur contra mundi divites pauper, contra potentes oppressus, contra sapientes stultus (1) dicitur. Tria respondit, quia nec pauper eorum substantiam, nec oppressus adiutorium contra robustos, nec stultus doctrinam sapientiæ carnalis quærit. Sanctus etenim vir, quia mente super semetipsum rapitur, et pauper inopia non angustatur, et oppressus nihil patitur, et voluntarie stultus carnalem sapientiam non mi-

1) In Bessar. deest *dicitur*, quod consulto videtur fuisse deletum.

ratur. Hinc est enim, quod oppressus Paulus(1) pauper dicit: « Aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deiicimur, sed non perimus. » (2) Hinc est (3) quod sapientiam sanctæ stultitiæ insinuans, ait: « Quæ stulta sunt mundi elegit Deus: ut confundat sapientes. » (4) Et: « Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. » (5) Hinc est, quod gloriam oppressionis, et divitias desideratæ paupertatis aperiens, dicit: « Quasi morientes, et ecce vivimus: ut castigati, et non mortificati; quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. » (6)

60. Libet inter hæc oculos mentis attollere, (7) et electos Dei exterius oppressos, quantae intrinsecus arci præsideant videre. Cuncta quippe quæ foris eminent, occultis eorum obtutibus per despectum iacent. Nam super se interius rapti, in alto animum figunt: et quæque in hac vita patiuntur, quasi longe infra labentia atque a se aliena conspiciunt: atque, ut ita dixerim, dum mente extra carnem fieri decertant, pene ipsa quæ tolerant, ignorant. In horum profecto oculis quidquid temporaliter eminet, altum non est. Nam velut in magni vertice montis siti, praesentis vitae (8) plana despiciunt: seque ipsos per spiritalem celsitudi-

---

1) Maurina pro *Paulo* habet *alius* -- 2) 2. Cor. 4. 8. 9.

3) Compend. secundus et Turon. *quod sapientiam esse stultam insinuans.*

4) 1. Cor. 1. 27.

5) 1. Cor. 3. 18.

6) 2. Cor. 9. 10.

7) Turon. *et electi Dei exterius oppressi, quantae* etc.

8) Ita primus Compend. Norman. et Turon. Coc. vero genio suo indulgens sic mutavit, *praesentis vitae gaudia plene,* nec a seq. edit. est castigatus.

nem transcendentes, subiecta sibimet intus vident, quaeque per carnalem gloriam foris tument. Unde et nullis contra veritatem Potestatibus parcunt: sed quos attolli per elationem conspiciunt, per spiritus auctoritatem premunt. Hinc est enim, quod a deserto Moyses veniens, Ægypti regem ex auctoritate aggreditur, dicens: « Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum: Usquequo non vis subiici mihi? Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. » (1) Cui dum plagis pressus Pharao diceret: « Ite, sacrificate Deo vestro in terra ista; » (2) aucta protinus auctoritate respondit: « Non potest ita fieri; (3) abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. » (4) Hinc est, quod peccantem regem Nathan aggreditur: cui prius similitudinem perpetratae praevaricationis obiiciens, eumque reum per proprii iudicii vocem tenens, protinus adiunxit, dicens: « Tu es ille vir, qui fecisti hanc rem. » (5) Hinc est, quod vir Dei ad destruendam idololatriam, Samariam missus, Ieroboam rege super altare thura iaciente, non regem veritus, non formidine mortis pressus, contra altare intrepidus auctoritatem liberæ vocis exercuit, dicens: « Altare, altare, hæc dicit Dominus Deus; Ecce filius nascetur domui David Iosias nomine: immolabit super te sacerdotes excelsorum. » (6)

---

1) Exod. 10. 3.

2) Exod. 8. 25.

3) Gemet. *abbomina enim AEgypt.* sed recentiori manu, *abbominationes enim* etc. in multis aliis reperitur *enim.*

4) Ibid. 26.

5] 2. Reg. 12. 7.

6] 3. Reg. 13. 2.

61 Hinc est quod Achab superbus idolorum servitio subactus, cum increpare Eliam præsumeret, dicens: *Tu ne es ille vir, qui conturbas Israel?* (1) Elias protinus superbi regis stultitiam, obiurgationis liberae auctoritate percussit, dicens: *Non ego turbavi Israël: sed tu et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim.* (2) Hinc est quod Elisæus veram magistri celsitudinem sequens, (3) Ioram filium Achab ad se cum Iosaphat rege venientem ex reatu perfidiæ confudit, dicens: *Quid mihi et tibi est? vade ad Prophetas patris tui et matris tuae.* (4) Et: *Vivit Dominus exercituum, in cuius conspectu sto, quod si non vultum Iosaphat regis Iudae erubescerem, nec attendissem quidem te, nec respexissem.* (5) Hinc est, quod isdem vir Naaman ad se cum equis, et curribus venientem, ante ostium domus fixit: et talentorum copia ac vestium fulto non occurrit: non ianuam domus aperuit, sed ut lavari septies in Iordane debuisset, per nuncium iussit. Unde et isdem Naaman iratus recedebat, dicens: *Putabam quod egrederetur ad me.* (6). Hinc est, quod Petrus, cum eum sacerdotes ac principes etiam per flagella sævientes, in nomine Iesu loqui prohiberent: cum magna protinus auctoritate respondit, dicens: *Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire, quam Deum, iudicate. Non enim possumus,*

1) 3. Reg. 18. 17.
2) Vers. 18.
3) Corb. Germ. Vindoc. Gem. duo Compend. Turon. Norman. *eumdem Acab ad se cum Iosaphat,* contra manifestum S. Script. testimonium. Bessar. *eumdem Acab.*
4] 4. Reg. 3. 13..
5) Ibidem 14.
6) 4. Reg. 5. 9. 10. 11. Auctoritate MSS. Comped. Bellovac. Vindoc. Norm. etc. removimus hinc. *et stans invocaret nomen Dei sui,* ab edit. inserta.

quae vidimus et audivimus, non loqui. (1) Hinc est, quod Paulus cum residentem contra veritatem sacerdotum principem cerneret, eumque minister illius alapa percussisset, non maledictum perturbatus intulit; sed repletus Spiritu (2) sancto, libera voce dicens: *Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens* (3) *iudicans me secundum legem, et contra legem iubes me percuti?* (4) Hinc est, quod Stephanus contra vim persequentium auctoritatem vocis exerere, nec moriturus expavit, dicens: *Dura cervice* (5) *et incircumcisi cordibus et auribus, vos* (6) *Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri, et vos.* (7)

62. Sed quia sancti viri ad verba tantæ altitudinis zelo veritatis, non autem vitio elationis, exiliunt, ipsi patenter indicant, qui factis dictisque aliis, et quanta humilitate polleant: et erga eos, quos redarguunt, quanta charitate ferveant manifestant. Superbia quippe odium generat, humilitas amorem. Verba itaque, quæ amor exasperat, profecto ex fonte humilitatis emanant. Quomodo ergo Stephanus proferre increpationem per elationem potuit, qui pro eisdem quos increpaverat, ad deteriora crescentibus, seque lapidantibus, flexis genibus (8) oravit, dicens: « Domine, ne statuas illis hoc peccatum? » (9) Quomodo Paulus contra gentis suae sacer-

1] Act. 4. 19. -- 2) Maurina non habet *sancto*.

3) Coc. et alii seq. *iudicas me*. Legendum *iudicans*, ex Graeco textu.

4) Ibidem. 3.

5) Ita Compend. Norman. etc. At editi *et incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri ita et vos.* Vatic. *Spiritui S. restitistis.* -- 6) Bessar. *semper*.

7) Act. 7. 51.

8) Gemet. *adoravit*.

9) Ibidem. 59. Additur in Compend. *quia nesciunt quid faciunt.*

dotem, ac principem asperitatis verba superbiens intulit, qui humilitate se etiam discipulorum servitio substernit dicens: « Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Dominum nostrum Iesum Christum: nos autem servos vestros per Christum? » (1) Quomodo Petrus per elationem principibus restitit, quorum errori compatiens, reatum velut excusat, dicens: « Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. Deus autem qui prænunciatur per os omnium prophetarum pati Christum suum, implevit sic. » (2) Quos ad vitam misericorditer trahit, dicens: « Poenitemini igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra. » (3) Quomodo Elisæus videre Naaman ex elatione noluit; qui non solum se conspici, sed teneri etiam a muliere permisit? de qua scriptum est: « Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes eius: et accessit Giezi, ut amoverent eam, et ait homo Dei: Dimitte eam, anima enim eius in amaritudine est. » (4) Quomodo Elias superbo regi increpationis verba per tumorem intulit, qui ante eius currum humiliter cucurrit, sicut scriptum est: « Accinctisque lumbis currebat ante Achab? » (5) Quomodo vir Dei Ieroboam præsentiam ex elatione despexit, qui arentem dexteram eius saluti pristinae protinus ex pietate reparavit? sicut scriptum est: « Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, dicens: Apprehen-

1) 2. Cor. 4. 5.
2] Act. 3. 17.
3] Ibidem. 19.
4) 4. Reg. 4. 27.
5) 3. Reg. 18. 46.

dite eum; et exaruit manus eius. » (1) Et paulo post: « Oravit vir Dei faciem Domini; et reversa est manus regis ad eum, et facta est sicut prius fuerat. » (2) Quia enim superbia gignere virtutes nescit; quanta ex humilitate prodit vox increpationis, ostenditur, quam signa comitantur. Quomodo Nathan contra David regem per verba increpationis tumuit, qui cum increpanda culpa deesset, in terram se in cospectu eius (3) pronus stravit? sicut scriptum est: « Nuntiaverunt regi dicentes: Adest Nathan propheta. Cumque introisset ante conspectum regis, adoravit eum pronus in terra. » (4) Quomodo Moyses regi Ægyptio libere resistens, eum despicere potuit, qui Deo familiariter colloquens sequentem se Ietro cognatum suum humilis adoravit? Cuius etiam consilio tantam obedientiam praebuit, ut post secreta Dei colloquia, magnum lucrum duceret, quod foris ab ore hominis audiret.

63 Ex aliis ergo sanctorum factis discimus, quid de aliis pensare debeamus. Sancti enim viri, nec ex elatione sunt liberi, nec ex timore submissi: sed cum rectitudo eos ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis propriæ in humilitate custodit. Culpas quippe delinquentium etsi ex alto increpantes feriunt, semetipsos tamen apud se subtilius iudicantes, quasi in abiectis ponunt: et quo prava in aliis insequuntur, eo (5) ad reprimendos se atrociores redeunt: rursusque quo sibimet meliora agentibus nequaquam par-

---

1) 3. Reg. 13. 4.
2) Ibidem 6.
3) Male Gussanv. *protinus.*
4) 3. Reg. 1. 23.
5) Gemet. *ad deprimendos se.* 1. Vindoc. *eo ad reprimendos se atrociores reddunt.* Ita etiam Norm. plerique. 2. *eo. . . . . . atrocius redeunt.*

cunt, eo vigilantius aliena facta reprehendunt. Quid enim de humana potentia mirari exterius poterunt, qui semetipsos quoque despiciunt, etiam cum intimæ pene iam arcem sublimitatis apprehendunt? Idcirco igitur bene foris diiudicant altitudinem terrenæ celsitudinis: quia intus oculum non gravat pondus tumoris. Unde et beatus Iob cum in amicis dura loquentibus terrenam prudentiam, vires, substantiamque despiceret, dicens: « Numquid dixi: Afferte mihi, et de substantia vestra donate mihi? Vel, Liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me? Docete me, et ego tacebo; et si quid forte ignoravi, instruite me: » quid de semetipso sentiat, paulo inferius manifestat, dicens: « Super pupillum irruitis. » (1) Luce itaque clarius patet, quantæ se infirmitatis conspiciat, quem pupillum vocat. Sequitur:

CAPUT XXXVI.

Quod mundus debet esse a vitiis, qui aliorum culpas arguit.

Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit, qui possit me arguere?

64 Mundus (2) ipse esse a vitiis debet, qui curat aliena corrigere: ut terrena non cogitet, ut desideriis infimis

1] Vers. 27.

2) Vindoc. Bellov. et plurimi, *Mundus in se esse.*

non succumbat: quatenus tanto perspicacius aliis fugienda videat, quanto hæc ipse per scientiam et vitam verius declinat: quia nequaquam pure maculam in membro considerat oculus, quem pulvis gravat: et superiectas sordes tergere non valet manus, quæ lutum tenet. Quod iuxta antiquæ translationis seriem, bene ad David erga exteriora bella laborantem, per significationem divina vox innuit, cum dicit: *Non tu aedificabis mihi templum, quia vir sanguinum es.* (1) Dei autem templum ædificat, qui corrigendis atque instituendis proximorum mentibus vacat. Templum quippe Dei nos sumus, qui ad veram vitam ex eius inhabitatione construimur, Paulo attestante, qui ait: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* (2) Sed vir sanguinum templum Deo ædificare prohibetur: quia qui adhuc actis carnalibus incumbit, necesse est ut instruere spiritaliter mentes proximorum erubescat. Bene ergo dicitur: *Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit qui me possit arguere?* Ac si aperte diceretur: Qua temeritate audita reprehenditis, qui percussionis meæ causas (3) ignorantes, adhuc reprehensibilia profertis? Sequitur:

CAPUT XXXVII.

De otioso et inordinato verbo.

Ad increpandum tantum eloquia concinnatis: et in ventum verba profertis.

---

1) 1. Par. 22. 7.
2] 1. Cor. 3. 17.
3) Bessar. *Ignoratis. Adhuc* etc.

tiosum quippe verbum est, quod aut ratione iustae necessitatis, aut intentione piae utilitatis caret. Si ergo ratio de otioso sermone exigitur: pensandum valde est, quae poena illud multiloquium sequatur, in quo etiam per superbiae verba peccatur.

67. Sciendum quoque est, quod ab omni rectitudinis statu depereunt, qui per noxia verba dilabuntur. Humana etenim mens, aquæ more, et circumclusa ad superiora colligitur, quia illud repetit, unde descendit; et relaxata deperit, quia se per infima inutiliter spargit. Quot enim supervacuis verbis a silentii sui censura dissipatur, quasi tot rivis extra se ducitur. Unde et redire interius ad sui cognitionem non sufficit: quia per multiloquium exterius sparsa, vim intimae considerationis amittit. Totam se igitur insidiantis hostis vulneribus detegit; quia nulla se munitione custodiæ circumcludit. Unde scriptum est: « Sicut urbs patens, et absque murorum ambitu; ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. » (1) Quia enim murum silentii non habet, patet inimici iaculis civitas mentis; et cum se per verba extra semetipsam eiicit, apertam se adversario ostendit: quam tanto ille sine labore superat, quanto et hæc eadem quae vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat.

68 Sed inter hæc sciendum est, quia cum pavore nimio a locutione restringimur, interdum plusquam necesse est, intra claustra silentii coarctamur: et dum linguæ vitia incaute fugamus, occulte deterioribus iplicamur. Nam sæpe dum ab eloquio immoderate compescimur, grave multiloquium in corde toleramus: ut eo plus cogitationes in mente ferveant,

1) Prov. 25. 28.

quo illas violenta custodia indiscreti silentii angustat: et plerumque tanto latius diffluunt, quanto se esse securiores aestimant: quia foris a reprehensoribus non videntur. Unde mens nonnunquam in superbiam tollitur, eosque quos loqnentes audit, quasi infirmos conspicit. Cumque os corporis claudit, quantum se vitiis superbiendo aperiat non agnoscit. Linguam etenim premit, cogitationem erigit; et cum se per negligentiam minime considerat, tanto apud se cunctos liberius, quanto et secretius accusat.

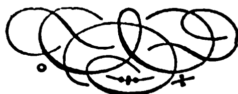
69 Plerumque autem nimis taciti cum nonnulla iniusta patiuntur, eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea, quæ sustinent, non loquuntur. Nam si illatas molestias lingua tranquille diceret, a conscientia dolor emanaret. Vulnera enim clausa plus cruciant, (1) quia cum putredo, quae intrinsecus fervet, eiicitur, ad salutem dolor aperitur. Plerumque nimis taciti dum quorundam mala respiciunt, et tamen in silentio linguam premunt, quasi conspectis vulneribus usum medicaminis subtrahunt. Eo enim mortis auctores fiunt, quo virus, quod poterant eiicere loquendo, noluerunt. Unde et immoderatum silentium si in culpa non esset, Propheta non diceret: « Vae mihi quia tacui! » (2)

70 Quid ergo inter hæc, nisi studiose lingua sub magni moderaminis libratione frenanda est, non insolubiliter obliganda: ne aut laxata in vitium defluat, aut restricta etiam ab utiltate torpescat? Hinc namque per quemdam sapientem (3) dicitur: « Sapiens tacebit usque ad tempus: » (4) ut nimirum cum opportunum considerat: postposita censura

1) Additur in 2. Compend. *quam aperta.*
2] Isai. 6. 5.
3) In Maurina deest *sapientem.* — 4) Eccli. 20. 7.

silentii, loquendo quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat. Hinc Salomon ait: « Tempus tacendi, et tempus loquendi. » (1) Discere quippe vicissitudinum pensanda sunt tempora; ne aut cum restringi lingua debet, per verba se inutiliter solvat: aut cum loqui utiliter potest, semetipsam pigre restringat. Quod bene Psalmista considerans brevi postulatione complexus est, dicens: « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. » (2) Ostium namque aperitur et clauditur. Qui ergo ori suo nequaquam poni obstaculum, sed ostium petiit, aperte docuit, quod et per disciplinam retineri lingua debeat, et ex necessitate laxari: quatenus os discretum et congruo tempore vox aperiat, et rursum congruo taciturnitas claudat. Quod quia vel amici beati Iob, vel omnes hæretici, quorum hi speciem tenent, servare nesciunt, in ventum verba proferre perhibentur: quia nimirum dicta quæ discretionis pondus non solidat, aura levitatis portat.

1) Eccl. 3. 7.
2) Ps. 140. 3.

LIBER OCTAVUS.

Postremam Capitis sexti partem a XXVII. versu, et cum septimo totum octavum enarrat. In hac porro enarratione a Vers. XI. Capitis octavi ad finem usque, de hypocrisis vitio copiose edisserit.

CAPUT I.

Quod vere humiles in perferendis malis patientiam, in repetendis bonis exercent benignitatem

PRÆCEDENTI iam libello tractavimus, quod beatus Iob vim nobis humilitatis suæ innotescit, dicens:

Super pupillum irruitis: et subvertere nitimini amicum vestrum.

Quantæ namque infirmitatis se perpendat, insinuat,

quem pupillum vocat. Quia vero ab amore recedere etiam læsa caritas nescit; et subverti velle se queritur, et tamen amicum se esse testatur. Cuius verba, ut sæpe iam diximus, sic eidem specialiter congruunt, ut tamen per haec ex prophetico spiritu etiam sententia fidelis populi, ex voce Ecclesiæ universalis, exprimatur: qui haereticorum contrarietatem tolerans, et infirmum se per humilitatem conspicit, et tamen a servandae dilectionis magnitudine non recedit. Sanctae quippe Ecclesiae populus, quia mortui patris est filius, pupillus non incongrue dicitur: cuius resurgentis vitam iam quidem per fidem sequitur, sed necdum per speciem contemplatur. Super pupillum vero haeretici irruunt, cum humilitatem fidelis populi importunis falsisque allegationibus affligunt. Et tamen amicus est, quem nituntur evertere: quia fidelis Dei populus ipsos quoque, (1) quos persequentes tolerat, amando non desinit ad veritatem vocare. Sed inter haec sciendum est, quia sancti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt, nec laesi unquam a veritate conticescunt. Unde subditur:

CAPUT II.

Caritati veræ contra adversarios adesse debent patientia et benignitas.

Verumtamen quod coepistis, explete: praebete aurem, et videte an mentiar.

1) Norman. Germ. et quidam editi, *quos persequendo tolerat.*

2 Quia enim adversa perpeti non timet, dicat: « Veruntamen quod cœpistis, explete. » Quia vero ipsis suis persecutoribus veritatis prædicamenta non subtrahit, adiungat: « Præbete aurem, et videte an mentiar. » Ac si aperte dicat: Nēc ante illatas molestias trepido, nec ingratis auditoribus correptionis adiutoria abscondo: quia et malis pressus exerceor, et ipsis meis persecutoribus benigne impensus cresco. Mens quippe sanctorum in hoc tentationum prælio et munita patientiæ clypeo, et gladiis amoris accincta, ad perferenda mala sumit fortitudinem; et ad rependenda bona (1) exerit benignitatem: quatenus et odiorum tela potenter excipiat, et amoris iacula valenter reddat. Nequaquam quippe ad bella armatus pergit, (2) qui aut clypeum sumens, gladiis non utitur; aut utens gladiis, clypeo non munitur. Unde et miles Dei, adversitatis bello deprehensus, et scutum patientiæ debet anteferre, ne pereat; et ad prædicandum promptus amoris inferre iacula, ut vincat. Cuius armaturæ summam Paulus breviter insinuat, dicens: « Charitas patiens est, benigna est. » (3) Cum vero unum ex utroque defuerit, charitas non est: si videlicet malos aut absque benignitate tolerans, non amat: aut rursum sese sine patientia exhibens, negligit tolerare quos amat. Ut ergo a nobis charitas vera teneatur, necesse est quatenus et benignitati patientia, et rursum patientiæ benignitas suffragetur: ut magnum quoddam in corde nostro

1) Editi habent, *exercet* pro *exerit*, quod in omnibus nostris MSS. reperitur.

2) In Vindocin. et Corb. Germ. legitur simpliciter, *qui clypeum sumens gladiis non utitur. Unde.*

3] 1. Cor. 13. 4.

ædificium construens, et benignitatis arcem patientia solidet, et patientiae fundata aedificia benignitas exornet. Beatus igitur Iob promptus ad patientiam dicat: « Veruntamen quod cœpistis, explete: » benignitate praeditus adiungat: « Praebete aurem, et videte an mentiar. »

3. Quia vero sancta Ecclesia ex magisterio humilitatis instituta, recta quae errantibus dicit, non quasi ex auctoritate præcipit, sed ex ratione persuadet, bene nunc dicitur: *Videte an mentiar.* Ac si aperte dicat: Ea quae assero, nequaquam mihi ex auctoritate credite: sed an vera sint, ex ratione pensate. Quae et si quando dicit quod ratione comprehendi non valet, ne de occultis humana ratio quæri debeat, rationabiliter suadet. Sed saepe haeretici, dum occasionem (1) ratiocinationis accipiunt, ad iurgia contentionis effrenantur. Unde et apte mox subditur:

CAPUT III.

Quod scientia tumida in inquisitionibus suis non veritatem inquirat, sed gloriam. Ideoque contendunt superbi, ut vincant: non ut discant.

Respondete quaeso absque contentione.

4. Neque enim haeretici inquisitionibus suis veritatem conantur assequi, sed victores videri. Cumque se foris o-

1) Bessar. *rationis.* — Nota hanc S. Gregorii doctrinam, contra illos haereticos, seu rationalistas, qui Ecclesiam calumniantur, quasi rationem humanam iugulare contendat, dum incomprehensibilia dogmata ei credenda proponit.

stendi sapientes appetunt, intus per stultitiam elationis suae vinculis ligantur. Unde fit ut contentionum certamina exquirant, et de Deo qui pax nostra est, loqui pacifice nesciant, atque ex pacis negotio rixæ inventores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur: « Si quis autem videtur esse contentiosus: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. » (1) Recte autem subditur:

CAPUT IV.

Nil inconsulte loquendum.

Et loquentes, id quod iustum est, iudicate.

5 Is namque qui loquitur, (2) dum de verbis suis auditoris sententiam expectat, quasi eius iudicio supponitur, a quo auditur. Qui igitur in dictis suis reprobari metuit, ipse prius debet examinare quod dicit:(3) quatenus inter cor et linguam æquus quidam discretusque arbiter sedeat, subtiliter pensans, si recta verba cor offerat, quæ utiliter suscipiens, ad auditorum iudicium lingua perducat. Beatus i-

1) 1. Cor. 11. 16.

2) Hic in varia abeunt MSS. Corb. Germ. et primus Compend. habent, *dum diversis suis auditoribus sententiam.* Primus Vindoc. *dum diu auditoris sui sententiam.* Secundus *dum de verbis suis auditoribus.* Colb. Reg. Germ. *dum verbis suis auditoribus.* Bessar. *dum verbis suis reprobari metuit, auditoris sententiam expectat.* Sed *reprobari metuit* eadem manu scribuntur in margine. -- 3] Vatic: *dixit.*

gitur Iob sua contra amicos agens, sed contra hæreticos nostra denuncians, præcipitationem loquentium reprehendat: atque ad eorum mentem verba colligat, (1) dicens: « Loquentes, id quod iustum est, iudicate. » Ac si aperte diceret: (2) Si in eo quod ad nos per egressum locutionis exitis, reprehendi non vultis, intus iustitiæ libram tenete: ut tanto foris quod dicitur, ex veritatis pondere placeat, quanto hoc interius trutina discretionis pensat. Et quia hi erga aliena dicta recta iudicia exerunt, qui iudicare prius propria sciunt, postquam dixit: « Loquentes, id quod iustum est iudicate, » apte mox subdit:

CAPUT V.

Dictorum suorum censor, rectius iudicat de alienis. Prius falsa refellenda, quam vera doceantur.

Et non invenietis in lingua mea iniquitatem: nec in faucibus meis stultitia personabit.

6 Ac si aperte diceret: Si subtilius vestra perpenditis, verius aliena pensatis: et cum rectum cœperit esse quod dicitis, iustum cognoscetis quod auditis. Nequaquam quippe mea vobis lingua stultitiam resonat, si a vestra conscientia non procedat. (3) Sic sancta Ecclesia studet prius

1) Vatic. *recolat.* — 2] Primus Compend. et Vatic. *si in eo quod ad nos per egressum locutionis eiicitur.*
3) Bessar. *Sic sic.*

assertiones hostium falsas ostendere, et tunc praedicameta veritatis aperire: quia cum recta se tenere aestimant, recta quae audiunt, contumaciter impugnant. Ante ergo necesse est ut errorem suum haeretici sentiant, (1) ne auditae veritati contradicant: quia et camporum sentes si arator vomeris scissione non eruit, terra accepta semina in segetem non producit: et cum putredinem medicus vulneris apertione non eiicit, nequaquam in loco putredinis sana caro coalescit. Prius ergo perversa destruens, dicat: « Loquentes, id quod iustum est, iudicate: » post autem recta insinuans, adiungat: « Et non invenietis in lingua mea iniquitatem nec in faucibus meis stultitia personabit. »

7 Solent autem hæretici alia aperte dicere, (2) alia in occultis tenere. Per linguam quippe aperta locutio, per fauces vero occulta tractatio designatur.

8. Sanctæ ergo Ecclesiæ nec in lingua iniquitas, nec stultitia in faucibus resonat: quia ea, quæ per publicam locutionem prædicat, etiam per intimam fidem sarvat: nec in aperto aliud docet, atque in occultis aliud retinet: sed et quod sentit, loquendo (3) eiicit, et quod loquitur vivendo custodit: ac de sapientiæ supernæ convivio quidquid per linguam prædicationis (4) emanat, hoc per fauces tacitæ expectationis degustat. Sed beatus Iob, unum scilicet membrum universalis Ecclesiæ, sua insinuans, atque electorum omnium corda manifestans, omne, quod sentit, aperiat: ut mentis eius rectitudinem attestatio locutionis innotescat. Sequitur:

---

1) Ebroic. *ne audita veritate contradicant.* Corb.Germ. *ne audita veritatis.*
2) Ita MSS. editi *alia occulte.*
3) In excusis , *docet.* optimi sensus lectio , et in MSS. incognita.
4) Gemet. *seminat.*

CAPUT SEPTIMUM BEATI IOB.

ILITIA est vita hominis super terram: et sicut dies mercenarii dies eius. Sicut servus desiderat umbram, et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi. Si dormiero, dicam: Quando consurgam? et rursum expectabo vesperam, et replebor doloribus usque ad tenebras. Induta est caro mea putredine, et sordibus pulveris. Cutis mea aruit, et contracta est. Dies mei velocius transierunt, quam a texente tela succiditur, et consumpti sunt absque ulla spe. Memento quia ventus est vita mea, et non revertetur oculus meus, ut videat bona: nec aspiciet me visus hominis. Oculi tui in me; et non subsistam. Sicut consumitur nubes, et pertransit: sic qui descendit ad inferos, non ascendet, nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius. Quapropter et ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ. Numquid mare ego sum aut cetus, quia circumdedisti me carcere? Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, et relevabor loquens mecum in stratu meo: terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties. Quamobrem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea. Desperavi. Nequaquam ultra iam vivam. Parce mihi Domine, nihil enim sunt dies mei. Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? Visitas eum diluculo, et subito probas illum. Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam? Peccavi. Quid faciam tibi, o custos ho-

minum? Quare me posuisti contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi gravis? Cur non tollis peccatum meum, et quare non aufers iniquitatem meam? Ecce nunc in pulvere dormiam: et si mane me quæsieris, non subsistam.

CAPUT VI.

Quod vita hominis vitiis oppressa, ad coeleste desiderium tendere non valet: et aliquando donis spiritalibus prædita, ex occasione virtutum deterius peccat.

Militia est vita hominis super terram.

9 Hoc in loco translatione veteri nequaquam militia vita hominis, sed tentatio vocatur. Sed si utriusque verbi sensus aspicitur, diversum quidem est quod exterius resonat, sed unum eumdemque concorditer intellectum format. Quid enim nisi pugna contra malignos spiritus, nomine tentationis exprimitur? Et quid appellatione militiæ, nisi contra hostes exercitium designatur? Tentatio itaque ipsa militia est; quia dum contra malignorum spirituum insidias vigilat, in bellorum procinctu proculdubio exsudat. Notandum vero, quod hæc eadem vita hominis non tentationem habere dicitur, sed ipsa tentatio esse perhibetur. Sponte quippe ab statu conditionis lapsa, et corruptionis suæ putredini subdita, dum sibi ex semetipsa molestias gignit, hoc est iam facta quod tolerat. Quia enim statum (1) mentis

1) Gem. *mens inclinata deserit.*

inclinata deseruit, quid in se nisi motum varietatis invenit? Unde nunc etsi ad summa appetenda se erigit, mutabilitatis lubricæ impulsus protinus (1) ad semetipsam cadit. Vult in contemplatione stare, sed non valet. Cogitationis gressum figere nititur, sed infirmitatis suae lapsibus enervatur. Quae nimirum mutabilitatis suae onera quia volens expetiit, nolens portat. Quietus homo possidere carnem potuit, si bene ab auctore conditus, possideri voluisset. Cumque se erigere contra conditorem studuit, in semetipso protinus carnis contumeliam invenit. Sed quia cum culpa simul ab origine etiam poena propagatur, inferto infirmitatis vitio nascimur: et quasi nobiscum hostem deducimus, quem cum labore superamus. Ipsa ergo hominis vita tentatio est, cui ex semetipsa nascitur unde perimatur. Quae etsi semper ex virtute succidit, quod ex infirmitate generat: semper tamen ex infirmitate generat, quod ex virtute succidat.

10 Sic itaque humana vita tentatio est: ut etsi iam ab iniquitatis perpetratione compescitur, in ipsis tamen bonis operibus, modo malorum memoria, modo seductionis caligine, modo intentionis suæ interruptione fuscetur. Alius namque a luxuria carnem iam refrenat, sed tamen adhuc luxuriæ phantasmata tolerat: quia quæ volens fecit, horum invitus meminit: et pœnam sustinet, quod voluptatem putavit. Quia vero ad devictam culpam retrahi metuit, ventrem miræ abstinentiæ (2) vigore restringit, vultusque ex abstinentia pallescit: cumque in facie pallor aspicitur, reverenda ab hominibus vita laudatur: moxque inanis gloria ad abstinentis animum cum verbis favoris venit, quam concussa mens dum subiicere non valet, eum, per quem venerat ,

1) Bessar. scripserat *ad semetipsam*, sed postea delevit *d* et *m*.
2) Ebroic. *abstinentiae rigore restringit*.

tergere a facie pallorem quærit: sicque fit, ut infirmitatis nexibus ligata, aut pallorem abstinentiæ fugiens iterum per alimenta subdi luxuriæ metuat: aut impulsum luxuriae per abstinentiam superans, pallorem suum inani gloriae militare pertimescat. Alius lapsum superbiae superans, toto iam desiderio statum humilitatis apprehendit: cumque superbientes quosdam usque ad oppressionem innocentium erumpere conspicit, zeli ex excitatione succensus, postponere aliquatenus cogitur, quod decrevit, vim rectitudinis exerit, pravisque non mansuetudine, sed auctoritate contradicit. Unde plerumque fit, ut aut humilitatis studio zelum rectitudinis deserat: aut rursum zelo rectitudinis turbet humilitatis studium, quod tenebat. Cumque servari simul et zeli auctoritas, et propositionis humilitas (1) non possit, sibimetipsi homo ex perturbatione incognitus redditur: ita ut vehementer ambigat, ne apud seductum animum aut superbia se auctoritate zeli insinuet aut torpor pavidus humilitatem fingat.

11. Alius quanta sit fallaciae culpa considerans, munire se arce veritatis decernit: ut ex ore iam falsus sermo non prodeat, seseque funditus a mendacii transgressione disiungat. Sed fit plerumque, ut cum verum dicitur, vita proximi gravetur: cumque ingerere alteri laesionem metuit, ad hoc quod dudum presserat fallaciae vitium, quasi ex studio pietatis redit: sicque fit, ut etsi malitia mentem non teneat, in ea tamen veritatis radium umbra mendacii obscuret. Unde et saepe quia percontatus quisque contice-

1) In Bellov. Norm. secundus Compend. et nonnulli. In editis ét quibusdam MSS. *et propositionis humilitas non possit*. In Corb. Germ. non est particula negans, aut *vix*. Bessar. *non*.

scere non valet, aut falsum dicens suam mentem trucidat aut vera loquens, proximi vitam gravat. Alius amore conditoris sui excitatus, a terrenis cogitationibus mentem curat assidua oratione suspendere, atque hanc in secreta quietis intimae securitate collocare; sed in ipso suae orationis ascensu, dum elevari ab infimis nititur, infirmorum phantasmate reverberatur; atque ad intuendam lucem mentis oculus tenditur, sed ex corporeo usu, surgentibus rerum terrenarum imaginibus obscuratur. Unde fit plerumque, ut intendentis animus ipsa sua infirmitate fatigatus, aut orationem deserens, desidia torpeat: aut si diu in oratione permanserit, ante oculos eius (1) obortarum imaginum caligo densescat.

12. Bene ergo dicitur: *Tentatio est vita hominis super terram*; quando ibi quoque reatum descensionis invenit, ubi se provectum comprehendere ascensionis putavit: et inde mens confunditur, unde surgere a confusione nitebatur: ut per hoc ad semetipsam diverberata redeat, per quod semetipsam iam collecta et coadunata transibat. Iste ab eruditione divinæ legis alienus, ignorantia sua deprimitur, ne quid obtinendæ salutis operetur. Ille divinæ legis scientia præditus, dum sibi præ ceteris gaudet intellectum suppetere, quia privato gaudio exultat, percepti intellectus in se munera dissipat: et inde in (2) iudicio ceteris deterior exhibetur, unde clarior ceteris ad tempus ostenditur. Hunc quia virtutum dona non sublevant, etiam viam simplicem rectitudinis declinat: et velut extraneum se a cœlesti munere deputans, eo quasi securius prava agit, quo superni doni sublimia munera non percepit. Illum prophetiæ spiritus re-

1) Vindoc. Corb. Germ. *occultarum imag. caligo desistat.*
(2 Vatic. addit *Dei.*

plet, ad præscientiam sublevat, eique ventura quæque, (1) iam præsentia ostentat. Sed dum sæpe et in multis super semetipsum tollitur, ut futura veraciter contempletur: mens in sui confidentiam deducta, eum qui haberi semper non potest , semper sibi adesse prophetiæ spiritum æstimat: cumque omne quod senserit, prophetiam putat: quia sibi hanc et cum non habet tribuit, et in quantum habere potuit, amittit. Sicque fit ut inde post (2) aliorum merita tristis redeat: unde æstimatione omnium laetus præibat. Tentatio est ergo vita hominis super terram: quæ aut aliena a virtutibus ad cœleste præmium surgere non valet; aut ditata donis spiritalibus, aliquando deterius ex occasione virtutum ruit.

13. Quia autem paulo superius hoc esse tentationem quod militiam diximus: sciendum summopere est, quod quiddam nobis appellatione militiæ amplius quam nomine tentationis innuitur. Hoc namque nostro intellectui expressione militiæ augetur, quod nimirum per militiam ad finem quotidie tenditur: cumque per ordinem militiæ locus crescit, tota simul hominum militia deficit. « Militia ergo est vita hominis super terram: » quia et sicut superius diximus, unusquisque dum quotidie ad vitæ terminum per temporum augmentum tendit, augendo vitam, vivere desinit. Dies quippe expectat ut veniant: sed cum ad augmentum vitae veniunt, iam ab augmento vitae subtrahuntur: quia et itinerantis gressus dum in anteriora proficit, quod restat iter decrescit. Vita ergo nostra militia est,

1) Vatic. *quasi iam praesentia ostendit.*

2) Quatuor MSS. anglic. *ut inde post ad aliorum merita.* legitur etiam *ad* in Lyrano et Bigot. in Uticensi vero recentiori manu additum est.

quae quo ad augmentum ducitur, eo, ut non sit, finitur. Bene igitur dicitur: « Militia est vita hominis super terram: » quia dum per spatia temporum crescere appetit, (1) ab eodem spatio, quod perdendo colligit, crescendo pertransit. Unde et apte quoque ipse militiae cursus exprimitur, cum protinus subinfertur:

CAPUT VII.

Electus mercenarii instar, dies suos cito evolvi optat. In alieno laborat.

Et sicut dies mercenarii, dies eius.

14 Dies suos mercenarius evolvi citius exoptat, ut ad laboris sui praemium sine tarditate perveniat. Dies itaque hominis vera et aeterna sapientis, recte mercenarii diebus comparantur: quia praesentem vitam, viam, non patriam, militiam, non palmam deputat: et eo se abesse longius a praemio conspicit, quo tardius ad finem venit. Considerandum quoque est, quod mercenarius in alienis laboribus exsudat: sed tamen sibi praemium proprium praeparat. Voce autem Redemptoris nostri dicitur: « Regnum meum non est de hoc mondo. »(2) Omnes ergo, qui spe coelestium prae-

1) Ita. Turon. Longip. Norman. Anglic. et alii MSS. At recent. edit, *ad eorum spatium quod perdendo*, etc. In Gemet. pro, *quod perdendo*, legitur, *quod perpendendo*.
2) Ioha. 18. 36.

diti, exercitio vitae præsentis atterimur, in alieno laboramus. Nam saepe et reprobis servire cogimur: mundo, quae mundi sunt, reddere coarctamur. Et alieno quidem labore fatigamur, sed tamen præmia nostra percipimus: et per hoc pervenimus ad propria, quod pure ministramus aliena. Quo contra quibusdam Veritas dicit: « Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis (1) dabit vobis? » (2)

15 Sciendum quoque est quod mercenarius sollicite curat inspicere, ne umquam dies vacuus labatur ab opere: et expectatus finis temporis, ne inanis veniat ad remunerationem. In laboris namque studio conspicit, quid percipere in tempore remunerationis possit. Nam cum opus crescit, præmii fiducia proficit: cum vero opus torpuerit, spes a remuneratione lassescit. Unde et electus quisque vitam suam quasi mercenarii dies pensans, tanto fidentius spe tendit ad præmium, quanto nunc robustius perdurat ad laboris incrementum. Qui si decursus præsentis temporis pensat, dies cum operibus numerat: ne a labore vacua transeant vitæ momenta, formidat. Adversis gaudet, passione reficitur, mærore refovetur: quia subsequentis vitæ præmiis tanto se remunerari largius conspicit, quanto pro amore illius quotidianis se mortibus verius impendit. Hinc namque est, quod cives supernæ patriæ conditori eius Psalmistæ vocibus dicunt: « Propter te morte afficimur tota die. » (3) Hinc Paulus ait: « Quotidie morior propter gloriam vestram, fratres. » (4) Hinc iterum dicit: « Ob quam

1) Coc. et ali deinceps ed. *quis credit.* Adstipulantur nonnulli MSS. sed non potiores.
2) Luc. 16. 11.
3) Ps. 43. 22.
4) 1. Cor. 15. 31.

causam hæc patior, sed non confundor: scio enim cui credidi, et certus sum: quia potens est depositum meum servare in illum diem. » (1) Sancti igitur viri quot labores nunc veritati commendantes exhibeat, tot iam remunerationis suæ pignora, intra spei cubiculum clausa tenent. (2) Sed gravis nunc sentitur æstus in opere: ut quandoque refrigerium percipiatur ex quiete. Unde et apte mox subditur:

CAPUT VIII.

Quod sancti viri ex conscientia bonae vitae fidenter expectant praemium retributionis aeternae.

Sicut servus desiderat umbram, et sicut mercenarius praestolatur finem operis sui: sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi.

16 Umbram quippe servo desiderare, est post tentationis æstum, sudoremque operis, æterni refrigerii requiem quærere. Hanc namque umbram servus ille desideraverat, qui dicebat: « Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quan-

1) 2. Tim. 1. 12.

2) Vindoc. et Corb. Germ. *ut cum gravis nunc sentitur aestus in opere, quandoque refrigerium percipiatur ex quiete.* Plerique MSS. quibus adhaeremus, habent *sed gravis*, non *sed gravius*, ut legitur in editis.

do veniam, (1) et apparebo ante faciem Dei? » (2) Et rursum: « Heu me, quod incolatus meus prolongatus est. » (3) Qui quasi a labore (4) agri æstum fugiens, atque ad obtinendam requiem refrigerii tegmen quaerens, iterum dicit: « Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei. » (5) Hanc umbram comprehendere Paulus anhelabat, desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse. Ad hanc umbram ex desiderii iam perfectione pervenerant qui dicebant: « Nos qui portavimus pondus diei et aestus. » (6) Bene autem qui desiderare umbram dicitur, servus vocatur: quia electus quisque quousque infirmitatis conditione constringitur, sub dominantis corruptionis iugo, quasi sub aestus anxietate retinetur. Qui nimirum cum corruptione exutus fuerit, tunc sibimetipsi liber et tranquillus innotescit. Unde et recte etiam per Paulum dicitur: « Ipsa creatura liberabitur a servitute curruptionis, in libertatem gloriae filiorum Dei. » (7) Electos enim nunc poena corruptionis aggravat, sed tunc incorruptionis gloria exaltat: et quantum ad praesentis necessitatis pondera, nunc in Dei filiis de libertate nihil ostenditur: tantum vero ad subsequentis libertatis gloriam, tunc in Dei famulis de servitute nihil apparebit. Creatura ergo servitute corruptionis exuta, et dignitate libertatis accepta, in filiorum Dei gloriam

1) Bessar. *apparebo ante faciem Domini.* Et mox *labore agri.*

2) Ps. 41. 3.

3) Ps. 119. 5.

4] Ita Vindoc. Compend. Norm. etc. cum in editis recent. legatur, *qui quasi a labore agri.*

5) Ps. 41. 5.

6) Matth. 20. 12.

7] Rom. 8. 21.

vertitur: quia unita Deo per spiritum, quasi hoc ipsum, quod creatura est, transisse ac subegisse declaratur. Sed quia adhuc umbram desiderat, servus est: quia quousque aestum tentationum tolerat, iugum miserae conditionis portat. Ubi apte subditur: « Et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui. »

17. Mercenarius etenim cum facienda opera conspicit, mentem protinus ex longinquitate et pondere laboris addicit: cum vero lassescentem animum ad considerandum operis præmium revocat, vigorem mox animi ad exercitium laboris reformat: et quod grave perpendit ex opere, leve existimat ex remuneratione. Sic sic electi quique cum mundi huius adversa patiuntur, cum (1) honestatis contumelias, rerum damna, cruciatus corporis tolerant, esse gravia quibus exercentur pensant: sed cum mentis oculos ad æternæ patriæ considerationem tendunt, ex comparatione præmii, quam sit leve quod patiuntur, inveniunt. Quod enim valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione provida ex remuneratione levigatur. Hinc est, quod Paulus semper se ipso robustior, contra adversa erigitur; quia nimirum finem sui operis sicut mercenarius præstolatur. Grave namque quod sustinet æstimat; sed leve hoc per præmii considerationem pensat. Ipse quippe quam sit grave quod patitur indicat, qui in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter se fuisse testatur: qui a Iudaeis quinquies quadragenas una minus accepit: qui ter virgis cæsus, semel lapidatus est, ter naufragium passus, nocte et die in profundo maris fuit: qui pe-

1) Norman. et Vindocin *cum honestatis contumelias*. Bellovac. *cum inhonestatis contumelias*. Vatic. *cum inhonestates, contumelias*.

ricula fluminum, latronum, ex genere, ex gentibus, in civitate, in solitudine, in mari, in falsis fratribus pertulit: qui in labore et ærumna, in ieiuniis multis, in fame et siti, in frigore et nuditate laboravit: qui foris pugnas, intus timores sustinuit: qui ultra vires gravatum se asserit dicens: « Supra modum gravati sumus, supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. » (1) Sed quomodo remunerationis linteo sudores tanti laboris tergat, ipse denuntiat, dicens: « Non sunt condignae passiones huius temporis (2) ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.» (3) Finem itaque operis, quasi mercenarius praestolatur, qui dum provectum remunerationis considerat, vile existimat, quod pene deficiens laborat. Apte autem subiungitur: « Sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi. »

18. Electi quippe conditori rerum serviunt, et saepe rerum inopia coangustantur: per amorem Deo inhaerent, et tamen vitae praesentis subsidiis egent. Qui igitur per actiones suas praesentia non quaerunt, a mundi compendiis menses vacuos ducunt. Noctes quoque laboriosas tolerant: quia adversitatum tenebras non solum usque ad inopiam, sed saepe ad corporis usque cruciatum portant. (4) Despectum namque egestatem perpeti, laboriosum bonis mentibus non est: sed cum usque ad afflictionem carnis adversitas vertitur, labor proculdubio ex dolore sentitur. Potest etiam non inconvenienter intelligi , quod sanctus quisque menses vacuos sicut mercenarius ducit: quia laborem iam

1) 2. Cor. 1. 8.

2) Norm. Bellovac. Germ. *ad superventuram gloriam.* Bessar. quoque *superventuram.*

3) Rom. 8. 18.

4) Gussanv. *despectum namque esse:* nullis faventibus MSS.

sustinet, sed praemium necdum tenet: hoc tolerat, illud expectat. Noctes vero laboriosas enumerat: quia adversitates sibi praesentis temporis sese in virtutibus exercendo coacervat. Nam si proficere in mente non appetit, minus fortasse aspera, quæ mundi sunt, sentit.

19. Quæ tamen sententia si ad vocem sanctæ Ecclesiæ ducitur, intellectus eius paulo subtilius indagatur. Ipsa quippe vacuos menses habet, (1) quae in infirmis suis membris terrenas actiones absque vitae praemio defluentes sustinet. Ipsa noctes laboriosas enumerat, quae in membris fortibus multiplices tribulationes portat. In hac etenim vita quaedam laboriosa sunt, quaedam vacua, quaedam vero vacua simul et laboriosa. Amore quippe conditoris, praesentis vitae tribulationibus exerceri, laboriosum quidem est, sed vacuum non est. Amore autem sæculi voluptatibus solvi, vacuum quidem est, sed non laboriosum. Amore vero eiusdem sæculi adversa aliqua perpeti, et vacuum simul est et laboriosum: quia ex adversitate mens afficitur, et remunerationis præmio non repletur. In his itaque sancta Ecclesia, qui in ea iam positi, adhuc voluptatibus defluunt, et proinde fructu boni operis non ditantur, menses vacuos ducit: quia vitæ tempora sine retributionis munere expendit. In his vero, qui æternis desideriis dediti, mundi huius adversa patiuntur, laboriosas noctes enumerat: quia tribulationum tenebras, quasi in caligine vitæ præsentis portat. In his autem, qui et transeuntem mundum diligunt, et tamen eius contrarietate fatigantur, simul menses vacuos et noctes laboriosas tolerat: quia eorum vitam et retributio subsequens nulla remunerat, et præsens tribulatio angustat.

1] Gemet. *qua in infirmis suis terrenas.* 2. Vindoc. *quae in infirmitate sua.*

Recte autem nequaquam dies, sed in eis menses vacuos habere se perhibet. Mensium quippe nomine, dierum collectio et summa signatur. Per diem ergo unaquæque actio exprimitur 'per menses autem, actionum finis innuitur. Et sæpe cum in hoc mundo aliquid agimus, intenta spei alacritate suspensi, hoc ipsum quod agimus, vacuum non putamus: sed postquam ad actionum terminum pervenimus, non obtinentes, quae appetimus, laborasse nos in vacuum dolemus. Non solum igitur dies, sed et menses vacuos ducimus, cum nos in terrenis actibus sine fructu laborasse, non ex actionum principio, sed fine pensamus. Cum enim labores nostros adversitas sequitur, quasi vitae nostrae vacui menses arguuntur: quia ex completione actionum agnoscitur, quam frustra in actionibus sudabatur.

20 Sed quia in sacro eloquio nonnunquam nox pro ignorantia ponitur, Paulo attestante, qui venturam vitam scientibus discipulis dicit: « Omnes vos filii lucis estis, et filii diei; non sumus noctis (1) neque tenebrarum. » (2) Quibus præmisit: « Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat: » [3] potest hoc in loco ex eorum persona, vox Sanctae Ecclesiae accipi, qui post ignorantiae suae caliginem ad amorem rectitudinis redeunt, et veritatis radiis illustrati, fletibus diluunt quod erraverunt. Illuminatus etenim quisque respicit, quam turpe fuerit quod præsentis vitæ amore laboravit.

21 In eis ergo Sancta Ecclesia, in quibus ad vitam revertitur, laborem suum æstuanti servo, et desideranti finem mercenario comparat, dicens: « Sicut servus desiderat um-

1) Bessar. *noctis id est ignorantiae.*
2) 1. Thess. 5. 5.
3] Ibid. 4.

bram, et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi. » In comparatione etenim duo sunt, quae præmisit: in expressione etiam fatigationis duo protinus subdidit. Ad æstuantem quippe, menses vacuos reddidit: quia quo magis æternum refrigerium quaeritur, eo magis conspicitur quam vacue pro vita ista laboratur. Ad præstolantem vero, laboriosas noctes subintulit; quia quo magis ex termino operis præmium quod assequamur inspicimus, eo magis ingemiscimus diu nos nescisse quod quaerimus. Unde et ipsa pœnitentis cura vigilanter exprimitur, ut laboriosas noctes enumerasse diceretur; quia quanto verius ad Deum revertimur, tanto subtilius labores, quos per ignorantiam in hoc mundo pertulimus, dolendo pensamus. Nam quo unicuique plus dulce fit, quod de æternis desiderat, eo ei magis grave ostenditur, quod pro præsentium amore tolerabat. Si vero ad solam historiam sequentia verba pensantur; per hæc proculdubio animus dolentis exprimitur, qualiter per diversos (1) motus desiderii, mœstitia impellente variatur. Nam subditur:

CAPUT IX.

Dolens præsentia despicit, expectat futura.

Si dormiero, dicam: (2) Quando surgam? Et rursum expectabo vesperam.

1] Vindoc. et Corb. *modos.*

2) Ita semper legitur hic textus in MSS. plcr. 2. Vindoc, habet tamen *resurgam,* nullus autem *consurgam,* ut editi.

22. In nocte quippe dies quaeritur, in die vespera desideratur: quia nimirum dolor non permittit placere quæ adsunt. Cumque mentem per experimentum præsentium afficit, semper hanc quasi consolante desiderio, ad alia per expectationem tendit. Sed quia et afflicta mens per appetitum ducitur, et tamen dolor eius etiam seductus desideriis non finitur, recte subiungitur: « Replebor doloribus usque ad tenebras. » Causa autem eiusdem doloris exprimitur, cum protinus subinfertur:

CAPUT X.

Quod vita carnalium, et cogitationum pulvere et operum putredine inquinatur.

Induta est caro mea putredine, et sordibus pulveris: cutis mea aruit, et contracta est.

23. Sed haec subtilius congruentiusqne disserimus, si ad praemissae expositionis ordinem redeamus. Somno namque torpor otii, surrectione autem exercitatio actionis exprimitur. Vesperae quoque nomine, quia somno congruit, rursus otii desiderium figuratur. Sancta vero Ecclesia quousque vitam corruptionis ducit, flere mutabilitatis suæ damna non desinit. Ad hoc namque homo conditus fuerat, ut stante mente, in arcem se contemplationis erigeret, et nulla hunc corruptio a conditoris sui amore declinaret. Sed

in eo quod ab ingenita standi soliditate voluntatis pedem ad culpam movit, a dilectione conditoris in semetipso protinus cecidit. Amorem vero Dei, veram scilicet stationis arcem deserens, nec in se consistere potuit: quia lubricæ mutabilitatis impulsu, infra se(1) per corruptionem proruens, etiam a semetipso (2) dissensit. Qui nunc, quia conditionis suæ soliditate non figitur, alternantis semper desiderii motu variatur: ut et quietus actionem desideret, et occupatus ad otium anhelet. Quia enim fixa mens stare cum potuit noluit: stare iam non valet, etiam cum vult. Conditoris quippe sui contemplationem deserens, salutis suæ fortitudinem perdidit: et quolibet posita, semper ægra alium locum quærit. Varietatem ergo humanæ mentis exprimens, dicat: « Si dormiero dicam: quando consurgam? Et rursum expectabo vesperam. » Ac si aperte diceret: Nihil perceptum menti sufficit: quia ipsum qui vere sufficere potuit, amisit. In somno namque surrectionem desidero, in surrectione vesperam expecto: quia et quietus exercitium actionis appeto, et exercitatus otium quietis quaero.

24. Quod tamen intelligi et aliter potest. Dormire namque est in peccatis iacere. Si enim somni (3) appellatione culpa designata non esset, nequaquam Paulus discipulis diceret: « Evigilate iusti, et nolite peccare. » (4) Unde et auditorem suum admonet, dicens: « Surge qui dormis, et

1] In Bessar. deficit *per corruptionem*.

2] Coc. et recent. ed. *discessit* pro *dissensit*, quod legitur in omnibus MSS. Anglic. et nostris.

3) Ex Coc. auctoritate prius legebatur: *si enim somni appellatione culpa designata non esset:* emendavimus ex MSS. Turon. Vindoc. Norman. Corb. Germ. etc.

4] 1. Cor. 15. 34.

exurge a mortuis, (1) et illuminabit te Christus. » (2) Et rursum: « Hora est iam nos de somno surgere. » (3) Unde et Salomon peccantem increpat, dicens: « Usquequo piger dormis? » (4) Electus igitur quisque cum peccati somno premitur, ad iustitiae vigilias exurgere conatur. Sed sæpe cum surrexerit, ipsa se extolli magnitudine virtutum sentit. Unde et tentari se præsentis vitæ adversitatibus post virtutes desiderat, ne peius ex confidentia virtutum cadat. Si enim servari se melius per tentationem non cognosceret, nequaquam Psalmista diceret: « Proba me Domine et tenta me. » (5) Bene ergo nunc dicitur: « Si dormiero, dicam: Quando surgam? et rursum expectabo vesperam:» quia et in peccati somno (6) lumen iustitiae quaeritur: et cum virtutum prospera mentem elevant, adiutrix adversitas desideratur: ut profecto animus, cum virtutum suarum gaudio plus quam debet attollitur, per contrarietatem praesentis vitae edito moerore solidetur. Unde et nequaquam, « Formidabo vesperam, » dicitur, sed « Expectabo. » Expectamus etenim prospera, formidamus adversa. Vir igitur iustus vesperam expectat: quia cum exerceri hunc tribulatione necesse est, ipsa ei fit adversitas prospera.

25 Potest vesperæ nomine etiam peccati tentatio designari: quæ sæpe tanto acrius mentem lacessit, quanto et eamdem mentem spiritus ad superna altius evehit. Nequaquam enim sic in hac vita per exercitationem iustitiæ,

1) Gemet. et alii optimae notae, *et illuminabit tibi Christus.*
2) Ephes. 5. 14.
3) Rom. 13. 11.
4) Prov. 6. 9.
5) Psal. 15. 2.
6) Vindoc. et Corb. *quia et peccati somno lumen iustitiae premitur.*

peccatum deseritur, ut in eadem iustitia inconcusse maneatur: quia etsi iam a cordis habitaculo culpam rectitudo eliminat, ipsa tamen culpa quæ repellitur, cogitationis nostræ foribus assidens, ut sibi aperiatur, pulsat. Quod Moyses quoque spiritaliter innuit, cum facta corporaliter temporum momenta narravit, dicens: (1) « Facta est lux: » atque paulo post subiiciens: «Factum est vespere.»(2) Creator quippe omnium, humanae culpae praescius, tunc expressit in tempore, quod nunc versatur in mente. (3) Lux quippe ad vesperum ducitur: quia nimirum lumen rectitudinis umbra sequitur tentationis. Sed quia electorum lux tentatione non extinguitur, nequaquam nox, sed vespera facta perhibetur: quia nimirum saepe tentatio (4) in corde rectorum lumen iustitiae abscondit, sed non interimit; quasi ad pallorem trepidationis pertrahit, sed funditus non extinguit. Electi ergo post somnum surrectionem appetunt, post surrectionem vesperam præstolantur: quia et de peccato ad iustitiæ lumen evigilant, et in ipso iustitiae lumine positi, semper se contra illecebras tentationum parant. Quas nimirum non timent, sed expectant: quia utilitati suæ rectitudinis, etiam tentamenta proficere non ignorant.

26. Quantalibet autem contra corruptionem suam virtute contenderint, habere integram (5) salutem nequeunt, quousque dies præsentis vitæ finiatur. Unde et subditur:

1) Plurimi MSS. *factum est mane;* et infra, *mane quippe ad vesperam ducitur.*

2) Genes. 1. 3. 5.

3) Bessar. *Mane quippe.*

4) 1. Vindoc. *in corde rectorum.* Alter habet *electorum vel rectorum.* In Utic. prius legebatur *electorum,* cuius loco successit *rectorum.* Bessar. *electorum.*

5) Ebroic. *habere integram mentem.*

« Et replebor doloribus usque ad tenebras. » Modo namque adversa irruunt: modo ipsa quoque prospera, callida hilaritate blandiuntur. Modo surgentia vitia bellum carnis excitant: modo devicta animum ad elationem vocant. Bonorum igitur vita usque ad tenebras doloribus repletur: quia quousque tempus corruptionis agitur, interna externaque afflictione concutitur: et salutis securitatem non invenit, nisi cum diem funditus tentationis relinquit. Unde bene et hæc eadem dolorum causa protinus subinfertur, cum dicitur: « Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris. »

27. Ut enim paulo superius diximus, soliditatem ingenitam (1) voluntarie homo deseruit, et sese in corruptionis voraginem mersit; unde nunc vel per immunda opera labitur, vel per cogitationes illicitas fœdatur. Ut enim ita dixerim, culpæ suæ pœnaliter subdita, ipsa iam natura nostra facta est extra naturam: et remissa usque ad perversa opera ducitur, restricta autem perversorum operum importuna cogitatione fuscatur. Per expletionem ergo actionis illicitæ, carnem putredo afficit: per levitatem vero cogitationis improbæ, quasi ante oculos pulvis surgit. Consentiendo vitiis putredine atterimur: vitiorum vero imagines in corde tolerando, sordibus pulveris fœdamur. Ait ergo: « Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris. » Ac si aperte diceret: Carnalem vitam quam patior, aut tabes lubricæ operationis polluit, aut ex vitiorum memoria caligo miseræ cogitationis premit.

28. Quod tamen si ex voce Ecclesiae universalis, accipimus, aliquando hanc proculdubio carnis putredine, ali-

1) Turon. *cum voluntarie.*

quando autem gravari sordibus pulveris invenimus. Multi quippe in ea sunt, qui dum amori carnis inserviunt, fœtore luxuriae computrescunt. Et sunt nonnulli, qui a voluptate quidem carnis abstinent, sed tamen tota mente in terrenis actibus iacent. Dicat ergo sancta Ecclesia unius membri sui vocibus, dicat quid de utroque genere hominum tolerat. « Induta est caro mea putredine, et sordibus pulveris. » Ac si aperte insinuet dicens: Sunt plerique, qui mihi per fidem membra sunt, sed tamen sana vel munda per actionem non sunt: quia aut victi desideriis turpibus, ad corruptionis putredinem defluunt: aut terrenis actibus dediti, pulvere (1) consperguntur. In illis enim, quos lubricos tolero, carnem videlicet putrescentem gemo: in istis autem, quos terram quaerentes patior, quid aliud [2] quam fœdatam polvere porto?

29. Unde et apte simul de utrisque subiungitur: « Cutis mea aruit, et contracta est. » In sanctæ quippe Ecclesiæ corpore, hi qui solis exterioribus curis inserviunt, congrue cutis vocantur. Quæ nimirum cutis arescendo attrahitur: quia mentes carnalium, dum præsentia diligunt, et quasi iuxta posita concupiscunt, ad futura tendi per longanimitatem nolunt. Qui dum internæ spei pinguedinem

1) Subiectum a Coc. et aliis recent. *terrenae capiditatis*; quod a MSS. et superioribus editis abest.

2) Mira hic MSS. et edit. dissensio. Gemet. et alii Norm. habent *quid aliud quam foedata pulverem porto*. Turon. *quid aliud quam foedatos pulvere porto*. Corb. Gem. Colb. Germ. *quam foeda pulverem porto*. Vet. ed. *quam foedatum pulverem*. Coc. et recent. *quam foedata pulvere membra*. Unus. Reg. quem sequimur, *quam foedatam*, supple *carnem*. Bessar. *foedam* gen. sem.

negligunt, ut attrahantur arefiunt: quia si eorum corda desperatio non siccaret, nequaquam æstus hæc pusillanimitatis attraheret. Hanc namque attractionem Psalmista formidaverat, cum siccitatem mentis (1) metuens dicebat: (2) « Sicut adipe (3) et pinguedine repleatur anima mea. » (4) Adeps quippe pinguedinis animam replet, cum hanc contra præsentium desideriorum æstum supernæ spei infusio refovet. Cutis ergo arescens attrahitur, cum cor rebus exterioribus deditum, atque ex desperatione siccatum, in auctoris sui amorem non tenditur, sed in semetipso, ut ita dixerim, rugosa cogitatione replicatur.

30 Pensandum vero est, quod carnales mentes idcirco præsentia diligunt, quia vita carnis quam fugitiva sit, minime perpendunt. Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam prosperantem minime amarent. Sancta autem Ecclesia in electis suis quotidie quantus sit rebus exterioribus cursus conspicit: et idcirco in intimis pedem sollicitae intentionis figit. Unde et apte subditur:

CAPUT XI.

Quod vita carnalis non incongrue telae comparatur, quae cum consummata fuerit, complicata succiditur.

1) Ebroic. Lyran. Bigot. *intuens.*

2) Bessar. *adipe pinguedinis.*

3) Vindoc. Gemet. Corb. Germ. Colb. Reg. *sicut adipe pinguedinis.* Ita etiam nunc in Utic. At legabatur olim *sicut adipe et pinguedine.*

4) Psal. 62. 6.

Dies mei velocius transierunt quam a texente tela succiditur.

31. Congrua valde similitudine tempus carnis telae comparatur: quia sicut tela filis, sic vita mortalis diebus singulis proficit: sed (1) quo ad augmentum proficit, eo ad incisionem tendit: quia, sicut et superius diximus, cum tempora percepta prætereunt, ventura breviantur: et de universo vitæ spatio eo fiunt pauciora quæ veniunt, quo multa sunt quæ transierunt. Tela quippe infra supraque ligata, duobus lignis innectitur, ut texatur: sed quo inferius texta involvitur, eo superius texenda (2) deplicatur: et unde se ad augmentum multiplicat, inde fit minus quod restat. Sic nimirum vitae nostrae tempora et transacta quasi inferius involvimus, et ventura a superiori deplicamus: quia quo plus fiunt præterita, minus esse incipiunt futura. Sed quia nec tela ad expressionem nostri temporis sufficit; nam eius quoque festinationem vitæ nostræ velocitas transit; recte nunc dicitur: « Dies mei velocius transierunt, quam a texente tela succiditur. » Tela quippe tarditatem provectus habet: vita autem praesens moram defectus non habet. In illa namque cum laborantis manus (3) figitur, adventus terminus

1) Norman. et Vindoc. 1. *sed quo augmentum percipit.* 2. Vindocin. utramque lect. exhibet.

2) Gemet. *duplicatur.* Lyran. et Big. *displicatur.* Ebroic. *implicatur.* Utic. prius habuit *duplicatur;* nunc per correctionem *displicatur.*

3) Monet Thomas Iamesus legi in MSS. Anglicanis *non affigitur* Hanc variam lectionem quam diubus proponit, in nullo MS. codice invenimus.

elongatur: in ista vero, quia tempus semper desinens indesinenter consumimus: ad finem nostri itineris, etiam quiescendo pervenimus, et per cursum nostri transitus, etiam dormientes imus. Electi igitur, quia præsentis vitæ momenta decurrere sub festinatione conspiciunt, nequaquam in hoc tantae mobilitatis itinere, cordis intentionem figunt. Unde et apte protinus subditur:

CAPUT XII.

Electi mortem cogitant etiam sani, reprobi nequidem cum imminet.

Et consumpti sunt absque ulla spe.

32 Reproborum mens erga dies vitæ praesentis tanto amore constringitur, ut sic semper hic appetant vivere, quatenus, si valeant, vivendi cursum desiderent numquam finire. Cogitare quippe ventura despiciunt, spem totam in rebus transeuntibus ponunt: habere nulla, nisi quae praetereunt, concupiscunt. Cumque nimis transeuntia cogitant, et mansura nullatenus sperant: sic caecitate insensibili cordis oculus clauditur, ut æternæ luci nullatenus intendatur. Unde fit ut sæpe iam corpus molestia (1) quatiat, et vicina mors virtutem vitalis spiritus incidat: nec tamen curare quæ mundi sunt desinant. Iamque eos ultor ad iudicium pertrahit: et tamen ipsa ordinatione solicita rebus transeuntibus occupati, nihil aliud cogitant, nisi hoc mundo adhuc

1) Bessar. *quatiatur.*

qualiter vivant. Relinquendo omnia, quasi (1) possidendo disponunt: quia spes viveudi non frangitur, etiam cum vita terminatur. Iam ad iudicium trahuntur per sententiam; et tamen adhuc habendis rebus inhaerent per curam. Dura etenim mente, abesse mors longe creditur, etiam cum sentitur. Sicque a carne anima solvitur, ut erga praesentia immoderato amore se retinens, cum ad aeternum supplicium ducitur, hoc ipsum quoque nesciat, quo ducatur: et deserens, quæ amare cum termino noluit, repente sine termino invenit quæ numquam prævidit. At contra electorum mens ad æternitatis intentionem tenditur, etiam cum præsens eam feliciter vita comitatur. Magna carnis salute utitur: nec tamen eius fiducia animus retardatur. (2) Nullum adhuc mortis articulum erumpit: et quasi præsentem hanc quotidie conspicit. Quia enim vita indesinenter labitur, spes ei vivendi funditus amputatur. Bene ergo de diebus prætereuntibus dicitur: « Consumpti sunt absque ulla spe. » Ac si aperte diceretur: Menti fiduciam in præsenti vita non posui: quia omne, quod præterit, calcando (3) desperavi. Unde et mox apte subditur:

---

1) Alii MSS. *possidenda*, alii *possidendo*. In Utic. prius lectum *possidendo*, nunc *o* mutatum est in *a*.

2) Editi *nullus articulus*. In Corb. Bellovac. Norm. omnibus, Corb. Germ. etc. *articulum* vide lib. 2. n. 23. pag. 124. ubi mendo typographico legitur *per particulas*, cum sit legendum *per articula*. Id ex Bess. notavimus.

3] Ita MSS. plerique, quod respondet verbis *absque ulla spe*. Vindoc. *despexi*. Vet. ed. *superavi*, recentiores *desprevi*.

CAPUT XIII.

Vita praesens aeterna non attendentibus cara, attendentibus vilis est.

Memento quia ventus est vita mea.

33 Hi etenim vitam carnis quasi permanentem diligunt, qui quanta sit vitae sequentis aeternitas non attendunt: cumque soliditatem perennitatis non considerant, exilium patriam, tenebras lumen, cursum stationem putant: quia qui maiora nesciunt, iudicare de minimis nequaquam possunt. Ordo quippe iudicii exigit, ut quod examinare nitimur, transcendamus. Si enim praeesse rebus omnibus animus non valet, nequaquam de his certa, a quibus vincitur, videt. Idcirco itaque mens reproba praesentis vitae cursum aestimare non sufficit, quia admirationi illius ex amore succumbit. Sancti autem viri quo ad æterna cor elevant, quam breve sit quod fine clauditur, pensant: et eo eorum sensibus vilescit quod præterit, quo intellectu radiante interlucet, quod acceptum numquam recedit. Cumque infinitatem perennitatis aspiciunt, nequaquam iam pro magno desiderant, quidquid finis angustat. Sed sublevata mens extra temporum terminos ducitur, etiam cum carne in tempore tenetur: et tanto altius finienda despicit, quanto verius infinita cognoscit. Sed hæc ipsa humanæ brevitatis consideratio, Auctori nostro magnæ virtutis oblatio est. Unde et recte nunc cum deprecatione (1) immolatio eiusdem

1) Bellovac. *imploratio.*

virtutis offertur, cum dicitur: « Memento quia ventus est vita mea. » Ac si aperte diceretur: Transeuntem velociter benignus respice: quia et tanto a te videri misericordius debeo, quanto ipse a consideratione brevitatis meæ oculos non averto. Sed quia dum tempus vitæ præsentis abscinditur, ad operationem promerendæ veniæ ulterius non reditur, recte subiungitur?

CAPUT XIV.

Post mortem non est locus promerendæ veniæ

Nec (1) revertetur oculus meus ut videat bona.

34 Ad videnda bona extincti oculus non redit: quia ad exhibenda recta opera, exuta carne anima non recurrit. Hinc est, quod dives, quem inferni flamma cruciabat, quia semetipsum reparare operando non posset agnoverat: (2) nam nequaquam sibi, sed relictis fratribus prodesse satagebat, dicens: « Rogo te, pater Abraham, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum.(3)» Solet namque moestum animum spes vel falsa refovere. Sed, ut poenam suam reprobi gravius sentiant, et spem de ve-

1] Gemet. *nec revertitur.*
2) Bessar. signat delendum *nam.* Mox deest *ne* et *eum.*
3) Luc. 16. 27.

nia amittunt. Unde flammis ultricibus traditus, non sibi, ut diximus, sed opitulari fratribus concupivit: quia nunquam se ignium carere tormentis, adiuncto desperationis supplicio agnovit. Hinc Salomon ait: « Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas. » (1) Nequaquam ergo ad videnda bona oculus revertetur: quia retributionem suam mens inveniens, ad operationis usum nullatenus revocatur. Quia igitur fugit omne quod cernitur, et mansura sunt quae sequuntur; bene beatus Iob uno versu utraque complexus est, dicens: « Memento quia ventus est vita mea, nec revertetur oculus meus ut videat bona. » Cursum quippe praesentium contemplatus ait: « Memento quia ventus est vita mea. » Æternitatem vero sequentium considerans, adiunxit: « Nec revertetur oculus meus ut videat bona. » Ubi apte quoque universi humani generis a redemptionis numere destituti vocem protinus sumit, dicens:

CAPUT XV.

Tunc Christi gratia non liberat, quem nunc non reformat.

Nec aspiciet me visus hominis.

35 Visus quippe hominis, est misericordia Redemptoris, quae insensibilitatis nostrae duritiam, cum respicit, emollit.

1) Eccles. 9. 10.

Unde teste quoque Evangelio, dicitur: « Respexit Dominus Petrum, et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat Iesus; egressus foras, flevit amare. » (1) Exutam vero carne animam nequaquam iam visus hominis aspicit: quia post mortem non liberat, quem ante mortem gratia ad veniam non reformat. Hinc etenim Paulus dicit: « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. » (2) Hinc Psalmista ait:« Quoniam in seculum misericordia eius. » (3) Quia nimirum quem nequaquam modo misericordia eripit, sola post praesens seculum iustitia addicit. Hinc Salomon ait: « Quia lignum in quocumque loco ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit: » (4) quia cum humani casus tempore, sive sanctus, sive malignus spiritus egredientem animam claustra carnis acceperit, in aeternum secum sine ulla permutatione retinebit: ut nec exaltata ad supplicium proruat, nec mersa aeternis suppliciis, ultra ad remedium ereptionis ascendat. Vir igitur sanctus humani generis damna considerans, quod a præsenti seculo sine Redemptoris (5) cognitione subtrahitur, atque in æternis ignibus irreparabiliter sepelitur, et eius vocem in se suscipiens, dicat: « Nec aspiciet me visus hominis; » quia nimirum Redemptoris gratia, quem nunc (6) non intuetur ut corrigat, tunc non respicit ut ab interitu abscondat. In

---

1- Luc. c. 62.
2] 2. Cor. 6. 2.
3) Psal. 117. 1.
4) Eccl. 11. 3.
5) Ita nostri MSS. At editi recentiores. *cogitatione*.
6) Ex quatuor MSS. Anglic. omnibus Norm. Vindocin. restituimus negantem particulam 2. Coc. et seq. suppressam, apud quos legitur *quem nunc intuetur*, pro *quem nunc non intuetur*.

iudicium quippe Dominus veniens, peccatorem videt ut feriat; sed non videt, ut ad largiendam salutis gratiam recognoscat: culpas examinat, et vitam pereuntium ignorat. Unde sanctus vir, cum se post praesentem vitam respectu hominis videri non posse fateretur, apte mox subdidit:

CAPUT XVI.

Quam sint Dei iudicia, districta et quomodo etiam qui sancti videntur macula peccati non carent.

Oculi tui in me, et non subsistam.

36. Ac si aperte diceret: Districtus ad iudicium veniens, et ad salvandum non vides, et ad feriendum vides: quia quem in praesenti vita dispensationis tuae miseratione non respicis, respiciendo postmodum per iustitiam extinguis. Nunc enim peccator quisque Deum non metuit et vivit, blasphemat et proficit; quia scilicet misericors creator, quem expectando vult corrigere, aspiciendo non vult punire, sicut scriptum est: (1) « Dissimulans peccata hominum propter poenitentiam. » (2) Sed tunc peccator cum respicitur non subsistit: quia cum districtus iudex merita subtiliter inquirit, reus ad tormenta non sufficit.

37. Quamvis hoc etiam voci iustorum congruit, quo-

1) Gemet. et Corb. Germ. a prima manu *dissimulata peccata*.

2) Sap. 11. 24.

rum mens semper solicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum caute considerant, (1) qui ante quantum iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, et pensant quanto reatu constricti sunt propriae infirmitatis. Enumerant mala proprii operis, et contra hæc exaggerant bona(2) gratiæ conditoris. Considerant prava (3) quam districte iudicet, bona opera quam subtiliter penset, et perituros se absque ambiguitate præsciunt, si remota pietate; iudicentur: quia hoc ipsum quoque quod iuste videmur vivere, culpa est, si vitam nostram cum iudicat, hanc apud se divina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est: « Astra non sunt munda in conspectu eius: » (4) quia apud eum districte iudicati, ipsi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent. Bene ergo dicitur: « Oculi tui in me, et non subsistam. » Ac si aperte iusti voce diceretur: Si subtili examinatione discutior, perferendo (5) iudicio non assurgo; quia ad pœnam vita non sufficit, si hanc immanitas iustae retributionis premit. Bene antem eiusdem humani generis et culpa breviter, et poena subrogatur, cum protinus dicitur:

CAPUT XVII.

Quod quem semel culpa ad interitum pertrahit misericordia ad vitam non reducit.

---

1) Omissam in vulgatis voculam *qui*, revocavimus maxime ex MSS. Norm. quae non sine detrimento subrepta fuit. Quam bene enim vilitas et miseria iudicandi, per illam particulam cum maiestate aeterni Iudicis comparantur!

2) In Maurina deest *gratiae*, quae extat in Vatic. et alibi.

3] Hic supplevimus ex MSS. et aliis edit. multa quae in ed. Gussanv. desunt.

4) Iob. 25. 5.

5) In Bessar. *iudicium*,

Sicut consumitur nubes, et pertransit: sic qui descendit ad inferos, non ascendet.

38 Nubes quippe ad altiora suspenditur, sed densata vento impellitur ut currat; calore autem solis dissipatur ut evanescat. Sic sic nimirum corda sunt hominum quae per acceptæ rationis ingenium ad alta (1) emicant; impulsa autem maligni spiritus flatu, pravis desideriorum suorum motibus huc illucque pertrahuntur; sed districto respectu superni iudicis, quasi solis calore liquefiunt, et semel locis pœnalibus tradita, ad operationis usum ultra non redeunt. Vir igitur sanctus elationis (2)cursum, defectumque humani generis exprimens, dicat: « Sicut consumitur nubes et pertransit, sic qui descendit ad inferos, non (3) ascendet. » Ac si aperte loqueretur dicens: In altum currendo deficit, qui superbiendo ad interitum tendit: quem si semel culpa ad pœnam pertrahit, misericordia ulterius ad veniam non reducit. Unde et adhuc subditur:

CAPUT XVIII.

Domus mentis est id quod amando mens habitat.

Nec revertetur ultra in domum suam.

---

1) Coc. quem recent. editi sequuntur mutavit *emicant* in *emigrant.*
2) Maurina *elationem*, *cursum*, etc.
3) In Bessar. hic et supra *ascendit.*

39 Sicut domus est corporis habitaculum corporale, ita unicuique menti hoc domus fit, quod ex desiderio inhabitare consuevit. Ad domum igitur suam ultra non revertitur, quia semel quisque æternis suppliciis traditus, ad hoc iam ubi amore inhæserat, nullatenus revocatur. Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: « In inferno autem quis confitebitur tibi? » (1) Unde rursum scriptum est: « Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. » (2) Quisquis autem impietati succumbit, vitam profecto iustitiæ moriendo derelinquit. Qui vero etiam post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quam post mortem in inferni suppliciis sepelitur? Bene ergo dicitur: « Sicut consumitur nubes et pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet. » Quia plerumque cum perpetratione nequitiæ etiam desperatio sociatur, et via iam reversionis abscinditur. Recte autem corda desperantium nubibus comparantur, quia et caligine erroris obscura sunt, et peccatorum multiplicitate condensa: sed consumpta pertranseunt, quia claritate extremi iudicii irradiata dissipantur. Solet etiam domus inhabitatio cordis intelligi. Unde sanato cuidam dicitur: « Vade in domum tuam: » (3) quia nimirum dignum est, ut peccator post veniam ad mentem suam redeat, (4) ne iterum quo iuste feriatur admittat. Sed qui ad infernum descenderit, ad domum suam ulterius non ascendet: quia eum, quem

1- Psal. 6. 6.
2- Prov. 18. 3.
3- Matth. 9. 6.
4- Gemet. *nec iterum.*

desperatio obruit, a cordis sui habitaculo foras mittit. Et redire introrsus non valet, quia fusus exterius, ad deteriora quotidie compulsus cadit. Ad contemplandum quippe creatorem homo conditus fuerat, ut eius semper speciem quæreret, atque (1) in solemnitate illius amoris habitaret: sed extra se per inobedientiam missus, mentis suæ locum perdidit, quia tenebrosis itineribus sparsus, ab inhabitatione veri luminis elongavit. Unde apte (2) adhuc subditur:

CAPUT XIX.

Locus hominis Deus, per inobedientiam desertus.

Neque cognoscet eum amplius locus eius.

40 Locus quippe hominis, sed non localis, ipse scilicet conditor extitit, qui hunc, ut in semetipso consisteret, creavit. Quem nimirum locum tunc homo deseruit, cum seductoris verba audiens, a conditoris amore discessit. Sed cum omnipotens Deus redimendo se homini etiam corporaliter ostendit, ipse ut ita dixerim, fugitivi sui vestigia subsequens, ad retinendum quem amiserat hominem locus venit. Si enim appellari locus nequaquam conditor posset, Deum laudans Psalmista non diceret: « Filii servorum tuorum habitabunt ibi. » (3) *Ibi* enim non dicimus, nisi cum

1) Sic Utic. Gemet. 2. Vindoc. Corb. Germ. Regii, et vet. edit. 1. Vindoc. *in societate illius amoris*. Colb. *in soliditate*, quam lectionem Cocc. et alii recentiores praetulerunt.

2) Vaticana editio habet: *Unde et apte. subditur*. — 3) Psal. 101. 29.

locum specialiter designamus. Sed sunt plerique, qui etiam post perceptum (1) redemptoris auxilium, ad desperationis tenebras devolvuntur; et tanto nequius pereunt, quanto et oblata remedia misericordiae contemnunt. Recte ergo de damnato homine dicitur: « Neque cognoscet eum amplius locus eius: quia a conditore suo tanto tunc districtius in iudicio non cognoscitur, quanto nunc ad reparationis gratiam nec per dona revocatur. Unde et notandum summopere est, quod non ait: Neque cognoscet amplius locum suum, sed ait: « Neque cognoscet eum amplius locus eius.» Dum enim cognitio non homini , sed loco tribuitur , patenter ipse conditor loci nomine designatur, qui districtus ad examen ultimum veniens, in iniquitate durantibus dicet: « Nescio vos unde sitis. » (2) Sed electi quique quo districte reprobos repelli considerant, eo semetipsos quotidie a perpetratae nequitiae sordibus sollicitius purgant. (3) Cumque perituros alios frigescere a vitae amore conspiciunt, studiose se ad poenitentiae lamenta succendunt. Unde et apte subditur:

CAPUT XX.

Iram iudicis in confessione praeveniunt electi.

Quapropter et ego non parcam ori meo.

---

1) Gemet. Utic. et alii, *redemptionis auxilium.*

2) Luc. 13. 25.

3) Ab his verbis *sollicitius purgant*, cetera desunt in MSS. Bellovac. et Gemet. usque ad, *iniquitatem meam ego pronuntiabo.* Deerant etiam olim in Utic.

41 Ori etenim suo (1) parcit, qui confiteri malum quod fecit, erubescit. In laborem quippe os mittere, est hoc ad confessionem perpetratae iniquitatis occupare. Sed iustus ori suo non parcit: quia iram iudicis districti præveniens, verbis contra se propriae confessionis saevit. Hinc Psalmista ait: « Præveniamus faciem eius in confessione. » (2) Hinc per Salomonem dicitur: « Qui absconditscelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, et dereliquerit ea, misericordiam consequetur. » (3) Hinc rursum scriptum est: « Iustus in principio accusator est sui.» (4) Sed nequaquam ad confessionem os panditur, nisi cum consideratione districti iudicii per pavorem spiritus angustatur. Unde et apte mox subditur:

CAPUT XXI.

De utilitate confessionis et pœnitentiæ.

Loquar in tribulatione spiritus mei

42 Tribulatio quippe spiritus linguam commovet, ut reatum pravi operis vox confessionis impugnet. Sciendum quoque est, quia sæpe et reprobi peccata confitentur, sed de-

1) Editi, *non parcit,* ét mox *non ernbescit,* refragantibus MSS. Anglic. et plerisque.

(2 Ps. 94. 2.

3) Prov. 28. 13.

4) Prov. 18. 17.

flere contemnunt. Electi autem culpas suas, quas vocibus confessionis aperiunt, districtæ animadversionis fletibus insequuntur. Unde bene beatus Iob (1) postquam se ori suo non parcere spopondit, tribulationem mox spiritus subdidit. Ac si aperte fateretur, dicens: Sic reatum lingua loquitur, ut nequaquam expers a mœroris stimulo per alia spiritus vagetur: sed culpas loquens vulnus aperio. Culpas vero ad correptionem cogitans, salutem vulneris ex medicamine mœroris quæro. Qui enim mala quidem , quæ perpetravit, insinuat, sed flere quæ insinuaverit recusat, quasi subducta veste vulnus detegit, sed torpenti mente medicamentum vulneri non apponit. Confessionis igitur vocem solus necesse est ut mœror excutiat, ne vulnus proditum, sed neglectum, quo licentius iam per humanam notitiam tangitur, deterius putrescat. Quo contra Psalmista plagam cordis, non solum detexerat, sed detectæ etiam medicamentum mœroris adhibebat, dicens: « Iniquitatem meam ego (2) pronuntio; et cogitabo pro peccato meo. (3) » Pronunciando enim occultum vulnus detegit, cogitando autem quid aliud quam medicamentum vulneri apponit?

43. Sed afflictæ menti, et sua solicite damna cogitanti, rixa pro semetipsa oritur contra semetipsam. Nam cum se ad lamenta pœnitentiæ instigat, occulta se increpatione dilaniat. Unde et apte mox subditur:

1) Bessar. *beatus Iob, quia se ori suo non parcere spondet.*

2] Ira Corb. Germ. Gemet. et Psalterium Rom. Utic. *annuntiabo*, vulgati *pronuntiabo.*

3] Psal. 37. 19.

CAPUT XXII.

Compuncta mens multa in se detegit deflenda.

Confabulabor cum amaritudine animae meae.

44 Pavore namque divini iudicii afflicti, dum quaedam male gesta plangimus, ipsa vi nostrae amaritudinis ad discutiendos nos vigilantius excitati, alia in nobis etiam quae amplius defleamus, invenimus. Nam saepe quod torpentes latuit, flentibus subtilius innotescit: et afflicta mens certius invenit malum quod fecerat et nesciebat, eique rixa sua verius aperit, quantum a veritatis pace deviavit: quia reatum suum, cuius secura non meminit, hunc in se commota deprehendit. Succrescens quippe amaritudo poenitentiae, verecundanti cordi importune ingerit illicita quae commisit, districtum contra haec iudicem ostendit, suppliciorum minas incutit, pavore animum ferit, pudore confundit, motus illicitos increpat, quietem noxiae securitatis turbat: quae ei conditor bona contulit, quae ipse bonis illius mala respondit, enumerat, quod mire ab eo conditus, quod gratuito nutritus, quod rationis substantia in conditione ditatus est, quod conditoris gratia vocatus, quod sequi ipse et vocatus noluit, quod vocantis misericordia nec surdum hunc renitentemque despexit; quod illuminatus donis, quod sua sponte pravis actibus etiam post dona caecatus est; quod a caecitatis suae erroribus paternae sollicitudinis fla-

gellis expiatus, quod a flagellorum doloribus ad salutis gaudia misericordiae medicamento reductus est ; quod quibusdam culpis etsi non gravibus subditus, peccare tamen et inter flagella non desinit, quod peccatorem suum superna gratia nec contempta derelinquit. Cum igitur afflictam mentem modo per replicationem donorum Dei, modo per improperia actionis suae tanta severitate increpat, habet in corde iustorum amaritudo animae linguam suam, quae tanto eis subtilius loquitur, quanto et interius auditur. Unde et nequaquam dicitur: Fabulabor in amaritudine animae meae; sed, « Confabulabor cum amaritudine animae meae:» quia vis doloris, quae peccata singula reputans, torpentem animum ad lamenta excitat, quasi ad eum verba confabulationis format, in quibus semetipsum correctus inveniat, et ad sui iam custodiam sollicitior exurgat. Dicat itaque vir iustus ex voce sua, et sanctae Ecclesiae typum tenens, dicat ex nostra: « Confabulabor cum amaritudine animæ meæ » Ac si apertius insinuet, dicens: Intus contra me cum cordis mei dolore colloquor, et foris me a verbere iudicis abscondo. Sed mens pœnitentiæ doloribus pressa in semetipsa constringitur , atque a cunctis delectationibus carnis forti cogitatione separatur, ad summa proficere appetit, et tamen adhuc de corruptione corporis contradictionem sentit. Unde et apte mox subditur:

CAPUT XXIII.

Carcere constringuntur homo, diabolus, carnales; cum quod volunt, implere non valent.

Numquid mare sum ego, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?

45 Carcere homo circumdatur, quia plerumque et virtutum profectibus ad alta exurgere nititur, et tamen carnis suæ corruptione præpeditur. Qua bene exui Psalmista deprecatur dicens: « Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo. » (1) Quid vero appellatione maris, nisi corda carnalium (2) tumidis cogitationibus fluctuosa; quid autem ceti nomine, nisi antiquus hostis exprimitur? Qui dum mentes (3) sæcularium possidendo panetrat, quasi (4) in eorum lubrica cogitatione natat. Sed cetus carcere constringitur, quia malignus spiritus in inferioribus deiectus, ne ad cælestia evolare prævaleat, pœnæ suæ pondere coarctatur: Petro attestante, qui ait: « Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudicium cruciandos reservari. » (5) Cetus carcere constringitur, quia tentare bonos quantum desiderat prohibetur. Carcere quoque mare circumdatur: quia carnalium mentium tumida insanaque desideria ad peragenda mala quæ appetunt, impossibilitatis suæ an-

---

1) Psalm. 141. 8.

2) Lyran. et Bigot. *turbidis cogitationibus.* Ita quoque nunc legitur in Utic. ubi prius, *tumidis cogitationibus.*

3) Ebroic. Lyran. et Bigot. *carnalium.* Utic. utramque lectionem exhibet.

4) Gemet. et Turon. *quasi in eorum lubricas cogitationes.* Ita prius legebatur in Utic. nunc, *in eorum lubricis cogitationibus.* Ita legitur in Bigot. et Lyran.

5) 2. Petr. 2. 4.

gustia gravantur. Saepe enim dominari melioribus concupiscunt: sed tamen eis, divino iudicio cuncta mirabiliter disponente, substrati sunt. Nocere bonis elati desiderant: et tamen subiecti ab eis solatia sperant. Pro explendis voluptatibus carnis, longaevitatem vitae præsentis cupiunt; sed tamen ab ea sub celeritate rapiuntur. De quibus bene per Psalmistam dicitur: « Statuit aquas quasi in utre. » (1) Aquae quippe in utre sunt, cum lubrica eorum desideria, quia operis effectum non inveniunt, sub carnali corde deprimuntur. Cetus ergo ac mare circumdatione premitur carceris: quia vel malignus spiritus, vel sequaces illius, in quorum se mentibus colligit, atque in eis undas tumentium cogitationum volvit, ut implere mala quae appetunt nequeant, superna eos districtio angustat.

46. Sancti antem viri, quo mundiori corde cælestium arcana considerant, auctis ad hæc quotidie ardoribus anhelant. Ibi iam plene satiari desiderant, unde adhuc parum aliquid ore contemplationis degustant. Perfecte cupiunt carnis stimulum subdere, nihil in cogitatione illicitum de eius iam corruptione tolerare: sed quia scriptum est: « Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem; » (2) intentione iam quidem ultra semetipsos eminent, sed tamen adhuc infirmitatis suæ incertis motibus subditi, corruptionis suæ se carcere clausos dolent. Ait ergo: « Numquid mare sum ego, aut cetus, quia circumdedisti me carcere? » Ac si aperte diceret: Mare vel cetus, iniqui videlicet, eorumque auctor malignus spiritus, quia effrenari ad solam perpatrandæ iniquitatis licentiam appetunt, recte pœnæ suæ carcere con-

1) Psal. 77. 13.
2] Sap. 6. 15.

stringuntur. Ego autem, quia iam æternitatis tuæ libertatem desidero, cur adhuc meæ carcere corruptionis premor? Quod tamen nec a iustis superbe requiritur, quia amore veritatis accensi, infirmitatis suæ angustias transgredi perfecte concupiscunt. Nec ab auctore iustorum iniuste disponitur, quia electorum suorum vota differens cruciat, crucians purgat: ut ad percipiendum quod desiderant, quandoque melius ex dilatione convalescant. Electi autem quo usque ab intima quiete differuntur, ad cor suum redeunt, ibique a carnis suæ (1) tumultibus .bsconsi, quasi amœnissimum secretum petunt. Sed in eo sæpe tentationis aculeos sentiunt, carnis incentiva patiuntur, et ibi gravissimos labores inveniunt, ubi magnam requiem a labore quæsierant. Unde sanctus vir post insinuatum corruptionis suæ carcerem (2) ad quieta cordis spatia redire festinans , quia eandem rixam, et in intimis invenit, quam ab exterioribus fugit, protinus subdit dicens:

CAPUT. XXIV.

Quod cum ad silentium mentis nostrae revertimur, intra nos in cogitationibus colloquimur, et quam subtilia sint iudicia divina metuentes, quasi in lectuli requie somnii visione turbamur.

Si dixero, consolabitur me lectulus meus, et

---

1) 2. Vindoc. *stimulis vel tumultibus.*

2) Edit. posteriores, *ad quietam cordis patriam.* repugnantibus MSS. Bellovac. Vindoc. Turon. Norman. etc.

relevabor loquens mecum (1) in stratu meo: terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties.

47. In sacro namque eloquio lectulus, cubile, vel stratum secretum solet cordis intelligi. Hinc est enim quod sub uniuscuiusque animae specie sponsa occultis stimulis sancti amoris excitata, in Canticis canticorum dicit: « In lectulo meo per noctes quaesivit quem diligit anima mea »(2) In lectulo quippe et per noctem dilectus quaeritur: quia nimirum invisibilis conditoris species, repressa omni corporeae visionis imagine, in cubili cordis invenitur. Unde et eisdem suis dilectoribus Veritas dicit: « Regnum Dei intra vos est. » (3) Et rursum: « Si ego non abiero, Paraclitus non veniet. » (4) Ac si aperte diceret: Si ab intentionis vestrae oculis corpus non subtraho, ad intellectum vos invisibilem, per consolatorem Spiritum non perduco. Hinc de iustis per Psalmistam dicitur: « Exultabunt Sancti in gloria, laetabuntur in cubilibus suis: » (5) quia scilicet cum mala ab exterioribus fugiunt; securi intra mentium secreta gloriantur. Sed tunc laetitia cordium erit perfecta, cum carnis exterius pugna non fuerit. Nam quousque caro illicit, quia quasi domus nostrae paries quatitur, etiam cubile turbatur. Unde et recte per eumdem Psalmistam dicitur:

1) Gemet. *in strato.*
2) Cant. 3. 1.
3) Luc. 17. 21.
4) Iohan. 16. 7.
5) Psal. 149. 5.

« Universum stratum eius versasti in infirmitate eius: » (1) quia dum nos tentatio carnis concutit, tremefacta nostra infirmitas etiam mentis cubile confundit. Quid vero hoc loco somnia, vel visiones accipimus, nisi imaginationes ultimi districtique examinis? quod iam utcumque per timorem cernimus, sed tamen ut est veraciter non videmus. Sancti itaque viri, ut diximus, ad cordis semper secreta redeunt, cum ab hoc mundo vel ultra votum prospera, vel ultra vires adversa patiuntur; atque externis laboribus fessi, quasi stratum vel lectulum, cubilia mentis petunt. Sed dum quibusdam imaginationibus cogitationum, quam sint subtilia divina iudicia conspiciunt, quasi in ipsa strati sui requie, somnii visione turbantur. Contemplantur enim quam districtus iudex veniat, qui dum vi immensae magnitudinis cordium secreta illuminat, omnes ante oculos culpas reducat. Pensant quanta illa sit verecundia, in conspectu tunc totius humani generis, angelorum omnium, archangelorumque confundi. Perpendunt, qui post confusionem cruciatus maneat, cum et reatus animum immortaliter morientem, et indeficienter deficientem carnem Gehenna consumat. Cum itaque tam pavida imaginatione mens quatitur, quid aliud quam in stratu triste somnium videtur? Dicat ergo: « Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, et relevabor loquens mecum in stratu meo: terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties. » Ac si aperte fateatur, dicens: Si exteriora fugiens, introrsus redeo, et utcumque requiescere in cordis (2) cubili concupi-

---

1) Psal. 40. 4.
2) Editi *in cordis cubiculo concup. Ibi mihi dum districtionis tuae contemplationem abiicis.*

sco, (1) ibi me, dum districtionis tuae contemplationi obiicis, vehementer per ipsas meae providentiae imaginationes terres. Bene autem dicitur: « Et relevabor loquens mecum in stratu meo: » quia nimirum cum ad mentis nostrae silentium fessi revertimur, quasi in stratu colloquentes, occulta intra nos cogitationum verba versamus. Sed hæc ipsa nostra collocutio in pavorem vertitur: quia ex illa vehementius intellectus nobis, qui terrorem iudicis (2) intentet, in mente aperitur.

48 Ne quis vero hæc studeat iuxta litteram perscrutari, exquirendum magnopere est, quot modis tangant animum imagines somniorum. Aliquando namque somnia ventris plenitudine, vel inanitate, aliquando vero illusione, aliquando cogitatione simul et illusione, aliquando revelatione, aliquando autem cogitatione simul et revelatione generantur. Sed duo, quæ prima diximus, omnes experimento cognoscimus: subiuncta autem quatuor, in sacræ scripturæ paginis invenimus. Somnia etenim nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret, dicens: « Multos errare fecerunt somnia, et illusiones vanæ. » (3) Vel certe: « Non augurabimini, nec observabitis somnia. » (4) Quibus profecto verbis, cuius sint detestationis ostenditur, quæ auguriis coniunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul et illusione procederent, Salomon minime dixisset: « Multas curas sequun-

1) Bessar. *ibi mihi dum districtionis tuae, contemplationes obiicis.*

2) Id ita Bellov. Corb. Germ. et Norm. In editis, *innotescat.* Vindoc. pro, *in mente*, habet, *intente*. In Bessar. *terrorem districti iudicis innotescat intente asseritur*.

3) Eccl. 34. 7.

4) Levit. 19. 26.

tur somnia. » (1) Et nisi aliquando somnia ex mysterio revelationis orirentur, Ioseph præferendum se fratribus (2) per somnium non videret: nec Mariæ sponsum, ut ablato puero, in Ægyptum fugeret, per somnium(3) angelus admoneret. Rursum nisi aliquando somnia cogitatione simul et revelatione procederent, nequaquam Daniel propheta, Nabuchodonosor visionem disserens, a radice cogitationis inchoasset, dicens: « Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo quid esset futurum post hæc et qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt. » (4) Et paulo post: « Videbas, et ecce quasi statua una grandis, statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te etc. » (5) Daniel itaque dum somnium, et adimplendum reverenter insinuat, et ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur quia hoc plerumque ex cogitatione simul et revelatione generatur.

49 Sed nimirum cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto et ex quo impulsu veniant, facilius non elucet. Sæpe namque malignus spiritus his, quos amore vitæ præsentis vigilantes intercipit, prospera etiam dormientibus promittit: et quos formidare adversa considerat, eis hæc durius somnii imaginibus intentat, quatenus indiscretam mentem diversa qualitate afficiat, eamque aut spe sublevans, aut deprimens timore confundat. Saepe (6) etiam sanctorum corda afficere somniis nititur, ut ab intentione cogitationis solidæ, ad tem-

1] Eccl. 5. 2.

2) Genes. 37. 7. Bessar. *per somnium*. Mox *veritas* pro *angelus*. et *inchoasset dicens*. -- 3) Mat. 2. 13. et 14. Bellov. Gemet. Corb. Germ. Colb. *per somnium veritas admoneret*. In Utic. expuncta voce *veritas*, antiqua manus scripsit, *angelus*. -- 4) Dan. 2. 29.

5) Ibidem. 31. -- 6] Maurina addit *autem*.

pus saltem momentumque deriventur, quamvis ipsi protinus animum ab illusionis imaginatione discutiant. Sed hostis insidians quo eos vigilantes minime superat, eo dormientes gravius impugnat. Quem tamen hæc maligne agere superna dispensatio benigne permittit: ne in electorum cordibus ipse saltem a passionis praemio somnus vacet. Bene ergo rectori omnium dicitur: « Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, et relevabor loquens mecum in stratu meo, terrebis me per somnia et per visiones horrore concuties: » quia nimirum Deus mirabiliter cuncta dispensat, et ipse facit quod malignus spiritus iniuste facere appetit, qui hoc fieri nonnisi iuste permittit. Sed quia iustorum vita et per vigilias tentatione quatitur et per somnium illusione fatigatur, foris corruptionis suae molestias tolerat, intus apud semetipsam graviter illicitas cogitationes portat. Sed quia est quod faciat, ut pedem cordis a tot scandalorum laqueis evellat? Ecce (1) beate vir, quanta undique premeris perturbatione cognovimus, sed quod consilium contra hanc invenias, audiamus. Sequitur:

CAPUT XXV.

Quod suspendium sanctorum sit extolli ad coelestia, et mors ossium terrenae fortitudinis mortificatio.

---

1) Ita MSS. Corb. Germ. Colb. Gem. Turon. Vindoc. Gemet. Sed Reg. et nonnulli quos sequuntur posteriores edit. *Ecce beatus vir quanta undique oppressus sit perturbatione cognovimus; sed quod consilium contra hanc inveniat, audiamus.* Utic. utramque lectionem habet.

Quamobrem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea.

50 Quid per animam, nisi mentis intentio; quid per ossa, nisi carnis fortitudo designatur? Omne autem quod suspenditur, proculdubio ab imis elevatur. Anima ergo suspendium eligit, ut ossa moriantur: quia dum mentis intentio ad alta se sublevat, omnem in se fortitudinem vitæ exterioris necat. Sancti etenim viri certissime sciunt, quia habere in hac vita requiem nequaquam possunt: et idcirco suspendium eligunt, quia nimirum desideria terrena deserentes, ad alta animum tollunt. Suspensi autem mortem suis ossibus inferunt: quia amore supernae patriae, in virtutum studiis accincti, hoc quod fortes prius in mundo fuerant, (1) vinculo humilitatis insequuntur. Intueri libet quomodo animam Paulus suspenderat, qui dicebat: « Vivo autem iam non ego, vivit vero in me Christus. » (2) Et rursum: « Desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse » (3) Et: « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum.» » (4) Qui gesta terrenae fortitudinis ad memoriam revocans, quasi quædam in se ossa numerabat, dicens: « Hebræus ex Hebræis, secundum Legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei. » (5) Sed suspendio animæ qui hæc in se ossa interficit, protinus asserit,

1) Lyr. et Bigot. *Iugulo humilitatis:* In Utic. ita nunc legitur, cum prius scriptum esset *vinculo humilitatis.*

2) Gal. 2. 20.

3) Philip. 1. 23.

4] Ibid. 2. 1.

5) Philip. 3. 5. et 6.

qui subiungit: « Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. » (1) Quæ adhuc ossa in semetipso insinuat vehementius extincta, cum subdit: « Propter quem, omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora. » (2) Mortuis vero ossibus quam exanimis pendeat, ostendit, qui illico subiungit, dicens: « Ut Christum lucrifaciam, et inveniar in illo non habens meam iustitiam, quae ex Lege est, sed eam quæ ex fide est Iesu Christi. » (3) Sed quia collatis eius testimoniis Paulum ad alta suspensum, mundo mortuum testati sumus, nunc beatum Iob, si plenus eodem spiritu exterioris vitæ concupiscentiam fugiat, ostendamus. Sequitur:

CAPUT XXVI.

Quod desperatio sanctorum sit terrenarum abdicatio voluptatum.

Desperavi, nequaquam ultra iam vivam.

51 Sunt nonnulli iustorum, qui sic caelestia appetunt, ut tamen a terrenorum spe minime frangantur. Largita divinitus patrimonia ad necessitatis subsidium possident, honores sibi temporaliter impensos tenent, aliena non ambiunt, suis licite utuntur. Qui tamen ab eisdem rebus, quas habent, alieni sunt, quia ad haec ipsa quae possidenet, ex de-

1) Philip. 3. 7.
2] Ibid. 8.
3) Ibid 9.

siderio non tenentur. Et sunt nonnulli iustorum, qui ad comprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt: qui rebus se habitis nudant, gloria honoris expoliant: qui internorum desiderio per assiduitatem se amici moeroris afficiunt, habere de exterioribus consolationem nolunt: qui internis gaudiis dum mente appropiant, vitam in se funditus corporeae delectationis necant. Talibus namque per Paulum dicitur: « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. » (1) Horum vocem Psalmista expresserat, cum dicebat, (2) « Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. » (3) Concupiscunt enim, sed non deficiunt, qui iam quidem caelestia appetunt, sed adhuc tamen a terrenorum delectationibus minime lassantur. Concupiscit vero et in atria Dei deficit, qui cum aeterna desiderat, in amore temporalium non perdurat. Hinc Psalmista iterum dicit: « Defecit (4) in salutari tuo anima mea.» (5) Hinc per semetipsam Veritas admonet, dicens: « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. » (6) Et rursum: « Nisi quis renunciaverit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. » (7) Horum igitur numero sanctus vir, divisa a terrenis desideriis mente, se inserit, qui ait: « Desperavi, nequaquam ultra iam vivam. » Iusti

---

1) Col. 3. 3.
2) Pene omnes, *concupivit et defecit*.
3) Psal. 83. 3.
4) Lyr. Bigot. Utic. Germ. *defecit in salutare tuum*.
5] Psal 118. 81.
6- Luc. 9. 23.
7) Luc. 14. 33.

qui subiungit: « Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc ar
tus sum propter Christum detrimenta. » (1) Quæ
ossa in semetipso insinuat vehementius extincta, cu
dit: « Propter quem, omnia detrimentum feci, et
ut stercora. » (2) Mortuis vero ossibus quam
pendeat, ostendit, qui illico subiungit, dicens: «
stum lucrifaciam, et inveniar in illo non habens n
stitiam, quae ex Lege est, sed eam quæ ex fide
Christi. » (3) Sed quia collatis eius testimonii
ad alta suspensum, mundo mortuum testati su
beatum Iob, si plenus eodem spiritu exterioris
cupiscentiam fugiat, ostendamus. Sequitur:

CAPUT XXVI.

Quod desperatio sanctorum sit t abdicatio voluptatum.

Desperavi, nequaquam ultra iam

51 Sunt nonnulli iustorum, qui sic caeles
tamen a terrenorum spe minime frangantu
nitus patrimonia ad necessitatis subsidium
res sibi temporaliter impensos tenent, ali
suis licite utuntur. Qui tamen ab eisdem
bent, alieni sunt, quia ad haec ipsa quae

1) Philip. 3. 7.
2] Ibid. 8.
3) Ibid 9.

--r. profecto mi-
perat, aliunde
quia nimirum
nem deserit, ad
stior exurgit. De-
æ ducitur: quia eo
ı verius, ex despe-
d vim nobis sui cor-
ntentiam protulit, sed
quod enim superius di-
:: hoc replicans addidit:
cendo, et temporalia post-
Parce mihi: et quod supe-
nimirum subdidit: *Nequa-*
quoque ultimo protulit: *Ni-*

ıos nihil esse considerat, quia,
diximus, sancti viri quo verius
limius terrena despiciunt, et id-
s nihil esse conspiciunt: quia il-
in consideratione æternitatis fi-
se redeunt, quid se esse nisi pul-
ınfirmitatis suæ conscii, districte iu-
que vim tanti vigoris aspiciunt, tre-
od sunt. Unde et adhuc apte subiun-

CAPUT XXVIII.

am vilitatem, ac Dei munera et
per considerant.

quippe desperare, est praesentis vitae bona, aeternitatis electione deserere, mansura quaerere, et in rebus temporalibus fiduciam non habere. Qui haec agens nequaquam se ultra vivere asserit: quia videlicet vivificatrice morte quotidie (1) a vita se passionis occidit. Absit enim, ne vir sanctus de divinae misericordiae largitate desperet, ne gressu cordis a profectu intimi itineris subtrahat, ne amorem Conditoris deserens, quasi a duce destitutus in via remaneat, et confossus gladio latrocinantis (2) desperationis ruat. Sed ne eius dicta ad nostri intellectus arbitrium videamur violenter inflectere, debemus ex posterioribus praemissa pensare. Quo enim sensu hæc dixerit, ipse protinus indicat, qui subiungit:

CAPUT XXVII.

Quod in brevitate huius vitae magnificatur homo dono virtutum.

Parce mihi Domine nihil enim sunt dies mei.

52 Neque enim duo sibi hæc verba conveniunt, *desperavi*, et *parce*: nam qui desperat, nequaquam iam sibi par-

---

1) Primus. Vindoc. et Corb. *a vitae reparatione occidit.* Alter. Vindoc. *a vita se reparationis occidit.* Reg. *quotidie huius vitae se passione occidit.*

2) Longip. *in desperationem ruat.*

ci postulat: et qui adhuc sibi parci desiderat, profecto minime desperat. Aliunde ergo est , quod desperat , aliunde vero quod parci sibi sanctus vir postulat: quia nimirum dum bona vitæ transeuntis per desperationem deserit, ad obtinenda , quae permanent, in ipse robustior exurgit. Desperando itaque melius ad spem veniæ ducitur: quia eo certius ventura appetit , quo præsentia verius , ex desperatione derelinquit. Et notandum, quod vim nobis sui cordis insinuans, unam quidem de se sententiam protulit, sed hanc tertio insinuando replicavit. Quod enim superius dixerat: *Elegit suspendium anima mea:* hoc replicans addidit: *Desperavi*: atque æterna concupiscendo, et temporalia postponendo, hoc postremo intulit: *Parce mihi*: et quod superius dixit: *Morte ossa mea*: hoc nimirum subdidit: *Nequaquam ultra iam vivam.* Hoc quoque ultimo protulit: *Nihil enim sunt dies mei.*

53. Bene autem dies suos nihil esse considerat, quia, ut paulo superius sæpe iam diximus, sancti viri quo verius summa cognoscunt, eo sublimius terrena despiciunt, et idcirco præsentis vitae dies nihil esse conspiciunt: quia illuminatæ mentis oculos in consideratione æternitatis figunt. De qua dum ad se redeunt, quid se esse nisi pulverem agnoscunt, et infirmitatis suæ conscii, districte iudicari metuunt? Cumque vim tanti vigoris aspiciunt , trepidant examinari quod sunt. Unde et adhuc apte subiungitur:

CAPUT XXVIII.

Sancti suam vilitatem, ac Dei munera et iudicia semper considerant.

Quid est homo, quia magnificas eum? (1) aut quid apponis erga eum cor tuum?

54 Hominem Deus magnificat: quia largitate rationis ditat, infusione gratiae visitat, honore collatae virtutis exaltat. Cumque per semetipsum nihil sit, esse tamen eum cognitionis suae participem, benignitatis munere concedit. Sed erga eumdem magnificatum hominem cor suum Dominus apponit: quia post dona iudicium exerit, merita subtiliter pensat, vitae pondera vehementer examinat, et tanto ab eo post districtius poenas exigit, quanto hunc impenso munere largius praevenit. Vir igitur sanctus immensitatem supernae maiestatis aspiciat, atque ad infirmitatem propriam considerationis oculum reducat. Videat, quia caro capere non valet hoc, quod (2) de semetipsa Veritas per spiritum docet. Videat, quia etiam sublevatus hominis spiritus iudicium tolerare non sufficit, quod Deus sub examine districtae retributionis intendit, et dicat: « Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum? » Ac si aperte exclamet, dicens: Magnificatur homo spiritali munere, sed tamen caro est: et vias eius post munera districte consideras; sed tamen si remo-

1) Gemet. Corb. Germ. 1. Reg. *aut quia apponis* hic et infra.

2) Primus Vindoc. et Corb. Germ. *quod per semetipsam veritas spiritum docet.* Ita quoque nunc legitur in Utic. et in margine al. *de semetipsa.* secundus Vindoc. *quod semetipsam veritatis spiritu docet.* Reg. *quod semetipsam veritatis spiritus docet.* Alter Reg. cum Germ. et Colb. *quod de semetipsa veritas spiritum docet.* In omnibus autem nostris MSS. legitur, *spiritum*, non addito, *sanctum*, ut in excusis.

ta pietate iudicetur, pondus quod de tua (1) subtilitate imminent, ferre nec sublevatus ad iustitiam spiritus valet: quia etsi hunc ultra se tua dona dilatant, ad inquisitionem tamen tui districti examinis sua infirmitas angustat. Unde et adhuc apte subiungitur:

CAPUT XXIX.

Quod Deus visitat hominem, cum in virtutibus provehit, et probat eum aliquando, cum recedendo concuti tentatione permittit.

Visitas eum diluculo, et subito probas illum.

55 Quis nostrum nesciat, quia diluculum dicitur, cum iam nocturna tempora in claritatem lucis mutantur? Nos itaque noctis tenebris premimur, cum perpetratione iniquitatis obscuramur. Sed nox in lucem vertitur, cum erroris nostri obscuritas, veritatis cognitione irradiatur. Nox in lucem vertitur, cum corda nostra iustitiæ fulgor illuminat, quae caecitas culpae deprimebat. Hoc diluculum discipulorum mentibus oriri Paulus aspexerat, cum dicebat: « Nox praecessit, dies autem appropinquavit. » (2) Diluculo ergo nos Dominus visitat: quia erroris nostri tenebras, luce suæ cognitionis illustrat, contemplationis munere sublevat, in

1) Ebroic. *de tua sublimitate*.
2) Rom. 13. 12.

arcem virtutis exaltat. Sed notandum, quod Deus postquam diluculo visitat, subito hominem probat: quia et accedendo corda nostra ad virtutes provehit, et recedendo concuti tentatione permittit. Si enim post virtutum munera, nulla tentatione concutitur, has se habere animus ex semetipso gloriatur. Ut ergo et firmitatis dona habeat, et infirmitatem suam humiliter agnoscat, per accessum gratiae ad alta sustollitur, et per recessum quid ex semetipso sit, probatur. Quod bene nobis ex historia sacrae lectionis innuitur, qua Salomon et divinitus accepisse sapientiam, et tamen post acceptam eamdem sapientiam, meretricum statim pulsatus quaestione memoratur. Mox enim ut tantae revelationis gratiam accepit, certamen turpium mulierum pertulit: quia nimirum saepe cum mentem nostram concessis virtutibus respectus intimae largitatis illuminat, hanc protinus etiam lubricae cogitationes turbant; ut quae sublevata immenso munere exultat, etiam tentatione pulsata, quid sit, inveniat. Sic Elias (1) et visitatus diluculo, sermone coelos aperuit, et tamen probatus subito, infirmus per deserta fugiens, unam mulierem expavit. Sic Paulus (2) ad tertium coelum ducitur, paradisi penetrans secreta considerat; et tamen ad semetipsum rediens, contra carnis bellum laborat, legem aliam in membris sustinet, cuius in se rebellione fatigari spiritus legem dolet. Diluculo ergo Deus visitat, sed subito post visitationem probat: quia et collato munere sublevat, et abstracto ad paululum, ipsum sibi hominem demonstrat. Quod eousque proculdubio patimur, quo detersa funditus labe peccati, ad promissae incorruptionis substantiam reformemur. Unde adhuc apte subditur:

1) 3. Reg. 19. 3. — 2) 2. Cor. 12. 2. et Rom. 7. 21.

CAPUT XXX.

Quod in vita saporem dulcedinis divinae gustamus, sed satiari nisi in regno beatitudinis illa omnino non possumus.

Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam?

56 Saliva in os ex capite delabitur, ab ore vero ad ventrem deducitur cum glutitur. Quid itaque est caput nostrum, nisi divinitas? per quam existendi principium sumimus, ut creatura simus, Paulo attestante, qui ait: « Caput viri Christus; caput autem Christi Deus. » (1) Quid autem venter noster est nisi mens? quæ dum cibum suum, supernum videlicet intellectum suscipit, refecta proculdubio omnium membra actionum regit. Nisi enim sacra eloquia aliquando mentem nomine ventris exprimerent, Salomon utique non dixisset: « Lucerna Domini spiraculnm hominis, quæ investigat omnia secreta ventris: » [2] quia nimirum dum nos gratia superni respectus illuminat, cuncta etiam mentis nostræ nobis absconsa manifestat. Quid ergo salivæ nomine, nisi sapor intimæ contemplationis accipitur? quæ ad os a capite defluit: quia de claritate Conditoris adhuc in hac vita nos positos, vix (3) gustu revelationis

1] 1. Cor. 11. 3.

2) Prov. 20. 7.

3) Sic MSS. At edit. vetust. *gutta*, Coccius et poster. *gustus*. Gemet. codex *vix gusto revel.* et ubique habet pro *gusto*.

tangit. Unde et Redemptor noster veniens, salivam luto miscuit, et cæci nati oculos reparavit: (1) quia superna gratia carnalem cogitationem nostram per admixtionem suæ contemplationis irradiat, et ab originali cæcitate hominem ad intellectum reformat. Nam quia a paradisi gaudiis expulsum, in hoc iam exilio natura edidit, quasi a nativitate homo sine oculis processit. Sed sicut sanctus vir insinuat, hæc saliva ad os quidem labitur; ut vero ad ventrem usque perveniat, non glutitur: quia divinitatis contemplatio sensum tangit, sed plene mentem non reficit: quoniam perfecte animus conspicere non valet, quod adhuc quia caligo corruptionis præpedit, raptim videt.

57. Ecce enim electorum mens iam terrena desideria subiicit; iam cuncta, quæ considerat præterire, transcendit; iam ab exteriorum delectatione suspenditur, et quæ sint bona invisibilia rimatur; atque hæc agens, plerumque in dulcedinem supernae contemplationis rapitur: iamque de intimis aliquid quasi per calignem conspicit, et ardenti desiderio interesse spiritalibus angelorum ministeriis conatur: gustu incircumscripti luminis pascitur, et ultra se evecta, ad semetipsam relabi dedignatur. Sed quia adhuc « corpus quod corrumpitur aggravat animam, » (2) inhaerere diu luci non valet, quam raptim videt. Ipsa quippe carnis infirmitas transcendentem se animam retrahit, atque ad cogitanda ima ac necessaria suspirantem reducit. Saliva ergo ex capite defluens os tangit, sed ad ventrem minime pervenit: quia liquore supernæ contemplationis iam quidem intellectus noster infunditur, sed nequaquam mens plene satiatur. In ore etenim gustus est, in ventre satietas. Salivam

1] Iohan. 9. 6. -- [2 Sap. 6. 15.

itaque glutire non possumus, quia supernæ claritatis bono satiari non permittimur, quod adhuc ex tenuitate gustamus. Sed quia hoc ipsum, quod utcumque iam (1) superne cognoscimus, ex pietate parcentis est; quod vero hoc percipere perfecte non possumus, adhuc ex pœna vetustae damnationis recte nunc dicitur: « Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam? » Ac si aperte diceretur: Tunc homini plene parcis, cum hunc ad perfectionem tuæ contemplationis admiseris, ut claritatem tuam raptus interius videat, et eum carnis suæ corruptio exterius non repellat. Tunc permittis ut salivam glutiam, cum me sapore tuæ claritatis usque ad abundantiam satietatis infuderis, ut nequaquam iam per indigentiam gustu oris esuriam, sed in te (2) solidus, irrigato mentis ventre subsistam. Sed qui promereri vult bonum, quod (3) expetit, debet malum confiteri, quod fecit. Sequitur:

CAPUT XXXI.

Quod nisi misericordia Dei subveniat, qui per nos cecidimus, nostris resurgere virtutibus non valemus.

Peccavi: quid faciam tibi, o custos hominum?

---

1) Turon. Germ. Norm. Anglic. et vet. ed. *iam superna*. Vindoc. et Corb. Germ. *iam superne*. Editi poster. *iam super nos*. Bessar. *ex supernis*.

2) Ita Corb. Germ. Vindoc. Norm. Bellov. In Turon. *solidius. irrigatione mentis subsist.* Editi, *solidatus*.

3) Corb. Germ. *expedit*.

58 Ecce fatetur malum, quod egit, sed bonum quod Deo in recompensationem debeat offerre, non invenit: quia ad abluendam culpam quælibet humanæ actionis virtus infirma est, nisi hanc misericordia parcentis foveat, et non iustitia recte iudicantis premat. Unde recte per Psalmistam dicitur: « Melior est misericordia tua super vitam: » (1) quia quamlibet videatur innocens, apud districtum tamen iudicem nostra nos vita non liberat, si ei reatus sui debitum misericordiae benignitas non relaxat. Vel certe cum dicitur: « Quid faciam tibi?» patenter ostenditur, quia haec ipsa bona, quae agere praecipimur, non præceptori, sed nobis prosunt. Unde rursum per Psalmistam dicitur: | « Quoniam bonorum meorum non indiges. » (2) Humilitas autem nostrae destitutionis exprimitur, cum Deus hominum custos vocatur: quia si eius nos custodia minime protegit, ante occulti hostis insidias, nostrae sollicitudinis oculus vigilans dormit, Psalmista rursus attestante, qui ait: « Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam. » (3) Per nos namque cecidimus; sed nostris resurgere viribus non valemus. Culpa nos (4) voluntatis propriae semel stravit, sed poena culpae deterius quotidie deprimit. Ad amissam rectitudinem surgere studiorum conatibus nitimur: sed meritorum pondere gravamur. Unde et apte subditur:

---

1) Ps, 62. 4.

2) Ps. 15. 2.

3] Ps. 126. 1.

4] Lyr. et Bigot. *voluptatis propriae*. Ita nunc legitur in Utic. antiqua manu additum; prius enim legebatur, *voluntatis propriae*.

CAPUT XXXII.

Quanta sit miseria mutabilitatis humanae.

Quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi gravis?

59. Hunc sibi contrarium Deus hominem posuit, cum homo Deum peccando dereliquit. Serpentis quippe persuasionibus captus hostis eius extitit, cuius praecepta contempsit. Iustus vero conditor hunc sibi contrarium posuit: quia inimicum ex elatione deputavit. Sed haec ipsa contrarietas culpae, facta est homini pondus poenae, ut corruptionis suae male liber serviat, qui bene servus de incorruptionis libertate gaudebat. Salubrem quippe humilitatis arcem deserens, ad infirmitatis iugum superbiendo pervenit, et cervicem cordis erigendo supposuit; quia qui subesse divinis iussionibus noluit, sub suis se necessitatibus stravit. Quod melius ostendimus, si ea quae deiectus sustinet, et prius carnis, et post pondera mentis exprimamus.

60. Ut enim taceamus hoc, quod (1) dolores tolerat, quod febribus anhelat; sua quadam aegritudine constringitur ipsa haec nostri corporis quae salus (2) vocatur. Nam otio tabescit, opere deficit: inedia deficiens, cibo reficitur ut subsistat: refectione lassescens, abstinentia relevatur ut

1) Bessar. *doloribus.* Mox *quae salus vocatur aegritudo est*: integro sensu.

2) Additur in editis, *aegritudo est*, quae redundant, et in nullis MSS. invenimus.

vigeat: aqua perfunditur, ne arescat: linteis tergitur, ne ipsa nimis perfusione liquefiat: labore vegetatur, ne quiete torpeat: quiete refovetur, ne laboris exercitatione succumbat: fatigata vigiliis, somno reparatur: oppressa somno, vigiliis excutitur, ne sua peius quiete lassetur: vestibus tegitur, ne frigoris adversitate penetretur: quaesito calore deficiens, aurarum flatu refovetur. (1) Cumque inde molestias invenit, unde vitare molestias quaesivit, male sauciata, ut ita dixerim, de ipso suo medicamine languescit. Remotis ergo febribus, cessantibusque doloribus, ipsa nostra salus aegritudo est, cui (2) curandi necessitas nunquam deest. Quot enim solatia ad vivendi usum quaerimus, quasi tot nostrae aegritudini medicamentis obviamus. Sed ipsum quoque medicamen in vulnus vertitur: quia exquisito remedio paulo diutius inhaerentes, ex eo gravius deficimus, quod provide ad refectionem paramus. Sic nimirum debuit praesumptio corripi, sic superbia sterni. Quia enim elatum semel sumpsimus spiritum, ecce defluens quotidie portamus lutum.

61. Ipsa quoque mens nostra a secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pavore vexatur, modo (3) dolore deiicitur, modo falsa hilaritate relevatur: transitoria pertinaciter diligit, eorumque amissione incessanter atteritur, quia et incessanter cursu rapiente permutatur. Rebus autem mutabilibus subdita, et a semetipsa variatur. Nam quærens quod non habet, anxia percipit: cumque hoc

1) Gemet. *cumque inediae molestias.*

2) Bellovac. et Gemet. *cui curanda necessitas.*

3] Vindoc. Bellovac. unus Reg. Colb. et Gemet. *modo despiciendo dolore deiicitur.* Turon. Germ. Ebroic. cum reliquis Norman. *modo deficiendo dolore deiicitur.* Bessar. *despiciendo.* Mox *amaverat*, et *invenerit.*

hahere cœperit, tædet hanc percepisse quod quæsivit. Amat sæpe quod despexerat, despicit quod amabat. Cum labore quæ æterna sunt discit: sed horum repente obliviscitur, si laborare desierit. Diu quærit, ut parum quid de summis inveniat, sed ad consueta citius relabens, nec parum in his, quæ invenit, perseverat. Erudiri appetens, vix suam ignorantiam superat: sed erudita, gravius contra scientiæ gloriam pugnat. Vix carnis suæ sibi tyrannidem subiicit; sed tamen adhuc intus culpæ (1) imagines tolerat, cuius iam foris opera vincendo restrinxit. In auctoris sui inquisitione se erigit; sed reverberatam hanc, corporearum rerum amica caligo confundit. Semetipsam qualiter incorporea corpus regat, intueri vult, et non valet. Requirit mire, quod sibi respondere non sufficit; et sub eo ignara deficit, quod prudenter requirit. Amplam se simul et angustam considerans, qualem se veraciter æstimet ignorat: quia si ampla non esset, nequaquam tam investiganda requireret. Et rursum si angusta non esset, hoc ipsum saltem quod ipsa requirit, inveniret.

62. Bene ergo dicitur: « Posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi gravis: » quia dum repulsus homo a carne molestias, et a mente quaestiones tolerat, grave nimirum pondus semetipsum portat. Undique (2) languoribus premitur, undique infirmitatibus urgetur, ut qui relicto Deo, se sibi ad requiem sufficere credidit, nihil in se nisi tumultum perturbationis inveniret, inventumque se fugere quaereret, sed auctore contempto, quo se fugeret, non haberet. Cuius infirmitatis pondera bene quidam sapiens contemplatus, ait: « Grave iugum super filios Adam, (3)

1) Vaticana editio, et alibi: *culpae suae imaginem.*
2) Norm. et Bellovac. *undique angoribus* vel *anguoribus premitur.*
3) Gemet. *ab exitu.*

a die exitus de ventre matris eorum, usque ad diem sepulturae in matrem omnium. » (1) Beatus autem Iob ista considerans, et quare ita ordinata sint ingemiscens, non iustitiam redarguit, sed misericordiam inquirit: ut percunctando ipse humiliter pulset, quod parcendo divina pietas immutet. Ac si aperte dicat: Cur quasi contrarium tibi hominem despicis, qui certus scio, quia perire vel ipsum quem despicere crederis, non vis? Unde bene adhuc et humilitatem confessionis exprimit, et vocem liberae inquisitionis adiungit, dicens:

CAPUT XXXIII.

Mediatorem desiderat et resurrectionem.

Cur non tollis peccatum meum, et quare non aufers iniquitatem meam?

63 Quibus profecto verbis quid aliud (2) quam desiderium præstolati Mediatoris innuitur? de quo Ioannes ait: « Ecce agnus Dei, (3) ecce qui tollit peccatum mundi. » (4) Vel certe ab humano genere tunc peccatum plene tollitur, cum per incorruptionis gloriam nostra corruptio permutatur. Esse namque a culpa liberi nequaquam possumus, quo-

1) Eccli. 40. 1.
2) Bellov. et Gemet. *quam desideriorum praestolatio Mediatoris.*
3) Ita Bessar. et Vatic. In Maurina deest *ecce.*
4] Iohan. 1. 29.

usque in corpore mortis tenemur. Redemptoris ergo gratiam, vel resurrectionis soliditatem desiderat, qui iniquitatem suam auferri funditus sperat. Unde mox (1) et pœnam quam ex origine meruit, et iudicium, quod ex propria actione pertimescit, adiungens subdit:

CAPUT XXXIV.

Quod præsens mors sit pœna peccati, et in iudicio, si a peccatore secundum districtionem operum ratio exigatur, non subsistit, nec habet quid respondeat iudici.

Ecce nunc in pulvere dormiam, et si mane me quaesieris, non subsistam.

64 Peccanti primo homini dictum est: «Pulvis es, et in pulverem reverteris.»(2) Mane autem dicitur illa tunc manifestatio mentium, quae in adventu iudicis apertis cogitationibus, quasi post noctis tenebras demonstratur. De quo nimirum mane per Psalmistam dicitur: « Mane adstabo tibi et videbo. » (3) Quærere autem Dei, est hominem subtili interrogatione discutere, et districte discutiendo iudicare. Beatus igitur Iob humanæ deiectionis damna considerans,

1) In edit. *et poenam praevaricationis culpae*, quae duo ultima verba nulli in MSS. reperta expungenda duximus.
2) Genes. 3. 19. -- 3) Psal. 5. 5.

videat quia et praesenti iam pœna premitur, et adhuc de futuris gravius (1) urgetur, et dicat: « Ecce nunc in pulvere dormiam: et si mane me quæsieris, non subsistam. » Ac si apertius deploret, dicens: In præsenti quidem mortem iam carnis patior, et tamen adhuc de venturo iudicio graviorem (2) mortem, districtionis tuæ sententiam pertimesco. Interitum pro culpa sustineo, sed adhuc ad iudicium veniens, culpas restitui et post interitum formido. Exteriorem ergo mortem considerans, dicat: « Ecce nunc in pulvere dormiam: » interiorem metuens adiungat: « Et si mane me quæsieris, non subsistam. » Quantalibet enim iustitia polleant, nequaquam sibi ad innocentiam, vel electi sufficiunt, si in iudicio districte requirantur. Sed hoc nunc ad solatium suæ ereptionis inveniunt, quod nequaquam se posse sufficere humiliter sciunt. Sub humilitatis ergo tegmine a gladio se tantæ animadversionis abscondunt, et quo terrorem venturi iudicis præstolantes continuo timore trepidant, eo indesinenter agitur, ut paratiores fiant. Sequitur:

1] Bellovac. *arguetur.*

2) Ex antiqu. edit. et MSS. restituimus *mortem*, scilicet interiorem illam de qua mox ubi male Coccius substituerat *morte*, quem tamen poster. edit. secuti sunt.

CAPUT OCTAVUM BEATI IOB.

espondes autem Baldath Suites, dixit: Usquequo loqueris talia , et spiritus multiplex sermonis oris tui? Numquid Deus supplantat iudicium, aut Omnipotens subvertit, quod iustum est? Etiam si filii tui peccaverunt ei, et dimisit eos in manu iniquitatis suæ; tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, et Omnipotentem fueris deprecatus; si mundus et rectus incesseris, statim evigilabit ad te, et pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ; intantum ut si priora tua fuerint parva, et novissima tua multiplicentur nimis. Interroga enim generationem pristinam, et diligenter investiga patrum memoriam: (hesterni quippe sumus, et ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram); et ipsi docebunt te: loquentur tibi, et de corde suo proferent eloquia. Numquid virere potest scirpus absque humore, aut crescere carectum sine aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu , ante omnes herbas arescit. Sic viæ omnium, qui obliviscuntur Deum , et spes hypocritae peribit. Non ei placebit vecordia sua, et sicut tela aranearum fiducia eius. Innitetur super domum suam , et non stabit: fulciet eam, et non consurget.

Humectus videtur antequam veniat sol, et in ortu suo germen eius egredietur. Super acervum petrarum radices eius densabuntur, et inter lapides commorabitur. Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, et dicet: Non novi te. Haec est enim laetitia viae eius, ut rursum de terra alii germinentur. Deus non proiiciet simplicem, nec porriget manum malignis, donec impleatur risu os tuum, et labia tua iubilo. Qui oderunt te, induentur confusione, et tabernaculum impiorum non subsistet.

CAPUT XXXV.

Iustorum verba iniustis gravia.

Respondens autem Baldad Suhites dixit: Usquequo loqueris talia, et spiritus multiplex (1) sermonis oris tui?

65 Iniustis semper gravia sunt verba iustorum: et quae ad aedificationem prolata audiunt, haec quasi superimpositum pondus ferunt. Quod de se aperte Baldad Suhites indicat, dicens: « Usquequo loqueris talia? » Qui enim *usquequo* dicit, quia aedificationis verba iam portare non possit, ostendit. Sed cum corrigi iniqui despiciunt, bene prolata criminantur. Unde et protinus adiungit: « Et spiritus multiplex sermonis oris tui. » Cum multiplicitas in sermone reprehenditur, esse procul dubio intelligentiae gravitas in sensu denegatur. Vis quippe (2) summa loquentium, quadrifaria qualitate distinguitur. Nam sunt nonnulli, quos sentiendi simul ac dicendi amplitudo dilatat: et sunt nonnulli, quos sentiendi simul et dicendi inopia angustat. Sunt nonnulli, qui efficaciam dicendi habent, sed acumen sentiendi non habent: et sunt nonnulli, qui acumine sentiendi subnixi sunt, sed ex inopia locutionis obmutescunt. Hoc namque in hominibus cernimus, qnod in rebus saepe in-

1) In Gemet. et Utic. aliisque MSS. et editis sic legimus, praeterquam in Gussanv. ubi *sermones* pro *sermonis*; cui favere videtur tum Hebr. textus, tum paraphrasis Cald. Immo et Vulg. nec aliter legendum putamus. 2] Bessar. *et summa*.

sensibilibus videmus. Nam plerumque et abundans aqua ab intimis ducitur, et largis in superficiem meatibus derivatur. Plerumque angusta in intimis latet, et progrediendi rimas difficulter inveniens, foras angustior (1) exudat. Plerumque minima in absconditis oritur: cumque patenter qua exeat invenit, ex largo foramine tenuis procedit, magnique se meatus dilatant, sed non est quod fundant. Plerumque vero ampla in absconditis surgit, sed angustis pressa meatibus tenuissime profluit. Sic itaque in aliis os patens emanat, quod largus ingenii fons ministrat: in aliis intellectum nec sensus porrigit, nec lingua fundit. In aliis os quidem ad loquendum patet, sed ad reddendum parata a sensu lingua nihil accipit. In aliis vero largus sentiendi fons a corde exuberat, sed huc quasi meatus tenuis impar lingua coangustat. In quibus nimirum quatuor dicendi qualitatibus, sola crimini tertia subiacet, quæ hoc sibi per locutionem arripit, ad quod per ingenium non assurgit. Nam prima laudanda est, quae utroque valenter pollet. Secunda miseranda, quae utroque humiliter caret. Quarta adiuvanda, quae explere quod sentit, non valet. Tertia vero despicienda atque reprimenda, quae dum sermone se erigit, sensu iacet: quae membris inflatione tumentibus similis, ad aures audientium vasta, sed vacua procedit. Quod nunc Baldad (2) ad beati Iob crimen intorquet, dicens: « Spiritus multiplex sermonis oris tui. » Qui enim multiplicitatem (3) sermonis ori tribuit, profecto cordis inopiam reprehen-

1) Ita MSS. non *exundat* ut legitur in edit. Coc. et al. poster. quae lectio sensum evertit.

2) Ita quoque omnes MSS. Edit. *quod nunc Baldad beato Iob crimen intorquet*. Sed cod. Bessar. habet *beati Iob crimen intorquet.*

3) Pene omnes *sermonis oris- tribuit.*

dit. Ac si aperte dicat: Abundantia spiritus in sermone oris attolleris, sed sensus indigentia coangustaris. Pravi autem, cùm recta reprehendunt, ne ipsi quae iusta sunt, nescire videantur, nota omnibus bona, quae audiendo didicerunt, quasi incognita proferunt. Unde et Baldad protinus adiungit:

CAPUT XXXVI.

Pravi doctrinæ laudem aucupantur. Iustitiam Dei laudant ubi eis bene est; ubi male, damnant.

Numquid Deus supplantat iudicium, et omnipotens subvertit quod iustum est?

66 Hæc beatus Iob nec loquens negaverat, nec reticens ignorabat. Sed procaces quique, ut diximus, etiam nota iactanter proferunt, ut loquendo docti videantur: contemnunt moderate conticescere, ne credantur ex imperitia tacuisse. Sciendum vero est, quia tunc divinae iustitiae rectitudinem laudant, cum se ad gaudium incolumitas sublevat, et alios flagella castigant; cum se conspiciunt rerum prosperitate perfrui, alios adversitate fatigari. Nam dum perverse agunt, sed tamen se rectos arbitrantur, hoc quod sibi prospera suppetunt, deberi suis meritis credunt; eoque colligunt quod Deus iniuste non iudicat, quo quasi iustos se adversitas nulla contristat. Sed si eorum vitam quamlibet breviter vis supernae correptionis attigerit, pulsati protinus consi-

lium divini examinis increpant, quod paulo ante incolumes admirando praeferebant, iustumque esse iudicium, quod suis moribus adversatur, negant, de divina aequitate disputant, ad resultationis verba prosiliunt, et correpti quia deliquerint, gravius delinquunt. Unde bene etiam per Psalmistam contra peccatoris confessionem dicitur: « Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. » (1) Despecta quippe vox confessionis est, quam format iucunditas prosperitatis. Sola autem confessio habet magni meritum ponderis, quam (2) veritate rectitudinis nequaquam separat vis doloris, quam usque ad iudicium vocis exacuit adversitas testis cordis. Non ergo mirum, quod Baldad divinam iustitiam laudat, qui nihil adversi ab eadem iustitia tolerat.

67. Sed quia amicos beati Iob hæreticorum tenere speciem diximus, libet ut paucis quomodo Baldath verba hæreticorum subreptionibus congruant, demonstremus. Hi quippe dum sanctam Ecclesiam temporali corripi animadversione conspiciunt, in semetipsis (3) audacius in iactantiam perversæ prædicationis intumescunt: et superni examinis rectitudinem prætendentes, prosperari se ex meritis asserunt: illam vero affligi dignis retributionibus attestantur: et verbis blandientibus subreptionis aditum protinus inter dolores quærunt, atque aliorum vitam (4) exprobratis aliorum mortibus, feriunt,

---

1) Psal. 48. 19.

2) Editi *a veritatis rectitudine.*

3) Expunxit Coccius *in semetipsis*, aliis editis errantem sequentibus et tum MSS. tum vet. edit. minus consulentibus. German. habet *semetipsos* pro *semetipsis.*

4] Editi. *vitam exprobrantes.* Sequimur MSS. Corb. Germ. ac Norm. Apud Barthol. et Rembold. 1518. corrupte legitur *morsibus*, pro *mortibus.* In Bessar. *exprobrantes*, ut in Editis.

ac si illi iam iuste defuncti sint, qui de Deo credere digna noluerunt. Unde Baldath Suites postquam divinam iustitiam protulit, illico adiungit:

CAPUT XXXVII.

Populorum ab illa discissionem tamquam erroris argumentum exprobrant.

Etiamsi filii tui peccaverunt ei, et dimisit eos in manu iniquitatis suae: tu tamen si diluculo surrexeris ad Deum, et Omnipotentem fueris deprecatus: si mundus et rectus incesseris, statim evigilabit ad te, et pacatum reddet habitaculum iustitiae tuae.

68. Ac si afflictis catholicis errorum praedicatores dicant: Vitae vestrae providete, et quam perversa teneatis, ex eorum, qui inter vos defuncti sunt, damnatione cognoscite: quia conditori omnium nisi perfidia vestra displiceret, nequaquam a vobis tam numerosos populos, interitu sæviente subtraheret. Ait enim: « Etiam si filii tui peccaverunt ei, et dimisit eos in manu iniquitatis suae. » Quasi aperte dicens: In iniquitatis suæ manu dimissi sunt, qui vitam nostræ rectitudinis imitari noluerint. « Tu tamen si diluculo surrexeris ad Deum; et Omnipotentem fueris deprecatus.

69. Quia enim se hæretici tenere lucem veritatis æsti-

mant, sanctam Ecclesiam quasi in (1) erroris nocte positam, ad diluculum veritatis vocant quatenus et per cognitionem Dei, quasi per diluculum surgat, et per precem pœnitentiae præterita diluat. « Si mundus et rectus incesseris. » Mundus videlicet in cogitatione, rectus in opere. « Statim evigilabit ad te. » Ac si aperte dicat: Quia is, qui nunc tribulationibus tuis virtutem suae protectionis non (2) exerit, (3) quasi ab adiutorio errantis dormit. « Et pacatum reddet habitaculum iustitiae tuae: » id est, praesentis vitae contrarietates amovet, et tranquillitatis protinus securitatem praebet. Quia enim perversi quique temporale gaudium singulare aestimant divinae remunerationis bonum; quae ipsi anxie ambiunt, haec aliis pro magno pollicentur. Unde plerumque fit, ut aut amissa recuperari spondeant, aut ad maiora adhuc praesentis vitae praemia auditorum suorum animos extendant. Quod patenter Baldad exprimit, cum protinus adiungit:

CAPUT XXXVIII.

Quid suis sequacibus promittant.

In tantum, (*4*) *ut si priora tua fuerint parva, et novissima tua multiplicentur nimis.*

1] Bessar. *quasi moeroris nocte.*

2) Bessar. *non scierit.*

3) Gemet. *quasi ad adiutorium.*

4) Bessar. hic et infra, *ut fuerint* quomodo legitur in textu Hebraico et Graeco.

70 Si vero habitaculum iustitiae, consilium mentis vocat, afflictis catholicis errorum magistri pacatum iustitiæ habitaculum promittunt: quia si eos ad sua pertrahunt, profecto a contentione conticescunt. Namque hi, qui pertrahi ad perversa potuerant, tanto iam tranquillius temporali pace quieti sunt, quanto longius ab æterna separantur. Opes quoque intelligentiæ se sequentibus crescere spondent. Unde et subditur: « Intantum, ut si priora tua fuerint parva, et novissima tua multiplicentur nimis. » Sed quia eorum verbis non facile creditur, quoniam sæpe vita contemptibilis demonstratur, antiquorum patrum sententias proferunt, earumque rectitudinem in argumentum sui erroris inflectunt. Unde et subditur:

CAPUT XXXIX.

Quod antiquorum patrum exempla ad insinuandum transitoriæ huius vitæ instabilitatem intuenda sunt.

Interroga enim generationem pristinam, et diligenter investiga patrum memoriam.

71 Generationem pristinam, ac patrum memoriam nequaquam videri, sed investigari admonent: quia hoc in ea nolunt conspici, quod liquido cunctis patet. Nonnumquam vero more bonorum, quædam moraliter docent, et qualiter ex præteritis præsentia colligantur, insinuant: atque ex his, quæ iam a nostris oculis pertranseundo subtracta sunt, quam nul-

la sint, quæ videntur, demonstant. Unde et adhuc subditur:

CAPUT XL.

Quae iam transacta sunt nos docent, quam celeriter cetera sint transitura.

Hesterni quippe sumus, et ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.

72 Generatio itaque pristina interroganda proponitur, ut transire tempus vitæ præsentis sicut umbra monstretur: quia videlicet si ea, quæ erant, et iam transacta sunt, ad memoriam reducimus, patenter cognoscimus quam celeriter hoc quoque fugiat, quod tenemus. Sæpe vero hærerici eosdem nobiscum patres, quos veneramur, laudant: sed intellectu depravato, ipsis nos eorum laudibus impugnant. Unde et adhuc subditur:

CAPUT XLI.

Pravi bona iuterdum proferunt, sed non bene.

Ipsi docebunt te: (1) loquentur tibi, et de corde suo proferent eloquia.

73 Notandum quod superius dixerat: *spiritus multiplex*

1) In MSS. Reg. Germ. Corb. Gem. desideratur *loquentur tibi.*

sermonis oris tui: nunc vero reductis ad memoriam patribus, dicet: *De corde suo proferent eloquia.* Ac si vitam sanctæ Ecclesiæ hæretici detestantes dicant: Multiplicitatem spiritus in ore habes, in corde non habes. Sed illi contra te audiendi sunt, qui verba ex corde proferentes, recta vivendo docuerunt. Sæpe autem pravi dum suæ vitium fortitudinis ignorant, audenter aliorum rectitudinem lacerant. Cumque contra bonos sibi auctoritatem increpationis arripiunt, aut ea bona proferunt, quæ non videndo, sed audiendo didicerunt, aut ea aliis mala mentientes ingerunt, quæ ipsi committunt. Sed cum ea bona proferunt, quæ servare contemnunt, sciendum est, quia plerumque veritas sic per ora adversariorum sonat, ut eorum linguam movens, vitam feriat; quatenus culmen rectitudinis loquentes et ignorantes, (1) ipsi et verbis iudices, et factis accusatores fiant. Unde Baldath mira quidem contra hypocritas subdit, sed mucrone verbi se impetit: quia simulator iustitiæ, nisi ex aliquantulo ipse esset, docere iustum nequaquam tanta temeritate præsumeret. Et quidem fortia sunt valde, quæ dicit; sed hæc stultis, non autem sapienti; pravis non recto dicere debuit: quia et vecordem se asserit, qui hortis sitientibus, in flumen aquam fundit. Sed interim postponentes cui dicitur, pensemus subtiliter quid dicatur; ut nos prolata instruant, quamvis meritum sui auctoris impugnent. Sequitur:

Numquid (1) virescere potest scirpus absque

---

1) Bessar. *ipsi sibi.* Et post *prolatæ sententiæ*, sed *sententiae* superscribitur. Mox *vivere.*

1] Ita Norman. et pene omnes, cui lect. favet iterata viriditatis mentio. In editis legitur, *vivere*. Et S. Greg. infra: *Scirpus . . . sine aqua non vivit.*

humore; aut crescere carectum sine aqua ?

74 Qui Baldath scirpum, vel carectum comparet, ipse protinus aperit cum subiungit:

CAPUT XLII

Hypocrita bonorum operum speciem, non fructum habet.

Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit: sic (2) viae omnium qui obliviscuntur Deum, et spes hypocritae peribit.

75 Scirpi ergo vel carecti nomine, hypocritae vitam signant, quæ speciem quidem viriditatis habet, sed ad humanos usus (3) fructum utilitatis non habet; quae sterilitate operis arida permanens, solo sanctitatis colore viridescit.

76. Sed neque sine humore scirpus, neque sine aqua carectum proficit: quia hypocritarum vita ad bona opera infusionem quidem superni muneris percipit, sed in cunctis

2] Corb. Germ. *vitae*.

3) Nonnulli MSS. *fructu humilitatis*.

quæ agit, exteriores laudes appetens, a fructu perceptæ infusionis inanescit. Sæpe namque mira signorum opera faciunt, ab obsessis corporibus spiritus pellunt, et per prophetiæ donum, ventura quæque sciendo præveniunt: sed tamen a largitore tot munerum, cogitationis intentione divisi sunt; quia per eius dona, non eius gloriam, sed proprios favores quærunt: cumque per accepta (1) dona in sua laude se elevant, ipsis muneribus contra largitorem pugnant. Inde quippe contra dantem superbiunt, unde ei amplius humiles esse debuerunt. Sed eo postmodum eos districtior sententia percutit, quo nunc superna bonitas, et ingratos largius infundit. Fitque eis amplitudo muneris, incrementum damnationis, quia irrigati fructum non ferunt, sed sub viriditatis colore vacui in altum crescunt. Quos bene per Evangelium Veritas exprimit, dicens: « Multi dicent mihi in illo die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia numquam novi vos: discedite a me qui operamini iniquitatem. » (2) Scirpus igitur vel carectum absque humore,(3) vel aqua non vivit: quia nimirum hypocritæ non nisi

---

1) Gemet. et Germ. *eumque percepta bona in sua laude levant.* Lyr. Bigot. Utic. Vindoc. *cumque per accepta bona* etc. *se elevant*, quos sequimur.

2) Matth. 7. 20.

3) In editione Maurina desunt verba *absque humore.* Quae forsitan redundare videntur. Sed retinuimus ex Vaticana, Parisiensi, et aliis editionibus, quia non inutiliter has duas locutiones positas existimavimus. Humor enim terrae ad naturam fertilis loci, aqua vero ad irrigationem artificialem, vel aliunde procuratam referri potest. Vel forsan quia memoravit scirpum et carectum, repetere voluit Sanctus Doctor, quae in textu de unoquoque dicitur, referens ad scirpum verba *absque humore;* ad carectum vero verba *sine aqua.*

ex superno munere viriditatem bonæ operationis accipiunt. Sed quia hanc in usum propriæ laudis arripiunt, (1)in aqua quidem virides, sed tamen inanes crescunt.

77 Bene autem subditur: « Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit. » Scirpus in flore, est hypocrita in laude. Acutis vero angulis surgens carectum, manu non carpitur; quia exasperatis per arrogantiam sensibus, de pravitate sua hypocrita corripi dedignatur. In flore suo manum carpentis incidit: quia in laude hypocrita positus, (2) ne hunc quisquam corripere audeat, esperitate sua protinus vitam corripientis secat. Sanctus namque non esse appetit, (3) sed vocari: et cum fortasse corripitur, quasi in opinionis gloria detruncatur. Deprehensum se in pravitate irascitur, loqui sibi redarguentem prohibet: quia velut in occulto vulnere tactus dolet. Qualis imperitis innotuit, talis vult ab omnibus aestimari, et paratior mori, quam corripi redargutione deterior redditur, (4) quia quasi dirae percussionis aestimat iaculum, puritatis verbum. Unde exasperatus protinus in contumelias surgit, et quae mala exaggeret contra vitam correptoris, inquirit. Demonstrare longe incomparabiliter reum reprehensorem suum desiderat, ut innocentem se non suis actibus, sed alienis criminibus ostendat: ita ut saepe homo redargutionis aliquid se dixisse poeniteat, et quasi a carpentis manu, sic a corripientis animo quidam, ut ita dixerim, sanguis moeroris currat. Unde bene per

1] Alibi *accipiunt.* — 2) Norm. et Germ. *si hunc.*

3] Ebroic. *sed videri.* Utic. utramque lectionem habet. Οὐ γαρ δοκεῖν αριστος, αλλ' ἐινε θελει. Æschylus de Amphiar.

4) Vindoc. *quia quasi de ira percussionis.* Gemct. *quia quasi de repercussionis.*

Salomonem dicitur: « Noli arguere derisorem, ne oderit te. » (1) Neque enim iusto timendum est, ne derisor cum corripitur contumelias inferat; sed ne tractus ad odium, peior fiat.

78 Inter hæc sciendum est, quod iustorum bona, quia ex corde incipiunt, usque ad præsentis vitæ terminum crescunt. Hypocritarum vero opera, quia nequaquam sunt in occulto radicata, sæpe ante deficiunt, quam præsens vita finiatur. Nam plerumque studio sacræ eruditionis insistunt; et quia hanc non præparandis meritis, sed promerendis favoribus inquirunt, statim ut iudicium humanæ laudis arripiunt, et (2) per hoc gratiam transitorii profectus assequuntur, tota mente sæcularibus curis inserviunt, atque a sacra funditus eruditione vacuantur, et agendo post indicant, quantum temporalia diligant, qui sola prius æterna prædicabant. Plerumque autem assumptæ speciem maturitatis ostendunt, quiete silentii, longanimitate patientiæ, continentiæ virtute decorantur. Sed cum per hæc quæsiti culmen honoris attigerint, cumque sibi iam reverentia a cunctis impenditur, protinus se in lasciviam voluptatis fundunt, et bona se non ex corde tenuisse ipsi sibi testes sunt, qui haec cito dimiserunt. Nonnumquam vero aliqui quae possident tribuunt, atque indigentibus cuncta largiuntur, sed tamen ante vitae terminum, avaritiae prurigine accensi, aliena appetunt, qui sua largiri videbantur, et pertinaci post crudelitate ambiunt, quod ficta prius pietate reliquerunt.

79 Unde et recte nunc dicitur: « Cum adhuc sit in

---

1) Prov. 9. 8.

2) Bessar. *hoc per gratiam.*

flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit. » (1) Iuxta carnem quippe et iusti herba sunt, Propheta attestante, qui ait: « Omnis caro fenum. » (2) Sed ante omnes herbas arescere scirpus dicitur: quia iustis in bono suo permanentibus, a viriditate assumptae rectitudinis hypocritarum vita siccatur. Arescunt herbae etiam reliquae: quia iustorum opera cum carnis vita deficiunt. Sed herbarum ariditatem scirpus praevenit: quia prius quam de carne hypocrita transeat, ea quae in se ostenderat virtutum facta derelinquit. De quibus bene etiam per Psalmistam dicitur: « Fiant sicut fenum aedificiorum, quod prius quam evellatur, arescit. » (3) Fenum quippe ædificii in alto nascitur, sed nequaquam pingui radice solidatur: quia et hypocrita summa quidem agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Quod nimirum fenum et non evulsum citius arescit: quia videlicet hypocrita et in præsenti adhuc vita subsistit, et iam sanctitatis opera quasi viriditatis speciem amittit. Quia enim sine intentione rectæ cogitationis bona studuit agere, hæc amittens, indicat se sine radice floruisse.

80. Sed Baldad, sicut praediximus, cui scirpum vel carectum comparet, illico aperit, cum subiungit: « Sic viae omnium qui obliviscuntur Deum, et spes hypocritae peribit. » Quid enim cunctis suis operibus hypocrita sperat, nisi honoris reverentiam, gloriam laudis, a melioribus me-

---

1) Edit. Rom. et Gussanv. *iusta carnalium quippe intellectum.* In cod. Bessar. *iuxta carnalem quippe intellectum et iusti herbae sunt.* Mox vero *summa quidem sunt quæ.*

2) Isai. 40. 6.

3) Ps. 128. 6.

tui, sanctus ab omnibus vocari? Sed permanere spes hypocritae non valet: quia aeternitatem non quaerens, fugit quod tenet. Nequaquam quippe mentis eius intentio in illa gloria figitur, quae sine fine possidetur: sed cum transitoriis favoribus inhiat, perdit percipiendo quod laborat. Veritate attestante, quae ait: « Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. (1) Sed hæc spes recipiendae mercedis teneri diu non potest: quia pro ostensis operibus honor tribuitur, sed vita ad terminum urgetur; laudes resonant, sed ad finem cum laudibus tempora festinant: et quia nequaquam animus in aeternitatis amore radicatur, cum ipsis profecto (2) rebus quas diligit, labitur. Nemo namque valet mobilia diligere, et ipse immobilis stare. Qui enim transeuntia amplectitur, eo ipso ad cursum ducitur, quo decurrentibus implicatur. Dicat ergo: « Et spes hypocritae peribit; » quia humana laus, quam magnis laboribus appetit, (3) impulsa temporum momentis decurrit. Bene autem subditur:

CAPUT XLIII

Quod vili pretio opus magnum vendit, qui ideo in laboribus continentiæ servit, ut laus ei ab hominibus impendatur, et cum tempus retributionis advenerit, hæc, quæ modo placet

---

1] Matth. 6. 2. 5.

2) Bessar. delevit *operibus* ut superscriberet *laudibus*.

3) Gemet. *impulsa tempora momentis decurrit*.

insania, in tormentis positis displicebit.

Non ei placebit vecordia sua.

81 Magna quippe vecordia est, laboriosa agere, et auræ laudis inhiare; forti opere præceptis cælestibus inservire, sed terrenæ retributionis præmium quærere. Ut enim ita dixerim, qui pro virtute, quam agit, humanos favores desiderat, rem magni meriti vili pretio venalem portat: Unde cæli regnum mereri potuit, inde nummum transitorii sermonis quærit. Vili ergo pretio opus vendit; quia magna impendit, sed minima recipit. Quibus itaque hypocritæ similes, (1) nisi fecundis et neglectis vitibus existunt? quæ per ubertatem fructum proferunt, sed nequaquam per studium a terra sublevantur. Quod pingues palmites (2)germinant, errantes bestiæ conculcant; et quo hoc uberius aspiciunt, proiectum in infirmis, avidius consumunt: quia nimirum hypocritarum opera, (3) dum clara monstrantur, quasi pinguia prodeunt: sed dum humanas laudes appetunt, quasi in terra deseruntur. Quæ huius mundi bestiæ, maligni scilicet spiritus comedunt, quia hæc ad usum perditionis inflectunt, tantoque ardentius rapiunt, quanto et magna clarius innotescunt. Unde bene per prophetam dicitur: « Culmus stans, non est (4) in eis germen, et non faciet farinam; quod etsi fecerit, alie-

1) Gemet. *nisi secundis, sed neglectis vitibus.*

2) Bessar. *germinat.*

3) Bellovac. et Gemet. *dum gloriosa monstrantur.*

4] Editi, *in eo germen et non faciet farinam; quod et si fecerit,* reluctantibus MSS.

ni comedent eam. » (1) Culmus quippe germen non habet, cum vita meritis virtutum caret. Farinam culmus non facit, cum is, qui in præsenti seculo proficit, nil subtilitatis intelligit, nullum boni operis fructum reddit.

82. Sed saepe et cum fecerit, hanc alieni comedunt: quia et cum bona opera hypocritae ostendunt, de his malignorum spirituum vota satiantur. Qui enim per haec Deo placere non appetunt, nequaquam agri dominum, sed alienos pascunt. Fecundo itaque hypocrita et neglecto palmiti similis, servare fructum non valet: quia botros boni operis in terra iacet. Sed tamen hac ipsa sua vecordia pascitur; quia pro bono opere a cunctis honoratur: ceteris praeeminet, subiectas hominum mentes tenet, maioribus locis attollitur, favoribus nutritur. Haec vero ei sua vecordia placet interim, sed non placebit: quia cum retributionis tempus advenerit, in pœna displicet quod vecors fuit. Tunc se stulte egisse intelliget, cum pro delectatione laudis, sententiam divinae increpationis acceperit. Tunc se vecordem fuisse considerat, cum se pro temporali, quam percepit, gloria, perpetua tormenta castigant. Tunc veram scientiam supplicia aperiunt: quia per haec profecto colligitur, nihil fuisse omnia quae transire potuerunt. Unde et recte subditur:

CAPUT XLIV.

Quod ad statum mortis quasi ad venti vehementis impetum, hypocritarum textura rum-

1) Osee 8. 7.

patur, et hi, qui crucem in angaria portant, Christo non commoriantur.

Et sicut tela aranearum fiducia eius.

83 Bene hypocritarum fiducia, aranearum telis similis dicitur: quia omne quod ad obtinendam gloriam exudant, ventus vitae mortalis dissipat. Nam quoniam æterna non quaerunt, bona temporalia cum tempore amittunt. Pensandum quoque est, quod sua araneae per ordinem ducunt: quia sua hypocritae quasi sub discretione opera disponunt. Aranearum tela studiose texitur, sed subito flatu dissipatur: quia quidquid hypocrita cum labore peragit, aura humani favoris tollit; et dum in appetitu laudis opus deficit, quasi in ventum labor evanescit. Saepe namque et usque ad praesentis vitae terminum, hypocritarum facta perdurant: sed quia per haec auctoris laudem non quaerunt, bona ante Dei oculos numqnam fuerunt. Plerumque enim, ut praediximus, sacrae legis eruditione fulciuntur, doctrinae verba proferunt, omne quod sentiunt, testimoniis accingunt: nec tamen per haec vitam audientium, sed proprios favores quaerunt; quia nec proferre alia noverunt, nisi quae auditorum corda ad rependendas laudes (1) excutiant, non autem ad lacrymas accendant.

84 Mens quippe concupiscentiis exterioribus occupata, igne divini amoris non calet: et idcirco ad supernum de-

1) Vindocin. *ad repetendas laudes excutiant.* Vitiose Coc. pro *excutiant,* auctoritate censoria posuit, *excitent.*

siderium inflammare auditores suos nequeunt verba, quae frigido corde proferuntur. Neque enim res, quae in se ipsa non arserit, aliud accendit. Unde fit plerumque, ut hypocritarum dicta et audientes non erudiant, et eosdem ipsos qui se proferunt, elatos laudibus deteriores reddant. Attestante etenim Paulo, « Scientia inflat, charitas haedificat. » (1) Cum (2) ergo charitas aedificando non erigit, scientia inflando pervertit. Plerumque se hypocritae mira abstinentia affligunt, omne robur corporis atterunt, et quasi carnis vitam funditus in carne viventes extinguunt, sicque per abstinentiam morti appropiant, ut pene quotidie morientes vivant. Sed ad haec humanos oculos quaerunt, admirationis gloriam expetunt, Veritate attestante, quae ait: « Exterminant facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. » (3) Nam ora pallescunt, corpus debilitate quatitur, pectus interrumpentibus suspiriis urgetur. Sed inter haec, ab ore proximorum sermo admirationis quaeritur, nihilque tanto labore aliud, nisi aestimatio humana cogitatur. Quos nimirum bene Simon ille significat, qui Dominicae passionis tempore in angariam crucem portabat, de quo scriptum est: « Invenerunt hominem Cyrenaeum, venientem obviam sibi, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut tolleret crucem Iesu. » (4)

85. Quod enim (5) per angariam agimus, non hoc ex

---

1) 1. Cor. 8. 1.

2) Ita Turon. Vindoc. Norm. et pene omnes; ubi editi habent, *quem enim charitas*. In Bessar. *quem*.

3) Matth. 6. 16.

4) Matt. 27. 32.

5] Vindoc. et Gemet. *quod enim angariamur*. Ebroic. *quod enim angarizamur*. Utic habet, *angariamur*, et *angarizamur*.

studio amoris operamur. Crucem ergo Iesu in angaria portare, est afflictionem abstinentiae (1) pro alia quam necesse est, intentione tolerare. An non Iesu crucem portat in angaria, qui quasi ad praeceptum Domini carnem domat, sed tamen spiritalem patriam non amat? Unde et Simon isdem crucem portat, sed nequaquam moritur: quia omnis hypocrita corpus quidem per abstinentiam afficit, sed tamen per amorem gloriae mundo vivit.

86 Quo contra per Paulum bene de electis dicitur: « Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. » (2) Cum vitiis quippe et concupiscentiis carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, ut iam de mundi gloria nihil quaeramus. Nam qui corpus macerat, sed honoribus anhelat, crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam peius vivit: quia et saepe per sanctitatis imaginem, locum regiminis indignus assequitur, quem, nisi aliquid in se virtutis ostenderet, nullo percipere labore mereretur. Sed transit quod delectabiliter obtinet, et poenaliter quod sequitur, manet. Sanctitatis nunc fiducia in ore hominum ponitur: sed cum internus iudex secreta cordis examinat, testes vitae exterius non quaeruntur. Bene ergo dicitur: « Sicut tela aranearum fiducia eius: » quia apparente cordis teste, praeterit omne quod exterius de humano favore confidit. Unde et adhuc apte subiungitur:

CAPUT XLV.

Quod instabilis sit domus, quae Christum

1) Bellovac. et Norm. *pro aliqua necessitatis intentione tolerare.* In Utic. prius legebatur, *pro alio quam necessitatis intentione tolerare.*

2) Gal. 5. 24.

non habet in fundamento, et quid sit, quod fatuae virgines oleum mendicant.

(1) *Innitetur super domum suam, et non stabit: fulciet eam, et non surget.*

87 Sicut domus exterioris conversationis, est aedificium quod inhabitat corpus: ita domus nostrae cogitationis, est res quaelibet, quam per dilectionem inhabitat animus. Omne quippe quod diligimus, quasi in hoc quiescentes habitamus. Unde Paulus, quia in supernis (2) cor fixerat, in terra quidem positus, sed tamen a terra extraneus, dicebat: « Nostra conversatio in coelis est. » (3) Mens itaque hypocritae nihil aliud in omne quod agit, nisi opinionis suae gloriam cogitat, nec curat quo post per meritum ducitur, sed quid interim dicatur. Domus ergo eius, (4) est delectatio favoris: quam quasi quietus inhabitat, quia per cuncta sua opera ad hanc se intra animum, reclinat. Sed stare domus haec non valet: quia laus cum vita praeterit, et humanus favor in iudicio non subsistit. Unde et fatuae virgines, quae oleum in vasis non sumpserant, quia in alienis scilicet vocibus gloriam, et non in suis conscientiis habebant, turbatae per sponsi praesentiam, dicunt: « Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguuntur. » (5) Oleum quippe a proximis petere , est gloriam boni

1) Bessar. *Imitetur super domum suam non stabit.*
2] Corb. Germ. et Reg. *confixus erat.*
3) Philip. 3. 20.
4) In eisdem MSS. *dilectio favoris.*
5] Matt. 22. 8.

operis, a testimonio alieni oris implorare. Mens etenim vacua, cum cunctis suis laboribus nihil se intus tenuisse invenerit, testimonium foras quaerit. Ac si aperte fatuae virgines dicant: Cum nos repelli sine retributione conspicitis, dicite in nostro opere quid vidistis.

88 Sed frustra tunc hypocrita in hac domo laudis innititur: quia nihil ei in iudicio attestatio humana suffragatur, quia eandem laudem, quam post in testimonium exigit, prius in munere recepit. Vel certe super domum suam hypocrita innititur, cum vanis favoribus deceptus, quasi de fiducia sanctitatis elevatur. Multa quippe hypocritæ in occulto mala faciunt, quædam vero bona in publico. Cumque ex bonis patentibus laudes recipiunt, ab occultis malis considerationis oculos avertunt talesque; se æstimant, quales foris audiunt, non quales intus noverunt. Unde fit plerumque, ut ad supernum quoque iudicium cum fiducia veniant: quia tales se apud internum arbitrum credunt, quales ab hominibus foris habebantur. Sed stare domus hypocritæ non valet, quia in terrore districti examinis, omnis anteactæ fiducia sanctitatis cadit. Cumque sibi oris alieni testimonia deesse cognoverit, ad sua se opera enumeranda convertit. Unde et adhuc subditur: « Fulciet eam, et non surget. » Hoc namque, quod per se stare non valet, fulcitur ut stet: quia cum vitam suam hypocrita labefactari in iudicio conspicit, hanc fulciendo statuere operum enumeratione contendit. An non laudis suae habitaculum hinc inde fulcient, qui facta sua, ut praefati sumus, in iudicio enumerantes, dicunt: « Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? » (1) Sed do-

1] Matt. 7. 22.

mus laudis tot allegationibus fulta, minime consurgit: quia protinus iudex dicit: « Nunquam novi vos: discedite a me qui operamini iniquitatem. » (1) Et sciendum est, quia hoc quod surgit, ab infirmis ad superiora se erigit. Domus ergo hypocritae surgere non valet: quia per omne quod iuxta præcepta cœlestia agere potuit, a terra animum nunquam levavit. Iure igitur tunc nequaquam ad præmium retributionis erigitur, qui per hoc quod nunc exhibet, in appetitum temporalis gloriae iacet.

89. Sed quia vita hypocritae scirpi appellatione signata, qualiter in iudicio reprobetur audivimus: prius quam districtus iudex appareat, qualis ab hominibus habeatur audiamus. Sequitur:

CAPUT XLVI.

Quod illucescente sole iustitiae, sicci erunt, et aridi hypocritae, qui virides videntur et humecti.

Humectus videtur antequam veniat sol.

90. Saepe in sacro eloquio Dominus solis appellatione figuratur, sicut per prophetam dicitur: « Vobis autem qui timetis nomen Domini, orietur sol iustitiae. » (2) Et sicut repulsi in iudicio impii dicere Sapientiae libro describun-

1) Matt. 7.
2) Mal. 4. 2.

tur: « Erravimus a via veritatis, et lumen iustitiae non luxit nobis, et sol non est ortus nobis. » (1) Ante solem igitur scirpus humidus cernitur: quia prius quam divina districtio in iudicio (2) candeat, omnis hypocrita infusum se sanctitatis gratia ostentat: quasi virens aspicitur, quia iustus aestimatur, honoris locum obtinet, de gloria sanctitatis pollet, a cunctis ei veneratio defertur, opinio laudis (3) extenditur. Scirpus itaque iste in nocte humidus est, sole autem veniente siccatur: quia nimirum hypocrita in tenebris vitae praesentis sanctus ab omnibus creditur; sed cum districtus iudex venerit, quam sit iniquus apparebit. Dicat ergo: « Humectus videtur antequam veniat sol: » quia virentem se nunc humanis oculis exhibet, sed in calore tunc divini iudicii arescet. Sequitur:

CAPUT XLVII.

Statim ut recte agit, hypocrita vult laudari.

Et in ortu suo germen eius egreditur.

91 Herba quaelibet nascendo prius a terra producitur, aura et aestibus tangitur, sole ac pluviis nutritur, et tunc demum ad proferendum sui seminis germen aperitur. Scirpus vero cum flore suo nascitur, moxque a terra surgit,

1] Sap. 5. 6.
2) Ita Anglic. et nostri, non *cadat*, ut in edit. Gilot. et Vatic. ubi etiam legitur mendose *ostendat*, pro *ostentat*.
3) Norman. *ostenditur*.

sui secum seminis germen producit. Bene ergo per herbas reliquas sancti quilibet, per scirpum vero hypocrita designatur: quia iusti viri prius quam in opere sanctae conversationis oriantur, huius vitae hyemem tolerant, eosque gravium persecutionum aestus fatigant; sed cum rec tafaciunt, nequaquam hic suae rectitudinis remunerationem quaerunt; cum vero a paesentis mundi laboribus exeunt, ad aeternam patriam venientes, expectata retributione perfruuntur. At contra hypocrita, quia mox in bono opere nascitur, præsentis mundi recipere gloriam conatur. Quasi scirpi more cum germine oritur, qui pro eo quod bene vivere incipit, quaerit statim ut a cuntis honoretur. Germen itaque in ortu, est remuneratio in inchoatione. Sæpe namque nonnulli apertae pravitatis vias deserunt, sanctitatis habitum sumunt: moxque ut prima limina bene vivendi contigerint, obliti qui fuerint, affligi iam per poenitentiam de consummatis nequitiis nolunt: laudari autem de inchoata iustitia appetunt, præesse ceteris etiam melioribus concupiscunt. Quos plerumque dum (1) iuxta votum præsens prosperitas sequitur, multo quam prius fuerant, de sanctitatis habitu peiores fiunt. Nam rebus multiplicibus occupati, atque ipsa occupatione (2) confusi, non solum perpetrata minime deplorant, sed adhuc quae deplorentur, exaggerent.

92. Qui enim mundum deserunt, ad exteriora officia provehi (3) non debent, nisi per humilitatem divitius in eiusdem mundi contemptu solidentur. Citius namque bo-

---

1] Norman. *iuxta voluntatem* etc.

2) Ita Bellov. Vindoc. Norman. Longip. ubi apud Coc. et seq. ed. legitur, *confisi*.

3) Gemet. *provehi non habent.*

na depereunt, quæ hominibus ante tempus innotescunt: quia et arbusta plantata, prius quam fixa radice coalescant, si manus concutiens tangit, arefacit. At si in altum radix figitur, et terræ humoribus conspersa solidatur, hæc et manus impellit, sed non lædit: hæc et ventorum flatus inflectendo concutiunt, sed non evertunt. Ne ergo eruatur (1) vita cœpti operis, (2) diu ac robuste in alto humilitatis figenda est radix cordis: ut cum ab humano ore, detractionis aura vel favoris flaverit , etsi in quamlibet partem utcumque incurvat, animum funditus non evellat: sed ad statum suum protinus post inflectionem redeat, si apud se fortis in radice perdurat. Quid in rebus excrescentibus pariete surgente robustius? Qui tamen si dum construitur, impellatur, statim sine labore destruitur: si autem per spatium temporis ab humore suo exiccari permittitur, sæpe et arietum ictibus minime quassatur. Sic sic videlicet bona nostra et intempestive manifestata depereunt, et divitius occultata solidantur: quia humanæ occupationis manus cum incipientem conversationis nostræ vitam contigerit, quasi recentem parietem impellit , eamque facile destruit, quia adhuc humorem infirmitatis propriæ non amisit.

93 Cum vero in longa quietis suae abiectione se animus comprimit, quasi more exsiccati parietis contra ictus obdurescit, et confractum protinus resilit omne, quod (3) solidum ferit. Hinc est, quod vitam inchoantium Moyses humanis occupationibus exerceri prohibuit, dicens: «

1] In Gemet. olim legebatur *vita concepti operis;* sed prima syllaba deleta recentiori manu, nunc legitur, *coepti.*

2) Bessar. delevit aliquid ut scriberet *diutinae.*

3) In vulgatis *quod solidum impactum ferit.* In omnibus MSS. deest *impactum.* In Germ. *quod solidum ferit,* sic etiam legitur in Corb. Germ. et Colb. secunda manu. Bessar. *solidum fuerit.*

Non operaberis in primogenito bovis: et non tondebis primogenita ovium. » (1) In primogenito quippe bovis operari, est bonae conversationis primordia in exercitio publicae actionis ostendere. Ovium quoque primogenita tondere, est ab occultationis suæ tegmine, humanis oculis inchoantia bona nostra denudare. In primogenito ergo bovis operari prohibemur, atque a primogenitis ovium detondendis compescimur: quia et si quid robustum incipimus, exercere hoc in aperto citius non debemus. Et cum vita nostra simplex quid atque innocuum inchoat, dignum est, ut secreti sui velamina non relinquat, ne nudum hoc humanis oculis, quasi subducto vellere ostendat.

94 Ad sola ergo divina sacrificia boum primogenita oviumque proficiant, ut quidquid fortes innocuumque incipimus, hoc ad honorem intimi iudicis in ara cordis immolemus. Quod ab illo procul dubio tanto libentius accipitur, quanto et ab hominibus occultatum, nulla laudis appetitione maculatur. Saepe autem novae conversationis primordia adhuc ex carnali sunt vita commixta: et idcirco innotescere citius non debent, ne cum laudantur bona quae placent, deceptus laude sua animus deprehendere in eis nequeat mala quae latent. Unde recte rursum per Moysen dicitur: « Quando ingressi fueritis terram. (2) quam ego daturus sum vobis , et plantaverilis in ea ligna pomifera, auferetis praeputia eorum. Poma quae germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. » (3) Ligna quippe pomifera, sunt opera virtutibus fecunda. Praeputia itaque li-

1) Deut. 15. 19.
2) In Bessar. deest *quam v. d. s. v.*
3) Levit. 19. 23.

gnorum auferimus, cum de ipsa inchoationis infirmitate suspecti, primordia nostrorum operum non approbamus. Poma autem quae germinant, immunda ducimus, nostrisque esibus non aptamus: quia cum primordia boni laudantur operis, dignum est ut hoc animum non pascat operantis: ne dum accepta laus suaviter carpitur, fructus operis intempestive comedatur. Qui ergo inchoatae virtutis ab humano ore laudem receperit, quasi plantati ligni ante tempus pomum comedit.

95. Hinc per Psalmistam Veritas dicit: « Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis. » (1) Ante lucem quippe surgere, est prius quam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. Sedendum ergo prius est, ut post recte surgamus: quia quisquis nunc sese sponte non humiliat, nequaquam hunc sequens gloria exaltat. Quod ergo illic ante lucem surgere, hoc hic hypocritæ in ortu est germen proferre: quia humanas laudes desiderans, ubi ad opus bonum nascitur, ibi mox appetit, ut gloriam retributionis assequatur. An non in ortu suo hi germen protulerant, de quibus Veritas dicebat: « Amant primos discubitus in conviviis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi ? » [2] Pro eo ergo quod bene agere incipiunt, quia honorem consequi ab hominibus conantur, quasi scirpi more ab ortu suo cum germine exurgunt. Hi nimirum cum recta operari appetunt, prius mente sollicita eiusdem operis sui testes quærunt, et tacita cogitatione pertractant, si sunt qui gerenda videant, si digne hæc eloqui, qui vide-

1) Psal. 126. 2. Confer Pater. in Psal. cap. 250.
2) Matth. 23. 6.

rint, possint. Si vero eorum facta [illegible] nem contingat aspicere, haec se [illegible] perdidisse; et interni (1) arbitri oculos quasi [illegible] putant, quia ab eo vitam sui operis tempore [illegible] receperunt. Et quoniam cum rectum quod [illegible] videri a multis quaerit, bene adhuc de hoc semper [illegible] git:

CAPUT XLVIII

Admirationem hominum tota sibi [illegible] ne procurat.

Super acervum petrarum radices eius [illegible] buntur, et inter lapides commorabitur.

Quid enim [illegible] [illegible] nes [illegible] quae in oculis [illegible], sed [illegible] re operum per [illegible] et [illegible] ne per [illegible] Et [illegible] quod [illegible] [illegible] et quod [illegible] [illegible] (2) [illegible] [illegible] [illegible] opera [illegible] [illegible]

1) [illegible]
2) [illegible]

Ecclesiae per Isaiam dicitur: « Ponam iaspidem propugnacula tua; et portas tuas in lapides (1) sculptos. « (2) Qui eosdem lapides quid dixisset, aperuit cum subiungit: « Universos filios tuos doctos a Domino. » (3) Et sicut admonente Petro apostolo, dicitur: « Et vos tamquam lapides vivi, superaedificamini domus (4) spiritales. » (5) Hoc itaque loco quia lapides dicti sunt, sed tamen vivi (6) minime dicuntur, nuda appellatione lapidum, permixti possunt reprobi et electi figurari.

97 Scirpus itaque iste qui inter lapides commoratur, super acervum petrarum radices densat: quia omnis hypocrita cogitationes suas in exquirenda hominum admiratione multiplicat. Per omne enim quod hypocritae faciunt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quasi radices scirpi in acervum petrarum mittunt. Operaturi quippe laudes suas cogitant, laudati autem has secum taciti in cogitationibus versant. Gaudent se præcipuos in humana æstimatione claruisse. Cumque inflati favoribus apud semetipsos intumescunt, sæpe mirantur taciti etiam ipsi quod sunt. Videri quotidie semetipsis altiores cupiunt, ac (7) miris inventionibus in opere excrescunt: quia sicut virtutes omne vitium enervant, sic arrogantia roborat. Cogit namque mentem iuvenescere, et contra vires valere: quia

1) Gemet. *in lapides scalptos.*

2) Isa. 54. 12.

3] Ibid. 13.

4) Gemet. *superaedificamini domus spiritalis.*

5] 1. Pet. 2. 5.

6) Corb. Germ. *qui minime dicuntur*

7) Bellov. et Gemet. *ac miseris inventionibus.* Lyr. et Utic. utramque lectionem habent.

rint, possint. Si vero eorum facta nullum fortasse hominum contingat aspicere, haec se proculdubio æstimant perdidisse; et interni (1) arbitri oculos quasi absentes deputant, quia ab eo vicem sui operis recipere in posterum recusant. Et quoniam cum rectum quod hypocrita egerit, videri a multis quaerit, bene adhuc de hoc scirpo subiungit:

CAPUT XLVIII.

Admirationem hominum tota sibi intentione procurat.

Super acervum petrarum radices eius densabuntur, et inter lapides commorabitur.

96 Quid enim radicum nomine, nisi latentes cogitationes accipimus, quae in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum surgunt? sicut, et de verbi semine per Prophetam dicitur: « Et hoc quod salvatum fuerit de domo Iuda, et quod reliquum est, mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum. » (2) Radicem quippe deorsum mittere, est cogitationem bonam in abditis multiplicare. Fructum vero sursum facere, est per efficaciam operis, recta quae cogitavit, ostendere. Lapidum vero nomine, in sacra scriptura homines designantur, sicut sanctae

1) Bessar. *arbitris* ex tertia declinatione ut alias.

2) Isa. 37. 31.

Ecclesiae per Isaiam dicitur: « Ponam iaspidem propugnacula tua; et portas tuas in lapides (1) sculptos. « (2) Qui eosdem lapides quid dixisset, aperuit cum subiungit: « Universos filios tuos doctos a Domino. » (3) Et sicut admonente Petro apostolo, dicitur: « Et vos tamquam lapides vivi, superaedificamini domus (4) spiritales. » (5) Hoc itaque loco quia lapides dicti sunt, sed tamen vivi (6) minime dicuntur, nuda appellatione lapidum, permixti possunt reprobi et electi figurari.

97 Scirpus itaque iste qui inter lapides commoratur, super acervum petrarum radices densat: quia omnis hypocrita cogitationes suas in exquirenda hominum admiratione multiplicat. Per omne enim quod hypocritae faciunt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quasi radices scirpi in acervum petrarum mittunt. Operaturi quippe laudes suas cogitant, laudati autem has secum taciti in cogitationibus versant. Gaudent se præcipuos in humana æstimatione claruisse. Cumque inflati favoribus apud semetipsos intumescunt, sæpe mirantur taciti etiam ipsi quod sunt. Videri quotidie semetipsis altiores cupiunt, ac (7) miris inventionibus in opere excrescunt: quia sicut virtutes omne vitium enervant, sic arrogantia roborat. Cogit namque mentem iuvenescere, et contra vires valere: quia

1) Gemet. *in lapides scalptos.*
2) Isa. 54. 12.
3] Ibid. 13.
4) Gemet. *superaedificamini domus spiritalis.*
5] 1. Pet. 2. 5.
6) Corb. Germ. *qui minime dicuntur*
7) Bellov. et Gemet. *ac miseris inventionibus.* Lyr. et Utic. utramque lectionem habent.

et quod negat vigor valetudinis, imperat amor laudis. Unde et factis suis, ut diximus, (1) arbitros inquirunt. Si vero eorum operi testes deesse contingat, narrant ipsi quæ gesserint. Cumque efferri favoribus cœperint, sæpe eisdem suis operibus, quæ egisse se referunt, mnetiendo aliquid adiungunt. Cum vero et vera dicunt, haec dicendo aliena faciunt: quia quæsitis (2) remunerati favoribus, ab eorum intima retributione vacuantur.

98. In eo enim quod bona sua patefaciunt, ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quae prædentur. Quorum profecto vitam illa cunctis notissima Ezechiæ culpa figuravit; qui postquam una prece, et sub unius noctis spatio, centum octoginta; quinque millia hostium angelo feriente prostravit; postquam occasui proximum ad altiora cæli spatia solem reduxit; postquam vitam propinquante iam termino coarctatam in tempora longiora protelavit; susceptis Babylonici regis nunciis, bona omnia, quæ possidebat, ostendit: sed Prophetæ voce protinus audivit: « Ecce dies venient, et auferentur omnia quæ in domo tua sunt, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus. » (3) Sic sic nimirum hypocritæ, postquam magnis virtutibus excrescunt, quia cavere malignorum spirituum insidias negligunt, et celari in eisdem virtutibus nolunt, bona sua ostendendo, hostium faciunt: et prodentes subito amittunt, quidquid diutius studentes operantur.

99 Hinc per Psalmistam dicitur: « Tradidit in captivitatem virtutes eorum, et pulchritudines eorum in manus i-

1) Gemet. *arbitres.*

2] Turon. *quaesitis remunerationis favoribus.*

3) 4. Reg. 20. 17.

nimici. « (1) Virtus quippe et pulchritudo arrogantium inimici manibus traditur: quia omne bonum, quod per concupiscentiam laudis ostenditur, occulti adversarii iuri mancipatur. Hostes namque ad rapinam provocat, qui suas eorum notitiae divitias denudat. Quousque enim ab aeterna patriae securitate disiungimur, per latronum insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere depraedari formidat, abscondat necesse est bona quae portat. O miseri, qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum: cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt! Quos nimirum maligni spiritus cum ad iactantiam provocant, eorum, sicut diximus, opera captivantes denudant. Unde sub cuiusdam gentis specie, antiquorum hostium malitiam signans per Prophetam Veritas dicit: « Posuit vineam meam in desertum: decorticavit ficum meam, nudans expoliavit eam, albi facti sunt rami eius: » (2) Insidiantibus quippe (3) spiritibus, Dei vinea in desertum ponitur, cum plena fructibus anima, humanae laudis cupiditate dissipatur. Ficum Dei gens ista decorticat; quia seductam mentem in favoris appetitum rapiens, quod hanc ad ostentationem pertrahit, tegmen ei humilitatis tollit; eamque nudans expoliat, quia quousqne in bonis suis absconditur, quasi proprii tegminis cortice vestitur. Cum vero mens hoc quod egerit, videri ab aliis concupiscit, quasi spoliata ficus, (4) eum qui se texerat corticem, amisit. Ubi

1) Psal. 77. 61.

2) Ioel. 1. 7.

3) Norm. *hostibus;* nonnulli tamen utramque lectionem exhibent.

4] Turon. et al. MSS. pl. *ficus qua se texerat corticem amisit,* et paulo post; *sed quoniam subducta cortice.* Norman. et Corb. Germ. *ficus eam quae se texerat corticem amisit,* et infra, *subducta cortice.*

apte subditur: « Albi facti sunt rami eius: » quia ostensa humanis oculis eius opera candescunt, de sanctitate nomen sumitur, cum recta actio divulgatur. Sed quoniam subducto cortice, rami fici huius arefiunt; solerter intuendum est quia facta arrogantium, humanis oculis ostensa, unde placere appetunt, inde siccantur. Mens itaque quae per iactantiam proditur, decorticata recte ficus vocatur: quia et candida est per hoc quod cernitur, et siccitati proxima per hoc, quod tegmine corticis nudatur. Intus ergo sunt servanda quae agimus, si ab interno arbitro vicem recipere nostri operis expectamus. Hinc est enim quod per Evangelium Veritas dicit: « Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua; ut sit eleemosyna tua in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. » (1) Hinc est quod de electorum Ecclesia per Psalmistam dicitur: « Omnis gloria eius filiae regum ab intus. » (2) Hinc Paulus ait: «Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae.» (3) Filia quippe regum Ecclesia, quae in bono est opere spiritalium principum praedicatione generata. Gloriam intus habet: quia hoc quod agit, in ostentationis iactantiam non habet. Gloriam suam Paulus testimonium conscientiae memorat: quia favores oris alieni non appetens, vitae suae gaudia extra semetipsum ponere ignorat.

100. Occultanda sunt ergo quae agimus, ne haec in huius vitae itinere incaute portantes, latrocinantium spirituum incursione perdamus. Et tamen veritas dicit: « Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in

1) Matth. 6. 3.
2) Psal. 144. 14.
3] 2. Cor. 1. 12.

coelis est. » (1) Sed aliud est profecto, cum in ostensione operis gloria quaeritur largitoris, aliud cum laus privata concupiscitur de dono largientis. Unde et rursus in Evangelio haec eadem Veritas dicit: « Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.» (2) Opus ergo nostrum cum hominibus ostenditur, in cordis prius examinatione pensandum est, per eiusdem ostensionis studium quid quaeratur. Si enim dantis gloriam quærimus, etiam (3) publicata nostra opera, in conspectu illius occulta servamus. Si vero per haec nostram laudem concupiscimus, foras ab eius conspectu iam fusa sunt, etiam si a multis ignorentur.

101. Sed valde perfectorum est, sic, ostenso opere, Auctoris gloriam quærere, ut de illata laude, privata nesciant exultatione gaudere. Tunc solum namque innoxie hominibus laudabile opus ostenditur, cum per despectum mentis veraciter laus impensa calcatur. Quam quia infirmi quique perfecte contemnendo non superant, restet necesse est, ut bonum quod operantur , abscondat. Sæpe enim ab ipso ostensionis exordio, propriam laudem quaerunt. Sæpe vero in ostensione operis, Auctoris patefacere gloriam cupiunt; sed exceptis favoribus, in laudis propriæ cupiditatem rapiuntur: cumque semetipsos diiudicare interius negligunt, sparsi exterius ignorant quod agunt, eorumque opus suae elationi militat, atque hoc se impendere obsequio largitoris putant. Scirpus ergo inter lapides commoratur, quia ibi hypocrita stat, ubi mentis suae intentionem solidat. Nam

1) Matth. 5. 16.
2) Matth. 6. 1.
3) Ita cum MSS. Norm. et plerisque vet. edit. ubi posteriores habent, *publica*.

cum attestationem percipere multorum ambit, quasi in lapidum collectione subsistit. Sed iste hypocrita scirpi appellatione signatus, cum corpus abstinentia domat; cum largiendo quae possidet, studio pietatis exudat; cum notitia (1) sacrae legis eruditur; cum verbo praedicationis utitur: quis hunc tanta plenum largitate conspiciens, a gratia eastimet largitoris alienum? Et tamen superna dispensatio largitur huic dona operis , et fortem denegat hereditatis: operandi munera cumulat, et tamen vitam operantis ignorat: quia cum perceptum munus ad laudem propriam trahitur, in conspectu lucis intimae umbra elationis obscuratur. Unde et bene subditur:

CAPUT XLIX.

Hypocritae reprobatio.

Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, et dicet: Non novi te.

102 De loco suo hypocrita absorbetur, cum a praesentis vitae favoribus, morte interveniente, separatur. Sed hunc absorptum internus arbiter negat, seque eum nescire denunciat: quia simulatoris vitam iuste reprobando veritas ignorat, nec recognoscit eius bona, quae egit, quia haec ex recta intentione non protulit. Unde et fatuis virginibus in iudicium veniens dicit: « Amen dico vobis, nescio vos. » (2) In quibus dum mentis corruptionem considerat, carnis

1) Bigot. et Lyr. *sacrae lectionis*. Utic. utramque lectionem habet.
2) Matth, 25. 12.

etiam incorruptionem damnat. Sed utinam hypocritis sua perditio sola sufficeret, et nequaquam perversa eorum studia ardenter alios (1) ad vitam duplicitatis instigarent! Hoc namque uniuscuiusque proprium esse solet, ut qualis ipse fuerit, tales sibi coniungi et alios velit, diversitatem vitae refugiat, atque hoc imitandum imprimat quod amat. Unde et apud hypocritarum sensum simplicitas omnis in crimine est. Apertas quippe mentes diudicant, et puritatem cordis, hebetudinem appellant, omnesque quos sibi adhaerere cupiunt, a simplicitatis itinere divertunt, et quasi expulsa insipientia, eos erudisse se aestimant, in quibus puritatem mentis, id est, arcem sapientiae debellant.

103. Qia vero non solum ex sua perversitate hypocrita, sed adiuncta etiam sequacium perditione reprobatur, postquam non cognosci a iudice dicitur, recte protinus subinfertur:

CAPUT L.

Hypocritae multiplex supplicium.

Haec est enim laetitia viae (2) eius, ut rursum de terra alii germinentur.

104. Ac si aperte diceretur: Veniente iudice, nequaquam cognoscitur , sed multipliciter supplicia recipit: quia eo latius in sua iniquitate laetatus est, quo et in aliis mala propagavit. Cui enim hic non sufficit iniquitas propria, tor-

1) Gemet. Germ. Longip. *ad viam.*
2) Gemet. et Germ. *vitae.*

queatur illic necesse est et merito reatus alieni. Nunc itaque simulatores gaudeant, et humana iudicia se obtinuisse glorientur; despiciatur iustorum simplicitas, atque a calliditate duplicium fatuitas vocetur ; (1) citius despectus simplicium transit, citius duplicium gloria percurrit. Unde et apte subiungitur:

CAPUT. LI.

Quod servi Dei, quorum vita nunc aestimatur insania, in novissimo ridebunt, quando introibunt in gaudium Domini sui.

Deus non proiiciet simplicem, nec porriget manum malignis.

105 Quia nimirum districtus in iudicio apparens, et despectum simplicium glorificando (2) eriget, et malignorum gloriam reprobando confringet. Maligni enim vocantur hypocritae, qui bona non bene faciunt, et recta (3) quaeque sub studio laudis operantur. Manum vero cui porrigimus, hunc videlicet ab imis elevamus. Malignis ergo Deus manum non porrigit: quia quaerentes terrenam gloriam in imo derelinquit , et quamlibet recta videantur esse quae agunt, hos ad gaudia superna non provehit. Vel certe ideo

---

1) Coc. et poster. ed. *cui et,* pro *citius,* quod legitur tum in MSS. Anglic. et Norm. tum in anterioribus vulgatis.

2) Bessar. *erigit . . . . confringit;*

3) Gilot. Vatic. Gussan. post. Coc. *recta quae agere videntur sub studio*

maligni appellantur hypocritae, quia benignitatem erga proximos ostendunt, et dolos suae iniquitatis operiunt. Per omne namque, quod vel faciunt, vel loquuntur, simplicitatem exterius exhibent, sed subtilitate interius duplicitatis callent; puritatem superficie simulant, sed semper malitiam sub specie puritatis occultant. Quos contra bene per Moysen dicitur: « Non indues vestem ex lana linoque contextam. » (1) Per lanam quippe simplicitas, per linum vero subtilitas designatur. Et nimirum vestis, quae ex lana linoque conficitur, linum interius celat, lanam in superficie demonstrat. Vestem ergo ex lana linoque contextam induit, qui in locutione vel actione qua utitur, intus subtilitatem malitiae operit, et simplicitatem foras innocentiae ostendit. Quia enim sub puritatis imagine deprehendi calliditas non valet, quasi sub lanae grossitudine linum latet. Bene autem (2) post reprobationem duplicium, iustorum remuneratio demonstratur, cum protinus subditur:

CAPUT LII.

Sanctorum risus post luctum.

Donec impleantur risu os tuum, et labia tua iubilo.

106 Os quippe iustorum tunc risu replebitur, cum eorum

1] Deut. 22. 11.

2) Ita omnes MSS. nostri, non, ut legitur in editis, *post reproborum supplicia*. In Bessar. *reprobationem supplicii*. Mox: *Mundus autem gaudebit, sed vos tristes eritis, sed tristitia vestra in gaudium convertetur.*

corda finitis peregrinationis fletibus, aeternae letitiae exultatione satiabuntur. De hoc risu discipulis Veritas dicit: « Mundus gaudebit, vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. » (1) Et rursum: « Videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo auferet a vobis. » (2) De hoc risu Sanctae Ecclesiæ Salomonem ait: « Ridebit in die novisimo.» (3) De hoc iterum (4) dicitur: « Timenti Dominum, bene erit in extremis. (5) (6) Non autem tunc risus erit corporis, sed risus cordis. Risus enim nunc corporis de lascivia dissolutionis: nam risus cordis tunc de laetitia nascetur securitatis. Cum ergo electi omnes implentur gaudio manifestæ contemplationis, quasi ad hilaritatem risus exiliunt in ore mentis. Iubilum vero dicimus, cum tantam laetitiam corde concipimus, quantam sermonis efficacia non explemus; et tamen mentis exultatio hoc quod sermone non explicat, voce sonat. Bene autem os risu impleri dicitur, labia iubilo: quia in illa æterna patria, cum iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in cantum laudis elevatur. Qui quoniam tantum vident, quantum dicere non valent, in risu iubilant: quia non explendo resonant quod amant.

107. *Donec* autem dicitur, non quod omnipotens Deus eousque malignos non sublevet, quousque eloctos suos in iubilationis gaudia assumat, ac si post a pœna eripiat,

1] Iohan. 16. 20.
2) Ibidem. 22.
3- Prov. 31. 25.
4- MSS. *dixit;* qua lectione, Ecclesiastici verba Salomoni a Gregorio contra morem tribuuntur.
5- Eccli. 1. 13.
6- Corb. Germ. *tunc risus erit non corporis.*

quos ante in culpa deserens damnat: sed quo hoc nequaquam vel ante iudicium faciat, cum dubium hominibus videri possit an fiat. Nam post eloctorum suorum iubilum quia malignis manum non porrigat, ex ipsa iam districtione ultimi examinis constat. Sic namque et per Psalmistam dicitur: *Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* (1) Non quo a dextris Domini nequaquam Dominus sedeat, postquam inimicos illius feriens, eius potestati substernit; sed quod in aeterna cunctis beatitudine praesidet, et priusquam rebellium suorum corda conculcet. In qua (2) nimirum constat, quia subiectis hostibus sine fine et posterius regnat: sicut per Evangelium de Mariae sponso dicitur: *Et non cognovit eam donec peperit filium suum primogenitum:* (3) non quo hanc post nativitatem (4) Domini cognoverit; sed quod nequaquam illam contigit, etiam cum Conditoris sui matrem esse nescivit. Nam quia eam contingere nequaquam valuit, postquam redemptionis nostrae ex eius utero celebrari mysterium agnovit, de illo profecto tempore necesse erat, ut Evangelista testimonium ferret, de quo propter Ioseph ignorantiam dubitari potuisset. Sic itaque nunc dicitur: *Deus non proiiciet simplicem, nec porriget manum malignis, donec impleatur risu os tuum, et labia tua iubileo.* Ac si aperte diceretur: Vitam simplicium nec ante iudicium deserit; malitiosorum mentes percutere, deserendo

---

1- Psal. 109. 1. et 2.

2) Bessar. superscribit *sententia.*

3- Matth. 1. 25.

4- In pler. MSS. *Dei.* In Utic. antiqua manus pro *Dei*, scripsit *Domini.* Mox in eod. et in Corb. Germ. in Lyr. et Bigot. *sed nequaquam*, omisso, *quod.*

nec prius quam appareat, prætermittit. Nam quia sine fine reprobos cruciet, et electi eius in perpetuum postquam apparuerit, regnant, profecto dubium non est. Sequitur:

CAPUT LIII.

Quod in die iudicii reprobi erubescent, cum in illa mundi ruina, quam vane laboraverint, tunc demum intelligent.

Qui oderunt te, induentur confusione.

108 Iustorum hostes in extremo examine confusio induit: quia cum transacta mala redundare sibi ante oculos mentis aspexerint, suus eos undique deprimens reatus vestit. Ad pœnam quippe tunc factorum suorum memoriam tolerant, qui nunc quasi a sensu rationis extranei gaudentes peccant. Ibi vident quantum debuerint fugere, quod amaverunt; ibi conspiciunt quam lugubre fuerit, quod nunc in culpa gratulantur. Tunc animum reatus obnubilat, et recordationis suæ iaculis ipsa se conscientia impugnat. Quis igitur digne penset iniquorum confusio quanta tunc erit, quando et foris æternus iudex cernitur, et intus ante oculos culpa versatur? Qui ad hæc idcirco perveniunt, quia sola hic transeuntia dilexerunt. Unde et apte mox subditur:

CAPUT LIV.

Quae circa terrena bona reproborum affectio.

Et tabernaculum impiorum non subsistet.

109 Tabernaculum quippe construitur, ut ab aestu corpus et frigore defendatur. Quid itaque hoc loco tabernaculi nomine, nisi aedificatio terrenae felicitatis exprimitur, per quam super se reprobi casura multiplicant, ut se a praesentis vitae necessitatibus, quasi ab aestu et imbribus, defendant? Honoribus namque excrescere ambiunt, ne despecti videantur. Tarrena aggregando exaggerant, ne inopiae frigore tabescant. Contemnunt curare quod sequitur: et tota intentione satagunt, ne quid in praesentibus desit. Student nomen dilatare, ne lateant: et si cuncta ad desiderium suppetant, munitos se in omnibus et felices putant. Ubi ergo mentis habitationem construunt, ibi proculdubio tabernacula fixerunt. Adversa impatienter proferunt, remisse in prosperis laetantur. Sola quae adsunt cogitant, nec ad affectum coelestis patriae ulla recordatione respirant. Gaudent sibi suppetere bona quae cupiunt; atque ubi carne requiescunt, ibi et mentem extinguendo sepeliunt: quia secularis curae telo trucidati, terrenarum rerum aggerem, quem foras exquirendo multiplicant, hunc semper interius per cogitationem portant.

110. At contra iusti nec oblata bona hic pro magno suscipiunt, nec illata mala valde pertimescunt. Sed et cum bonis præsentibus utuntur, ventura mala metuunt: et cum de malis præsentibus gemunt, bonorum sequentium amore consolantur. Sicque temporali resoventur subsidio, sicut viator in (1) stabulo utitur lecto: pausat, et recedere fe-

1. Bessar. *stipula.*

stinat; quiescit corpore, sed ad aliud tendit mente. Nonnunquam vero et adversa perpeti appetunt, in transitoriis prosperari refugiunt: ne delectatione itineris, a patriae perventione tardentur; ne gressum cordis in via peregrinationis figant, et quandoque ad conspectum cœlestis patriae (1) sine remuneratione perveniant. Gaudent despici, nec dolent se necessitatibus affligi. Qui ergo contra præsentia se adverse non muniunt, quasi contra æstus et pluvias habere tabernaculum nolunt. Unde et Petrus iure reprehenditur, quia necdum mentis perfectione roboratus, Veritatis claritate cognita, in terra figere tabernaculum conatur. Iusti itaque hic se construere negligunt, ubi peregrinos se et hospites noverunt. Quia enim in propriis gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. Iniusti autem quanto longius ab æternae patriæ hereditate divisi sunt, tanto in terra altius fundamenta cogitationis figunt. Hinc est quod ab ipso humanae conditionis exordio, in electa prole Enoch septimus nascitur.

III. Hinc est quod Cain primum filium suum Enoch vocat, atque ex eius nomine civitatem quam condidit, appellat. Enoch quippe *dedicatio* dicitur. Iniqui ergo se in primordiis dedicant: quia in hac vita quæ ante est, cordis radicem plantant: ut hic ad votum floreant, et a sequenti patria funditus arescant. Ex iustis vero Enoch septimus oritur, quia eorum vitæ festa (2) dedicatio in fine servatur. Hinc est quod attestante Paulo, Abraham in casulis habitat: quia habentem fundamenta civitatem, quam supernus artifex construxit, expectat. Hinc est quod Iacob greges ovium

1- Unus. Vindoc. et edit. Froben. *sine mora.*

2- Ita omnes MSS. In editis, *sesta dedicatione*, et paulo superius, *ex iustis*, ubi unanimiter MSS. habant *iustis*.

sequens humiliter graditur, atque huic Esau obviam veniens, tumultu multiplicis comitatus elevatur: quia nimirum et electi hic elationem non habent, et in bonis carnis reprobi læti tument. Hinc ad Israel Dominus dicit: « Si elegeris unum de populo terræ; et costitueris principem super te, non faciet sibi equos et equites. » (1) Et tamen primus rex ab eodem populo electus, repente ut culmen potestatis attigit, tria millia sibimet equites elegit, in elationem protinus prodiit, ad ædificationem percepti culminis erupit: quia foras restringere sub æqualitate non poterat, quod intus animus super ceteros tumebat. Quasi munitum sibi dives ille tabernaculum construxerat, qui dicebat: « Anima, habes multa bona reposita in annos multos; requiesce, comede, et bibe, et epulare. » (2) Sed quia eius tabernaculum in veritatis fundamento non subsistit, illico audivit: « Stulte! hac nocte repetunt animam tuam abs te: quae praeparasti, cuius e runt? » (3) Bene ergo dicitur: « Tabernaculum impiorum non subsistet: » quia vitæ fugientis amatores, dum studiose (4) se in præsentibus construunt, repente (5) ad æterna rapiuntur.

1- Deut. 17. 16.

2- Luc. 12. 19.

3- Ibidem. 20.

4- Bessar. deest *se*.

5- Ita MSS. Bellov. Vindoc. Norm. etc. quae in excusis explicationis gratia sic leguntur, *ad aeternam poenam rapiuntur*.

LIBER NONUS.

Caput nonum cum toto decimo explanat.

Perversi recta ut prava adversantium dicta reiiciunt, secus boni.

PERVERSÆ mentes si semel ad studium contrarietatis eruperint, sive pravum, seu rectum quid a contradicentibus audiant, adversis hoc responsionibus impugnant: quia cum persona per contrarietatem displicet, nec recta, quae protulerit, placent. At contra bonorum corda, quibus in odium non venit persona, sed culpa, sic perversa diiudicant, ut quae recta dicuntur, assumant. Discernendis quippe contradicentium sensibus aequissimi arbitri resident, et sic male prolata respuunt, ut tamen approbent quae ex veritate cognoscunt. Solet namque inter spinarum multitudinem, etiam de frugis semine spica succrescere. Cauta ergo manu operantis agendum est, ut dum spina tollitur ,spica nutriatur: quatenus qui studet eradicare quod pungit, noverit servare quod reficit. Unde et beatus Iob, quia Baldath Suites, recte per inquisitionem dixerat: «

« Numquid Deus supplantat iudicium, aut Omnipotens subvetit quod iustum est? » (1) quia vera in hypocritas robustaque protulerat, bene haec et contra pravos generaliter prolata conspicient, (2) studium propriae defensionis calcat, atque audita protinus approbat, dicens:

CAPUT NONUM B. IOB.

T respondens Iob, ait: Vere scio quod ita fit, et quod non iustificetur homo compositus Deo. Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei unum pro mille. Sapiens corde est, et fortis robore. Quis restitit ei, et pacem habuit? Qui transtulit montes, et nescierunt hi quos subvertit in furore suo. Qui commovet terram de loco suo, et columnae eius concutiuntur. Qui praecipit soli, et non oritur, et stellas claudit quasi sub signaculo. Qui extendit caelos solus, et graditur super fluctus maris. Qui facit arcturum et oriona et hyadas, et interiora Austri. Qui facit magna et incomprehensibilia et mirabilia, quorum non est numerus. Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam. Si repente interroget, quis respondebit ei? Vel quis dicere potest: Cur ita facis? Deus

1) Iob. 8. 3.
2) Bessar. *studio.*

cuius irae nemo resistere potest, et sub quo curvantur qui portant orbem. Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo: sed meum iudicem deprecabor. Et cum invocantem me exaudierit, non credo quod audierit vocem meam. In turbine enim conteret me, et multiplicabit vulnera mea, etiam sine causa. Non concedit requiescere spiritum meum, et implet me amaritudinibus. Si fortitudo quaeritur, robustissimus est. Si aequitas iudicii, nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, pravum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, et taedebit me vitae meae. Unum est quod locutus sum, et innocentem et impium ipse consumit. Si flagellat, occidat semel, et non de poenis innocentium rideat. Terra data est in manus impii, vultum iudicum eius operit. Quod si non ille est, quis est ergo? Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, et non viderunt bonum. Pertransierunt quasi naves poma portantes, sicut aquila volans ad escam. Cum dixero: Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, et dolore torqueor. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Si autem et sic impius sum, quare frustra laboravi? Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimae manus meae; tamen sordibus intinges me, et abominabuntur me vestimenta mea. Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo, nec qui mecum in iudicio ex aequo possit audiri. Non est qui utrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus. Auferat a me virgam suam, et pavor eius non me terreat. Loquar, et non timebo eum. Nec enim possum metuens respondere.

CAPUT II.

De iis qui dona accepta non referunt. Deo.

Vere scio, quod ita sit, et quod non (1) *iustificatur homo compositus Deo.*

2 Homo quippe (2) Deo suppositus, iustitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis se auctori bonorum comparat, bono se quod acceperat, privat. Qui enim accepta bona sibi arrogat, suis contra Deum donis pugnat. Unde ergo despectus erigitur, dignum est ut erectus inde destruatur. Sanctus autem vir, (3)quia omne virtutis nostræ meritum esse vitium conspicit si ab interno arbitro districte iudicetur, recte subiungit:

CAPUT III.

Dona Dei amittit qui de eis extollitur: et qui de vitae perfectione se erigit nec initium se habere ostendit.

1) Editi etiam antiq. *iustificabitur*, contra MSS. fidem. MS. tamen Bessar. habet *iustificabitur*. Mox *Homo quippe Deo non compositus*. Longe melius.

2) Vulgati, *Deo non compositus*. Editio tamen Paris. 1495. convenit cum MSS. Nostram quoque lectionem annotavit Gilot. ad marginem.

3) Vindoc. Ebroic. Bayoc. Lyr. Bigot. Utic. *quia omnes virtutes nostrae mentis esse vitium conspicit*. In Utic. olim legebatur ut in editis. *quia omne* etc. mox in laudatis MSS. *iudicentur*, pro *iudicetur*.

Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei unum pro mille.

3 In scriptura sacra millenarius numerus pro universitate (1) solet intelligi. Hinc etenim Psalmista ait: «Verbi, quod mandavit in mille generationes: » (2) cum profecto constet, quod ab ipso mundi exordio usque ad Redemptoris adventum, per Evangelistam non amplius quam septuaginta et septem propagines numerentur. Quid ergo in millenario numero, nisi ad proferendam novam sobolem, perfecta universitas praescitae generationis exprimitur? Hinc et per Iohannem dicitur: « Et regnabunt cum eo mille annis: » (3) quia videlicet regnum sanctae Ecclesiae universitatis perfectione solidatur. Quia vero (4) monas multiplicata in denarium ducitur, denarius per semetipsum ductus in centenarium dilatatur, qui rursus per denarium ductus in millenarium tenditur; cum ab uno incipimus, ut ad millenarium veniamus, quid hoc loco unius appellatione, nisi bene vivendi initium; quid millenarii numeri amplitudine, nisi eiusdem bonæ vitæ perfectio designatur? Cum Deo autem contendere, est non ei tribuere, sed sibi gloriam suae virtutis arrogare. Sed sanctus vir conspiciat, quia et qui summa iam dona percepit, si de acceptis extollitur,

1) Bessar. *debet intelligi.*

2) Psal. 104. 8.

3) Apoc. 3. 6.

4] In Turon. Bellovac. Gemet. alisque Norman. *monas multiplicatus.* In Vindoc. tamen legitur *monas multiplicata.* In omnibus autem omittitur *decies,* quod Coccius primum addidit, deinde alii editi ante *multiplicata.*

cuncta, quae acceperat amittit, et dicat: « Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei unum pro mille. » Qui enim cum auctore contendit, unum pro mille respondere non sufficit: quia qui de perfectione se erigit, habere se bene vivendi nec initium ostendit. Unum namque pro mille respondere non possumus: quia cum de bonae vitae perfectione extollimur, hanc nos nec inchoasse monstramus. Sed tunc de nostra infirmitate verius concutimur, si quam sit immensa potentia iudicis, considerando pensamus. Unde et subditur:

CAPUT IV.

Deus ut sapiens falli, ut fortis vitari non potest.

Sapiens corde est, et fortis robore.

4 Quid mirum si Conditorem sapientium sapientem dicimus, quem ipsam esse sapientiam scimus? Et quid mirum, quod fortem esse memorat, quem hanc ipsam esse fortitudinem nullus ignorat? Sed sanctus vir duobus verbis in laudem auctoris prolatis, aliquid nobis intimat, unde nos ad cognitionem nostram trepidos reducat. Sapiens quippe Deus dicitur, quia occulta nostra subtiliter agnoscit: et esse fortis adiungitur, quia valenter cognita percutit. Nec falli ergo a nobis, quia sapiens; nec vitari, quia fortis est, valet. Nunc ut sapiens omnia invisibilis aspicit: tunc ut fortis sine ullo obstaculo quos reprobat, punit. Qui hoc quoque

hic forti sapientia ordinat, ut humana mens cum contra auctorem se elevat, ipsa se sua elatione confundat. Unde et subditur:

CAPUT V.

Qui Deo resistit, pace cadit.

Quis (1) restitit ei, et pacem habuit?

5. Qui enim cuncta mirabiliter creat, ipse, ut creata sibimet conveniant, ordinat. In quo ergo Conditori resistitur, pacis conventio dissipatur: quia ordinata esse nequeunt, quæ superni moderaminis (2) dispositionem perdunt. Quæ enim subiecta Deo in tranquillitate (3) persisterent, ipsa se sibimet dimissa, confundunt: quia in se pacem non inveniunt, cui venienti desuper in auctore contradicunt. Sic summus ille angelicus spiritus, qui subiectus Deo in culmi-

---

1) Gemet. et Corb. Germ. *Quis resistit, ei, et pacem habuit?*

2] Bessar. *dispositioni aequanimiter non succumbunt.* Delevit tamen aliquid ut tria postrema verba rescriberet. Mox *tranquillitate non perstiterunt, ipsa se sibimet inconvenientia dimissa confundunt.* Quae tamen sic ibi leguntur verbis partim rescriptis parum suprascriptis.

3) Ita fere omnes MSS. nostri. Longipont. habet, *in tranquillitate, perstiterunt. Ipsa sibimet dimissa rectitudinis ordinem confundunt.* In Veter. Edit. legitur, *in tranquillitate persistunt.* Vindoc. MSS. addunt negationem, *in tranquillitate non persistunt.* Recentiores edit. habent, *intranquillitate persistere nequeunt.*

ne stare potuisset, (1) semetipsum repulsus patitur, quia per naturæ suæ inquietudinem foras vagatur. Sic primus humani generis parens, quia Auctoris præcepto restitit, carnis protinus contumeliam sensit: et quia subesse conditori per obedientiam noluit, sub semetipso prostratus, et pacem corporis (2) protinus amisit. Bene ergo dicitur: « Quis restitit, ei et pacem habuit? » quia perversa mens unde se contra auctorem erigit, inde se in semetipsa confundit. Resistere autem Deo dicimur, cum repugnare eius dispositionibus conamur. Neque enim nostra infirmitas incommutabili eius sententiæ obviat, sed tamen quod explere non valet, tentat. Nam sæpe humana infirmitas occulte vim dispositionis agnoscit, et tamen hanc si mutare valeat appetit. Contraire satagit, sed ipso se gladio contradictionis frangit. Ordini interno renititur, sed suis victa conatibus, ligatur. Habere ergo pacem resistens non potest: quia dum superbiam confusio sequitur, quod stulte per culpam geritur, (3) hoc in agentis pœnam mirabiliter ordinatur. Sed vir sanctus virtute prophetici spiritus plenus, cum confusionem generaliter humanæ superbiæ conspicit, ad speciale malum protinus plebis Israëliticæ oculos mentis tendit, et quæ pœna elatos omnes maneat, ex unius gentis interitu ostendit. Nam repente subiungit, dicens:

---

1) Germ. Corb. Germ. Longip. Turon. Baioc. *a semetipso repulsus patitur.*

2) Bessar. deest *protinus.*

3] Primus Vindoc. et Corb. Germ. *hoc in agentis virtute mirabiliter ordinatur*; alter Vindoc. *hoc in agentis poena, vel ex iudicantis vindicta mutabiliter ordinatur.*

CAPUT VI.

Praedicitur verbi Dei praedicatio a Iudaeis ad gentes transferenda.

Qui transtulit montes, et nescierunt hi, quos subvertit in furore suo.

6. In scriptura sacra sæpe montium nomine, prædicantium altitudo signatur. De quibus per Psalmistam dicitur: « Suscipiant montes pacem populo tuo. » (1) Electi quippe prædicatores, æternæ patriæ non immerito montes vocantur: quia per vitæ suæ celsitudinem ima terrarum deserunt, et cælo propinqui fiunt. Sed montes veritas transtulit, cum prædicatores sanctos a Iudææ obduratione subtraxit. Unde recte (2) etiam per Psalmistam dicitur: « Transferentur montes in cor maris. (3) In cor enim maris montes translati sunt, cum prædicantes Apostoli a Iudææ perfidia repulsi, ad intellectum gentilium venerunt. Unde ipsi quoque in suis Actibus dicunt: « Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia repellitis illud, et indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes. » (4) Sed hanc eamdem translationem montium hi ipsi nescierunt, qui in Domini furore subversi sunt: quia cum de suis

1) Psal. 71. 3.
2) Bessar. *iterum* pro *etiam*: et mox *indignos iudicatis .... expuleru nt.*
3) Psal. 45. 3.
4) Act. 13. 46.

finibus Hebraei Apostolos pellerent, lucrum se fecisse arbitrati sunt, quod praedicationis lumen amiserunt. Exigentibus quippe meritis, iusta animadversione percussi, tanto intelligentiae errore caecati sunt, ut quod lucem perderent, hoc esse gaudium putarent. Sed repulsis Apostolis, per Romanum protinus principem Titum Iudæa destruitur, atque in cunctis gentibus sparsa dissipatur. Unde et translatis montibus recte subiungitur:

CAPUT VII.

Ac Iudaeorum dispersio

Qui commovet terram de loco suo, et columnae eius concutientur.

7 De loco quippe suo terra commota est, cum plebs Israëlitica de Iudææ finibus evulsa nimirum colla gentibus subdidit, quia subdi Auctori recusavit. Quæ scilicet terra columnas habuit, quia in sacerdotes et principes, legis doctores atque pharisæos, ruitura eius (1) pertinaciae structura surrexit. In ipsis namque litteræ ædificium tenuit, et tranquillitatis suæ tempore, sacrificiorum carnalium quasi superimpositae fabricae onera portavit. Sed translatis montibus, culumnae concussae sunt, quia subductis ab Iudaea Apostolis, nec ipsi vivere in illa permissi sunt, qui ab illa vitae

1) In vulgatis, *fabrica* pro *pertinaciae*, quod legitur in Vindoc. Turon. Norman. etc.

praedicatores expulerunt. Dignum quippe erat, ut terrenam patriam subacti perderent, cuius amore nequaquam veriti sunt coelestis patriae milites impugnare. Sed expulsis sanctis Doctoribus, Iudaea funditus (1) torpuit, et iusto iudicantis examine in erroris sui tenebris mentis oculos clausit. Unde et adhuc subditur:

CAPUT VIII.

Quod propter malitiam subditorum subtrahatur lux praedicationis, et claudat Deus ora sanctorum Doctorum.

Qui præcipit soli, et non oritur; et stellas claudit quasi sub signaculo.

8 Aliquando namque in sacro eloquio solis nomine, praedicatorum claritas designatur, sicut per Iohannem dicitur: « Factus est sol ut saccus cilicinus. [2] » In extremo quippe tempore sol quasi cilicinus saccus ostenditur: quia fulgens vita praedicantium, ante reproborum oculos assepera et despecta monstratur. Qui stellarum quoque claritate figurantur: quia dum recta peccatoribus praedicant, tenebras nostrae noctis illustrant. Unde et subtractis praedicatoribus, per Prophetam dicitur: « Prohibitae sunt (3) stellae

1) Sic restituimus ex MSS. pene omnibus, *corruit*, quod habent excusi.
2) Apoc. 6. 12.
3) Bessar. habet *stillae* hic et infra. Vide num. 17 adnotationem in hunc testimonium Hieremiae.

pluviarum. » (1) Quia vero sol per diem fulget, stellae obscuritatem noctis irradiant; et plerumque in sacro eloquio diei appellatione aeterna patria, noctis autem nomine, praesens vita signatur: praedicatores sancti ut sol nostris oculis fiunt, cum contemplationem nobis verae lucis aperiunt: et velut stellae in tenebris lucent, cum per activam vitam (2) profuturi nostris necessitatibus terrena disponunt. Quasi in die ut sol coruscant, cum ad contemplandam internae claritatis patriam, mentis nostrae aciem sublevant: et quasi stellae in nocte resplendent, quia et cum terrena agunt, offensurum iam iamque nostri operis pedem, exemplo suae rectitudinis dirigunt. Sed quia expulsis praedicatoribus, non fuit qui plebi Iudaicae in perfidiae suae nocte remanenti, vel claritatem contemplationis ostenderet, vel activæ vitae lumen aperiret; veritas quippe, quae hanc repulsa deseruit, subtracto prædicationis lumine, merito suæ pravitatis excæcavit; recte dicitur: « Qui præcipit soli, et non oritur: et stellas claudit quasi sub signaculo. » Oriri quippe ei solem noluit, a qua prædicantium animum divertit. Et quasi sub signaculo stellas clausit, qui dum praedicatores suos per silentium intra semetipsos retinuit, cæcis iniquorum (3) sensibus cœleste lumen abscondit.

9. Pensandum vero est, quia idcirco aliquid sub sigillo claudimus, ut hoc cum tempus congruit, ad medium pro-

---

1) Ierem. 3. 3.

2) Ex plur. variis lect. seu MSS. seu excusorum hanc elegimus quae est MSS. Corb. Germ. Gemet. German. nobilioremque sensum continet. Editi, *pro futuris necessitatibus nostris*. Bessar. *profuturis*. Mox *remanenti resplenderet*; *vel clar*.

3] Ed. *mentibus*, ubi Corb. Germ. Vindoc. Turon. Norman. habent *sensibus*, quos religiose sequimur.

feramus. Et sacro eloquio attestante didicimus, quod Iudaea, quae nunc deseritur, ad sinum fidei in fine colligatur. Hinc namque per Isaiam dicitur: *Si fuerit numerus filiorum Israël quasi arena maris, reliquiae salvæ fient.* (1) Hinc Paulus ait: *Denec plenitudo Gentium* (2) *introiret, et sic omnis Israël salvus fieret.* (3) Qui igitur prædicatores suos nunc Indææ oculis subtrahit, sed postmodum ostendit, quasi sub signaculo stellas clausit: ut absconsis prius, et post coruscantibus astrorum spiritalium radiis, (4) noctem suae perfidiae et nunc repulsa non videat, et tunc illuminata deprehendat. Hinc est, quod duo illi eximii praedicatores dilata morte subtracti sunt, ut ad praedicationis usum in fine revocentur. De quibus per Ioannem dicitur: *Hi sunt duae olivae, et duo candelabra in conspectu Domini terrae stantes.* (5) Quorum unum in Evangelio per semetipsam Veritas pollicetur, dicens: *Elias venturus est, et restituet omnia.* (6) Quasi ergo sub signaculo stellae clausae sunt, qui et nunc occultantur ne appareant, et post ut prodesse valeant, apparebunt. Sed tamen plebs Israëlitica, quae ubertim in fine colligetur, in ipsis sanctae Ecclesiae exordiis crudeliter obduratur. Nam praedicatores veritatis renuit, verba adiutorii sprevit. Quod tamen mira auctoris dispensatione agitur, ut nimirum praedicantium gloria, quae rece-

1) Isa. 10. 22.

2] Gemet *introierit.* In Utic. olim ita legebatur; nunc autem, *introiret.* Sic. legitur in Turon. et plurimis.

3) Rom. 11. 25. et 26.

4) Gemet. *nocte perfidiae suæ.*

5) Apoc. 11. 4.

6) Matth. 17. 11.

pta in uno populo latere poterat, in cunctis gentibus repulsa dilatetur. Unde et apte mox subditur:

CAPUT IX.

Quod cæli extensi sunt, quando dilatatum est Evangelium, et diffusa prædicatio in orbem terrarum.

Qui extendit cœlos solus.

10 Quid namque cœlorum nomine, nisi hæc eadem cœlestis prædicantium vita designatur? De quibus per Psalmistam dicitur: *Cœli enarrant gloriam Dei.* (1) Ipsi igitur cœli, ipsi sol esse memorantur: cœli scilicet, quia intercedendo protegunt; sol autem, quia prædicando vim luminis ostendunt. Commota igitur terra, cœli extensi sunt: quia cum Iudæa ad vim persecutionis infremuit, Apostolorum vitam Dominus in cunctarum gentium cognitionem dilatavit: (2) et dum illa per iudicium in mundum captiva dispergitur, isti ubique per gratiam in honorem tenduntur. Angusti quippe cœli fuerant, cum una plebs tot egregios prædicatores tenebat. Quis enim Gentilium Petrum nosset, si in solius Israëlitici populi prædicatione remaneret? Quis Pauli virtutes agnosceret, nisi hunc Iudæa ad nostram no-

1) Psal. 18. 1.

2) In Gemet. et Corb. Germ. deest, *dum*; legiturque: *Et illa per iudicium . . . dispergitur* etc. Abest, *captiva*.

titiam persequendo transmisisset? Ecce iam (1) qui flagris et contumeliis ab Israëlitica plebe repulsi sunt, per mundi fines honorantur. Solus ergo Dominus cœlos tetendit, qui secreti mira dispensatione consilii, prædicatores suos unde permisit in una gente opprimi, fecit in mundi cardines inde dilatari. Sed neque ipsa hæc præsenti dedita mundo Gentilitas, cum culpas eius Apostolorum lingua corripuit, verba vitæ libenter accepit. Nam protinus in elationem contradictionis intumuit, atque ad crudelitatem se persecutionis excitavit. Sed quæ prædicationis verbis contraire nititur, signorum citius admiratione temperatur. Unde et apte quoque in Auctoris laudem subiungitur:

CAPUT X.

Quod pauperes Christi, huius mundi potestates in miraculorum virtute calcaverunt.

Et graditur super fluctus maris.

11 Quid enim maris nomine, nisi in bonorum nece sæviens mundi huius amaritudo signatur? De quo et per Psalmistam dicitur: « Congregans quasi in utre aquas maris. (2) Aquas etenim maris quasi in utre Dominus congre-

1) Ita plerique MSS. vel *flagellis*. Ed cum Colbert. *qui plagis*. Bessar. item *plagis*.
2) Psal. 32. 7

gat, cum miro moderamine cuncta disponens, (1) in suis clausas cordibus carnalium minas frenat. Super fluctus ergo maris Dominus graditur: quia cum se procellae persecutionis erigunt, miraculorum eius obstupefactione franguntur. Qui enim tumores humanae vesaniae mitigat, quasi erectas in cumulo undas calcat. Nam cum morem suum Gentilitas destrui novae conversationis praedicatione conspiceret; cum mundi huius divites elationi suae contraire viderent facta pauperum; cum sapientes seculi adversari sibi imperitorum verba pensarent: in persecutionis protinus tempestatem tumuerunt. Sed qui verborum adversitate commoti, ad persecutionis procellas insiliunt, signorum, ut diximus, admiratione temperantur. Tot ergo in his fluctibus Dominus gressus posuit, quot superbis persecutoribus miracula ostendit. Unde bene rursum per Psalmistam dicitur: « Mirabiles elationes maris, mirabilis [2] in exclesis Dominus: » (3) quia contra electorum vitam ad persecutionis undas mundus se mirabiliter extulit, sed has supernorum conditor (4) sublevata virtute praedicantium mirabilius stravit: ministros etenim suos plus ostendit posse per miracula, (5) quam potestates terrenae tumuerant per iram. Quod bene etiam per Ieremiam Dominus exteriora narrans, interiora denuntians, dicit: « Posuit arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit;

1) In Lyran. et Utic. pro diversa lect. annotatur ad marginem, *in suis clausas ordinibus*

2) Vindoc. *mirabilis in altis.*

3) Psal. 92. 4.

4) Coc. et sequentes edit. *sub elevata.*

5) Antiquae edit. *quam potestates terrenas tumere.* Coc. et sequentes, *quam potestates terrenas quæ tumuerant.* Sequimur MSS.

et commovebuntur; et non poterunt, et intumescent fluctus eius, et non transibunt (1) illum. » (2) Arenam quippe Dominus mari terminum posuit, quia ad frangendam mundi gloriam abiectos et pauperes elegit. Cuius nimirum maris fluctus intumescunt: cum potestates sæculi, ad commotionem persecutionis exiliunt. Sed transire arenam nequeunt, quia despectorum miraculis et humilitate franguntur. Sed dum mare sævit, dum per insaniæ suæ fluctus erigitur, quia tamen virtutis intimæ ostensione calcatur, sancta Ecclesia proficit, atque ad statum sui ordinis per temporum incrementa consurgit. Unde et apte mox subditur:

CAPUT XI.

Quod fundata in fide Christi Ecclesia, in hyeme infidelitatis contra persecutorum procellas, primo martyres, deinde doctores effulserunt: quibus post laborum pressuras in interioribus Austri, id est, secreto cælestis patriæ sinu, præparata est ab æterno cum angelis sanctis hereditas.

Qui facit Arcturum et orionas, et hyadas, et interiora Austri.

1] Plerique MSS. *illud*: quod ad praeceptum commode referri potest. Retinuimus *illum* cum vulgatis et MSS. Corb. Germ. et ad terminum referimus. MS. Bessar. quoque *illud:* Paulo post *sermo veritatis assertiones vanas Hesiodi, Arati et Callimarci fabulas sequitur.*

2) Ierem. 5. 22.

12. Nequaquam sermo veritatis vanas Hesiodi, Arati et Callimachi fabulas sequitur, ut Arcturum nominans, extremam stellarum septem caudam ursæ suspicetur, et quasi orion gladium teneat, amator insanus. Hæc quippe astrorum nomina, a cultoribus sapientiæ carnalis inventa sunt: sed scriptura sacra idcirco eisdem vocabulis utitur, ut res quas insinuare appetit, notitia usitatæ appellationis exprimantur. Nam si astra quæ vellet, per ignota nobis nomina diceret; homo, pro quo hæc eadem scriptura facta est, nesciret proculdubio quid audiret. Sic igitur in sacro eloquio sapientes Dei sermonem trahunt a sapientibus sæculi, sicut in eo pro utilitate hominis vocem in se humanæ passionis ipse conditor hominum sumit Deus, ut videlicet dicat: « Pœnitet me fecisse hominem super terram:»(1)cum profecto constet, quia is qui cuncta prius quam veniant conspicit, nequaquam postquam aliquid fecerit, pœnitendo resipiscat. (2) Quid ergo mirum, si spiritales viri utuntur verbis carnalium, quando ipse ineffabilis et Creator omnium Spiritus, ut ad intellectum suum carnem pertrahat, in seipso carnis sermonem format? In scriptura igitur sacra dum nota astrorum nomina audimus, de quibus astris sermo moveatur, agnoscimus: cum vero quæ narrentur astra perpendimus , restat, ut ex eorum motibus ad spiritalis intelligentiæ arcana surgamus. Neque enim iuxta litteram mirum aliquid dicitur, quod Deus Arcturum, orionas, et hyadas fecit: de quo nimirum constat, quia omnino in mundo nihil sit, quod ipse non fecerit. Sed sanctus vir hæc fecisse Dominum dicit, per quæ signari proprie ea, quæ spiritaliter geruntur, intelligit.

12. Quid namque Arcturi nomine, qui in cæli axe con-

1) Genes. 6. 7. --- 2] Poenitere enim nascitur ex cognitione in nobis superveniente, unde male nos egisse deprehendimus quae prius bona vel in se vel secundum quid putabamus. Haec autem in Deo, cui omnia snut praesentia et nota, minime fieri potest.

stitutus, septem stellarum radiis fulget, nisi Ecclesia universalis exprimitur, quæ in Ioannis Apocalypsi per septem Ecclesias, septemque candelabra figuratur?(1) Quæ dum dona in se septiformis gratiæ spiritus continet, claritate summæ virtutis irradians, quasi ab axe veritatis lucet.

13 Pensandum quoque est, quod Arcturus semper versatur, et numquam mergitur: quia et sancta Ecclesia persecutiones iniquorum sine cessatione tolerat, sed tamen usque ad mundi terminum sine defectu perdurat. Sæpe namque eam reprobi, quia usque ad internecionem persecuti sunt, quasi hanc se funditus extinxisse crediderunt: sed eo multiplicius ad statum sui provectus rediit, quo inter manus persequentium moriendo laboravit. Arcturus ergo dum versatur, erigitur: quia tunc sancta Ecclesia valentius in veritate reficitur, cum ardentius pro veritate fatigatur.

14. Unde apte quoque post Arcturum protinus Orionas subdit. Oriones quippe in ipso pondere temporis hiemalis oriuntur, suoque ortu tempestates excitant, et maria terrasque perturbant. Quid igitur post Arcturum per Orionas, nisi Martyres designantur? Qui dum (2) sancta Ecclesia ad statum praedicationis erigitur, pondus persequentium molestiasque passuri, ad coeli faciem quasi in hieme venerunt. His etenim natis, mare terraque turbata est: quia dum Gentilitas mores suos destrui, apparente illorum fortitudine doluit, in eorum necem non solum iracundos ac turbidos, sed etiam placidos erexit. Ex Orionibus itaque hiems inhorruit: quia clarescente Sanctorum

---

1) Apoc. 1. 11. 20.

2) Coc. et seq. ed. *dum sanctam Eccl . . . . erigunt.* contra fidem MSS. In Corb. Germ. et uno Vindoc. legitur, *ad statum perfectionis vel praedicationis erigitur.* In cod. Bessar. *perfectionis.*

constantia, frigida mens infidelium, ad tempestatem se persecutionis excitavit. Orionas ergo coelum edidit, cum sancta Ecclesia Martyres misit. Qui dum loqui recta rudibus ausi sunt, omne pondus ex frigoris adversitate pertulerunt.

15. Bene autem protinus Hyadas subdit, quae iuvenescente verno ad coeli faciem prodeunt, et cum iam sol caloris sui vires exerit, ostenduntur. Illius quippe signi initiis inhaerent, quod sapientes seculi Taurum vocant, ex quo augeri sol incipit, atque ad extendenda diei spatia ferventior exurgit. Qui itaque post Orionas Hyadum nomine, nisi Doctores Sanctae Ecclesiae designantur? Qui subductis Martyribus, eo iam tempore ad mundi notitiam venerunt, quo fides clarius elucet, et repressa infidelitatis hieme, altius per corda fidelium sol veritatis calet. Qui remota tempestate persecutionis, (1) expletis noctibus longae infidelitatis, nunc sanctae Ecclesiae exorti sunt, cum ei iam per credulitatis vernum lucidior annus aperitur.

16. Nec immerito Doctores sancti Hyadum nuncupatione signantur. Graeco quippe eloquio ὑετός pluvia vocatur, et Hyades nomen a pluviis acceperunt, quia ortae procul dubio imbres ferunt. Bene ergo Hyadum appellatione expressi sunt, qui ad statum universalis Ecclesiae, quasi in coeli faciem deducti, super arentem terram humani pectoris, sanctae praedicationis imbres fuderunt. Si enim prædicationis sermo pluvia non esset, Moyses minime dixisset: « Expectetur sicut pluvia eloquium meum: » (2) nequaquam per

1) Ita fere omnes MSS. nostri, non ut legitur in edit. *expletis longis noctibus infidelitatis.* In solo Gemet. habetur, *expletis longis noctis infidelitatibus.* In Bessar. *longis noctibus.*

2] Deut. 32. 2.

Isaiam Veritas diceret: « Mandabo nubibus, ne pluant super eam imbrem: » (1) atque hoc, quod paulo ante protulimus: « Quamobrem prohibitae sunt (2) stellae pluviarum. » (3) Dum ergo Hyades cum pluviis veniunt, ad cœli spatia altioria sol ducitur: quia apparente Doctorum scientia, dum mens nostra imbre prædicationis infunditur, fidei calor augetur. Et perfusa terra ad fructum proficit, cum lumen aetheris ignescit: quia uberius frugem boni operis reddimus, dum per sacræ eruditionis flammam in corde clarius ardemus. Dumque per eos diebus singulis ma gis magisque scientia coelestis ostenditur, quasi interni nobis luminis vernum tempus aperitur: ut novus sol nostris mentibus rutilet, et eorum verbis nobis cognitus, se ipso quotidie clarior micet. (4) Urgente etenim mundi fine, superna scientia proficit, et largius cum tempore excrescit. Hinc namque per Danielem dicitur: « Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia.»(5) Hinc Iohanni in priori parte revelationis Angelus dicit: « Signa, quae locuta sunt septem tonitrua. » (6) Cui tamen in eiusdem revelationis termino praecipit, dicens: « Ne signaveris verba prophetiae libri huius.» (7) Pars quippe revelationis anterior signari praecipitur, terminus prohibetur: quia quidquid in sanctae Ecclesiae i-

1) Isa. 5. 6.

2) Non legitur *stellae*, sed *stillae*, tum Hebraico fonte, tum in vulgata translatione, aut in aliis sive versionibus, sive paraphrasibus. In Graeca autem interpretatione neutra vox occurrit. Manifestum tamen est Gregorium ita legisse.

3) Ierem. 3. 3.

4) Lyran. et Bigot. *Vergente*.

5] Dan. 12. 4.

6) Apoc. 10. 4.

7] Ibid. 22. 10.

nitiis latuit, finis quotidie ostendit. Nonnulli vero a Græca (1) littera quae Υ dicitur, Hyadas nuncupatas arbitrantur. Quod si ita est, significationis quam diximus, contrarium non est. Doctores enim his stellis non inconvenienter expressi sunt, quae a litteris nomen trahunt. Sed quamvis Hyades ab eiusdem litterae visione non discrepent, certum tamen est, quia (2) ὑετός imber dicitur, (3) et ortae pluvias apportant.

17. Vir igitur sanctus redemptionis nostræ ordinem contemplatus admiretur, atque admirans exclamet dicens: *Qui extendit cælos solus, et graditur super fluctus maris, qui facit Arcturum, et orionas, et Hyadas.* Extensis etenim cælis Dominus formavit Arcturum, quia in honorem deductis Apostolis, in cælesti conversatione fundavit Ecclesiam. Formato quoque Arcturo, fecit orionas, quia roborata fide universalis Ecclesiæ, contra procellas mundi edidit martyres. Editis quoque orionibus, protulit hyadas: quia convalescentibus contra adversa martyribus, ad infundendam ariditatem humanorum cordium, doctrinam contulit magistrorum. Isti itaque sunt astrorum spiritalium ordines, qui dum summis virtutibus eminent, semper ex supernis lucent.

18. Sed post ista quid restat, nisi ut sancta Ecclesia laboris sui fructum recipiens, ad videnda supernae patriae intima perveniat? Unde et apte, quia dixit: « Qui facit Arcturum, et orionas et hyadas: » protinus addidit: « Et interiora Austri. »

1] In edit. Gil. Vatic. et Guss. *quae ypsilon dicitur*. Exprimimus lectionem praecedentium quae est et MSS.

2) Bessar. hic et supra hyedos per *d*. Et hic legit *hyedos ab limbre*.

3) Ita meliores MSS. At editi, *eo quod exortae*.

19. Quid namque in hoc loco Austri nomine, nisi fervor sancti spiritus designatur? Quo dum repletus quisque fuerit, ad amorem patriæ spiritalis ignescit. Unde et sponsi voce in Canticorum Canticis dicitur: «Surge, Aquilo et veni Auster, perfla hortum meum, et(1) fluent aromata illius.»(2) Austro quippe veniente, Aquilo surgens recedit, cum adventu sancti Spiritus expulsus antiquus hostis, qui in torpore mentem constrinxerat, deserit. Atque hortum sponsi Auster perflat, ut aromata defluant: quia nimirum dum sanctam Ecclesiam donorum suorum virtutibus spiritus veritatis impleverit, ab ea longe lateque odores boni operis spargit. Interiora ergo Austri, sunt occulti illi angelorum ordines, et secretissimi patriæ cælestis sinus, quos implet calor Spiritus sancti. Illuc quippe sanctorum animæ, et nunc corporibus exutæ, et post corporibus restitutæ perveniunt; et (3) quasi astra in abditis occultantur. Ibi per diem quasi in meridiano tempore, ardentius solis ignis accenditur: quia Conditoris claritas, mortalitatis nostræ iam pressa caligine, manifestius videtur, et velut sphæræ radius ad spatia altiora se elevat, quia de semetipsa nos veritas subtilius illustrat. Ibi lumen intimæ contemplationis sine interveniente cernitur umbra mutabilitatis: ibi calor summi luminis sine ulla obscuritate corporis: ibi invisibiles angelorum chori quasi astra in abditis emicant, quem eo nunc ab hominibus videri nequeunt, quo flamma veri luminis altius perfunduntur. Valde itaque mirum est, quod missis Apostolis Dominus

1) MSS. Corb. Germ. et German. *fluant.*

2] Cant. 4. 16.

3) Ita vet. edit. cum Vindoc. Gemet. Lyran. Bigot. Utic. Longip. etc. quorum loco Coc. et al. edit. posuerunt, *quasi in Austri abditis.*

cælos tetendit; quod temperatis persecutionum tumoribus, maris fluctus gradiens repressit; quod solidata Ecclesia Arcturum statuit; quod roboratis contra adversa martyribus, orionas misit; quod repletis in tranquillitate doctoribus, hyadas præbuit: sed post hæc valde est admirabile, quod sinum nobis coelestis patriæ quasi interiora Austri præparavit.

20. Pulchrum est hoc omne, quod quasi in cæli facie de divina dispensatione cernitur, sed longe illud, et incomparabiliter pulchrius, ad quod invisibiliter pervenitur. Unde bene iterum sponsus in sponsæ suæ laudibus dicit: « Quam pulchra es amica mea, quam pulchra! oculi tui columbarum, absque eo, quod intrinsecus latet. » (1) Pulchram narrat, et pulchram replicat: quia alia est ei pulchritudo (2) morum, in qua nunc cernitur, atque alia pulchritudo præmiorum, in qua tunc per Conditoris sui speciem sublevabitur. Cuius membra, videlicet omnes electi, quia ad cuncta simpliciter incedunt, eius oculi columbarum vocantur: qui magna luce irradiant, quia et signorum miraculis coruscant. Sed quantum est omne hoc miraculum, quod videri potest, illud de internis miraculum est mirabilius, quod nunc videri non potest. De quo illic apte subditur: « Absque eo quod intrinsecus latet. » Magna quippe (3) gloria aperti operis, sed longe incomparabilis occultæ remunerationis. Quod ergo per beatum Iob astrorum nomine, hoc Salomonis vocibus oculorum appellatio-

1) Cant. 4. 1.
2) Bessar. *donorum*. Mox *irradiantur*.
3) Bessar. *est*.

ne signatur: et quod per Salomonem dicitur: « Absque eo quod intrinsecus latet; » hoc nobis beatus Iob intimat, cum Austri interiora commendat. Sed ecce vir sanctus exteriora (1) mirans, interiora considerans, aperta narrans, occulta penetrans, omne quod interius exteriusque agitur, dicere conatur: sed opera summae magnitudinis quando explicet lingua carnis? Unde et apte mox haec eadem opera melius (2) deficiendo comprehedit, dicens:

CAPUT XII.

Dei opera facundius obstupescendo quam loquendo laudamus.

Qui facit magna et inscrutabilia, et mirabilia, quorum non est numerus.

21 Divinae fortitudinis facta tunc verius explemus, cum haec nos explere non posse cognoscimus: tunc facundius loquimur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe Dei opera habet defectus noster, quam sufficienter exerat linguam suam; ut quae comprehendere idonee non valet, haec idonee mutus laudet. Unde bene per Psalmistam dicitur: « Laudate eum in potentatibus eius,

1] Sic. leg. cum MSS. Turon. Vindoc. Corb. Germ. omnibus Norman. ubi excusi, *nominans*.

2) MSS. Anglic. Norman. Corb. Germ. Vindoc. Bellov. etc. ita habent; et quidem melius quam, *definiendo*, quod legitur in editis.

laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. » (1) Ille quippe Dominum secundum multitudinem magnitudinis eius laudat, qui se succumbere in eius laudis expletione considerat. Dicat ergo: « Qui facit magna, et inscrutabilia, et mirabilia, quorum non est numerus: » videlicet magna virtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia multiplicitate. Divina ergo opera, quæ explere dicendo non potuit, facundius deficiendo definivit. Sed in consideratione rerum cur longe extra nos ducimur, qui hoc ipsum quoque, quod erga nos agitur, ignoramus? Unde et apte subiungitur:

CAPUT XIII.

Quod exigentibus peccatis, ita cæcum est genus humanum, ut saepe quod donum est gratiæ, iram putet: et quod ira est, gratiam æstimet.

Si venerit ad me, non videbo eum: et si abierit, non intelligam.

22 Seclusum quippe ab internis gaudiis genus humanum exigente culpa, mentis oculos perdidit: et quo meritorum suorum passibus graditur, nescit. Sæpe enim gratiæ est donum quod iram deputat, et sæpe divinæ districtionis ira est, quod gratiam putat. Nam plerumque gratiam æstimat dona virtutum: et tamen eisdem donis elatus corruit. Ple-

1) Ps.. 150. 2.

rumque velut iram metuit adversa tentationum: et tamen eisdem tentationibus pressus, ad virtutum custodiam cautior exurgit. Quis enim Deo se propinquare non aestimet, cum supernis excrescere se muneribus agnoscit; cum vel prophetiae donum, vel doctrinae magisterium percipit, vel ad exercendam curationis gratiam convalescit? Et tamen saepe mens dum de virtutis suae securitate resolvitur, insidiante adversario, inopinatae culpae telo perforatur: et inde a Deo in aeternum longe fit, unde ei ad tempus sine cautelae custodia propinquavit. Et quis se derelictum iam gratia divina non deputet, cum post experimentum munditiae (1) lacessiri se carnis tentationibus videt, inhonesta ad animum congeri, et ante cogitationis oculos nonnulla improba et immunda versari? Et tamen cum fatigant ista, nec superant, nequaquam per pollutionem trucidant, sed per humilitatem servant: ut infirmum se animus in tentatione deprehendens, totum se ad divinitatis adiutorium conferat, et sui fiduciam funditus amittat; sicque fit, ut inde alius Deo inhaereat, unde se a Deo profundius cecidisse suspirabat. Accessus igitur recessusque Dei, a mente nostra minime cognoscitur, quousque rerum alternantium finis ignoratur: quia et de tentatione incertum est, utrum probet, an trucidet: et de donis nequaquam deprehenditur utrum hic desertos (2)remunerent, an in via nutriant, ut ad

---

1) Bessar. *lacescere.* Mox *suspicabitur* pro *suspirabat.*

2) Nemo tam malus est, ut nihil in vita sua egerit boni. Deus vero qui iustus est, non potest sine praemio bona, vel parva, pravorum relinquere. Et quia praescit eos ad beatae aeternitatis gaudia non esse recipiendos post mortem, temporalibus bonis in praesenti vita remuneratur.

patriam perducant. Homo ergo ab internis gaudiis semel expulsus, clausas contra se ianuas secreti spiritalis aspiciat, atque ad semetipsum foras proiectus in carne gemat, et caecitatis suae damna considerans, dicat: « Si venerit ad me, non videbo eum: et si abierit, non intelligam. » Ac si aperte deploret, dicens: Postquam semel sponte oculos perdidi, quoniam quaesitae noctis caecitatem patior, nec ortum iam, nec occasum solis agnosco. Et tamen homo, qui infirmitatis poena premitur, et caecitatis suae caligine gravatur, ad supernae lucis iudicium properat, ut suorum actuum rationem reddat. Unde et mox subditur:

CAPUT XIV.

Quid sit respondere Deo.

Si repente interrogei, quis respondebit ei?

23 Repente Deus interrogat, cum nos ad districtionem sui examinis inopinatos vocat. Sed interrogationi illius respondere homo non sufficit: quia si remota tunc pietate discutitur, in illo examine etiam iustorum vita succumbit. Vel certe interrogat, cum duris nos percussionibus pulsat: ut cum mens nostra magna de se in tranquillitate aestimat, semetipsam veraciter qualis sit, in perturbatione deprehendat. Et plerumque quoniam percutitur, gemet: sed respondere non sufficit, quia et ipsa ei percussionis suae adversitas displicet: sed tamen semetipsum homo considerans, tacet, et divina iudicia discutere metuit, quia esse se pulverem agnoscit. Unde et per Paulum dicitur: « O homo, tu quis es qui respondeas Deo? » (1) Respondere Deo

1) Rom. 9. 20.

non posse convincitur, qui homo nominatur: quia per hoc quod de humo sumptus est, iudicia superna discutere dignus non est. Unde hic quoque apte subiungitur:

CAPUT XV.

Dei facta non discutienda, sed veneranda.

Vel quis ei dicere potest, cur ita facis?

24 Auctoris facta semper indiscussa veneranda sunt: quia iniusta nequaquam esse possunt. Rationem quippe de occulto eius (1) consilio quærere, nihil est aliud quam contra eius consilium superbire. Cum ergo factorum causa non reprehenditur, restat ut sub factis illius cum humilitate taceatur: quia nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret maiestatis. Qui ergo in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam considerans, (2) cur non videat, rationem videt. Unde et per Paulum quoque subsequenter adiungitur: « Numquid dicet figmentum ei, qui se finxit: Quare me fecisti sic? » (3) Quo enim se cernit figmentum divini operis, eo semetipsum redarguit, ne contra manum resultet operantis; quia qui benigne quod non erat fecit, quod est, iniuste non deserit. Ad semetipsam ergo in percussione mens redeat, et quod apprehendere non valet, non requirat: ne si divinae irae causa discutitur,

1) Lyran. Utic. Bigot. *iudicio.*

2) In cod. Bessar. *perpendit cur non videat rationem quam videt.*

3) Rom. 9. 20.

amplius discussa provocetur; et quam placare humilitas poterat, inextinguibiliter superbia accendat. Unde apte quoque de hac eadem ira protinus subditur:

CAPUT XVI.

Quomodo verum sit, quod nullus irae Dei resistat, cum patens sit, quod Moyses et multi alii restiterint.

Deus, cuius resistere iræ nemo potest, et sub quo curvantur qui portant orbem.

25 Mirum valde est, quod irae Dei nullum posse resistere dicitur, cum multos indignationi supernae animadversionis obviasse, eloquia divina testentur. An non irae Dei Moyses restitit, qui pro cadente populo erectus, ipsum supernae percussionis impetum mortis suae (1) oblatione restrinxit, dicens: « Dimitte illis hanc noxam: alioqui dele me de libro tuo, quem scripsisti? » (2) An non irae Dei Aaron (3) restitit, cum inter viventes ac mortuos thuribulum sumpsit, atque animadversionis ignem, incensi fumo temperavit? An non Phinees (4) iræ Dei restitit, qui luxuriantes cum alienigenis, in ipso coitu (5) trucidans, zelum suum divinæ indignationi obtulit, et furorem gladio placavit? An non

1] Longip. *obiectione restrinxit*. Germ. *restinxit*.

2] Exod. 32. 31. et 32.

3] Mum. 16, 47. 48. — 4] Num. 25. 11. — 5) Bessar. *trucidavit*.

iræ Dei David (1) restitit, qui angelo ferienti se offerens, placationis gratiam et ante tempus propositum exegit? An non Elias (2) irae Dei restitit, qui longo iam tempore terra arente, subductas de cælo pluvias verbo revocavit? Quomodo ergo divinæ iræ nullum posse resistere dicitur: cum multos sæpe restitisse exemplis (3) existentibus demonstratur? Sed si subtiliter et hæc beati Iob eloquia, et illorum facta pensamus: et verum cognoscimus, quia divinæ iræ non resistitur: et verum, quia multi sæpe restiterunt.

26. Omnes enim sancti, qui irae Dei obviant, ab ipso accipiunt ut contra impetum percussionis eius opponantur: atque, ut ita dixerim, cum ipso se erigunt contra ipsum, eosque divina vis sibi opponit secum: quia in eo quod (4) adversum saevientis iram foris obtinent, intus eos gratia irascentis fovet: et famulantes interius levat, quos quasi adversantes exterius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecantium, quam aspirat, et velut nolenti (5) imponitur, quod ab ipso ut fiat, imperatur. Moysi etenim dicit: « Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos; faciamque te in gentem magnam. » (6) Quid est servo dicere, « Dimitte me, » nisi deprecandi ausum praebere? Ac si aperte diceretur: Pensa, (7) quantum apud me valeas, et cognosce quia obtinere poteris quidquid pro populo exoras. Quod quia hac mente agitur, statim venia sub-

---

1) 2. Reg. 24 35 -- 2) 3. Reg. 18. 44. -- 3) In cod. Bessar. deest *existentibus*.

4- Gemet. *quod adversum se venientis*. Plur. *adversum se saevientis*.

5- Vindoc. Longip. Corb. Germ. et omnes Norman. sic legendum suadent, non, *opponitur*; quod habent excusi.

6- Exod. 32. 10.

7- Vindoc. Gemet. et alii Norman. *quanti*.

iuncta testatur. Cum vero superna indignatio sese, ut ita dixerim, medullitus movet, hanc (1) oppositio humana non retinet, nec se utiliter cuiuslibet deprecatio obiicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc est enim quod Moyses, qui reatum totius plebis apud Deum suis praecibus tersit, dumque se obicem obtulit, divinae iracundiae vim placavit; ad petram Horeb veniens, et pro aquae exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi, Domino irascente non potuit. (2)

27. Et sæpe hac de re affligitur, sæpe desiderio se excitante turbatur, et dispositæ ultionis iracundiam repellere a semetipso non valuit, qui hanc, volente Domino, et a populo amovit. Hinc David, (3) qui prostrata plebe postmodum angeli gladium prece compescuit, prius plorans et eiulans, nudis pedibus filium fugit: et quousque perpetrati facinoris ultionem ad plenum reciperet, iram Dei pro semetipso temperare nequaquam valuit. Hinc Elias, ut sicut homo parum aliquid quasi de divina animadversione sentiret; qui verbo cælos aperuit, ante indignationem mulieris territus per desertum fugit: et pro semetipso infirmatur in (4) formidine, qui furorem Dei placat aliis per interventionem. Iræ Dei igitur et resisti valet, quando ipse qui irascitur, opitulatur; et resisti omnino non valet, quando se et ad ulciscendum excitat, et ipse precem quæ ei funditur, non aspirat. Hinc ad Hieremiam dicitur: « Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumas pro eis laudem

1) Apud Gratianum legitur *hanc opinio vel oppositio humana.* -- 2) Num. 20. 1.
3) Edit. Barthol. et al. vet. *quia prost. rata* Gil[illegible] Vat. Gussanv. *qui prost. rata* Rectius Coc. cum MSS. *qui a prostrat[illegible]*
4) Bessar. *fortitudine.*

et orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris (1) eorum ad] me. » (2) Et rursum: « Si steterint Moyses et Samuël coram me, non est anima mea ad populum istum. » (3)

28 Qua in re quaeri utiliter potest, cur relictis tot antiquioribus patribus, ad effundendam precem Moyses et Samuel tantummodo praestantius elegantiusque nominantur? Quod tamen facile agnoscimus, si eius, quae diligere et inimicos praecipitur, caritatis merita pensamus.

29 Conditoris namque auribus illa maxime oratio commendatur, quae pro inimicis quoque intercedere nititur. Unde et per semetipsam Veritas dicit: « Orate pro persequentibus et calumniantibus vos. » (4) Et rursum: « Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus alterum. » (5) Cum vero patrum priorum facta sacro eloquio describente revolvimus, Moysen et Samuelem exorasse pro adversantibus invenimus. Unus quippe eorum saevientis populi persecutionem fugit, et tamen pro vita sui persecutoris intervenit: alter ex principatu populi deiectus, ipsis suis adversariis dicit: « Absit a me hoc peccatum in Domino, quo minus cessem orare pro vobis. » (6) Quid est ergo in difficultate deprecandi, Moysen et Samuelem deducere, nisi apertius indicare, quia eius iræ neque illi si astarent, obsisterent, qui idcirco pro amicis intervenire citius possent, quia apud hunc intercedere et pro inimicis

1) In Vindoc. deest, *ad me*.
2] Ier. 7. 16.
3- Ier. 15. 1.
4- Matth. 5. 44.
5- Mar. 11. 25.
6] 1. Reg. 12. 23.

solerent? Hinc ad eandem Iudæam dicitur: « Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. » (1) Et rursum: « Quid clamas ad me super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus. » (2) Vir igitur sanctus aspiciat, quia nullius interventu divina ira restringitur, cum implacabiliter excitatur, et dicat: « Deus, cuius resistere iræ nemo potest. » Quod bene et ad specialem intellectum ducimus, si eiusdem plebis Israëliticae damna pensamus, quam Redemptor per dispensationis suae mysterium ostensus snperbientem deseruit, atque ad cognitionis suae gratiam Gentes vocavit. Unde et apte mox subditur: « Sub quo curvantur qui portant orbem. »

30. Ipsi etenim orbem portant, qui curas præsentis sæculi tolerant. Tantorum quippe pondera unusquisque sustinere compellitur, quantis in hoc mundo principatur. Unde et (3) terræ princeps non incongrue Græco eloquio βασιλεὺς dicitur. Λαὸς enim populus interpretatur. Βασιλεὺς igitur βασις λαου vocatur, quod Latina videlicet lingua basis populi dicitur: quia videlicet ipse super se populum sustinet, qui motus illius, potestatis pondere fixus regit. Quo enim subiectorum suorum onera tolerat, eo quasi superpositam columnan basis portat. Beatus igitur Iob virtnte prophetici spritus plenus aspiciat quod Iudæa deseritur, atque ad divinitatis cultum gentium principes inclinantur, et dicat: « Deus, cuius resistere iræ nemo potest: sub quo curvantur, qui portant orbem. » Ac si aperte fateatur dicens: (4)

1) Ier. 30. 14.
2) Ibid. 15.
3] Vindoc. *et recte princeps.*
4) Vindoc. Lyran. et Bigot. *et subiectas . . . deseris, et erectas potestates etc.*

Et subiectos quondam districte deseris, et erectas potestates gentium misericorditer flectis.

31 Quamvis per hoc quod dicitur: « Sub quo curvantur qui portant orbem, » possint et angelicæ virtutes intelligi. Ipsi etenim orbem portant, qui regendi mundi curas administrant, Paulo attestante, qui ait: « Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis? » (1) Ait ergo: « Deus, cuius resistere iræ nemo potest ,sub quo curvantur qui portant orbem. » Ac si humilitatem omnis creaturæ conspiciat, et tremefactus dicat: Quis infirmorum hominum tuis nutibus obviat, cuius se (2) fortitudini et virtutes angelicæ inclinant? Vel certe quoniam cum curvamur, superiora non cernimus: erecti essent illi subtilissimi spiritus, si plene potentiam eius maiestatis attingerent. Sed qui orbem portant, sub Deo curvi sunt: quia divinitatis eius celsitudinem quamvis (3) sublevati videant, nec virtutes tamen angelicæ comprehendunt. Quam vir iustus præ infirmitate non penetrans, sed hanc utcumque (4) ex subiectis summorum spirituum ministeriis pensans, ad considerationem se propriam solicita humilitate recolligit,sibique coram se præ potestate supernae magnitudinis vilescit, dicens:

---

1) Heb. 1. 14.

2) Gemet. Turon. Colb. *cuius se formidini.* Ita quoque veteres edit. Barthol. Paris. et Basil. In Bessar. *formidinis.*

3) Editi. *sublevata.* At in MSS. omnibus, *sublevatae,* quod refertur ad virtutes angelicas.

4) Reg. Germ. Corb. Germ. *ex subiectissimornm spirituum ministeriis.*

CAPUT XVII.

De iudiciis Dei disputare non possunt, qui pondere corruptionis premuntur.

Quantus ergo ego sum, ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo?

32 Ac si aperte dicat: Si creatura illa hunc considerare non sufficit, quae carne non premitur; qua mente de eius ego iudiciis disputo, qui pondere corruptionis angustor? Sicut autem saepe ad nos verba Dei sunt iudicia illius, quae nostrorum actuum sententiam loquuntur: ita verba nostra ad Deum, sunt opera quae exhibemus. Sed cum Deo loqui verbis suis homo non valet, quia apud subtile eius iudicium, nullam de suis actibus fiduciam tenet. Unde et apte subditur:

CAPUT XVIII.

Quod ex iustitia non in nobis, sed in Domino gloriandum est.

Qui (1) si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.

---

1) Ita potiores MSS. Excusi habent. *etiamsi.*

33 Ut enim sæpe diximus, omnis humana iustitia iniustitia esse convincitur, si districte iudicetur. Prece ergo post iustitiam indiget, ut quae succumbere discussa poterat, ex sola iudicis pietate convalescat. Quae cum plene a perfectioribus habetur, haberi de illa quidpiam dicitur: quia mens humana et comprehensa vix peragit, et valde extrema sunt quae conprehendit. Dicat ergo: « Qui si habuero quidpiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. » Velut si apertius fateatur, dicens: Et si ad opus virtutis excrevero, ad vitam non meritis, sed ex venia convalesco. Preci itaque innitendum est, cum recta agimus: ut omne quod iuste vivimus, ex humilitate condiamus.

34 Sed plerumque ipsa nostra deprecatio tam multis tentationibus quatitur, ut pene a conspectu iudicis repulsa videatur. Et saepe hanc creator misericors (1) percipit: sed quia illibatam se ut vult (2) exerere non valet, super se iudicium reprobationis pavet. Unde et subditur:

---

1) Editi cumt aliquot MSS. *respicit;* magis placet cum Corb. Germ. Colb. Uno Reg. Vindoc. Longip. *percipit.*

2) Bellov. *exercere.*

CAPUT XIX.

Animi inter orandum alternantes motus.

Et cum invocantem me exaudierit, non credo quod exaudierit vocem meam.

35 Plerumque etenim mens divini amoris (1) igni accenditur, atque ad intuenda cælestia, at arcana sublevatur. Ad summa iam rapitur, et perfecto desiderio compuncta, ab infimis alienatur: sed repentina tentatione percussa, quæ intentione forti erecta in Deum fuerat, obortis cogitationibus transfixa curvatur; ita ut semetipsam discernere nequeat, atque inter vitia virtutesque deprehensa, ex qua parte sit valentior non agnoscat. Nam sæpe ad hoc usque perducitur, ut miretur quomodo tam summa conprehendit, quam cogitatio illicita polluit: et rursum quomodo illicitas cogitationes recipit, quam super se valide fervor spiritus rapit. Quos alternantes cogitationum motus in animo bene Psalmista intuens, ait: « Ascendunt usque ad cælos, et descendunt usque ad abyssos. » (2) Usque ad cælos quippe ascendimus, cum summa penetramus: sed ad abyssos usque descendimus, cum repente a cotemplationis culmine per turpia tentamenta deiicimur. Motus itaque animi dum inter vota et vitia alternant, nimirum sibi certitudinem exauditionis obnubilant. Recte ergo dicitur: « Et cum invocantem me exaudierit, non credo quod exaudierit vocem

1) Utic. Lyr. Bigot. *desiderio*.
2) Psal. 106. 26.

meam:» quia mens ex ipsa sua mutabilitate fit trepida; et per hoc quod nolens patitur, repulsam se abiectamque suspicatur.

36 Libet intueri, vir sanctus quanta se subtilitate diiudicat, ne quid in illo divina iudicia reprehendant. Infirmitatem namque suam intuens ait: « Quantus ergo sum ego qui respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo? »

37 De iustitiae suae meritis non confidens, sed ad solam se spem postulationis conferens, subdit: « Qui etiam si habuero quidpiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. » Sed de ipsa quoque postulatione pavidus adiungit: « Et cum invocantem me exaudierit, non credo quod exaudierit vocem meam. » Cur tanta circumspectione trepidat, cur tanta sollicitudine formidat, nisi quia terrorem iudicis in extrema districtione considerat, et vim discussionis illius non ferens, omne quod gerit, esse sibi insufficiens pensat? Unde et protinus subdit:

CAPUT XX.

Iudicii Dei severitas, maxime in eos, quos diu Dei patientia toleravit.

In turbine enim conteret me.

38 Peccator quisque in turbine atteritur, qui erectus in tranquillitate videbatur: quia quem diu superna longanimitas tolerat, extrema iudicii severitas necat: quae recte turbo dicitur, (1) quia in elementorum commotione re-

1] Ebroic. Lyr. Big. *quia in electorum.* Utic. hanc lectionem ad margi-

velatur, Psalmista attestante, quia ait: « Deus (1) manifestus veniet: Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit: et in circuitu eius tempestas valida. » (2) Unde et Propheta quoque alius dicit: « Dominus in tempestate et turbine viae eius. » (3) In quo nimirum turbine idcirco iustus nequaquam conteritur, quia semper hic sollicite metuit, ne conteratur. Perpendit namque adhuc in praesentis vitae itinere constitutus, humanis actibus exactor operum quam districtus appareat; qui quosdam tunc reatu culpae originalis adstrictos, etiam sine operibus damnat. Unde recte vir sanctus ex humani generis voce protinus adiungit:

CAPUT XXI.

Damnantur parvuli ex sola culpa originali.

Et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.

39. Nonnuli etenim prius a præsenti luce subtrahuntur, quam (4) ad proferenda bona malave merita activæ vitæ pêrve-

---

nem reiecit.

1) Ita MSS. Iu vulgatis *manifeste*.

2] Ps. 49. 3.

3) Nahum. 1. 3.

4) Bellov. Longip. Gemet. et alii Norman. *quam ad promerenda bona malave merita*. In MS. Colb. a Rainerio, uti verisimile est, qui ., singulos libros in capitula divisit, eisque summarias sententias praefixit, ad-

niant. Quos quia a culpa originis sacramenta salutis non liberant: et hic ex proprio nihil egerunt, et illuc ad tormenta perveniunt. Quibus unum vulnus est, (1) corruptibiliter nasci: aliud, carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto eis iustoque iudicio, etiam sine causa vulnera multiplicantur. Perpetua quippe tormenta percipiunt et qui nihil ex propria voluntate peccaverunt. Hinc namque scriptum est: « Non est mundus in conspectu eius nec unius diei infans super terram. » (2) Hinc per semetipsam Veritas dicit: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. » (3) Hinc Paulus ait: « Eramus natura filii irae, sicut et ceteri. » (4) Qui itaque nullum proprium adiungens, ex solo originis (5) reatu perimitur: quid iste in illo extremo examine, quantum ad humani sensus aestimationem, nisi sine causa vulneratur? Sed tamen sub divina districtione iustum est, ut propago mortalis, velut infructuosa arbor, et in ramis servet amaritudinem quam traxit ex radice. Ait ergo: « In turbine enim conteret me, (6) et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa. » Ac si aperte humani generis damna considerans, dicat: Districtus iudex qua eos animadversione trucidat, quos culpa propriæ actionis dam-

---

scriptum est; *Nota de occulto Dei iudicio, unde infantes mox nati absque opere trudantur in inferno.*

1) Longip. Gemet. et alii Norman. *corruptibilis nasci.* In Bessar. *corruptibiles.* Mox *occulto eius.*

2) Iob. 15. 14.

3) Iohan. 3. 5.

4) Ephes. 2. 3.

5] Lyran. Bigot. Utic. *reatu premitur.*

(6 Gemet. habet *et multiplicavit*; sicque semper infra.

nat, si et illos in æternum percutit, quos reatus arbitrii non addicit?

40. Quae nimirum dicta nec a beato Iob specialiter discrepare cognoscimus, si haec quam vere prolata sunt, indagamus. Semetipsum namque subtiliter pensans, atque in omni actione diiudicans, supernæ districtionis vim quanta sollicitudine pertimescat, insinuat, subdens: « In turbine enim conteret me. » Ac si aperte dicat: Idcirco hunc semper et in tranquillitate timeo, quia per flagella, qualis in turbine veniat, non ignoro. Quae flagella scilicet et metuens praevidit, et praevidens pertulit. Unde subiungit:« Et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa. » Ut enim sæpe iam diximus, nequaquam beatus Iob percussus est, ut in eo percussio vitium tergeret, sed ut meritum augeret. Vulneratum se itaque sine causa asserens, hoc de se foris loquitur, quod de illo Veritas in occulto testatur, dicens: « Commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra. » (1) Vir ergo sanctus superbe non dicit, quod veraciter dicit: nec per haec verba a rectitudine discrepat, per quae a iudice non discordat. Qui eorumdem protinus vulnerum continuationem exprimit, cum subiungit:

CAPUT XXII.

Intus et foris affligitur.

Non concedit quiescere spiritum meum, et implet me amaritudinibus.

1) Iob. 2. 3.

41 Sæpe iustis exercitium virtutis est, sola exterius adversa tolerare. Sed ut eorum vires certamen plenæ probationis erudiat, hos nonnumquam et foris tormenta lacerant, et intus tantamenta castigant. Unde vir sanctus impletum se amaritudinibus asserit: quia cum flagella exterius tolerat, illud est gravius quod de tentatione adversarii in intimis portat. Sed inter hæc mitigat vim doloris, considerata æquitas et potentia ferientis. Unde subiungit:

CAPUT XXIII.

Æquitas iudicii Dei.

Si fortitudo quaeritur, robustissimus est: si aequitas iudicii, nemo pro me audet testimonium dicere.

42 Ille quippe vitæ causas examinat, qui has per alienum testimonium non explorat: quia qui districtus quandoque ostenditur illator pœnæ, ipse diu tacitus extitit testis culpæ. Hinc etenim per prophetam dicitur: « Ego sum iudex et testis. » (1) Hinc rursum ait: « Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. » (2) Parturiens namque cum dolore eiicit, quod diu in abditis cum pondere portavit. Post longum ergo silentium, sicut parturiens, Dominus loquitur: quia quod apud se nunc tacitus tolerat, in ultione

1) Ier. 29 23.
2) Isai. 42. 14.

quandoque iudicii quasi cum dolore manifestat. Sed requirendum nobis est, iste vir iustus, si pro eo testimonium dicere quisquam præsumeret, numquid hunc a reatu liberaret? Et si huic alius testimonium non impendit, numquid ad proferendum pro se testimonium saltem ipse convalescit? Sequitur:

CAPUT XXIV.

Nemo se innocentem certo scit

Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.

43 Ac si aperte dicat: Quid de aliis loquar, qui ipse de me testimonium ferre non valeo? Sed (1) quia innocentiae tuae testificari non sufficis, numquid hoc ipsum, quia innocentiam habeas, scis? Subdit:

CAPUT XXV.

Quanta sit homini in sui cogitatione difficultas, et quod recta, quæ agimus, sciendo nescire debeamus.

1) In Cod. Bessar. delevit aliquid aliena manus ut scriberet partim in textu, et partim in margine. *Sed libet beatum Iob percunctari inter haec, eique dicere: O beatae vir quia.*

Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.

44. Plerumque si scimus bona quae agimus, ad elationem ducimur; si nescimus, minime servamus. Quis enim aut de virtutis suae conscientia non quantulumcumque superbiat? Aut quis rursum bonum in se custodiat, quod ignorat? sed contra utraque quid superest, nisi ut recta quae agimus, sciendo nesciamus? ut haec et recta aestimemus, et minima: quatenus et ad custodiam sensificet animum scientia rectitudinis, et in tumorem non elevet aestimatio minorationis. Sed sunt nonnulla, quae sciri a nobis facile nequeunt, etiam cum geruntur. Nam saepe recto studio contra delinquentium culpas accendimur: et cum ultra aequitatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustae districtionis aestimamus. Saepe officium praedicationis assumimus, ut per hoc fraternae utilitati serviamus: sed nisi placeamus cui loquimur, nequaquam libenter accipitur quod praedicamus. Cumque placere mens utiliter studet, ad amorem laudis propriae turpiter defluit; et quae a captivitate vitiorum alios curabat eruere, ipsa suis favoribus incipit capta servire. Quasi latrunculus quippe est appetitus laudis humanae, qui recto itinere gradientibus ex latere iungitur, ut ex occultis educto gladio gradientium vita trucidetur. Cumque propositae utilitatis intentio ad studia privata deducitur, horrendo modo unum idemque opus culpa peragit, quod virtus inchoavit. Saepe et ab ipsis exordiis aliud cogitatio expetit, aliud actio ostendit.

45. Sæpe se fidelem sibi nec ipsa cogitatio exhibet: quia aliud ante oculos mentis versat, et longe ad aliud ex

intentione festinat. Nam plerumque nonnulli terrena præmia appetunt, et iustitiam defendunt: seque innocentes æstimant, et esse defensores rectitudinis exultant. Quibus si spes nummi subtrahitur, a defensione protinus iustitiæ cessatur: et tamen defensores se iustitiæ cogitant, sibique se rectos asserunt, qui nequaquam rectitudinem, sed nummos quærunt. Quos contra bene per Moysen dicitur: « Iniuste, quod iustum est exequeris. » (1) Iuste quippe quod iustum est exequitur, qui ad defensionem iustitiæ, non virtutis æmulatione, sed amore præmii temporalis excitatur. Iniuste, quod iustum est exequitur, qui ipsam quam prætendit iustitiam venumdare minime veretur. Iuste ergo iustum exequi, est in assertionem iustitiæ eamdem ipsam iustitiam quærere. Sæpe recta agimus, et nequaquam præmia, nequaquam laudes ab hominibus expectamus: sed tamen mens in sui fiduciam erecta, his a quibus nihil expetit, placere contemnit, eorum iudicia despicit, seque male liberam per abrupta elationis rapit; et inde sub vitio peius obruitur, unde quasi devictis vitiis, nullis se appetitionibus subiacere gloriatur.

46 Sæpe dum nosmetipsos plus iusto discutimus, de ipso discretionis studio indiscretius erramus et mentis nostræ acies quo plus cernere nititur, obscuratur: quia et qui importune solis radios aspicit, tenebrescit: et inde nihil videre compellitur, unde videre amplius conatur. Quia igitur ab inquisitione nostra torpentes nos omnino nescimus: aut si subtili nos discussione requirimus, plerumque inter vitia virtutesque caligamus, recte dicitur: « Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. » Ac si aperte diceretur: Conditoris contra me iudicia qua temeritate redar-

1) Deut. 16. 20.

guo, qui ipsum me ex infirmitatis caligine ignoro? Unde bene per Prophetam dicitur: « Dedit abyssus vocem suam ab altitudine phantasiæ suæ. » (1) Abyssus quippe phantasiæ altitudinem portat, cum humanus animus immensa cogitatione (2) caliginosus, semetipsum etiam discutiendo non penetrat. Sed ab hac altitudine vocem dare est: quia dum se deprehendere non potest, cogitur in admirationem consurgere: ut eo perscrutari non audeat (3) quod super ipsum est: quo incomprehensibilitatem suam ipse cogitans, non valet invenire, quod est. Sed iustorum corda, quia ad perfectum se examinare nequeunt, ægre hoc exilium cæcitatis ferunt. Unde et subditur: « Et tædebit me vitæ mæ. » Tædet iustum vivere: quia et operando vitam non desinit quærere, et tamen eiusdem vitæ suæ meritum non valet invenire. Libram quippe examinis a sinu intimæ æquitatis trahit; et inde in se erga (4) effectum inventionis deficit, unde super se raptus ad vim inquisitionis excrescit. Sed est consolatio nostræ caliginis, reducta ad animum iusta et incomprehensibilis potentia conditoris: quæ et iniquos sine ultione non deserit, et rectorum iustitiam incomprehensibilitatis immensitate transcendit. Unde et apte subiungitur:

CAPUT XXVI.

Quod iudicium divinum, nec peccator, nec

---

1) Heb. 3. 10.

2) Omnes pene vet. MSS. et editi. *caligosus*, quod iam alibi notatum.

3) Lyr. et Bigot. *quod super seipsum est.* Ita quoque nunc legitur in Utic. Olim. deerat, *se.*

4) Bellovac. *affectum inventionis.* Germ. intentionis.

iustus effugiat, et quod quantalibet iustus simplicitate fuerit, ipsa divinae magnitudinis simplicitate superetur.

Unum est quod locutus sum, et innocentem et impium ipse consumit.

47 Innocens a creatore consumitur; quia quantalibet eius simplicitas fuerit, divinae magnitudinis (1) simplicitate devoratur. Quamvis enim simplicitatem studiose servemus, ex consideratione tamen intimae puritatis ostenditur, quod haec ipsa quam agimus, simplicitas non sit. Impius quoque a conditore consumitur, quia Deo cuncta mirabiliter ordinante, ipsi suis (2) versutiis eius impietas ligatur. Nam inde se suppliciis et nesciens implicat, unde se aliquid facere scienter exultat. Quia igitur omnipotens Deus et bonorum innocentiam (3) simplicitate superat, et malorum astutiam penetrans damnat, recte nunc dicitur: « Unum est quod locutus sum: et innocentem et impium ipse consumit. » Ac si aperte diceretur: Hoc apud me verbum cogitationis protulit, quia nec innocens, si districte discutior, innocens apparebo; nec impius, si apud me latere voluero, a superni examinis acumine (4) abscondor: quoniam distri-

1) In vet. edit. *simplicitate superatur.*

2) Vindoc. Corb. Germ. et Colb. a 1. manu, *ipsis suis virtutibus.* Bessar. *virtuti bus.*

3] Ita Bellovac. et omnes fere MSS. nostri. At editi, *simplicitatemque superat.*

4) Bessar. *non.*

ctus iudex cuncta comprehendens, occulta malitiae mirabiliter penetrat, et suis hanc inventionibus bene ordinans damnat. Vel certe et innocentem et impium ipse consumere dicitur: quia quamvis (1) in mentis vita divisi sunt, primae tamen culpae merito aeque ad carnis interitum pertrahuntur. Unde et per Salomonem dicitur: « Moritur doctus similiter ut indoctus. » (2) Et rursum: « Cuncta subiacent vanitati, et omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, et in terram pariter revertuntur. » (3) Sequitur:

CAPUT XXVI.

Quod cum sancti a pressuris liberari desiderant, Deus in eorum patientia et mortificatione delectatur.

Si flagellat, occidat semel, et non de pœnis innocentium rideat.

48 Quis hæc non per superbiam prolata crederet, nisi

1) Editi cum uno MS. Reg. *in meritis vitae*. Verius alter Reg. cum Corb. Colb. Gemet. Germ. aliis etiam faventibus, *in mentis vitae*. Quippe opponitur vita mentis morti carnis: memoratque Gregorius insontem et impium non ita morte carnis ut vita mentis a se invicem separari. Cod. Bessar *ita, quia quamvis aliter in meritis in mentis vita divisi sint*. Sed subsignando delevit *aliter* et *in mentis*. Mox *et indoctus*.

2) Eccl. 2. 16.

3) Eccl. 3. 20.

sententiam iudicis audiret, qui ait: « Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob? » (1) Restat ergo ut nullus auctoris verba reprehendere audeat, quæ constat quia iudex laudat. Sed tanto in intimis suis cautius subtiliusque rimanda (2) sunt, quanto durius foris sonant. Vir etenim sanctus humani generis damna considerans, unde et quo venerint pensans, quod homo, pollicente adversario, boni malique scientiam appetens scire, perdidit etiam semetipsum, ita ut veraciter dicat: « Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea: (3) »quod post expulsionis pœnam flagella quoque corruptionis sustinet, et adhuc ad carnis, vel certe ad mentis interitum etiam post tormentum tendit, ut recte dicat: « Et innocentem et impium ipse consumit: » Mediatoris contra hæc gratiam requirit dicens: « Si flagellat, occidat semel. » Nos enim quia et a Deo mente recessimus, et carne ad pulverem redimus, pœna duplæ mortis adstringimur. Sed venit ad nos qui pro nobis sola carne moreretur, qui simplam suam duplæ nostræ iungeret, et nos ab utraque morte liberaret. De qua per Paulum dicitur: « Quod autem mortuus est (4) peccato, mortuus est semel. » (5) Damna ergo vir sanctus nostræ corruptionis aspiciat, et unam, quæ duas nostras destruat, mortem Mediatoris quærat, atque hanc desiderans, dicat: « Si flagellat, occidat semel. »

49 Sed ecce quasi humilitati renititur, quod protinus subinfertur: « Et non de pœnis innocentum rideat. » Quod tamen valde humillimum sine difficultate cognoscimus, si hu-

1) Iob 2. 47. — 2) Vatic: *miranda*. Et paulo infra Maurina habet *unde quo venerit* — 3] Iob. 22.
4) Rom. 6. 10. — 5) Vatic: *pro peccato*.

mili hoc mente pensamus. Cunctis etenim liquet, quod omne desiderium pœna est, cum differtur: Salomone quoque attestante, qui ait: « Spes quæ differtur, affligit animam. » (1) Ridere autem Dei, est humanæ nolle afflictioni misereri. Unde per Salomonem rursum Dominus reprobis in culpa durantibus dicit: « Ego quoque in interitu vestro ridebo; » (2) id est, afflictioni vestrae nulla pietate compatiar. Ante Redemptoris igitur adventum, poenam suam electi omnes habuerunt: quia aestuante desiderio, incarnationis eius mysterium videre cupierunt; ipso attestante, qui ait: « Multi, dico vobis, iusti et prophetae voluerunt videre quae (3) videtis, et non viderunt. » (4) Poenae itaque innocentum, sunt desideria iustorum. Quousque ergo electorum suorum vota Dominus non compatiens distulit, quid aliud quam poenas innocentum risit? Itaque vir sanctus venturi Redemptoris dona considerans, et votorum suorum dilationem graviter tolerans, dicat: « Si flagellat, occidat semel, et non de poenis innocentum rideat. » Ac si aperte exoret, dicens: Quia vita nostra quotidie (5) flagello vindictae pro culpa atteritur, ille iam veniat, qui pro nobis semel sine culpa moriatur: ut de innocentum poenis Deus ultra non rideat, si ipse carne passibilis apparet, in cuius se desideriis mens nostra castigat.

50. Vel certe si risum Dei eius lætitiam appellat, de innocentum poenis ridere Dominus dicitur, quia quo a nobis ardentius quaeritur, eo de nobis suavius laetatur. Qua-

1] Prov. 13. 12.
2) Prov. 1. 26. — 3) Vatic: addit *vos*.
4) Luc. 10. 24.
5] Germ. Utic. et alii Norm. *flagello vindice*.

si quoddam quippe ei ex poena gaudium facimus, cum per sancta desideria pro eius nos amore castigamus. Hinc Psalmista ait: « Constituite diem solemnem in confrequentationibus, usque ad cornu altaris. »(1) Solemnem namque diem Domino in confrequentatione constituit, quisquis se assidue in eius desiderio affligit. Qui nimirum solemnitatis dies usque ad altaris cornu tendi praecipitur: quia tamdiu necesse est ut quisque se afficiat, quousque ad superni sacrificii altitudinem, id est ad aeterna gaudia, pertingat. Iustus igitur vir, quia impleri desiderium suum appetit, non differri, humiliter dicit: « Non de poenis innocentum rideat. » Ac si diceret: Vota nostra libenter accipiens, ultra non differat, sed ostendendo exhibeat eum, qui nos in sua expectatione castigat. Quia vero eum specialiter beatus Iob occidi semel petivit, qui carnis solius mortem in mundi pro nobis fine toleravit, protinus aperit, qui ipsum quoque ordinem eius passionis adiungit, dicens:

CAPUT XXVIII

Christi caro impio diabolo tradita.

Terra data est in manus impii, vultum iudicum (2) eius operit.

51 Quid namque terrae nomine, nisi caro exprimitur? Qui appellatione impii, nisi diabolus designatur? Huius im-

1) Ps. 117. 27. — 2) Vatic. *iudicium.*

pii manus fuerunt hi, qui in Redemptoris nostri morte grassati sunt. Terra itaque data est in manus impii, quia antiquus hostis Redemptoris mentem corrumpere per se tentando non valuit: sed eius carnem per suos satellites ad triduum permissus extinxit, et (1) dispensationi supernae pietatis nesciens, ex hac ipsa permissione, servivit. Tribus etenim Redemptorem nostrum tentationibus pulsans, (2) cor Dei temerare non valuit. Sed cum Iudae mentem ad mortem carnis eius excitavit, cumque ei cohortem, atque a Pontificibus et Pharisaeis ministros tradidit, nimirum iste impius manus ad terram tetendit. Huius terrae iudices, sacerdotes et principes, Pilatus atque illusores milites fuerunt. Iste itaque impius vultum iudicum eius operuit: quia corda persequentium, ne auctorem suum cognoscerent, malitiae nubilo velavit. Unde per Paulum dicitur: « Usque in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen est (3) super cor eorum. » (4) Qui rursus ait: « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. » (5) Vultus ergo iudicum opertus extitit: quia mens persequentium eum quem carne tenere potuit, Deum nec per miracula agnovit. Quia vero antiquus hostis cum iniquis omnibus una persona est; sic plerumque Scriptura sacra de iniquorum capite, id est diabolo loquitur, ut repente ad e-

1) Ita Gemet. Longip. et alii. Vet. edit. ut recentiores habent: *et dispensationem . . . nesciens* etc. In Bessar. quoque *dispensationem.* Mox *temptare*, quae ratio scribendi apud veteres fortasse *temerare* invexit.

2] Vindoc. Norman. Corb. Germ. *cor Dei tentare non valuit.* Lyr, et Utic. hanc diversam lect. habent in marg. *corde temerare non valuit.* Gemet. *corde temerari.* etc.

3) Editi cum uno Reg. *est positum.*

4] 2. Cor. 3. 15.

5) 1. Cor. 2. 8.

ius corpus, id est ad sequaces illius derivetur. Potest ergo nomine impii, infidelis ac persecutor populus designari, cui et hoc congruit omnino, quod subditur.

CAPUT XXIX.

Nihil magis impium, quam persona quae velut formatur ex unione diaboli cum iniquis.

Quod si non ille est, quis ergo est?

52 Ac si aperte diceretur: Quis umquam impius esse putandus est, (1) si ille populus, qui ipsam pietatem persequutus est, impius non est? Sed considerata vir sanctus Iudaicæ plebis perfidia, ad semetipsum mentis oculos revocat: dolet quod videre nequeat, quem amat: mærore efficitur, quia ex præsenti mundo ante subtrahitur, quam salus mundi reveletur. Unde et subditur:

CAPUT XXX.

Quod antiqui patres fuerint quasi portatores pomorum, praenunciantes Christum, et odorem Evangelii futuris gentibus porrigentes.

---

1) Bessar. *si non ille populus, qui ipsam pietatem persecutus impie est?* Paulo post deest *tantummodo*.

Dies mei velociores fuernt cursore: fugerunt, et non viderunt bonum.

53 Cursoris quippe officium est secutura nuntiare. Omnes igitur electi, qui ante adventum Redemptoris orti sunt, quia hunc (1) aut vivendo tantummodo, aut etiam loquendo nuntiarunt, quasi in mundo quidam cursores fuerunt. Sed quia ante praestolatum (2) redemptionis tempus se subtrahi praevident, transire se cursore velocius dolent; diesque suos esse breves ingemiscunt, quia usque ad videndam Redemptoris lucem minime tenduntur. Unde apte dicitur: « Fugerunt, et non viderunt bonum. » Omnia quæ creata sunt, bona sunt, Moyse attestante, qui ait: « Vidit Deus cuncta quae fecerat, (3) et ecce bona valde. » (4) Sed hoc solum bonum principaliter bonum est, per quod haec omnia bona sunt, quae bona non principaliter exsistunt. De quo bono Veritas per Evangelium dicit: « Nemo bonus (5) nisi solus Deus. »(6) Quia igitur antiquorum patrum prius dies finiti sunt, quam mundo Deus in carne monstraretur, recte(7) de eisdem diebus dicitur: « Fugerunt, et non viderunt bonum. » Ac si aperte diceretur: Ante expectatum tempus elapsi sunt, quia ad Redemptoris praesentiam pervenire nequiverunt. Unde adhuc subditur:

1) Ita Turon. Longip. Norman. omnes, etc. Vindoc. mendose, *aut videndo*. Editi vero excepto vet. Paris. *aut audiendo*.

2) Vatic. *Redemptoris*.

3) Utic. Lyr. Big. *et erant valde bona*. — 4) Genes. 1. 31.

5) Vindoc. *nisi unus Deus*. Ita etiam plerique Norman. Utic. utramque lect. exhibet. — 6) Luc. 18. 19.

7) Vatic. addit *nunc*.

CAPUT XXXI.

Quem expectando odorati sunt, eius nos visu et fructu satiamur.

Pertransierunt quasi naves poma portantes.

54 Hi qui poma deferentes maria transmeant, ipsi quidem fructuum odore perfruuntur, sed eorundem fructuum aliis cibos ferunt. Quid igitur antiqui patres, nisi naves poma portantes extiterunt? Qui divinæ incarnationis mysterium prophetantes, ipsi quidem spei odore potiti sunt, sed nobis fructum de eiusdem spei perfectione detulerunt. Quod enim illi expectando odorati sunt, hoc nos cernendo et percipiendo satiamur. Unde et Redemptor (1) isdem discipulis dicit: « Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis. » (2) Quorum videlicet dies comparantur navibus, quia decurrunt; et recte poma portantibus, quia electos omnes, quos ante Redemptoris praesentiam gestaverunt, per prophetiae valuerunt spiritum expectatione refovere, non autem manifesta exhibitione reficere. Vel certe, quia naves cum poma portant, haec paleis admiscent, ut ad terras illaesa perducant, recte patrum praecedentium dies describuntur navibus poma portantibus similes, quia antiquorum dicta, in eo quod mysteria spiritalis vitae denuntiant, per interfusam haec historiae stipulam servant,

1) Mendose, ut putamus, in aliis editis legitur: *unde et Redemptor iisdem* vel *hisdem discipulis dicit.* In MSS. pro *iisdem* legitur *idem* vel *isdem.*

2) Iohan. 4. 38.

et opertum nobis fructum Spiritus deferunt, cum carnalia loquuntur. Saepe namque dum quaedam narrant propria, ad divinitatis elevantur arcana. Qui crebro etiam cum altitudinem divinitatis aspiciunt, ad incarnationis eius mysterium repente funduntur. Unde adhuc apte subiungitur:

CAPUT XXXII.

Velut aquilæ a summis ad ima descendunt, Christi carne pascendi.

Sicut aquila volans ad escam.

55 Moris quippe est aquilæ, ut irreverberata acie radios solis aspiciat: sed cum refectionis indigentia urgetur, eandem oculorum aciem, quam radiis solis infixerat, ad respectum cadaveris inclinat: et quamvis ad alta evolet, pro sumendis tamen carnibus terram petit. Sic videlicet, sic antiqui patres fuerunt, qui inquantum humanitatis infirmitas admittebat, Creatoris lucem erecta mente contemplati sunt: sed incarnandum hunc in mundi fine præscientes, quasi a solis radiis ad terram oculos deflexerunt. Et quasi de summis ad ima veniunt, dum hunc Deum supra omnia, et hominem (1) intra omnia agnoscunt. Quem pro humano genere dum passurum moriturumque conspiciunt, (2) qua scilicet

1] Coc. atque ex eo seq. *infra omnia*, corrupte; hic *intra* vel *inter omnia* idem significat ac in numero, in censu creaturarum.

2) Bessar. *qua scil. morte semetipsos reficiant* (*n* suprascripto) *qui se formari ad vitam noverunt.* Mox *libet expectari.*

morte semetipsos refici, atque reformari ad vitam noverunt, quasi more aquilæ post contemplatos solis radios, in cadavere escam quærunt. Libet spectare aquilam solis radios intuentem, quae ait: « Deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis. (1) Sed (2) ab alto volatu celsitudinis ad terras veniat, escam cadaveris inferius inquirat. Paulo post etenim subdit, dicens: « Disciplina pacis nostræ super eum, et livore eius sanati sumus. » (3) Et rursum: « Et homo est, et quis (4) cognoscet eum? » (5) Sublevata ergo in divinitate mens iusti, cum dispensationis gratiam ex eius carne considerat, quasi a summis repente ut aquila ad escam volat. Sed ecce ille Israëliticus populus immenso dudum prophetiæ spiritu infusus, eiusdem prophetiae dona perdidit, atque in ea fide, quam prævidendo nunciaverat, non permansit: et a se Redemptoris praesentiam negando repulit, quam cunctis se sequentibus praenuntiando declaravit. Unde et apte protinus per compassionem ad eorum quoque duritiam sermo convertitur, atque ab eis quomodo prophetiae gratia subtrahatur, indicatur. Nam subditur:

CAPUT XXXIII.

Iudæorum perfidia et reprobatio.

Cum dixero: Nequaquam ita loquar; commuto faciem meam, et dolore torqueor.

1] Isai. 9. 6.
2- Corb. Germ. Vindoc. Turon. *Sed allato volatu.*
3- Isai. 35. 5.
4- Gemet. et plerique, *cognovit eum.*
5- Ier. 17. 9.

56 Plebs quippe Iudaica loqui ut prius noluit, quae eum quem praedixerat, negavit. Sed commutata facie, torquetur dolore, quia dum interni sui hominis aspectum, quo agnosci a conditore potuerat, foeditate perfidiae polluit, a praesentibus malis incipiens, sub aeterna ultione se damnavit. Quasi enim commutata facie, ab auctore non cognoscitur, quae perdita bonae conscientiae fide reprobatur. Sed nimirum restat, ut suppliciorum dolor torqueat, quam (1) suus non cognoscens Conditor ignorat. Quia igitur haec sub Redemptoris nostri significatione transcurrimus, nunc moraliter discutiendo replicemus.

Sensus moralis: Quibus bonis homo peccando spoliatus, quibus malis obnoxius

Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, et non viderunt bonum.

57 Sicut sæpe iam diximus, sic primus homo conditus fuit, ut per augmenta temporum tendi posset eius vita tantummodo, non evolvi. Sed quia sponte ad culpam decidit; quo attigit vetitum, pertulit decursum, quem nunc homo praesentis vitae desiderio oppressus, indesinenter et tolerat et optat. Ne enim finiatur, vivere appetit: sed per augmenta vitae quotidie ad finem tendit. (2) Nec deprehendit

1- Bellov. et Gemet. *quam suos non cognoscens*. Lyr. et Bigot, *quam suam non cognoscens*. Utic. *quam suus* et *quam suam non cognoscens*.
2- Editi cum uno MS. Colb. *nec deprehendi valet;* lectio nostra est MSS. Norm. Corb. Germ. Reg. Bessar. *Nec deprehendi valet de temporum incrementis quam nulla sint*. Mox *transacta fuerint*.

valde temporum incrementa quam nulla sint, nisi cum repente transacta (1) fiunt, quae venientia longa videbantur.

58. Vir igitur sanctus statum suae conditionis aspiciat, et ex humani generis voce damna decursus ingemiscat, dicens: *Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, et non viderunt bonum.* Ac si aperte dicat: Ad hoc homo conditus fuit, ut bonum, quod Deus est, videre potuisset: sed qui stare ad lucem noluit, fugiendo oculos amisit: quia quo per culpam coepit ad ima decurrere, (2) eo caecitatem pertulit, ne intimum lumen videret. De quibus adhuc diebus apte subiungitur: *Pertransierunt quasi naves poma portantes.* Naves cum poma portant, fructus terrae videlicet per fluctus ferunt. Terra vero hominis paradisus extitit, quae hunc inconcussum tenere potuit, si per innocentiam stare voluisset. Sed quia ad mutabilitatis undas per culpam cecidit, ad praesentis vitae maria post terram venit. Poma etiam terrae huius fuerunt mandati sermo, concessa possibilitas operis, naturae indita intelligentia conditoris. Sed haec poma quæ edere in terra renuimus, per maria portamus: quia concessa bona tot munerum inconcussi custodire in paradiso noluimus, et servare nunc in tentationibus conamur. Tendentes ad terminum, aura vitae praesentis impellimur, mutabilitatis nostrae fluctu fatigamur. Sed quia per crucis mysterium ad ingenita naturae bona restringimur, quasi per lignum poma portamus. Quod tamen intelligi et aliter potest. Naves etenim cum poma portant, sua-

1. Ita Turon. Vindoc. Bellovac. Corb. Germ. et omnes Norm. ubi in editis, *transacta finiuntur.*

2. Gemet. et Turon. *eo se cæcitate perculit.*

vitatem odoris habent, sed (1) gravitatem ponderis non habent. Et humanum genus a paradisi gaudiis expulsum, vim contemplationis (2) perdidit, robur conditae fortitudinis amisit: cumque ad superna repetenda se erigit, fragrat quidem odore memoriae, sed digne non exerit pondus vitae. Pomorum ergo odoribus repletur, et tamen huc illucque leviter mentis nostrae navis impellitur: quia et paradisi celsitudinem cum (3) odoris recordatione meminimus, et importunos tentationum fluctus ex carne toleramus. Unde et apte subiungitur:

Sicut aquila volans ad escam.

59 Aquila etenim alto valde volatu suspenditur, et adnisu praepeti ad aethera libratur; sed per appetitum ventris terras expetit, seseque a sublimibus repente deorsum fundit. Sic sic humanum genus in parente primo ad ima de sublimibus corruit, quod nimirum conditionis suae dignitas in rationis celsitudine quasi in aëris libertate suspenderat: sed quia contra praeceptum cibum vetitum contigit, per ventris concupiscentiam ad terras venit: et quasi post volatum carnibus pascitur, quia illa libera contemplationis inspiracula perdidit, et deorsum corporeis voluptatibus laetatur. Sicut ergo aquila volans ad escam, dies nostri velo-

---

1- Gemet. *sed gravedinem operis non habent.* Bellov. *sed gravedinem ponderis.* Corb. Germ. et Reg. *gravitudinem.* Et cod. Bessar. *gravitudinem.*

2- Turon. *non perdidit, sed robur* etc. corrupte.

3- Turon. Corb. Germ. Reg. Gem. *cum ardoris recordatione,* quos sequuntur edit. Coc. superiores.

citer transeunt: quia quo ima petimus, eo subsistere in vita prohibemur.

60. Sed cum haec ante mentis oculos continua cogitatione revolvimus, duris taciti quaestionibus urgemur, cur omnipotens Deus condidit quem periturum esse praescivit? cur is, qui summe potens et summe bonus est, nequaquam voluit hominem talem facere, qui perire non posset? Cum vero haec tacita mens interrogat, pavet, ne ipso interrogationis ausu in superbiam erumpat: seque humiliter comprimit, (1) et cogitationes suas restringit. Sed eo gravius affligitur, quo inter mala quae sustinet, etiam de conditionis suae abscondito intellectu cruciatur. Unde hic quoque apte subiungitur:

Cum dixero: Nequaquam ita loquar; commuto faciem meam, et dolore torqueor.

61. Nequaquam quippe nos ita debere loqui dicimus, cum nostrae infirmitatis modum ex inquisitione transeuntes, nosmetipsos pavore reprehendimus, et supernae reverentiae consideratione refrenamus. In qua refrenatione scilicet mentis nostrae facies commutatur: quia quae prius non capiens audenter summa requirebat, infirmitatem suam postmodum agnoscens, venerari inchoat quod ignorat. Sed in ipsa commutatione dolor est: quia valde affligitur, quoniam primae culpae merito ad intelligenda ea, quae de (1) ipsa sunt caecatur. Quae patitur, iusta esse considerat. Pavet, ne in dolore per licentiam locutionis excedat. Ori silentium indicit, sed excitatus dolor eo ipso, quo restringitur, augetur. Dicat ergo:

1) Turon. Longip. Norman. *et cogitationis suae verba restringit.*

2) Lyr. Bigot. Utic. *ea quae de seipsa sunt.*

Cum dixero: Nequaquam ita loquar; commuto faciem meam, et dolore torqueor:

62 Quia tunc gravius plerumque affligimur, cum quasi per consolationis studium, afflictionis nostrae nobis conamur mala levigare. Sed quisquis iam subtiliter parentis primi damnatione propagata, humani generis damna considerat, superest ut his adiungere propria metuat. Unde vir sanctus postquam communia intulit, repente specialia subiungit, dicens:

CAPUT XXXIV.

Quantum timere debeat, qui scienter peccat: cum Iob tantis virtutum testimoniis approbatus, sua opera vereatur, et quod fraus tribus modis committatur.

Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti.

63 Quae beatus Iob opera exercuit, sacrae huius historiae textus ostendit. Holocaustis quippe multiplicibus auctorem placare studuit: quia iuxta filiorum numerum, ut scriptum est, consurgens diluculo, offerebat holocausta per singulos; eosque non sulum ab immundis actibus, sed a prava quoque cogitatione mundabat. De quo, Scriptura teste, perhibetur: « Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei,

et benedixerint Deo in cordibus suis. » (1) Affectum ergo compassionis exercuit; quia ipse de se amicorum quaestionibus exactus, dicit: « Flebam quondam super eum qui afflictus erat. » (2) Ministerium pietatis impendit, qui ait: « Oculus fui caeco, et pes claudo. » (3) Castitatis munditiam in corde custodivit, qui obtestando se aperit, dicens: « Si deceptum est cor meum super mulierem. » (4) Humilitatis Culmen medullitus tenuit, qui dicit: « Si contempsi iudicium subire cum servo meo et ancilla mea, cum disceptarent adversum me. » (5) Baneficia largitatis impendit, qui ait: « Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea. » (6) Et rursum: « Si non benedixerunt mihi latera eius, et de velleribus ovium mearum calefactus est. » (7) Gratiam hospitalitatis exhibuit, qui dicit: « Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. » (8) Et inter haec ad virtutum (9) cumulum per excellentiorem viam caritatis, et inimicos dilexit, qui ait: « Si gavisus sum ad ruinam eius qui me oderat. » (10) Et rursum: « Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius. (11) Quid ergo (12)

1) Iob. 1. 5.
2] Iob. 30. 25.
3) Iob. 29. 15.
4) Iob. 31. 9.
5) Ibidem. 13.
6) Ibid. 17.
7) Ibidem. 20.
8) Ibidem. 32.
9) Vtrc. et alii Norman. *culmen;* non Corb. Germ.
10) Ibid. 29.
11) Ibid. 30.
12) Turon. Corb. Col. *vir sanctus* etc. *quae ergo* Norman etc.

vir sanctus sua opera verebatur, qui illa semper exhibuit, ex quibus placari Deus erga iniquitates solet? Quid ergo est quod mira opera faciens, haec ipsa etiam veretur pavens, cum dicit: « Verebar omnia opera mea? » nisi quod in sancti viri actibus verbisque colligimus, ut si placere Deo veraciter cupimus, postquam perversa subegimus, ipsa in nobis etiam bene gesta timeamus.

64 Duo quippe sunt, quae in bonis operibus necesse est ut studiose formidentur, desidia videlicet, et fraus. Unde et per Prophetam apud vetustam translationem dicitur: « Maledictus omnis, qui facit opus Dei fraudulenter et desidiose. » (1) Sed sciendum magnopere est, quia desidia per torporem nascitur, fraus per privatam dilectionem. Illam namque minor Dei amor exaggerat, hanc autem male mentem possidens proprius amor creat. Fraudem quippe in Dei opere perpetrat, quisquis semetipsum inordinate diligens, per hoc quod recte egerit, ad remunerationis transitoria bona festinat. Sciendum quoque est, quod tribus modis fraus ipsa committitur: quia per hanc procul dubio aut tacita cordis humani gratia, aut favoris aura, aut res quaelibet exterior desideratur. Quo contra recte de iusto per Prophetam dicitur: (2) « Beatus qui excutit manus suas ab omni munere. » (3) Quia enim non solum fraus in acceptione pecuniae est, munus procul dubio unum non est. Tres vero sunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude festinatur. Munus namque a corde, est (4) captata gra-

1) Ier. 48. 10.
2) In Utic. Lyr. Reg. Corb. Germ. omittitur. *beatus*.
3) Hom. 4. in Evang. n. 4.
4) Utic. Lyr. Big. Corb. Germ. *est capta gratia*; quod legitur in veteribus editionibus.

tia a cogitatione. Munus ab ore, est gloria per favorem. Munus ex manu, est praemium per dationem. Sed iustus quisque ab omni munere manus excutit: quia in eo quod recte agit, nec ab humano corde inanem gloriam, nec ab ore laudem, nec a manu recipere dationem quaerit. Solus ergo in Dei opere fraudem non facit, qui cum ad studia bonae actionis invigilat, nec ad corporalis rei praemia, nec ad laudis verba, nec ad humani iudicii gratiam anhelat. Ipsa igitur bona nostra, quia insidiantis culpae evadere gladium nequeunt , nisi sollicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc recte dicitur: « Verebar omnia opera mea. » Ac si humili confessione diceretur: Quae aperte egerim, video: sed quid in his latenter pertulerim, ignoro. Saepe enim bona nostra latrocinanti (1) fraude depereunt; quia rectis nostris se actibus concupiscentiae terrenae subiungunt.

65 Saepe desidia interveniente deficiunt: quia a fervore quo coepta sunt, frigescente amore (2) tabefiunt. Quia ergo culpae subreptio vel in ipso virtutis actu vix vincitur, quid ad securitatem superest, nisi ut studiose semper et in virtute timeatur?

66 Sed post haec valde scrupulosum cordi se obiicit, quo subiungit: « Sciens quod non parceres delinquenti. » Si enim delinquenti non parcitur, quis ab aeterna morte eripitur, cum a delicto mundus nemo reperitur? An poenitenti parcit, et delinquenti non parcit? Quia cum delicta plangimus, nequaquam iam delinquentes sumus. Sed quid, quod Petrus cum negat respicitur, et Redemptoris negati

1) Turon. *saepe etenim nonnulla bona* etc.
2) Bessar. *tepefiunt*, longe melius.

respectu, ad lacrymas vocatur? Quid, quod Paulus cum Redemptoris nomen in terra conaretur extinguere, eius verba de cœlo meruit audire? Sed tamen culpa in utroque punita est: quia et de Petro, teste Evangelio, scriptum est: (1) « Recordatus Petrus verbi Iesu, egressus foras, flevit amare: » (2) et de Paulo haec eadem, quae hunc vocavit, Veritas dicit: « Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati. » (3) Delinquenti ergo Dominus nequaquam parcit, quia delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se poenitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans, percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur: quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic David audire post confessionem meruit: « Dominus transtulit peccatum tuum » (4) Et tamen multis post cruciatibus afflictus ac fugiens, reatum culpae quam perpetraverat, exolvit. Sic nos salutis unda a culpa primi parentis absolvimur: sed tamen reatum eiusdem culpae diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus. Bene ergo dicitur: « Sciens quod non parceres delinquenti; » quia delicta nostra sive per nos, sive per semetipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, (5) quas in eis in perpetuum non vult (6) videre. Sed saepe mens dum plus iusto trepidat, dum pavore quatitur, dum sinistris suspicionibus urgetur, taedet

1) Sic Vindoc. et Gemet. etc. ubi editi, *recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat, et egressus etc.*

2] Luc. 22. 61.

3] Act. 9. 16.

4) 2. Reg. 22. 13. De Poenit. dist. 1. cap. *Si peccatum.*

5) Scilicet vel in hac vita per dolores et tribulationes quotidianas, vel in futura Purgatorii flammis.

6] Ita Bellov. Vindoc. Corb. Longip. Norman. omnes Editi vero *non vult vindicare.*

hanc vivere, quae se ad vitam vel per labores ambigit pervenire. Unde et subsequenter adiungitur:

CAPUT XXXV.

Quod sancti viri ita incerti sunt, ut confidant, ita confidunt ut tamen ex securitate non torpeant.

Si autem et sic impius sum, quare frustra laboravi.

67 Si enim remota pietate discutimur, opus nostrum pœna dignum est, quod remunerari præmiis præstolamur. Vir igitur sanctus sub occulto iudicio trepidans, dicit: « Si autem et sic impius sum, quare frustra laboravi? »(1) Non quo hunc laborasse pœnitet ; sed quo incertus esse de præmisi et inter labores dolet. Sciendum vero est, quod viri sancti ita incerti sunt, ut confidant; atque ita confidunt, ut tamen ex securitate non torpeant. Quia ergo plerumque mens, (2) et impensa rectis actibus trepidat, restat, ut postquam bonum opus agitur, lacrymæ (3) deprecationis exquirantur, quatenus

1) Sic restituimus ex MSS. Turon. Gemet. aliisque Norman. cum prius legeretur, *non quod hunc laborasse poenitet: sed quod incertus esset de præmiis, et inter labores dolet.*

2) Turon. *et inter pietatis actus trepidat.*

3) In Vulgatis, *expiationis.* Rectius MSS. Germ. Longip. Norm. *deprecationis*, ex quo corrupte in Corb. Germ. *desperationis*. Hoc habet etiam cod. Bessar.

ad æterna præmia meritum recti operis subvehat humilitas postulationis.

68. Sed tamen sciendum est, quia mundos nos ad perfectum reddere, vel vita, vel lacrymæ non valent, quousque nos mortalitas nostræ corruptionis tenet. Unde et apte subiungitur:

CAPUT XXXVI.

Quod quantalibet munditia sancti fulgeant, tamen ex hoc corpore, quod corrumpitur, in quo sunt, abominabiles se iudicant, et concupiscentiarum sordibus, sine quibus non sunt, immundos se reputant.

Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimae manus meae: tamen sordibus intinges me, et abominabuntur me vestimenta mea.

69. Aquæ enim nivis, sunt lamenta humilitatis. Quæ profecto humilitas, quia ante districti iudicis oculos ceteris virtutibus præeminet, quasi per magni meriti colorem candet. Sunt namque nonnulli qui lamenta habent, sed humilitatem non habent: quia afflictiplangunt, sed tamen in ipsis fletibus vel contra proximorum vitam superbiunt, vel contra ordinationem Conditoris eriguntur.

70. Hi nimirum aquas habent, (1) sed nivis aquas

1) In Bessar. desunt ea verba *sed nivis aquas non habent.*

non habent: et mundi esse nequeunt, quia humilitatis fletibus minime lavantur. Aquis autem nivis a culpa se laverat, qui confidenter dicebat: « Cor contritum, et humiliatum Deus non spernit. » (1) Qui enim lamentis affliguntur, sed murmurando rebelles sunt, mentem quidem conterunt, sed humiliari contemnunt. Quamvis aquæ nivis intelligi et aliter possunt. Aqua enim fontis et fluminis ex terra oritur, aqua vero nivis ex aëre proruit. Et sunt plerique, qui per orationum lamenta se cruciant, sed tamen totis lamentorum laboribus ad sola terrena desideria exudant: compunguntur in precibus, sed felicitatis transitoriæ gaudia exquirunt. Hos itaque nivis aqua non abluit: quia eorum fletus ab imis venit. Quasi enim ex terræ aqua perfusi sunt, qui pro terrenis bonis in precibus compunguntur. Qui vero idcirco plorant, quoniam præmia superna desiderant, aqua nivis hos diluit, quia cœlestis compunctio infundit. Nam cum perennem patriam per lamenta appetunt, eiusque accensi desideriis plangunt, a summis accipiunt unde mundentur. Per manus autem quid aliud, quam opera designantur? Unde quibusdam per Prophetam dicitur: « Manus vestræ sanguine plenæ sunt: » (2) id (3) est, opera crudelitate.

71. Notandum vero, quod vir sanctus non ait: *Fulserint mundissimae manus meae*; sed, *velut mundissimae manus*: quia quousque pœna corruptionis adstringimur, quamlibet rectis operibus (4) insudemus, veram munditiam nequaquam appre-

---

1) Psal. 50. 19.
2] Isa. 1. 15.
3) Coc. et seq. edit. *opere crudelitatis*, renitentibus MSS. Norman. et aliis ubi optimo sensu legitur, *id est opera crudelitate*, subaudi, *plena sunt*.
4) Removimus, hinc, *infundemus*, suadentibus MSS.

hendimus, sed imitamur. Unde et apte subiungitur: *Tamen sordibus intinges me.* Deus nos sordibus intingere dicitur, intinctos sordibus demonstrare: quia quanto ad illum verius per bona opera surgimus, tanto subtilius vitæ nostrae sordes agnoscimus, quibus ab eius munditia discordamus. Ait ergo: *Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimae manus meae; tamen sordibus intinges me.* (1) Ac si apertius dicat: Quamvis lamentis supernae cumpunctionis infundar, quamvis per studia rectae operationis exercear, in tua tamen munditia video quia mundus non sum. Intentam quippe Deo animam ipsa adhuc corruptibilis caro diverberat, eiusque amoris pulchritudinem obscœnis et illicitis cogitationum motibus fœdat.

72 Unde et subditur. « Et abominabuntur me vestimenta mea. » Quid enim vestimenti nomine, nisi hoc terrenum corpus exprimitur, quo induta anima tegitur, ne (2) in subtilitatis suæ substantiae nuda videatur? Hinc etenim Salomon ait: « Omni tempore sint vestimenta tua candida; » (3) id est, membra corporis a sordidis actibus munda. Hinc Isaias ait: « Vestimentum mixtum sanguine, erit in combustionem. » (4) Sanguine (5) quippe vestimentum miscere, est desideriis carnalibus corpus inquinare. Quibus nimirum se pollui Psalmista formidaverat, cum dicebat: « Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meae. » (6)

1) Bessar. *Ac si aperte dicat. q. l. comp. exercear, in tua tamen etc.* Mox *subtilitatis suae substantia.*

2) Ita Corb. Germ. Turon. Vindocet potiores MSS. Vulgati vero, *subtilitatis suae substantia.*

3) Eccl. 9. 8.

4) Isai. 9. 5.

5) Bessar. *Sanguine . . . . vestimento,* et deest *corpus.*

6) Psal. 50. 16.

Hinc voce angeli ad Ioannem dicitur: « Habes pauca nomina in Sardis, quae non inquinaverunt vestimenta sua. » (1) More autem sacri eloquii, vestimenta nostra nos abominari referuntur, quia abominabiles reddunt: sicut per Petrum quoque de Iuda dicitur: « Hic possedit agrum de mercede iniquitatis. » (2) Neque enim emptum pretio sanguinis agrum Iudas possidere figuli potuit, qui relatis triginta argenteis, traditionis crimen criminosiori in se protinus morte multavit: sed possedit, dictum est, (3) possidere fecit. Ita hoc loco: « Abominabuntur me vestimenta mea, » (4) dicitur: abominabilem facient; quia nimirum dum contra mentem membra superbiunt; dum sancti desiderii studia tentationum suarum tumultibus interrumpunt, in ipso suo certamine posita anima agnoscit, quantum adhuc a divinitates despicitur, quæ correptionem suam plene appetens transire, sed non valens, (5) fœdo pulvere cogitationis inquinatur. Hanc vestimentorum abominationem senserat, qui dicebat: « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. » (6) Hæc etiam vestimenta, in quibus perfecte placere non poterat, quandoque melius resumenda, deponere festine cu-

1) Apoc. 3. 4. — 3] Act. 1. 18.

2) Plerique cum Gemet. et aliis Norm. *possideri fecit*, Utic utramque lect. habet.

3) MSS. Norm. *dicitur, ac sit dicatur, abominabilem etc.*

4) Bessar. *Corruptionem.*

5) Sic. Turon. Gemet. etc. ubi vet. ed. habent *foede pulvere*, Coc. et seq. *foedo pulvere.*

6) Rom. 7. 23.

piebat, dicens: « Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius? » (1) Dicat ergo vir iustus: « Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimae manus meae; tamen sordibus intinges me, et abominabuntur me vestimenta mea: » quia quantumlibet ad summa, ex compunctione contemplationis ascenderit, quantumlibet in opere se per exercitium laboris accinxerit, indignum tamen adhuc aliquid de corpore mortis sentit, et abominabilem se esse considerat in multis, quae (2) de pondere corruptionis portat.

73 Cui hoc quoque fit gravius, quod sæpe neque hoc intelligit, (3) unde delinquit. Flagella suscipit, sed districto iudici quid in se maius, quidve minus displiceat, non agnoscit. Unde et subditur:

CAPUT XXXVII

Quod grave tormentum sit in cordibus electorum, quod sensum sui reprehensoris non intelligunt.

Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in iudicio ex aequo possit audiri.

1- Rom. 7. 24.
2- Bessar. *quod pondere corruptionis premitur, portat.*
3- Bessar. *unde delinquens flagella suscepit.*

74 Dum cum quolibet in iudicio ex æquo contendimus, et quid contra nos dicatur, agnoscimus; et in his, quæ dicimus, audimur; et quo obiecta patenter apprehendimus, eo audenter ad proposita rospondemus. Quia ergo invisibilis iudex quæ facimus videt, quasi audit quæ dicimus: sed quia id, quod ei displicet, nequaquam plene cognoscimus, quasi quid ipse dicit ignoramus. Vir igitur sanctus vestimentorum suorum abominationem considerans, eo amplius timet, quo audiri ex aequo in iudicio non valet: quia quousque corruptionis suae pondere premitur, hoc in poena sua gravius tolerat, quod et sensum sui reprehensoris ignorat. Ac si aperte dicat: In hoc ex aequo non audior, quia et patent cuncta quae facio, et tamen ipse nescio per quanta reprehendor. Sequitur:

CAPUT XXXVIII.

Arguere Deum quid sit.

Non est qui utrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus.

75 Durum sonat, ut quaeratur qui Deum arguat: sed durum non erit, si recurrat ad memoriam, quod ipse per alium Prophetam dicit. Per Isaiam quippe admonet, dicens: « Quiescite agere perverse, discite bene facere, quaerite iudicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam: et venite, et arguite me, dicit Dominus. » (1) Ei

1) Isai. 1. 16. 17. et 18.

namque quem arguimus, rationis auctoritate contraimus. Et quid est, quod Dominus agere sancta nos admonens, adiungit: « Venite, et arguite me? » nisi quod aperte insinuat, quantam bonis actibus fiduciam praestat. Ac si patenter dicat: Recta agite, et animadversionis meae motibus non iam per deprecationis gemitum, sed per fiduciam auctoritatis obviate. Hinc etenim Iohannes dicit: « Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. » (1) Hinc, est quod Moyses, quia placet serviens, auditur tacens, cum silenti dicitur: « Quid clamas ad me? » (2) Hinc est quod irascentem retinet, cum audit: « Dimitte me, ut irascatur furor meus contra populum istum. » (3) Hinc est quod arguentem Dominus non habuisse se queritur, cum per Prophetam dicitur: « Quaesivi virum, qui interponeret sepem , et staret oppositus contra me, ne dissiparem eam, et non inveni. » (4) Hinc est quod graviter Isaias deplorat , dicens: « Omnes nos cecidimus quasi solium, et iniquitates nostrae quasi ventus abstulerunt nos: non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat et teneat te. » (5)

76. Sed possunt recti quilibet per acceptae (6) innocentiae meritum aliquando praesentis motibus animadversionis obviare: non autem valent virtute propria ab huma-

1) 1. Ioh. 3. 21.
2] Exod. 14. 15.
3) Exod. 32. 10,
4) Ezec. 22. 30.
5) Isai. 64. 6. et 7.
6) Ex MSS. Turon. Bellov. Longip. Vindoc. Anglic. Norman. et Gilotio teste, Parisiensibus, sic restituimus, emendavimusque edit. pene omnes ubi legitur, *poenitentiae,* contra Gregorii mentem.

no genere supplicia secuturae mortis expellere. Vir igitur sanctus humanum genus consideret quo defluxit, aeternae mortis damna conspiciat, cui nimirum constat, quia nequaquam iustitia humana contradicat: videat quam perverse homo delinquerit, videat quam districte Conditor contra hominem irascatur, et Mediatorem Dei et hominis, Deum et hominem requirat.

77. Quem quia longe post venturum considerat, deplorans dicat: « Non est qui utrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus. » Redemptor quippe humani generis, Mediator Dei et hominis per carnem factus, quia iustus in hominibus solus apparuit, et tamen ad poenam culpae, etiam sine culpa pervenit, et hominem arguit ne delinqueret, et Deo obstitit ne feriret: exempla innocentiae praebuit, poenam malitiae suscepit. Patiendo ergo utrumque arguit, quia et culpam hominis, (1) iustitiam aspirando, corripuit, et iram iudicis moriendo temperavit: atque in utrisque manum posuit, quia et exempla hominibus, quae imitarentur, praebuit, et Deo in se opera, quibus erga homines placaretur, ostendit. Nullus quippe ante hunc extitit, qui sic [2] pro alienis reatibus intercederet, ut (3) proprios non haberet. Æternae igitur morti tanto quis in aliis obviare non poterat, quanto hunc reatus de propriis adstringebat. Venit itaque novus homo ad homines, contradictor ad culpam, amicus ad pœnam: mira monstravit,

1) Ita Gemet. et alii Norm. Anglic. ac plerique. In editis legitur; *per iustitiam*. Bessar. *per iustitiam . . . ut propria*.

2) Ebroic. Lyr. Bigot. Utic. Corb. Germ. *pro alienis erratibus*.

3) Bellovac. Corb. Germ. Gemet. ac ceteri Norm. *ut propria non haberet*.

crudelia pertulit. Manum ergo suam in ambobus posuit: quia unde reum recta docuit, inde iratum iudicem placavit. Qui hoc quoque ipsis suis miraculis mirabilius praebuit, quia corda delinquentium mansuetudine potius, quam terrore correxit. Unde et subditur:

CAPUT XXXIX

Mansuetudine potius quam terrore nos correxit.

Auferat a me virgam suam, et pavor eius non me terreat.

78 Per Legem quippe virgam Deus tenuerat, cum dicebat: Si quis haec vel illa fecerit, morte moriatur. Sed incarnatus virgam abstulit, quia vias vitae per mansuetudinem ostendit. Unde ei per Psalmistam dicitur: « Intende, prospere procede, et regna: propter veritatem et mansuetudinem et iustitiam. » (1) Timeri quippe quasi Deus noluit, sed quasi pater ut amaretur inspiravit. Quod liquido Paulus dicit: « Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater. » (2) Unde hic quoque apte subiungitur:

1) Psal. 44. 5.
2) Rom. 8. 15.

CAPUT XL.

Timosa peccato nos sucitare non valuit.

Loquar, et non timebo eum. (1)

79 Vir enim sanctus, quia humani generis Redemptorem venire mitem conspicit, non metum ad dominum, sed affectum ad patrem sumit: et timorem despicit, quia per adoptionis gratiam ad amorem surgit. Hinc Iohannes ait: « Timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem. » (2) Hinc Zacharias dicit: « Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi. » (3) A peccati igitur morte timor nos suscitare non valuit, sed ad statum vitae aspirata mansuetudinis gratia erexit. Quod bene Elisaeo Sunamitis filium suscitante signatur: (4) qui cum baculo puerum mittens, extincto filio vitam minime reddidit; per semetipsum vero veniens, seque super mortuum sternens, atque ad eius membra se colligens, huc illucque deambulans, et in ore mortui septies aspirans, hunc ad redivivam lucem protinus per ministerium compassionis animavit. Auctor quippe humani generis Deus, quasi mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo miseratus aspexit. Et quiae per Moysen terrorem Legis

---

1) Subiiciunt hic excusi, *neque enim possum metuens respondere*; quae omittuntur in MSS. Corb. Germ. Reg. Bellov. Norman. et potioribus. Extant in Colb. Extant etiam in cod. Bessar. Et quidem non displicerent adiuncta illa verba quae in repetitione versiculi infine ponntur.

2) 1. Ioh. 4. 18.

3) Luc. 1. 74, — 4.) Reg. 4. 30. 34.

protulit, quasi per puerum virgam misit. Sed puer cum baculo mortuum suscitare non valuit: quia Paulo attestante: « Nihil ad perfectum adduxit Lex. » (1) Ipse autem per semetipsum veniens, et super cadaver se humiliter sternens, ad exaequanda sibi mortui membra se collegit: « Quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. » (2) Huc illucque deambulat: quia et Judaeam iuxta, et longe positas Gentes vocat. Super mortuum septies (3) inspirat: quia per apertionem divini muneris, gratiae septiformis spiritum in peccati morte iacentibus (4) tribuit. Moxque vivens erigitur: quia is, quem terroris virga suscitare non potuit, per amoris spiritum puer ad vitam rediit. Dicat itaque ex sua, dicat ex voce humani generis: « Auferat a me virgam suam, et pavor eius non me terreat: loquar, et non timebo eum. » Ubi et apte subiungitur:

CAPUT XLI.

Timor digna Deo pro eis donis obsequia non dedit.

Neque enim possum metuens respondere.

1) Hebr. 7. 19.
2) Philip. 2. 6. et 7.
3) Sic leg. in Corb. Germ. Reg. Colb. Germ. Vindoc. et in vet. edit. Coc. aliis sequentibus mutavit *inspirat* in *osciat* et mox, *tribuit*, in *aspirat*, ubi loco verborum illorum *per apertiorem*, legitur in Turon. et Longip. per *aspirationem*. In uno Vindoc. est utraque lectio, *aspirat* et *tribuit*.
4) Bessar. *aspirat*.

80 Respondere quippe cuilibet dicimur, cum factis illius digna opera repensamus. Deo ergo respondere, est donis eius præcedentibus, nostra obsequia reddere. Unde et psalmi quidam, in quibus sancta operatio imitanda proponitur, ad respondendum scripti prænotantur. Rectum itaque Deus hominem condidit, eumque ad perversa defluentem, cum longanimitate toleravit. Quotidie culpam aspicit, et tamen vivendi spatia non citius abscindit: dona largitur benignitate sua, et erga malos utitur (1) patientia sua. Respondere homo tot beneficiis debet: sed tamen respondere metuens, non valet: quia humani generis conditorem qui adhuc serviliter formidat, proculdubio non amat. Nam tunc solum Deo vera obsequia reddimus, cum eum propter amoris fiduciam non timemus; cum nos ad bona opera, affectus, non metus dirigit, cum malum nostræ menti iam non placet, etiam si licet. Nam qui a perversitatis opere ex timore restringitur, perversa libenter ageret, si liceret. Nequaquam ergo veraciter rectus est, qui adhuc a pravitatis desiderio liber non est. Bene itaque dicitur. « Neque enim possum metuens respondere: » quia vera obsequia Deo non reddimus, si ex timore mandatis illius, et non potius ex amore servimus. Sed (2) cum menti nostræ eius dulcedinis amor accenditur, omne desiderium præsentis vitæ levigatur, in tædium dilectio vertitur, atque hanc cum mœrore mens tolerat, cui victa prius reprobo amore serviebat. Unde et apte subditur:

1) In Bessar. deest *patientia sua* Male.

2] Ebroic. Utic. Lyran. Bigot. *sed cum mens nostra eius dulcedinis amore accenditur, omni desiderio praesentis vitae levigatur.*

CAPUT DECIMUM BEATI IOB.

ÆDet animam meam vitae meae, dimittam adversum me eloquium meum. Loquar in amaritudine animae meae, dicam Deo: Noli me condemnare. Indica mihi, cur me ita iudices? Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris me, et opprimas me, opus manuum tuarum, et consilium impiorum adiuves? Numquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, et tu videbis? Numquid sicut dies hominis dies tui et anni tui sicut humana sunt tempora, ut quaeras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris? Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit eruere. Manus tuae fecerunt me, et plasmaverunt me totum in circuitu et sic repente praecipitas me? Memento quaeso, quod sicut lutum feceris me et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? Pelle et carnibus vestisti me, ossibus et nervis compegisti me. Vitam et misericordiam tribuisti mihi et visitatio tua custodivit spiritum meum. Licet haec celes in corde tuo tamen scio quia universorum memineris. Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi , cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris? Et si impius fuero , vae mihi est: et si iustus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria. Et propter superbiam, quasi leaenam capies me, reversusque mirabiliter me crucias. Instauras testes tuos contra me et multiplicas iram tuam adversum me, et poenae militant in me. Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret Fuissem,

quasi non essem, de utero translatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum, antequam vadam, et non revertar ad terram tenebrosam, et opertam mortis caligine, terram miseriae et tenebrarum, ubi umbra mortis et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

CAPUT XLII

Quod sanctis præsens vita vilescit, cum Conditoris dulcedinem senserint.

Taedet animam meam vitae meae.

81 Sed cum præsens vita vilesceret, cum conditoris amor dulcescere coeperit, sese contra se animus accendit, ut accusare se de culpis debeat, in quibus se ante (1) supernorum nescius defendebat. Unde adhuc recte adiungit:

CAPUT XLIII

Sancti quanto plus Deo propinquant, tanto se amplius accusant.

Dimittam adversum me loquium meum.

1] Bessar. *superbum.*

82 Quasi pro se eloquio suo utitur, qui prava quae gessit, defendere excusationibus conatur. Sed adversum se eloquium dimittit, qui accusare in se hoc incipit, quod erravit. Saepe vero et cum delinquimus, ea quoque quae agimus, diiudicamus. Accusat mens ipsa quod perpetrat: sed quia hoc ex desiderio minime deserit, erubescit confiteri quod fecit. Cum vero toto iam iudicio carnis delectationem premit, audaci voce in accusationis suae confessionem se erigit. Unde recte nunc dicitur: « Dimittam adversum me eloquium meum: » quia fortis mens relaxare contra se verba detestationis inchoat, quae apud semetipsam prius infirme verecundata retinebat. Sed sunt nonnulli, qui apertis vocibus culpas fatentur, sed tamen in confessione gemere nesciunt, et lugenda gaudentes dicunt. Unde adhuc apte subiungitur:

CAPUT XLIV

Quod iram Dei amaritudo præsentis pœnitentiæ extinguat.

Loquar in amaritudine animeae meae.

83 Qui culpas suas detestans loquitur, restat (1) necesse est

---

1) Verbum *necesse est* (quod perinde est ac *necessario*, seu *consequenter* et *ex necessitate*) in vulgatis omissum, exhibent omnes MSS. Idem huius verbi usus est apud Hilarium Pictav. in Psalm. 68. num. 16. ubi habet: *A malis qui eripi se ob id necesse est ne malis afficiatur, optabit.* Et in Psalm. 118. n. 7. *Earum necesse est generationum terra fundata et mansura esse credenda est.*

ut has in âmaritudine animæ loquatur: ut hæc ipsa amaritudo puniat, quidquid lingua per mentis iudicium accusat Sciendum vero est, quia ex poena poenitentiae, quam sibi mens irrogat, aliquatenus securitatem percipit, atque ad interrogationem superni iudicis fidentior exurgit: ut semetipsam subtilius inveniat, et erga se quæque quo modo disponantur, agnoscat. Unde et protinus additur:

CAPUT XLV.

Iudicat nos hic et punit Deus duobus modis.

Dicam Deo: Noli me condemnare. Indica mihi, cur me ita iudices.

84 Quia peccatorem se in amaritudine animæ asserit, quid Deo aliud, quam ne condemnetur, dicit? quia amaritudo præsentis pœnitentiæ extinguit supplicia sequentis iræ. Duobus autem modis in hac vita hominem Deus iudicat: quia aut per mala præsentia irrogare iam tormenta sequentia, incipit, aut tormenta sequentia flagellis præsentibus extinguit. Nisi enim delictis exigentibus iustus iudex et nunc et postmodum quosdam percuteret, Iudas (1) minime dixisset: « Secundo eos qui non crediderunt, perdidit: » (2) et de iniquis Psalmista non diceret « Induantur sicut diploide confusione sua. (3) » Diploidem (4)

1) Addunt editi, *Apostolus*. At in nullo MSS. invenimus. Idem MSS. *Diploidem quippe duplum vestimentum dicimus*. Ubi editi *diplois*.

2] Iuda. 5.

3) Psal. 108. 29.

4) Bessar. *diplois de diplois . . . . dicitur*.

quippe duplum vestimentum dicimus. Confusione ergo sicut diploide induti sunt, qui iuxta reatus sui meritum, et temporali et perpetua animadversione feriuntur. Solos quippe pœna a supplicio liberat, quos immutat. Nam quos præsentia mala non corrigunt, ad sequentia perducunt. Si autem nequaquam quosdam pœna præsens a supplicio æterno defenderet, Paulus minime dixisset: « Cum iudicamur, a Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. » (1) Hinc voce angelica ad Ioannem dicitur: « Ego quos amo, redarguo et castigo. » (2) Hinc etiam scriptum est: « Quem diligit Dominus, castigat: flagellat omnem filium quem recipit. » (3)

85. Sæpe ergo mens iusti ut magis secura sit, altius trepidat: et cum flagellis cingitur, superni iudicii in certitudine turbatur. Pavet ne initium sequentis damnationis sit omne, quod patitur; et per cogitationem interrogat iudicem, quia de vitæ suæ meritis ambigit (4) in percussione. Sed vitæ virtus cum ad oculos mentis reducitur, quasi consolatio a iudice respondetur: quia nequaquam ad perdendum percutit, quem in actionis innocentia feriendo custodit. Bene itaque nunc dicitur: « Indica mihi cur me ita iudices? » Ac si aperte diceretur: Quia flagellando me iudicas, ostende quod ad iudicium per flagella securum reddas. Quod tamen intelligi et aliter potest. Nam plerumque vir iustus flagella ad probationem percipit, et vitam suam subtilissima inquisitione discutiens, quamvis se peccatorem et sentiat et fateatur: pro qua tamen specialiter culpa percu-

---

1] 1. Cor. 11. 32.

2) Apoc. 3. 19.

3) Ebcr. 12. 5.

4) Gemet. *in persecutione.* Olim tamen legebatur *in percussione.*

titur, minime cognoscit: atque eo magis in percussione trepidat, quo causas suæ percussionis ignorat. Petit ut semetipsum sibi iudex indicet, quatenus quod ille animadvertendo percutit, hoc in se flendo et ipse castiget. Scit namque quod (1) æquissimus vindex iniuste quempiam nostrum nullo modo affligit, et magno metu concutitur: quia et dolet in verbere, et deprehendere in se perfecte non valet, quod deploret. Unde adhuc subditur:

CAPUT XLVI.

Quod consilium diaboli totum sit in perditione generis humani.

Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris, et opprimas pauperem, opus manuum tuarum, et consilium impiorum adiuves?

86 Hoc nimirum sic per interrogationem dicitur, ut negetur. Ac si aperte diceretur: Tu qui summe bonus es, novi quia bonum non aestimas, ut pauperem, per calumniam premas. Et scio ergo quia non est iniustum quod patior, et eo magis doleo, quo causas iustitiae ignoro. Notandum vero quod non ait: « Ut opprimas innocentem, » sed *pauperem*. Qui enim districtioni iudicis nequaquam innocentiam, sed paupertatem suam obiicit, non iam de vita auda-

1- Ita MSS. Corb. Germ. Colb. Germ. Gemet. Alii quos editi sequuntur, *iudex*.

ciam arripit; sed quam se infirmum conspicit, ostendit. Ubi et congrue subiungit: « Opus manuum tuarum. » Ac si aperte dicat: Impie opprimere non potes, quem te fecisse gratuito recordaris,

87. Bene autem subditur: « Et consilium impiorum adiuves? » Quos namque hoc loco impios, nisi malignos spiritus vocat? Qui cum redire ipsi ad vitam nequeant, crudeliter socios ad mortem quaerunt. Quorum nimirum consilium fuit, ut beatum Iob divina correptio tangeret, et qui in tranquillitate iustus extiterat, saltem per flagella peccaret. Sed impiorum consilium Dominus non adiuvit: quia eorum tentationibus carnem iusti prodidit, animam (1) negavit. Hoc indesinenter contra bonos consilium maligni spiritus ineunt: ut hi, quos servire Deo (2) innocue in tranquillitate conspiciunt, vexati adversitatibus ad voraginem culpae rapiantur. Sed eorum consilii acumen destruitur: quia pius conditor cum viribus flagella moderatur ne virtutem poena transeat, et per astutiam fortium, humana infirmitas (3) excidat. Unde et bene per Paulum dicitur: « Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra quam potestis; sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere. » (4) Nisi enim misericors Deus cum viribus tentamenta modificet, nullus profecto est, qui malignorum spirituum insidias non corruens portet:

1) Bessar. in margine *ne tangeret.*

2) Deest haec vox in Ebroic. et aliis Norm. Extat in Corb. Germ. Colb. Reg.

3) Coc. et poster. ed. cum quibusdam MSS. *excedat.* Praetulimus *excidat*, tum quod sit MSS. Corb. Germ. Reg. Vindoc. aliorumque potiorum: tum quod humanae fragilitati magis congruat *excidere*, quam *excedere.* Proxime sequitur, *corruens portet.* Bessar. *excedat.*

4) 1. Cor. 10. 13.

quia si mensuram iudex tentationibus non praebet, eo ipso protinus stantem deiicit, quo ultra vires onera imponit. Sic autem beatus Iob negando requisivit ista quae protulit, sicut et requirendo negat ea quae illic subiungit, dicens:

CAPUT XLVII.

Quod ante omne tempus. Qui semper est in præsentia sibi cuncta conspiciat.

Numquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, et tu videbis? Numquid sicut dies hominis, dies tui? et anni tui sicut humana sunt tempora, ut quaeras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris? Et scias quia nihil impium fecerim.

88 Oculi carnei facta temporum non nisi in tempore agnoscunt: quia et ipsi ad videndum cum tempore clauduntur; et humanus visus quodlibet opus sequitur, non præcurrit: quia (1) vix existentia aspicit, et vuntura nullo modo agnoscit. Dies quoque et anni hominis a diebus et annis discrepant æternitatis: quia vitam nostram, quæ tempore incipitur, tempore finitur, dum intra sinus sui latitudinem format, æternitas devorat. Cuius nimirum immensitas, quia

2] Ebroic *vix existentia concupiscit.* Irrepsit mendose *concupiscit* , pro *conspicit*, quod in MSS. legitur.

ultra citraque super nos tenditur, sine inchoatione et termino eius æternum esse dilatatur: eique nec transacta prætereunt, nec adhuc ventura, quasi quæ non appareant, desunt: quia is, qui semper esse habet, cuncta sibi præsentia conspicit, cumque aspiciendo post et ante non tenditur, nulla intuitus mutatione variatur. (1) Dicat ergo: « Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo, et tu videbis? Numquid sicut dies hominis dies tui, et anni tui sicut humana sunt tempora: ut quæras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris? et scias quia nihil impium fecerim. » Ac si humiliter requirens, diceret: Cur me in tempore per flagella examinas, quem apud te perfecte et ante tempora scisti? Cur culpas meas verberibus interrogas, quem per æternitatis tuae potentiam nec prius quam conderes ignoras? Cuius nimirum potentiae mox pondus exprimit, cum subiungit:

CAPUT XLVIII.

Humilis deprecatio flagellati.

Cum sit nemo qui, de manu tua possit eruere.

89 Ac si aperte dicat: Quid tibi restat, nisi parcere, cuius virtuti nullus valet obviare? Quo enim nemo est qui animadversionem tuam ex merito suæ virtutis retineat, eo

1) Bessar. *Nunquid oculi carnei* omissis verbis *dicat ergo.*

a se facilius tua pietas exigit, ut parcat. Quia autem (1) nos in delicto concepti, in iniquitatibus editi, aut noxie prava perpetramus, aut incaute etiam recta agendo delinquimus, districtus iudex unde fiat placabilis, non habemus. Sed cum nostrum opus eius obtutibus dignum exhibere non possumus, restat, ut ad placationem illius suum ei opus offeramus. Unde et subditur:

CAPUT XLIX.

Manichaeorum error destruitur, et dignitas conditionis humanae commendatur.

Manus tuae plasmaveruntme, et fecerunt me totum in circuitu: et sic repente praecipitas me?

89 Ac si ei humiliter dicat: Quia sub iusto examine dignum non est (2) tua placatione quod feci, pensa misericorditer, ne pereat quod fecisti. Quibus etiam verbis perversum (3) Manichaei dogma destruitur, qui duo esse principia mentientes, a Deo spiritum, a Satana vero carnem conditam asserere conantur. Sanctus etenim vir prophetici gratia spiritus plenus, longe post ventura considerat, et er-

1) Ita MSS. Norman. Bellov. et pleriq. Coc. et seq. ed. *in delictis*.

2) Barthol. et vet. edit. *tuae plasmationi*; cui lectioni nullus ex MSS. nostris cod. favet. Favet tamen cod. Bessar.

3) Gemet. Bellovac. Corb. Germ. et alii antiq. MSS. *Manis* vel *Manes*.

rorum genimina prævidens calcat, dicens: « Manus tuae plasmaverunt me, et fecerunt me totum in circuitu. » Qui enim et plasmatum se, et factum totum in circuitu a Deo asserit, tenebrarum genti nec in spiritu suo aliquid, nec in carne derelinquit. Nam plasmatum se propter internam (1) imaginem retulit: factum vero totum in circuitu, in eo quod ex carnis constat indumento, memoravit.

90. Notandum vero est, quia per hoc, quod se plasmatum Dei manibus asserit, misericordiæ iudicis, dignitatem suæ conditionis opponit. Quamvis enim per coæternum patri Verbum cuncta creata sunt: in ipsa tamen relatione creationis ostenditur, quantum cunctis animalibus, quantum rebus vel caelestibus sed tamen insensibilibus, homo praeferatur. Cuncta quippe dixit et facta sunt. (2) Cum vero facere hominem decernit, hoc quod reverenter pensandum est præmittit, dicens: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. » (3) Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est: « Fiat, et factum est:» (4) neque ut aquæ volatilia , sic terra hominem protulit: sed prius quam (5) fieret, faciamus dicitur: ut videlicet quia rationalis (9) creatura condebatur, quasi cum consilio facta videretur. Quasi per studium de terra plasmatur, et

1) In Vulg. non MSS. additur *hominis*. Si quid foret supplendum, vox *Dei* magis congrueret.

2) Psal 148. 5,

3) Genes. 1. 26.

4) Ibid. 3.

5] Ita Vindoc. Norman. et alii, cum veterib. edit. In edit. Coc. et sequentibus, *sed priusquam faceret*.

6) Vulgati *Natura*. quod MSS. nullus exhibet.

inspiratione Conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur, ut scilicet non per iussionis vocem, sed per dignitatem operationis existeret, qui ad Conditoris imaginem fiebat. Quod igitur per conditionem homo elegantius (1) in terra creaturis ceteris accepit, hoc in flagello positus pietati sui opificis opponit, dicens; « Manus tuæ plasmaverunt me, et fecerunt me totum in circuitu, et sic repente præcipitas me? » Ac si aperte dicat: Cur tanta vilitate despicis, quem cum tanta dignitate condidisti? Et quem ratione rebus ceteris præfers, cur ex dolore supponis? Sed tamen hæc eadem nostra dignitas fulget per imaginem, et longe distat a beatitudinis perfectione per carnem, quia dum spiritus miscetur pulveri, quodam modo connectitur infirmitati. Quam scilicet infirmitatem beatus Iob pietati iudicis obiicit, cum subiungit:

CAPUT L.

Quod homo ad veniam perveniat, cum irremissibile sit peccatum diaboli.

Memento quaeso, quod sicut lutum feceris me.

91 Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccaverunt, quia tanto robustius stare poterant, quanto eos carnis ad-

5) In MSS. Colb. Germ. Utic. Ebroic. et plerisque Norman. *in e creaturas ceteras accepit.* Corb. Germ. et Reg. ut in editis.

mixtio non tenebat. Homo vero idcirco post culpam veniam meruit, quia per carnale corpus, aliquid quo semetipso minor esset, accipet. Unde et apud respectum iudicis argumentum pietatis est haec eadem infirmitas carnis: sicut per Psalmistam dicitur: « Ipse autem est misericors, (1) et propitius fiet peccatis eorum, et non disperdet eos. Et multiplicavit ut averteret iram suam ab eis, et non accendit omnem iram suam, et rememoratus est, quia caro sunt. » (2) Ut lutum ergo homo factus est, quia de limo est ad conditionem sumptus. Lutum quippe fit, cum se aqua terrae conspergit. Sicut lutum itaque homo est conditus: quia quasi aqua infundit pulverem, cum anima rigat carnem. Quod sanctus vir bene pietati iudicis obiicit, cum postulans dicit : « Memento quaeso, quod sicut lutum feceris me. » Ac si aperte dicat: Infirmitatem carnis considera, et reatum iniquitatis laxa. Ubi aperte quoque mors eiusdem carnis adiungitur, cum protinus subinfertur:

CAPUT LI.

Hominem exscusat carnis infirmitas.

Et in pulverem reduces me.

92 Ac si patenter postulet, dicens: Memento quæso quod per carnem a tarra venio, et per eius interitum ad terram

1) Lyr. Bigot. Utic. *et propitius fuit.... et non disperdidit eos.*
2) Psal. 77. 38.

tendo. Materiam itaque originis, et pœnam finis aspice: et culpæ citius transeuntis parce. Sed quia qualitatem protulit hominis conditi, nunc subiungit ordinem propagati, dicens:

CAPUT LII.

Quo modo Deus hominem plasmat, plasmatum vivificat, vivificatum custodit.

Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? Pelle et carnibus vestisti me, ossibus et nervis compegisti me.

93 Plasmatus quippe homo sicut lutum factus est, propagatus autem et sicut lac mulgetur semine, et sicut caseus coagulatur in carne. Carnibus et pelle induitur: ossibus nervisque solidatur. Per lutum ergo primæ conditionis qualitas; per lac vero, sequentis ordo conceptionis exprimitur: quia per coagulationis incrementa ducitur, ut paulisper in ossa roboretur. Sed angusta Dei laus est descriptio creati corporis, nisi etiam subsequenter exprimatur mira adspiratio vivificationis. Unde et subditur:

CAPUT LIII.

Vitae in spiratio et conservatio.

Vitam et misericordiam tribuisti mihi.

94 Sed incassum nobis bona conditor tribuit, si non omne quod tribuit, ipse custodit. Sequitur: « Et visitatio tua custodivit spirituum meum. » (1) Haec autem quae de exteriori homine diximus, (2) etiam interiori quemadmodum possit congruere, libet ut breviter replicando monstremus.

Memento, quaeso, quod sicut lutum feceris me.

95 Sicut lutum quippe homo noster interior extitit: quia sancti Spiritus gratia terrenæ menti infunditur, ut ad intellectum sui conditoris erigatur. Humana namque cogitatio, quae peccati sui sterilitate aruit, per vim Sancti Spiritus, quasi arrigata terra viridescit. Sed saepe dum perceptis superni doni virtutibus sine interruptione utimur, ad privatam, fiduciam, usu continuae prosperitatis elevamur. Unde fit plerumque, ut isdem qui sublevaverat, parumper Spiritus deserat, quatenus ipsum sibi hominem ostendat. Quod sanctus vir protinus exprimit, cum subiungit: » Et in pulverem reduces me. » Quia enim per subtractionem Spiritus mens aliquantulum in tentatione deseritur, quasi ab humore pristino terra siccatur: ut infirmitatem suam derelictus sentiat, et sine infusione supernae gratiae, quantum homo aruit, cognoscat. Qui apte quoque reduci ad pulverem dicitur: quia dimissus sibi, cuiuslibet tentationis aura rapta-

1) Ibidem.

2) Norman. Turon. Corb. Germ. Colb. Vindoc. etc. *etiam interiori posse congruere,* etc. *quemadmodum possunt.*

tur. Sed dum relicti concutimur, ea quae afflati cognovimus subtilius iam dona cogitamus. Unde subiungit: « Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? » Mens etenim nostra cum per sancti Spiritus gratiam ab usu vetustae conversationis abstrahitur; sicut lac mulgetur: (1) quia in quadam novae inchoationis teneritudine et subtilitate formatur: et sicut caseus coagulatur, quia in constipatione pinguescentis cogitationis adstringitur, ut nequaquam iam per desideria diffluat, sed in uno amore se colligens, ad solidam reformationem surgat.

96. Plerumque vero contra hæc eadem rudimenta spiritalia ex usu veteri caro submurmurat, et mens bella tolerat ex homine, quem foris portat. Unde subiungit: « Pelle et carnibus vestisti me. » Pelle quippe et carnibus interior homo vestitur, quia in eo quod ad superna erigitur, carnalium motuum obsidione vallatur. Sed tendentem ad iustitiam nequaquam in tentatione Conditor deserit, qui per infusionem gratiæ etiam (2) peccantem prævenit: sed sublevatam mentem et ad bella exterius laxat, et interius roborat. Unde adhuc apte subiungitur: « Ossibus et nervis compegisti me. » Carnibus et pelle vestimur, sed ossibus nervisque, compingimur: quia etsi tentatione foris irruente concutimur, intus tamen nos Conditoris manus roborat, ne frangamur. Carnis itaque motibus nos humiliat ad dona: sed per ossa virtutum roborat contra tentamenta. Ait ergo: (1) « Carne et pelle vestisti me, ossibus et nervis compe-

1) Unus Vindoc. cum Germ. et Corb. Germ. *quia in quadam coagulationis nova teneritudine.* Alter Vindoc. cui consentiunt Norm. *quia in quadam novae coagulationis teneritudine.*

4] Gemet. mendose, ut censemus, *precantem.*

2) Gemet. *carne et pellibus.* Utic. Lyr. Bigot. *pelle et carnibus.* Ita quoque Vindoc. Bessar. *pellibus.*

gisti me. » Ac si aperte dicat: Foris me ad probationem deseris, sed tamen intus ne peream, virtutibus astringendo custodis. Qui idcirco nobis bene vivendi rectitudinem tribuit, quia benigne præterita quæ deliquimus, parcit. Unde et adhuc apte subiungitur: « Vitam et misericordiam tribuisti mihi.

97 Vita quippe tribuitur, cum malignis mentibus benignitas aspiratur. Sed vita sine misericordia accipi nequaquam valet: quia ad obtinenda Dominus (1) iustitiae bona non adiuvat, si prius misericorditer anteactas nequitias non relaxat. Vel certe vitam nobis et misericordiam tribuit: quia ea, qua nos misericordia ad bene vivendum praevenit, etiam subsequente custodit. Nisi enim misericordiam subroget, servari non valet vita, quam praebet. Ipso quippe quotidie humanae vitae usu veterascimus, et exterioris hominis impulsu, cogitatione lubrica ab interioribus eximus. Et nisi nos superna visitatio vel ad amorem compungendo vivificet, vel ad timorem flagellando restauret, repentino lapsu mens funditus tota destruitur, quae longo virtutis studio innovata videbatur. Unde subiungit: « Et visitatio tua custodivit spiritum meum. Humanum quippe spiritum visitatio superna custodit, cum hunc virtutibus ditatum, (2) vel flagello percutere, vel compungere amore non desinit. Nam si dona praestat, sed hunc continue restaurando non sublevat, citius bonum perditur, quod non a largiente custoditur. Sed ecce vir sanctus dum se humiliter agnoscit, conferenda generaliter divinae misericordiae secreta deprehendit; cumque infirmitatem suam veraciter fatetur, repen-

---

1) Bessar. *iustitiae dona.*

2) Turon. Utic. Bigot. et plerique. *vel flagellando percutere.*

te ad cognoscendam vocationem Gentium sublimiter rapitur. Nam protinus subdit:

CAPUT LIV.

Quod vocatio gentium, ab antiquo in Dei consilio abscondita sit.

Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris.

98 Ac si aperte dicat: Cur de me trepido, qui et universas gentes quia colligas, scio? Quod tamen in corde celas; et quia hoc adhuc aperto sermone non indicas. Sed qui universorum reminisceris, me proculdubio de venia certum facis. Sciendum vero est, quia in quibusdam factis et certi de venia reddimur, et post perpetratas culpas ad absolutionis nostræ fiduciam correctione et pœnitentia subsequente roboramur: perpetratæ tamen nostræ nequitiæ adhuc memoria tangimur, et cogitatione illicita aversi nolentesque pulsamur. Unde et apte subiungitur:

CAPUT LV.

Quod peccata praeterita etiam cum per poenitentiam abluta fuerint, importuna cogitatio recurrens, nobis perducat ad mentem. Et quid sit, quod per Moysen homo nocturno pollutus

somno, extra castra egredi iubetur, et non reverti permittitur, nisi lotus aqua post solis occasum.

Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?

99 Ad horam Dominus peccatum parcit, cum reatum culpae concessis protinus fletibus diluit. Sed ab iniquitate nostra mundos nos esse non patitur: quia volentes quidem culpam fecimus, sed nonnunquam nolentes eius memoriam cum delectatione toleramus. Saepe namque hoc, quod a conspectu iam iudicis fletu interveniente deletum est, ad animum redit, et devicta culpa ad delectationem rursus inserpere nititur, atque in antiquo certamine rediviva pulsatione reparatur: ita ut quod prius egit in corpore, hoc importuna cogitatione postmodum verset in mente. Quod caute ille conspicere athleta spiritalis noverat, qui dicebat: « Computruerunt et deterioraverunt cicatrices meae, (1) a facie insipientiae meae. » (2)

100 Quid namque cicatrices, nisi sanationes sunt vulnerum? Laxatas ergo nequitias ad delectationem memoriae redire conspexerat, qui cicatrices deflebat. Cicatrices quippe computrescere, est sanata iam peccatorum vulnera, rursus in tentationem serpere, atque ex eorum suggestionibus, post superductam cutem poenitentiae, foetorem culpae ite-

1] Reliqua contextus desunt in Bellov. *meae, a facie.*

2) Psal. 37. 6.

rum doloremque sentire. Qua videlicet in re et nihil foras opere agitur, et sola intus cogitatione peccatur: districtoque se reatu mens obligat, nisi hoc sollicitis lamentis tergat.

101 Unde bene per Moysen dicitur: « Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra; et non revertetur prius quam ad vesperam lavetur aqua, et post solis occasum regredietur in castra. » (1) Nocturnum quippe est somnium tentatio occulta, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corporis opere non expletur. Sed somnio nocturno pollutus egredi extra castra praecipitur: quia videlicet dignum est, ut qui immunda cogitatione polluitur, indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur, culpae suae meritum ante oculos ponat, et ex bonorum se aestimatione despiciat. (2) Polluto ergo extra castra exire, est turpi impugnatione laboranti, sese ex continentium comparatione despicere. Qui ad vesperam lavatur aqua, cum defectum suum conspiciens ad poenitentiae lamenta convertitur, ut fletibus diluat omne (3) quod animum occulta inquinatio accusat. Sed post occasum solis ad castra redeat: quia defervescente tentationis ardore, necesse est ut iterum fiduciam erga societatem bonorum sumat.

1) Deut. 23. 10. et 13.

2) Coc. et recent. ed. *pollutum*, et mox cum superioribus, *laborantem*. Sequimur MSS. Vindoc. Bellovac. Norm. etc.

3) Ita Turon. Corb. Germ. Gemet. Ebroic. et alii Norm. In plurimis tamen Norm. legitur, *occulta cogitatio*. In Utic. prius legebatur *occulta inquinatio*. Editi cum cod. Colb. *quod in animo occulta inquinatio*. Bessar. quoque *in animo*. Mox *post aquam*.

(1) Post aquae quippe lavationem, occumbente sole ad castra revertitur, qui post lamenta poenitentiae, frigescente flamma cogitationis illicitae, ad fidelium merita praesumenda reparatur: ut iam se a ceteris longe esse non aestimet, qui mundum se per obitum intimi ardoris gaudet. Sed inter haec sciendum est, quod idcirco nonnunquam impulsu illicitae cogitationis affligimur, quia in quibusdam terrenae (2) conversationis actibus, quamvis licitis, libenter occupamur. Cumque vel in minimis terrena actio per desiderium tangitur, crescente contra nos antiqui hostis fortitudine, mens nostra non minima importunitate tentationis inquinatur. Unde et sacerdos Legis, membra hostiae per frusta concisa, caput atque ea quae erga (3) iecur sunt, iubetur ignibus cremare, pedes vero atque intestina hostiae prius aqua diluere. Nos quippe ipsos sacrificium Deo offerimus, cum vitam nostram cultui divino dedicamus. Qui membra hostiae per frusta concisa super ignem ponimus, cum vitae nostrae opera (4) in virtutibus distinguentes, immolamus. Caput, atque ea quae iuxta iecur continentur, incendimus, cum in sensu nostro, quo omne corpus regitur, atque in occultis desideriis flamma divini amoris ardemus. Et tamen praecipitur, ut pedes atque intestina hostiae laventur. Pedibus enim terra tangitur, intestinis stercora gestantur: quia plerumque iam ex desiderio

1) Gemet. et alii Norm. cum Colb. Germ. *post aquam quippe occumbente sole.* Retinemus excusorum lect. quae est 1 Reg.

2) Corb. Vindoc. Germ. et alii, *terrenae cogitationis.* Vulgata lectio est 1. Reg. Colbert.

3) Gemet. et alii vet. *iecor*; et ita deinceps semper legitur.

4) Supplevimus *in* ex MSS. Norm. *in virtutibus*; quae respondent particulis seu frustis in quae hostia concidebatur.

in aeternitatem succendimur, iam toto devotionis sensu ad appetitum nostrae mortificationis inhiamus: sed quia adhuc terrenum prae infirmitate aliquid agimus, nonnulla etiam quae iam subegimus, illicita in corde toleramus. Cumque cogitationes nostras immunda tentatio inquinat, quid aliud quam intestina hostiae stercus portant? Sed ut comburi debeant, laventur, quia nimirum necesse est, ut immundas cogitationes timoris fletus diluat, quas in acceptione sacrificii supernus amor incendat.

102Et quidquid mens vel de inexperto certamine, vel de conversationis pristinae memoria patitur, lavetur: ut tanto suavius in conspectu sui (1) spectatoris ardeat, quanto cum ei assistere coeperit, nil terrenum secum, nil lubricum in ara suae orationis imponit. Vir igitur sanctus humanae mentis damna conspiciat, quod plerumque se cogitatione illicita inquinat: et postquam reatum operis iudex relaxat, et sua plorans, nostra quae ploremus aperiat, dicens: « Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris? » Ac si aperte dicat: Si culpam venia abstulit, cur hanc et memoria non detergit?

103 Sæpe autem ita mens in culpæ recordatione concutitur, ut ad perpetrationem illius longe gravius quam prius, capta fuerat, urgeatur: et deprehensa trepidat, seque ipsam variis motibus impulsa perturbat. Metuit quidem, ne vincatur tentationibus, sed resistens, hoc ipsum, quod longo labore certaminis affligitur, perhorrescit. Unde et apte subiungitur:

CAPUT LVI.

Quod viri sancti in præsenti vita tentatio-

1) Plerique, *sui inspectoris*. Corb. Germ. *espectatoris*.

num miseria afficiuntur, impii vero non reluctantur, sed quiescunt in eis.

Et si impius fuero, væ mihi est: et si iustus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria.

104 Impius namque væ habet, iustus miseriam: quia et æterna damnatio reprobum sequitur, et electus quisque doloribus transitoriæ adversitatis expiatur. Impius caput levat, sed (1) elatus evadere væ quod sequitur, non valet. Iustus labore sui certaminis afflictus, caput levare non sinitur: sed pressus, a perpetua afflictione liberatur. Ille se in voluptatibus erigit: sed suppliciis sequentibus mergit. Iste se in dolore deprimit: sed tamen a pondere æternæ animadversionis abscondit. Consideret ergo vir sanctus, quod aut renitens homo vitiis, præsenti labore afficitur: aut succumbens, perpetuæ afflictioni mancipatur, et dicat: « Et si impius fuero, væ mihi est: et si iustus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria. » Ac si aperte deploret, dicens: Aut substratus carnis desideriis, supplicio æterno subiicior, aut repugnans illicitis motibus, pœna præsenti crucior; quia a labore certaminis liber non sum. Sed superna dispensatio idcirco nos tota sibi intentione servientes, carnis nostrae permittit impugnationibus concuti, ne

1) In cod. Bessar. deest hic vox *elatus*, sensu adhuc integro permanente.

mens nostra in superbiam audeat praesumptione suae securitatis elevari: ut dum pulsata trepidat, in solo auctoris adiutorio, spei pedem robustius figat. Unde et adhuc apte subiungitur:

CAPUT LVII.

Quod aliquando iusti, ne de sua iustitia intumescant, cadere permittuntur.

Et propter superbiam, quasi leaenam capies me.

105 Leaena cum escam catulis exquirit inhianter in foveam captionis ruit. Sicut enim ex quibusdam regionibus fertur, fit in eius itinere fovea, in qua pecus deponitur, ut illuc se eius appetitu proiicere leaena provocetur: quae angusta simul et alta præparatur, ut in eam ruere ambiendo valeat, sed hanc saliendo nullo modo evadat. Alia quoque fovea, quae priori cohæreat, effoditur: quae tamen ei, in qua pecus est, extremae partis apertione coniungitur. In qua nimirum cavea ponitur, ut leæna corruens, quia desuper terroribus urgetur, cum quasi in secretiori parte foveae occultare se appetit, caveam volens intret: cuius iam saevitia nequaquam pertimescitur, quia clausa in cavea levatur. Quae enim sua sponte in foveam corruit, ad superiores partes circumsepta vectibus redit. Sic sic nimirum humana mens capta est, quae in libertate arbitrii condita, dum nutrire desideria carnis appetivit, quasi leaena catulis escam quaesivit, atque in deceptionis suae foveam

cecidit, quae suadente hoste, ad cibum prohibitum manum tetendit. Sed in fovea protinus caveam invenit: quia sponte ad mortem veniens, corruptionis suae mox carcerem pertulit; (1) atque ad auras liberas, gratia interveniente, reducitur. Sed cum multa agere conatur, et non valet, eiusdem corruptionis suæ obstaculis, quasi caveæ vectibus (2) ligatur. Iam quidem eam, in quam ceciderat damnationis foveam evasit: quia secuturæ mortis supplicium, manu (3) redemptionis adiuta, ad veniam redeundo superavit. Sed tamen coarctata caveam tolerat: quia supernæ quoque disciplinæ nexibus cingitur, ne per carnis desideria vagetur. Quæ ergo sponte sua in foveam cecidit, ad auras liberas clausa redit: quia et per libertatem arbitrii in culpam corruit, et tamen hanc a suis motibus, conditoris gratia coactam nolentemque constringit. Post foveam itaque caveam patitur, quæ (4) erepta ex æterno supplicio, a pravæ libertatis motibus, (5) et sub cœlestis artificis dispensatione religatur. Recte igitur dicit: « Et propter superbiam, quasi leænam capies me: » quia et liber homo per cibum si-

---

4] Verba, *atque ad auras liberas gratia interveniente reducitur*, Coccius primum suo loco moverat, ac post voces *vectibus ligatur*, transtulerat: in eum restituimus statum, quem in antiquis edit. et MSS. obtinent: Et autem male mota fuisse suadent quae mox sequuntur.

a) Ita cum vulgatis, MSS. Corb. Colb. Reg. in Anglicanis autem Norman. et pluribus Gallicanis, *levatur*.

3) Coc. et sequentes edit. *Redemptoris*: reluctantibus aliis editis et scriptis. Nil vetat quominus hic dicatur *manu redemptionis*, quomodo dicitur infra num. *pia manu gratiae*: et num. 125. *manu sanctae exhoris*.

4) Edit. Guss. post Rom. *erecta*. Mox etiam aliae cum uno MSS. Reg. *a pravae voluptatis motibus*.

o) In Bessar. deest *et*. Mox *Recte ergo dicitur*.

bi mortem intulit, et reductus ad veniam, sub disciplina melius clausus vivit. Quasi leæna ergo propter superbiam captus est: quia inde nunc eum disciplina suæ corruptionis deprimit, unde transgressionem præcepti non timens audacter in foveam saltum dedit.

106 Sed si parumper obtutum mentis a culpa primi parentis avertimus, nos adhuc quotidie ut leænam capi per vitium elationis invenimus. Sæpe namque homo acceptis virtutibus in audaciam suæ præsumptionis erigitur: sed mira dispensatione pietatis, ante eius oculos res quælibet, in quam corruat, ordinatur. Dumque per culpam aliquid appetit, quid aliud quam prædam in fovea concupiscit? Sua sponte inhians cadit, sed suis surgere viribus non valet. Qui cum se nihil ex se esse considerat, discit procul dubio cuius adiutorium requirat. Quem tamen superna miseratio captum quasi a fovea evehit: quia hunc infirmitate cognita ad veniam reducit. Leænæ itaque more, propter superbiam ad superiores partes (1) in caveam remeat, qui cum de virtute extollitur, lapsus ad desideria in humilitate religatur. Quia enim prius propria præsumptione perierat, mira pietate agitur, ut infirmitatis suæ iam notitia clausus vivat. Quod quia sanctus vir crebro accidere hominibus conspicit, nostri in se periculi vocem sumit: ut cum nos eius fletus agnoscimus, quæ in nobis sunt fienda discamus. Sed cum mentem nostram elatio erigit, summi a nobis protinus compunctio amoris recedit: cum vero superna nos gratia visitat, statim per lacrymas ad sua desideria instigat. Unde et apte subiungitur:

1) Ebroic. *in cavea remaneat.*

CAPUT LVIII.

Quod sancti viri, cum a Deo relinquuntur, ruinae suae dispendia non sentiunt: cum vero visitans revertitur ad eos Deus, mirabili cruciatu compunctionis semetipsos, quales fuerant, discutiunt.

Reversusque mirabiliter me crucias.

107 Cum ab auctore relinquimur, nec ipsa ullatenns destitutionis nostrae damna sentimus. Quo enim longe nos conditor deserit, eo mens nostra insensibilius obdurescit, nulla quae Dei sunt diligit, nequaquam superna (1) concupiscit: et quia amoris intimi calorem non habet, frigida deorsum iacet, ac miserando modo fit quotidie tanto securior, quanto peior: cumque unde sit lapsa non meminit, et (2) supplicia secutura non metuit, quantum lugenda sit nescit At si afflatu sancti Spiritus tangitur, ad considerationem protinus suae perditionis evigilat, in coelestium inquisitione se excutit, amoris summi aestibus inardescit, quae se circum primunt damna considerat, et plorat proficiens, quae prius laeta (3) peribat. Bene ergo conditori dicitur: « Reversusque mirabiliter me crucias: » quia omnipotens

1] Bessar. *conspicit.*
2] Longip. *et supplicia secura non metuit.*
3) Ita Turon. Corb Germ. Vindoc. Corb. Norman. Editi cum Colb. *torpebat.* Longip. *perierat.* Bessar. *torpebat.*

Deus unde mentem nostram visitans, ad amorem suum erigit, inde hanc per lacrymas gravius affligit. Ac si aperte dicat: Relinquendo me, nequaquam afficis, quia insensibilem reddis: sed cum reverteris, crucias, qui dum te insinuas, mihi me quam sim lugendus , demonstras. Unde et nequaquam se poenaliter, sed mirabiliter asserit cruciari, quia dum per fletum mens ad summa rapitur, compunctionis suae poenam gaudens miratur: et libet affici, quia afflictione sua se conspicit ad alta sublevari. Saepe autem cum nos a sancti desiderii exercitatione torpescere superna pietas cernit, exempla se sequentium nostris obtutibus obiicit: ut mens per otium remissa, quo in aliis (1) vigilantium provectus considerat, eo in se (2) pigritudinem torporis erubescat. Unde et recte subiungitur:

CAPUT LIX.

Quod electi contra nos testes Dei sunt, ut qui negligimus præcepta, ex adverso confundamur per sanctorum exempla.

Instauras testes tuos contra me et multiplicas iram tuam, et pœnae militant in me.

108 Testes enim Dei sunt, qui per exercitium sancti ope-

1) Bessar. *vigilantiam* quod melius videtur ob sequentem *pigredinem*

2) Norman. Vindoc etc. *per pigredinem.* Colb. Corb. Germ. *pigredinem.* Germ. *pigritudinem.* sine *per.*

ris testantur, quae electos secutura sint praemia veritatis. Unde hos quoque, quos pro veritate passos agnoscimus, Graeco eloquio *martyres*, id est testes vocamus. Et per Iohannem voce angelica Dominus dicit: (1) « In diebus Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos. » (2) Sed testes suos contra nos Dominus instaurat, cum electorum vitam pravitati nostrae contrariam, ad arguendos nos instruendosque multiplicat. Contra nos ergo testes illius instaurantur: quia cuncta quae agunt, studiis nostrae pravitatis adversa sunt. Unde et sermo veritatis adversarius vocatur, cum Mediatoris voce per Evangelium dicitur: « Exto consentiens adversario tuo cito, dum es cum illo in via. » (3) Atque de hoc eodem Redemptore reprobi persequentes dicunt: «Contrarius est operibus nostris: » (4) et paulo post: « Et dissimilis est aliis vita illius. » (5) Testes itaque suos, contra nos Dominus instaurat, quia bona quae facere ipsi negligimus, haec ad correptionem nostram fieri ab aliis demonstrat: ut qui præceptis non accendimur, saltem exemplis excitemur; atque in appetitu rectitudinis nil sibi mens nostra difficile æstimet, quod perfecte peragi ab aliis videt.

....

1) Locus hic corruptissimus est in editis. Edit. Basil. 1514. et Paris. 1518. sic habent; *in diebus Antiphas testes mei fideles qui*. Coc. quem alii recentiores secuti sunt: *In diebus meis Antiphas testis meus fidelis, qui*. In MSS. Gemet. legitur, *In diebus Antiphas testis mei fidelis, qui*. Utic. et alii Norman. Corb. Germ. *In diebus Antiphas testis meus fidelis, qui*. Lectio nostra concinit cum textu Graeco, ut in MSS. legitur, consule Sinopsim Crit. In Bessar. *Antiphas testis mei*.

2) Apoc. 2. 13.

3) Matth. 5. 25.

4) Sap. 2. 12.

5) Ibid. 15.

Et fit plerumque, ut cum alienæ vitae bona conspicimus, nostræ sollicitius damna timeamus: et eo patescat quantæ post pondere animadversionis (1) impetimur, quo nunc a bonorum moribus longe discrepamus.

109. Unde et testium instauratione memorata, protinus apte subiungitur: « Et multiplicas iram tuam. » (2) Eo nobis multiplicari ira Dei dicitur, quo esse multiplex indicatur: quia ex ipsa nunc bonorum vita et labore cognoscimus, si emendari dum tempus est, nolumus, quanta post animadversione feriamur. Electos quippe Dei cernimus et pia agere, et crudelia multa tolerare. Hinc ergo colligitur, districtus iudex quanta illic feriat districtione quos reprobat, si hic sic cruciat quos amat: Petro attestante qui ait: « Tempus est, ut iudicium incipiat de domo Dei: si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio? » (3) Omnipotens igitur Deus cum contra nos testes instaurat, iram multiplicat: quia quo bonorum vitam nostris oculis obiicit, eo pravitatis perpetratæ duritiam, qua districtione in iudicio percutiat, ostendit. Nam cum solis se sequentibus dona exaggerat, torpentes iam quia reliquerit, demonstrat. Cum bona ergo in aliis cernimus, valde necesse est, ut et exultationem nostræ formidini, et formidinem nostræ exultationi misceamus: quatenus et de alienis profectibus charitas gaudeat, et de suis infirmitatibus conscientia contremiscat. Sed cum fraterno profectu reficimur, cum districtionem super nos interni iudicis ex ipso nostro torpore pensamus, quid restat nisi , ut ad discutiendum se

1) Vindoc. Germ. Colb. Corb. Germ. a 1. manu, *impa[illegible]imur*.
2] Consule Pater in 1.
3] 1. Pet. 4. 17.

animus redeat, (1) et quidquid in se reprobum, quidquid pravum deprehendit, affligat? Unde et apte subiungitur: « Et pœnæ militant in me. » Consideratis quippe Dei testibus, pœnæ in nobis militant: dum quia miranda illorum facta conspicimus, vitam nostram, quæ ex eorum nobis comparatione displicet, studiosa afflictione cruciamus, ut quidquid in nobis polluerunt opera, diluant lamenta: et si quid adhuc culpa delectationis inquinat, pœna mœroris tergat. Beatus igitur Iob, quia vitam patrum præcedentium conspicit, quid in se gemere debeat subtilius agnoscit. Sed magni doloris magisterio, dum sua plangit, ad lamenta nos instruit: ut quo virtutes in aliis cernimus, eo apud districtum iudicem nostra solicite delicta timeamus. Sequitur:

CAPUT LX.

Ad alia loca iam exposita S. Greg: remittit lectorem pro explicatione praesentis versiculi.

Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret.

110 Quod nimirum prima oratione iam protulit dicens: *Quare non in vulva mortuus sum?* (2) Qui hoc quoque quod hic adiicit, subdens: *Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum*: (3) illic verbis aliis non aliter

---

1) Desunt in Lyran. et Bigot, verba haec; *et quidquid in se reprobum.*
2) Iob. 3. 11.
3) Vers. 19.

adiungit, dicens: *Sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem.* « (1) Quia vero hæc superius late digessimus, pro vitando lectoris fastidio, exposita replicare declinamus. Sequitur:

CAPUT LXI.

Quod cum peccatum animum pulsat, si brevitas delectationis aspiciatur non multum iuvat.

Nunquid non paucitas dierum meorum finietur brevi?

111 Cautum se ac sollicitum vivere ostendit, qui brevitatem praesentis vitae considerans, non eius usum, sed terminum conspicit: ut ex fine colligat, nihil esse quod transiens delectat. Hinc namque per Salomonem dicitur: « Si annis multis vixerit homo, et in his omnibus (2) laetatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis et dierum multorum: qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita. » (3) Hinc rursum scriptum est: « In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. » (4) Igitur cum culpa animum tentat, mens necesse est ut

1) Iob. 3. 16.
2] Bessar. *latus factus* hic quoque ut alias.
3) Eccli. 11. 8.
4) Eccl. 7. 40.

brevitatem suae (1) delectationis aspiciat, ne (2) ad vivacem mortem iniquitas rapiat; cum constet, quod ad terminum citius mortalis vita percurrat. Sed sæpe oculus contemplationis nostræ confunditur, dum dolor noster flagellis crebrescentibus aggravatur. Libet præsentis vitae exilium gemere, sed præ ipsa afflictione mens non valet damna suae caecitatis aestimare. Unde protinus subdit:

CAPUT LXII.

Quod peccatum cui ex consuetudine obligati sumus, flendo dolere non possumus, nisi pietatis supernae respectu conpungamur.

Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum.

112 Sicut enim moderata afflictio lacrymas exprimit, ita immoderata subducit: quia moeror ipse quasi sine moerore fit, qui afflicti mentem devorans, sensum doloris tollit. Vir igitur sanctus feriri plus quam sufficit, pertimescit, dicens: « Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum.» Ac si aperte dicat: Flagella tuæ percussionis tempera, ut moderatis doloribus, æstimare mala quae patior, flendo convalescam. Quod tamen intelligi et aliter potest. Saepe namque peccator iniquitatis suae vinculis ita constringitur

1) Bessar. *suae deiectionis aspiciat.*
2) Ebroic. *ut ad aeternam mortem:* consentit Germ. a recentiori manu.

ut pondus quidem peccatorum toleret, sed tamen quia tolerat, ignoret. Saepe etiamsi cognoscat quanto reatu premitur erumpere (1) conatur, et non potest: ut hunc in se mente libera, conversione integra persequatur. Flere ergo dolorem suum non valet, quia et iniquitatis suae reatum considerat, et tamen præ terrenæ occupationis pondere, hanc ei gemere nequaquam vacat. Flere dolorem suum non valet, qui pravae quidem consuetudini contraire nititur: sed tamen adhuc succrescentibus desideriis carnis gravatur. Huius doloris præscientia Prophetæ mentem cruciaverat, cum dicebat: « Dolor meus (2) ante me est semper, quoniam iniquitatem meam ego pronuntio, et cogitabo pro peccato meo. » (3) Sed solutis iniquitatis vinculis dimissum se noverat, qui exultabat dicens: « Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. (4)

113 Tunc igitur ad plangendum dolorem nos Dominus dimittit, cum et mala nobis, quæ fecimus, demonstrat: atque ad hæc eadem flenda, quæ cognoscimus, adiuvat. Culpas oculis obiicit, et pia manu gratiæ, vincula cordis solvit: ut ad vocationem pœnitentiæ mens nostra se erigat, et carnis soluta compedibus, in auctorem suum libera gressum amoris tendat.

114 Plerumque etenim vitam nostram ipsi reprehendimus, sed tamen libenter agimus hoc, quod in nobis recte reprobamus. Ad iustitiam spiritus nos erigit, ad consuetudinem

---

1) Bessar. *in lacrymis.*

2) Ita Gemet. et Corb. Germ. pro *contra me* et *pronuntiabo.* Alii quoque MSS. passim habent, *pronuntio*, non *pronuntiabo.*

3] Ps. 37. 18. et 19.

4) Ps. 115. 17.

caro restringit. Amori suo mens renititur, sed protinus delectata captivatur. Bene itaque dicitur: « Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum: » quia nisi a (1) reatu culpae, quo nos ligavimus misericorditer dimittamur, perfecte flere non possumus hoc, quod in nobis ipsis contra nosmetipsos dolemus. Sed tunc veraciter reatus nostri dolor plangitur, cum tenebrosa illa inferni retributio intento timore prævidetur. Unde apte subiungitur:

CAPUT LXIII.

Quod pœnæ infernales nec transitoriæ sint, nec phantasticæ, sed solidæ et perpetuae.

Antequam vadam, et non revertar, ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine.

115 Quid enim terræ tenebrosæ nomine, nisi tetra tartari claustra signantur? Quae æternæ mortis caligo operit: quia damnatos quosque in perpetuum a vitæ luce disiungit. Nec immerito infernus terra dicitur: quia quicumque ab eo capti fuerint, stabiliter tenentur. Scriptum quippe est: « Generatio præterit, et generatio advenit, terra vero in æternum stat. » (2) Recte igitur inferni claustra tenebrosa terra nominantur: quia quos puniendos accipiunt, nequaquam pœna transitoria, vel phantastica imaginatione cru-

1) Bessar. *reatus . . . dimittatur.*
2) Eccl. 1. 4.

ciant, sed ultione solida perpetuæ damnationis servant. Quae aliquando tamen laci appellatione signantur, Propheta attestante, qui ait: « Portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum. » (1) Infernus ergo et terra nominatur, quia susceptos stabiliter tenet; et lacus dicitur, quia hos quos semel ceperit, semper fluctuantes et trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Sanctus autem vir sive sua, seu humani generis voce dimitti se postulat, antequam vadat: non quia ad terram tenebrosam qui culpam deflet iturus est; sed quia ad hanc procul dubio qui plangere negligit, vadit: sicut debitori suo creditor dicit: Solve debitum prius quam pro debito constringaris; qui tamen non constringitur, si quod debet, solvere non moratur. Ubi et recte subditur: « Non revertar. » Quia nequaquam ultra misericordia parcentis liberat, quos semel in locis pœnalibus iustitia iudicantis damnat. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cum dicitur:

CAPUT LXIV.

Quos tenet infernus foris cruciantur, intus caecantur.

Terram miseriae et tenebrarum.

116 Miseria ad dolorem pertinet; tenebrae ad caecitatem. Ea ergo quæ a cospectu districti iudicis expulsos tenet,

1] Ezec. 32. 24. 25.

miseriæ et tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos divisos a vero lumine, intus cæcitas obscurat. Quamvis miseriæ et tenebrarum terra intelligi et aliter potest. Nam haec quoque terra, in qua nascimur, est quidem miseriae, sed tenebrarum non est: quia multa hic corruptionis nostrae mala patimur, sed tamen adhuc in ea per conversionis gratiam ad lucem redimus, Veritate suadente, quae ait: « Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebrae comprehendant. » (1) Illa vero simul miseriae et tenebrarum terra est: quia quisquis ad toleranda eius mala descenderit, nequaquam ulterius ad lucem redit. In cuius adhuc descriptione subiungitur:

CAPUT LXV.

Infernus ultionem habet non lucem.

Ubi umbra mortis, et nullus ordo.

117 Sicut mors exterior ab anima dividit carnem, ita mors interior a Deo separat animam. Umbra ergo mortis est obscuritas divisionis: quia damnatus quisque cum æterno igne succenditur, ab interno lumine tenebratur. Natura [2]vero ignis est, ut ex seipso et lucem exhibeat et concremationem. Sed transactorum illa ultrix flamma vitiorum, concremationem habet, et lumen non habet. Hinc est e-

1] Ioh. 12. 35.
2) Turon. et plerique Norman. *natura vero ignis est.*

nim, quod reprobis Veritas dicit: « Discedite a me maledicti in ignem æteraum, qui parutus est diabolo et angelis eius.» (1) Quorum rursus omnium corpus in unius persona significans, dicit: « Ligate ei manus et pedes, et mittite eum in tenebras exteriores. » (2) Si itaque ignis, qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is qui repellitur, nequaquam mitti in tenebras diceretur. Hinc etiam Psalmista ait: « Super eos cecidit ignis, et non viderunt solem. » (3) Ignis enim super impios cadit, sed sol igne cadente non cernitur: (4) quia quo illos, gehennæ flamma devorat, a visione veri luminis caecat: ut et foris eos dolor combustionis cruciet, et intus pœna caecitatis obscuret: quatenus qui auctori suo et corpore et corde deliquerunt, simul et corpore et corde puniantur, et utrobique pœnas sentiant: qui dum hic viverent, pravis suis delectationibus ex utroque serviebant. Unde bene per Prophetam dicitur: « Descenderunt in (5) infernum cum armis suis. » (6) Arma quippe peccantium sunt membra corporis, quibus perversa desideria, quae concipiunt exequuntur. Unde recte per Paulum dicitur: « Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. » (7) Cum armis ergo ad infernum descendere, est cum ipsis quoque membris, quibus desideria voluptatis expleverunt, aeterni iudicii tormenta tolerare: ut tunc eos undique dolor absorbeat, qui nunc suis delectationibus subditi, undique contra iustitiam iuste iudicantis pugnant.

1] Matth. 25. 41.
2) Matth. 32. 13.
3) Psal. 57. 9.
4) Sic Turum Gem. et alii. Nor. Editi vero, *quia illos quos gehennae* Sic et Bessar.
5) Vindoc. Norm. etc. *descenderunt ad infernum.*
6- Ezec. 32. 27.
7- Rom. 6. 13.

118 Mirum vero est valde quod dicitur: « Ubi nullus ordo. » Neque enim omnipotens Deus, qui mala bene (1) punit, inordinata esse ullo modo vel tormenta permittit: quia ipsa quoque supplicia, quae ex lance iustitiae prodeunt, inferri sine ordine nequaquam possunt. Quomodo namque in suppliciis ordo non erit, dum damnatum quemque iuxta modum criminis, et retributio sequitur ultionis? Hinc quippe scriptum est « Potentes potenter tormenta patientur, et fortioribus fortior instat cruciatio. » (2) Hinc in Babylonis damnatione dicitur: « Quantum (3) exsultavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi (4) tormentum et luctum. » (5) Si igitur iuxta modum culpae, poena distinguitur constat nimirum, quod in suppliciis ordo servatur. Et nisi tormentorum summam, meritorum acta dirimerent, nequaquam judex veniens dicturum se messoribus esse perhiberet: «Colligite (6) primum zizania, et ligate ea in fasciculos ad comburendum. » (7) Si enim nullus in suppliciis ordo servabitur, cur comburenda zizania in fasciculis ligantur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare, est hos qui aeterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: ut quos similis culpa inquinat, par etiam poena constringat, et qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt,

---

1- Bessar. recentior manus mutavit *punit* in *disponit.* Paulo post *retributio* sine *et.*

2- Sap. 6. 7.

3- Bessar. *exultavit* . . . . . . *tantum date illi tormenta.*

4- Gemet. Utic. Lyr. Bigot. *tantum date ei tormenta et luctum.*

5- Apoc. 18. 7.

6- Bellovac. Gemet. et aliis Norm. *colligite zizania et ligate ea fasciculis* vel *in fasciculis.*

7- Matth. 13. 30.

nequaquam dispari tormento crucientur: quatenus simul damnatio conterat, quos simul elatio sublevabat; quosque non dissimiliter dilatavit ambitio, non dissimilis angustet afflictio; et par cruciet flamma supplicii, quos in igne luxuriæ par succcendit flamma peccati. Sicut enim « in domo Patris mansiones multae sunt » (1) pro diversitate virtutis; sic damnatos diverso supplicio Gehennae ignibus subiicit disparilitas criminis. Quæ scilicet Gehenna quamvis cunctis una sit, non tamen cunctos una eademque qualitate succendit. Nam sicut uno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes æstuamus, quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic (2) damnatis et una est Gehenna quae afficit, et tamen non una omnes qualitate comburit: quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quomodo ergo nullus inesse ordo suppliciis dicitur, in quibus profecto quisque iuxta modum culpae cruciatur?

120 Sed sanctus vir postquam umbram mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subiungit: quia ipsa quoque supplicia, quae ordinata per iustitiam veniunt, ordinata procul dubio in corde morientium non sunt. Ut enim paulo superius diximus, dum damnatus quisque foris flamma succenditur, intus caecitatis igne devoratur, atque in dolore positus, exterius (3) interiusque confunditur, ut sua deterius confusione crucietur. Repulsis ergo ordo in supplicio non erit: quia in eorum morte atrocius ipsa con-

1- Iohan. 14. 2.

2- Gemet. Bellov. et alii *sic damnatos et una est gehennae quae afficit*. In Bessar. *damnatos*.

3- In Bellovac. Gemet. et nonnullis omittitur, *interiusque*.

fusio mentis saevit. Quam tamen mira potentia iudicantis aequitas ordinat, ut poena animum quasi inordinata confundat. Vel certe abesse ordo suppliciis dicitur: quia quibuslibet rebus in poenam surgentibus, propria qualitas non servatur. Unde et protinus subinfertur:

CAPUT LXVI.

Poenarum inferni descriptio.

Et sempiternus (1) horror inhabitat.

121 In huius vitae tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet: quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati iam coeperit quod metuebat. Infernum vero et umbra mortis obscurat, et sempiternus horror (2) inhabitat: quia eius ignibus traditi, et in suppliciis dolorem sentiunt, (3) et in doloris angustia pulsante se semper pavore feriuntur: ut et quod timent tolerent, et rursum quod tolerant, sine cessatione pertimescant. De his etenim scriptum est; « Vermis eorum non morietur et ignis eorum non extinguetur. » (4) Hic flamma quae succendit, illuminat; illic, ut superius verbi Psalmistae docuimus, ignis qui cruciat, obscurat. Hinc metus amittitur, cum tolerari

---

1- Gemet. et plerique Norm. *horror inhabitans.*
2- Bessar. *inhabitans.* Mox *pulsati.*
3- Idem *et in doloris angustia pulsantis.* Turon. *et in doloris angustia pulsati.*
4- Isai. 66. 24.

iam coeperit quod timebatur: illic et dolor dilaniat, et pavor angustat. Horrendo igitur modo erit tunc roprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic sic videlicet a damnatis sentiri pondus summae aequitatis debet: ut qui a voluntate conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viverent, in eorum quandoque interitu ipsa a suis qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenus quo se impugnant, cruciatus augeant; et cum varie prodeunt, multipliciter sentiantur. Quae tamen supplicia in se demersos et ultra vires cruciant, et in eis vitae subsidium extinguentes servant: ut sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino (1) cruciatus vivat; quia et ad finem per tormenta properat, et sine fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia et mors vivit, et finis semper incipit, et deficere defectus nescit. Quia igitur et mors perimit, et non extinguit; dolor cruciat, sed nullatenus pavorem fugat; flamma comburit, sed nequaquam tenebras discutit: quantum per notitiam praesentis vitae colligitur, supplicia ordinem non habent, quae non suam per omnia qualitatem tenent.

122 Quamvis illic ignis et ad consolationem non lucet, et tamen, ut magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces(2) quosque suos secum in tormento reprobi flamma illustrante, visuri sunt, quorum amore deliquerunt; quatenus, qui eorum vitam carnaliter contra præcepta conditoris amaverant, ipsorum quoque eos interitus in augmentum suæ damnationis affligat. Quod profecto, Evangelio attestante, col-

1- Vindoc. *cruciatus per tormenta properat.* German Ebroic. et plerique Norm. *cruciatus afficiat.* Colb. *vivat.*

2- Ita Gemet. et alii Norm. ubi Cod. et seq. *quoque* pro *quosque.*

ligimus, in quo veritate nuntiante, dives ille, quem contigit ad æterni incendii tormenta descendere, quinque fratrum describitur meminisse, qui ab Abraham petiit, ut ad eorum eruditionem mitteret, ne illuc eos quandoque venientes par pœna cruciaret. Qui igitur ad doloris sui cumulum propinquorum absentium meminit, constat proculdubio, quia eos, ad augmentum supplicii, paulo post potuit etiam præsentes videre. Quid autem mirum , si secum quoque reprobos aspiciat cremari, qui ad doloris sui cumulum, eum quem despexerat, in sinu Abraæ Lazarum vidit? (1) Is ergo, cui ut poena cresceret, et vir electus apparuit: cur non credendum sit, quod videre in supplicio eos etiam, quos contra Deum dilexerat, possit? Qua ex re colligitur, quod eos, quos inordinate nunc reprobi diligunt, miro iudicii ordine secum tunc in tormentis videbunt: ut pœnam propriæ punitionis exaggeret illa auctori præposita carnalis cognatio, pari ante oculos ultione damnata. Ignis itaque , qui in obscuritate cruciat, credendum est quia lumen ad tormentum servat. Quod si approbare testimoniis in sua expressione non possumus, superest ergo ut e diverso doceamus.

123 Tres quippe Hebraeae gentis pueri, per Chaldaei regis imperium succensis camini ignibus, ligatis manibus pedibusque proiecti sunt: quos tamen cum isdem rex in camini incendio (2) miseratus exploraret, illaesis vestibus deambulantes vidit. Ubi aperte colligitur, quia mira dispensatione conditoris, ignis qualitas in diversa virtute tempe-

1- Sic legitur in omnibus pene MSS. nostris. Unus tamen Vindoc. cui concinunt editi, habet: *Si ergo ei ut poena cresceret* etc. Bessar. *Si ergo ei, cui ut poena cresceret vir electus.*

2- Longip. et Corb. Germ. a secunda manu *miratus exploraret.*

rata, et vestimenta non attigit, et vincula incendit, sanctisque viris et ad inferendum tormentum flamma friguit, et ad solutionis ministerium exarsit. Sicut ergo electis ignis ardere novit ad solantium, et tamen ardere ad supplicium nescit, ita e diverso Gehennae flamma reprobis, et nequaquam lucet ad consolationis gratiam, et tamen lucet ad poenam; ut damnatorum oculis ignis supplicii et nulla claritate candeat, et ad doloris cumulum, (1) dilecti qualiter crucientur ostendat. Quid autem mirum, si Gehennae ignem credimus habere supplicium simul obscuritatis et luminis, quando experimento novimus, quia et taedarum flamma lucet obscura? Tunc edax flamma conburit, quos nunc carnalis delectatio polluit: tunc infinite patens inferni barathrum devorat, quos nunc inanis eletio exaltat: atque qui quolibet ex vitio hic voluntatem callidi persuasoris expleverunt, tunc cum duce suo reprobi ad tormenta perveniunt.

124 Et quamvis angelorum atque hominum longe sit natura dissimilis; una tamen pœna implicat, quos unus in crimine reatus ligat. Quod bene ac breviter insinuat Propheta, qui ait: « Ibi Assur et omnis multitudo eius, et in circuitu eius sepulchra illius. » (2) Quis namque Assur superbi regis nomine, nisi ille per elationem cadens antiquus hostis exprimitur; qui pro eo quod multos ad culpam pertrahit, cum cuncta sua multitudine ad inferni claustra descendit? Sepulchra autem mortuos tegunt. Et quis alius mortem acrius pertulit, quam is qui conditorem suum despi-

1) Corb. Germ. et 1. Vindoc. *deiecti qualiter crucientur.* Alter Vindoc. *delicta qualiter crucientur.*

2] Ezec. 32. 22.

ciens, vitam reliquit? Quem videlicet mortuum cum humana corda suscipiunt, eius procul dubio sepulchra fiunt. Sed in circuitu illius sepulchra eius sunt: quia in quorum se mentibus nunc per desideria sepelit, hos sibi postmodum per tormenta coniungit. Et quoniam nunc in semetipsis reprobi malignos spiritus illicita perpetrando suscipiunt, tunc sepulchra cum mortuis ardebunt.

125 Ecce quae meneat damnatos poena cognovimus: et instruente nos sacro eloquio, quatenus in damnatione ignis, quanta in igne obscuritas, quantusque in obscuritate pavor sit, nullatenus ambigimus. Sed quid prodest ista prænosse, si non contingat evadere? Tota ergo intentione curandum est, ut cum vacationis tempus accipimus, bene vivendi studio, malorum ultricia tormenta fugiamus. Hinc quippe per Salomonem dicitur: « Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos, quo tu properas. » (1) Hinc Isaias ait: « Quaerite Dominum dum inveniri potest; invocate eum dum prope est. » (2) Hinc Paulus ait: « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. » (3) Hinc rursum ait: « Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. » (4)

126 Sed plerumque se ad viam rectitudinis animus accingit, torporem discutit: tantoque in cœlestibus desiderio rapitur, ut pene nil ex eo inferius remansisse videatur. Et tamen cum ad carnis curam reducitur, sine qua præsentis

1] Eccl. 9. 10.
2) Isai. 55. 6.
3) 2. Cor. 6. 2.
4) Galat. 6. 10.

vitae via nullo modo expletur, ita hunc inferius depressum tenet, ac si adhuc de summis (1) nulla contigisset. Auditis verbis cœlestis oraculi, in amorem patriæ coelestis erigitur: sed resurgente præsentis vitæ studio, sub terrenæ curæ aggere sepelitur: atque in terra cordis nequaquam supernae spei semen proficit; quia cogitationis infimæ spina densescit. Quam videlicet spinam per semetipsam Veritas manu sanctae exhortationis eradicat, dicens: « Nolite solliciti esse in crastinum. » (2) Contra hanc quoque per Paulum dicitur: « Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis. » (3) Sed in his nimirum ducis ac militis verbis agnoscimus, quia nunc ab ea mortifero vulnere animus pungitur, cum in ea mensurae aequitas non tenetur.

127 Neque enim mortali adhuc in carne viventibus, funditus cura carnis (4) abscinditur: sed ut discrete animo serviat, temperatur. Nam quia sollicitos nos esse Veritas in crastinum prohibet, habere utcumque curam in praesentibus non negat, quam tendi ad tempus quod sequitur, vetat. Et nimirum Paulus cum carnis curam fieri in concupiscentiis non sinit, procul (5) adhuc dubio in necessitate concedit. Discretione ergo magni moderaminis carnis cura frenanda est, ut serviat, et minine principetur: ne quasi domina animum vincat, sed subacta mentis dominio,

1) Lyr. et Bigot. *nulla teligisset.*

2) Matth. 6. 34.

3) Rom. 13. 14.

4) Ita Gemet. Utic. et plurimi. Ubi observandum est in vet. MSS. rarissime verbum *abscindo* eiusque modos et tempora reperiri, sed eius loco usurpari *abscido.*

5) In Bessar. deest *adhuc.*

quasi ancilla famuletur: ut iussa (1) adsit, atque ad nutum cordis repulsa dissiliat: ut vix a tergo sanctae cogitationis appareat, et nunquam contra faciem recta cogitantis obsistat. Quod bene nobis historia sacrae lectionis innuitur, cum Abraham tribus Angelis occurrisse memoratur. Ipse quippe venientibus extra ostium occurrit, Sara vero post ostium stetit: quia videlicet ut vir ac dominus domus spiritalis, noster scilicet intellectus, debet in cognitione Trinitatis claustra carnis excedere, et quasi habitationis infimae ianuam exire: cura autem carnis, ut femina, foras non appareat, et videri iactanter erubescat: ut quasi post tergum viri (2) sub discretione spiritus, solis necessariis intenta, nequaquam sciat procaciter detegi, sed verecunde moderari. Cui tamen saepe cum dicitur, ut de se minime praesumat, sed totam se in divinae spei fiduciam transferat, despicit, et cessante studio, adesse sibi vitae subsidia posse diffidit. Unde et haec eadem Sara promissiones Dei audiens ridet, sed ridens corripitur, correpta autem protinus fecundatur: et quae iuventute vigens fecundari non potuit, annis fracta senilibus, utero marcescente concepit: quia cum cura carnis sui confidentiam habere desierit, contra spem ex divina promissione accipit, quod habituram se ex humana ratione dubitavit. Unde et bene Isaac, id est *Risus*, dicitur qui generatur: quia cum supernae spei fiduciam concipit, (3) quid mens nostra aliud quam gaudium parit? Cu-

---

1) Bessar. *statim*. Mox *ex historia . . . . . . Abraham Patriarca t. a. ad ostium tabernaculi substitit.*

2) Bessar *sit* pro *sub . . . . et nequaquam*, postea deest *despicit.*

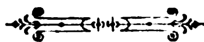
3) Bessar. *quid tunc . . . , itaque summopere . . . . carnis nostrae . . . . aliquid praesumet . . . ut cum voluptuose aliquid . . . necessarium esse . . mens nostra.*

randum itaque est, ne aut necessitatis metas cura carnis transeat, aut in eo quod moderate exequitur, de se praesumat. Saepe vero animus fallitur, ut quod voluptuosa appetit, necessarium suspicitur: quatenus omne (1) quod libet, vitae debitam utilitatem putet.

128 Et saepe, quia effectus providentiam sequitur, in sui fiducia mens levatur. Cumque sibi adest, quod decesse ceteris viderit, cogitatione tacita de magnitudine suae provisionis hilarercit;(2) tantoque iam a vera provisionem longe fit, quanto ipsam quoque elationem, quam patitur, nescit. Unde solerti semper custodiae intentione pensandum est, vel quid opere agimus, vel quid corde versamus; ne aut mentem praepediens, foras se terrena cura multiplicet, aut saltem de eius moderamine intus se cogitatio exaltet, ut cum divina iudicia temporali circumspectione metuimus, sempiterni suplicia horroris evadamus.

1) Gemet. Corb. Germ. Reg. *quodlibet vitae debitum, ut utilitatem putet.*

2] Bessar. haec insuper habet. *Et quicquid sibi prosperum successerit elationis impulsu, suae potius intentionis opus esse, proponit. Tantoque* etc. Mox *quam in corde patitur nescit. Ipsa etenim elatio mentis oculum obscurat; ut dum in sui tantum commodi provisione animum figit, ad ea quae videnda sibi necessaria sunt, oculum claudit. Hinc reprobis a Domino per prophetam dicitur*; Excaeca cor popoli huius. *Quia plerumque oculis corporis ad temporalia, ac transitoria videnda aperiuntur;et peccatis exigentibus, ne coelestia atque indeficua perspiciant oculi mentis divina providentia clauduntur. Ut tanto securius quod coepit perficiat, quanto et mentis caecitatem patiens, hoc quod agit ignoret. Unde . . . custodia in temptatione . . temporaliter cum inspectione.*

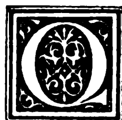

LIBER DECIMUS.

Toto libri Iob capite undecimo, ac duodecimi quinque prioribus versibus enarratis, secundam huius operis partem claudit.

CAPUT I.

Fortitudo Iob qui nec successiva adversantium mutatione seperatur.

QUOTIES in arenæ spectaculum fortis athleta descenderit, hi, qui impares (1) viribus existunt, vicissim se eius expugnationi subiiciunt, et uno victo, contra hunc protinus alter erigitur: atque hoc subacto, alius surrogatur, ut luctantis vires quandoque meliores inveniat quas ipsa sua crebrescens victoria fatigat: quatenus cum novus quisque congreditur, is, qui vinci virium qualitate non valet, pesonarum saltem mutatione superetur. Sic sic in hoc hominum angelorumque spectaculo beatus Iob for-

1) Vindoc. Corb. Germ. Baioc. Colb. Reg. Plerique Norm. *impares virtutibus*. Gem. *imparis virtutibus existunt*. Germ. *impares virtutibus*.

tis athleta prodiit, quantumque contra mutationes adversantium valeat (1) continuatione indefessi roboris ostendit. Cui primus se Eliphas, secundus autem Baldad obiicit, atque ad extremum se Sophar in eius expugnatione supponit: qui ad inferendos ictus totis se conatibus erigunt, sed tamen ad feriendam altitudinem robusti pectoris non pertingunt. Ipsa quippe eorum verba patenter insinuant, quod ictus in auras iactant: quia cum sanctum virum non recte redarguunt, expressa (2) in vacuum verba percussionis perdunt. Quod liquido ostenditur, cum Sophar Naamathitis responsio a contumeliis inchoatur, qui ait:

CAPUT UNDECIMUM B. IOB.

ESPONDES autem Sophar Naamathites, dixit: Numquid qui multa loquitur, non audiet, aut vir verbosus iustificabitur? Tibi soli tacebunt homines, et cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis? Dixisti enim: Purus est sermo meus, et mundus sum in cospectu tuo. Atque utinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua

1) Baioc. *continnati laboris robore.*
2) Turon. Vindoc. Corb. Germ. Norm. *verbera percussionis.* Ebroic. Baioc. Lyran. Big. habent, *reddunt*, pro, *perdunt.* In Utic. olim legebatur, *perdunt;* nunc. *reddunt.* Colb. et Reg. nostram lect. exhibent.

tibi, ut ostenderet tibi secreta sapientiæ, et quod multiplex esset lex eius: et intelligeres quod multo minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua. Forsitan vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem reperies. Excelsior cælo est, et quid facies? Profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura eius, et latior mari. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit: quis contradicet ei, vel quis dicere ei, potest: Cur ita façis? Ipse enim novit hominum vanitatem, et videns iniquitatem nonne considerat? Vir vanus in superbiam erigitur, et tamquam pullum onagri se liberum natum putat. Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad enm manus tuas. Si iniquitatem, quae est in manu tua, abstuleris a te, et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia, tunc levare poteris faciem tuam absque macula , et eris stabilis , et non timebis. Miseriae quoque oblivisceris, et quasi aquarum, quae praeterierunt, non recordaberis: et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam. Et cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer, et habebis fiduciam proposita tibi spe, et defossus securus dormies. Requiesces, et non erit qui te exterreat: et deprecabuntur faciem tuam plurimi. Oculi autem impiorum deficient, et effugium peribit ab eis, et spes illorum abominatio animae.

CAPUT II.

Quod recte dictis semper procaces ex adverso respondeant.

Nunquid qui multa loquitur, non et ipse audiet? aut vir verbosus iustificabitur.

2 Mos esse procacium solet, ut recte dictis semper e diverso respondeant, ne si ad prolata consentiant, inferiores esse videantur. Quibus iustorum verba quamlibet pauca sonuerint, multa sunt: quia quo eorum vitia resecant, auditum gravant. Unde et ad crimen trahitur hoc, quod recta praedicatione contra crimina profertur. Ipsum quippe, qui ex veritate fortes sententias dixerat, Sophar redarguens verbosum vocat: quia cum ab ore iustorum sapientia (1) increpat, stultorum auribus (2) superfluitas loquacitatis sonat. Pravi namque nil rectum, nisi quod ipsi senserint, putant: et iustorum verba eo otiosa aestimant, quo suis haec sensibus inveniunt diversa. Nec fallacem quidem Sophar sententiam protulit, quod vir verbosus iustificari nequaquam possit: quia dum quisque per verba diffluit, perdita gravitate silentii, mentis custodiam amittit. Hinc quippe scriptum est: « Cultus iustitiae, silentium » (3). Hinc Salomon ait: « Sicut urbs patens et absque murorum ambitu; ita vir qui non potest

1) Bessar *culpas increpat.*
2] Corb. Germ. *superfluas loquacitates.*
3) Isai. 2. 17.

in loquendo cohibere spiritum suum. » (1) Hinc rursum dicit: « In mutiloquio peccatum non deerit. » (2) Hinc Psalmista testatur, dicens: (3) « Vir verbosus non dirigetur super terram. (4) » Sed virtus veræ (5) sententiae perditur, quae sub discretionis custodia non profertur. Certum itaque est, quod verbosus iustificari vir nequeat. Sed bonum bene non dicitur: quia non intenditur cui dicatur. Vera quippe contra malos sententia, si bonorum rectitudinem (6) impetit, suam perdit, et eo retusa resilit, quo illud est forte quod ferit.

3 Quia autem pravi audire bona patienter nequeunt, et cum vitae emendationem negligunt, ad verba se responsionis accingunt, aperte Sophar insinuat, qui subiungit:

CAPUT. III.

Quod iusti ex reprehensione corrigantur; superbi vero ad defensionis suae insaniam erigantur.

Tibi soli tacebunt homines, et cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis?

---

1) Prov. 25. 28.

2) Prov. 10. 19.

3] Editi *Vir linguosus.*

4) Ps. 139. 12.

5) Ita Bellovac. Germ. Colb. Longip. Baioc. cum ceteris Norm. et plerisque. In editis etiam vet. *sed virtus verae scientiae* ut in MSS. Corb. Germ. et Reg.

6] Sic restituimus ex MSS. et vetustioribus edit. In Gilot. et recentioribus legitur, *si bonorum rectitudinem impedit, vim suam perdit.*

4 Imperita mens, ut diximus, veritatis sententias graviter tolerat, et silentium pœnam putat: atque omne quod rectum dicitur, dedecus suae irrisionis arbitratur: quia cum vera vox pravorum se auribus admovet, memoriam culpa mordet, et in redargutione vitiorum quo intus cognitione mens tangitur, foras ad studium contradictionis excitatur. Ferre vocem non valet: quia tacta in vulnere sui reatus dolet; et per hoc quod generaliter contra perversos dicitur, se impeti specialiter suspicatur. Quod enim intus egisse se meminit, audire foris erubescit. Unde mox se ad defensionem præparat, ut reatus sui verecundiam per verba pravæ refutationis tegat. Sicut enim recti, de quibusdam quæ ab eis non recte gesta sunt, correptionis vocem, ministerium caritatis æstimant; sic perversi contumeliam derisionis putant. Illi se protinus ad obedientiam sternunt; isti ad insaniam suae defensionis eriguntur. Illi correptionis adiutorium, vitæ suae patrocinium deputant, per quod dum praesentis (1) vitae culpa corripitur, venturi iudicis ira temperatur: isti cum se inpeti redargutione conspiciunt, gladium percussionis credunt; quia dum per correptionis vocem culpa detegitur, praesentis gloriae opinio foedatur. Hinc quippe in laude iusti per Salomonem dicit Veritas: « Doce iustum et festinabit accipere. » (2) Hinc pravorum coutumaciam despicit, dicens: « Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriam. » (3) Nam fit plerumque, ut cum corrrepta in se

1) Ita Corb. Germ. Turon. Vindoc. Reg. Sed editi ex Coccio, *vitii culpa*, quod in uno Colb. offendimus a secunda manu.
2) Prov. 9. 9.
3) Ibid. 7.

mala defendere nequeunt, ex verecundia peiores fiant; ac sic in sua defensione superbiant, ut quaedam vitia contra vitam corripientis exquirant: (1) et eo se criminosos non aestimant, si crimina et aliis imponant. Quae cum vera invenire nequeunt, fingunt; ut ipsi quoque habeant, quod non impari iustitia increpare videantur. Unde et Sophar, quia quasi irrideri se per increpationes doluit, protinus mentiendo subiungit:

CAPUT IV.

Pravi vera in se mala flere renuunt, et aliis falsa impingunt.

Dixisti enim: Purus est sermo meus, et mundus sum in conspectu tuo.

5 Qui beati Iob dictorum meminit, quam falso hoc voci illius impingatur, agnoscit. Quomodo enim mundum se dicere potuit, qui ait: « Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me? » (2) Sed habet hoc pravorum malitia, ut cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris utitur, si falsis vocibus et vita corripientis inquinetur. Sciendum vero est, quod plerumque perversi verbotenus bona optant, (3) ut mala esse, quae in prae-

1) Gemet. *et quo se criminosos non aestimant, ipsi crimina et aliis imponunt; quae cum vera* etc.

2) Iob. 9. 20.

3) Bellov. *ut bona esse quae in praesentibus.*

sentibus habentur, ostendant; et quasi foventes prospera expetunt, ut benigni videantur. Unde et Sophar protinus subiicit, dicens:

CAPUT V.

Homini quando Deus loquatur, quando ipse sibi.

Atque utinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi!

6 Ipse quippe sibi homo loquitur, cum per hoc, quod sentit, nequaqnam divinitatis spiritu a carnalis prudentiæ intellectu separatur: cum caro sensum exerit, et mentem quasi ad intelligentiam provocans, foras mittit. Unde et adhuc Petro terrena sapienti veritas dicit: « Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum. » (1) Cui tamen recta confitenti dicitur: « Caro et sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in cælis est. » (2) Quid autem Dei labia, nisi iudicia eius accipimus? Clausis namque labiis vox premitur, et sensus tacentis ignoratur; apertis autem, sermo dum promitur, animus loquentis (3) invenitur. Labia itaque sua Deus aperit, cum voluntatem suam hominibus per aperta iudicia ostendit. Quasi enim reserato ore loquitnr, cum

1) Marc. 8. 33.
2) Matth. 16. 17.
3) Ita in omnibus nostri MSS. et vet. edit. in recentioribus vero *innuitur*.

remota obscuritate dispositionis intimae renuit occultare quod vult. Nam velut clausis labiis sensum nobis suum non indicat, cum per occulta iudicia cur quid faciat, celat. Sophar itaque beatum Iob ut de carnali intellectu redarguat, seque ipsum quantæ sit benignitatis ostendat, ei bona optat quæ et cum habentur, ignorat, dicens: « Atque utinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi! » Ac si patenter dicat: Imperitiae tuae potius quam poena compatior: quia sola carnis prudentia præditum, a veritatis te spiritu vacuum agnosco. Si enim Dei iudicia occulta cognosceres, tam procaces contra illum sententias non sonares. Et quia omnipotens Deus cum ad consideranda nos sua iudicia sublevat, ignorantiae nostræ protinus cæcitatem fugat: quae aperit eius labiis ad nos eruditio prodeat, protinus adiungendo manifestet dicens:

CAPUT VI.

Quod secreta sapientiae Dei nullus inquirendo valet invenire, et quod charitas Dei cum misericordia eadem sit: quia ad innumera opera mentem multiformiter accendit.

Et ostenderet tibi secreta sapientiae, et quod multiplex sit lex eius.

7 Publica sapientiae supernae sunt opera, cum omnipotens Deus regit quos creat: perficit bona quae inchoat; et aspiranda adiuvat quos visitationis suae lumine illustrat.

Cunctis etenim liquet, quia quos gratis condidit, benigne disponit. Et cum spiritalia dona largitur, ipse perficit, quod ipse ex munere suae benignitatis inchoavit. Secreta vero sapientiae supernae sunt opera, cum Deus quos creavit, deserit; cum bona quae praeveniendo coeperat, nequaquam prosequendo consummat; cum claritate nos suae illustrationis illuminat, et tamen permissis carnis tentationibus, tenebris caecitatis pulsat; cum dona quae contulit, minime custodit; cum et mentis nostrae ad se desideria excitat, et tamen occulto iudicio (1) difficultate nos nostrae imbecillitatis angustat.

8 Quae nimirum secreta eius sapientiæ pauci valent inquirere, sed nullus invenire: quia quod super nos de nobis ab immortali sapientia non iniuste disponitur, iustum profecto est, ut a nobis adhuc mortalibus ignoretur. Sed hæc ipsa sapientiæ illius secreta conspicere, utcumque iam inquisitione deficimus, deficiendo tamen verius discimus quem timeamus. Ad hæc se Paulus sapientiæ illius secreta tetenderat, cum dicebat: « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viæ eius! Quis enim cognovit (2) sensus Domini, vel quis consiliarius eius fuit? (3) Qui superius etiam ex ipsa inquisitione lassescens, sed tamen ad cognitionem infirmitatis propriæ lassescendo proficiens, præmittit dicens: « O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum (4)ei, qui se finxit, quare me fecisti sic?» (5) Qui igitur ad occulta Dei pertingere non valens, ad infirmitatis

1) Bessar. *difficultatem nostræ.* — 2- In editis *sensum Domini, aut quis* etc. -- 3) Rom. 11. 33. — 4) Rom. 9. 20.
5] Bessar. *eius.*

suæ cognitionem rediit, atque ad eruditionem se propriam deficiendo revocavit, ut ita dicam, secreta sapientiæ non inveniens, invenit: quia cum ad superna consilia requirenda lassesceret, didicit ut humilius timeret: et quem sua infirmitatis a cognitione intima repulit, hunc ei verius humilitas iunxit. Sophar itaque et per scientiæ studium peritus, et per audaciam tumidæ locutionis ignarus, quia ipse gravitatem non habet, meliori optat, quod habet, dicens: « Atque utinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi, ut ostenderet tibi secreta sapientiæ! » Qui eam quoque, qua se super amicum pollere æstimat, optando (1) sapientiam ostentat: cum protinus subdit: « Et quod multiplex sit lex eius. (2)» Quid hoc loco Dei lex accipi, nisi charitas debet? per quam semper in mente (3) legitur præcepta vitæ, qualiter in actione teneantur. De hac etenim lege veritatis voce dicitur: « Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem. » (4) De hac Paulus ait: « Plenitudo legis dilectio. » (5) De hac iterum dicit: (6) « Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi. » (7) Lex etenim Christi quid congruentius intelligi, quam caritas potest? quam tunc vere perficimus, cum fraterna onera ex amore toleramus.

9. Sed hæc eadem lex multiplex dicitur: quia studiosa

---

1) Omnes Norm. *scientiam.* Bessar. quoque *scientiam,*

2- Confer Paterium in Iohan. c. 39.

3] Ita Gemet. Lyr. Bigot. Utic. et pler. MSS. In vet. Edit. *legimus.* In recent. post Cocc. *leguntur.*

4] Iohan. 15. 12.

5) Rom. 13. 10.

6) Editi *alter alterius onera portate.* Paremus MSS.

7) Galat. 6. 2.

sollicitudine caritas ad cuncta virtutum facta dilatatur. Quae a duobus quidem præceptis incipit, sed se ad innumera extendit. Huius namque legis initium dilectio Dei est, ac dilectio proximi. Sed Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, et ex tota (1) fortitudine diligi conditor iubetur. Qua in re notandum est, quod divinus sermo cum Deum diligi præcipit, non solum narrat ex quo, sed etiam informant ex quanto, cum subiungit, (2) *ex toto*: ut videlicet qui perfecte Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta derivatur, cum et per quemdam iustum dicitur: « Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias. » (3) Et per semetipsam Veritas dicit: « Quae vultis ut faciant vobis homines, (4) et vos facite illis. » (5) Quibus duobus scilicet utriusque Testamenti mandatis, per unum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur, ut malum quod pati non vult, quisque non faciens, cesset a nocendi opere; et rursum bonum quod sibi fieri appetit impendens, erga utilitatem se proximi exerceat ex benignitate. Sed haec nimirum duo dum sollicita intentione cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur: ne vel ad inferenda quae non debet, desideriis inquieta mens ferveat; vel erga exhibenda quae debet, otio resoluta torpescat. Nam cum cavet alteri facere, quod nequaquam vult ab altero ipsa tolerare, sollicita se intentione circumspicit,

1) In vulgatis *virtute*.

2) Bessar. *ex tota fortitudine*. Mox *ita et vos*.

3) Tob. 4. 16.

4) Vindoc. Gemet. Corb. Germ. *Ita et vos facite illis*. Bigot. Lyr. Utic. *ea et vos facite illis*.

5) Matth. 7. 12.

ne superbia elevet, et usque ad despectum proximi, animum deiiciens exaltet: ne ambitio cogitationem laniet: cumque hanc ad appetenda aliena dilatat, angustet: ne cor luxuria polluat, et subiectum desideriis per illicita corrumpat: ne ira exasperet, et usque ad proferendam contumeliam inflammet: ne invidia mordeat, et alienis felicitatibus aemula, sua se face consumat; ne immoderate linguam loquacitas pertrahat, eamque usque ad lasciviam obtrectationis oxtendat; ne odium malitia excitet: et os usque ad iaculum maledictionis irritet. Rursum cum cogitat, ut ea alteri faciat, quae ipsa sibi fieri ab altero expectat, pensat nimirum ut malis bona, et bonis meliora respondeat: ut erga procaces mansuetudinem longanimitatis exhibeat: ut malitiae peste languentibus gratiam benignitatis impendat: ut discordes pace (1) uniat, et concordes ad concupiscentiam verae pacis accingat: ut indigentibus necessaria tribuat: ut errantibus viam rectitudinis ostendat: ut afflictos verbo et compassione mulceat ut accensos in huius mundi disiderii increpatione (2) restinguat: ut minas potentum ratiocinatione mitiget: ut oppressorum angustias quanta praevalet ope levet: ut foris resistentibus opponat patientiam: ut intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam; ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a iustitiae studio non enervet; sic ad ultionem zelus ferveat, ne tamen pietatis limitem fervendo transcendat: ut ingratos beneficiis ad amorem provocet: ut gratos quosque ministeriis in amore servet: ut proximorum mala cum

1) Bessar. *praeveniat.*

2) Plerique Norm. et Corb. Germ. *restringat.*

corrigere non valet, taceat; (1) utque cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat: ut sic ea quae tacet, toleret, ne tamen in anima virus doloris occultet: ut sic malevolis munus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam a iure rectitudinis excedat: ut cuncta proximis, quae praevalet, impendat, sed haec impendendo non tumeat; ut sic in bonis quae exhibet, tumoris praecipitium paveat, ne tamen a boni exercitio torpescat; ut sic quae possidet tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis, attendat: ne cum terrena largitur, suam plus quam necesse est inopiam [2] cogitet, et in oblatione muneris, (3) hilaritatis lumen tristitia obscuret.

10. Bene ergo lex Dei multiplex dicitur: quia nimirum cum una eademque sit caritas, si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diversitatem breviter exprimimus, si in electis singulis bona illius perstringendo numeremus. Haec namque per Abel et electa Deo munera obtulit, et fratris gladium non reluctando toleravit. Haec Enoch et inter homines vivere spiritaliter docuit, et ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Haec Noe, despectis omnibus (4) solum Deo placabilem ostendit, atque in arcae fabricam

---

1) Corb. Germ. *ut quaecumque corrigi*. Bessar *quaecumque silentio concessum*.

2) Sic Bellovac. German. Longip. Vindoc. Norman. *etc*. In uno Regio ita totius hic locus legitur: *ne cum terrena largitur, si amplius quam necesse est inopiam timet, et in oblatione*. In excusis pro *cogitet* habes *pertimescat*.

3] Bessar. *claritas*.

4) 1, Vindoc. ut Corb. Germ. *solum Deum placabilem*. Gemet. et alii, *solum Deo placabilem*. Quibus consentiunt excusi omnes.

studio longi laboris exercuit, et mundo superstitem pio opere exercendo servavit. Haec per Sem et Japhet humiliter (1) verenda patris erubuit, et superiecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. (2) Haec Abrahae dextram quia ad mortem filii obediendo extulit, hunc prolis innumerae, gentium patrem fecit. (3) Haec Isaac mentem, quia semper ad munditiam tenuit, caligantibus aetate oculis, ad videnda longe post ventura dilatavit. (4) Haec Iacob compulit, et amissum bonum filium medullitus gemere, et pravorum filiorum praesentiam sub aequanimitate tolerare. (5) Haec Ioseph docuit a fratribus venundatum, et libertate animi infracta servitium perpeti, et eisdem post fratribus mente non elata principari.(6) Haec Moysen, delinquente populo, et usque ad petitionem mortis in precibus stravit, et usque ad interfectionem populi per zeli studium erexit: ut et pro pereunte plebe sese morti obiiceret, et contra peccantem protinus vice Domini irascentis saeviret. Haec Phinees brachium in ultionem peccantium (7) erexit; ut arrepto gladio coëuntes transfigeret, et iram Domini iratus placaret. Haec (8) Iesum exploratorem docuit, ut et prius contra falsiloquos cives veritatem verbo defenderet, et hanc postmodum gladio contra hostes allegaret. Haec Samuel et in principatu humilem praebuit, et integrum in deiectione servavit: qui cum persequentem se plebem diligeret, ipse sibi (9) testimonio extitit, quia culmen, ex quo deiectus est, non amavit. Haec David[10]ante iniquum regem et humilitate commovit ad fu-

---

1) Plerique Norman. *verecunda patris*. -- 2- Genes. 9. — 3- Genes. 22. 4- Ibid: 27. — 5- Ibid. 37. — 6- Ibid. 42. — 7) Bessar. superscribit *protinus*. Mox *Iosue* . . . et *testimonium*. — 8) Editi, *Iosue*.
9) Ita Turon. Vindoc. Gemet. Editi vero *sibi testimonium extitit*.
10] Bessar. *apud*.

gam, et pietate replevit ad veniam: qui persecutorem suum, et timendo fugit ut dominum, et tamen cum potestatem eum feriendi reperit, non agnovit inimicum. Haec Nathan et contra peccantem regem in auctoritatem liberae increpationis sustulit, et cum regis culpa deesset, in petitione humiliter stravit. Haec per Isaiam nuditatem carnis in praedicatione non erubuit, et subducto carnali velamine superna mysteria penetravit. Haec Eliam, (1] quia fervoris zelo vivere spiritaliter docuit, ad vitam quoque et corporaliter abstraxit. Haec Elisæum, quia magistrum diligere simpliciter instituit, magistri spiritu dupliciter implevit. Per hanc Ieremias ne in Ægyptum populus descenderet, restitit: sed tamen et inobedientes diligens, quo descendi prohibuit, et ipse descendit. Haec Ezechielem, quia prius a terrenis desideriis sustulit, post per cincinnum capitis in aere libravit. Haec in Daniele, quia a regiis dapibus gulam compescuit, ei et esurientium ora leonum clausit. Haec tribus pueris, quia in tranquillitate positis incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore, et flammas in fornace temperavit. Haec in Petro et minis terrentium principum fortiter restitit, et in circumcisione submovenda, minorum verba humiliter audivit. Haec in Paulo et manus persequentium humiliter pertulit, et tamen in circumcisionis negotio longe se imparis prioris sensum audenter increpavit. Multiplex ergo ista lex Dei est, quae singulis rerum articulis non permutata congruit, et causis se variantibus non variata coniungit.

11, Cuius nimirum legis multiplicitatem bene Paulus

1- Utic. Lyr. Bigot. *quia ferventiori zelo.*

enumerat dicens: *Charitas patiens est, benigna est: non aemulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non quaerit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* (1)- *Patiens* quippe *est charitas*: quia illata mala aequanimiter tolerat. *Benigna* vero *est*: quia pro malis bona largiter ministrat. *Non aemulatur*: quia per hoc quod in praesenti mundo nil appetit, invidere terrenis successibus nescit. *Non inflatur*: quia cum praemium internae retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. *Non agit perperam*: quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quidquid a rectitudine discrepat, ignorat. *Non est ambitiosa*: quia quo ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenus aliena concupiscit. *Non quaerit quae sua sunt*: quia cuncta, quae hic transitorie possidet, velut aliena negligit: cum nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. *Non irritatur*: quia et iniuriis lacessita, ad nullos se ultionis suae motus excitat, dum pro magnis laboribus maiora post premia expectat. *Non cogitat malum*: quia in amore munditiae mentem solidans, dum omne odium radicitus eruit, versare in animo quod inquinat, nescit. *Non gaudet super iniquitate*: quia quo (2) sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione adversantium exultat. *Congaudet autem veritati:* quia ut se caeteros diligens, per hoc, quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprii provectus [3] hilarescit. Multiplex ergo ista lex Dei est,

---

1- 1 Cor. 13. 4.

2- Particulam, *quo*, in recent. edit. omissam revocavimus ex MSS. Norman. Corb. Germ. Longip. Germ. etc.

3- Utic. *crescit.*

quae contra uniuscuiusque culpae iaculum, quod perimendam mentem impetit, instructionis suae munimine occurrit: ut quia antiquus hostis varia circumfusione nos obsidet , ipsa hunc ad nobis multipliciter axpugnet. Quam nimirum legem si solicita consideratione pensamus, auctori nostro quantum quotidie delinquamus, agnoscimus. Si autem culpas perpendimus, profecto aequanimiter flagella toleramus: nec ex dolore (1) ad impatientiam proruit, cum suo se iudicio conscientia addicit. Unde Sophar quid diceret, sciens: sed cui diceret nesciens; postquam praemisit dicens, ut ostenderet tibi secreta sapientiae, et quod multiplex sit lex eius; protinus adiungit:

CAPUT VIII.

Quod saepe magnis doctoribus contingit, ut nimia charitate ferventes, modum correctionis excedant: et quid sit, quod per Moysen dicitur: Qui casu ferro de manubrio lapso nolens hominem occiderit, ad unam leviticarum urbium confugiat.

Et intelligeres quod multo minora exigaris a Deo, quam meretur iniquitas tua.

12 Dolor quippe, ut diximus, flagelli temperatur, cum

1- In excusis hic adiicitur, *caritas*, contra fidem MSS.

culpa cognoscitur: quia et tanto quisque patientius ferramentum medici tolerat, quanto putridum conspicit esse quod secat. Qui igitur multiplicitatem legis intelligit, cuncta quae patitur, quam sint minora perpendit: quia per hoc quod culpae pondus agnoscitur, afflictionis poena levigatur.

13. Sed inter haec sciendum est, quia sine magna iniquitate non fuerit, quod Sophar virum iustum usque ad obiectionem iniquitatis increpavit. Unde et eorum audaciam Veritas iuste redarguit, sed benigne ad gratiam reducit: quia apud misericordem iudicem nequaquam sine venia culpa relinquitur, cum per fervorem zeli ex eius amore peccatur. Saepe namque magnis hoc doctoribus mirandisque contingit, ut quo alta caritate fervent, modum correptionis exaggerent, et lingua aliquid quod non debet dicat, quia mentem dilectio quantum debet inflammat. Sed verbum prolatae contumeliae tanto citius parcitur, quanto et ex qua radice prodeat, pensatur. Unde bene per Moysen Dominus praecepit, dicens: « Si quis abierit cum amico suo simpliciter in silvam ad ligna caedenda, et lignum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, et occiderit: hic ad unam supradictarum urbium fugiet, et vivet. Ne forte proximus eius, cuius effusus est sanguis, doloris stimulo persequatur, et apprehendat eum, et percutiat animam eius. » (1) Ad silvam quippe cum amico imus, quoties cum quolibet proximo ad intuenda delicta nostra convertimur: et simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Sed securis manu fugit, cum sese increpatio plus quam necesse est, in asperitatem pertrahit. Ferrumque de manu-

1- Deut. 19. 5.

brio prosilit, cum de correptione sermo durior excedit: et amicum percutiens occidit, quia auditorem suum prolata contumelia ab spiritu dilectionis interficit. Correpti namque mens repente ad odium proruit, si hanc immoderata (1) increpatio plus quam debuit addicit. Sed is qui incaute ligna percutit, et proximum extinguit, ad tres necesse est urbes fugiat, ut in una earum defensus vivat: quia si ad poenitentiae lamenta conversus, in unitate Sacramenti sub spe, fide et caritate absconditur, reus perpetrati homicidii non tenetur: eumque extincti proximus et cum invenerit non occidit; quia cum districtus iudex venerit, qui sese nobis per naturae nostrae consortium iunxit, ab eo proculdubio vindictam de culpae reatu non expetit, quem sub eius venia spes, fides et caritas abscondit. Citius ergo culpa dimittitur, quae nequaquam malitiae studio perpetratur. Unde et Sophar iniquum vocat, quem superna sententia laudaverat: nec tamen a venia reprobatus excluditur, quia ad verba contumeliae divini amoris zelo (2) promovetur. Qui pro eo quod beati Iob merita non agnoscit, ex imperita adhuc irrisione subiungit, dicens:

CAPUT IX.

Quod in quibusdam donis suis, quasi ex vestigiis bonitatis conspicimus Deum.

1] Editi etiam vetustiores, *si hanc in immoderata increpatione . . . addicit*. Sed mendose et contra fidem MSS.

2] Melius forte Germ. Corb. Germ. Gemet. *zelo permovetur*.

Forsitan vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum, Omnipotentem reperies?

14 Quid Dei vestigia, (1) nisi benignitatem illius visitationis vocat? Quibus nimirum progredi ad superna provocamur, cum eius spiritus afflatu tangimur, et extra carnis angustias sublevati, per amorem agnoscimus contemplandam auctoris nostri speciem, quam sequamur. Nam cum mentem nostram spiritalis patriae amor inflammat, quasi sequentibus iter insinuat, et (2) substrato cordi velut quoddam vestigium Dei gradientis imprimitur: ut ab eo rectis cogitationum gressibus via vitae teneatur. Quem enim necdum cernimus, restat necesse est, ut per vestigia sui amoris indagemus; quatenus usque ad contemplationis speciem quandoque (3) mens inveniat, quem nunc quasi a tergo subsequens, per sancta desideria explorat. Haec Psalmista auctoris nostri vestigia bene sequi noverat, cum dicebat: « Adhaesit anima mea post te. » (4) Quem reperire quoque usque ad visionem suae celsitudinis satagebat, dicens: « Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam et parebo ante faciem Dei? » (5) Tunc quippe cogitatione manifesta omnipotens Deus reperitur, cum mortalitatis nostrae funditus corruptione calcata, ab assumptis nobis

1) Turon. Gemet. et plerique Norm. *nisi benignas illius visitationes*. Ita quoque legitur nunc in Utic. sed prius ut in edit.

2) Bessar. *subiecta corde velut.*

3) Coc. et alii recent. *mens veniat quam*. Gussanv. tamen lectionem nostram quae est MSS. indicavit, et ad marginem rejecit.

4) Ps. 62. 8.

5) Ps. 41. 3.

in divinitatis suae claritate conspicitur. Nunc autem a carnali cogitatione animum (1) infusi spiritus gratia sublevat, et in contemptum rerum transeuntium exaltat, totumque mens quod appetebat in infimis, despicit, atque ad superna desideria ignescit, et contemplationis suae vi extra carnem tollitur, quae corruptionis suae pondere adhuc in carne retinetur. Incircumscripti luminis iubar intueri conatur, et non valet, quod infirmitate pressus animus, et nequaquam penetrat, et tamen repulsus amat. Iam namque de se Conditor per quod ametur, ostendit, sed visionis suae speciem amantibus subtrahit. Sola ergo eius vestigia conspiscientes (2) gradimur, qui hunc per donorum suorum signa sequimur, quem necdum videmus.

15 Quae nimirum vestigia comprehendi nequeunt: quia unde, ubi, quibusve modis veniant eius spiritus dona, nesciuntur: veritate attestante, quae ait: « Spiritus ubi vult, spirat: et vocem eius audis, et nescis unde veniat, (3) et quo vadat. » (4) In retributionis autem culmine reperiri omnipotens per contemplationis speciem potest, sed tamen ad perfectum non potest: quia etsi hunc in claritate sua quandoque conspicimus, non tamen eius essentiam plene contuemur. Angelica etenim, vel humana mens cum ad incircumscriptum lumen inhiat, eo ipso se, quo est creatura, coangustat, et super se quidem per provectum tenditur, sed tamen eius fulgorem comprehendere nec dilatata sufficit: qui et transcendendo et portando omnia, et implendo concludit. Unde et adhuc subditur:

1] Bessar. *infusione.* Mox *praetereuntium.*
2) Longip. *gratulamur.*
3) Editi, *aut quo vadat.*
4) Ioann. 3. 8.

CAPUT X.

Quod Deus in naturae suae altitudine, humanae simul, atque angelicae subtilitati sit investigabilis.

Excelsior coelo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? longior (1) terra mensura eius, et latior mari.

16 Quod Deus caelo excelsior, infermo profundior, terra longior, marique latior esse describitur: tanto spiritaliter debet intelligi, quanto de eo quidquam nefas est iuxta corporea lineamenta sentire. Sed caelo est excelsior, quia incircumscriptione sui spiritus cuncta transcendit. Inferni profundior, quia transcendendo subvehit. Terra longior, quia creaturae modum perennitate suae aeternitatis excedit. Mari latior, quia rerum temporalium fluctus sic regens possidet, ut hos sub omnimoda potentia suæ præsentiæ coangustando circumdet. Quamvis possunt et coeli appellatione angeli, et inferni vocabulo daemonia designari, per terram vero iusti homines, per mare autem peccatores intelligi. Excelsior itaque cœlo est: quia ipsi quoque electi spiritus, visionem tantae celsitudinis perfecte non penetrant. Profundior inferno est: quia malignorum spirituum astutias longe subtilius, quam ipsi putaverant, iudicans damnat. Terra lon-

1) Gemet. Germ. Corb. Germ. a prima manu *longior terrae*, et postea *terrae longior*. *Longiorem terrae*.

:gior, quia longanimitatem nostram patientia divinae longanimitatis exsuperat, quae nos et peccantes tolerat, et conversos ad praemia remunerationis expectat. Mari latior: quia ubique facta peccantium, retributionis suae praesentia occupat, ut et cum (1) non praesens per speciem cernitur, praesens per iudicium sentiatur.

17 Cuncta tamen ad solum referri hominem possunt: ut ipse sit coelum, cum iam per desiderium summis inhaereat; ipse infernus, cum tentationum suarum caligine perturbatus in infimis iacet: ipse terra, quia in bono opere fixae spei ubertate fructificat: ipse mare, quia in quibusdam trepidus quatitur, et aura suae mutabilitatis agitatur. Sed cœlo est excelsior Deus, quia potentiae eius magnitudine vincimur, etiam cum super nosmetipsom elevamur: inferno profundior, quia nimirum plus (2) iudicat, quam ipse se humanus animus in tentationibus investigat. Terra longior, quia fructus vitae quos in fine retribuit, nequaquam nunc vel spes nostra comprehendit: mari latior, quia humana mens fluctuans, multa de his quæ ventura sunt coniicit; sed cum iam cernere quae aestimaverat coeperit, angustam se fuisse in sua aestimatione cognoscit.

18 Excelsior igitur cœlo fit, cum ipsa in eum nostra contemplatio deficit. Unde et cor Psalmista in altum posuerat, sed necdum se eum contigisse sentiebat, dicens: « Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, nec

1) Bessar. *praesens per speciem non cernitur.*

2) Editi, *plus indicat*: corriguntur ex MSS. quorum lectionem confirmant mox subiecta: *Inferno profundiorem noverat, qui semetipsum discutiens, sed eius subtiliora iudicia pertimescens*: ac paulo inferius: *Profunditatem suam exhibet, occultos et illicitos cogitationum motus districte iudicando.*

potero ad eam. » (1) Inferno profundiorem noverat, qui semetipsum discutiens, sed eius subtiliora iudicia pertimescens, dicebat: « Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. » (2) Longiorem terra viderat, cum (3) minora ei esse humanæ mentis vota pensabat, dicens: « Qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus. » (4) Latiorem mari conspexerat, qui timendo pensabat, quia nequaquam mens humana immensitatem districtionis eius agnosceret, quantumlibet inquirendo fluctuaret, dicens: « Quis novit potestatem iræ tuae, aut prae timore (5) iram tuam dinumerare? » (6) Cuius bene potentiam egregius nobis doctor insinuat, cum breviter narrat: « Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum. » (7) Habet quippe Deus latitudinem, quia dilectionem suam usque ad collectionem persequentium tendit. Habet longitudinem: quia ad vitæ patriam nos longanimiter tolerando perducit. Habet sublimitatem: quia ipsorum quoque intelligentiam, qui recepti in supernam fuerint congregationem, transcendit. Habet profundum: quia damnatis inferius, districtionis suae iudicium incomprehensibiliter exerit. Quae scilicet quatuor

---

1- Psal. 138. 8.

2- 1. Cor. 4. 4.

3- In MSS. Utic. Lyr. Big. *minor eo*; ubi in aliis libris, *minor ei*. Constructionis huius exempla iam vidimus lib. 5. n. 97. Pag. 463. Quamquam et libri 9. n. 91. Pag. 828. extat, *semetipso minor*.

4) Ephes. 3. 20.

5) In aliquot MSS. additur *tuo*.

6) Psal. 89. 11.

7) Ephes. 3. 18.

nobis in hac vita positis singulis exercet, quia et latitudinem amando, et longitudinem tolerando, et celsitudinem, non solum nostram intelligentiam, sed etiam vota superando, et profunditatem suam exhibet, occultos et illicitos cogitationum motus districte iudicando. Sed eius celsitudo et profunditas quam sit investigabilis, nullus agnoscit, nisi qui vel contemplatione ad summa provehi, vel occultis motibus resistens, tentationum coeperit importunitate turbari. Unde et beato Iob dicitur: « Excelsior coelo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? » (1) Ac si ei aperto despectu diceretur: Profunditatem eius, atque excellentiam quando tu cognoscere sufficis, qui vel virtute ad summa evehi, vel temetipsum reprehendere in tentationibus nescis? Sequitur:

CAPUT XI

Quod caelum, et infernus, et mare, et terra coarctantur in unum, cum una eademque mens, et Deum per contemplationem intuetur; et ex carnis mole ad tentationum tenebras redit, et quasi a tertio caelo elapsa, lege membrorum et stimulo carnis fluctuans agitatur.

Si subverterit omnia, vel in unum coarctare-

---

1. Ita Gemet. et plerique MSS. In Corb. Germ. et in editis, quod in Utic. quoque legebatur, *ac si aperte despecto.*

rit, quis contradicet ei? (1) vel quis dicere ei potest: Cur ita facis?

19 Subvertit Dominus caelum, cum terribili et occulta dispensatione humanae contemplationis celsitudinem destruit. Subvertit infernum, cum cuiuslibet mentem in suis tentationibus pavidam cadere etiam ad deteriora permittit. Subvertit terram, cum fructificationem boni operis adversis irruentibus intercidit. Subvertit mare, cum fluctuationem nostrae titubationis emergente subito pavore confundit. Dubietate quippe sua cor anxium, hoc ipsum quia titubat, valde formidat, et quasi mare subvertitur, cum ipsa in Deum nostra trepidatio, considerato eius iudicii terrore, turbatur.

20 Quia igitur, quomodo caelum vel infernus, terra vel mare subvertitur, breviter diximus: nunc aliquantulum laboriosius restat, ut haec qualiter in unum coarctari valeant, demonstremus.

21 Saepe namque contingit, ut ad summa iam mentem spiritus elevet, sed tamen hanc importunis caro tentationibus impugnet. Cumque ad contemplanda caelestia animus ducitur, obiectis actionis illicitae imaginibus reverberatur. Nam carnis repente hunc stimulus sauciat, quem extra carnem contemplatio sancta rapiebat. Caelum ergo simul infernusque coarctatur, cum unam eamdemque mentem et sublevatio contemplationis illuminat, et importunitas tentationis obscurat; ut et videat intendendo quod appetat, et succum-

1- Quae sequuntur non sunt in textu Hebr. nec in vulgata, sed in LXX. Editi pro, *quis contradicet ei?* legunt, *quis dicet illi, quid fecisti?*

bendo in cogitatione, toleret quod erubescat. De caelo quippe lux oritur, infernus autem tenebris possidetur. In unum ergo caelum infernusque redigitur, cum mens, quae iam lucem patriae supernae considerat, etiam de carnis bello tenebras occultae tentationis portat. Certe iam Paulus tertii caeli culmen ascenderat, iam paradisi secreta cognoverat, et tamen adhuc carnis bella tolerans gemebat, dicens: « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. » (1) Quid ergo in huius tanti prædicatoris pectore, nisi cælum Deus infernumque coarctaverat, qui et visionis intimae iam lumen acceperat, et tamen adhuc tenebras de carne tolerabat? Super se viderat quod lætus appeteret, in se cernebat quod metuens doleret. Iam cælestis patriæ lux irradiaverat: sed adhuc tentationis obscuritas animum confundebat. Cum cælo ergo infernum pertulit: quia et illuminatum securitas erexit, et tentatum gemitus stravit.

22 Et saepe contingit, ut fides in mente iam vigeat, sed tamen ex parte aliquantula in dubietate contabescat: quatenus et certa se a visibilibus elevet, et ex quibusdam sese incerta perturbet. Nam plerumque ad aeterna appetenda se erigit, et subortis cogitationum stimulis agitata, sibimet ipsa contradicit.

23 In unum ergo terra mareque coarctatur, cum unam eamdemque mentem, et certitudo solidae fidei roborat, et tamen ex aliquantula mutabilitate perfidiae, aura dubietatis versat. An non in suo pectore coarctari terram mareque cognoverat, qui et per fidem sperans, et per infidelitatem

1- Rom. 7. 23.

fluctuans, dicebat: « Credo, Domine, adiuva incredulitatem meam? » (1) Quid itaque est, quod et se credere assserit, et adiuvari in se incredulitatem quaerit? nisi quod coarctari in suis cogitationibus terram cum mari deprehenderat, qui et exorare certus iam per fidem coeperat, et adhuc incertus undas perfidiae ex incredulitate tolerabat.

24. Quod tamen occulta fieri dispensatióne permittitur, ut cum mens iam surgere ad rectitudinem cœperit, pravitatis suae reliquiis impugnetur; quatenus haec ipsa impugnatio aut resistentem exerceat, aut delectationibus seductam frangat. Recte itaque nunc dicitur: « Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei? vel quis dicere ei potest: Cur ita facis? » quia nimirum divinum iudicium nec adversitate valet imminui, nec inquisitione cognosci; cum vel virtutes quas tribuerat, subtrahit, vel has omnino non adimens, vitiorum concuti impugnatione permittit. Saepe namque in elationem cor tollitur, cum laetis successibus in virtute roboratur: sed dum (2) latentes motus audaciae in cogitatione conditor conspicit, se sibi hominem ostendendo derelinquit: ut eius mens derelicta quid sit inveniat, quae male in se secura gaudebat. Unde cum subverti omnia, vel in unum coarctari dicerentur, protinus additur:

CAPUT XII.

Quod ex vitiis vitia nascuntur, et qui minima negligit, paulatim cadit.

1- Marc. 9. 23.

2- Longip. *latentes motus.*

Ipse enim novit hominum vanitatem, et videns iniquitatem, nonne considerat?

25 Ac si praemissa patefaciendo subiungeret, dicens: Quia tolerando succrescere vitia conspicit, iudicando dona confunditur. Rectus (1) vero in descriptione ordo servatur, cum prius nosci vanitas, et post considerari iniquitas perhibetur. Omnis quippe iniquitas, vanitas, non tamen omnis vanitas esse iniquitas solet. Vana namque agimus, quoties transitoria cogitamus. Unde et evanescere dicitur, quod repente ab intuentium oculis aufertur. Hinc Psalmista ait: « Universa vanitas omnis homo vivens: » (2) quoniam per hoc, quod vivendo ad interitum tendit, recte quidem vanitas dicitur; sed nequaquam recte etiam iniquitas appellatur: quia etsi de poena est culpae quod deficit, non tamen hoc ipsum culpa est, quod a vita percurrit. Vana sunt itaque, quae transeunt. Unde et per Salomonem dicitur: *Omnia vanitas.* (3)

25 Apte autem, post vanitatem protinus iniquitas subinfertur: quia dum per quaedam transitoria ducimur, in quibusdam noxie ligamur; cumque mens incommutabilitatis statum (4) non tenet, a semetipsa defluens, ad vitia prorumpit. (5) Vanitate ergo ad iniquitatem labitur, quae assue-

1) Ita Bellov. Corb. Germ. Longip. Vindoc. Gemet. aliique Norm. non ut legitur in edit. *in descretione.* Vetus tamen editio Paris. habet, *in discreptione.*

2) Ps. 38. 6.

3) Eccl. 1. 2.

4) Bessar. superscribit *caeca.* — 5) Sic legitur in potioribus MSS. et antiquioribus edit. In aliis editis, *vanitas ergo ad iniquitatem labitur.*

ta rebus mutabilibus, dum ex aliis ad alia semper impellitur, suborientibus culpis inquinatur.

27 Potest tamen et vanitas culpa intelligi, et iniquitatis nomine, reatus gravior demonstrari. Si enim aliquando vanitas culpa non esset, Psalmista non diceret: « Quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vane conturbatur: thesaurizat, et ignorat cui congreget ea: » (1) quia quamvis Trinitatis imaginem in natura servemus, vanis tamen delectationis motibus perturbati, in conversatione nostra delinquemus; ut modis nos semper alternantibus cupido concutiat, metus frangat, laetitia mulceat, dolor affligat. Ex vanitate, ergo, ut et superius dictum est, ad iniquitatem ducimur, cum prius per levia delicta (2) defluimus, ut usu cuncta levigante, nequaquam post committere etiam graviora timeamus. Nam dum moderari lingua otiosa verba negligit, more inolitae remissionis capta, audax ad noxia prorumpit: dum gulae incumbitur, ad levitatis protinus insaniam proditur: cumque mens subigere delectationem carnis renuit, plerumque et ad perfidiæ voraginem ruit. Unde bene Paulus plebis Israëliticae damna conspiciens, ut imminentia ab auditoribus mala compesceret, curavit ex ordine transacta narrare, dicens: « Neque (3) idololatrae efficiamini, sicut quidam eorum quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. » (4) Esus quippe potusque ad lusum impulit, lusus ad idololatriam

1) Psal 38. 7.

2) Editi Coccium secuti *defleximus,* renitentibus MSS. Colb. Bellov. Longip. Vindoc. Gemet. aliis Norm. cum veteribus editionibus.

3) Bellov. Corb. Germ. Gemet. etc. *idolatrae,* et infra ad *idolatriam* In editis *sicut quidam ex ipsis.*

4] 1. Cor. 10. 7.

traxit: quia si vanitatis culpa nequaquam caute compescitur, ab iniquitate protinus mens incauta devoratur, Salomone attestante, qui ait: « Qui modica spernit, paulatim decidit. (1) » Si enim curare parva negligimus insensibiliter seducti, audenter etiam maiora perpetramus. Et notandum, quod non videri, sed considerari iniquitas dicitur. Studiosius quippe conspicimus, quae consideramus. Deus itaque hominum vanitatem novit, iniquitatem considerat; quia nec minora delicta inulta deserit, et ad maiora ferienda se intentius accingit. Quia igitur a levioribus malis incipitur, et ad graviora pervenitur: vanitas mentem obnubilat, iniquitas caecat. Quae nimirum mens amisso mox lumine, tanto se altius per tumorem erigit, quanto et iniquitatis capta laqueis, a veritate longius recedit. Unde et apte quoque quo vanitas cum iniquitate pertrahat, exprimit: cum repente subiungit:

CAPUT XIII.

Vanitas audacem ex culpa reddit.

Vir vanus in superbiam erigetur.

28 Vanitatis quippe finis est, ut cum peccato mentem sauciat, hanc ex culpa audacem reddat: quatenus sui reatus

---

1) Eccli. 19. 1.

oblita, quae amisisse se innocentiam non dolet, iusto excæcata iudicio, simul et humilitatem perdat. Et fit plerumque, ut pravis desideiis serviens, a iugo se (1) divini timoris excutiat, et quasi in malorum perpetratione iam libera, omne, quod voluptas suggerit, implere contendat. Unde cum vir vanus se erigere in superbiam dicitur, illico subinfertur:

CAPUT XIV.

Vanitas in naturae motibus reddit effrenum.

Et quasi pullum onagri se liberum natum putat.

28 Per pullum quippe onagri, omne agrestium genus exprimitur, quod naturae dimissum motibus, loris dominantium non tenetur. Agri namque animalia libertatem habent et ire quo appetunt, et quiescere cum lassantur. Et quamvis insensatis animalibus homo longe sit melior; hoc tamen plerumque homini non licet, quod brutis animalibus licet. Quæ enim ad aliud minime servantur, eorum motus proculdubio nequaquam sub disciplina restringitur. Homo autem, quia ad sequentem vitam ducitur, necesse profecto est, ut in cunctis suis motibus, sub dispositione disciplinæ religetur, et quasi domesticum animal loris vinctum serviat, atque æternis dispositionibus restrictum vivat. Qui ergo implere cuncta, quæ desiderat, per effrenatam libertatem quærit, quid aliud quam pullo onagri esse similis concupi-

1] Ebroic. et plerique. Norman. *divini amoris.*

scit: ut disciplinæ hunc lora non teneant, sed audenter vagus per silvam desideriorum currat?

30 Sæpe autem divina miseratio, quos prodire in effrenationem illicitae libertatis conspicit, obiectione (1) properæ adversitatis frangit; quatenus elisi discant, quam reproba erectione tumuerant: ut iam flagelli experimentis edomiti, quasi iumenta domestica praeceptorum loris mentis colla subiiciant, et vitæ præsentis (2) itinera ad nutum præsidentis pergant. Quibus bene loris ligatum se noverat, qui dicebat: « Ut iumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. » (3) Unde et sævus ille persecutor ab agro perfidæ voluptatis ad domum fidei deductus, rectoris sui calcaribus punctus audiebat: « Durum est tibi contra stimulum calcitrare. (4) » Restat ergo, ut si esse iam similes pullo onagri nolumus, in cunctis, quæ appetimus, nutum prius intimæ dispensationis exquiramus: ut mens nostra in omne quod nititur, superni regiminis loro teneatur, et inde magis vota sua ad vitam impleat, unde vitæ suæ studia, et contra propriam voluntatem calcat. Multa Sophar fortia protulit, sed quod meliori se hæc loquitur, nescit. Unde adhuc increpando subiungit:

---

1) Editi, *prosperae*. Emendatur ex MSS. Corb. Germ. Reg. Colb. Bessar. superscribit ut fiat *prosperae*.

2) Ita Corb. Germ. Vindoc. Bellov. Norm. a quibus recedentes Coc. et recentiores edit. legerunt *itinere pergant*. Vindoc. habet *peragant* cum plurib. vetust.

3) Psal. 72. 22.

4] Act. 9. 5.

CAPUT XV.

Sophar arguit Iob animi obdurati et superbi.

Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad eum manus tuas.

31 Firmari cor non hoc loco per virtutem dicitur, sed per insensibilitatem. Omnis namque animus, qui districtionis intimae considerationi se subiicit, ex eius protinus timore mollescit; eumque sagitta divinae formidinis penetrat, quia infirma viscera per humilitatem gestat. Quisquis autem pertinacia insensibilitatis obdurescit, quasi cor firmat, ne hoc iacula timoris superni confodiant. Unde quibusdam per Prophetam Dominus misericorditer dicit: (1) « Tollam vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum. » (2) Cor quippe lapideum tollit, cum a nobis superbiae duritiam sub trahit: et cor carneum tribuit, cum eamdem protinus nostram duritiam ad sensibilitatem vertit. Per manus vero, ut iam crebro docuimus, opera designantur. Cum culpa igitur manus ad Deum expandere, est contra largitoris gratiam de virtute operum superbire. Qui enim in conspectu aeterni iudicis loquens sibi bona quae facit, tribuit, ad Deum manus superbiens tendit. Sic profecto contra electos reprobi, sic contra catholicos hæretici semper effrenantur: ut cum obiurgare facta nequeunt, bonos reprehendere de

---

1) Editi *Tollam a vobis.*
2) Ezech. 36. 26.

factorum elatione moliantur: quatenus eos, quos redarguere ex infirmitate actionis non valent, ex crimine tumoris accusent. Unde et ea bona, quae exterius fiunt, nequaquam bona esse iam censent, quae quasi per studium (1) turgidae cogitationis exhibentur. Quia (2) saepe humilia tumentes increpant, et quod dictis suis semetipsos feriunt, ignorant. Sed quia iustum virum Sophar hactenus reprendendo corripuit, nunc velut docendo subiungit:

CAPUT XVI.

Quod in oratione faciem absque timore levamus, cum tales nos post orationem exhibemus, quales per orationis tempus iudici apparere optamus. Et quod contemplativa vita stabilitatem perdidisse dicenda non est, etiam si aliquando deficiat, cum semper id, quod amittit, inquirat.

Si iniquitatem, quae est in manu tua, abstuleris a te, et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia: tunc levare poteris faciem tuam absque macula, et eris stabilis, et non timebis.

---

1) Gemet. et Bellov. pro. *turgidae*, habent, *turbidae*.

2) Hic mirum est editorum ac manu exaratorum dissidium. Cod. Corb. Germ habet; *qui saepe* (a 2. manu *de*] *humilitate mente*. Reg. *qui saepe humiliata mente*, altero consentient quod habet *humiliatam*. Antiq. ed. *qui saepe humiliatum mente*. Recent. *qui semper de humilitate tumentes*. Sincerior videtur quam suppeditarunt nobis Colb. Germ. Ebroic. et al. Norm. Bessar. *qui*.

32 Omne peccatum aut sola cogitatione committitur, aut cogitatione simul et opere perpetratur. Iniquitas ergo in manu est, culpa in opere. Iniustitia vero in tabernaculo, iniquitas in mente. Mens quippe nostra tabernaculum non incongrue vocatur, in qua apud nosmetipsos abscondimur, cum foris in opere non videmur. Sophar itaque, quia iusti viri amicus est, novit quid dicat: sed quia iustum increpat, haereticorum tenens speciem, proferre recte etiam quae novit, ignorat. Sed nos calcantes hoc, quod ab eo tumide dicitur, pensemus eius verba quam vera sint, si recte dicerentur. Prius enim a manu iniquitatem subtrahi, et post a tabernaculo admonet iniustitiam abscindi: quia quisquis iam prava ase opera exterius resecat, necesse profecto est, ut ad semetipsum rediens, solerter sese in mentis intentione discernat: ne culpa, quam iam in actione non habet, adhuc in cogitatione perduret. Unde bene etiam per Salomonem dicitur. « Praepara foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum, ut postea aedifices domum tuam. (1) Quid namque est praeparato opere, agrum diligenter exterius exercere, nisi evulsis iniquitatis (2) sentibus, actionem nostram ad frugem retributionis excolere? Et quid est post agri exercitium, ad aedificium domus redire, nisi quod plerumque ex bonis operibus discimus, quantam vitae munditiam in cogitatione construamus? Pene cuncta namque bona opera ex cogitatione prodeunt: sed sunt nonnulla cogitationis (3) acumina, quae ex operatione nascuntur. Nam sicut ab animo opus sumitur, ita rursus ab opere animus

1) Prov. 24. 27.
2) Gemet. *sensibus*.
3) Gemet. *argumina*.

eruditur. Mens quippe divini amoris exordia capiens, imperat bona quae fiant: sed postquam fieri imperata coeperint, ipsis suis exercitata actionibus discit, cum imperare bona inchoaverat, quantum minus videbat. Foris ergo ager excolitur, ut domus postmodum construatur: quia plerumque ab exteriori opere (1) sumimus, quantam subtilitatem rectitudinis in corde teneamus. Quem bene Sophar servare ordinem studuit, cum prius auferri iniquitatem a manibus, et post a tabernaculo iniustitiam dixit: quia nequaquam plene animus in cogitatione erigitur, quando adhuc ab eo extrinsecus in opere erratur.

33 Quæ si perfecte duo hæc tergimus, ad Deum statim sine macula faciem levamus. Interna quippe facies hominis, mens est: in qua nimirum recognoscimur, ut ab auctore nostro diligamur. Quam scilicet faciem levare, est in Deo animum per studia (2) orationis attollere. Sed elevatam faciem macula inquinat, si intendentem mentem reatus sui conscientia accusat: quia ab spei fiducia protinus frangitur, si intentâ precibus necdum devictæ culpæ memoria mordetur. Diffidit namque accipere se posse quod appetit, quæ profecto reminiscitur nolle se adhuc facere, quod divinitus audivit. Hinc per Iohannem dicitur: « Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum, et quidquid petierimus, ab eo accipiemus. » (3) Hinc Salomon ait: « Qui avertit aurem suam, ne audiat legem, ora-

1) Sic Vindoc. Corb. Germ. Longip. Norm. German. In editis *videmus*.

2). Vatic. *per studium*, et sic etiam infra pluries.

3) 1. Iohan. 3. 21.

tio eius erit execrabilis. » (1) Cor quippe nos in petitione reprehendit, cum resistere se præçeptis eius, quem postulat, meminit, et oratio fit execrabilis, cum a censura avertitur legis, quia dignum profecto est, ut ab eius beneficiis sit quisque extraneus, cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus.

34 Qua in re hoc est salubre remedium, ut cum se mens ex memoria culpae reprehendit, hoc prius in oratione defleat, quod erravit: quatenus erroris macula cum fletibus tergitur, in petitione sua cordis facies ab auctore munda videatur. Sed curandum nimis est, ne ad hoc rursus proruat, quod se mundasse fletibus exultat: ne dum deplorata iterum culpa committitur, in conspectu iusti iudicis ipsa etiam lamenta levigentur. Solerter quippe debemus meminisse quod dicitur: « Ne iteres verbum in oratione tua. (2) » Quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos prohibet saepe veniam petere, sed culpas iterare. Ac si aperte dicat: Cum male gesta defleveris, nequaquam rursus facias, quod in precibus iterum plangas.

35 Ut ergo ad precem facies sine macula levetur, ante orationis semper tempora debet solicite conspici, quidquid potest in oratione reprobari, talemque se mens et cum ab oratione cessat, exhibere festinet, qualis apparere iudici in ipso orationis tempore exoptat. Saepe namque immunda quaedam, vel illicita in animo (3) versamus, quoties a precibus vacamus. Sed cum se mens ad studia orationis erexerit, earum rerum imagines reverberata patitur, quibus libenter prius otiosa premebatur, et quasi iam faciem anima ad

1) Prov. 28. 9.
2) Eccl. 7. 15.
3) Gemet. Bellov. et Corb. Germ. ante correctionem *vertimus*.

Deum levare non sufficit: quia in se nimirum inquinata mente, maculas pollutae cogitationis erubescit. Saepe curis mundi libenter occupamur. Cumque post haec studio orationis intendimus, nequaquam se mens ad coelestia erigit: quia pondus hanc terrenae solicitudinis in profundum mersit et in preces facies munda non ostenditur, quia cogitationis infimæ luto maculatur.

36. Nonnunquam vero cor a cunctis (2) excutimus, et illicitis motibus etiam cum a prece vacat, obviamus: sed tamen quia nos culpas rarius committimus, aliena pigrius delicta relaxamus: et quo peccare noster animus solicitius metuit, eo districtius hoc, quod in se ab alio delinquitur abhorrescit. Unde fit, ut eo inveniatur quisque tardior ad veniam, quo proficiendo factus est cautus ad culpam: et quo ipse excedere in alterum metuit, hoc quod in se exceditur, puniri durius exquirit. Sed quid hac doloris macula reperiri deterius potest, quae in conspectu iudicis caritatem non inquinat, sed necat? Vitam quippe animæ quælibet culpa polluit, servatus vero contra proximum dolor occidit. Menti namque ut gladius figitur, et mucrone illius ipsa viscerum occulta perforantur. Qui scilicet a transfixo corde, si prius non educitur, nihil in precibus divinae opis obtinetur: quia et vulneratis membris imponi salutis medicamina nequeunt, nisi ferrum a vulnere ante subtra-

2) Longip. *nonnumquam vero cor a cunctis curis excutimus, et illicitis . . . obviamus*. Ceteri MSS. nostri habent etiam, *illicitis motibus . . . obviamus*; quam lectionem praetulimus aliis librorum editorum. In veter. et Basil. legitur ut in MSS. Corb. Germ. *nonnumquam vero cor a cunctis excuti et illicitis motibus, etiam cum a prece vacat, optamus*. In recentioribus, *nonnumquam vero cor a cunctis excutimus, et ab illicitis motibus, cum a prece vacat, prohibemus*.

hatur. Hinc est enim, quod per semetipsam Veritas dicit: « Nisi remiseritis hominibus (1) peccata eorum, nec Pater vester qui in cœlis est, remittet vobis peccata vestra.» (2) Hinc admonet, dicens: « Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus alterum. » (3) Hinc rursum ait: « Date, et dabitur vobis: dimittite, et dimittetur vobis. (4) Hinc (5) constitutioni postulationis conditionem posuit pietatis dicens: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris: ». (6) ut profecto bonum, quod a Deo compuncti petimus, hoc primum cum proximo conversi faciamus. Tunc igitur vere sine macula faciem levamus, cum nec nos prohibita mala committimus, nec ea quae in nos commissa sunt, ex proptio zelo retinemus. Gravi namque mens nostra orationis suae tempore confusione deprimitur, si hanc aut sua adhuc operatio inquinat, aut alienæ (7) malitiæ servatus dolor accusat. Quæ duo quisque dum terserit, ad ea quae subnexa sunt, protinus liber exurgit. « Et eris stabilis, et non timebis. » Quia nimirum tanto minus iudicem trepidat, quanto in bonis actibus solidius stat. Timorem quippe superat, qui stabilitatem servat: quia dum solicitus studet peragere, quod mansuete Conditor imperat, securus etiam cogitat,

1) Non legitur, *peccata eorum*, in Gemet. et Germ.

2) Matth. 6. 12.

3) Marc. 11. 25.

4) Luc. 6. 38.

5) Ita MSS. Anglic. Norm. Bellov. et Longip. Veteres edit. *huic constitutioni postulationis* etc. Recentiores *hinc contra institutionem postulationis etc.*

6] Matth. 6. 12.

7) Bessar. *nequitiæ*. Mox *sollicitius*.

quod terribiliter intentat. Sciendum praeterea est, quod nonnulla bona sunt, ad quae indefessi persistimus: et rursum nonnulla sunt, a quibus continue deficientes labimur, atque ad hæc magnis conatibus per intervalla temporum reformamur. In activa etenim vita sine defectu mens figitur; a contemplativa autem infirmitatis suæ pondere victa lassatur. Illa quippe tanto firmius durat, quanto ad vicina se erga utilitatem proximi dilatat: hæc tanto celerius labitur, quanto et carnis claustra trasgrediens, super semetipsam ire conatur. Illa per plana se dirigit, et idcirco pedem operis robustius figit: hæc autem, quo super se alta appetit, ad se citius fessa descendit.

37 Quod bene ac breviter Ezechiel insinuat, cum eorum, quæ viderat motus animalium narrat, dicens: « Non revertebantur, cum incederent. » (1) Et paulo post subiicit adiungens: « Et animalia ibant, et revertebantur. » Sancta quippe animalia aliquando vadunt, et minime redeunt; aliquando vadunt, et protinus revertuntur: quia electorum mentes cum per collatam sibi activæ vitæ gratiam, erroris vias deserunt, redire ad mala mundi nesciunt, quæ reliquerunt: cum vero per contemplationis aciem, ab se eadem activa vita suspendunt, eunt et redeunt: quia per hoc, quod diu persistere minime in contemplatione sufficiunt, sese iterum ad operationem fundunt: ut in his, quæ sibi iuxta sunt, se exercendo refoveant, et super se rursum surgere contemplando, convalescant. Sed dum hæc eadem contemplatio more debito (2) per temporum intervalla repetitur, indeficienter proculdubio, et in eius soliditate persistitur: quia

1) Ezech. 1. 9. 14.
2] Bessar. *post*.

etsi infirmitatis suae pondere superata mens deficit; hanc tamen iterum continuis conatibus reparata comprehendit. Nec stabilitatem suam in ea perdidisse dicenda est, a qua et si semper deficit, hanc et cum perdiderit, semper inquirit. Sequitur:

CAPUT XVII.

Mala vitae huius gravia non sunt, aeterna bona cogitanti.

Miseriæ quoque oblivisceris, et quasi aqua rum, quae praeterierint, non recordaberis.

38 Mala vitæ præsentis tanto durius animus se quanto pensare bonum, quod sequitur, negligit: et non vult praemia considerare, quae restant, gravia æs esse quae tolerat. Unde et contra flagelli ictum co cæca conqueritur, et quasi infinita calamitas creditur diebus cursu labentibus quotidie finitur. At si seme que ad æterna se erigat, atque in his quæ incommu ter permanent, oculum cordis figat, prope nihil es conspicit, quidquid ad finem currit. Præsentis vitæ sa tolerat; sed quasi nihil esse omne quod labitur, Quo enim se internis gaudiis robustius inserit, eo exterius dolores sentit. Unde Sophar nequaquam ausu temerario docere meliorem, exhortatur ad i et demonstrat quam nulla iusti oculis videatur p

si aperte dicat: Si degustas gaudium quod intus permanet, leve fit protinus omne quod foris dolet. Bene autem præsentis vitae miserias aquis prætereuntibus comparat: quia calamitas transiens, electi mentem nequaquam vi concussionis obruit, sed (1) tamen tactu mœroris infundit. Nam (2) madet quidem per cruorem vulneris, etsi a suae certitudine non frangitur salutis.

39 Saepe autem non solum flagella atterunt: sed in uniuscuiusque iusti animo malignorum quoque spirituum tentamenta grassantur, ut exterius ex percussione doleat, et intus aliquatenus ex tentatione frigescat. Sed nequaquam gratia deserit: quae quo nos durius ex dispensatione percutit, eo amplius ex pietate custodit. Nam cum tenebrescere per tentationem coeperit, sese iterum lux interna succendit. Unde et subditur:

CAPUT XVIII.

Virtus renovatur in tentatione.

Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperum.

40 Fulgor quippe meridianus in vespere est virtutis renovatio in tentatione: ut repentino caritatis fervore mens

---

1) Recent. ed. *sed tantum tactum*, et mox, *sed a suæ*, reluctantibus aliis libris.

2) Bessar. *taedet*. Mox *etsi suae* . . . . . *qui quo nos*.

etsi infirmitatis suae pondere superata mens deficit; hanc tamen iterum continuis conatibus reparata comprehendit. Nec stabilitatem suam in ea perdidisse dicenda est, a qua et si semper deficit, hanc et cum perdiderit, semper inquirit. Sequitur:

CAPUT XVII.

Mala vitae huius gravia non sunt, aeterna bona cogitanti.

Miseriæ quoque oblivisceris, et quasi aquarum, quae praeterierint, non recordaberis.

38 Mala vitæ præsentis tanto durius animus sentit, quanto pensare bonum, quod sequitur, negligit: et quo non vult praemia considerare, quae restant, gravia æstimat esse quae tolerat. Unde et contra flagelli ictum cogitatio cæca conqueritur, et quasi infinita calamitas creditur, quae diebus cursu labentibus quotidie finitur. At si semel quisque ad æterna se erigat, atque in his quæ incommutabiliter permanent, oculum cordis figat, prope nihil esse hic conspicit, quidquid ad finem currit. Præsentis vitæ adversa tolerat; sed quasi nihil esse omne quod labitur, pensat. Quo enim se internis gaudiis robustius inserit, eo minus exterius dolores sentit. Unde Sophar nequaquam veritus ausu temerario docere meliorem, exhortatur ad iustitiam, et demonstrat quam nulla iusti oculis videatur poena. Ac

si aperte dicat: Si degustas gaudium quod intus permanet, leve fit protinus omne quod foris dolet. Bene autem præsentis vitae miserias aquis prætereuntibus comparat: quia calamitas transiens, electi mentem nequaquam vi concussionis obruit, sed (1) tamen tactu mœroris infundit. Nam (2) madet quidem per cruorem vulneris, etsi a suae certitudine non frangitur salutis.

39 Saepe autem non solum flagella atterunt: sed in uniuscuiusque iusti animo malignorum quoque spirituum tentamenta grassantur, ut exterius ex percussione doleat, et intus aliquatenus ex tentatione frigescat. Sed nequaquam gratia deserit: quae quo nos durius ex dispensatione percutit, eo amplius ex pietate custodit. Nam cum tenebrescere per tentationem coeperit, sese iterum lux interna succendit. Unde et subditur:

CAPUT XVIII.

Virtus renovatur in tentatione.

Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperum.

40 Fulgor quippe meridianus in vespere est virtutis renovatio in tentatione: ut repentino caritatis fervore mens

1) Recent. ed. *sed tantum tactum*, et mox, *sed a suæ*, reluctantibus aliis libris.

2) Bessar. *taedet*. Mox *etsi suae* . . . . . *qui quo nos*.

vigeat, quæ iamiamque lumen sibi gratiæ occubuisse formidabat. Quod adhuc Sophar subtilius aperit, cum subiungit:

CAPUT XIX.

Tristitia ex tentatione, Dei misericordiam pro nobis exorat.

Et cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer.

41 Sæpe namque tot tentamenta nos obsident, ut ipsa nos eorum numerositas pene ad lapsum desperationis inclinet. Unde plerumque cum mens in tædium vertitur, vix ipsa virtutis suae damna considerat: et tota dolens, sed quasi iam et a sensu doloris aliena frangitur, et enumerare non valet, quanto cogitationum tumultu vastatur. Ruituram se per momenta conspicit, eique ne arma repugnationis arripiat, gravius moeror ipse contradicit. Circumductos quolibet oculos obscuritas obsidet, et cum visum tenebrae semper impediant, maesta mens nihil aliud quam tenebras videt. Sed apud misericordem iudicem saepe haec ipsa, quae (1) adnisum quoque orationis aggravat, pro nobis subtilius tristitia exorat. Nam tunc moeroris nostri caliginem conditor conspicit, et subtracti luminis radios refundit; ita ut erecta protinus per dona mens vigeat, quam

1) In vulgatis, *ad nisum*, duobus verbis, sed mendose.

paulo ante decertantia vitia superbiae calce deprimebant. Mox torporis pondus discutit, atque ad (1) contemplationis lumen post turbationis suae tenebras erumpit. Mox in gaudium profectus attollitur: quae inter tentamenta peius cadere ex desperatione cogebatur. Sine cogitationis certamine praesentia despicit, sine dubitationis obstaculo de ventura retributione confidit. Iustus ergo cum se consumptum putaverit, ut lucifer oritur: quia mox ut tenebrescere tentationum caligine coeperit, ad lucem gratiae reformatur: et in se ipso monstrat diem iustitiae, qui casurus paulo ante (2) timuit noctem culpae.

42 Recte autem lucifero iusti vita comparatur. Solem quippe præcurrens lucifer, diem nuntiat. Et quid nobis sanctorum innocentia, nisi sequentis iudicis claritatem clamat? In eorum namque admiratione conspicimus, quid de maiestate veri luminis aestimemus. Necdum Redemptoris nostri potentiam videmus, sed tamen virtutem illius in electorum suorum moribus admiramur. Quia igitur bonorum vita in consideratione sua oculis nostris vim veritatis obiicit, clarus ad nos lucifer ante solem venit.

43. Sciendum vero est, quod haec, quae ex tentationum spiritualium adversitate discussimus, iuxta exteriora quoque mala nil obstat intelligi. Sancti etenim viri quia summa medullitus diligunt, in infimis dura patiuntur: sed in fine gaudii lumen inveniunt, quod habere in hoc spatio praecurrentis vitae contemnunt. Unde nunc per Sophar dicitur: « Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperum. » Peccatoris enim lumen in die, est obscuritas in vespere:

1] Bigot. *contemplationis culmen.*

2) Lyr. Utic. Big. *tenuit noctem culpæ.*

quia (1) in praesentis vitae felicitate attollitur, sed adversitatis tenebris in fine devoratur. Iusto autem meridianus fulgor ad vesperum surgit: quia quanta sibi claritas maneat, cum iam occumbere coeperit, agnoscit. Hinc namque scriptum est: «Timenti Deum, bene erit in extremis.» (2) Hinc per Psalmistam dicitur:« Cum dederit dilectis suis somnum, haec est hereditas Domini.»(3) Qui in huius quoque vitae adhuc certamine positus, cum se consumptum putaverit, ut lucifer oritur: quia foris cadens, intus innovatur, et quo magis exterius adversa tolerat, eo uberius virtutum lumine interius coruscat, Paulo attestante, qui ait: « Sed licet is qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem. Id enim, quod in praesenti est momentaneum, et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis. » (4) Et notandum est, quod nequaquam *cum consumptus fueris*, sed *cum te consumptum putaveris* dicit: quia et quod videmus, in dubietate est, et quod speramus, in certitudine. Unde et isdem Paulus non se consumptum noverat, sed putabat, qui et in adversa tribulationum corruens, ut lucifer resplendebat, dicens: « Quasi morientes, et ecce vivimus: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes. » (5)

44 Sciendum quoque est, quod bonorum mens quo du-

1] Ita Gemet. ac alii Norm. In editis, *quia in praesentis vitae felicitate attollitur.*

2] Eccli. 1. 13.

3- Psal. 126. 3.

4- 2. Cor. 4. 16.

5- 2. Cor. 6. 9. et 10.

riora pro veritate tolerat, eo aeternitatis premia certius sperat. Unde et apte subditur:

CAPUT XX.

Eo certius in Deum sperat iustus, quo duriora pro illo patitur.

Et habebis fiduciam, proposita tibi spe.

45 Tanto namque spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque graviora pertulerit: quia nequaquam retributionis gaudium de aeternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur. Hinc enim per Psalmistam dicitur: « Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua; venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos. » (1) Hinc Paulus ait: « Si commorimur, et convivemus; si substinemus, et conregnabimus. » (2) Hinc discipulos admonet dicens: « Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. » (3) Hinc Sanctorum gloriam Iohanni angelus indicans, ait: « Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et (4) candidas eas fecerunt in sanguine Agni. » (5) Quia igitur nunc per

1) Psal. 125. 6.
2) 2. Tim. 2. 11. et. 12.
3) Actor. 14. 21.
4. Ita Corb. Germ, Grmet. et ceteri Norm. aliique MSS. At editi *dealbaverunt eas.*
5. Apoc. 7. 14.

tribulationem feritur, ut post gaudii fructus metatur, tanto maior fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio (1) angustat. Unde apte protinus adiungitur:

CAPUT XXI

Malis praesens securitas laborem, bonis praesens labor securitatem parit.

Et defossus securus dormies.

46 Sicut enim malis praesens securitas (2) laborem, ita bonis praesens labor perpetuam securitatem parit. Unde et defossum se securum dormire iam noverat, qui dicebat: « Ego enim iam delibor, et tempus meae resolutionis instat: bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de reliquo reposita mihi est corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex.» (3) Quia enim contra mala transeuntia sine defectu certaverat; de mansuris nimirum gaudiis sine dubietate praesumebat.

47. Quamvis *defossus* intelligi et aliter potest. Saepe namque rebus transitoriis occupati, pensare negligimus per quanta peccamus; sed si reducto considerationis oculo, a sinu cordis terrenae cogitationis (4) agger excutitur,

---

1- Unus. Vindoc. *tentat.*

2- Vulgati, *labor est.* Melius. Gemet. Utic. aliique Norman. et pler. MSS. *laborem* scil. *parit.*

3- 2 Tim. 4. 6. 7. et 8.

4- Ita Turon. Vindoc. Norman. Anglic. cum vet. edit. In Gilot. 1571. *cogitationis aper.* In Gussanv. præeunte MSS. Germ. *cog. ager.*

quidquid in mente latebat, invenitur. Unde sancti viri animorum suorum (1)latebras perscrutari non desinunt, seseque subtiliter indagantes, terrenarum rerum curas (2) abiiciunt: et effossis plene cogitationibus, cum nullo se reatu criminis morderi deprehendunt, velut in strato cordis apud se securi requiescunt. Latere quoque ab huius (3) mundi actibus appetunt, semper sua considerant: et cum (4) loro regiminis minime constringuntur, iudicare quae aliena sunt, recusant. Defossi (5)ergo securi dormiunt: quia dum sua intima vigilanter penetrant, a laboriosis se huius mundi oneribus sub quietis otio occultant. Unde et adhuc subditur:

CAPUT XXI.

Æternis inhians nil timet a mundo.

Requiesces, et non erit qui te exterreat.

48 Quisquis præsentem gloriam quærit, profecto despectum metuit. Qui semper ad lucra inhiat, semper videlicet damna formidat. Cuius enim perceptione reficitur, eius rei procul dubio et amissione sauciatur: et quo obligatus mutabilibus ac perituris inhæret, eo longe in infimis ab arce securitatis iacet. At contra quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec adversitate

1) in Maurina deest *suorum* --- 2- Corb. Germ. *subiiciunt.*
3- Bessar.. *Mundi . . . . considerantes . . . loco.*
4- Turon. Longip. Norm. Duo Reg. Colb. Corb. Germ. Germ. *loco regiminis.* --- 5- Maurina *effossi.*

quassatur: dum nil habet in mundo quod appetat, nihil est quod de mundo pertimescat. Hinc etenim Salomon ait: « Non contristabit iustum quidquid ei acciderit. » (1) Hinc iterum dicit: « Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. » (2) Bene itaque nunc dicitur: « Requiesces, et non erit qui te exterreat; » quia tanto quisque a se plenius pavorem qui ex mundo est abiicit, quanto in semetipso verius mundi concupiscentiam vincit.

49 An non absque terrore qui in mundo est, (3) Paulus in corde requieverat, qui dicebat: « Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro? » (4) Cuius videlicet fortitudo caritatis, vera sanctae Ecclesiae voce laudatur, cum (5) per canticorum Canticum dicitur: « Valida est ut mors dilectio. » (6) Virtuti etenim mortis, dilectio comparatur: quia nimirum mentem, quam semel ceperit, a (7) delectatione mundi funditus occidit: et tanto hanc valentius in auctoritatem erigit, quanto et sensibilem contra terrores reddit. Sed inter hæc sciendum est, quod pravi cum recta prædicant, valde difficile est, ut ad hoc quod taciti ambiunt, non erumpant. Unde et Sophar protinus adiungit:

1- Prov. 12. 21.
2- Prov. 28, 1.
3- Deest, *qui in mundo est*, in Corb. Germ. Utic. et Norm.
4- Rom. 8. 38.
5- Editi. *Cantica cant.* secus MSS.
6- Cant. 8. 6. -- *De Poenit.* dist. 2. Cap. 4. *Valida.*
7- Longip. et Corb. Germ. *a dilectione mundi.*

CAPUT XXII.

Recti non ambiunt intercessores pro aliis videri.

Et deprecabuntur faciem tuam plurimi.

50 Neque enim iusti viri idcirco se per innocentiae itinera arcta custodiunt, ut ab aliis exorentur. Sed sive haeretici, seu perversi quilibet, per hoc quod inter homines quasi innocenter vivunt, videri intercessores pro hominibus volunt, et cum sancta loquentes insinuant quod ipsi appetunt, hoc aliis pro magno pollicentur: dumque caelestia praedicant, in suis repente sponsionibus ostendunt, quod amant. Sed ne diu terrena pollicendo patescant quod sunt, ad verba rectitudinis citius recurrunt. Unde mox subditur:

CAPUT XXIII.

Quod hic aliquod, post mortem vero nullum sit impiis effugium, a miseria.

Oculi autem impiorum deficient, et effugium peribit ab eis.

51 Quod oculorum nomine (1) vis intentionis exprimitur,

1 Ita Vindoc. Longip. Norm. Angiic. et vet. edit. Aliæ habent, *vera intentio exprimatur.*

per Evangelium veritas attestatur, dicens: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*: (1) quia videlicet si operationem nostram intentio munda praevenerit, quamlibet aliter hominibus videatur, interni tamen iudicis oculis mundum subsequentis actionis corpus ostenditur. Oculi ergo impiorum, intentiones sunt in eis carnalium desideriorum. Qui idcirco deficiunt, quia aeterna negligunt, et sola semper transitoria praestolantur. Adipisci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus temporalibus exoptant, ad mortem quotidie cursu rerum labentium tendunt: sed cogitare mortalia mortaliter nesciunt. Carnis vita per momenta deficit, et tamen carnale desiderium crescit. Res habita instanti fine (2) corripitur, et habendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios subtrahit, eorum profecto desideria cum vita terminantur. Quorum scilicet oculi tunc superna ultione deficiunt: quia suo hic iudicio a terrena deficere delectatione noluerunt. Hos illorum oculos a (3) iucunditate pristina claudi Psalmista conspexerat, cum dicebat: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*: (4) quia aeterna mala numquam cogitata reperiunt, et subito amittunt bona temporalia, quæ diu (5) tractata tenuerunt. A quibus et omne effugium perit: quia eorum malitia ab animadversione districti iudicis quo se valeat occultare, non invenit. Nam nunc iniqui cum tristia aliqua, vel adversa patiuntur, effugii latebras inve-

1) Matth. 6. 22.

2) Utic. Lyr. Bigot. Longip. *corrumpitur*.

3) Gemet. *a iucunditate pristina*.

4) Psal. 145. 4.

5) Ita Norm. et plerique; prius legebatur, *tractando*.

niunt: quia ad voluptatem protinus desideriorum carnalium (1) recurrunt. Ne enim paupertas cruciet, divitiis, animum demulcent. Ne despectus proximorum deprimat, sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atterritur, antepositis epularum diversitatibus nutritur. Si quo animus moestitiae impulsu deiicitur, mox per interposita iocorum blandimenta relevatur. Tot ergo hic habent effugia, quot sibi praeparant delectamenta. Sed quandoque ab eis (2) effugium perit: quia eorum mens, amissis omnibus, se solummodo et iudicem conspicit. Tunc voluntas subtrahitur, sed voluptatis culpa servatur, et repente miseri pereundo discunt, quia peritura tenuerunt. Qui tamen quousque corporaliter vivunt, quaerere nocitura non desinunt. Unde adhuc subditur:

CAPUT XXIV.

Quod iniquo voluptas, hoc poena est iusto.

Et spes illorum abominatio animae.

52 Quid hic peccator totis cogitationibus sperat, nisi ut potestate ceteros transeat, cunctos rerum multiplicitate transcendat, adversantes dominando subiiciat, obsequentibus mirandus innotescat, iræ ad votum satisfaciat, benignum se, cum laudatur, ostendat; quidquid gula appetit, offerat; ad hoc quod (3) voluptas imperat, operis expletione con-

1) Bessar. *resurgunt.* — 2) Muarina, *quadoque eis effugium.*
3) Bessar. *voluntas imperat.*

currat? Bene ergo spes illorum abominatio animæ dicitur: quia et ea, quæ carnales ambiunt, spiritales quique iudicio rectitudinis aversantur. Nam quod peccatores voluptatem æstimant, hoc iusti procul dubio pœnam putant.

53 Abominatio igitur est animae; spes pravorum; quia nimirum spiritus deficit, ubi caro requiescit. Ut enim caro mollibus, sic anima duris nutritur: illam blanda refovent hanc aspera exercent: illa delectationibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur, et sicut carnem dura sauciant, sic spiritum mollia necant: (1) sicut illam laboriosa interimunt, ita hunc delectabilia extinguunt. Spes itaque carnalium, abominatio animæ dicitur: quia inde in perpetuum spiritus interit, unde ad tempus caro suaviter vivit.

54. Sed hæc Sophar recte diceret, nisi beatus Iob cuncta largius etiam vivendo prædicasset. At postquam sanctiorem monere de vita nititur, doctioremque se erudire sapientiae magisterio conatur, ipse dictorum suorum pondus levigat, qui indiscretione interposita, omne quod loquitur, destruit: quia liquorem scientiæ pleno vasculo superfundit. Sic namque ab indiscretis opes scientiae, sicut ab stultis sæpe opes corporalis substantiae possidentur. Nonnulli enim qui rerum terrenarum multiplicitate subnixi sunt, aliquando multa et habentibus tribuunt, ut ipsi haec cunctis largius habere videantur. Ita perversi, cum vera sapiunt, recta quædam etiam rectioribus loquuntur, non ut alios audientes doceant, sed ut ipsi quanta doctrina polleant, innotescant. Præire se quippe sapientia cunctos existimant, et idcirco nihil se cuilibet dicere ultra mensuras suæ ma-

1) In MSS. Corb. Germ. Utic. Big. Lyr. omittitur *sicut* cum sequenti particula *ita*.

gnitudinis putant. Sic pravi quilibet, sic omnes hæretici superba voce meliores docere non metuunt: quia omnes se inferiores arbitrantur.

55 Sed sancta Ecclesia elatos quosque ab æstimationis suæ culmine revocat, et discretionis manu ad æqualitatis compagem reformat. Unde beatus Iob, qui eiusdem sanctæ Ecclesiæ membrum est, videns quod amicorum mens per verba prolatæ eruditionis intumuit, illico respondit, dicens:

CAPUT DUODECIMUM B. IOB.

RESPONDENS autem Iob dixit: Ergo vos estis soli homines, et vobiscum oritur sapientia? Et mihi est cor sicut et vobis, nec inferior vestri sum. Quis enim haec, quae nostis, ignorat? Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum, et exaudiet eum. Deridetur enim iusti simplicitas, lampas contempta apud cogitationes divitum parata ad tempus statum. Abundant tabernacula praedonum, et audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum. Nimirum interroga iumenta, et docebunt te, et volatilia coeli, et indicabunt tibi. Loquere terrae, et respondebit tibi, et narrabunt pisces maris. Quis ignorat quod omnia haec manus Domini fecerit? In cuius manu anima omnis viventis, et spiritus universae carnis hominis. Nonne auris verba diiudicat, et fauces comedentis saporem? In an-

tiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia. Apud ipsum est sapientia et fortitudo, et ipse habet consilium et intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui aedificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: et si emiserit eas, subvertent terram. Apud ipsum est fortitudo et sapientia. Ipse novit et decipientem, et eum, qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finem, et iudices in stuporem. Baltheum regum dissolvit, et praecingit fune renes eorum. Ducit sacerdotes inglorios, et optimates supplantat. Commutans labium veracium, et doctrinam senum auferens. Effundit despectionem super principes, et eos qui oppressi fuerant, relevat. Qui revelat profunda de tenebris, et producit in lucem umbram mortis. Qui multiplicat gentes, et perdit eas: et subversas in integrum restituit. Qui immutat cor principum populi terrae: et decipit eos, ut frustra incedant per invium. Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios.

CAPUT XXV

Superbe sapientis fatuitas.

Ergo vos estis soli homines, et vobiscum (1) morietur sapientia.

---

1) Ita omnes MSS. Norm. Anglic. et plerique. In Colb. *moratur*. In Corb. Germ ac vet. edit. *orietur*. In ceteris *oritur*. Ex textu Hebr. et vulg. legendum *morietur*.

56 Quisquis se praeire omnes ratione aestimat, quid iste aliud quam solum se esse hominem exultat? Et saepe contingit, ut cum per tumorem mens in altum ducitur, in despectum omnium, et sui admiratione sublevetur. In cogitatione etenim proprii favores oriuntur, sibique de singularitate sapientiae (1) blanditur, psa fatuitas. Pensat ea, quae audierit, ac verba, quae profert, et miratur sua, et ridet aliena. Qui ergo solum se sapere aestimat, quid aliud quam hanc eandem secum (2) mori sapientiam putat? (3) Nam quam adesse aliis abnuit, soli sibi hanc tribuens, profecto intra tempora suae brevitatis claudit. Pensandum vero est, vir sanctus quanta discretione utitur, ut amicorum superbientium arrogantia comprimatur, cum protinus adiungit:

CAPUT XXVI.

Superbi arrogantia modeste comprimenda.

Et mihi est cor, sicut et vobis: nec inferior vestri sum.

---

1) Editi ac plur. MSS. *blandiuntur ipsa fatuitas.* Emendantur subsidio MSS. Gemet. Germ. Colb. Aliunde vero quo sensu dici potest *favores sibi blandiri?* At recte opponitur sapientiae fatuitas in lectione quam elegimus. Sed sine interrogatione, cum sit ironica locutio, *Ergo* pro *sane* posito. In vaticana editione Xisti V. sic legitur ipse locus, *sibique de singularitate sapientiae blandiuntur. Ipsa fatuitas pensat ea, quae audierit.*

2) Sic legitur in MSS Anglic. et in Norm. plerisque. In Ebroic. tamen et Colb. a 2. manu habetur, *secum morari.* In Corb. Germ. *oriri.*

3- 1. Vindoc. *numquam adesse aliis annuit.* Alter *quam adesse alienis abnuit* Bessar. *adesse aliis cupit.*

57 Quis etenim nesciat, quantum beati Iob vita atque scientia amicorum eius scientiam excedat? Sed ut eorum superbiam corrigat, esse se inferiorem negat: et ne suæ humilitatis limitem transeat, esse se superiorem tacet: nec præferendo se sed cenferendo, indicat quod de se hi, qui sibi longe sunt impares, discant: ut dum sponte inflectitur sapientia quæ eminet, nequaquam se contra vires erigat scientia quæ iacet. Quos bene mox ad æqualitatis sensum revocat, quia tumere valde quasi de singularitate magnitudinis pensat, cum subsequenter adiungit:

CAPUT XXVII.

Comprimitur superbi arrogantia ostendendo, ea quae scire se gloriatur, a nemine ignorari.

Quis enim haec quae nostis, ignorat?

58 Ac si aperte dicat: Cum cunctis sint nota quae dicitis, de dictorum scientia singulariter cur tumetis? Quia igitur elationem arrogantium ad æqualitatis communionem revocans, perfecta correptione redarguit, ad doctrinæ nunc sententias erumpit; ut amici eius humiliati, prius discerent veritatis pondera, quam reverenter audirent. Sequitur:

CAPUT XXVIII.

Quod viri virtutum cum deridentur ab im-

piis, ad testem conscentiae Deum concurrant in quo gloriantur.

Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, invocabit Deum, et axaudiet eum.

59 Sæpe (1) infirma mens, cum de bonis actibus aura humani favoris excipitur, ad gaudia exteriora derivatur: ut post ponat quod intus appetit, et in hoc libenter resoluta iaceat, quod foris audit: ita ut beatam non tam fieri, quam dici se gaudeat. Cumque laudis suae vocibus inhiat, quod esse cœperat, relinquit. Inde ergo a Deo disiungitur, unde in Deo laudanda videbatur. Nonnumquam vero recto operi animus constanter innititur, et tamen humanis irrisionibus urgetur: miranda agit, et opprobria recipit, et qui exire foras per laudes potuit, repulsus contumeliis, ad semetipsum redit: et eo se ipsum intus robustius in Deo solidat, quo foris non invenit (2) quo requiescat. Tota enim spes in auctorem figitur, et inter irrisionum convicia solus interior testis imploratur: atque afflicti animus fit Deo tanto proximus, quanto et a gratia humani favoris alienus: in precem protinus funditur, et pressus exterius, ad penetranda quae intus sunt, mundius liquatur. Bene itaque nunc dicitur: « Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, invocabit Deum, et exaudiet eum: » quia bonorum menti dum pravi exprobrant, ostendunt quem suorum actuum testem quae-

1] Additur *enim* in Vatic.
2) Particulam *in* a Coccio hic additam expunximus auctoritate MSS. Vindoc. Norm. etc. nec non vet. edit.

rant. Quae dum compuncta sese in precibus accingit, inde intra se supernae exauditioni iungitur, unde extra se ab humana laude separatur.

60. Notandum vero, quam provide interponitur, *Sicut ego*: quia sunt nonnulli, quos et humanae irrisiones deprimunt, et tamen divinis auribus exaudibiles non sunt. Nam cum derisio contra culpam nascitur, profecto nullum virtutis meritum in derisione generatur. Baal etenim sacerdotes clamosis hunc vocibus implorantes, derisi ab Elia fuerant, cum dicebat: « Clamante voce maiori, Deus enim (1) est, et forsitan loquitur, aut in diversorio est. » (2) Sed hæc eis irrisio ad virtutis usum non fuit: quia per culpæ meritum venit. Provide ergo nunc dicitur: « Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum, et exaudiet eum, quia illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis pravitatibus vitæ innocentia servat alienum. Sequitur:

CAPUT XXIX

De sapientia Sanctorum, et Prudentia filiorum huius seculi.

Deridetur enim iusti simplicitas.

61 Huius mundi sapientia est, cor machinationibus tege-

1) Etiam hic Coc. addidit *vester*, reluctantibus MSS. et superioribus edit. Mox cum ceteris vulgatis, *haec eius irrisio* pro *haec eis irrisio.*
2) 3. Reg. 18. 27.

re, sensum verbis velare, quae falsa sunt, vera ostendere; quae vera sunt, (1) fallacia demonstrare. Haec nimirum (2) prudentia usu a iuvenibus scitur, hæc a pueris pretio discitur: hanc qui sciunt, ceteros despiciendo superbiunt; hanc qui nesciunt, subiecti et timidi in aliis mirantur: quia ab eis hæc eadem (3) duplicitas iniquitatis, nomine palliata, diligitur, dum mentis perversitas, urbanitas vocatur. Haec sibi obsequentibus præcipit honorum culmina quærere, adepta temporalis gloriæ vanitate gaudere; irrogata ab aliis mala multiplicius reddere; cum vires suppetunt nullis resistentibus cedere; cum virtutis possibilitas deest, quidquid explere per malitiam non (4) valet, hoc in pacifica bonitate simulare. At contra sapientia iustorum est, nil per ostensionem fingere, sensum verbis aperire; vera ut sunt diligere, falsa devitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quam facere; nullam iniuriæ ultionem quaerere, pro veritate contumeliam (5) lucrum putare. Sed hæc iustotum simplicitas deridetur: quia ab huius mundi sapientibus puritatis virtus, fatuitas creditur. Omne enim, quod innocenter agitur, ab eis procul dubio stultum putatur: et quidquid in opere veritas approbat, carnali sapientiæ fatuum sonat. Quid namque stultius videtur mundo, quam mentem verbis ostendere, nil callida machinatione simulare, nullas iniuriis contumelias reddere, pro male dicen-

1) Plurimi tum MSS. tum excussi, *falsa.*

2) Lyr. Big. Utic. *sapientia.*

3) Gemet. Germ. Colb. *duplicitatis iniquitas.* Bessar. *duplicitatis iniquitas.*

4) Coc. et poster. edit. *valent.* In MSS. *valet*; quod refertur ad mundanam prudentiam.

5] In Utic. Lyr. Bigot. Vindoc. *contumeliam pati.*

[illegible]

CAPUT [illegible]

Apud [illegible] tempus friget, et [illegible] humilitatem contemnat.

Lampas contempta apud cogitationes divitum.

[illegible] nomine divitum, nisi [illegible] qui [illegible] judicis respectum non ha-[illegible] apud se cogitationibus tument? Nam

[illegible]

.nt nonnulli, quos census per tumorem non elevat, sed (1) :r misericordiae opera exaltat. Et sunt nonnulli, qui dum :rrenis opibus abundare conspiciunt, veras Dei divitias .on requirunt, atque aeternam patriam non amant: quia ıoc sibi sufficere, quod rebus temporalibus fulciuntur, pu:ant. Non est ergo census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quae Deus condidit, bona sunt: sed qui bonis male utitur, profecto agit, ut quasi per edacitatis ingluviem, eo per quem vivere debuit, pane moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat, superbum vero divitem tormenta cruciabant. Sed tamen dives Abraam fuerat, qui in sinu Lazarum tenebat: qui tamen auctori suo colloquens, dicit: « Loquar ad Deum meum, cum sim pulvis et cinis. » (2) Quid itaque iste divitias suas aestimare noverat, qui semetipsum pulverem cineremque pensabat? Aut quando hunc res possessae extollerent, qui de se quoque, earum videlicet possessore, tam abiecta sentiret?

63 Atque iterum sunt nonnulli, quibus et res terrenae non suppetunt, et tamen apud se per fastum tumoris eriguntur. Hos et census ad ostensionem potentiae minime subvehit, et tamen morum protervia inter reprobos divites addicit. Quoscumque ergo sequentis vitae amor non humiliat, hoc in loco sacer sermo divites appellat quia (3) in iudicii quoque ultione non discrepant, utrum rebus, an solis moribus intumescant. Qui cum vitam simplicum in

1) Haec desunt in Bellov. Extant in MSS. Vind. Turon. Corb. Germ. Colb. Germ. et plerisque, ex quibus emendavimus Coc. et poster. edit. apud quos legitur: *sed misericordiae opera exaltant.*

2] Genes. 18. 27.

3) Ebroic. et alii Norm. *quia in iudicii quique ultione.* Ita etiam Vindoc. Germ. et Corb. Germ. antequam castigaretur.

tibus orare, paupertatem quaerere, possessa relinquere, rapienti non resistere, percutienti alteram maxillam præbere? Unde bene huius mundi dilectoribus ille egregius Dei sapiens, dicit: « Abominationes Egyptiorum immolabimus Domino Deo nosto. (1) » Oves quippe Ægyptii edere dedignantur: sed quod abominantur Ægyptii, hoc Israelitae Deo offerunt: quia simplicitatem conscientiae, quam iniusti quique velut infimam abiectamque despiciunt, hanc iusti in virtutis sacrificium vertunt; et excolentes recti puritatem ac mansuetudinem Deo immolant, quam abominantes reprobi fatuitatem putant. Quae nimirum iusti simplicitas breviter, sed sufficienter exprimitur, cum protinus subinfertur.

CAPUT XXX.

Quod iustorum simplicitas apud se intus quasi lampas fulgeat, et superborum fastus eorum humilitatem contemnat.

Lampas contempta apud cogitationes divitum.

62 Quid hoc loco signatur nomine divitum, nisi elatio superborum: qui venturi iudicis respectum non habent, dum superbis apud se cogitationibus tument? Nam

1) Exod. 8. 26.

sunt nonnulli, quos census per tumorem non elevat, sed (1) per misericordiae opera exaltat. Et sunt nonnulli, qui dum terrenis opibus abundare conspiciunt, veras Dei divitias non requirunt, atque aeternam patriam non amant: quia hoc sibi sufficere, quod rebus temporalibus fulciuntur, putant. Non est ergo census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quae Deus condidit, bona sunt: sed qui bonis male utitur, profecto agit, ut quasi per edacitatis ingluviem, eo per quem vivere debuit, pane moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat, superbum vero divitem tormenta cruciabant. Sed tamen dives Abraam fuerat, qui in sinu Lazarum tenebat: qui tamen auctori suo colloquens, dicit: « Loquar ad Deum meum, cum sim pulvis et cinis. » (2) Quid itaque iste divitias suas aestimare noverat, qui semetipsum pulverem cineremque pensabat? Aut quando hunc res possessae extollerent, qui de se quoque, earum videlicet possessore, tam abiecta sentiret?

63 Atque iterum sunt nonnulli, quibus et res terrenae non suppetunt, et tamen apud se per fastum tumoris eriguntur. Hos et census ad ostensionem potentiae minime subvehit, et tamen morum protervia inter reprobos divites addicit. Quoscumque ergo sequentis vitae amor non humiliat, hoc in loco sacer sermo divites appellat quia (3) in iudicii quoque ultione non discrepant, utrum rebus, an solis moribus intumescant. Qui cum vitam simplicum in

1) Haec desunt in Bellov. Extant in MSS. Vind. Turon. Corb. Germ. Colb. Germ. et plerisque, ex quibus emendavimus Coc. et poster. edit. apud quos legitur: *sed misericordiae opera exaltant.*

2] Genes. 18. 27.

3) Ebroic. et alii Norm. *quia in iudicii quique ultione.* Ita etiam Vindoc. Germ. et Corb. Germ. antequam castigaretur.

hoc mundo humilem (1) abiectamque conspiciunt, elatis protinus despectibus irrident. Nequaquam quippe eis hoc exterius adesse considerant, ad quod ipsi totis conatibus anhelant. Quasi stultos ergo despiciunt, qui scilicet ea non habent, quæ ipsi utique vel habendo, vel solummodo amando, (2) moriuntur: et quasi mortuos deputant, quos nequaquam secum vivere carnaliter pensant. Qui enim ab huius mundi appetitu moritur, a terrenis mentibus profecto omni modo exstinctus aestimatur. Quod bene nostri miraculum Redemptoris signat, cum ab immundo spiritu hominem liberat, de quo nimirum scriptum est: « Clamans et multum discerpens eum, exiit ab eo: et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent, quia mortuus est. Iesus autem tenens manum eius, elevavit eum, et surrexit. » (3) Velut mortuus quippe ostenditur, qui a maligni spiritus potestate liberatur: quia quisquis iam terrena desideria subigit, vitam in se carnalis conversationis extinguit, et mundo mortuus apparet: quia possessore pravo, qui per immunda desideria se agitabat, caret. Quem multi mortuum dicunt, quia qui spiritaliter vivere nesciunt, eum, qui carnalia bona non sequitur, extinctum funditus arbitrantur.

64 Sed quia ipsi quoque derisores simplicium, Christianitatis nomine censentur, reverentia religionis pressi, exhibere malum publicae irrisionis erubescunt. Unde fit, ut apud se tumidi tacentesque derideant, quos abiectos valde, atque infimos per simplicitatem putant. Bene ergo dicitur:

---

1) Bessar. *abiectamque despiciunt.*

2) Ita Turon. Vindoc. Longip. Corb. Norm. cum vetust. editionibus. In posterioribus edit. *amando mirantur.*

3) Marc. 9. 25.

« Lampas contempta apud cogitationes divitum.» Quia superbi quique, dum pensare bona sequentia, ut superius diximus, (1) nesciunt, pene nihil aestimant, quem non vident habere quod amant. Saepe namque contingit, (2)ut electus quisque, qui ad aeternam felicitatem ducitur, continua hic adversitate deprimatur, non hunc rerum abundantia fulciat, non dignitatum gloria honorabilem ostendat, nulla ei obsequentum frequentia suppetat, nulla hunc humanis oculis vestium pompa componat: a cunctis vero despicabilis cernitur, et huius mundi (3) gratia indignus æstimatur. Sed tamen ante occulti iudicis oculos virtutibus emicat, vitæ meritis coruscat, honorari metuit, despici non refugit; corpus continentia afficit, sola in animo dilectione pinguescit, mentem semper ad patientiam præparat, et erectus pro iustitia, de perceptis contumeliis exultat, afflictis ex corde compatitur, de bonorum prosperitatibus quasi de propriis lætatur, sacri verbi pabula in mente (4) sollicitus ruminat, et inquisitus, quodlibet eloqui dupliciter, ignorat. Bene itaque iusti simplicitas et lampas esse dicitur, et contempta. Lampas, quia interius lucet: contempta, quia exterius non lucet. Intus ardet flamma caritatis, foris nulla gloria resplendet decoris. Lucet ergo et despicitur, (5) qui flagrans virtutibus, abiectus aestimatur. Mentes quippe car-

1) Vindoc. Norm. et plurimi, *nolunt.* In Utic. tamen olim legebatur *nesciunt.*

2) Bessar. *ut iustus quia ad.*

3) Ita Bellov. Vindoc. Gemet. etc. cum antiquioribus edit. Posterioribus editoribus magis placuit, *mundi gloria.*

4) Utic. Ebroic. Corb, et alii Norm. *sollicitius ruminat.*

5) Gemet. *qui fragrans virtutibus.*

nalium pensare bona non valent, nisi quae carnaliter vident. Hinc est, quod David sanctum pater ipse despexerat quem prophetae Samuelis oculis præsentare recusabat. Qui ad unctionis gratiam dum septem filios deduxisset, a Propheta requisitus an numerum sobolis explesset, cum magna (1) desperatione respondit: « Est puer parvulus, qui pascit oves. » (2) Quo deducto et electo, protinus audivit: « Homo videt in facie, Deus autem (3) perscrutatur cor. » (p) Lampas ergo David per innocentiam fuerat, sed tamen valde contempta, quia exteriora cernentibus non lucebat. Sciendum vero est, quod iustus quisque aut temporalem gloriam non habet, aut hanc sub semetipso frangit, si habet; ut (5) honori suo liber emineat, ne ei victus delectatione succumbat. Hinc enim est quod ille praedicator egregius ante humanos oculos Apostolatus sui gloriam humiliaverat, qui dicebat: « Non usi sumus hac potestate, cum possimus oneri esse ut Christi Apostoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum. » (6) Eius vero auditoribus nimirum tumor divitum adhuc in corde remanserat, cum dicebat: « Epistolae graves sunt et fortes, præsentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis. » (7) Quem enim talia dicere posse cognoverant, secum communiter vivere non posse iudicabant. Cumque eum et humilem vivendo cernerent, et

1] Sic Turon. Vindoc. Longip. Norm. Corb. Germ. Poster. edit. habent, *despectione*. Et mox *est adhuc puer*, addito, *adhuc*.

2) 1. Reg. 16. 11.

3) Sequimur MSS. relictis edictis ubi legitur, *intuetur*.

4) Ibid. 7.

5) Bessar. *oneri*.

6] 1 Thess. 2. 7.

7] 2 Cor. 10. 10.

altum sermone pensarent, sua eos elatio compulit, ut quem per scripta timuerant, per præsentiæ verba despicerent. Quid igitur Paulus, nisi contempta lampas apud cogitationes divitum fuit; qui unde magisterium humilitatis exhibuit; inde a rudibus discipulis superbiæ contumelias recepit? Horrendo etenim modo languor superbientium unde detumescere debuit, excrevit, dum mens elata carnalium hoc quasi dedignabile repulit, quod magister imitabile ostendit. An contempta lampas non erat, qui tot virtutibus emicans, tanta a persecutoribus adversa tolerabat? Legatione in catena fungitur, eiusque vincula in omni prætorio manifestantur, virgis cæditur, multisque ex genere, ex gentibus, periculis urgetur, lapidibus Listris tunditur, pedibus extra urbem trahitur quia extinctus aestimatur. Sed usquequo lampas ista contemnitur? Usquequo despicabilis habetur? (1) Numquidnam fulgorem suum nullatenus exerit, et nunquam quanta claritate candeat ostendit? Ostendit plane. Nam cum lampas contempta apud cogitationes divitum diceretur, protinus additur:

CAPUT XXXI.

Iusti hic spreti fulgebunt in die iudicii.

Parata ad tempus statutum.

65 Statutum quippe contemptæ lampadis tempus, est e-

1] Prius legebatur: *numquid non fulgorem suum nullatenus exerit.* Ubi duplex negatio, *non* et *nullatenus* contrarium prorsus sensum reddebat.

xtremi iudicii prædestinatus dies, quo iustus quisque, qui nunc despicitur, quanta potestate fulgeat, demonstratur. Tunc enim cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo iniuste iudicantur. Tunc eorum lux tanto latius emicat, quanto eos nunc manus persequentium durius angustat. Tunc reproborum oculis patescet quod cælesti potestate subnixi sunt, qui terrena omnia sponte reliquerunt. Unde electis suis Veritas dicit: «Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. » (1) Neque enim plus-quam duodecim iudices illa interni consessus curia non habebit: sed nimirum duodenario numero quantitas universitatis exprimitur; quia quisquis stimulo divini amoris excitatus, hic possessa reliquerit, illic procul dubio culmen iudiciariae potestatis obtinebit ; ut simul tunc iudex cum iudice veniat, qui nunc consideratione iudicii , sese spontanea paupertate castigat. Hinc est enim, quod de sanctae Ecclesiae sponso per Salomonem dicitur: « Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. » (2) Hinc Isaias ait: « Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. » (3) Hinc eosdem (4) seniores Veritas non iam famulos, sed amicos denuntiat, dicens: « Non iam dicam vos servos, sed amicos meos. » (5) Quos nimirum Psalmista intuens, ait: « Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus.»

1] Matt. 19. 28.
2] Prov. 31. 23.
3) Isai. 3. 14.
4) Gemet. *hinc eosdem senatores.*
5) Ioh. 15. 15.

(1) Quorum dum celsitudinem cordis aspiceret, mundi gloriam qua calce calcarent, protinus addidit: « Nimis confortatus est principatus eorum. » Ac ne paucos esse crederemus, quos proficere usque ad summam tantæ perfectionis agnoscimus, illico adiunxit: « Dinumerabo, eos et super arenam multiplicabuntur. » (2) Quot itaque nunc pro amore veritatis sese libenter humiliant, tot tunc in iudicio lampades coruscant. Dicatur igitur recte: « Lampas contempta apud cogitationes divitum, parata ad tempus statutum: » quia uniuscuiusque iusti anima velut abiecta contemnitur, cum degens, inferius gloriam non habet: sed admirabilis cernitur, dum desuper fulget.

66. Libet inter haec ad Redemptoris vias, mentis oculos attollere, sensimque a membris ad caput venire. Ipse enim nobis lampas veraciter extitit, qui pro redemptione nostra in Cruce moriens, tenebrosis mentibus lucem per lignum fudit. Hac nos lampade Ioannes illuminari conspexerat, cum dicebat: « Erat lux vera, quae illuminat omnem (3)hominem venientem in hunc mundum.(4)»Quam tamen apud cogitationes divitum contemptam vidit, cum paulo post subdit: « In propria venit, et sui eum non receperunt. » (5) Huius lampadis flammas Herodes explorare voluit, cum eius miracula videre concupivit, sicut scriptum est: « Erat enim ex multo tempore cupiens videre eum, eo quod audis-

1) Ps. 138. 17.

2) Ibid. 18.

3) Verba, *venientem in hunc mundum*, cum MSS. exprimimus, horum, loco in antiquioribus extat. nota *etc.* In recentioribus vero etiam haec, nota suppressa est.

4) Iohan. 1 9.

5) Ibid. 11.

sit multa de illo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. « (1) Sed lampas haec ante eius oculos nullo radio lucis emicuit: quia ei, qui se non pie, sed curiose quæsierat, nihil de se mirabile ostendit. Inquisitus quippe Redemptor tacuit, expectatus miracula (2) exhibere contempsit, seseque apud se in occultis retinens, eos quos exteriora quærere comperit, ingratos foris reliquit: magis eligens aperte a superbientibus despici, quam a non credentibus vacua voce laudari. Unde et protinus lampas ista contempta est, sicut illic subditur: « Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba. » (3)

67. Sed contempta lampas, quae in terra irrisiones tolerat,(4) de caelo iudicium coruscat. Unde hic apte subiungitur: «Parata ad tempus statutum.» (5) De quo videlicet tempore per Psalmistam dicit: « Dum accepero tempus , ego iustitias iudicabo. Hinc in Evangelio per semetipsam Veritas denunciat, dicens: «Tempus meum nondum advenit.» (6)Hinc Petrus ait: « Quem oportet caelum suscipere, usque ad tempora restitutionis. » (7) Lampas ergo, quæ nunc contemnitur ad statutum tempus ventura praeparatur: quia ipse pec-

---

1) Luc. 23. 8.

2) Bessar. *exercere.* Paulo post *iudicabo iustitiam.*

3] Ibid. 11.

4) Ita primus Vindoc. German. Corb. Omnes Norm. alter. Vind. *De coelo per iudicium coruscat*, quem secuti sunt ed. addita voce *lucidius.* Hic verbum *coruscat,* usurpatur active, quemadmodum apud purioris latinitatis scriptores dicitur *coruscare mucronem, telum,* etc. hoc est *vibrare, aut crispare.*

5) Ps. 74. 3.

6) Iohan. 7. 6.

7) Act. 3. 21.

cata in die ultimo iudicat, qui nunc peccantium derisiones portat. Et tanto tunc(1) durius districtionem exerit, quanto nunc vocandis peccatoribus suam lenius patientiam sternit. Qui enim diu convertendos expectat, non conversos sine retractatione cruciat. Quod per Prophetam scilicet breviter insinuat, dicens: « Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. » (2) Ut enim iam praediximus, parturiens cum dolore eiicit hoc, quod in intimis tempore longo gestavit. Qui ergo semper siluit, sicut parturiens loquitur: quia venturus iudex, qui sine ultione diu facta hominum pertulit, quandoque cum fervore examinis, quasi cum dolore mentis, quantae animadversionis sententiam intus servaverit, ostendit. Nemo igitur hanc lampadem, cum latet, despiciat, ne contemptores suos, cum de caelo fulserit, exurat. Cui enim nunc non ardet ad veniam, tunc proculdubio ardebit ad pœnam. Quia ergo per supernam gratiam vocationis tempus accipimus, dum adhuc licentia superest, eius iram, qui ubique est, mores in melius commutando, fugiamus. Solum quippe animadversio illa non invenit, quem correctio abscondit.

68. Haec nos largiente Domino, in duobus iam (3) corporibus transcurrisse sufficiat. Quia enim sacri libri sequentia mysteriorum virtutibus extensa, complecti breviter exponendo non possumus, ea necesse est, ut aliis voluminibus

---

1) Vindoc. cum Corb. Germ. *clarius.*

2) Isai. 42. 14.

3) Corpus hic et initio libri seq. Gregorio est codex, plurium scilicet voluminum seu librorum in unum compactorum complexio. Supra vidimus in Ep. ad Leandrum: *opus hoc . . . in sex codicibus explevi.* Idem significat nomine *partis* in proëmio libri subsequentis: *causam reddidi cur tertiam huius operis partem* etc.

reservemus: quatenus lector tanto ferventior ad legendi studium redeat, quanto ex lectionis quoque (2) intercisione respirat.

2) Corb. et Germ. *incisione.* Corb. Germ. *intercessione:* quod fortasse significat cessationem, cessionem.

FINIS VOLUMINIS SECUNDI OPERUM S. GREGORII M.

ADMONITIO

IN INDICEM SEQUENTEM.

In sequenti indice habes dispositas alphabetico ordine res et sententias præcipuas sparsas in torto opere S. Leonis Magni. In reperiendis vero rebus iuxta numerorum indicationem hæc advertas: Nunumeri romani I. vel II. indicant volumen primum vel secundum. Arabici autem paginas denotant. Attentæ vero et diligenti inquisitioni tuæ relinquimus lineam, vel lineas, ubi ipsæ iacent sententiæ.

Ubi ante numerum arabicum non est numerus romanus, valet ultimus præcedens. Ubi denique adnotatur *ibid.* intellige hoc referri ad numerum arabicum novissime praecedentem.

RERUM PRÆCIPUARUM

Ordine Alphabetico digestus

A

B

C

D

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

Z

FINIS

